IOHANNIS Lypovici Vivis

VALENTINI, OLIM

Rhetoricæ Professoris in Collegio Corporis Christi apud O x o-N I E N S E S.

LIBRI. XII.

De Disciplinis.

Hi de Corruptis Artibus Doctilsimi viri notis, illi de tradendis Disciplinis cuins dans Studiosi Oxoniensis annotationibus illu-

Cum indice copioso.

Impressum. 1 6 1 2.

Thom Tanner

Tomo Primo continentur septem Libri de corruptis artibus.

Primo Libro de corruptis artibus in un uersum.
Secundo de corrupta Grammatica.
Tertio de corrupta Dialectica.
Quarto de corrupta Rhetorica.
Quinto de corrupta Philosophia natura.
Sexto de corrupta Philosophia morum.
Septimo de corrupto iure ciuili.

SECVNDO TOMO LIBRI de Tradendis Disciplinis, siue de Doctrina Christiana, quinque.

LVDOVICVS VIVES, praclarus eloquentia Magister, Cardinalis rogatu relictis suis Oxoniam venit, ubi in iure ciuili Doctor incorporatus, in Collegio Corporis Christi commoratus est, cusius eruditio adeo lati patebat, ut non solum Omnis Academica, sed etiam aulicorum turba vnà cum rege Henrico & Regina adeum in aula cius dem Collegy legentem audiendum avidissimè consineret. D. Twynus Apolog. Antiq. Oxnotensis Academia, lib. 3.5,219, pag. 328.

IOHANNES

LVDOVICVS VIVES
IOANNI TERTIO, LV-

SITANIÆ ET ALGAR-BIORVM REGIINCLI-TO, DOMINO GVINEAE & extera. S. D.

A I OR VM praclara facinora vt nobilitatem posteris suis adserunt, ita etiam
necessitatem ingentem, ne
ab illis degenerent. Nec aliud videntur esse; quam
nota quadam generosi seminy: vt sciant omnes;

quid ab illis debeant expectare, ac quasireposcere suo iure. Quod in multis animantibus, & stirpibus, videmus pastores, atque agricolas facere, ve vel oues vel arbores egregias insigniant: fatumque earum pro certo habeant peculiaris

EPISTOLA.

cuius dam & excellentis prater cateros virtutis suturum. Equidem quum in tuorum maiorum res ge-

Stas intueor, qua omnes in te vnum sunt collata atque imposita, magno atque acerrimo iudicio, diligenti vigilantia & cura opus tibi fore video, vt illas non suftineas moco, jed (quod ab specimine tue virtutis passim requiritur,) auctiores ad posteros tuos, & flendidiores transmittas. Aufi funt progenitores tui Lusitani à egress, nova maria, novasterras, nova atque incognita sidera scrutari. Primumlittus Atlantici maris, deiectis inde Agarenis, occuparunt. Evecti longius vltra viam Solis, penetrarunt ad orbem nobis aduersum, permensi mare notionale sub Æthiopia : hinc ad mare rubrum, adque fauces Persici sinus munierunt sibi arces. Transgressique supra ostium Indi fluminis, in feracissima & beatissima India totius ora, ius sibi & ditionem quasiverunt. Oftenderunt nobis vias cali ac pelagi nunquam anteà ne fando quidem auditas : populos, nationésque, ut ritu, ac barbarie admirabiles, ita etiam ijs opibus, quas tantopere affectus nostri suspiciunt. Plane generi humano suus est orbis patefactus : ut

veterum peregrinationes quas fama in cœlum evebit, nemo sit adeò ignarus rerum, qui cum his censeat comparandas, sive magnitudine viarum, sive difficultate itineru, sive prolatione rerum inauditaru, qua tam vehementer facie consuetudine, more, à

710-

Geffa Lufica-

EPISTOLA.

nostris abhorrent. Sed hac omnia longe antecellit propagata longe & laie pietas nostra, tanta cum gloria Christiani nominis, tanta cum utilitate eorum quos subegistis : ut meliore sint illi conditione, quia visti à nobis ; quam vos, quia illos vicifis. Nam vobis quia aliud his, victorijs partum est: quam, ut in quarendo, ita in con-Servando, studium, & labor, & difficultas negotij? Grande propositum est Christianis principibus exemplar quod amulentur, hac demum esse induenda arma, huiusmodi quarendas victorias, in quibus victores sibi vincant & Dee, victi perpetuò se esse superatos latentur ; quandoquidem ex victoria suitam ampla ad eos ipsos emolumentareuertuntur : & in illa Asia vel Africa non de agello quopiam vel civitatula ingenti virium apparatu & mole dimicare, sed de latisimis provincijs & regnis; ut maxima erbis totius pars pramium esset fortuna belli. Maioribus quidem tuis, qui bec tanta ex tam paruis initis fecerunt, gratulandum est, iam amplissmam tot laborum & tam indefessa virtutis mercedem consecutis : tibi verò prima buiusce cur sus spatia incunti, non tam est gratulandum, quam cohortandus es, ut quod restat, alacriter decurras, eiscemque vestigis ad pulcherrima facinora inst-Stas, quibus illisps, quorum intra domesticos pa= rietes habes exemplum. Conservanda sunt tibi

A 3

940

qua accepisti, eisdem artibus quibus illi paraverunt; diligentia, industria, mansuetudine, magnanimitate, magnificentia, constantia, fide : ut quemadmodum nos ad virtutem te progenitorum tuorum excitamus, ita minores tuos posteri ad te imitandum erigant & exhortentur. Quod futurum speramus de quibus dam tuis actis, que iam ista etate velut experimentum tui edidisti, cum aliarum rerum que digne sunt viro principe, tum verò sancta ac incorrupta institia, & quum opus est, severa quoque & inflexibilis: qua perfecisti, ut non iam (quad multis in locis folet fieri) hominibus serviant leges & iura; sed ut legibus & aquitati homines obtemperent ac seruiant , quò sint liberrimi. Hicipse ingenij tui gustus, ne tu tibi admodum placeas, quasi pignus est adomnes tuos, quo magna deinceps & pulcherrima opera tanquam debitum à te repetent: molesti appellatores futuri, nisi in tempore, qua debes reprasentes. Favor etiam iste tuus erga literatos, & literas, quemadmodum in Sapientiam & cultum ingenij sis affectus, testatur. Neque verò nuda est isthec benevolentia, & sterilis, quemadmodum apud plerosque principum, qui satis, abundeque sese rentur fecisse, si laudent, aut se bene cupere fateantur. Adiungis benignitatem, at que adeo proregij opibus magnificentiam. Testis est Lutetia, atque alia Academia,

EPISTOLA.

demia, in quibus tot scholasticorum agmina de tuo aluntur. Nimirum faves tui similibus, faves futuris tibi magno usui. Iustissima de causa ia-. Etatum est illud per Hispaniam, nullum esse patremfamilias Emanuele parente tuo prudentiorem: qui neminem in familia sua vacare officio voluit, filiosque suos terpere otio non est passis; omnes, quod principes decebat, & rei militari assuefecit, & studys literarum. Tum intelligis quanta sit inter principes & eruditos homines, munerum consensio : ut non sint duo hominum genera, qua amica inter se magis, & coniuncta esse conueniat; ut alterum ab altero fulciatur, & quasimutuuminter se auxilium prabeant. Sunt utrique civitatibus & populis à Deo tributi, ut bene illis consulant veruditi, praceptis; principes, edictis & iussu; ambo, exemplo sui. Eruditio quiete indiget, quam prastat regia potestas; becverò consilio, ad molem tantarum rerum tractandam, quod prastant docti prudentià ex disciplinis collectà: ut apparest, si alterutris alteri desint, exequi eos munnes suum, ac tueri non posse. Talis tui & eorum quos enutris, erit consociatio officiorum, ut tuillorum peritiam, illi tuam potentiam adiuvent, & sustentent: quod erit liberalitatis tue pretium amplissimum. Nam quos audias alios rectius, aut quorum vel acuratioribus, vel fidelieribus uteris confilis,

A 4

EPISTOLA.

quamillorum, qui beneficio tuo tales euaferunt, ut adesse tibi maximis de rebus deliberanti meritò possent? Hectua summa adeò er singularis in literas, de literatos voluntas adduxit me, ut libros, quos nuper de disciplinis conscripseram nuncupare tibi non dubitarem, hoc est, de rebus, quas tibi multo esse gratissimas omnes scimus: ut si placere opus tractatione non possit, inscriptione

faltemplaceat. Vale Brugis Mense Iulio. Anno

M.D.XXXI.

the Michigar least is, o con-

IOAN-

IOHANNIS

Lydovici Vivis

In libros de Disciplinis,

Præfatio.

OGITANTI mihi nihil esse in vita vel pulchrius vel præstabilius cultu ingeniorum, quæ disciplinæ nominantur, qui nos à feratum ritu & more separat, humanitati sestituit, & ad Deum extollit ipsum; visum est

de illis, quantum ipse quidem assequerer, literis mandare; idque alia, nisi fallor, ratione, quàm plerique maiorum nostrorum secere. Primum, ita aperte ac dilucide, vi percipi facile, ac teneri possent, quæ dicerem: tum, ad naturam rerum, quoad prættare potui, congruenter, vi libeat ingenio cum delectatione aliqua illas cognoscere, fructus quoque redeat ad discentes amplior. Nam viui accommodaui illas, quo ad huiusmodi studia generosa inuitarentur ingenia. Nitorem præterea sermonis addidi aliquem: & quod non expediret res pulcherrimas sordide ac spurce vestiri, & vi studiosi elegantiorum literarum, non perpetuo in vocum, & sermonis cognitione adhærescerent; quod sactenus sere accidit, tædio aimirum infrugisere ac horrida molestia, qua

PRAEFATIO.

in percipiendis artibus diutiffime erat deuoranda. Itaque venietur panlatim ad vtilitatem doctarum linguarum, quasideo tanta diligentia paramus, vel quia disciplinas continent, vel quia sunt illis continendis idonca. Couatus sum etiam artes ab impiis scrupulis repurgare, atque à gentilitiis tenebris ad lucem traducere pietatis noftræ: vt quod olim veteresillos scriptores fefellit, non id factum humani ingenii vitio, ficut nonnulli arbitrantur, fed illorum oftendam. Ideoque rationes attuli petitas ex natura, non è dininis oraculis: ne ex, philosophia in Theologiam transilirem. Quod si quadantenus patefecero, profecto laboris mei fructum capiam vberrimum. Nam quid excogirari vtilius potest, quam homines à tenebris ad eius lucis intuitum transferre . quam intueri adeò refert omnium, vt fine illa perpetuo futuri fimus miferrimi? &, fi qui maligne se illam suspicabantur videre , planius & apertius conspiciant: arque ille modo, quo se clarissime putent cernere. Nee inter prima fludia gentilitiis erroribus imbuti, mox religionem illis contaminemus: fed ab exordio flatim rectis fanisque persuafrombus affuelcamus, que paulatim nobifcum adolescant. Verum, quòd antiquorum hominum in tradendis artibus confirmata effet authoritas : ne illa vel pracipienti mili officeret, vel fludiosis, qui fele libenter ac facile duci alicui receptæ fidei committunt : declarandum mihi fuit, quibus in rebus, laples effe illos cenferem sfic rectius commodiusque existimavi posse me de artibus disserere. In quo opere multa fuerunt mihi contra priscos authores disputandas non omnes quidem, nam id infinitum, atque

PRAEFATIO.

atque inutile fuiffet ; fed receptos folum , & diutino confensu approbatos. Hic meipsum, si qua est sides, suscepti huius mei sapenumero puduit, & confidentiam iple meam damno, qui scriptoribus auo confecratis audeam repugnare; Ariffoteli inprimis, euius ego in humanis artibus ingenium, industriam, diligentiam, iudicium, vnice præter cæteros & admiror, & sulpicio. Sed rogo, ne quis me ideirco vel ingratitudinis, vel temeritatis damnet. Nam & habendam ego illis maximam gratiam femper duxi, qui quod tiudio & folertia potuerunt exculpere, non inuiderunt nobis suis posteris: &, si quo lapfisunt loco, ignoscendum humanæ infirmitati in culpa communi. Porrò de scriptis magnorum authorum æstimare multo est literis conducibilius; quam autoritate fola acquicscere, & fide semper aliena accipere omnia, absint modo iudicandi & pronuntiandi peffes, liuor, acerbitas, præcipitatio, imv pudentia, & dicacitas scurrilis. Neque enimiefa fcera eft iam vel exhausta natura, vt nihil prioribus annis fimile pariat : cadem eft semper sui similis, nec raro, tanquam collectis viribus, pollentior ac potentior, qualem nunc effe credi par eft robore adiutam & confirmatam, quod fenfim per tot fee cula accreuit. Quantum enim ad disciplinas percipiendas omnes aditum nobis inuenta superiorum feculorum aperiunt , & experientia tam diuturna? ve appareat poffe nos, si modò applicaremus codem animum , melius in vnigerfum pronuntiare de rebus vitæ ac naturæ, quam Ariftotelem, Platonem, aut quenquam antiquorum : videlicet poft cam longam maximarum & abditarum rerum ob. seruatio-

PRAEFAITIO.

observationem, que noue illis ac recentes admirationem magis pariebant sui , quam cognitionem adferebant. Quid Aristoteles ipse? An non superiorum omnium placita conuellere est ausus? Nobis examinare saltem, ac censere nesas erit? præfertim quod, vt Seneca fapienter dicit, qui ante nos ista mouerunt, non domini nostri, sed duces funt. Patet omnibus veritas, nondum eft occupata. Multum ex illa etiam futuris relictum est. Neque verò ipse æquari me antiquis illis poflule, fed rationes corum comparari cum meis; ve tantum mihi habeatur fidei, quantum ratio mea euicerit : vbi paria fuerint argumentorum momenta, impudentiæ foret recusare, quo minus prisci illi mihi & cuiuis recentiorum scriptorum anteponantur ; id eft , tam longo experimento comprobari, nouis & incognitis adhuc. Equidem, vt de me vno lequar, nolim quenquam se mihi addicere : nec autor vnquam fecta, nec suafor ero, etiam fi in mea verba iurandum fit. Si quid vobis, ô amici, recle videbor admonere; tuemini illud, quia verum, non quia meum: id & vobis, & in commune studiis omnibus conducet. Nam pro me digladiari nec proderit mihi, & oberit vobis oh diffentiones & partes: veritatis fectatores , vbicunque cam effe putabitis, ab illa flate: me verò, feu viuentem adhuc, seu fato iam defunctum relinquitemeo judici, cui vni conscientia mea fatis factura eft. Nec dubito quin iple fim in his quæ attuli, sæpenumero falsus : videlicet qui lapsos esse illes contendo, cum quibus ego nec ingenio, nec fludio, neque viu & cognitione rerum, vila exparte lum

PRAEFATIO.

fum comparandus. Sed quemadmodum Aristoteles pro inuentis à se, reposcebat gratiam; veniam
verò pro omiss: ita ego, voluntatem meam, oro,
consulatis boni; erratis autem, in nouo duntaxat inuento, faciles, benigníque ignoscatis. Nulla ars simul & inuenta est, & absoluta. Si quis hæc mea
& expolire dignabitur rudia, & explere
desecta; fortasse efficietur id, quod
cum fructu aliquo iuuet
cognosci.

INDEX RE-RVM QVÆ IN

HISCE XII. IOHAN-

libris continentur locupletissimus.

A

Benrois 167	Ad probabilitatis inuefligatio-
Abrahamus quo	nem quos enarrabit dector
mode ad inue-	318
Stigatione Dei	Adquesita per quid, accoiden-
peruenit 227	tis responsum adiungimus
Auftractio mathematica 178	102
Absurda dogmata originem ab	Ad quale subflantiam reddunt
Homero traxerunt 13	103
Academia in quaus provincia	Adres rusticas qui legendi 312
statuenda 243	Adriani pontificis mas 386
Academia quid 248	Ad viuum omnia rejecant 127
Accurtius 52.6 206.	Adulteria impunita vbi 198
Acres 308	Aedificia 216
Acta conciliorum 158	Aegesippus 257
Actio ingeny 295	Aegnatius 308
Actus Sannazarius 307	Aelianus 355
Adagia Eralmi 301	Aelius Donatus 307
Ad aquitatis cognitionem &	Aelius Spartianus 357
interpretationem quibus opus	Aequitas 198
208	Acsopifabule 297
	Affect - and sanda
Administrationi Reipublica qui.	10-01
bus opus	doubless de Mantania
Adminitioni ferocesse prabent	
superbi 16	Alabadensis Apollonius 10
	AL

Albertus Crantus 358	A quibus non discendum Ara-
Alertus Grotus 338	bes 167
Alexander Senerus in rebus du-	Arabica interpretatio commen-
-biis bistoria gnares consule-	tatoris qualis 167
bat 350	Aratus 305.6 307
Algorismus 332	Archimedes Siculus 181
Aly alis credunt omnia 27	Archimedes opera 335
Aly aliorum inuenta obscura-	Argumenta surisconsultorum
runt 14	210
Alimenta 215	Argumentatio 109
Altercationes in iure 211.	Argamentorum inueniendo-
₫ 373	rum traftationem rhetores.
Ambiguis sententiis quare vsus	occupauerunt 111
Aristoteles 23	Argumentum 109
Ambitio 17	Aristotelem gentiles pro impio
Ambrofius 304	babent 186
Ambrofius de officiis 240.	In Arifiotele sunt multa dog-
& 365	mata parum solida 31
Ammianus Marcellinus 357	Aristoteles arte maximus ST
Ampliationes & restrictiones	Aristoteles contraria interdum
123	Sentit 26.6- 159
Andreas Alcietus 305	Aristoteles de mundo 312
Anni varii 86	Aristoteles in alienas linguas
Anticipationes 179	quomodo transfusus 22. 79
Antinemia 206	56.6 193
Antiquissimi artis rhetorica	Aristoteles in moralibus 186
praceptores 13r	Aristoteles medicine operam cur
Antoninus Florentia archiepi-	dedit 225
scopus 360	Aristoteles omnes carpsit 25
Apollinaris 307	Aristoteles quomodo studere co-
Apollini tributum , Nosce te	sucuit 45
183	Aristoteles solus in schola 161
Appianus Alexandrinus 356	Aristoteles vafer in definiendo
A propinquis pueri ingenium	165
explorandum 253	Aristotelis de villitate dialecti-
Apuleius 304	ce sententia 94
A quibus authoribus abstinen-	Aristotelis enarratores 106
dum 286	Aristotelis libri ad quem hare-
A quibus, & quemadmodum	ditate peruenerunt 23
discamus 225	De Aristotelis libris 97.6 310
	Arifo.

Ariftotelis nafus cereus . 57	Athenis vetiti oratores affects
Ariftotelis obscuritas 21 & 56	moucre 14
Aristotelis volumina cur intel-	Auaritia 1
ligi non potuerunt 166. &	Auditina 178.6-33
&193°	Augustini Retrattationes 16
Arithmetica 332.233. 235	Ø 388
Arma 217	1 11:
Arrianus 355	요즘 이 경기를 살아왔다면서 하는 것이 없어요? 그렇게 되는 것이 되지 않아 하는 것이 없어요? 사람이 되었다.
Ars 1.221. 223	Aurium indicium feculis muta
Arrgrammatica 290	tum ibid
Arstradendi agui & boni 369	Aufonius 300
Artes ad vium non inanem de-	Authores causarum natura
leftatiunculam referende	lium 331
237	Authores de philosophia morun
Artes in alienissimis locis babi-	363
tare confentur 13	Authores bistoria 353
Artesmaleficy reliquas afflatu	Authores imperite enarrati, &
(no vitierunt II	intellecti 5
Artes quomode distinguentur	Authores lingue Grace 318
235	Authores mathematicarum
Artibus liberalibus quot olim	333
impendebantur anni 48	Authores medicina 341
Artis fivis 223	Authores mifti 301
Artium aut cognitionis nomen	Authores Occonomica 366
falfa impossura non meren.	Authoritas sacrarum literarum
tur 222	264
Artium differentie 223	Authorum differentia 286
Artium duisio 4.8 231	Authorum nomina 290
Asconius Padianus 308	В
Aspettus nature 234	RAlbi 279
Affentatio doctorum 378	Baptista Mantuanus 294
Aftra alyobseruant, aly con-	Barbaries multiplex 78
semmunt 177	Bafilius de Ethnicis poetis le-
Astra an multum virium in	gendis 306
bec corpora habeant 177.	Batalary 59
6 180	Beatitudinis tria genera Arifto
Astrologia 180	teles facit 187
Astronomia 333	Peatitudo 186
Athene praferuida ciuitas 133	Beatus Rhenanus de rebus Ger-
Albenaus 301	manicis 358
A Committee of the Comm	Beda
The second of	

Beda presbyter de Ang	lis ibi_	Categoria	97
dem.		Cato antiquarius	296
Bellum que argumento q		Cato oratorem quomodo	
instum effe dicunt	36	uit	136
Bembus	305	Catullus	306
Beneuolentia	197	Cenotaphium	212
Berosus Babylonius	354	Censorinus de die natali	338
Bibliothecarum clades	19	Censorinas de musica	334
Bionis philosophi dictum	15	Chrysippus	258
Blefi	279	Ciceroniani 62.0	7 15 I
Blondus	357	Ciceronis im tatio	325
Boethus 304.0		Ciceronis ftylum quo mode	imi-
Bonorum tria genera Ar		tantur	153
les facit	187	Cicero que in dialectican	2 003-
Bucolica Virgily	294	ycit	95
Budai annotationes &	effis	Cicero cur paucissimos	verfus
301	~	in oratione citat	144
Budeus	305	Circunstantie	212
C	•	Citandi benigne per ques	profe-
Acca eft arrogantia	12	cimus	387
Cacilius Plinus and		Citatio legum	210
dus qui ait, Oratoris no		Claudianus	307
gis effeloqui , quam te		Cleanthes Stoicus	7
		Codices mendufi	34
Cely antique lectiones	301	Codices puriores ac integ	
Cafar quotidiano sermoni		35.693.6 180	
fimus 293 &	- 206	cana in honoris gradu no	m fa-
	171	cienda	246
Calculationes		Cogitatio eniufdam Gottl	
Calepinus ex quibus die		regu de Roma instaur	
rium suum congessit	297	alioque nomine appe	
Campanus	305		aunga
Capitolinus	357	19	1
Carminum lex à Catull	o tata	Cognitio que	223
84		Cognitio rerum nature	311
Carolus Bouillus de perspe	ectina	Collati o fludiorum	282
334		Columella	296
Caftigatio	283	Comici	294
Cafus in artem interdum	vertt-	Commendatio eruditionis	
tur .	ibid.	Commentary Grace lings	
Casus in iure	313	dai	300
		Rh	Care -

373. 44-1.5-72 3738 2

948

Commentator 16?	Damnantes que non recordan-
Commoditas 218	tur se legiste / 66
Concio eloquentia nutrix 145	Dares Phrygius & Dictis Cre-
Concionatores buius temporis	tenfis 354
147	De academia 250
Concordia doctorum 384	De arte 290
Concurrentes 247	De canfis natura 338
Conditiones bona legis 369	Decem rerum genera 97
Confusio artium	De censendo 385
Confusiones nominum in poetis	Declamatio 313
86	Declamationes Quintiliani a-
Congregationes multipli. 131	lienæ ab ipsius præceptie
Consequationes quales faciant	146
118	De celis qui enarrabuntur 312
Contemnendo parua, ami fa funt	Decori sape obliniscuntur poeta
magna 49	14
Contra arrogantiam doctorum	De docendo 383
375	De exercentibus medicinam
Contradisentes , hoc verum in	344
lumine nature, illud in lumi.	De forma & forma acceptionis
ne fidei 164	terminorum 118
Contra negantes de verbis fe ef-	De gloria 379
se selicites 20.049	De imitatione 324
Contra veritatem non dicenda,	De ingenio 265
nec pro materia infami 321.	Delandando 381
Cornelius Nepos 356	De libris 235
Cornelius Tacitus 296.0	De loco Academia 242
326 6 357	Demonstratio 100
Cornucopia Perotti 297	Demosthenes 301
Correctio 282	Δέον Ιοφ
Correctio declamationis 323	De poetis 287
К ргтки 309	De prima philosophia 314
Cudbertus Tonstalus de arith-	De ratione linguarum 321
	Derebus fpiritualibus 336
metica Cupiditas veri inueniendi 6	De republica qui olim scripfe-
Curissa delectatioscrutadi 228	runt 367.368
	Describendis operibus 389
Cyprianus 304	Descriptionalura 312
D down die Gus Curiations	De singulis literis singulos libros
D. Amnandi ne fint scriptores	qui scripserint 69
quod aliquoties lapfifue-	Detrausferende 280.0 298
Yunt 26	DESTANSFULLING

De versu in se	luta oratione	# 342. 6 316. 6 385	
141		Disputationes de vitis 36	5
De vita & moi	ibus ernaiti.	Disputationes in grammatics	Z
374		77 D:2	
Dexteritas	26.0 51	Disputationes in medicina 342	
D'æla	235	Disputationes in morali. 195	
Diet cus	ibid.	Disputationes publice rare e-	-
Dialecti	269	runt 245	
Dialectica	93.0 309	Distinguere inter verba que vr	š
Dialectica Laur	enty Valle.	bana, que rustica, recentiores	î
130	•	nondam potuerunt 73	
D'alectica metaph	ysica propago	Diuina in scholis pueris propo-	
96	Antalia an	n	
Dicendigenus Ari			
Dicendi ratio no	n spernenaa	Diuini vates unde poeta nomi-	
319		nantur 81	
Dictionarium	29 T	Divisio moralis philo. 362	
D fferentia	103	Docere babitum est abiectum	,
Differentie	. 67	62	
Differentiam &		Doctores quidam pradam fuam	
accipere magi	s & maus	Spectant, non discipuli infti-	
105		tutionem 251	
Diligentia gramm	aticorum 65	Dobto viro eogitandum fre-	
Diodorus Sicuius	87.05 354	quenter de migratione ex hoc	
Diogenes Laertius	de oh lesopha-	æ110 380	
rum vitis 37		Dellus vir ad capeffendam	
Dion Caffins Coccs		rempublicam non seingeret	
Dionyfins Halican		377	
Diocorides	313	Domi an foris decendi puer;	
Discendiratio	229	248	
Discentes	246	Donatus Acciolus de Carolo ma.	
Discipline ownes		gno 358	
habent inter se		Dotes medici 340	
Diferti	279	Draco Atheniensis 198	
Disputantes de m			
que naturam		Duces decepts 25	
Dibutara diGam	171	Duces scientiarum 18	
Disputare discens		Dueum & praceptorum multi-	
populus putat		tudo 28	
Dipatationes	38.0 281.	Duo vilia ab erudatione repet. Bb2 lend	

lenda	244	Ensebins Cafariensis	358. ch
E		359	
T Ditio	291	Eutropius	257
Editionis correctio	ib d.	Exegetice	73
Eginhardus de Car.ma.	358	Exercitatio	319
Electio professorum	247	Exercitatio artis	224
Elenchi	105	Exercitatio legum	373
In Elenchis multa capti		Exercitationes corpo	ris 317
Latinum versa gratia		Exercitia artis medi	ca trifaria
diderunt	109	342	
Elocutio	140	Exitus discipline	226
		Exlinguarum cogni	tione ma-
Eloqui	156	lam non exigus	
Emendatio	390	natum	30
Enarratio authorum	274	Experientia	. 22T
Ενδεχόμου	99	Experimenta 17:	3 347-349
Energia	287	Expenibilia	123
Epicuri placita pietatem	lædunt	Ex primogustu quid	amiud.37
Epifiola Ciceronis ad A	tticum	F	
293		Acilia ac dilucid	a inuoluunt
Epitheta in Homero	299	14	
Epule	173	Falfe Arifiotelis op	nienes non
Erasmus 297.63		ad lucem natura	
307.6 326		ptæ	164
Erasmus de Ciceroniani	151	Fauflus Victor	353
Errata medi,impune fur		Felicitas Ariftotelica	
Erubescunt iureconsulti		pictati nostræ	188
gelequi	310	Fenestella de magif	tratibus de
Eruditio propter questu	m 47	facerdotiis Ro.vi	
Esdras Indea gentis cri		Ferrum in comædie	
Ø355		nominari	84
	₾ 339	Festiuum Philippi	
	\$2;5	patris dict em	174
Ethicorum volumina	Avil.	Fines	225
363	Jan.,	Finis bonorum	219
Euangelium Christi	356		216
- Enchdes	334		377
Euentus	219		301
Euriplides	307		357
	30/	- Inmar Divinar	Flauiu

Flauius Vopiscus	ibid.	Gracitatis studium 297
Floseuliex autho, seletti	49	Gracitatis ftudium Quintilia-
Fortitude	189	nus iubet Latinis literis præ.
Franc. Patri de repub.	368	poni 271
Franciscus Petrar. 304.	\$ 307	Græcorum ingenia qui morbus
Franciscus Philel.	ibid.	vitiarit IL
Franciscus Picus	305	Grammatica 64.6 235
Franciscus Syluius	308	Grammatica dignitas 79
Furari babetur alibi fe		Grammaticam cur quidans
198		contemnunt 69
G		Grammatici nomen prisci com-
Gaguinus de rebus F	ranco-	plures affestarunt 71
rum	3 < 8	Grammatici officium 65
Galenus 5:.6	5 105	Grammaticorum crisis amisa
Gellees 301.6	5304	34
Genefis	354	Grammaticorum varia erudi.
Gennadius	357	tio 71
Gent lium opera letta	quibus	Grammaticos vocari se pro-
nibil nocuerunt, &	quibus	bro ducant 73
nocucruut	238	Grammaticus quid prositeatur
Genus	103	64
Geometria 233.23	5.332	Гранцатия 64
Geometria habet tria	princi-	
piorum genera	179	Γραμματικής ibid.
Georgy Valla mathema.	335	Grande nefas rati recentiores
Georgius Trapezuntius	305	à maiorum placitis deflecte-
Gloria	191	0. 11 1 1
Glorie cupiditas medic	ina se	Grapaldus de domo 297
admiscuit	175	Graves authores è scholis ciecti
Glorie cupiditate ad ful	perua-	
canea eruenda acti fur		Gregorius 306
Gloffas fieri in iure Inftin	nianus	Н
vetuit	208	Adrianus Cardinalis 295
Gradus bonor uns	59	Meresis on invocum an in
Graca bistoria fabulo	[i][ima	rerum studio sit 75
354		Hæresis erimen 30
Graca lingua	268	Hebraalingua 269
Graci Ariftotelis interpre	teszio	Hermolaus 305. 5 308
Græci cur mendaces in		Herodianus bisto. 300 @ 357
ria	87	Herodotus 87.6 315
		Bb 3 Hesio-

Hefiodi genealogia	307	
Hefychius	301	Acobus Faber 310.0 333
Hieronymi locus enarrat	us ab.	Ignorare aliquid nefas non
furdè	55	ducet Gramat. 273. 4 303
Hieronymus	304	Imitantur, nec feinnt quid fit i-
Hiero ymus de scriptorit	bus ec-	mitari 149.5 150
clefiafticis	358	Immodici in his que nenquam
Hieronymus quibusdam	Grace	contingunt 171
feripfit, eum Erafmus		Imperitia cum arrogantia &
tinum transtulit	37	impudentia 56
Hieronymus Vidas	307	Imprudentes quidam ad men-
Hisp no um prouerbium	260	dacia prolabuntur 87
Hiftoria Es.	Ø 349	In affignando subietto & pradi-
Historia imago veritatis	89	cato quid feltandum 168
Historia magistra vite	88	Indefinita enuntiatio 108
Historia natura	235	Ineptes mercature aut ciuita-
Historia omnibus artibu		tis munys ad scholas mittunt
351		261
Hiftoria tripartita	358	Ingenia praclara & folida ab
Hiftoria delectatio	349	schola cur refugerune 57
Homeri virtutes	298	Ingenium fiscella eruditio. 10
Homerivitia	299	Ingenium quibns instrumentis
Homerus ex Platonisrep	ub.cur	inucnit artes 7
sulfas	287	Ingenium fequetur congruentia
Homerus quomedo opus	(uum	325
edidit '	300	In bistoria qui legendi 296
Hominibus quam Deo c	redere	In biftorie cognitione circa fri-
malumus	184	uela nen convenit diffineri
Homo verum indigus is	a bane	352
lucem prodit	I	In Latinis verbis qui duces fe-
Honor ademptus artibus	61	quendi 296
Honor alitartes	7	In patria meliore sunt omnia
Honor magis est in bonora	entibus	conditione 253
quam in bonorato	194	In facris literis & Ariftotele
Henores artium incuntil	bus te.	eur plurima detorta 55
cunia imposita	60	Infolubilia 125
Horatius	306	Instantia 124
Horribilis fopbifta	127	Instrumentum veri querendi
Hypothetice enuntiatio	nes .	7
119		Interpretes 307
. ,		Interpretes
		America.

Interpretes legis 37	Iulius Obsequens de prodigin
Inuenire an firheteris 13	
Inuentio probabilitatis 23	
Inuentores II. 321	Iureconsulti Paunonia 213
Inuidia magistrorum 1	Iuriscensulti veteres 204
Joanes Boccatius 296. & 30	4 Jurifperitissimi & imprudentis-
Ioannes Cantuarienfis de per-	fimi simul multi 209
spect na 33	4 Iurisprudentia ibid.
loannes Chryfoftomus 300	
Ioannes Dullardus 7	2 luft-tia 131. & 196
Ioannes Hantuillensis 30	
Ioannes Picus 30	5 Innencus 307
loannes Pierius 30	
Joannes Ruellius de artevete	- Abdacismus 279
rinaria 34	
Joannes Sacribufti 31	
loannes Stofflerinus 33	
loannes Tritemius 35	
Iodochus Clichtonens 33	
Iordanes Castalio derchus Got	- Lampridius 357
thicis 35	
Iosephus 355-535	6 . 7 12
Iotacismus 27	712/2/2019
Ioninianus Pontanns 297.309	Latina lingua authores 290
Ø 307	Derries marchines her allaute Sales
Ira fortitudinem accendi 19	flotelis vestigiis institerunt
Isidorus Hispalensis 30	
ljocrates 301.6 32	Latini non tantam pavent par-
I jocrates numeras enr in or	The profit was copially quantum
tionem inuexit 14	117
I х и Э ст ст 27	Lantelinsvauaco.193.0304
-V	
Incunditae orationis detinet	
. 11 .	1 Leges 198 217. & 368
Indiciali genere nihil indig	
mus 32 Iudicium 222, 247, ép 24	
* " - " 3"	
Iulius Frantinus 35	
Inlius Higinius 31	Leges sancientium que prina Bb 4 curs

eura erit 20	
Legum indices velelenchi	
Leo Albertus de architectoni	ca L. Lucullus ingens imperator
335	ex rebus legendisfactus 350
Leonardus Aretinus 3	59 Ludus in quaque cinitate con-
Leonardus Brunus 304.0 3	
	5 Lumen naturale 161
Liberales artes que & quet	
Libri legum ap xetumos 208.	Lutherus 74 & 75
373	Lycurgus de adulteriis nibil ca-
Libri Machabæorum 3	6 uit 212
	34 M
	79 -
	so Macrobius 301
Linea 1	18 LVI Magifter 243.2 246
	38 Magiftri affectus 263
	57 Magistri nonnulli in familiam
Linguarum cafus & obfcur	
tio medicine cladem attu	
175	Magnanimitas 190
Linguarti ignoratio 19. 629	
Linguas contemnentium an	
	6 Mancinellus 308
Linguas vocant herefees fem	
	3 313
Literæ	
Litere fermonis vicem obtine	
233	
	Margarita philosophica 334 Maria Siculus de rebus Arago-
Literatura ibi	; """
Liuius 296.326.635	300
Loca & tempora 29	
Logica noua II	
Logica vetus ibis	. was loss soulcus . The
•	State orning desirates miller en
Aoyexor Coonscur vocatus he	"
7 25	
Longolius 153.6 15	
Lucanus 295.635	
Lucianus 30	5 medicinam inuecta 176
	Mate

Materia & actio	257	Etus	113
Materia ingeny	ibid.	Metaphysicum ingeniun	a quem
Matheria rhetorices	135	dicant babere	166
Materia artium differ	etes 224	Meteororum libri quome	odo tra-
Mathematica	178	Hentur	166
Mathematicarum ar	tium ftu-	Stethod ce	73
dium	330	Michael Ritius	359
Mathematica discipl		Μικρολόγοι	243
griores permansere	180	Mista enuntiationes	531
Maxima locis assigna	tæ à Boe-	Modi significandi	77
tho	110	Mænia	217
Maximorum authorus	m oratio-	Monstra quæstionum	112
nes ex versibus au	it magna	Mores ad ingenium	258
illorum parte confla		Morum pracepta in	
Medicina 173.216.23	5.0339		₩ 135
Medicina quastuosa	174	Mos Caroli Viruli	325
Medici ad agrum	ingre [no	Moses	228
qualis	344	Multi à receptis cur non	
Med ci inuenes	176	discedere	30
Medicorum linor	177	Multi tora vita nibil ali	
Melanchthon	305	quam dialectici	126
Memorativa	138	Musica 234.331.	
Memoria 3.13	8.6-277	Musica mutata	181
Memoria duahus conf	tat parti-	Musica vitiata	ibid.
bus	277	Musicus	235
Memoria ingeny signu	m 259	Mutationes ingeniorum	256
Memoria veteris cog		N	2,0
inutilem effe sibi pe	rsuadent	T T A town differ hand and	avi -
quidam	350	Natura discebant pu	274
Memoria patrum &	анотит	Natura communis	
per ques cæptum sit		Natura homini que dede	112
in Italia studium li	nguarum		
148	The state of the s	Natura in rebus pietatis	164
Mente & manibus re	eliqua a·	que nos docet	
nimalia anteimus	230	Naturam aliam confin	ACTUME
Mentiendi licentia in	res sacras		
irrepsit	90	Natura rerum infinite	varia
Mepipian	231	192	228
Meta	128	Naturalis magia Nauclerus	
In metaphysicam im	betus fa-		354
		Nesessitas N	ezatio-
			Suise.

Regationis vsus	122	De oratoria Ciceronis	verba
Neglectus canonum	68	136	
Negligentia	45	Ordo preceptorum	264
Negotium	213	Ordo fludy	172
Ne loquantur celeriter	pheri	Ordo tradenda medicina	341
280		opyara	287
Nemo reiectus ab honoris		Oris vitia	279
qui numerarit	60	Ottho Phrysingensis	359
Nestor	297	Otium vitandum	235
Nicolaus Beraldus	307	Onidius	306
Nobilis sepulchri insc	riptio		
177		P	
Non imitandus unus	324	D Alaphatus	306
Noftra & patrum men		1 Palladius	296
que in nature cognitio	ne si-	Par fides omnibus tribuit	
ta	160	Parrbafius	308
Noua & somniatarerum	natu-	Partes & factiones in om	
74	53	sciplinæ genere	29
Numeris deuincta magis r	ecor-	Participium non femper	
damur	78	quod verbum reddit	117
0		Parna logicalia	122
Bligationes 125. &	-310	Paterculus Velleius	356
Obscuritas veterum	21	Patri cura crit de fily m	
Observatio fabularum	67	249	
	5.0	Pauciad bonorum gradu	s ad-
258		mittendi	245
Odium Grammatice	70	Paulinus	307
Occonomia	235	Paulus Aemilius	358
Oeconomica	365	Paulus Cortesius quam in	nitan.
Officia	365	di viam oftendat	152
Omnia vbique satis apte	dici	Panlus Orofius 354.6	
quidam arbitrantur	54	Paulus Varnefridus	357
Oppianus de piscibus	313	Pausanias	355
Opiniones erroram	41	Peculiares gentium histori	377
Oracula veterum de fcbo.	383	Pecunia aniditas	100
Orationis cultum qui aff	etta-	Perfettie	59
rint	72		219
Oratores	132	wei spunvias	99
Oratoria ars quando pro	rlum	mpisadens 212 Perfin	
' [nblata	147		533I
			etrus

Petrus Crinitus 3	91,80.357	Pluterchus	89.6 329
Petrus Crescentias	313	Plutarchus de poeta	
Petrus Marsus	308	ne 28	8.0 306.
Petrus Martyr den	auigationi-	Poefis	71.234
bus Oceans	359	Poefis theatrica	83
Petrus Textor.	301	Poeta	235
Philippus Beroldus	308	Poeta vera canet	82
Philo Alexandrinus	354	Poetæ	306
Philologi	302	Toetæ lequendi figi	uris cur a-
Philologia 235.2	71.0 302	busi	85
Philosophia morum	361	Poetarum fabalas ad	naturalem
Philesophi Athenis in	mifi. 61	interpretationem tra	
Philosophi eft de eq	uitate tra-	Poeticum ingenium	295
Etare	368	Polydorus Virgilius	le inuento-
Philosophorum imper	itia & Su-	ribus rerum	359
perbia	159	Politica	235
Philoftratus 305.3	54.0 357	Politianus. 97.309	.307.308
Phurnutus	85	Polybins	356
Pietas 2	20.0 227	Po'yhistor	235
Pietas artium regula	2 . 227	Pompeii lex	145
Pietati nulla ex fe m	ateries co-	Pomponius Latus 3	
traria	ibid.	301.	
Pietatis fundament	a fatim i-	Pemponius Mela	312
nitio tradenda	261	Pontanus de bello :	Neapolita-
Pindarus	300	no.	359
Pius Pontifex de re	bus Bohe-	Populum magnum	erroris ma.
micis	358	giftrum Socrates v	
Placita	127	Perphyrian	308
Πλατεασμός	279	Pessidoniy Stoici art.	ium parti-
Platina de Romani		Tio.	4
bus.	358	Posteriora analytica	100
	.327.338.	Pracepta	1
Platonis Academia	242.257.	Præceptor qualis	1040318
	Academie	Prædi amenta permi	fla de con-
fronti iuscriptum	176	fusa	98
Plantus	293	Pradicamenta Porp	byry 102
Pliny Cecily Epifto.		Prædicari in quid	103
Pliny Secundi dilige	ntia 45	Pramium virtutis	191.0
Peinius	306.314	192.	
Platarchi vite	355.356	Precarium	179
	311.31		Prima

Prima in disciplinis exer	reitatio	Puerorum unusquisque	
6	I STATE	habebit chartæ vacuum	
Prima inventio	I	Puer quomodo audiet	ibid.
Prima philosophia	234	Pulchrum	190
Primus ingressus pueri in	s scho-	Punctum	179
lam	347	Purbachius 312:	C 334
Principes non tenentur	legibus	Pythagoras arithmetica	асите
199		ingeny explorabat	259
Principibus cælum datus		Pythagoras cur non fer	ripferit
Principi qued libet licet	199	3	0.1
Priora analytica	100	0	
Prin legium	371	Ove artes Christiani	231
Proclus	334	Que cognoscuntur	
Procopius & Agathias	357	cia cognicament	161
Professor	246	Due ex biftoria tenende	
Professores aut magistri	qui fa-	One habent vtilia gen	
ciendi	ibid.	libri	238
Professorum mores cor.	58	Due habent mala	239
Προλή Jess	222	Que ingenia inepta liter	
Pronuntiare	138	Que in (criptore quoque	
Pronuntiatio	323	deranda potiffimum	36
Properties	306	Questio de libris gentiliu	
Propositio non potest of		Questiones ridicule	
Seipsam .	12,5	Qualis magifter	315
Proprium	105	Qualitas quemodo voc	
Profper	307	quibuldam	103
Prudens	235	Quantitas duplex	178
Prudentia 129.2	17.0	Quantitas enuntiationus	
235.6 347	323	Querela de historia e	
Prudentia divinatio	348		,610,10
Prudentia duplex	ibid.	Qui authores in quaque	virtu-
Prudentius	295	te pracipui	326
Πσέλλοι		Quidam exactifima om	
Ptolomei astronomia	279	vnoquoque requirunt	37
	335	Dui discipulo seorsum !	
Ptolomei picture	313	~	Senus
Pudor discendi	15	Qui in arte authores	202
Pueri affectus	263	Qui libri ex Aristotelis	303
Puevilis educatio	371		165
Pueri magiftri		desumpti	
Pueri naturaliter simy	249	Quintiliani errores	109
		4	umis-

Quintilianus 304	Relaxationes fludiorum 48
Quintilianus philosophos furti	Religio 219.227
arcessis 135	Respublica 366
Quintus Curtius 304. 6 355	Rhetorica 233.235
Quomodo ferenda inuidia 389	R betorica ad Herennium 322
Quomodo imisandum 327	Rhetnica quid sit 136
Quomodo ingenium proferet fe	Rhethorice gemina 134
259	Rhetoricen qui bomines expeti-
Quomodo leges docenda 372	necunt 133
Quomodo tradenda rhetorica	Rhetorices origo 132
310	Rhetorices partes quinque 138
Duamede verfabitur inter ho-	Rigor
mines eruditus . 381	Rodericus Toletanns de rebus
Quos consultet solum 297	Hispanicis 358
Quos dife pulus lege in Gracis	Romani filies suos ad senem ali-
300	quem mittebant 249
Quos Gracos consultet solum	Rubrice 210
301 301	Rugerus Suicetus 171
R	\$
R Aphael Volateranus 302	Sabellicus 305.6 308
313 334 4 359	Sacerdos vilior profano exi-
Ratio dux legis 371	flimatur 63
Ratio inueniendi argumenta	Sadoletus 305
cuius sit 140	Salluftius 296.6 325.6 356
Ratio inneniendi argumenta	Saxo grammaticus 358
317	Scribendi exercitatio 280
Rationalis 141	Scriptores omnes censentur e-
Rationem euidentem in omni-	quales 36
busquidam poftulant 15.	Scriptores rerum Gracarum ex
159:311	culice elephantum Indicum
Rationum fides 25	fecerunt 89
Ratiuncula collecte, quibus ai.	Scripturo quid faciendum 389
scipuli in singulis causarum	Scrutatio 334
generibus vterentur 139	Secta recentium 31
Reales 179	Secta veterum ibid.
Recentiores dialectici sophista	Sette 160.0 219
111	Seculum felix 382
Recentiores historiam quemode	Sedulius 307
scribant 90	Semina omnium' disciplinarum
Recreationes 184	indita funt anime nostre 222
	Seneca

Seneca 307.326.6 337.	Sophocles 327
Senecæ quid al Agrippina ex-	Spiritalitas 234
probratum 62.	Statius 309
Senecæ sententia 371	Stoici intra indicandi fines dia-
Seneca Tragicus 294	lesticam consludant 95
Sensum aliqui per omnia secu-	Strabo 313.3.359.
ti 158	Strofæ duo 307
Sermo 131.217,233.6 266	Studiorum fructus 381
Sermone spurco vsi olim qui-	Studiorum fruelus pecunia non
dam. 71.388.	eft aftimandus 377
Sermonis inopia cur laboremus	Studium ab oratione auspisan -
quotidie 66.	dum 376
Servius Honorains 307	Stylus triplex 140
Sextus Aurelius 357	Subalterna oppositio 128
Siculi 132	Subcontrarie won funt oppositæ
Similiter cadentia & definen-	ibid.
tia 82	Substantie nomen nifi periard
Similitudo quorundam inepta	infinitari non potest 106
reiicitur 79	Subtilitas 256
Simultates inter literatos 17.	Suetonius 326 & 356
Socrates 183	Suicetice 312
Societas 212	Suid.ts 301.0-356.
Socrates nibil se scire professus	Superbia non obstinata tantum
375	fed & praceps 17
Socrates quateniu Geometrie	Suppilare vocant imitari 150
operam impendendam cenfe-	Sydonius Apollinaris 151
bat 331	Sylla dictator libros Aviflotelis
Socratice interrogationes 310	emit. 23
6326.	Sylius Italicus 306
Solinus Plinii simiolus 313 &	Synefius 305
359.	Syntaxis à Grecis parum accu-
Solon de parricidiis legem non	rate conscripta 298
tulit. 212	-,0
Sophifia 127	T
Sophista iactantes se argumen-	TEmporis cuique assignati bre-
tis posse vertere canddia in	witas 231
nigrum 129	Tempore certo detinebuntur in
Sophistica 221	quaquedisciplina 245
Sophiftica an utilis aliis artibus	Tenebræ ingenierum 9
116	Terentii fabella 293
STATE OF THE PARTY	De

De terminis quomodo præcip	iant	Verascausas declamaba	
114		teres	146
- 11:	15.	Verba adiectiua	117
	110	Verba adiectina volunt r	
Themistius de scriptis Aristo	telis	in substantiua	ibid.
22	**	Veri cognitio parni facta	44
Theodorus Gaza 3056	326	Veritas uullius propria	392
	235	Vernaculam puerorum lin	uam.
	bid.	cognoscet praceptor.	374
Theophrassi sententia	375	Verorum sunt nobie n	atu-
Theophrastus de firpibus	313	valiter ingenite format	iones
The falus iarpovinne le	20-	164	
	175	Vescus	235
Thomae Linacri Gramma		Vestes	216
225.	.,,,	Veteres tantummodo	
	363	quentes	31
med	307	Pia	316
-1 1:1	355	Vietus	285
	107.	Vir bonus	137
	297	Virgilii Aneis	294
bet	294	Virgilius quomodo Hem	
Transcendentia sex faciunt		imitetur	154
	79	Viriles.	259
1 11 111		Virtus	189
	357	Virtutes in oratione unde	
Tres artes de sermone	64	Elentur	140
	137	Vita querundam sigillatim	
	eges	ta	
	206	Vitia duorum generum	35 9 364
	140	Vitium in natura scruta	
Turpinus de Carolo magno	358		1000
Tybullus	306	160	
v		Vitrusius	335
	306	Vipianus quibus verbis	P10-
Valerius Maximus29	.0	fessionem iuris sit compl	exus
356		208	
Valerius Probus 307.6	390	Own trustan	266
Varietas ingeniorum inf		Vnaqueque ars alia quanis	ad.
	62	inuatur, nec protinus par	s eft
Varronis de lingua Latina l	ibri	illius	134
197		Vade tanta poetarem aut	ori-
~,.			ritas

vitas Vocabula in philosophia prima 216	Z Z Anobia regina historia pe-
Volcatius Gallicanus 357	rita 350
Voluptas 218	Zeno cui dialefficen, con rhe-
Vsus linguarum ad vitam 302	thericen comparauit 94. &
Utopia Thoma Mori 367	133

FINIS.

IOHANNIS L VDOVCI VIVIS

DE CAVSIS CORRVPTA.

rum artium Liber Primus,qui est de artibus in universum.

NIMANTES omnes naturæ benignita- Homini te, ac magisterio, satis esse ad tenendam arte, ad vitam inftructas videmus. Quippe integu- vitam luns menta corporum nature munere accipiunt, necessais. & cibo vescuntur parato & ubique obvio. Homo verò prodit in lucem hanc multarum

rerum indigus, ut appareat crimine aliquo detracta illi effe naturæ beneficia, nullis reliquorum animantium denegata. Non habet quo se à vi frigoris, ab æstu, ab imbre tueatur, nisi quesita multo labore : nec ei alimenta terra fundit, nisi rogata, immo coacta longà & molesta curà. Illa tamen in re, indulgenter homo est à principe & autore suo habitus : quòd quam ipfe necessitates sibi, sua culpa, tam varias accerfierit; Deus tamen instrumentum ei reliquit ad eas quoquo modo propulfandas, ingenij acumen vivax & sua sponte actuosum. Hinc funt nata inventa hominum omnia, vtilia, no. xia; proba,improba.

Prima rerum inventio necefficatibus fuccurrit : hæc enim Prima ingenia mirifice exacult ad ca excudeda quis obsessor adeò inventio. gravis arceatur, ne qua expugnare valear, quod ab éo tanta diligentia diu noctuque oppugnatur. Initio, fibi quifque pro re nata confilu captabat, ut rebus oppreffis afflictifque fub. Precepta veniret. Tum, fi quid relaxamenti concederetur, tisu & meditatione excogitabat, quod proficeret in posterum, hæc ab eodem uno per varia experimera collecta, vel collata cum alienis, pracepta efficiebant, que etia alios in re simili iuvatent:

Ars.

Gen.3.

multa verò fimul conjuncta, que ad unum aliquem fimilè sve vitæ ulus spectarent, vocarunt artem. Hæc jam olim sunt à maximis viris scite animadversa, Aristotele philosopho in libris prime philosophia, Virgilio & Manilio vatibus, quorum hic inquit;

Et labor ingenium miseris dedit, o sua quenque

Advigilare fibi iufsit fortuna premendo.

Per varios vsus artem experientia fecit.

Tum Virgilius, connumeratis commoditatibus quas Iupi. ter hominum generi ademisset, videlicet umbram quandam affequutus dicti illius, Execrabilis terra opere tuo ,ut alia quæ . dam verz pieratis, coactos esse homines camit, pulso veterno, operi incumbere:

Tum varie, inquit, venere artes; Labor omnia vincit

Improbus, & duris wigens in rebus egeftas.

Et post;

Ut varias usus meditando extunderet artes.

celsitatis & voluptatis.

Et quemadmodum videmus in vita contingere, ut homines perfuncti domesticis & necessarijs nogotijs, applicent animum ad aliquid altius ac liberalius cognoscendum; ita artibus, quæ præsenti atque urgenti necessitati opem ferrent, fite inventis ac constitutis, visum est humano ingenio sensim ad pulchriora sese attollere. Nescit animi nostri vigor quiescere; opere, ut inquit ille, pascitur. Tum Mathematice & philosophia naturalis quastita, & civitates constituta, & leges datz, quæ tameth vitæ magnopere profunt; tamen no illis necessitatibus consulunt, quibus terræ fossio, aratio, repastinatio, & alia que operibus rusticis exercentur; neu vellenda lana, & nenda, & texenda, aut ædificia construenda quis fine, vita ne diem quidem unum posset propagari. Et quo quæque artes altiores res, minusq; præsenti & diurno corporis viui necessarias spectabant, hoc præstantiores habebantur, corumq; professores digniores sapietie nomine: videlicet hominum consensu id declarante, excellentiora es-Artes core se quæcunque ad animum pertinerent, quam quæ ad corpus; & hoc naturali quadam informatione in humanis pectoribus inzdificatum expressumq;. Et corpus quidem pecudis more præsentibus acquiescit, oblitum preteriti, securum futuri.

poriset. animi.

> Animus verd, utpote divinus, recordatur transafta, & ea in ulum

fum futurorum reuocat. Vnde vetus sententia, providentiam Memoria. memeria filiam effe atq; vfus. Magnus rerum actarum thesaurus est memoria: quæ quòd fluxa in plerisq; & infirma Reminis effet, visum est adjuvari cam reminiscentia, ut, quibusdam ve- centia. lut fignis, rediret in recordationem corum quæ quæreret : ha litera fuerunt. Apud alios, imagines animantium : qui- Litera bus Aethiopes vulgo utebantur; & post eos, Aegyptij. Sed hii tantum in facris atque in arcanis rebus, que idcirco funt lépoy Augina nominara: quorum crebra métio apud veteres. Mira res est, quisquisille fuit tanti autor inventi quatuor & viginti notulis, plus minus, peruisse tantam humanarum vocum sonorumque varietatem comprehendere. Sunt qui inventionem hanc perstrinxerint, ut ille in Phædro Plato. nis, qui Theuto Ægyptio de repertis literis glorianti, tan. quam memoriz adjumento, responderit; illum non memor riam adiunife, fed reminiscentiam. Et Pythagora Samio Pythago, hanc ferunt fuisse causam cur non scriberet ; quod diceret nolle se scribendis sensis animi sui discipulos desidia affue. Tas. fasere, quippe qui monimentis literarum confis, minus memoriæ excolendæ studerer. Eadem propemodum fuit Druydarum Galliæ Sacerdotum mens : ideirco multa illa verfuum millia, quibus facta & ceremoniæ eorum continentur, alij alijs, velut per manus, tradebant fine scriptione ulla. Sed certe necessariæ sunt literæ ad zterniratem memoriz. Infidelis est enim illa per manus traditio : quòd is qui accipit, vel non satis accurate auscultanit, vel obliuiscitur, aut quod negligenter recoluit, aut morbi alicuius, aut certè atatis ipfius injuria, quam non temerè dicunt auferre de mnia; interdum quoque moritur, antequam tradat accepta. Pythagoræ ipfins, ut videmus, quam panca extant? & hæc ope literarum exempta noxæ ævi : nec illa aurea, ut vocant, verba legerimus, nisi Philolaus aliquid ausus esset contra magistri præcepta, condiscipulis frementibus, & vehemeter reclamantibus. Druydarum nihil est reliqui. Eldras quoq; Scriba gentis ludza ,quum cerneret populum fuum toties 2fdras. capi ac sedes mutare, tum cædibus & exilijs absumi : statuis que de lege Domini interiplos velut successionibus atque hæreditatibus tradebantur, literis confignare atq; mandare. Hisce literis artes omnes, & necessitates & sapientia, tum res gesta, & omnis antiquitatis memoria, ceu thesauro quodam confervantur

Ĉ

Arres ar imi

Artium

dinifio.

Conservantur ne unqua intercidant. Sed de artibus corporis alius erit mighi dicedi locus. Nunc de iis artibus que inquifitione metis confrant, erit fermo: quæ fuerint apud veteres, quemadmodum adulte viguerint, quemadmodum posteà marcuerint, et illarum quedam sensim deciderint, ac penê extincte fint. Sententiam verò de artibus meam, hoc opere non aperia: tantum quam ratione, quibus caufis corruptas elle existiment, indicasse contentus Nam adiiciam huic ope. ri(Christo propinio) libros alios quibo persequar quid ipse de arribus deq; disciplinis, de scholis, de instrutoribus sentiam. Galenus medicushac utienr fectione artium, ut alias dicat contemptibiles vilefque, que cerporis laboribus & manibus exercentur, quas Graci xelent exinas vocarunt : alias honestas er homine libero dionas, de quo genere primam facit Medicinam; hoc condonandum amori professionis, & tanand a gram pletat in nutricem bene meritam Addit Rhetori cam, Mulicam, Geometriam, Astronomiam, Arithmeticam, Sculptores Dialecticam, Gramaticam, Legum prudentiam, Nee repugnat, fi quis velit huic numero adscribere eas, quas fingimus pingimulque. Quod he, tameth citra manuum operam non obeantur; tamen non videntur egere robore illo, & lacertis iuvenilibus. Seneca verò non adducirur ut in numerum li. beralium artium pictorem recipiat, non migis quam ftatuarios, aut marmorarios, aut careros luxuria m nistros. Aeque luctatores, & toium oleo ac luto constantem scienriam expellit : quod ei conuenit cum Galeno. Nec liberalia

studia sunt, sentéria Seneca, exercitationes rei militaris. Ve-

nationem quoque à liberalibus Salustius excludit. Possido.

nius Stoicus artes hunc in modum partiebatur: vt alias vulgares & fordidas nominaret, que manu conftarent, & effent ad instruendam vitam occupatæ, expertes decori atq; honesti, alias ludicras, quæ ad voluptatem tenderent oculo. rum atg; auriu. Pueriles funt, aliquid habentes liberalibus fi.

Lustatio.

Pictores

Militia venatio.

miles, quas exeuderias Grecivocat, que non perducunt anie mum ad virtute, sed expediunt. Liberales verò immo (vt inquit) solæ liberæ sunt, quib'est cure virtus. Recepta opinio est Liberales arces que leprem elle liberales arces. Tres de fermone; Grammaticam, Dialecticam(quæ eadem est Logica) Rhetoricam; Quatuor & quot. de quantitate; Geometriam, Atithmeticam, Musicam, Astronomiam, quas mathematicas nuncupat Greciceu quis dicat

5

disciplinales. Has ingenuas cognominarunt quafi has solas ingenui discerent, ac exercerent. Nemo enim ferè in liberis civitatibus ingenuns, manuarijs artibus operam accommodabat. Sed puer hisce erat artibus deditus, iuvenes verò, militix, campo, gymnasio; aut publicis negotijs; administrano dæ republicæ, causis actirandis, & eiusmodi exercitamen- Politicæ. tis, quæ sola censebant illi digna homine libeto. Vnde illud in comodia; Fac periculum in literis, fac in paleftra, in mufes cis, que liberum scire aquum eft. Illa enim artes maxime existimabantur ingenuis hominibus ad vitæ cultum, & ad rempublicam gerendam congruere : vt fermo effet emen. datus & purus; tum ratio differendi cum facundia effet in Logice. promptu, quis in foro, quis in fenatu, & cum populo agerent. Tum ad privata negotia, Arithmetica, ad agriculturam Mathema-& navigationem. Atrologia, ad mensuras agrorum, Geodica. metria. Postremò & honesta oblectamenta, Musica, quæ apud Gracos ma imo in pretio fuit. Romani non perin Nararedi de cam colverunt, homines magis militares & rusticanæ scebant simplicitatis. Discebant quoque pueri simul cum literis, pueri. natare; quod Graco proverbio declaratur quod in imperitum penitus iaci eft folitum, neque literas eum neffe neque natare : idem cft & Romæ factitatum. Sed miror prætermissas ab illis Architecturam & Perspectivam ad multa Architecutilem: nisi has sub ambitu Geometrie concluserunt, aut tura. quod Architectura manus exerceret, quamvis rara omni- Perspecti-1 no ars, & quam paucissimi tenerent in Gracia, ficut Plato va. quodam in loco testatur. Porrò nemo miretur nullam esse demorali philosophia mentionem: tam quod, illorum judicio querenda pecunia primum est, & protinus ad censum de moribus ultima fiet questio; quam quód, verete Possidonius apud Senecam definivit, Artes be que liberales nuneu- Theologia pantur , pueriles sune; rudimenta nostra , non opera. In nostris Medicina. scholis hec quoq fundamenta funt trium edificiorum. Me- Juris sci- 1 dicine Theologia, & peririe Iuris, quas supremas artes di entia. sciplinasq; nominamus, & ului quotidiano cum primis serviunt. Philosophiam moralem adiunximus, quæmultılın Theologia adminiculatur, & ex qua ius esse ortum existimant sacrum & prophanum. Tum cognitionem nature Physica. rerum; fine qua medicina manca est prorsum, nec rite aut percipi potest aut teneri. Atq; hec velut collegijs, funt distin

Prima in disciplinis exercitauo.

ca; ut unum effet septem illarum liberalium artium, quibus annumeratur Philosophia que est de moribus, queq; de natura; alterum Medicinæ, tertium Civilis Iuris, quartu Pontificij, quintum & supremum Theologia. In his militie quadam & ascensus ad fastigium dignitatis per certos honoru gradus. Harum omnium artium materia, vires, utilitates, in natu-

ra funt ab opifice Deo positæ ac costitutæ. Sed ad eas huma-

num ingenium ægrè penetrat, à luce ac viribus destitutum,

quod fi non stimulis quibusdam urgeretur ac excitaretur,nihil fieri possicillo squalidius aut horridius. Primum necessicas

Necessitas

acutissimum calcar addidit, seu pugionem verius, ad vigilandum: quippe si in ea paulisper obdormisceret, in discrimen veniret, ne unquam evigilaret postea. Nec solum in sua

quisque necessitate solicitus sategit eorum que essent opus; verum auxilium imploravit corum, à quibus se aliquid subsidij consequi posse speraret. Invitati sunt complures, quos multitudo plurimum valere ingenio arbitrabatur, allecti maximis præmiis, ut artibus in commune necessarijs da-

Honos alit rent operam: laboris præmia fuerunt pecunia, honor, de-

artes Cic. cus, gratia & privata & publica. Ea de causa Ægyptij sacerdotes multam in mathematicis poluerunt operam, quod vehemeter Geometria Ægyptus tota indigeret, confulis per annos agrorum limitibus ab inundante Nilo. Adduxit ad tractandas atque excolendas artes magnitudo rei, & opus

tas.

Rei digni- unum excellentia mentis nostræ longe dignissimum, cupiditas veri inveniendi, qua nibil est præclarius, nec quod magis deceat hominem; ficut ignorare, falli, decipi, turpe ac miferum judicamus : que ur evitarent, philolophatos esse pri-

Veri cupi. scos illos, nec alia causa, aut in alium usum, Aristoteles perhibet gravis imprimis autor. Admiratio hujus tanti epe-Admiratio ris ingentes illos animos ad studium & inquisitionem caufaurum compulit. Hinc is quid se putarent novum & alijs in-

Detectatio

auditum inuenisse, incredibilis sequebatur delectatio,tan. quam parta victoria & tantis difficultatibus superatis: ea delectatio detinebat cos in cura & labore: quam illi dele-Cationem opibus, dignitatibus, & alijs omnibus viræ commodis præponebant. Ergo expedierunt se varia hominum ingenia, ut in verum hoc quali defodiendum ac eruendum, prorfum incumberent : alia, spe premij inducta ; alia ut true-

rentur jis oblectamentis, que ex spectatione theatri hujus naturz natura maxime cap untur, varia subinde ac diuturna, Prastatia ingenia ex sublimi illa & generosa nota huc venerunt: quòd quùm se tanta pectoris luce illo vigore mentis prædi-tos reputarent ac instructos, nulla in re alia consumi tanta bona oportere censuerunt, quam ut rem pulcherrimam scru- ta veri tarentur ac complecterentur, & quatenus liceret, quam plu. quærendi. rimis prodessent Omnes ergo mira alacritate contenderunt, adiuti luce quadam, velut duce viz, qua infifterent ad quærendum; tum, quærendi dexteritate & industria; postre- Ingenium mò, diligentia atque studio: quibus vires omnes explica- Industria bantur ingenij atque animi. Lux erat vis mentis & acu- Diligentia men, quo prospicerent quò eundum esset, & quà; dexteritas erat illis ceu scientia explicandi se è locis arctis & difficilibus, ut ex facilioribus, quid facto in difficilioribus effero. pus, colligerent; diligentia erat, ut promoverent, & propiùs accederent, quò intenderant. Sic enim imagine quadam sunt hæc ob oculos ponenda. In diligentia suntanimi intentio, & quali vigilia quædam (nam contrariu, remissio, estimus) cura, sedulitas, labor. Inventor artium & disciplinarum omnium est ingenium, acumine & soler- Ingenium tia præditum ac instructum; sed diligentia atque usu vehe- quibus in. menter adjuvatur : nam per diligentiam & procedit longius, ftrumentia & plura ei se aperiut quæ prius erant abdita & occulta, non invenit aralter qua navigantibus; ita & acies mentis expolitur, atque tes. exacultur, & dexteritas ac solertia fit promptior. Quemadmodum de Cleanthe Stoico memorix est proditu, qui hebetudinem ingenij ad studium & vigilantiam tanqua ad cotem acuebat. Acre ingenium, & usui aptum, naturæ sunt mu- Diligentia nera: dil gentia, vel necessitate urgetur, vel delectatione allicitur, vel admiratione magnitudinis & pulchritudinis rei capitur (quanvis in hoc quoq; tacitainest delectatio postquam assequutus es causam tantæ rei;) deinde cupiditate aliqua excitatur decoris aut pecuniæ, postremò perficiendi spe alitur & detinetur. Ergo, vt in quibusque gentibus hæc viguerunt : itaibi artes vel inventa lunt, vel aucta excultaque. Gracia parens fuit disciplinarum omnium; ingenijs fœcunda acutis, subtilibus, vividis. In Ægypto permagnus mathematicarum ulus; quas præmijs & honore afficiebat necessitas. Acutissimè illud in hominum mo- Honor ribus ac natura deprehendit, qui dixit, bonore ali artes, alitartes, Excellere

Excellere enim quisque cupit & honore affici : quare, ut id consequatur, ei se tradit Rudio, quod in pretio esse videt. Ita fit, quam recte, non disputo: nec solum in magnis civitati. bus, ac populis : sed in quocunque cœtu, in quacunque consucrudine & familiaritate hominum, virorum, fæminarum, senum, iuuenum. Sic eloquentia maxime in liberis civitatibus floruit, velut Athenis & Romæ, quod is certifsimus effet gradus ad maximos honores ac potétiam. In Academijs publicis, plerique alliciuntur illis honorum nominibus, tum ijs que magno estimantur. Vnde Lutetiæ tanta Theologorum copia: Aurelie, iurisconsultorum; apud Nitiobridges, quem nunc montem Pessulanum vocant, medicorum, Et sub principibus, vt quisq; est arte aliqua delectatus : ita ea in eius regno tractata est, & exculta. Sub Alexandro militabat plurimi. Sub Augusto, nemo non cudebat carmen. Neronis tempore multi per urbem cantores, histriones, phonasci, multi magi. Adrianus omnes faciebat observatores veterum scrie ptorum. Rome, Leone Pontifice, ominia perfrepebant can. tibus, Iulio, armis. Phænices nauticas artes multum exercuerunt ad suum questum; & hoc magis hisce inflammabantur rebus ad cognoscendi cupiditaté, quo spes ostenderetur amplior perueniendi, quò intendiffent : ut Chaldzi & Ægyptij qui propter locorum opportunitates, quod planicies in illis locis effent & cœlum lerenum, cognitione se astrorum dediderunt. Ex jis ergo initijs ortæ funt artes, his fulcimentis fustentata, his alimentis aucta ac confirmata. Non quod ars ulla vel ad absolutionem aliquam sit perducta, vel ita exterfa ac expolita, ve nihil haberet admittu inutile ac rejiciedum. Non ce funt humani ingenij vires, claufi mole hac corporis & tenebris, ut aliquid excudat perfectum atque abfolutum, cui non defint plurima ad cumulum perfectionis, & quafi ad fastigium illud naturæ cuiusque rei. Nec potest quicquam à multis contrectari, cui non aliquid adhæreat vitii, tanquam ex contagio. Nunquam ergo vel perfectæ fue. runt artes, velpure, ne in sua quidem origine: ea est superbissimi animi cecitas atque imbecillitas Sed certe beneficio magnorum ingeniorum usu ac studio adiutorum, erectæ funt, atque ex paruis admodum initiis ad magnitudinem quandam perductæ ; ut non fujt perinde difficile augere inventa, atque omnino invenire : tum correcta muha, que pa-

Non est aurum fi'ne scoria.

rum recte fuerant in originibus observata: & exornata, quæ ruditer; & illustrata, quæ obscure. Hac omnia quasi brachiorum vi aliquo usque progressa, tanquam adverso sumine : ubi primum cœperuut brachia remitti, relapla funt; alia sensim; alia magno impetu, ceu moles per preceps prerup-

tum. Non abs re Virgilius exclamat.

Sic omnia fatis in peius ruere, & retro sublapsa referri. Nec mihi folum quomodo ceciderint, ac corruptæ fint, video dicendum : sed etiam quomodo in ipsis orginibus , & quali inter iplas formantium manus, detortæ fint ac depravatæ Sic enim apertius corruptelæ omnes patesient, no tan-tum recentiorum hominum, sed veterum quoque, quibus tamen artiu exordia debemus. Non quod autor sim cuiquam cognosce. ut ingratus fit iliis, quibus acceptum ferimus ingenioru cul- di et igno. tum, & huminitatem omnem. Verum agendi gratias alius Icendi erit locus : nec pro beneficio non habebimus gratias & qui. dem semper, etiam quum illorum indicabimus peccata. Nam quòd falsi, quòd lapsi sunt, ignoscemus communi sorti ac naturæ : lapfus tamen ad nostram cautionem detegemus quantum quidem fuerit virium nostrarum. Quanto ii qui funt in artibus versati & ingenio ac dexteritate plus valuerunt, & studio ac diligentia in eam rem contenderunt, tanto artes ex corum manibus, & adultiores exierunt & terho- Fontes res. Sic contrà, acies illa mentis retufa, tanquam lux qua- corruptedam offuscata, tum dexteritas impedita, postremò socordia 12. ac desidia artes afflixerar omnes : ut vel magnitudini detraherent, vel corrumperent puritatem; & quum hec in prima inventione contigerunt, limo & como fontem inficerent, ut nunquam puri & liquidi rivi defluxerint. Ingenio tene- 1.Ingenii bre offunduntur, primum naturali quadam hebetudine infirmitas. arque obscuritate, vel in universum adomnia veladeam ipsam rem atque attem ad quam se applicat. Nemo expen-Tenebræ dit vires ingenii sui, quid possit ferre, quid reculet : unus-quisq; satis sibi sidit : nec est nullus tam inselicis ingenii qui ferè desperet se quidvis posse assequi quò dacumine desicia. tur, sed quod voluntate; ita ad ea le adjungit ac tradit, quib tam est aptus, quam vulpes aratro. Nec mirum est amorem fui in unoquoq; effe cœcui vulgus patrum no acutius cernit 2. Philauin vitils, in indole filiorum; nihil sibi no spondent de sua so-tia. bole, si non indicio, certe desiderio ac voto; ut proximus est **spei**

Alabaden nius.

spei amor, ita ad artes eos deducunt ab ingenije illoru alienissimas. Magistri restant : hos oportebat esse oculatos in admittendis discipulis, qualem fuisse Alabadensem illum fis Apollo- Apollonium dicendi magistrum, de quo Cicero in libris de Oratore scribit, quod quum mercede doceret, non tamen patiebatur eos quos indicabat non poffe oratores evadere, operam apud fe perdere, dimittebatque, & ad quamquenque artem putabat effe idoneum, ad eam impellere atque hortari solebat. Verum ille unus ex omni memoria. Ceteros qui quidem mercede docent, pretij cupiditas exoculat: fine delectu ullo recipiunt ad le discipulos, & quo frequentius ha.

Precepto-1. Aueritia

3. Ambitlo

buerint auditorium, hoc se rati maiora facturos opere pretia, non solum oblatos avide amplectuntur, sed querunt, ambiunt, pelliciunt, trahunt ad fe quofcunq; poffunt quacunque ratione ac via; satis esse existimantes si sinthomines, modò habeant quod numerent. Et ubi invaluit ambitio, fi contemnitur pretium, certe numerus queritur ob vanam nominis opinionem, quòd celebre habeat auditorium.

Ingenium fiscilla eruditionis.

erint ingenijs, necesse est eadem facie & natura prodeant qua funt ipla ingenia, scilicet prava, detorta, vitiosa Neq; enim aliter eruditio ab ingenio unde manat, vel formam accipit, quam caseus à fiscilla; vel natura resipit, at vinum è do. lio, velutre: quare necesse est ut male tradant, que male acceperunt. Iam affectus omnes animi si non retudunt mentis aciem, certè impediunt ac retatdant, & quafi rubigne obdu

Eruditio, & artes que compressa & velut coacte talibus fu-

Affectus.

picientiam veri perturbant, non secus ac dense nebule ante oculos offuse. Supremam & cellissimam illam mentis lucem Superbia fuperbia perstringit, & à recto itinere abducit transverlam: hec est eminendi atque excellendi cupiditas, ut videatur habere que nullus alius, aut que pauci, nempe altissima ac Discipulos prestantissima, rara, nova, plurima, automnia. Ergo inge-

cunt: quocuque illi invaserunt lucem offuscantanimi & dis-

rum.

nia, que aprè ac fœliciter essent in mediocribus rebus Superbia vel ex natura sua, vel ex institutione versata; supra vires Cupiditas. fe erexerunt : ut ea crederentur scire ac tenere, que omnes iudicarent esse cellissima. Vr natus ad Grammaticen, ad enarrandos poetas, atque historicos, aut qui hisce tantum

in rebus effer exercitatus, voluit pro Philosopho, pro Theologo haberi, quum eas artes ne de nomine quidem nosset.

Alij, quod paucissimorum esser, aut nullius potids, futura predicere, abdita et recondita detegere, maximas opes tem- Artes maporis momento invenire; Astrologiam, Physiognomiam, lifica. Chalcimam, Magiam, et ceteras divinandi, ac maleficij artes sunt profess; nec solum inter gentiles, in quibus latissimè patebat regnum Satane; sed etiam inter Christianos, à quibus fortior Satana Christus jugum tyrannidis illius excuffit,& armatum illum exarmavit; scilicet quod non minus & superbia atq; ambitio, & pecunie ac voluptatum cupiditas in nos dominantur quam in Gentiles; atque utinam non magis. Harum artiu studium vitavit tanquam afflatu quodam Aftrono. vicinas qualdam artes, & illas quarum ope utendum effet in mia. illis maleficijs: nempe divinatrix Astrologia, certiorem il- Physogno lam & castam Astronomia; Physiognomia de venturis, de o- mia. pibus, de liberis, de felicitate, illam que est simplicior ac ve- Physiolorior de fignis constitutionis corporis & animi; Magica dz- gia. monum veneno quodam infecit scientiam nature re- Invento. rum. Iam, quod in disciplinis omnibus atque artibus pre- res ambicipua est penes inventores gloria, multi quoque novi placiti tiosi. voluerunt esse autores, miserrimum ducentes alienis demum vestigiis infistere. In literas inventa sua miserunt, ut ubique legerentur, ut ducerentur novum aliquid super ceteros attulisse; qui morbus mirifice Grecorum ingenia venavit. Vnde in historia tot " mendacia, quum arbitrarentur oc- " Vide cupata effe à prioribus vera, & fibi scribendi materiam prz- pag 47 reptam, séque nullo in pretio futuros si eadem recenserent, cognita iam & peruulgata. Ita quò magis legerentur & placerent & admirabiliores forent in vulgus; fortiter funt de Aegyptiis, de Assyriis, de Persis, de Grecis de omnibus nationibus mentiti. Tum Philosophi cupidine proferen-di nominis, nihil veriti sunt absona commentari, & à receptis opinionibus longissime recedere. Sodalem habui Lu-sophista, tetie qui se citius quam ut nihil adduceret novi dogmatis, et Parifi, affirmaturum aichat, que pro comperto baberet effe falfisima, enles Fuerunt qui vellent videri nihil omnino ignorare : ut il- & Greci. li in Gracia, Gorgias, & Protagoras, Hippias, Prodichus Eurydemus, Dionysodorus, & alij; qui in cœtu ac frequentia hominum, quæstionem quacunque de re poscebant, paratos se ad omnia ex tempore respondere, taqua non modò scirent omnia, led ad manú & in numerato haberet. At illos tati instirebus paucissimis & facillimis quæstionibus irretitos, de, ridendos suo ipsorum auditorio relinquebat. Viinam intra

etiam sentiendi, Socrates, qui nihil sciret, in levissimis sape

Caca eft arrogantia Sophist.

Græciæ fines vicium hoc constituffer, & non alias quoque invalifiet nationes; ut grande existimetur dedecus cunctari, tempus poscere. Cæca est arrogantia; & quocunque intendit, per confidentiam arque impudentiam temerè graffatur : ergo nihil dubitat quidvis tubditò intrepide af-

severare, etiam de arcanis rebus et maxime reconditis. Superbi In superbia hac, alii magna illa et admirabilia tenere ipsi qui aut sie sibi persuadent , vel pravæ naturæ vitio, vel quod quum bi docti vi- et vident effe spectatoribus persuasum, iosi iudicio illorum détur, aut de se acquiescunt, alii non tamen scire se arbitrantur (nealiis docti que enim se non norunt) quam id aliis creditum este ac cer videri vo- tum cupiunt, Priores incredibili se progressu in disciplinis fraudant, quum contendere supersedent, quo se iam perve-

niste arbitrantur: de quibus gravissime Seneca, Puto, in. quit, multos ad sapientiam potuife pervenire, nisi se iam crederent pervenisse. Posteriores, quacunque via et ratione queunt ostentare opes suas, augere in maius ae melius, fucum deniq; oculis intuentium facere laborant, nihil tacito conscientiæ testimonio tribucte. Que ipsi sciunt,omnium prima et potissima uolunt credi; quæ alii,insima,abiecta, sæpe etia evitanda atq; aversanda. Nullus est cuiusquam artis adeò mediocris aut humilis quog; ac vilis profesior, qui si sit superb, non illam aut præcipuam omnium censeat, aut non certe existimari petat ac contendat : illudque adeò moribus est re ceptum, ut efferre quenq; artem sua, et laudibus cœlo equa-Simia suas re, ctiam aliis omnibus anteponere, licere ac pium effe arbi-

> trétur. Gramaticus se unum putat sapere, desipere reliquos; Philosophus reliquos miseratur ut pecudes ; Iurisconsultus alios omnes deridet; Theolog" despicit : non quod se cate-

catulos.

ras artes ignorare dicant, aut pre fe ferant; immo nihil cuctatur co firmare, lua illa una disciplina reliquas universas pre stantius claudi ac contineri, quam in libris corum qui de il lis nominatim tradiderunt. L. Crassus apud Ciceronem, omne disciplinarum atq; artium genus, cognitione iuris contineri affeverat; et quidem, si diis placer, libello XII. tabularum. Hoc idem nostri iurifconfulti habent persuasissimum.

Grammaticus totam Philosophiam, quam late se diffundit;

historicorum & poetarum libris contineri autumat; quos quum habeat in manibus, nihil fit quod Aristotele aut Platone indigeat. Videlicet hoc est superbie ingenium quantum valeat, sibi arrogare; atque ad eum se modum componere, ut nulla videatur re carere, quæ quidem pulchra effe ac magnifacienda videatur, Quam artem rite percipient ac tradent, qui cam alienissimis in locis habitare censent, & illine esse Artes non petendam, ubi vix illius sit vestigium ullum invenire ? Idcir- è suis fonco videas falsissima arque absurdissima in omnibus artibus tibus, sed. alleverari ab iis qui illas violente exprimunt ab autoribus alienis 11qui aliquid e aru obiter & quasi aliud agentes attigerunt, non vulis hauad exactam illam cenfuram, fed ad cam ad quam opus fuum flz. aptabant. Novi, qui etiam scriptis liberis affirmaret, terram esse maiorem fole, & in nocte umbra terra totum cœlum ob-

Invo'vens umbra magna terramque polumque.

scurari: quòd Virgilius dixerit;

Quot absurda in Philosophia dogmata ab Homero traxerunt originem: quum multi veterum non illum tit ingenio fum Poëtam legerent, sed ur Philosophum doctissimum ac gravilsimum? Iurisconsulti, si quid sit à suis proditum in hi-Itoria, certius putant quam fi a Tito Livio ; ut de XII. tabulis quòd churnee fuerint quia id Pomponius dixerit idem in quacunque alia disciplina. Iam, quæ non poterant ullo modo ostentare, ea renuisse se aliquando aiunt, sed vel oblitos Superbi, tanquam puerilia & se indigna; vel abiecisse, tanquam peri- quæ nesciculosa & noxia, & è numero artium expellenda; etiam si sint unt, vel ex iis artibus, quas illi ampliffimæ fuç professionis titulo co- obliti, vel prehendunt Rogatur Philosophus, aut Theologus, aut Me- aspernati. dicus, aut Intisconsultus de singulis Aciat ne Grammaticam poëticam, Rhectoricam? exfibilar eum qui id quærat,magno vultus fastidio, sepe etiam cachinno, & ad pueros remutit. Tenear linguas Latinam & Gracam? Jeminarium vocat bas resum; tenuisse in tenera etate, sed effe debita opera oblitum. Quid Rhetoricam? ridet moto capite : de Geometria ita plane de punctis & lineis ridicula quedam De Arithmetica; iocatur; bene numeraturum fe, adfit mode pecunia. Caterum de proportionibus, vidisse quedam perfunctorie in commentarys ad tertium Phylicorum Ariftotelis, In Aftronomia;partem spharz, Johannis à Sacro Busco aliquando audi-

Omnia habeo, nec tamen quicqua habeo.

Canis in pręscpi.

Facilia ac dilucida

vit adolescens in schola. Muscam eantores scire in templis. Cedo quid de perspectiva, & Cosmographia? nec nomina audivie unquam ? curiofa, inquit, funt bec, & periculi plena, nefas est attingere. At Moralem Phlosophia certe icies: aliquot dicta ex Ethieis Ariftotelis. Ad oconomicam respondet, se non alere familiam; ad politicam, nec rezere civitatem. Quid ergo nosti, vir maxime, & de eruditione admirande ? omnia, sed horum nihil. Et hæc prononuntiarunt homines maxime autoritatis, qui essent morum & totius eruditionis censura ac velut norma quedam. Tantum autoritatis pondus in teneras arres cadens, mirandum non est si cas confregit. Delica. ti funt flosculi, leni ac dulci favoris aura proferunt se ac vigent : insectatione ac vituperatione illico tanquam fascino alique, contrahuntur ac marcescunt. Detestabilis superbie rabies! non solum iph fraudarunt se utilitate doctrine : sed aliis quoque fide autoritatis sue, precluserunt viam ad bonam mentem, parati tam multa bona ingenia perdere, ne pilum de precepta existimatione amitterent. Pronuntiarunt temere de fingulis non animaduerfis, & sepe omnino incognitis : damnarunt alia maxime probanda; commendarunt alia noxia, & ingeniis ac vitz obfutura. Et censuissent ipsi hocidem haud dubie, multo rectius : si animo poruissent moderari, & non maximum effent dedecus interpretati vel cunctantius res tantas expendere, vel videri pulchrum aliquid ignorare. Nam de illorum numero, qui eas disciplinas quas sodales damnarent, vel levissime degustasset, is non ac. cedebat aliorum sententie. Sepe qui que nescirent, damnarant, ingressi primos illarum artium aditus, mutata subditò opinione, ac sententia damnata, approbaverunt. Quo apparet no de fuis artibus sententiam illos dicere, sed de existimatione sui. Et quemadmodum circulatores nodos quosdá faciles aliter tamen & involuunt & evolvunt, quam in communi usu consuevimus, quò res videatur difficilior, ac proinde admirabilior: ita quidam, que facilia, que prompta, aperta, diluinvolunt cida funt, in disciplinis quas norunt, involvent & intricant. ne res scilicet vel vilescat facilitate, vel etia fiat vulgaris, multis spe successus ad eam capessendam invitatis. Sic Iurisperiti arrem fuam, que natura facilis est, & quam este facilem è re eff generis humani; quibuscunque rebus poruerunt, intricarunt & exasperarunt, ut ardua videretur elle ac lamosa. ncc

nec cuilibet penetrabilis. Philosophi quidam metaphoris & ambagibus obscurarunt, que dilucide potuissent dicere: alii scrupulos, ubi nulli sunt, quærunt, & nodum, quod aiunt in scirpo, quò videantur altius rimari, & subtilius omnia examinare. Nec folum ignaris inviderunt fuam peritiam, sed eiusdem artis studiosis ac peritis. Ideo ne ea crederentur Quastio. illi scire que plane sciebant, ipsi questiunculas excitarunt, niste. ut el id facile etiam in rebus liquidiffimis, ut fi scientie opinionem aliis detraxissent, id totum in se derivaretur quod aliis decideret. Verum non movere quæstionem, sed bene profligare, hoc demum acuti est hominis & docti. Fuere qui De tradequo magis premant alios, & pondus elevent, corum quæ di- dis discicuntur rationem in omnibus evidentem postulant, contem- plinis li, 4 nentes si non adferatur, quod impii in rebus pietatis faciunt. Pag.311. Quasi verò id vbique prestari possit: aut ulla sit res, que controversa non queat reddi nimium inquirendo, non veritatis vitio, sed nostrorum ingeniorum : sicut lux alia videbitur quam fit, si nimium oculorum aciem in eam intenderis; non lucis culpa, sed oculorum, qui tam levi de causa hallucinen- Aliud ad tur.Illud perridiculum, quod quidam falfas suas opinationes versaria nulla ratione munitas ac fultas, fatis le constabilifie rétur, si covellere verifimiles in contrarium rationes utcunq; disfolverint; non a liud fua animaduertentes haudquaqam idem effe inimici domum de cofirmare. struere,& construere tuam, Sed illud mirandum maxime, fuisse preceptores qui discipulis eruditionem inviderint, ne Invidia illi cloriam suam equarent. Ve de quibusdam Grecio so- magistrophistis traditur : propter quos Socrates pollicebatur, com-rum. municaturum se sua candide, fine invidia. Alexander Deivilla, lanus in prefatione operis sui, significat suisse Maximianum quendam, cuius nugas veteres focysnolebant pandere caris : Super biz fic enim scribit. Memoria patru & nostra plurimos novimus maximos qui bonamin liturion é adolescentibus suis invidissent. Maxis profectus mos profectus hec superbia impedivit, dum alii ab aliis no impedit. lunt discere; vel quia docere potius credunt posse, quam debere discere, vel quia dedignantur, aut puder, ne se infe- Pudor diriores fateantur, aut alii credant. Quibus de causis & ratio. scendi: nibus, sapientissimus Bion Phylosophus, superbiam dicebat Pudet diseffe impedimentum profectus. Puduit à superioribus doceri, cere, quod qui nullos volebant fateri superiores se, qui postulabant nescire credi absoluti in omni sapientiz genere. Puduit à paribus non pudet

multo magis ab inferioribus & vulgo hominum, à que tamen que ad opificia & encyclopediam pertinent fuerant roganda. Iam Plinius ca de causa conqueritur, que essent The ETRUNDOMALSeias, ignola aut incerta effe ingenys fatta. Quanto nunc magis ipse idem Plinius, Varro, Columella. Vitruvius, & alii ignorantur, quod turpe atq; erubescendum ducimus ab agricola vel fabro aliquid percontari? Quòd fi quem id non pudeat, & omnia sciendi studio posthabeat, eum profecto alii subsannabunt et explodent. Quocirca iam pridem nihil à doctis hominibus scribitur de iis que quotidie nova invenit vita: & melius tenemus usum illorum tempo. rum abhine annos plus mille quum veteres illi scriberent, quorum diligentia nihil non annotatum præteribat, quam usum memorie avorum aut patrum. Si ea superbas erubelcit doceri, que erat velà doctis, vel à plebe audienda: qua lia oportet exite que is de rebus huiusmodi pariat, qua prava, manca, cotula, perturbata, quam monstrola; ut magis legentium mentes perturbent ac confundant, quam inflituant &illustrent ? At faltem bona spes est dicit aliquis, mutaturu eum sententiam, & deprehenso errore, rediturum in viam; Superbum admiffurum meliora, et traditurum Admonitioni cuicung; admoneas ferocem le superbus prebet, & contra bene monentem stritas xer-confurgir, ut rabiofus canis: vel quia, inferri fibi aliunde luxes Hero- cem polle non putat; vel quia fillata credatur, ignominiam

dor. effe cenfer; contradici fibi, iniuriz loco deputat. Quem er-

go erroremiple urcunque mutaret, abs le deprehensum; si a lius indicet, magis infigitur et pertinacius : quicquid semel animo collibitum est defendit, ne discedere à sententia existi

Ambitiofa metur. Quod si ipse errorem suum quandoque deprehendir, erroris, ita corrigir, ut maiorem habeat rationem existimationis

correctio, suz quam veritaris, non omaino se prius falsum, nec prorfum este in alia opinione; bene se antea sensiste; nunc melius, & terfius. Prætexit etatem fuam, aut occupationes aut tempus : ne culpa videatur fuifle in ingenio, cuius unius Augusti- laude ambit; sed in opportunitate ad bene statuendi. Vnus ni Retrac Aurelius Augustinus, vir tantus, retractationum libros relitationes, quir, simpliciter ac bona fide, quem nullus est ad hoc tempus imitatus : videlicet mansueto vir ingenio; & modice de fe iplo fentiens, Isti noftri, faltu & superbia turgidi, in-

Outton

werti ac corrumpi malunt, quod non ignorant verum effe, quan

quam videre erraffe, aut fuiffe à quo monstrari illis aliquid potuerit: & tanto admonirionem ferunt acerbius, fi quæ di-Arroganxerint, literis confignata evulgarint. In quo maximam artes plagam accipiunt. Nam non latis est, pertinacem et ob- tia pertiftinatam superbiam effe , est etiam preceps quicquid in nax præmentem veniat, fortissime afleveret Forralle, minus effet ceps. lactura, fi ea pertinaciter tuerentur, que prius multum & diu perpensa atque examinata adferrent: nihil tale. Immo, quando folus honor spectatur, tanquam scopus quem se ades pturos scribendo arbitrantur, flatim ad scribendum se accingunt adolescentes rudes arque inex ertes corum que trachant : ut non immerito hec tanta prurigo Satyricis fit fali. Scribendi bus defricara.

cacoethes.

Scribimus in docti, doct que poemata paffim, inquitille. & alius :

Tenet insmabile multos scribendi cacoethes. Pretereo que ex hac pertinacia & studio non cedendi, nascantur venena Christiane charitaris, rixz; contentiones; &, quemadmodum à Paulo Apostolo scribitur, invidie, con. vitia, sufpitiones finifice, confectationes homnum mente corruptorum, interdum quoque pugna & cades, odia inter hæc creantur, quæ numquam deponuntur, nili cum anima; ut citius reges in grariam post mutuas ingentes clades Simultae redeant, quam ipfi moderati philosophi post simultaces de tes inter literis susceptas Quid aliud testificantur hac, niti nos in phi literatores losophia animos gerere gladiatorios: superbie instinctu studere, no amore bonitatis aut veri cognoscendi? Inter tam offensos arque irritatos animos, quomodo expurgari potest verum, ut liquidum existat, quod à sola mentium nostrară luce perpurgatur, que lux maximis eft perturbationum nebulis oppressa atq: offuscata? Minor fortaffe est in quibusda Avaritia. led tamen mentium nebula, pecunie, opum, dignitatis, volupratum cupido, in nonnullis pectoribus maior, quæ ctiam pestis disciplinas invasic. Nam ve multi humanitaris arres sur tanquam honorum instrumentum sequuti : ita no pauci illas popter ea que modo recensui experierunt. Vulgo in eam Ambitio. opinionem eft jam ventum, ut eruditio velut diutna quæda fit opera, cui ad vesperam honor aut utilitas, veluti laboris merces, necessario tint parata. Sic persuasa est stulta multitudo, non alium in fructum queri literas, non in alium que

Studium arnum Qudio.

Venter creat has erumnas, Magister atus, ingenieue largitor & venter. Eperlin prologo, Duces

Autornm obicuritas invidia. ignorantia

Linguaru

rendas elle, quam obdivitias atq; opes, aut popularem quan dam de sapientiz nomine venerationem. Hic per manus error traditur. Patres filiorum teneros animos eo imbuunt; propinqui,necessarij,nutrices,nutricii, pædagogi infigunt, 3. Honori, ut quum in eam cratem ventum eft, in qua rerum acceffit in. telligentia & judicium, reuelli nullo penitus modo queat. Hac mente ad scholas à patre puer deducitur, hac iple puer ingreditur, que pariter cum etate adolescit. Ergo ca sola difeit, que ad finem hunc perducant, fepe noxía & legibus vesira, qualis eft magia, & incantatio, legibus XII. tabularum prohibita. Quod fi homines tenues ac famelici, ex ijs artibus alimenta institucrint sumere, quibus non satis valent: fames cogit eds pertinaciter tueri quicquid semel susceperint, ne indoctiores habeantur si melius dicenti cesserint, animo præsertim stimulante malè de imperitia sibi conscio. Tum simulant aliorum contemptu & cos mordent ac perstringut actiter, quos suo questui officere suspicantur; compellunt artes servire, & ad voluntatem corum torquent, qui dare possunt . Videas quosdam, qui opulenti prius ac modesti eranc in sentiendo ac judicado : postea, in ege-Statem delaph ; & affentatores funt facti divitu ; & immedefli,alperi,rabiofi in eos omnes, à quibo noceri aliqua fibi fufpicentur. Multum etiam extrinsecus estillatum tenebraru scientiaru. in animos ab ipsis autoribus, quibus in hac via, & inquisitione, tanquam ducibus vii fumus, five quod cos non intelleximus bene admonentes, five quod inviderunt nobis ductum fuum, five quod ipfi falfi, nos etiam qui nos illis credebamus fefellerunt. Principio, quemadmodum in facris historijs pro ditum, in permissione illa & confusione linguarum que ta ca est in Assyria, rege Nembroto, imperia nec dari potue. runt, nec accipi, quum mutuo no intelligerent; ita ignoratis magnoru scriptorum linguis, quid nobis præciperent, quà eundum, & quo suaderent, no intelleximus : veterum autorum cognitionem, qui Graca aut Latina lingua monimenta ingeniorum fuqrum confignaffent ac posteris tradidisfent ademit prorsum nobis ignoratio harum linguarum, quæ ignoratio, tanta bellorum continuatione propè exoleverunt, quum gétes illa qua Septentrionem incolunt, in Italiam sele & totum Occidentem effuderunt, Gotthi, Alani, Vandali, Suevi, Turuli, Hunni, Longobardi; & postremi omnium ab Orien.

re. Agareni. Nam quum bellum literas simul cum bonis arti- Graca ex bus ac pietare opprimit, quod inter bellicos furores non est larina à virtuti nec honos vllus, nec locus: Pellitur è medio sapientia; Barbaris vi geritur res, inquit Ennius. Tum gentes ille natura fere, & oppreila ab omni penitus ingenij cultu aliene, primum ingentem bibliothecis cladem attulerut : conflagrarunt illis incendijs urbes, & regna, & scelerato illo atque, impio igne magnerum quoque ingeniorum opera exusta sunt, quibus authores malè præsagi, vitam atque immortalitatem suerant polliciti. Victores enim , ut de gallo est in fabulis, margaritum quod non intelligebant, contemplerant. Simul irrifæ funt ab eis linguz, ac studia omnia; nec solum eis detractum est pretium, sed contumelia addita : seu quod nollent quenque Doctrina in victis plus sapere, quam victorem, & ut quisque effet doct fuspecta issimus, ita crassis illishominibus imprimis erat suspectus, cotempta, tanguam vaser & ad fraudes ac dolos maxime appositus, seu quod emolliri per hæc virum virtutem opinar entur, ac minus bello idoneos reddi, cui omnia illi tum tribuebant, laudem glorfa, decus, ex bello uno, verum, germanumq; etiam sempiternum oriri rati. Græca lingua (divulsa ab Occidente Græca Græciæ imperio & commercio) excessit Italia, Gallia, Hispa- lingua, nia, Germania. Hostes verd imperij Romani nec linguam quoque Romanam potuerunt ferre, quam & ipsi tum igno- Latina, rarent, tum etia odiffent. Cogitaffe ferunt, regem quendam Gotthorum ut Romam dirutam instauraret, & nominaret Gothica Gotthica. Qui seruiebat, & quidem dominis superbissimis ac crudelissimis, eum sermonem admiserunt, inque eo se exer- Italica cuerunt, quo uti apud dominos possent. Ita sermoni verè Latino ac pure, successir mistus quidam ex Latino & peregrino. His linguis Latina & Græca, vel amissis, vel magna ex parte tenebris obrutis: necesse fuit, ut eadem quoque nox artes illas & disciplinas opprimeret, que essent linguis Cum liaillis traditæ: occultate fignificationes fingulorum verbo- guis artes rum, incognitæ loquendi formule; & tamen qui hæc ne oblcuratæ sciebant, volebant videri eos scriptores, & quidem lucu- verba elente intelligere, qui Latini sermonis fuerunt observan nim reru tissimi. Quasi verò aliud fint libri, quam voces, & loquen- nota ut di rationes ac formulæ : que qui intellegit, is demum affe- Aristorquitur scriptoris sententiam, non alius. An librum de Philosophia Hispane scriptum, probe intelliget Italus sermonis

Linguaru

monis nostri ignarus, quamlibet vicinæ sint hæ duæ linguç? Leges duodecim tabularum probe capiebat populus ignoratio. ille, qui tum vivebat, quum ferrentur: Cicero negat se totas intelligere. Quid ita? non hic doctior, quam vulgus illud rude? multo: sed voces quædam ita ex ulu abierunt, vt sig-Verborum nificatus intercidissent. Nicholaus Leonicenus, Thomas Li-

rit etas Horat.

vetusinte. nacer, & alij, queruntur ignoratione Grecitatis multa effe à Plinio perperam à Græcis ad nos traducta. Idem Divus Hieronymus de septuaginta interpretibus ex Hæbræo in Græcum. Quid opus est exemplis veterum? Isti ipsi qui negant

70. Interpret.

se de verbis esse solicitos, quot locis hallucinantur ignoratione verborum? quoties est cis horiolandum? quam multum fe torquent? Quam plausibiliter dixit Bartholus, De

Iurisperit.

verbis non curat Iurisconsultus? De quibus ergo rebus movent tam multas questiones, nisi de verbis legis > quæ si intellixissent, non ita passim depravassent leges stultissimis fensiculis. Dicat (exempli gratia) Iurisconsultus, Centelimis calendis dari utiliter stipulamur: non intelligas tu quid sit

ulura centelima, ego intelligam; an non melius lenlum ego Iurisconsulti tenebam quam tu. Si res in colloquium inferrentur : faterer eum qui res cognosceret melius intellecturum quibus de rebus ageretur : Sed, quum verba sola usur. pentur: necesse est verborum significatus ac sensus optime teneat, qui exacte dicit intelligere se de quo disseratur. Fortassis non tam id esset necessarium in Geometria, Arith-

metica. Musica, Pictura: quia lineolis & notis quibusdum utuntur, oculos in re præsentem ducunt. In alijs fieri nequit, quo minus verba intelligi fit necesse. Quocirca,quum verba magnorum scriptorum non intelligerentur : nec percipi fensa poruerunt; Vnde omnia apud eos inversa, &illa corum dictis sensa attributa, non que quisque ex verbis col-

Linguaru ligeret, fed quæ pro libito cominisceretur. Reuertuntur tam cognitio longo postliminio Græca & Latina lingua, seu renascunremedium tur verius. Et tanto ex bono non exiguum coepit malum aresse debe- tibus nasci, unde tota erat salus speranda. Quòd homines bat inscitie utriusque linguæ peritia & cognitione instructi, quum ad

legendos artium ac rerum scriptores accedunt. Platonem pura aut Aristotelem, aut Plinium, aut Hippocratem, aut superbix. Galenum, aut Pandectas juris, aut novum, aut vetus instrumentum pieta.is, & ex linguæ imperitia lapsos nonnun-

ct eft venenum

quam vident interpretes, qui multum in illis artibus opere Non staposuerunt; quoniam ipsi peccatum, deprehendunt linguaru tim suter ope ac beneficio, illico se peritiores esse in illis artibus, o- Appelle pinarur, quam illi ipfi fuerint post tantam & tam diuturnam exercitationem: ergo illos contemnunt præ se,& vix primis gustatis rudimentis, ad scribendum de illis artibus provo-videt Aplant; rem se facturos rati utiliorem, quam illi veteres artis prosessores fecerint, si aliquot locis hallucinatos interpretes indicarunt : Aditus quidem funt linguæ ad attes omnes, Lingue. quoniam illis funt tradite; fed aditus tantum, non item artes

hostia, non ædes.

Inviderunt nobis veteres beneficium suz institutionis, Obscuridum ea que invenissent, nó aperte ac simpliciter, nobis com- tas vetetu. municaiunt: sed tot involucris contecta, ut facilius effet illa ipfa ex natura rerum eruere, quam ex eorum libris. Scite, Socrates. Heracliti Epbesii librum Delio urinatore dixit indigere. Sunt in quibus facile des obscuritati venia m, quòd ea non ex scriptore nascatur, sed ex rebus : ut in Pythagoricis et Platonicis numeris, quibus constare illis placet hominis ani. mam. Alij arcere voluerunt profanum vulgus à cognitione rerum quas traderent; contaminaturum, non intellecturum. Fuerit sane causa aliqua in rebus sacris, quam prætexere videtur Plato in epistola quadam ad Dionysium : at in profanis quid caus possunt dicere ? ut quum Heraclitus disputat de rerum natura; Pythagoras de numeris, Aristoreles de causis, & hisce rebus quæ inter nos versantur, denique de his, quas nos scire, nec vllum erat periculum. & vehementer hominum generi coducebat. Sed de alijs minus fortasse fuerit, quam de Aristotele querendum Reliquorum enim, utque scripserunt parum sunt apposite dicta ad discendum, ac percipiendum, ætas paulatim delevit scripta, vix ut vel ipsa nomina existant autorum. Ruditar enim, impolite, & cofuse, fua congefferant, artis penitus expertes.

Aristoteles verò quecunq; suscepit tractanda, siue de mo. Aristotelis ribus, five de natura, fiue de fermone ac differedo, in artis for obscuritas. mam ac faciem redegit, ut ne poeticam quidem omiserit. & alia minoris notæ, quæ ad nos non pervenerunt : quo nomine haud facile quis dixerir, quantum ei studia & discipline

omnes, quantum studiosi ipsi debeant. Sparsa enim collegit, congesta digestit, confula distinxit, obscuris attulir lu-

B 3

cendo charus.

men,omnia ita reddidit concinna & apta ; ut percipi facile Aristotelis ac teneri queant, magno cum frudu corum. qui artium frudoctifsim' ctum aliquem sequuntur. Fuit vir ille (mea quidem sentenfed in do- tia) ingenii acumine, iudicio, dexteritare, prudentia, diligentia, atque fludio, omnium cuiuscunque etatis scriptorum facile præstantistimus; edoctus diutistime à magistro non discendi modò, sed etiam sapiendi, Graca totius principe. Quantam hic potuisset adferre utilitatem omnibus disciplinis? quantam lucem? si que ab alijs accepisset, vel inveniffet iple, aut reconcinnaffet, aperte ac dilucide voluiset prodere. Sed tum ipse obscuravit consulta sua : tum fortuitæ a'iæ obscuritates accesserunt, que aquam fontis huius in fistulas perturbatam mitterent. Primum ut scriptores omnes qui ante ipsum suissent, carplerat : callido & vafro Ambiguis vir ingenio, talionem veritus, sententiis est usus ambiguis & fententijs in utrung latus flexibilibus, ne quis etiam existeret, qui ip-

Aritote les.

quare usus sius dicta laceraret. Ita cavit sibi semper vià qua elabi deprehensus posset, ne teneretur, ut quicquid dixisse videretur integrum effet ei qui ullu tenendum suscepisset, negare eam fuisse illius mentem : ut etiam in reddendis causis naturæ:ubi paulo erat apertius loquendum, operis titulo ademerit reprehensionis ausam, inscripto opere Problemata, utiudicium videretur relinquere lectori liberum, admonitum modo ab scriptore. Themilius quodam loco furori simile esse dicir, si quis sperct se ex Aristutelis scriptis sententiam eius penitus affeguuturum.ldem lpfe Aristoteles ad Alexandru fcripfit, neminem commentarios illos, quos Rex acleret in tulgum miffos, intellesturam, nifi qui ab se domi audivisset. Nec folum obscuritas suir in rebus sensorum, sed etiam in verbis: Affectavit enim quoddam dicendi genus preffum & aftrictum, Attico etiam bievius & contractius, ut in-

terdum non tam cloqui videatur, quam res indicare : tum

quod id visum est aptissimum ad occultandas sententias ani-

mi, tum quod in tradendis artibus non existimauit multis

Dicendi genus Ariftotclis.

verbis onerandum effe discipulum, ita ut plerunque non tam fint eius verba, intelligenda, quam nutus interpretandi. Et hic, tam in sua illa naturali lingua obscurus & reconditus. in alienas linguas est ad philosophia arque artium omnium cognitionem transfulus, in Latinam, Arabicam, Chaldwam, non ab aliquo & linguz ex qua verteret, & in quam verte.

rct

ret, peritiffimo. qui sententias commode annumeraret, non Interpreverba; sed vel à pueris, vel à superflitiosis, vel ab imperitis tes et lin. qui verbum verbo reddiderunt; tum Phrases, & schemata, guarum et & figuras omnes quæ erant in Greco fermone elegantif reruin imfima atque aptiffima, ad Latinum, aut Arabicum, invitas periti. ac repugnantes pertraxerunt, ut nemo effet qui linguam fuam patriam sic involutam ac perverlam agnosceret aut; intelligeret; tum multa non affequuti, pro captu suo transtulere, ut non iam cognoscendam haberent Aristotelis mentem sed interpretis; & clamores, tumultus tragædie, quæ de intelligentia dicti cujulquam Aristotelis excitarentur, non de illius essent, sed interpretis sensu. Neque verò ab illis ineptissimis ad transferrendum, versus: sed ab eruditis ctiam: qualis olim fuit Boethus, priore seculo, & patru memoria, Hermolaus Barbarus, Argyropylus Trapezuntius, & & paulo antea Leonardus. Taceo de Gaza, propter libros animalium, qui funt explicatiores. Sed in his libris, in quibus de artibus præcipit, non potuit vires illas suæ lingue conservare; ut plerunque non quiverit ad nos pertrahi verbulum aliquod aut dicendi ratio & phrasis, in quasitum esser vniuersum robur sententiæ. Quo sicut melius vel à mediocriter Greco docto, in Linguailla sua intelligatur: quam à Latinissimo, in Latina. Ad consultam illam obscuritatem accessit alia fortuita, quod Aristotelis libri cum tota Theophastri bibliotheca, sicut Strabo, & Plutarchus & Diogenes perhibent, ad Nelium quendam Scephium hæreditate perueniunt, hominem literarum penitus ignarum: hine ad Appelliconem Teium devoluti, exesis codicibus locis aliquot, & confusis, de Appellicone Dictator Sylla emit, & Tyrannionem adhibuit Grammaticum, qui volumina in ordinem redigeret, hie ut par est, in multis sequutus est iudicium suum, interdum non assequutus. Andronicus Rhodius evulgavit libros. De multis corum librorum, venit in controuersiam, essentne Aristotelis : ut de prædicamentis, de quibus Boëthus disputat. De Analiticis quadraginta volumina scribit Iohannes Philoponus repertaelle in vetustis bibliothecis: ex stylo & disferendi acumine hec quatuor Aristoteli esle, adiudicata, quæ nunc sunt in manibus, Quis posset bene sequi ducem, tam obscure admonentem? 1000

.Alij aliota obícu tarunt Inviderüt nobis. I.Sua. 3. Aliena.

Nec solum inviderunt nobis lucem suam, sed ctiam alies gum inven nam. Vel non admonendum ubi poffent juvare, & quasi perferendo ad nos voces, quas priores duces ediderant, fed que quum ad nos pervenissent, nimis iam estent tenues atque exiles : vel obruendo, um bris atq; obscuritate, dissimularunt multa aliorum iuventa, ut fua in illorum locum reponerent; quum poruissent, si quid habebant difficultatis, faciliora ad posteros, atque explicationa tradere. Nam non aliter quam qui voces è proximo audiunt, proptius eas intelligunt, quam qui procul : ita proximi inventoribus, ant alioqui scriptoribus quibuscung; melius capiunt que dicunt, sive quod res illa ztare funt cognite,& verba & loquendi tota rat o, figur 12, allufiones, proverbia, sententiola, five quod cocipiendi, & explicandi ratio ferè sua est cuiq; etati, & iis omnibus qui in ea vivant, comunis. Quotufquifque, ut de alijs taceam, intelligit orationes et epistolas Ciceronis, presertim ad Atticu? equidem haud scio arromnino ullus : quas omnes belle intelligerimus, fieas Afconius aliquis effet interpretatus; aut quispiam evi illius homo eruditus. Sic Philosophorum do-Armas & placita, discipuli aut certe illorum ætatibus vicini, dilucida ad nos transmissient, fi voluissent: sed mulid aliter animum induxerunt. Na fuere qui filentio preterirent quod utique vilum elt modelt flimum præ eo quod alij fecerunt, qui perstrinxerunt, carpferunt, inverterunt prorsus. Stoici Peripatetica; Peripatetici, Platonica & Pyrhagorica: Epicurei, Stoica. Ita secte invicem momorderut, ac dilacerarunt. Inter quas contentiones & pugnas de gloriola, perijt lectori fructus magnoru inventorum, que potuillent cum utilitare posterorum relinquere, si non maluissent ea frangere quam inflectere: nam fortaffis leniter detorquendo ad veritatem deduxissent. Sed illorum monimenta tempus consumpticedax rerum. Aristoteles noster utina in gloria expetéda suisset paulo moderatior, que illi haud dubié contigiffet ampliffima qui inventorum diligentia & acumine, priores omnes longe antecedebat, potuisset nobis relinquere multa à priscis sapientiæ studioss acute ac prudenter excogitata. Sed ille ut indefesso illo suo studio omnes quotquot ante se aliquid scripserant, evolverat, legerat, excusterat: ita heminem ' prærerivir, quem non carperer; ratus tantum in le deriuatu . rum gloriz,quantum alijs omnibus ademisset,tanquam lub. limior

Ariftoteles gloria, quam par eft, cupidior.

mior effet exteris, acutiufq; ac longius prospiceret. Carpit Aristotequidem plerung; meritò : in quo ingentem meretur laudem les omnes quod falfas aliorum opinationes tanquam periculola loca carplic, indicarit. Sed nonnunquam affectate: interdum non citra calumniam in quo eum multi incesserunt. Nam veteres qui viderent rerum vocabula que in promiscuo estent usu, parum congruere ad ea quæ iph accuratione naturæ inquistitione eruiflent; vel iph lua fibi finxerunt verba vel in commuu bus usi funt longilsimis ac reconditissimis allusionibus ac metaphoris, nonnunquam id cosulto far iebat, quemadmodum dixi, ut cognitione return maximarum indignos prohiberent : Aristoteles ad corum fententiam in alienisimam opinionem detorquendam, vulgari est abusus significatione, ut eos contentu populi premeret, & quafi publico præiudicio condemnaret : ut de Ideis, & motuanima,contra Platonem; de unitate entium, contra Permenidem. Ea res non folum veras antiquorum fententias nobis adenit. que fortaffis iactura fuiflet tolerabilis : verum quod est gravius, Aristotelem nobis timidiorem effectrad eloquen. dum que sentiret, reputantem scilicet quod est in mimo; Ab alio expettes alteri quod feceris. Quid quod priores, Duces dequibus nos ducendos penitus commismus ipsi funt sape cepti. numero falli : ut falli nos quoque, qui sequeremur, fuerit Autorush necesse ? Primum non pauci cotum fuerunt ingenio haud iognoranfatis acuto ad in piciendas res tor involucris contectas; alij tia. res novas, & quasi tum primum nascentes.contemplari po. 1 Propter tuerunt magis quam censere, ita ut in plerisque judicandi ingenij facultatem longa admiratio consumplerit, sicut in spefa- inhimitaculo, magno, raro, admirabili, ufu venit, ut antea fubdu. tem. catur, quam spectarores potnerint affequi, & flatuere, quid 3 Et rerum rei fuerit aut cuiusmodi. Adde quod rationes quædam, & difficultaargumenta, que sequebantur, alijs mediocria, & utcunque tem. probabilia, ad perfuafionem terum maximarum atque ab Rationum ftrusarum suffecerunt; ali;s indigna sunt visa, à quibus mo- sides. verentur, ut alij plus valuarint ingenio, & inflructiores fuerunt à dialectica, vel natura, vel artis atq; studij beneficio accepta. Neque enim dici potest, quos errores in se admiserint veteres philosophi, ducti levissimis argumentis, quod rationem atque artem colligendi ignorarent. Cuiulmodi funt ta, propter que Epicurus, affervit voluptatem effe fum-

Dexteritas.

multa cruerint: dam præterierint, venia tribuenda.

Aristote. lcs.

militaria Artewast MEGOTES. Ho.

que passim sunt obvia ijs, qui antiquorum legunt p'acita. Acutum ingenium, nifi dexeritate quadam regatur, & acrimonia judicij in colligendo: nen aliud est quam sagax quidem canis, sed venationi parum assuerus, qui hac & illac temere ingreditur, & feram qua minime oportet, per-Laus vete- sequeur. Damnem ego illos, quod aliquoties lapsi fue. rib' quod rint? Equidem non magis, quam fi quis maximo labore vel fontes invenerit vulgo necessarios, vel metalla multa eruerit, non tamen repurgarit. Non postunt multa simul quod que- proferri et expoliri ; non potest unum aliquod diu quasitum , ab eodem inveniri & excoli : non sufficit tot rebus tita; non humani ingenij vis, brevis & infirma. Beatus ille, inquit, Plato, eni vel in senectute datum eft, vt veras de rebus babeat opmiones. Quod fi tam sera xtas ad aliquid est rectius sapiendum expectanda: fœrus hi senibus iam nascuntur patribus, ut educare eos atque inflituere non queant. Ego, grum Aristotelem tam multa in lucem prorulisse video, nonnulla verò parum exculta atque expurgata : non aliter eum admiror quam diligentem aliquem auri arque argenti effofiorem, qui massas ingentes magna vi brachiorum eruerit e venis terra. Ignosco autem quod homo unus non omnia tam multa, tam varia, tam diffici-Jia, quæ eruerat, coxerit ac repurgarit: non potest obire unus, que vix centum prestiterint. Multo minus miror Aristotelem contraria interdum sentire : ut de videndi ratione; qui, in libris de anima, intrò nos dicat admittere, in problematis foras mittere. De commissione prædicamento um mista effe in Categoriis fatetur, in Topicis negat. Dialecticam, alibi ait materiam habere propriam: alibi nul lam. Mireris tu in tanta varietate rerum, aliquid effe vifum uno tempore, quod non alio? Quis est, cui non id quotidie contingar in plurimis > Vlisses apud Homerum mutari ait bominum animos quotidie cum fole. Ciceto fe in diem ait vivere, & quicquid aliquo tempore animum probabilitate percusserit, id affirmare. Itaque negat secum oportere azi tabulis obsignatis. Dominus noster, autor nostrorum animorum, non folum in dies mutari nos dicit, sed etiam in horas : Nonne, inquit, duodecim hore furt in die ? Que sunt à me dicte, ne quis putet vel me male de Aristotelis

ristorelis ingenio & doctrina sentire propter lapsus aliquot, Aristoreles quum labi fit ferè proprium mortalitatis noftræ; vel autore errata. effe cuiqua, ut tante magnitudini inventorum, tante utilita- 1. Agnofti ac beneficio artium ac disciplinarum omnium, sit ingratus cendas propter aliqua minus accurate ab illo, ut puto, expensa, aut 2. lenoscefortaffe à nobifipfis : quod idem velim existimari este à me da. dictum de quocunque magnæ note scriptore. Iam multos qui acie ingeniorum satis erant instructi, piguit in fulgore veritatis intente aspicere: eos, qui dicebantur aspexisse sunt Alijalijs seguuti. Inde errores priorum, traditi ad posteros, & confir credunt mati; dum tantis de rebus malunt alijs posteriores credere, omnia, quam ipfi iudicare Quod vitium non solum est in nuperrimis, sed in antiquis etiam, Plinio, Cicerone, Aristotele ipso: hac enim est non exigua causa, cur interdum acutissimus scriptor affirmat pugnantia, sequutus videlicet variorum opiniones. Nam quæ ulu lemel lunt recepta & confirmata, ita fiunt sancta & fixa, ut nefas existimetur ab eis discedere; authoritatem illis penè inviolabilem, consuetudo tribuitut multi in præceptis artium perhibendis,no in ipsam veri: Veritas tatis faciem direxerint obtutum, led ului le tanquam opti- Vlus. mo duci & peritissimo magistro commiserint; etiam in ijs, quorum usus non est dominus: eum si explicuissent, & in canones redigeffent, bellissime se perfunctos opinaban. tur præcipiendi munere; quod Aristoteli in arte khetorica contigit, & Poérica. Quas artes non videtur mihi tantus artifex ad examé illudiudicii et rationis exemplis relictis acco modasse, ad quod alia erat solitus: sed usu ut recepta confuetudine adductum, illam exposuisse pro formulis artis. In eodem poetice argumento Horatius, quæ recepta essent, præscribit. Hieronimus Vidas, nostræ ætatis, scripst car. men excultum sane, & mire Virgilianum, de poetica:in quo satis habuit Homeri ac Virgilij virtutes percensuisse ac declarasse, easque pro absolutis artis præceptionibus tradidiffe. Cicero leges & rempublicam inflituens, civitatem Romanam pro exemplari proposuit, ad quod se populi omnes fingerent ac formarent Nec salté in re tanta & tam preclara cogitare voluit, quod ipse idem se in perquirenda optime ac præstantistimæ eloquentiæ ratione fecisse testatur : ut non eam qualis aliquando in eloquentissimo fuisset bomine que- . reret, fed qualem effe oporteret, que fortaffis in aullo un,

unquam mortalium fuisset, ut non in alicuius hominis intueretur eloquentiam , dam de illa scriberet, sed in specimen perfecte eloquentie, quam Plato Ideam appellat. Quod si hoc faciendum censuit in eloquentia, & verbis, quæ ab usu peti folent: quanto crat magis elaborandum in legibus, & republica, quæ ulu deprauari folent, non adiuuari? Ea credulitas receptorum, quum in priscis illis fuerit: quantam in recentioribus effe oportet, qui fibi ipfi diffifi, grande funt rati ne. fas à majorum placitis deflectere vel latum unguem ? Itaque quum non minus naturæ benignitas mente illos, ingenio, judicio donasset: ipsi tamen amiserunt iudicandi de viribus doctorum facultatem, partim à rebus ipfis sublatam, partim ab ipsis eisdem iniquia sui damnatione abiectam; celerrima desperatione sui quum quantum possent ac valeret, nunqua periculum fecifient. Itaque videas Theologos omnes schole, Thoma, Scotum, Ochamum, Holcotum, Gregorium, Ariminensem, Petrum Haliacensem, & alios, quum quid de lumine naturæ quærunt, Aristotelis adducentes placita pro culmine ad quod pervenire potest homo naturæ luce adiutus quasi altiús nullum ingenium nulla in re positirascendere, quam quoille pervenit.

Ducum & preceptorum mnl. titudo.

Multitudo imperau rum Cariã perdidit.

Quem fer

Ad hec, tot sese nobis obtulerunt duces : tot sunt nos fequeremur le unos, adhortati, & alios ut omnes vitaremus tanquam in perniciem ducturos & quidem probabili pro fua parce ratione oftensa; ut proficisentis animus intertot Mercurios ac viarum indices tam varios atque inter se discordes constitutus, heserit, cui pararet potissimum ignarus, & inter tot voces in diversa trahentium, qui iudicare vel nescit vel non vulr, sequitur aut suavissimam, nempe captus eloquentia; aut eam quæ ad congruentem cupiditati suæ finem premittit se ducturam; quæ est ingenio suo convenientissima. Infinita est scribentium turba, ingens, immensus libro rum numerus : nescio cui me applicem, cui adiungam, prætertim quum nemo se audeat arbitrum offerre tanta controuersiæ, ut legendos, à non legendis iudicio & sententia sua secernat, quin huic maxima sit invidia & penè publicum o. dium subeundum, neque enim est ullus tam malus liber qui alicui non placeat, tacita quadam congruentia ingeniorum ac cogitationum. Quimque tor effet notis ad diffinaionem opus; nos tamen ita illorum vestigiis adhærere at-

que infistere decrevimus, ur nefas existimemus abillis vel pilum unum deflectere, fiue damnatione nostrorum ingeniorum, five odio quærendi: quum & illi fuerint homines, ut Res ipfæ nos quorum est proprium falli & fallere; primiq; illi inventores velut rudes modò qualdam massas arq; informes, sicut dicebam, tradiderint posteris suis expurgandas & forman- Autores. das. Quid quòd illi qui in nos paterna fuerint benevolentia & charitate noluiffent nos ita despondere animos ut nihil supra se quereremus ? Et qui ex illis fuerunt boni viri haud du biè manum quoque i'lis porrexerunt, quos altius videbant ascensuros, quam quò ipsi pervenissent: hoc enim iudicabant è re este generis humani, ut in dies artibus, disciplinis, virtute ac probitate proficeret. Nos verò, homines effe nosiplos arbitramur, aut etiam minus; illos, plus qua homines, heroës scilicet aut semideos. Non quin illi multa & magna nobis Multa veprestiterint , sed & nos non parum nostris minoribus posse. teres, nemus præstare, si anniteremur, aut plus etiam quam illi, adjuti mo omnia illorum inventis, adhibito nostro iudicio. Falsa est enim at- Fleuit Aque inepta illa quorundam similitudo, quam multi tanquam lexander, acutissimam, atque oppositissimam excipiunt; nos ad priores & tamen collatos, esse ut nanos in humeris gigautum. Non est ira ne- ei multa que nos sumus nani, nec illi homines gigantes : sed omnes reliquit eiusdem stature, & quidem nos altius evecti illorum benefi. Philippus. cio, maneat modò in nobis, quod in illis, studium attentio animi, vigilantia, & amor veti ; quæ fi abfint, jam non nani fumus, nec in gigantum humeris sedemus, sed homines juste magnitudinis, humi prostrati. Ergo diffisi nobis, & clausis Nec nos oculis, nos alicui commissimus, quem belle atque acute cer- Pigmæi, nere crederemus; non optimo duci quem elegimus, sed prit nec illi mo ad quem nos applicauit fors. Id cupiunt ductores pravi, Hercules; glorix sue magis auidi, quam veritatis, ut res in studia & se- sed omnes chas scindatur; ut quod impetrare non possunt bonis artibus homines. extorqueant dissensione, ac velut civili bello. Nullum est tã incorruptum disciplinæ genus in quo non fint partes ac factiones, etiam in ipsa Theologia, ubi minime congruebat. Secta. In disciplinis omnibus passim scribunt & docent, periti, imperiti, boni, mali. Vnulquilque constantissime defendit fua, nec est ulla aded absurda arque infelix secta, que non suos invenerit adiuratos. Deducitur ad scholam filius ab indo. cto patre : quanta felicitatis est non incidere in malu ac im-

Adolescetes quas ad lectas applicant, ad eas ap plicavit, ad eas qua fifaxa adherescunt. Autoritas.

Contra principia non eft disputan. dum.

Sua fola legunt.

Aliena; Sero.

Vt Stoici apud Sene cam aut ille fanati. cus Athen. omnia fua efic arbitrantur.

Demea fo. lus fapit. Herelis crimen.

peritum doctorem, quum eiusmodi sint plena omnia? Quid aliud est tum patri faciendum, quam suscipere vota proinsti tutione sui filij? Veniteò adolescens novus rudis omnium; imbuitur starim fecte placitis; recipit, affentitur, afficitur se primum prins quam possit iudicare : audit dici omnia constantis fime à præceptore, ingenti afleveratione vultus, supercilis sententie; videt recipi omnia magno consensu atque admi. vatione, à condiscipulis; credit esse mera oracula: ita haurit tanquam certifsima & indubitata, tanquam illa quæ prima principia nominantur. Quare de motu, de tempore, de his quæ funt in anima, de constitutione corporum, deniq; de rebus incompertifiimis, omnia ingenti affeveratione confira mantur: ut fi quis vel ambigat, non secus putent contra hue non esse disputandum, quam si negaverit, unumquenq; esse aut non este. Non tolum ita se his addicit & mancipat, ut eo negantem modò cenfeat effe verifima, fed ut alia cuiufcung; modi habeat suspecta: adeò iudicio se spoliat præcipuo, non solum in tractandis artibus bono, sed in tota vita facultate inquirendæ veritatis aptiffima, Multi corum ne poffunt quidem à res cepris semel discedere, quum alia penitus nec legerent, nec audierint; ignari, sintne aliqua suis vel meliora, vel peiora: ut qui non credant aliam effe Dialecticam, aliam Theologia quam cui ipfi funt dediti: quod mihi Lutetie, & alijs plerifque meis condiscipulis contigisse memini, Qui verò legunt quæ aliena funt à suis: alii, decursa iam ætate nequeunt dis cere, & pudet que invenes didicere, senes perdenda fateri, ut inquit Poëta; alij quum fint penitus in iure ac mancipio contrariæ opinionis, tanquam vana, absona, stulta respuunt atque aspernantur. Sin scriptoris nomen autoritatem tuetur; omnia ad fua dogmata detorquent, ut fua videatur dicere, etiam quum diversissima loquitur; &, tanquam in ciuili discordia, utraque pars trahit quecunque quacunque potest ratione, ad favorem fecta, ad lædedum aduerfarium. In quo ardentissima fuit Grecorum levitas, sed nos illas hac in parte graviores non sumus. Quæcunque à receptis discrepant, explosa, exibilata sunt, velut insania & furoris plena, nec cognita, nec audita; tantum ex suspitione quod cum suis non consentirent. Nune que cunque ab schole placitis distident, scholastico theologo sunt heretica: quod crimen ita vulgatum eft, ut rebus quoq; levistimis impingatur quu

fit iplum per fe atrocissimum, Idem inter se facerent, Tho- Thomista affuefactio, in qua personant varie fcholafticorum lenten- Scorifte tie, audiendi lenium mitigaffe ac emolliviste animum vi detur. Nam qui sua non funt comobia egressi; plane ifi Monachi quicquid non est ex preceptis secta, refugiunt tanquam venena, & illico errorem clamant. Nec tam pertinaciter prin cipes opinionum, quamlibef obilinati, pro fuis inventis depugnatient, quam isti pro placito alieno. Sed fortalsis in quibutdam foret tolerabile , fi non in progressu corriptiora essent, quam in prima origine. Verum exercitatio ingeniorum, et femper in eildem iam ab initio laphs & corruptis, longissime rem a recta via abduxit, qualiti ipfi monitis melioribus ingressus omnes præchifisent. Al quanto se Sectarij fructu disciplinarum fraudane, quod semper alijs credure. nunquam ad le ipli revertuntir, nec le vocant in confilium ut examinent cuiulmodi fint que tanta cura addifeunt. Et Secta recorum qui sese ac ingenia sua certis scriptorum generibus, centium, cen in fervirutem tradidere; alij ita funt recentes, ve veteres omnes ne de nomine quidem norint (partim non inteliectua Barbari ri si eos audirent, partim quod exactiora omnia apud novos este credant, partim quod occupatis incredibili novoru longitudine nunquam ad priores illos caput vacot artollere:) Antiquaalij novitatem omnem aipernati, ita veteribus adhærent ut fi neotericijm attingant, merus fit ne contaminentur.

Verum permultum refert quos veteres, ques novos effe Secta vearbitrere. Si illi qui artes disciplinasque & invenerunt, & auxerunt, funt antiqui; novi verò, qui vel corriperunt artes terum vel corrumpentibus accommodarunt luas manus : plane, vel umbilicos illorum antiquorum malim, quam verboliffimat recentium monimenta. Sin tu ad faftos redis, & virtutem affimas amis, quemadmodum ille dicit; ur quanto fit quilquo vetuftior, hoc apud to fit noministac fidel porforis: quid? an non Aristoteles Anaxagora posterior : & Cicero, M. Caq tone; & Demosthenes, Pericle; & Virgilius, Ennio FAt por steriores istos antiquarii homines prioribus illis longe and teponunt. Hi quoque non exigua sanè eruditioni sue incrementa detrahnnt, & indicium debilitant ac frangunt. Primum,ita addicti & mancipati funt veteribus, ut quicquid non putent vetus effe, continuò danent inauditum, incogni-

admirato. Schones iudicio,

Venuftatis tum, eriam fi maxime fir vetus, modo, recens credant ; utrecentia, fi existiment esse vetera, adorent: neg; enimie dicio adducuntur, led solo nomine. Vidi qui versiculos hominis viventis, quod in pervetere bibliotheca reperti effent pulled affectu vere obliti, ac jam fere exeli tincis, aperto capite veneratus fit, ranqua Virgilianos, aut aliquius evi illius : & alius Cicero. nis epiftolim cui consultò nomen erat prepositum Gallicum magno fastidio aspernatus est, addito etiam convitio bar bariz Transalpinz. At, inquiunt, progresse sunt aliquousg; artes, inde deciderunt; cos qui in fastigio arcium scriplerunt, solos terimus manibus. Qui possunt de hoc censere quum alios nefas effe putent attingere ? Equidem haud abnuerim magnum in priscis illis hominibus ingenum tunse, multum ulum acidiligentiam circa res eruendas, & tradendas illustiores posteris. Sed mile de natura censer, quicunque vno illam, que altero partu, effetam elle arbitratur. Cur fe non putent aliquid excussores, fi annicantur ? quam nulla fit tam facilie atque humilis ars, in qua non infinita occu. lantur, que pollint multa ingenia diutilsime exercere. Etre centiores hand fane pauca excuderunt, nonnun quam acutills, fape etiam verius : quod illi, varietate rerum diffracti, aliquas parumiexacte curarunt cognoscere, ulus docuit aliter effe, quod Hippocrati, Arutoreli, Plinio, & alii eius Anota, ulu fenire Videre et in Arifforele, ut de illustriffimo accertisime scriptore potifunum lo quar : in co, inquam, funt quedam dogmata in multis quidem certa, fed fape parum folida & catholica. Ve quum dicit; Si eft aliqua propria anime operatio five phantafia, contingit eam separars à corpore : fi non eft, non contingit. Ceu quis dicat, fi clausus in bog cubienlon pateft aliter qu'um per vuream feneftram lumen aspicere, patest è cubiqu'a extre : si non potest, nec è enbiculo extre . Aut ; quod p vittpia rerum naturalium fint contreria. Non nego quin dogmata eius omnia possint à pertinace defendi, vel centum cuncolis infractis, ut fulciansur, inversis, decortis mutatis multis mille interpretariunculis. Sed certe contradictioni funt expolita, que ingenia torquet, non instituit, Et certe, quod est mirabilius, ex his ram incertis, & male firmis dogmatibus, impugnat fuos adverfa-

> rios, ut Parmenidem, & Melistum, ex sua tectione piedicamentoru, ex suo ente simplici, et ambiguo. Nec est quod

> > cuf

Veteres

Recentie ores.

Ariftoneles.

cuiquam absurdam videatur, priscos illos parum interdum Uninersalia firma pronountiata universalia adferre. Vniversale enim pro-veterum nuntiatum ex multis fingularibus oportet pasci, bene obser- pronuntiata vatis. An verò mirandum est, si quæ erant tam varia in na-parum sæpe tura rerum, quæ mutarentur regionibus, quæ temporibus, firma : naipsi universaliter affirmando, nova, & tum primum ab eis tura mutaanimadverla, fint fali ? ut quod Aristoteles dicit in primo tur locis, de animalibus , cui crura fint gracilia, & brachia effe graci temporibus lia: cuius contrarium videmus in hac Belgica, in qua homines multi vix habent furas, brachia tamen fucci plena & bene habita. Quæ de Italia aut Græcia præcipiunt, parum congruunt alis locis ac regionibus; nec ipfis etiam eifdem in quibus scripserunt, videlicet, vel ratione vitæ mutara, velingenio loci: Quis iam ad Vitruvij normam ædificat ? Quis ex prescripto Galeni cœnat? Quis ex Varronis aut Columellæ preceptis arat? Multa illo traduntur feculo, quorum contraria nunc experimur in cœlo, in terra, in clementis; vt de habitatione sub zona torrida, de ortu Nili, de Antipodibus; tum in stirpibus, in animantibus, in frugibus. Perfica poma scribit Plinius, quæ Romæ nascerentur, esse noxia; nunc "Vide lib. funt in deliciis. Vbi funt oves ille Betbica, tinete, ut " Marti- 12. Epig. 64 alis inquit, colore nativo? Ita istis, qui vetera modò persequitur, usu venit, ut quo seculo & inter quos vivant homines ignorent : aded in priscis familiarites versantur, ut demi, Antiquarii quod dicitur, & inter sues percgrini fint. Ignorant mores at-familiares. que eruditionem suorum temporum, & oderunt. Quan- apud extequam idem ifti antiquarii sua vellent esse in pretio, & le gi & manibus teri, quantumliber annicula. Et affectus in re apud suos, omni tantopere dominantur, ve etiam gentes ac nation: s spectent: non probo hunc, quia non huius aut illius regionis Affectus ca. quasi ingenia poma sint aut vina que solo & regionibus centempore, sic do: alibi forrassis frequentiora, sed ubique nonnulla. Verum isti ne suis quide terris ac ciuitatibus parcunt, quo appareat non tam eos iudicare, quam invidere : putant maledicendo (criptores & contemptus specie asseguturos, se, ut illis, quos despexerint, anteponantur. Sed non idem est maledicere, & vincere : despicere & anrecellere. Non modò qui incorrupte affimant, intelligunt quorsum calumnia pertineat; sed qui code quoque morbi genere tentantur, non æque alioru malæ cau-

ros, hospites

in aliis, nats. one et loco, fauent, ut sue malæ videlicet quod superbus aut invidus, non perinde in alienis est cæcus ut in suis; quin potius vitia que in se non cernir, acutissime in alijs intuetur, & carpit. Sed esto, sequamus maiores nostros per omnia, & in illorum veftigijs nos quoque pedes nostros figamus, ut pueri faciunt per lufum. Qui tamen fint hi maiores nostri, aut que illorum voces, ignoramus.

amiffa.

Primum amissa est Grammaticorum crisis, & quasi t ubcorum crissis lica potestas de libris censendi. Olim enim Grammarici, magna & late patenti eruditione per omnia scriptorum genera diligenter versati, non dicta solum, verum etiam integros libros, ut est apud Quintilianum, censebant, essentne cuius Quintilian inscriberentur autoris : aut, si eius non esfent, ex phrasi & filo

lib. I. cap.4. orationis, ex differendi ratione, cui affignandi effent, iudicabant. Núc verò, quia & grammatici se in tenebras quasda pristini abdiderunt, & grammaticam profesiores maiorum artium contubernio suo expulerunt, tanquam in cornices columbam, ut est in fabula : idcirco non modo dicta & sensa inepta ac stulta, sed fordidissima quoq; & abiectissima opeta, genti ac familiæ clarissimorum autorum supponuntur. Adscripta sunt Aristoteli, Platoni, Origeni, Cypriano, Hie-Libri suppo- ronymo, Augustino, Boetho, Ciceroni, Senecz, que ipsis

nunquam ne per quietem quidem in mentem venerant; in-

etiam corum feruis, si quos Scythas habuerunt, aut Seres.

digna non folum tantis ingenijs atque illa eruditione, sed

Fuere qui ad conciliandam libro autoritatem, nomen magni autoris adscriberent; alij, quum multi olim libri anony. mi ederentur, leuissima, aliqua adducti coniectura, huic aut illi adiudicabant; alij, si tituli nomen non agnoscebant, nihil dubitarunt mutare, et ad quemeunque effet visum, transferre: fuere descriptores, qui quod nomé primum men Zadem au- ti occurreret, id præponerent pro titulo. Horum omnium toritas fou- exempla funt non pauca, in ijs autoribus quos modò nominaui : & hæc omnia fine discrimine recepta, & autoritas eis ac fides non minor, qu'am veris illis & germanis prebita.

riis,que Germanis.

Iam verò & codices ad nos venerunt mendofissimi ut que Codices illorum fuerit mens, que sententia de rebus, non liqueat. mendoli. Septuaginta Alias corrupti sunt codices casu aliquo : ut ferunt sacros liinterpretes. bros qui à Septuaginta versi sunt in Gracum, pugione fuisse perfollos

perfossos, ut quædam verba legi nullo modo potuerint. Et libri Aristotelis, ac Theophrasti, ut dudum dixi, tineis, & blattis exchi reperti funt : & erant quidem illa tum autographa. ex quibus alii codices dimanabant. In alijs, fitu et puluere quædam funt obscurata; in alijs, litera verustate exoleverut, Librarita Sed enimyero in describentibus maxima hesit culpa. Fuerut semper librarij, homines ferè imperiti, qui libris transcribendis tenuitatem fuam fustentarent; non raro etiam mulis eres & facre virgines: qui si vel minimum cogitationem aliò divertiffent, mendum inducebant unum atque alterum,immo permulta penitus inextricabilia. Ea in plurimoscodices transfundebatur, qui ex codice illo excribebantur velur ab exemplari: quod nunc crebrius fit in libris zre impreffis, in quibus nullum est mendum quod non in mille codicibus incidere sit necesse: Interdum qui scribebant, nesciebant le. gere, confundebant omnia: ut compositio esfet literarum et verborum, contextus coniecturis investigandus. Que verò semel mende irrepserant, religio erat attingere, ac demutare: velut, in mysticis libris inductus fuerat à librario illiteratife simo, error; ad eum corrigendum purabant opus esse concilio totius ecclefie, quantumliber lapfus effet dilucidus & vel pueris perspicuus. In alijs scriptoribus, non solum librarij errata persequebantur semidoctuli : sed etiam probe scripta, quæ ipli non caperent. Itaq; depravarunt rectossensus: et pro errato uno, quod conabantur expungere, aspergebant quatuor. Videmus, ut qui!q; veterum scriptorum his quingen tis annis in studiosorum manib versatus eft, ita ad nos venisse corruptissimum, ut Plinium, Senecam, Hieronymum, Augustinum, Aristorelem: puriores sunt atq; integriores, qui in vetustis bibliothecis, situ & pulvere latuerunt obsessi: & apud barbaros atque imperitas gentes, quam ubi viguerune studia, quod, utillos non attigerunt homines imperiti prorfum ae rudes ; ita darum est eis sciolorum audaciam ope suarum latebrarum subterfugere, qui (sicut est apud Quintilianum) dum librariorum insectantur insectiam, produnt suam. Iam ztate fua, Cicero conqueritur, Grzcos quam Latinos libros elle emendatiores : quippe quod indocti homines magis in Latinis versarentur, quam Gracis. At verò, qui in locum mendosum incidir, non herer, nihil cunctatur, sed somnium aliquod comminiscitur, quod affirmer scriptoris este senfum

Interpretes sum purum putum, Vnde miræ in enarrationibus scriptorum ineptia, & ha tempore ac etate aucha: qua moles fom niorum ac umbrarum, admota, qua locus illustraretur, lucerna quamhber tenui, protinus evanesceret. Quid quod nec audiunt eos quos se dicunt habere duces quid dicant, aut quomodo? & quum multos habeant quos quibus anteponi oporteat, nesciunt, & qua de causa, vi qui se veteres profitentur lequi, nec qui fint vereres norint, nec qua quisque autoricate & fide. Nam primum, inscij temporu & rerum gestaru non considerant, quæ sunt in quoque scriptore potissimum confideranda, quibus temporibus vixerit, cuius opinionis de rebus, cuius setta, qua autoritate, quomodo scripserit, qua dicendi fit ufus ratione, qua lingua; fentiat omnia quæ fciibit, ita esse, an varias inducat personas, & qua potissimum fignificer mentem animi fui, quo loco dicat, quo tempore, a-Scriptorum, pud quos,ioco,an teriò: na funt hec omnia spectanda,ut eli. ciatur que fit cuiulg; mens. Ifti verò nihil animaduerut horu. Scriptores omnes vel æquales, censent, vel etiam posteri-

Actas,opinio, autoritas, ftylus, lingui, fententiæ,cireumftantie,

Actas auforis.

ores fecerunt priores, ut Boethum, Hyeronimo, Hieronymum Aristotele Iurisconsultos Pande farum Cieerone ac Aristorele: Quicqu'd à Terentio, aut alijs comicis vel tragi cis, quicquid à Platone, à Cicerone, & ab aliis qui dialogos scripserunt, literis est mandatum, eam putaverunt este autoris sententiam, quacunque inducta persona : nec saltem admoniti funt non ea lob fentire, que loque bantur focij, nec Dialegi per Salomonem, aut Dauidem, quæ perlona stultorum ac impiorum dicunt Eiusdem momenti sunt istis, que Cicero in for o dicit; tempori serviens ac cause; ut que in officiis & & cæteris libris philosophicis, ubi veritas non ad populares "(ic.lib. 2. fensus arque affectiones, sed ad exactum rationis iudicium elimatur. locans multa dicit Socrates, eipev in sophistas : omnia ab iffis accipiuntur feriò. Si quid exempli causa dicitur id indicant ab autore affirmari; quod frequentissime in Ari stotele faciunt. Quas Dominus noster ad facilem mentis suz explicationem, parabolas ufurpat, iffi pro lege vitæ accipiinstitutum unt; fic debete nes agere, quia fit in Euangelio. Noui qui -et ratio par dicerct, de bello an sit influm, disputari non oportere, quod rabolarum. Dominus in Euangelie bellum approbarit. Querenti, quo loco:

responderit, in parabola de rege, qui belliom illaturus, reputat quibut copiis possit rem gerere: item in illa de forti ar-

mate

fone. Tempus & caula_ de Orato. 1 oquendi modus.

Loquentis

mate cuftodiente atrium suum. Quid non peruertant huius- Lingua. modi iudicia > His, Paulus, scripsit ad Romanos, Romane, ad Ephefies, Hebraice; Iohannes Euangelium suum Hebraice: Hyeronymus, Grece, et uersus est ab Erasmo: Mattheus Latine; & si quis tentet corrigere, id vero mil fit ali- Autoritas. ud quam profiteri se magistrum Spiritus fancti : quam tragicis verbis puerilia, parem tribuerunt fidem omnibus, Dicat v. Par fides nusquilibet de rebus Romanis aliquid, puta Vincentius, vel omnibus Antonius, vel qui confinxit gesta Romenorum moralizata: tribuitur. tantum apud istos nactus est fidei, quantum Livius aut Suetonius: dicat de Cosmographia; quantum Strabo aut Mela de jure, quantum Vlpianus aut Papinianus : faris est este scriptum; à quo, non putant referre : alba linea sunt omnes in albo faxo. In Hispania puer audiebam, in sidem disti alicuius, citari librum impressum: hoc locuplerissimum erat testimonium. De moribus, de probitate, de religione loquuturi, tam graves autores esfe gentiles rentur, quam Christianos, Paria sunt que Cicero, aut que Hyeronymus Opinio vel Chrysostomus dixerit. Examinaturi dictum hominis Pe- fecta. ripatetici, sententiam hominis Stoici adferunt; aut de Stoico, Epicurei: non ut rationes conferant, sed ut placita. Ibi fudor & anhelitus in redigendis ad concordia discordiffimis, Dementes, non intel'iguat eum qui tam multos & tam diuersos sequatur, nullum sequi? Non desunt qui velint de iis Quidam qui sequendi sint iudicare, sed omnia ex primo gustu: ut, si omnia ex in limine in unum aliquod prave dictum offenderint, reiici . primo guftu ant prorinus & alpernentur propter illud omnia; aut, a quod vel probant benedictum viderint, omnia illius caufa amplectantur & te vel repud at neante non aliter qua pueri, qui si ex scutella aliqua cibum aliquando fuavem ederinty omnia illia femella putant futura talia, fin insuavem jomnia insuavia, new aliter de domo, de manu porrigentis fratuunt : ex uno aliquo irritatur, vel cupiditas ad omnia, vel odium arque averho. Quidam adeò funt in alios seueri, seu seui potius, ut omnia in uno- Qu'aam quoque requirant exactifima, ne patiantur alquando Ho Atomi Ameram dormitare, ut est in prouerbio. Non satis est bene pellis imagi-este opus, ac docte scriptum, de Philosophia : pie de religi- nem propter one,ac sobrie : histeriolam, fi qua forte admista est expendut neuum afvoculas & syllabas ad examen revocant. Non tuetur librum pernangur, ampla rerum cognitio, si in re leuissima scriptor suerit negi

ligentior, totum protinus opus reliciunt & religio est attingere, ne contaminentur. In quo, & de se ipsi pessime merentur, qui uberrimo le fraudant doctrin & fructu: et de artibus, quas przjudicio suo iniquissimo illis orbant doctisi. mis scriptoribus, et tam bona peritiæ parte.

Disputationes quoq; non leviter exocularunt iudicium : fuerunt quidem ohin, led inter juvenes in ftitutz disputatio.

Disputatio. Bes.

Disputatio

nes, quò excitaretur vigor ille animi sepe torpens, et alacriores effent ad studia, vel ut vincerent, vel ne vincerenturtum ve altius infigerentur, que à magistris accepissent. Inter viros aut natu grandiores fuit quædam opinionum ac rationum collatio, non ad victoriam intenta, sed ad enucleandum verum. Nomen ipsum testatur dici disputationes, unde dicta. quod per eas veritas cen putaretur ac purgaretur. Poftes ve-Laus et lu- ro quam ab auditoribus profecta est laus et pretium ad eum erum vene. qui optime videretur fenfiffe, et ex laude fæpenumero diui. na fludieră, tie ac opes: prava vel honoris vel pecunie cupiditas animos dispurantium invasir, ut tanquam in pugna, sola spe-Staretur victoria, non elucidatio veritatis; ut et ipsi quicquid semel dixissent Brenue tuerentur, et adversarium proster, nerent ac conculcarent. Humilibus et sordidis ingenijs, quiq; deiecto capite hac sola intuerentur, levia et momenanea, parum est visum magnum pretium ab studijs probietas aut veri intelligentia, que duo illi quod non fatis acute cernerent, nec quante effent eftimationes affequeban. tur, presentem mercedem quesierunt pecunic, vel aure popularis. Ideo, quò maius effet operæpretium, populum ad sua certamina admiferut tanquam spectatores fabulæ in theatru producta; tum quod fieri ad concessium par erat, philosophus deposita illa tam gravi & veneranda persona, histricam induit; ve commodius faltaret: factus est populus spe-Cator, arbiter, iudex; & quod non facit aulcedus in scena, fecit philosophus in schola, ut tibia non sibi & musis aptaret, quod monet verus magister, sed omnino corone ac multitudini, a quo rediturus crased actores honor & quest. us. Nihil opus fuit vera et solida doctrina non intellecturis, sed fucus & puluis ob oculos multitudinis objectus. Ergo indagandi veri una & simplex via est relieta: faciendi fuei aperte lexcenta, qua quilque ut commodum fibi effet, graf faretur, præfertim quum nihil itt tam detorm e qui matoie:n

rem inueniat. Nec solum in hanc opinionem populus cu- Disputaticurrit, finem discendi effe disputare ; ut militiæ, conflictum: ones advistverum publicus consensus permultos veteranos & quasi oriam, non triarios scholastica militia rapuit (sed qui ingenio, & iu- veritatem dicio non plus valent quam plebs infima) ut superuaca- comparate. neum effe ac stultum censeant, si quis ad mentem & mores & quietum illud inquirendi genus, philosophiam revocet; nullum effe alium fludiorum fructum, quam præfenti animo non cedere adversario; intrepidè cum vel aggredi, vel fustinere. & callere quo robore, qua arte, qua supplantatione, sit subvertendus. Ergo in re pulcherrima, omnium præstantistima, consultum fuit statim assuefacere puerum, & eum perpetuò exercere: altercandi statim natis initium, Altercati. finis nullus nisi cummorte. Puer, ad scholam deductus, pri- ones, mo confestim die jubetur disputare : & docetur iam rixari, qui fari nondum potest. Idem in Grammatica, in Poetis, in Historicis, in Dialectica, in Rhetorica, in omni prorfum disciplina. Miretur aliquis, qui possint in rebus aper. tistimis, simplicissimis, primis? Nihil est tam liquidum, tam clarum, quod quæstiuncula aliqua velut vento excit De quastir tato non perturbent. Inertissima datur torpenidi, nihil onibus. invenire, etiam fulgore folis, quod obscures in rebus explicatiffiais, quod involuas in durissimis ac inflexibilibus. quòd plices & replices. Dicas vel hoc folum: scribe mihi, hic quaftio; fi non ex Grammatica, at ex Dialectica; Si non ex Dialectica, at ex physicis, qui motus sit scribere : ex metaphicis, substans an inhærens. Atqui pueri isti nunc audiunt prima dialectica rudimenta, heri, aut nudiustertius in ludum admilsi. Sic sunt tyrones isti assuefaciendi nunquam tacere, fortiter affeverare quicquid in buccam, nequando videantur cessisse. Nec una disputatio uno sumicit d'e, aut gemina, sieut refectio. Sub prandium alter-Asiduisicantur, pranfi altercantur, fub coenam altercantur, coena- me. ti altercantur. Agunt hec, ut discant, an ut concoquant? Domi altercantur, foris altetcantur. In convivio, in balneo, in vaporario, templo, vibe, agro, in publico, in priuato, omni loco, omni tempore altercatur. Non toties sub leno. one rixantur meretriculæ, aut sub lanista dimicant gladiato.
res appetente munere: quoties isti sub magistro philosophia. Ropulus, non ille moderatus & gravis, fed levis, barbarus, pulo, C 4,

bellax, hac velut pugne specie mirifice delectarur. Ita ve fint imperitissimi homines permulti, & omnis literature penitus expectes, qui hanc spectaculi huius voluptatem reliquis concists con omnibus anteponant, & quo magis pugnam referant, dimislussiculus. Catione quadam utuntur agili ac veloci, & quasi punctim feriunt, quò citius hostem suum conficiant: nec perpetua pratione aggrediuntur adversarium, nec longiorem eius sermonem possiunt, pari si quid Paulo pluribus verbis dicar

Magnis corruptelis.

Multa ex disputatio, nibus,

feriunt, quò citius hostem suum conficiant: nec perpetua pratione aggrediuntur adversarium, nec longiorem eius fermonem possunt pati. Si quid Paulo pluribus verbis dicar fui explicandi gratia clamant illico, ad rem, ad rem, categorice respondeto. In quo obstendunt, quam inquietis fint animis, ac levibus, qui ferre verba aliquot non possunt. Qui ferrent quatuor aut quinque horas perpetuas dicentem, interdum fe premutolim in Græcia & Romæ, In quo facile quiuis cognokot patientiam & gravitatem illorum hominum, & no-Arorum levitatem, Quanta nascitur hinc corruptela, & moribus, & disciplinis; inflammatis animis, & ad pertinaciam obfirmatis? Clamores primum ad ravim : hinc improbitas fanne, mine, convitia, dum luctantur, & uterque alterum tentat prosternere:consumptis verbis venitur ad pugnos, ad veram luctam ex ficta & simulata. Quinctiam quæ contingune in palestra, illic non desunt; colaphi, alape, consputio, calces, morfus : enam que iam supra leges palæstre, fustes, ferrum, faucii multi, nonnunquam occisi. Estne hæc exercitatio sapientize est hac professio veneranda ducis pline ? Egreffi illine, que scripta, meledicta, invectiue mutuz, & odium inextinguibile? Victoris gloria & arrogan. cia, tanquam in cruento bello; & victi pudor, atque inviden. tia. Victor non se imperitum aliquem & mucosum vicisse reputat, sed cunctam scholam : reliquos omnes tanquam è curru quodam triumphi despicit; vel maximos illos art.um parentes arque educatores, fi revivifcant, non auturos lecum congredi arbitretur, aut indubie victumiri fi congrederentur. Et quoniam omnia ad pugnam hanc referrebancut, nihil cogitarunt quam vera effent que affeverarent, led quam iph ca possent retinere ac tueri, quecunque semel suscepissent; aut, si qua premerentur, possent elabi quacun: que pervicacia, improbe pernegando, & czce prosternendo omnia que obstent, etiam si rationis lux ultro se in illorum oculos ingerat: ita ut pro solutione fortisimorum argumen torum, & que adigerent cos ad res ablurdistimas, satis ha-2. R. . . . . berent

berent respondere, admitto, nam sequitur ex conclusion mea : unde est illud: ego nego, proba tu, defendam confrquenter . Nam qui consequenter, ut ipsi dicunt, defenderit, quamliberabionis admissis & concessis, pro erudito habetur, & disputationi, hoc est apici scientiæ totius aptistimæ. Quippe lucte huius vniuersa ars in hoc est sita, si tueatur quisque quemcunque errorem susceperit, fine contradictione sui ipfius. Ceu verò difficile hoc fit factu, ex corum arte obiurgatoria. permissis omnibus quæ consequuntur, qualiacunque fint : sublatis quæ adversantur, vel liquidissimò veris atque indubitatis. At verò qui error est in disputatione ita defensus, ut non tum potuerit conuelli, propugnatori tanquam fœtus suus, & multis spectantium tanquam novum inventum arridet. Ita primum ex errore fit controuerfia, ex

controversia opinio.

Et quod unusquisq; suis fauet immodice, odit contraria; Opiniones fit acerrimus propugnator opinionis sue, impugnator ali errorum. enz. Vnde extiterunt initia sectarum, que pertinacissime funt & à sectatoribus propugnate; & ab inimicis oppugnatæ. Quia, ut nos velut per rimulam quandam verum procul positu aspicimus magis, quâm discernimus : si et propug. nator ut sua mopinionem tueatut, & oppugnator ut alienam opinionem expugnet,omnes ingenii vires intendat ad rimulam hanc oblimandam, existimantes in hoc verti magnum de cus, fed uterq, ingeniolus credatur aduerlus veritatem, facile est intelligere, quato rimula ciusmodi fiet angustior, & ma lignius cernetur verum. Toties, tandiu altercari, omnia re. Subtilitates uocare in dubium, & ad stylras quasdam subtilitates ac minutias : hoc verò non est veritatem purgari, sed primum in. terteri, hinc deteri, postremò interire. Non putant isti; sed scarificant, & scalpunt, & dulcedine scalpendi acti . sanguinem quoque eliciut; & hec quidem non pro vero, sed contra yerum, ut susce prum illis esse dicas bellum in veritatem: nam pro ea dicere, cuiuslibet esse arbitrantur; cotra verum autem ingeniosissimi & peritissimi, quod non magni est ingenij, sed pravi. Quid autem proficient dementes? veritas in tuto le collocavit; nihil adversus eam possunt suci, fraudes, calliditates nostrorum ingeniorum : ingenia cum ingenijs confliguntur, & inter le certant puluerem ac tenebras mutuò of fundere, Quid no inveniar homines cotra homines, si in hoc penius

penitus, & semper incumbant, si nihil relinquant intentatum, dum imponant, & fallant > præsertim quum vitio nostrorum oculorum quedam aliter multo videntur, quam sut; & ut Aristoteles ait, falfa quadam maiorem habent similitudinem veri, quam vera ipfa: ergo aliquas præstigias exco. gitat, que posite ob aciem nostræ mentis, illam ad veri lucem non finunt penetrare. Quumq; minus multo potest dare operam, ut an tenebre ac præstigiæ sint, diiudicet, intenta & occupata, vel dum alium ferit, vel dum se tuetur : non vacat in se redire, & lucem iugenij ac iudicij offulis nebulis quiete admovere, plus nimio occupatæ quæstiunculis ad disputationem armandis, atque exarmandis: semper in agitatione volvuntur, ac motu; nunquam finunt aquam fieri liquidam, quam fint bibituri, Quo fit, ut moderata quadam collatione' fludiorum enitescat veritas, tanquam attritu; nr mium autem altercando amittatur, ut Publius Mimographus dixit : tanto sapientius poëta in scena, quam philosephus in schola. Age verò, quemadmodum se parant huic pugnz, primum graves omnes autores, & qui parum essent altercationes adiuturi, ex schola, eiecerunt, tanquam senes & imbellem multitudinem è castris aut vrbe obsessa; Platonem dico, Ciceronem, Senecam, Plinium, Hicronymum, Ambrofium : retenti sunt modò, qui tela conflictatiunculis illis possent suggerere, Aristoteles, Augustinus, & similes; ex quibus ea tantum decerpferunt, & quidem praue intellecta ac detorta, quæ in aciem venirent, non eruditam illam et dignam inquisitione magnorum ingeniorum, sed circulatoriam, et divinatricem, quam quivis facile obeat fine libris fine cognitione rerum. Immo hac inutilia sunt isti pug. næ : cui satis sit , unamquenque cogitasse, ac se muniisse, quemadmodum absurdissimum inuentum possit retinere; veritati autem pedicam, & cauillum obijcere. Quocirca nemo istorum libros Augustini, & Aristotelis attingit, quibus opus fit animi attentione ac studio, ad res cura & cognitione dignas; non libros de Civitate Dei, non de doctrina Aristoteles. Christiana, non Aristotelis problemata, aut de animalibus, politica, economica, non eiusdem rhetorica, nec huius quidem artis noverunt nomen : quod hae magnum fludium, variam rerum notitiam, perpetuam orationem, exacrum iud:cium requirerer. Mathematicas quoque artes defer-

ucrunt

Graves au tores ex Cholis eietti

Augustinus.

uerunt penitus, quoniam radio & pulvere contenta: non cic. Tucudidicerunt histrionicam: quòd si res ante oculos non ponas lan, s. frustrain eis multa verba temere funditaris, quedam tamen E matheex illis furripuerunt vocabula, punctum, lineam, superficiem, maticis que corpus, triangulum, quadrangulum, circulum, centrum; dam voces hec quoque ad clamotes ac rixas pertracta, fi quando ho- ad rixam rum mentio in libris Aristotelis incidebat: cetera, que stu- adhibita. dium & tacitam cogitationem postulant, verecunde sunt relicta Iam fi quid ex solidis attingerent scriptoribus, non alia mente percurrebant, quam gallus Aesopiscalpebatsimum, ut aliquid quod ederet inveniret: sic isti ut telum aliquod vel acciperent iam paratum atque expositum, vel abi concinnarent hasta & ferro illhic repertis, cætera omnia suspensis legerunt animis, & ad curam certaminis pro perantibus. Quocirca quum disputandum esser, quum loquendum, et quidem promptissime, (nam illis nihil turpius quam tacere, aut cunctari)& loquendumiis esset qui eò venerant ab omni lectione, ab omni cognitione ino: pes, ac deferti; Quid fuit reliquum, nisi excogitare sibi novas artes, nova dogmata; novam rerum naturam, quam ut impudenter assererent, disputationis ardor initio suasit? hine quum viderent se desendere consequenter posse, tanquam vera receperunt : res enim ab imperitis, & inter ime peritos agebatur, id est, inter cos, qui irridere & refellere stulta inventa nescirent. Somniarunt mira dogmata, tanquam formulas totius veritatis, talia, ut nulla sit plerunque veritas certior, quam quæ ad ciusmodi canones minimè congruit: qualia sunt in Dialectica, in Physicis, in its omnibus, in quibus multum & diu regnavit disputatio: & tamen ad has regulas censeri veritatem volunt, ad quas cum veniat illa invita & repugnans, seu verius nunquam veniat, mirti non est largistimam altercationibus materiam suppetere, dum ea via infistitur ad inveniednum veru, qua nunquam pervenias. Ita nihil tam videtur certum & statutum, & veritati aptum, quod non illico diversissimum esse à vero apparcar : unde contendendi & rixandi copia benignistima, Quid dicitis? Aristotelem vos disputando victuros? Ne iuretis ipfi, ego id pro vobis deicrabo, & quidem perfancte: nam quas artes vos modo exfemniastis, quas nugas, & quidem ex illius, vt putatis, dogmatibus, iple fi revivisceret, non

intelligeret, ac ne suos quidem libros, ut vos explicatis: nee solum hoc Aristoteli contingeret, sed Platoni, & acumini illi tam Celebrato Chrisippi, aut Carneadis; prudentem, grauem senem si ad lusiones suas & cavilla pueri pertrahat, haud ægre vincent. Et si civitatem legibus atque institutis civis alicuius benè constitutam ac ordinatam peruertas, is fi redeat qui illam instituerat, nimirum peregrinus erit in sua republica. Si vestra ista est Dialectica, Dialecticam Aistoteles ignoravit. Si Phylosophia, philosophiam. Si ius civile, rudis est iuris Vlpianus. Si medicina, nescivit medicinam Galenus. Iam nec Cicero quidem sit Latine, si Latine locu tus est Scotus, aut Thomas: Nec Titus Livius bonus author rerum Romanarum, fi vera sunt gesta Romanorum moralizata. Que spes est mutaturos istos suas glandes bo. nis frugibus, si illas cuivis siligini anteponunt? Vos quidem Aristotelem vinceretis, si vekra somniata dogmata admitterentur, sed illis sepositis, & ex communi hominum intelligentia, & natura, vel vetulæ vobis fucum facerent, & istam vestram iuvictam loquacitatem constringerent, ac cogerent obmutescere. Quanquam hæc non tam senes iactant, quam invenes præfervidi, & pugnaces : qui ve ho. mines militares ingentem se ex bellicis facinoribus & multis victoriis gloriam relaturos confidunt. Nam feneserrorem suum taciti agnoscunt, sed partim piger confiteri', quia seram effe pænitentiam credunt, quum nulla fit sera ad discendum etas, ut Augustinus inquit. Farim eft enim quod nesciant, flagitium, quod nolint scire : partim pudet, quod precepta gloria spoliari iniquo animo capiant, atque hoc inverdum impedimento est quo minus luventutem suam admoneant, ut que ipsis defuerunt, illi quærant. Sed antequam de disputationibus finem dicendi facio, adijciamillud quod oftendit, quam iffi homines eruditionem & cognitionem veri parvi fecerint, quam se penitus conflictui dediderunt, & eum quibuscunque potuerunt rebus alvere : etiam inter illa ipfa inepta, ablurda, stulta dogmata, si quod esset unde copiosum ahquod & fertile oriri posfet disputationi seminarium, tameth falsum esse existimaret, inferebant nihilo minus in scholam, & statuebant tanquam positum et fixum, ne materia deesset rixandi: videlicet quod exillo quod verum este non dubitarent, pauciora existeret quam

quam ex fallo argumenta Exempli gratia: Secta illa scholasti ca, que à Gulielmo Occhamo defluxit & nominalium se ap-Nominales. pellavit, ridet quæ loannes Scotus, & ii qui reales dicuntur, de punctis, de momentis de internallis, de indivisibus, affirmant, & tamen illi ipsi disputaturi, vel in logicis de incipit, & desinit, vel in physicis de motu & tempore, opinionem Scoti tanguam veram subiiciunt, ut sit dimicatio diuturnior. Sed quamvis illi altercandi nee finem, nec medutu ullu noverunt, nobis tamen aliquis est faciendus finis, & transeu. dum ad reliquas corrumpendi artium causas, tameth non minor suppetit nobis materia insectandi rixas illas, quam illis clamandi, dum rixantur. Sed nemo non videt quanta & moribus, & iudiciis, ac proinde disciplinis quoque inter hasce pugna plaga est inflicta. Diximus de ingeniorum tenebris, dicendum nunc est quantum negligentia nocu- Negligentia erit, per quam etiam tenebræ sunt in nostris pectoribus den faræ, & quasi per desidiam squallor et rubigo menti ob. ductus. Olim veteres, qui se ad studium veritatis ac sapientiæ contulifient, "omne perire tempus funt rati, quod ute- u Vid.Plin. ris, quod cognitioni nan impenderetur. Nota est Plinij Secun- epift.ad didiligentia, quam Cacilius fororis eius filius, in literas Matrum retult: & idem ipse in prefatione naturalis historiæ sa. lib-3. tis indicat de somno se, & rebus valetudini necessarijs detraheresolitum, quod impenderet studijs: nimirum quod tum demum se vivere sen!erit, du illa commentaretur,ususq; eft Marci Varronis testimonio, quod vita effet vigilia. A- Diegenes ristotelem quoque scribunt ita ftudere consucvisse, ut glo- Laert.lib. .. bum aneum teneret in manu subiectis pelvibus, in quos decide- in Ariftot. ret si dormitasset, excitaretur sonitu. Longum erit si exordiar historiam diligentiæ antique, si peregrinationes literarum gratia, si amplissima patrimonia, opes, dignitais studiis posthabitas: facilia sunt cognitu, si quis phylosophorum acta velit inspicere. Habebant etiam proceres Romani in illis imperii occupationibus lectores, quos Greca voce ava yvasas nominabant, qui epulantibus, qui dormitantis Letteres Robus, lavantibus, deambulantibus, iter facientibus legerent. manorum Refrixit mirum in modum ardor ille in hominum animis, procerum, vel quia non liberer operam dare, vel quia non licerer: non libuit propter socordiam, aut desidiam, quod grave cor hominis, ad terram nutu ac pondere suo vergens, nullis ad dih-

Priscorum diligentie. recentium Succefferit.

Actumne agas.

Satis doffi.

Contempta premie. Lib.I.Serm Sat.

Multa legen da.

Imperiti qui legunt, ut optima mon intelligant. Per fius Saty.I.

diligentiam stimulis pungeretur : vel quod non putarent o pus esse in publicum sua diligentia quum crederent satis mul tos in eam rem incubuiffe, arque incumbere, & veritatem focordia qui quantum in commune sufficeret productam elle . Nec ipsi le arbitrati funt indigere, quod fatis cognitione rerum viderentur instructi ad vitam: honorem autem velopes: aut renues, aut profecto contemnendas ex literis atque ingenio provenire, aut illis ita abundarent ipfi, ut ex literis non haberent quærendas : porremo cos non tanti facerent, ut propterea laboré studiorum susciperent scribendi vel expoliendi, que invenissent, hommes pigri & impatientes curæ ac laboris: quales fuere Lucillius poéta; ut Horatius eum taxat, & Galba; multique oratorum de quibus in Bruto M. Tullius, Fuere qui desperarent se ta multa posse legere, quòd erant legenda ei qui mediocrem in studijs operam vellet ponere. Pars diffidit se intellecturos aliquot ingehij sui vitio, etsi hi rari: sed plerique conscientia imperitiz carsi rerum, que essent ad intelligentiam necessarie, utputa linguarum, aut philosophiz, aut verz alicuius eruditionis ac solide, quib non tam diligentia deerat, quam facultas. Queritur lustin. Calar tor mi'la versuum esse in libris veterum Iutisconsultorum, quos etiam maiores altero tanto juvisset cognoscere, piguitillos legere, piget etiam centones illorum in Pandectis rite scrutari: non piget scrutari ac rimari Bartholos, Baldes, Alberices, lasenes, quos qui videat, exclamet protinus illud c fatyra : Quis leget hac ? Qui plures habent & lon. giores versus, quam non dico sex & triginta integri iuris sciptores, (tot enimsunt in Pandectis corum nomina) sed etiam sexcenti tales, Qui à Livio abhorret, ut diffuso, non dubitat se credere pelago Vincentij historialis. Vallam qui non legit, leget Catholicum. Nuper causabatur quidam vitæ brevitatem, que non sufficeret evolvendis Hieronymis, Augustinis, Ambrosiis, Chrysostomis, & is tamen ad umbilicos percurrerat non paucos ex iis, qui fummas aut commentarios in sententias Theologicas conscripserunt, quibus omnibus legendis tres atates hominum non sufficerent quamliberlongæ. Aristotelem gravamyr inspicere, non Paulum Venetum, aut Averroëm; bone Christe, quantam molestiam: videtur mihi istis contingere quod nostri homines proverbio dicunt, farinam (pargere, cinerem colligere.

Vt divites male profuß denarium pauperi datum deflent, scurre mille numos datos gloriantur : Sic isti in rebus bonis preparci sunt temporis: in malis largi & liberales. Non funt vise illis obscurz tricz , & exfomniationes recentium in omni disciplina, in Dialectica, in Physicis, iure civili, medicina, Theologia, quoniam illis affueverunt, ut vitiosi oculi tenebris : visa sunt eis obscurissima, & impenetrabilia, quæ dilucide erant ab antiquis prodita, quoniam infueta: ita malunt ea qualiacunque ex interpretibus fui fimilibus, hoc est, ex conosis lacunis haurire, quam exipso puro fonte. At quod grauissimum est, negligentia hæc indies crelcit, nam & indies magis affuelcunt commentis recentium, minus veteres curant agnoscere, quos omnino vellent perditos, nisi conservaret eos maiestas nominis, & reuerentia vetustatis, nunquam tamen nec videntur nec audiuntur, tantum sententiole quædam illorum sunt vulgares, quas passim iactant & ubique inculcant quantumcunque sintijs de quibus loquuntur alienz, Quadam etiam à principibus sua secte citata traduntur per manus, cum eo intellectu & interpretamento, ad quod torfit illa qui ad placiti stabilimentum inducebat, quo nihil putant esse certius ac exploratius. Et istis quidem non liber, aliis non licet, non est commodum; non vacat, quod longe diuersis rebus sunt intenti Aliis occuatque occupati : ut qui vel parandis opibus dediti, aut ve- pamur, non nandis volupratibus, aut mala potentie atque opum ambi. vacat uptitione inflammantur, ea in illorum animis cura studium li-mis. terarum blandum & mansuetum facile expellit, imo has esse nugas arbitratur, pre suis voluptatibus ac pecunia.

Sunt qui eruditionem suscipiunt, tanquam facultatem Eruditio quandam numi aut honoris quærendi; isti ad adipiscen-propter quæ dum præstitutum animo sinem intenti, id solum de studi-stum. is desumunt, per quæ breuissime, quo intendunt, perueniat. Nam qui propter mercedem opera sumunt, mallet si fie ri posset mercedem citra operam omnem consequi : quod in iftis est agnoscere, qui qua via ad honorem autopes perveniant pensi nihil habent, perveniant modo. Quo situt illa confectentur fola, que ad destinatum animo finem compendio perducunt, reliqua tanquam superuacanca sinunt valere : atque adeò, ut quisquilias reiiciunt, & purgamenta. Sic medici quas practicas nominant solas legunt, illi

Qui ftudiis querunt pramia, fudiorum que runt compendia.

quidem qui quæstus gratia student. Iuris studiosi rubricas formulas, & actiones, & constitutiones litium, reliqua five philosophiæ arcana, sive ex iure, pulchra quidemilla, vera, folida, & cognitu diguissima, ne attingunt quidem : nihil est enim eis dulce, nisi quod præsentem adiert mercedem, in quamfolam inconniuentes habent oculos. Quippe non fecus philosophya & labor studiis impésus gravis istis molest. usq; est, atque agricolæ fostio vel aratio veredario cursus su-

tori suere, textori texere. Seruile est enim mercinarium quodcunque, angitq; animum properantem ad premium: & Lib.2:epist. ficuti Horatius inquit, fpe finis dura ferentem. Ita nullum est ad Augusti. eis tempus breve, ut animo cupienti nihil satis festinat Olim feptem anni liberalibus artibus impendebantur, recisi fuerunt ad quinque: ethoc nimis longum, ad tres cum dimidio funt redacti, ferunt utrunque fervitutem hanc nonnulli co. rum, & sicut illæ in Comædia amator, macerant se tantisper, nam quidam de hoc ipso detruncant. Qui illorum animus apertissime sele subinde profert. In illis enim quas vocant relaxationes studiorum. & recreationes animi, in quos se lufus, quantam fese licentiam effundunt, etiam grandiores natu, nam de pueris minus mirandum. Quo gaudio ex scholis tan quam è caveis evolant? quam inviti codem revertuntur? ut videntur servi ex compedibus soluti, intolerabili quadam miseria ad tempus levari, magno metu, ac mœrore quum ad eandem redeundum est in ergastulum. Simul per licentiam illam ea designant flagitia, ea scelera, ut credas nihileos in scholis discere aliud, quam malefacere. An non satis clamant se in opera detineri, catera odiofissima nisi propter mercedem. Nam qui generofiori sunt pectore, & dignitate scientiæ ipsius, inducunt ad phylosophiam animum, ijs vel ex ipsa phylosophia crebra adsunt alia alijs oblectamenta, aut ita ex bibliothecis exeunt, vt solius valetudinis habere rationem videantur, rei vehementer studioso labori necestarie. Quocirca moderatissimis se ad studia, vel deambulationibus, vel lufionibus reficiunt, ac reparant. Verum illi nec querunt nisi mercedi aptissima, & eam consecuti finem labori imponunt: nam quorium attinet amplius defatigare & ulterius progredi, ubi ad metam perveneris? Itaq; undecui que malunt raptim defungi reru fummis, quam rationibus de tineti, & causis cuiulq; cognoscendis, quod demum verè est fcire.

feire. Inventi funt in omni ftudiorum genere, qui defidiz Flofeuli ex. consulerent, collectis ex lectione veterum quibusdam ceu authoribus flosculis, ne priscos illos posteri haberent perlegendos, ho- collecti. mines plus fatis nugis occupati & distenti, & hi fugitantes laboris præfertim molestissimi, quod scilicet ægre illos in- Compendia telligerent : centones ejusmodi pro solidis magni nominis sunt disperauthoribus complexi sunt. Ita nunc Hieronymus, Augu-dia. stinus, Chryfostomus, & prisci illi ac primi religionis nofiræ feriptores, non ex fuis ipforum monimentis cognofcun- Theologia tur, sed ex collectaneis sententiarum Petri Lombardi, ex Cathena Aurea Divi Thomæ, & alijs rhapsodijs ejus nota. Nacti funt & medicisuos decerptores flosculorum ex Medicina, libris Galeni, Hippocratis, Avicennæ: consuit centones ju. lurifprud. riscon sultoru Tribonianus. Detruncatus est Lutetia Arifloreles & traditus vix dimidiatus, ne fic quidem breviaria Ariftotel hæc lectores inveniunt : longum existimatur ea percurrere, fit faris indices aut rubricas inspexife. Qui poffunt authorum lensus percipadeserii, & destituti suis velut fulci- Autorum mentis, nempe ijs qua antecedunt, qua que subsequuntur? fententie utrag; enim maximam lucem adferunt interjectis, que nu- divulle ab da hodie ac orbata proponuntur. An non islud passim usu antecedenvenit, ut quod per le parum intelligitur, ex collatione prio- tibus & corum ac pofteriorum far manifestum di Et isti folculis, & feg. intelligi fummarijs, & ut vocant, margaritis contenti, festinantes ad non poffunt. finem animo opeatum, ea tanquam supervacanea contes mnunt, unde non modo vera eruditio, sed nec illa ipsa confare poteft ficta & adumbrata, quam ipfi affectant. Nam Contemnequum ex parvis nafcantur & componantur magna, necesse do parua, offut parvis suo ipsorum judicio contemnendis aditum quo: sunt amis que fibi obstruxering rerum maximarum. Primum nihil a magna. fuerunt foliciti quemadmodum feriberent, quum tantum Quintilian. intereffet probusdicerent an probrus:cædo, an cedo: homi- m proæn. nis, an ominis : Christe, an Criste: Arqui Messala Corui-libror. nus & C. Cxfar tanto ingenio, cruditione, opibus, dignitate viti,non duxerunt se indignum de fingulis literarum preci. Orthograpere. Si enim litera funt vocum elementa, quibus artes o- phia conmnes ac disciplina conflant, quomodo non composita ne- tepta. gliguntur, fi simplicia contemnantur? an tu pharmacú vllum recte confeceris, cujus vel herbas vel radices coculces prius, ac conspurces ? jam & verba diffimulabant se curare, quum maxime

res amifa.

Verborum maxime laborarent facundiffime dicere. Sed quia non fuce nulla cura. cedebat, volebant alijs persuadere non sequutos se, quod affequi non quiviffent. Ergo nomina omnia vetera corum quibus postea mutatæ sunt appellationes, funditus penè amismus, herbarum, Rirpium, animantium, vrbium, regnorum, fluuiorum, montium : herbas pro faxis, urbes pro fluuijs, homines pro nauibus usurpamus. Interciderunt quod proximum fuit, phrases, & loquendi formulz, tum Cum verbu historia, mores populorum ac gentium, & tota cognitio vetustaris. Negabant sua interesse, fuerit ne Annibal Pœnoru: dux, an Scipio. Vicerit Casar Pompeum, an contra Casarem Pompeius. Sit in Affyria Babylon; an in Mesopotamia. Hilpania fit ne ad Occidentem an ad Meridiem. Scol opendra herba ne fit, an avis. Sint in duodecim tabulis Ro. mane leges an Scythice. Hac fi dicunt futuri cerdones aut coqui, nibil repugno. Sin eruditi homines de cathedra vi: te duces, & protessi se ingenijs lumen adferre, quis non indignetur? quocirca prisci homines, qui orbes illos disciplinarum confecerunt, videas quicquid libris suis admiscent, adeò effe purum atque exactum, ur unum illud studuisse ac egiffe semper dicas in vita. Differit Cicero, Seneca, Aristoteles, Plato, Hicronymus, Ambrofius, Galenus, Vlpianus, Sceuola, aut illorum aliquis de rebus morum, attingit obiter historiam, fabulam, descriptionem regionis, naturam herbæ, animantis ingenium ac mores, tam accurate, tam vere acprope, quamqui illis de rebus profitentur fe tradere. Scribit nostrorum hominum quispiam de Philosophia, de lure, de Theologia, de re medica, admiscer historiam ineptissime narratam, & falfo, negat hoc fuum effe institutum: attingit aliquid de Cosmographia inscite, negat esse suum institutum: loquitur de vi verbi imperite, negat effe fuum inftitutum: de arbore, de animante indocté, negat effe suum institurum. Quod est ergo tandem tuum institutum?nihil statuisse refte dicere ? Quam esse putamus ejusce rei causam, nisi quod veteres & evolvebant omne librorum genus, & intelligebant : iltinec inspiciunt, & frustra inspicerent egeni lucis illius, que nos ad intelligentiam artium quafi manu ducit, que in ifis nulla est prorlum, in antiquis magna erat, 86 dilucida. Istos miseros facit et inopes negligentia omnium, illos faciebat divites omnium diligentia & cura. Nimirum

acure illi apud se cogitabant; nullam esse arte aut peririam Orbis artiu. adeò ab alia remotam & disiunctam, que non illi lucem Sape aliquam adferat : ideo disciplinas omnes ut virtutes, cicerinocommunionem inter se quandam & nexum habere docue- rat. pro Are runt, quod non ab uno authore, aut uno loco est proditum. chia Poeta. Testantur id Plato, Cicero, Fabius, Vitruvius, et alij permulti, vnde natus est ille, ut Cicero inquir, concentus do-Arinarum omnium, & consenius : & ut Quintilianus, orbis disciplinarum, quem Graco verbo อังหบหมิงของเปลี่ยลง vocant. Desuit multis ad inquisitionem artium, & ad pracepta illarum dexteritas, ut temere fine arte, fine sagaci. Dexteritas. tare quacunque se via aliqua oftendisset, illhac insisterent ad investigationem veritatis non penetrarunt ex affectis ad Methodus, causas primas, non ex compositis ad elementa & ini ia, non lume artiu. ex fingulis collegerunt universum, non ex vniverso prz. ceperunt de fingulis, & quafi fluvium, qua opus effet corriuarunt. In quibus reliquosomnes non secus antecelluit A- Aristoteles tistoreles, quam sydera vniversa sol. Proximus est ei Gale- arte maxinus Pergamenfis fi non effer tam redundans, nempe Afia- mus. nus Sed & isti non raro ad rem præsentem accommoda- Galenus. runt que inquirerent : ut Aristoteles, quemadmodum etiam alij in rhetoricis, & poematis sparse, & temere profuderunt, quæ invenissent, non aliquo fine proposito, media alia ex alijs nascentia tanquam in scalis gradus suffulcierunt : non ex re atque universitate natura ad prafens instrutum atque opus deduxerunt, quod est artis, sed aliam ex alia similitudine quadam collegerunt: aut quasita est eis prælens utilitas, non vt finem tenerent artisted, ut fuum, Artium Hec antiqui : recentiores verò qua tandem dexteritate tra caufa non Cabunt artes, quum nesciant quæ cuiusque artis fit materia, expendunqui finis, & quafi scopus, quid agat, quò spettet, in quem tur. usum discatur? Modo artes ex similitudine coniungunt ;& confusio ar-faciunt unam ex duabus diversissimis. Rhetoricam vocarut Grammaticam, quòd utraque effet de loquendo. Poëtam di-tium, ex sicunt Rhetorem, Rhetorem Poëtam, ob concinnam & modu-militudine latam orationem. Dialecticen de locis argumentorum Rhe. materie. toricen appellant, quia Rhetorica quoq; inventionem argu. mentorum traderer. Modo ex artificib' distinxerunt. Si quis Ex causa benè lo quatur Latine, quià hoc in ludo literario putatur di efficienze. diciffe, Gramatica est quicquid loquatur, & de quacunq; re. Diffe-

Ex forma tractandi,

Differant duo de re eadem philosophica, Latine unus, alter vitiose ac barbare, que Latinus dixerit, erit Grammatica, que verò imperitus philosophia. Que Lyranus aut Hugo scribunt in nouum Testamentum, Theologia est, que Eral mus, Grammatica. Idem de Hieronymo, Ambrosio, Augustino, Hilario dicturi, nisi nomen obstaret, tametsi hic etia nescio quid mussant. Quòd si Ioannes Picus Apologiam fuam corrupto illo non scripfiffet sermone, haudquaquam haberetur Theologus, fed Grammaticus. Alciatus, Zafius, Cantiuncula, Grammatici funt quum de jure disputant. Accurfius est jurisconsultus vel quum interpretatur, q; , id est: & air, id eft, dixit: seu, id est, aut. Diligens & accuratus historicus, vel quum de origine x 1 1. tabularum lepidam fabella cominiscitur, aut de adoptione Germanici Casaris. Quicquid civilis homo in republica de civirate administranda, de moribus, de refamiliari loquitur, est Rhetorica, quicquid dialecticus, est dialectica. Quicquid tractat iurisconsultus, peritia juris, etiam si de vocabulis inquirar, & in medio Gramatici jure ac possessione versetur. Quicquid phyficus, physica, etiam de punctis, & lineis, & superficie, & numeris. Quicquid ergo facit sutor, sunt calcei : quicquid carpentarius, carpentum, etiam quum intritum parat ad coma. Et hæc vulgus rude si diceret, rideremus : at dici ab ipsis sapientiz luminibus, quis non indignissime accipiat, qui fines & modos, & materiam carum artium, quas honore professionis suz ostentant, penitus ignorant? Non desunt, qui nec similirudinem ullam sequantur, nec artifices, sed quod primum in buccam: oratoriam nolunt grammaticam vocare, poeticam dicunt, hanc rhetoricen: homines delicatuli bellum existimant puerorum more res alias pro alijs in loquendo usurpare, quod in pueris ridemus utique, amplectimur, osculamur : in illis senibus reliquorum magistris flagitiolum est, & animaduersione dignum, non aliter ac si velint ipfi ad pueriles ineptias redire decursa jam ætate. Homines qui tam prave & à magistris suis artes acceperunt, & in animale decent mis suis excolunt, quomodo sunt eas nifi pravissime quoq: tradituri > Si ex olido utre in olidum utrem vinum transvafetur, quale tandem proferetur ex hoc fecundo > non folum corruptas eas disciplinas atque eruditionem necesse est illos tradere, sed multo jam corruptiones quam acceperant : nam

Dui male didicerunt.

ipfi male atque imperite versando in pejus deformarunt, & res semel à via in avium delapsa, quò longius progreditur, ed magis à recto aberrat, & longius ab eo discedit, quò erat eundum. lam ut libros non attingebant, quos nec intelle- Librivetexiffent, illos dico vererum, unde ranquam ex fonte eruditid rum, erudiomnis dimanat, erat tamen necesse abquid dicere : transtu- tionis fonlerunt omnia ad commentitias qualdam formulas, ad ridi- tes obfirucula quædam & ludicra, ad quæ nihil effet opus lectione ve- die terum, aut omnino libris ullis, quando facilius & expeditius videretur absurdum aliquid invenire & cogitare, quemad. modum tueri posses : quod si perfecisses brevi tempore, labore exiguo author prodibas novi instituti, & alieno labore magnam partam gloriam verbis in te transmovebas, ut inquitille. Et quemadmodum authori nihil erat libris opus, ita nec impugnatori, & ei qui demoliri contendebar, quæ alter extruxisset : quumq; hac rerum natura effet eis ignorata, ipsi aliam somniarunt, quæ ellet ad ludendum, ad altercandum, ad rixandum aptissima, & ad pullatam coronam accommodatior, quæ illa admiraretur quæ nullo modo caperet, & acumen illorum suspiceret, qui ea que nusquam esfent tam acute effent intuiti.

Ipli verò novæ & confictæ rerum naturæ affueti, quum Noua 🕹 ad hanc nostram transeunt, omnia offendunt nova, omnia sumniata funt eis paradoxa, omnia admirantur, quali in sylvis & fo- rerum nalitudine educati, in urbem tunc primu adducentur. At quum tura. se aliquando ad lectionem magnorum authorum traducunt, vehementissime demirantur illa non congruere cum suis: nam ad illos fuos fictitios canones, fententias authorum volunt censeri, quæ quum videant inter se repugnare, primum imperitize ascribunt veterum, rati se exacte loqui, illos ruditer, & quod dicunt, Minerva crassa: deinde impulsi authoritate nominis, tum magnitudine corum, que illic scribuntur, hærent inter illa senla, & suas formulas, incerti quorfum fe applicent, fed vincit in multis inveterata confue- " Vid. pag. tudo, & authores aiunt ad bonum sensum loqui, se verò ad 36. perfectam quandam rationem & regulam,id est ad rigorem, Authores fic enim fuum frigus vocant appolitifime.

Age verò, quomodo authores ipsos vel intelligunt vel e- enarrati, narrant ? Primu nihil pensi habent, quis sit author, cujus in- intellefituti, quo fuerit tempore, qua ulus scribendi ratione. Epi- ali.

imperite

cureum. Stoicum, Academicum torquent ad placita Peripat

Abstrus .... Jen us.

Styli ignoratio.

tetici, omnia deniq, ad ea, que sola norunt Magnos autho. res nolut quicquam habere commune cum populo quafi verò non illi sermonem a populo acceperint sed ipsis domi nas. A STATE STATES ceretur. Quo remotius ab omni communi lenfulcriptoris len fum abduxerint, eo putant acutius fe dixisse, & propius ad illius mentem accelsisse. Quicquid esset ex communi intelligentia, tanqua indignum scriptoris sententia reiecerunt, & ab hac discelleruntrerum natura, ne quid fibi effet commune cum populo: quippe naturam hanc imperitorum ducebant effe alteram iliam suam doctorum. Ad examen quod fibijpa confinxerant reuocarut syllabas, literas literarum apices. V. nulquilque voluited ingenij sui modum alios omnes scripsisle Aridus & jejunus lector nihil censuit explicandi causa es le dictum, non animadvertit copiolum scriptorem szpenu. mero contentum non effe rem vnam semel bene dixisfe, alia repetere infigendi & inculcadi gratia, quia fic expedit arguméto, alia ut magis intelligatur quod dicitur, alia natura copiofingenij arque interdum redundantis. Contra laxus & fulus multo vult dici, tanquam corticem, que possis tollere fine periculo, ira iciunus in copia Ciceronis tanquam in undis iactatur. Copiolus in Arittotelis parsimonia, tanqua in angustijs premitur: quum Cicero plerisque locis ornatum fpectarit fulus & plenus; Aristoteles aurem aftrictus & fibi instans, res solas, parcisimus verborum. Que autem vel exempli causa, velsimilitudinis, vel cofirmande, aut Rerum im-declarande sententia suz, ib autore ex alijs disciplinis attinguntur, qui non confidit le posse explicare, præterit penitus, et negat elle suscepti instituti, nihil pertinere ad se: alij qui turpe existimant penitus racere, sic exponunt,ut præsti. tiflet tacuiffe. Nam quum fibi docuffime videntur locuti, dicunt in genere, Galilea nomen est regionis : stru: hiocamelus nomen est animancis: colloquintis nomen est fructus: Cyrus nomen est viri: querat lector quid & quale sit quicquam. Alij qui fibi magis fidunt, nacti fuo iudicio cam pum in quem excurrant, unius verbuli renuissima arrepta occafione de re dicunt paucissima, preter rem infinita : alienisfimis locis infarciunt, que cunq; est collibitum: nimiru quòd quum finem & vium artium ignorent, omnia ubique fatis apre & congruenter dici polle arbitrantur. Loquitur obiter

Docta, amposodio-

pe itia.

Aristoteles aliquo loco de punctis, ipsi totam Geometriam lam die codem effundunt, dico eam quam norunt, que est à Geome Posthume, tria alienissima : Loquitur de Helena totum a bellum Trora de tribus num ab ovo gemino, sed novum penitus, & vel ipsi Homero capellis. aut etiam Vlyssi inauditum. In facris literis fit Orientis Martial, li. mentio, non autumant alienum de toto ortu & occasu signo : 6 epigram rum differere, de folis curfu, de Lunæ vicibus : ut postquam 19. peroraverint, possit tanta loquacitate tortus auditor que-a Horat de ri, bella hæc quidem, fed quorfum hæctam bella? Iam qui arte poet. nihil videretur falsum dixisle etiam si nihil congruens cum sensu autoris, satis se bene putabat suo munere perfuncti, videlicer Aristotelica fretus regula, omne verum omni tero vera led consonat : atqui hæc parum inter se coherent : Dionyfius aliena. fuit Syraculis tyrannus, & fol movetur in zodiace: non coferebant priora cum sequentibus, sed detruncatam sententiam fumebant exponendam, nec expendebant an faris recte diceretur, siis esset sensus, Hieronymus Platonis peregrinationes recensens in Epistola ad Paulinum inter cx. tera scribit, Captus à pratis de venundatus tyranno crudelis. simo paruit, sed quia philosophus, maior emente se fuit : hic interpretati funt, maiore fe fuit mente, id eft, fortiorem sumpfit animum: nec confiderarunt posser ne Latine dici, matore se fuit mente, & tamen acutum se quiddam credebat invenisse Brito, aut si quis fuit alius inventor. Sodalis quidam noster Lutetie quoties disputaret, tot solecismis, tot barbarismis ut intelligi à nemine posset, supposi à, inquiebat, congruitate. Sed in facris literis & in Aristorele plurima sunt detorta, hac de caula quod sententiolam aliquis decerptam ad disputationem adfert, quam alter ex tempore interpretetur, nec prioribus nec posterioribus expensis, que nec recordaretur, ac ne vidiffet quidem unquam. Suscepit Ifrael puernm suum : volunt eum qui susceperit puerum esse Ifraelem, quafi in eum possit competere quod additur, recordatus mife ricordia sua: sed horum exempla non possunt numero comprehendi. At quicquid semel affirmassent præsertim multis Imperitia audientibus, nefas fuit recantare, aut ab eo discedere, tanqua pertinaxe à voto, quod dicunt solenni. Subiectoq; absurdissimo al: quo sensiculo, tanquam fundamento, surgebat illico incredibilis moles ædificii, que hoc erat inanior quo altius erigebatur. Sed fortassis non adeò nocuisset imperitia, ni fuisset cu STIC4 D 4

Imperitia cum arrogantiaes s mpudentia.

arrogantia & impudentia coniuncta: nam ceffiffent indocti melioribus, aut verecunde utiq; tradidifient, quæ fentiebant. At verò arrogantia audaciam & impudentiam confirmavit. Ita nihil dubitarunt, ut quaque in mentem veniebat, ea continuò ingenti cum supercilio affeverare: deformofifima portenta sunt illata in jus ciuile, in Theologiam, in Poetas, in Oratores: & ea erat five confidentia, five focordia, nunquam ut crederent futurum ullum qui ea refelleret, quia refelli in præsens non poterant. Qualia verò sint quæ in reconditis & non omnibus notis rebus pro veris affeverant, ex istis promptioribus & nulli non obvijs licet coniecuram sumerefin expositionibus vocum, in historijs, in ijs quæ etiam pueris funt nota, magno supercilio, magna totius vulus affeveratione ac fastidio falsissima confirmant : pessimum excitatis genus est nescire se esse excu:clamant & indignantur, & injuriam fibi testificantur fieri, fi quis ad fanitatem tenter reducere, quod est phræneticorum proprium. Sed ut Aristotelis obscuritas multum nocuit artibus, sie

horum in Aristotelem interpretationes artes omnes perver-Ariftotelem terunt. Non potuerunt recte Ariftotelem exponere, & hæc ex /e obfeu_ ipfa difficultas temeritarem atque impudentiam exacuebat, rum inter- ut tanto magis auderet quisque pro interpretamento adferpretationes re,quicquid in mentem venisset, quo minus refelli ac confuquerundam tari posset inter tantas tenebras. Et quemadmodum vulgo faciunt ob. dicunt, perturbatus amnis quæstui erat piscantibus. Dixi quanta est ejus & ex sententijs, ex verbis, ex tota distione in Graca quoque lingua obscuritas : cui alia accessit fortui-Pag. 22. táque. * Verius est male ab imperitis, qui dum in Latinum transferunt, nec Latinum fecerunt, nec reliquerut Græcum: & ut difficile est interpretari que non capias, nec à doctis quidé poruit recte verti: quod multis in locis non fatis quid ille sibi vellet, intelligerent. Tum etiam abundat ille ac plane passim scatet historijs, fabulis, allusionibus ad Homeru, Sophoclem, Euripedem, Alcaum, Hefiodum, omnes denique Poëtas, oratores, historicos, ad proverbia, & sententias vulgo receptas. Quid poterat in his dicere homines omnium ignari, præterquam corum quæ ipli fibi finxerunt ? necesse erat cos, quod in alijs fecerant, hie quoque comminisci aliquid & fingere : & tamen hac difficultate ipfi abufi funt ad fuum commodum, ut minus depræhendi possent, quæ pravè

contorfifent : unde magnus acceffit unicuique schola ac fe-&x favor, tanquam ab le Aristoteles staret, tractus ab expositore, quò nunquam se Aristoteles venturum potuit suspicari. Vt jam etiam vulgo inter eos non omnino, ut solent, Inscite Aristoreles dicatur habere nasum cereum, quem quilibet quò velit, flectat pro libito. Nam cum eo rempore fub- Ariftotelia latis linguis claula cognitione vetustatis, extinca luce o- najus ceremni, qua declarandi effent authores, quum facilimos & 116. apertissimos nemo intelligerer, & vnicuique liceret in eo quicquid videretur tuto fingere, quantam putamus ex Aristorelis obscuritate licentiam ad quodcung; animo esser collibitum vel affirmandum vel negandum acceptam ? Tyrannio grammaticus & Andronicus Livius, qui libros illius, ut Doctifimi dixi, distinxerunt, & evulgarunt, tum Mexander primus Ari-multa se fastotelis interpres, Themissius, Boëtius, Ioannes gramma, tentur in ticus & alia multa se in Aristotele no assequi verecunde sunt Aristotele profesti, homines Graci & Grace peritissimi diutissime in non intelliillius philosophi libris cum magna diligentia atque studio gere; nofri versati. Isti verò nec Latini nec Graci primo Aristotelis in-nihil ignotuitu fortiter affeyerant eum effe illius fenfum, qui illis pri- ram. mus in mentem venerit, imò vero in buccam : nusquam cunctantur, nusquam hærent, omnia sunt illis sole clariora : nimirum iuxta suum illorum dictum qui nibil scit. nihil dubitat. Et bune non minus quam alios detorferunt ad suas illas formulas: tantóque hunc accuratius quanto exactius in omnibus existimabatur scripsisse. Quapropter obscuratis artibus, remotis à sensu communi, conversis ad ludicra quædam spinosa & inamæna sine ullo penitus Praclara emolumento ac fructu ad vitam, przelara ingenia & foli- ingenia à lida, & cum magno tum suo, tum publico fructu studijs teraru fluvacatura, ab schola refugerunt. Namubi paulum modo ad die deterillas se literas artesque applicuissent, ceu specimine quo-rita. dam & exemplo capto, refiluerunt protinus non à peritia, quam illa ingenia unice expetebat, sed à carnificina animorum inutili, seu potius damnosissima : videbat enim sub tot corticibus tam duris nihil occultari nuclei, inanem sumi laborem, ubi nihil speraretur fructus, tumse à rectis & natu. ralibus sensibus studio illaru artium ad detortissimas ac deprauatissimas traduciartes ac disciplinas, illas iusterunt valere, & earu postestione cesterunt ingenijs cum artibus con-

& derelicam possessionem artium obscuri homines & ab. iecta ingenia occupauerunt, delata illhuc tanguam ex naufragio ad scopulum & subsidium necessitatum ac rei familiaris: nonnulli quod laudem aliqua & gloriolam quandam hinc sese apud homines aliquos paraturos sperarint. At qui populus maximos habuerit olim honores artibus propter eas vulitates, que ab illis in commune nascerentur, adempta artibus ad- vtilitate omni ab artibus, honorem quoq; eis fuum detraxit, empta, adi- quem nec rueri profesiores ipsi possent. Hinc factum est vt mitur bener ignorati fines artium quò fpectarent, quò i enderer, ignora. tus ulus, ignorata utendi ratio ac via effecerint, ne jam artes eam utilitate in publicum aut privatu præstarent; ob qua & inventa fuerat & exculta, Tum accepta & tractata propter opes, aut honore quarendu, finem vantis instrumentis indi. gnum, quum præstantius effet, quo quærerent, quam quod quærerent : non potuerunt animos difcentium aut docen-

Profesio-THE MOYES corrupti.

Vilitate

artium.

tium ad humanitatem & virtutem excolere atq informare. Quocirca non solum arres; sed protessorum quoq; mos res sunt corrupti. Vetus est hac de re insectatio illorum, qui adversabantur philosophia, & querela corum, qui faverent. Rhetores, Poera, Comici, & Satyrici philosophes mordent & lacerant, quod homines sapientiz przceptis inftructi, leves se præbeant, ineptos, assentatores, mendaces, administros sceleris cuiuslibet, ac facinoris, interdum etia duces: pracipiebant de prudentia, nihil erat illis imprudentius de legibus & justitia, nihil iniquius : de temperan. tia, erant ad voluptates omnes projectissimi : de contem. nendis opibus, indignissima faciebant & patiebantur unius numi gratia: de veritate, nunquam verum dicebant: de libertate, nihil erat abjectius : de modestia, nihil arroganeius: bomines, inquit Paccauius, ignava opera: philosophica sententia. Aristophanes Comicus quoties cos perstrinxit? Aristides & Lucianus Sophista, & Tymon, qui Syllos composuit, dentem illis infixerunt, Iuvenalis * Satyram unam in illorum maledictis consumpsit : & erat materia Satyra apptissima, atque uberrima: Prætereo veteres poetas Atticos. Philosophiz studium professi meliores viri, quam vulgus philosophoru, vt Plato, Cicero, Seneca dolent propter illos in totum vituperari philosophiam, disciplinam sanctam, & amplif-

amplissimum Dei munus. Nec querelæ huiusmodi priscis funt seculis consumpte, ad nos usque redundarunt. Quippe nostre tempore qui artium doctrinam profitentur, neces exhibent, que fint cuiquam ufui, nec fe meliores viros, qua illi de quibus modo dixi. Cuius mali cadem est causa, nempe illa ipla, que quibuscunque sele rebus admisceat, magnam Pocunia & presentem pernitiem adfert rebus publicis, privatis, facris, auditas. profanis, auiditas pecunie. Nam in scholis quo in maiore numero lautior effet docentis conditio, nullus est ingeniorum habitus delectus, admissi omnes promiscue: & qui cu fructu aliquo verlareturin liceris, & qui veloperam luderet Discipuli. & impensam, vel magnó esset suo arque aliorum malo literis abulurus : nec solum tales in cœtus sunt scholarum recepti, vt ellent discipuli, verum etiam in numerum corum qui Dofferes. alios essent docturi. Excogitati funt in publicis academijs quidam velut honorum gradus, non malo viique, fententia Gradus bemea, confilio. Nam ut Roma fub Cafaribus non licebar cuiuis de jure respondere, sed cui hoc effet à Principe conces-norum. fum, ita rectoribus scholarum visum est arcere à professione artium imperitos. Eos yerò quos adhoc magno adhibito iudicio & severo examine dignos censuissent, utgradu aliquo Batalarii. honoris infignirent, batalario dixerunt, vocabulo vetere lin gua gallica viurpato in tyrocinio militiæ de ijs,qui jam prelio interfuissent, ideò longè alio, qu'am vulgo creditur, etymo : sed non hoc agimus ; hine licentiatos quasi facta copia Licentiati. quandocunque velint magistros fieri, postremo magistros & doctores. Verum quod scholæ nonnunquam opus effet pecunia ad sumptus inevitabiles velut alendis ministris pu- Pecunia pro blicis, gymnasio conservando, sarto tecto, imposita est sum- gradibus ma pecuniæijs, qui honores in irent : à primo modica, quæ- perfolute : que necessarijs impenderetur ulibus. Expetijt eum dignita- Accipiamus tis locum indignus aliquis, & quod eruditione arque inge picuniam, nio præstare non poterat, tentavit ijs, per quos ageretur, cor & dimitta. rumpendis: alius adorsus est illos gratia, alius promissis ali- mus asmu. nu, alius presenti pecunia. ubi semel sancti prius, atq; incorrupti homines lucri dulcedinem gustaverunt. Is sensus reliquos omnes semel extinxit, certas statuerunt summas, quas illi penderent, qui admitterentur ad honores: quarum pars scholz & ministris eius cederet, pars magistris & rectoribus scholarum : nec prvoiderunt quantam literis, artibus, discipli-

disciplinis, orbitoti, qui ab ijs regitur, ac disponitur, cladem & ruinam adferrent, promiscue quibuslibet admittendis, sed potentior fuit respectus exigui commodi, quam tanti publici in universam hominum gentem. Igitur quastuofares cœpit effe scholarum regimen, & emprum est non secus ac mercimonium promercale, ut revenderet, qui erat mercarus:quæfitum est pretio, ambitu,& ne quid deeffet de. decori ac indignitati, armis quoque. Qui erat adeptus agebat propter quod quæfierat : nullus locus, nullus honor, nulla dignitas denegata est ei, qui numeraret. Sed ut sciretur quanti ordinarie emeretur dignitas, statuta est certa summa pecuniæ, qua minorem nefas est accipere, de majore fas est liceri: definitii etiam tepus, & assignati qui examinaret.

Nemo reiemeral.

Graduati.

Licentiati luru.

Nominent mihi vel unum ijs ducentis annis rejectum, qui Aus qui nu- versatus præscripto tempore in scholis, certam illam pecuniam dependerit, quacunque ætate, conditione, ingenio, peritia, moribus. Si quis non credit, inspiciat tor per Galliam cerdones, fartores, coquos, rhedarios, nautas, fabros, & peiores ijs graffatores, latronésque artium vel magistros, vel batalarios, nec desunt in Germania, nec in Italia. Si quis ali-, bi non inuenit, Roma quarat. De licentiatis juris nihil sci-"licet possum dicere : sed hoc fortassis risu magis dignu, quarunt ubique lites, quas nuricent, pueriliter cauillando, & ho. mines in odio illo detinent, molesti & clientibus, & adversarijs, & iudicibus. Illud dolendum magis, quòd annis omnib'tot batalarij, licetiati, magistri medice artis, ex Academijs in vicos atque urbes, tanquam carnificum manus emittetur. Isti ergo quando nihil in scholis egerunt aliud, quam macerado se expectare finem stati temporis, ut honoribus donarentur, adepti quod concupierant omni renuntiant labori, & si erudicioni non queant, certe nomine se authoritatem fuam tuituros confidunt. Quum verò ex schola excunt insignes nomine magne ad populum authoritatis, ac venerationis, quid aliud possunt docere, quam quæ negligenter & imperitè didicerunt > Ab his ignorantia per Europam omnem velut seminatur, ac propagatur. Videas in eis pueros jam magistros, qui pæda gogo adhuc indigeant, & quos Aristoteles tanquam inidoneos auditores de schola expellit mora. lis disciplina, tum hanc, tum alias omnes non præftant quidem, profitentur tamen. Quidaliud oportet hos facere tam

Magiftri artium,quibus opus sit Magistro.

imma-

immaturo honore onustos, & pressos, quam disciplinarum labori cedere, & arrogantia, invidentia, cæterifque vitijs repletos intolerabiles fieri, quum magistri nominentur earum artium, quarum vix prima rudimenta posuerunt. An putamus insolentiores quosquam esle ijs, qui quum sapientiam nullam habeant, pro lapientibus tamen ad turbam fese vendicant: nihil est medium: sapientia optimos facit, simulatio fapientiæ pessimos : proptered quod quæ tenere bonis artibus nequeut, fraude & flagitijs tuentur. Sunt ex magistris nonnulli, qui vel nulla penitus peritia, vel minore audacia Magifiri non applicant fe ad exercitium disciplinaru : in familiam se artium, serlocupletum dant hominum, nec nomen tamen deponunt, & vi divitum. indigna honore illo ministeria obeunt, adulantur, assentanrur ut serui dominis : quod etiam peritiores faciunt ad diuires scribentes, quum illucet spes lucri aliqua: & quia iftis in. ter scholasticas illas concertationes & pugnas nullus suit locus velhistoria cognoscenda, vel praceptis morum: vel elequentia, vel inflitutis ciuitatum, & rationi reipublica administrandæ, tantum in fictis illis quisquilijs molesti & rixosi corruptum ad negotia five privata five publica judicium tra. ducur. Quocirca nemo semel operam illorum expertus magnis denuo rebus adhiber, in cœtu hominum supercilion, in convivio morofi, & triffes, in concionibus loquaces, & inepti, in confilis importune cavillatores, omnia tentant carpere, & convellere ex fictis illis suis normis : in magistratu rapaces: in potestate impotentes:in collequio spinos, & ab omni humano sensu alieni. Vr quemadmodum de philosophis sui temporis ait Socrates in Apologia Platonis, melius multo de rebus iudicaret vulgus hominu, quam illi totius sapien. Honor a. tiæ consulti. Semota utilitate ab artibus, & a profesiori deptus artibus remotis animis sua eruditione dignis, honor omnis & bus. ab artibus, & à magistris est excussus: quippe quum hec ullis prodessent arres, nec suisipsis professoribus, velad benè viven, dum effent utiles, vel ad ben'e fentiendum. Tum ex multis ju- Professores dicium est factum de omnibus, ut tales putarentur universi quia multi quales se non pauci exhiberent, Invisi fuerunt Athenis philo. mali, idea sophi, & ipsa aded philosophia, etiam tum, quum maxime omnes sissa in illa ciuitate studium illud floreret:hine populus etiam Ro- pedi. manus. Indignabantur enim cos, quos rerum & sapientiz cognitio meliores debuiffet facere, pejores effe hominibus

omnino imperitis. Et erat quodcunque vitium in illis notabilius qui formationem morum, & scientiam omnium virtutum promitterent Itaque Athenis & Rome, quisquis vituperare voluit vel philosophos, vel ipsam philosophiam, secundo admodum populo est usus. Neque nune verò repugnantem haberet multitudinem, quanquam pe pulus noster multo se habuit quam ille priscus moderatius : nam quum huius etaris philosophi, & utilitatis minus adferant; five ad loquendum, five ad sentiendum, quam illi Athenis aut Roma, nec probitate aut compositione morum antecellant; tamen populus fervavit adhuc non parum venerationis ijs, qui artes profiteren rur, etfi nullam præftarent. Nescio an ea fit caula quod Atheniensis & Romanus populus quæ à Philosophis dicerentur, intelligebar, ideo facilius poterat de illoru ingenio, ac eruditione censere: noster non intelligit, ideo nec judicat, & admiratur. Honore artibus detracto artes jacuerunt : illæ fole funt exculteiquæ effent in pretto, ut oratoria propter forum et curiam, & ius civile ad conflitutiones formularum, et lirium: reliquam eruditionem, qui magni & honesti cupiebat esse in populo, vel negligebant prorsus, vel fi quam didicifient, occultabant ne le proferret : & tam folicite literas regebant, quam erant discende. Marcus Antonius orator apud Ciceronem hoc probabiliorem orationem suam populo fore existimabat, si omnino didicisse nunquam putaretur. Scire se dissimulabant, multo minus volebant videri docere : id munus ad servos est delegatum, si quos haberent literates: aut Græcis & Asianis hominibus mandarum-liberis quidem, exterum non multo meliore conditione auam erant libertini, de qua indignitate merito queritur Se neca. Ante Blandum, inquit, rhetorem, qui eques Romanus Romæ docuit inter libertinos præceptores, pulcherrima difciplina cotinebatur, & minime probabili more turpe erat docere, quod honestu erar discere Quo factu est ut literas scire Bocere ba- indignu fit habitum viris principibus: docere verò fordidum prorfum & abiectum, Agrippina Neronis mater Seneca vie ro integerrimo profesioriam linguam tanquam probium obijcit, & que non obijciebat adulteris adulteria, militi crudelitarem, senatori auaritiam, iudici rapacitatem & sordes, viro innocentissimo et optimo quòd alios meliores redderet exprobrabat. Ea persuasio ad nostram usque atatem pervenit

bitum eft abieetum.

nit,ut potiorem ac præstantiorem esse vulgus existimet difcipulum magistro; vel cerdo aut Rhedarius praceptorem fi Ineptum lii sui iuvenem bono loco natum, quod preceptor sit, peio- vulens dorem filio suo cenfet. Idem indicium impie eft ad res facras, dores difeie & fanctiffimas translatum: ut facerdotem viliorem exifti pulis peiores ment profano, tantum nescio quid exhibent honoris pro- judicat. pter receptum morem. Quid dicemus esse causa, an quod na tura mercenarius omnis fordet? an quod ita fuafit peccatum in nobis regnans, & peccati autor & altor diabolus, vt pro vilissimis habeamus que sint optima: desidere, nihil neque scire neque agere, nihil à bestia differre, pulcherrimum six et prestantissimum. Quocirca excellentia ingenia, que se contemptui vident futurum, fi doceant munus tam fructuofum, tam dignum illo acumine, illa ingenij luce, illo iudicio. ac peritia refugiunt, & auerfantur ; deserunt scholas,in quibus torius humani generis linguz, animi, mentes ad optima. aut pessima informantur : tradunt has contaminandas, et conspurcandas tardissimis ingenija, rudissimis, pravis, servilibus que vel nihil cunctantur spe tenuissimi pramij in scho-· las se tanquam in pistrinum detrudere : vel auide scholas arripiunt tanquam gloriole alicuius messem. Atqui huiusmodi ingenia docent vel pessima, quià non

huiusmodi ingenia docent vel pessima, quià non norunt alia, vel corrupta ab animo ad pecuniam, vel famam cæco impetu currente.

LIBRI PRIMI FINIS.

But of the state and the second of the second

The Thirteen Market Control of the Land

provide the Constant of the co

the second of the

IOANNIS Lypovici Vivis

DE CAVSIS COR-RVPTARVM ARTIVM Liber Secundus, qui est

de Grammatica.

V Æ proximo funt à nobis libro de &a. femina funt universarum attium corruptarum, nam illa cundas pariter læferunt, tanguam fatum non in unam aut alteram eruditionis aut literarum partem; fed in cunctas fimulad perniciem corporis totius incubuerit. Nune

Tres artes

Grammatica.

de fermone. figillatim de unaquaque differendum est. Vererum scriptorum confenfio tres artes de fermone posuit. Grammaticam. que quid & qua ratione diceretur, indicaret : Rhetoricam, que ornarum & cultum : Dialecticam, que argumenta & probabilitatem. Vi in Grammatica fit illud quod ipfi volunt docere : In Dialectica probare: in Rhetorica mouere- Sed de his postmodum videro. Nune de Grammatica: ea Græco nomine de literis dicitut, ideirco à Quintiliano literatura transfertur in latinam vocem, aptam quidem illa. sed non perinde receptam. Infantia ejus circa literas, syllabas, & fingulas vocum est versata, ut quic que aptè & scriberetur & pronuntiaretur, hilque finibus fuit contenta. Qui hae prastabat, yeauuansis à Gracis dicebatur, à nobis. Varrone authore, literator: cuius artem Martianus Capella yayuansının vocat, verbo apud Gracos, quod equidem meminerim, rariffimo, fed usurpavic illorum in fingendo licentiam. Visum est paulo altius puerum ducere, ut quæ in lingua, quam disceret, scripta essent, intelligeret. Expositi funt ci Poëtz, historici, & alia scriptorum genora : hoc quo-

que voluerunt Grammatici effe munus, quem literatum no- Autorum minarunt : artificis hoc est magis, quam artis. Sed fuit hoc enarratio illorum prudentisimum confilium, Nam, quum lingua ar- Grammatibirrium fit penes populum, dominum fermonis fui: muta- cis commistur subinde serme, usqueadeo, ut centelimo quoque anno fa.vid Fabrope fam fit omnino alius, nec qui tunc vivunt, coru lin- bium lib.i. guam intelligant, qui ante centum annos fuere. Ergo, ne in Horat, de telligentia vererum scriptorum penitus interiret, provisum arte Phet eft ut effent profesores, ad quos ea cura spectaret, tenere verborum omnium vires ac figuificationes, & elle velut thefauri illius custodes, arque ararij tribunos. Jus fermon's, fi- Verbapocut Horarius inquit, populi eft ; recte ne, acvere, quicquid puli: res arfit dictum, velfingularum artium, vel judicij ac prudentiæ. tium. At quid quicque fignificet, quem fenfum i eddat hoc demum Grammatici: qui, fi locus incidat in Virgilio,

Eft via fella per ambas, Obliques qua fe Generum verteret ordo; explicet quidibi Poëta senserit, & satisfecerit suo mune. ri. VIterior inquifițio, refte ne dixerit, hoc jam Astronomi erit. Quod fi idem ipse Grammaticus non leuiter omni gemere artium imbutus fit; hoe copiosius & splendidius explicabit ques enarrandos susceperit : non id exigit ars Grame matica; fed disciplina, nexu quodam mutuo, se continent, & juvant. Ergo Grammatici officium eft, os pueri, & ma- Grammatinum formare, hinc intelligentiam; ut ad cæteras artes re- ci officium. mittatur, maximis adjumentis fultus corum fcriptorum, Recule, quos sub Grammatico viderit. Artem hanc locupletavit, Grammatiatque illustravit diligentia: sed obscuravit nimia; funditus corum, Fab. perdidit minima. Quidam, inventis ex analogia artis, for. li.1. mulis, in eas velut inciles vastiffimum usus flomen derivare tentarunt : quum ex usu observata & nata sit Gramma- Vas loquetice, ficut Dialectica, ficut Rhetorica; non ex ijs ulus. Ergo di non potest sermonem, ad miserum formularum præscriptum redactum, comprehennon solum debilitarunt, ac fregerut; sed corruperunt etiam di paucis multis vitijs : quum aliter loquerentur, quam oporteret ; be- artis prane ad canones, non bene ad consuerudinem, quæ est domi- ceptis; cum na & magistra sermonis. Ita videas permultos exactissimos prafertim præceptores artis, fædis in oratione mendis ac flagitijs, dum mutetur arartem fequuntur, quæ totum ulum non potuit compre- bitrio popuhendere: proprerea quod & varius eft, nec analogiam te- lise uins eft.

Duidam non prob ant.

1. Quadlegifle mon memi-2. Qualhic aut ille non habet; Longoliani. 3. Quad difcrepat ip for um formulis nimis generali-

I. Quis omnia perlegit 9 attendit? expendit? meminu?

Paupertas ladum probi nismi Spernuntur. Verba 1.0,9.

* Pollio apud Fab. 11.1.6.9. Vocat Linii Patavinitatem. vid.Cic. 115.3.ep.7. Fam.

I Celfus, Vitruvius.

2. Cicer, atas ely autores mali.

Laurentius Valle.

quitur; itaque nequiverunt rite omnia annotari. Adde quod passim mutatur arbitrio ejus multitudinis, in cujus manu est linguailla. At nunc, quum populum Græci aut Latini sermonis habemus nullu, sed ab autoribus sumendum est jus verborum: funt, qui quoties aliquid non recordantur fe legiffe, damnantillico, & tanquam lege Mutia Lucinia, ex civitate ejiciunt. Alijita funt uni aut alteri seriptorum addicti, ut quod non apud cos fit, etiamfi millies apud alios, velut parum Latinum reprobent Nec defunt, qui ex uno aut, altero loco, generalem formam conficiunt. Atqui in his omnibus multipliciter peccatur. Nam nec Grammaticus legit omnia; & sæpe de his pronuntiat, qui solas legit familiares Ciceronis epistolas, aut Terentium: & ut legerit; non attentus omnia; non omnia observavit, expendit, excussit: &. ut fecerit; non omnia annotavit: nec memoriæ rantæ rerum ac verborum varietati una sufficit, quæ, 8 multitudine intricatur, & xtate fit invalida qua aufert omnia. Denique nihil est in homme fluxius, arque infirmius. Ergo plus tertia parte bonorum vocabulorum ex zrario linguz Latinz rejecitini Sermonis, mus, tanguam adulterinos numos: & in tanta egeftate fastidiofi, papperiores indies fimus; dum unusquisque, quo diligentier videatur ærarij præfectus, aliquid repudiat, nemo nummis com- infert. Ideo sermonis inopia quotidie laboramus. Quidam pacat. Fab.f. (fidijs placet) non verba modo, fed fententias multoru verborum, quas le non legisse recordantur, expellunt, & in * peregrinitatem redigunt. Quod fi ita est: nec licebit dicere, Petrum ailigo ; aut, Rem mibi gratam vos tres feceritis : nulqua enim hæc funt apud autores Latinæ linguæ. Sed neque scriptores omnia scripserunt, & corum multi amissi sunt. Et quædam velverba, vel loquendi formulæ, apud aliquem unum tantum legutur:qui si + perisset, nos illa, quæ sunt germane Romana, ex ciuitate pelleremus. Itaque in ijs quæ dicenda funt noua, veex ipfis veteribus & receptifimis, oportet analogiam non parum valere, de qua destinatus est mihi alijs libris locus. Iam, autores ut dem eos, qui atate Ciceoptima: at nec ronis vixerunt, optimos effe in Latina lingua: Terentius ramen, qui antea fuit, no malus; nee Titus Liuius, Seneca, Plinius, Quintilianus, Tacitus, & alij, qui post vixerunt usque a i Adrianum Cæfarem, In hoc Laurentius Valla est nimis vehemens, & acer, tanta in Ciceronem, & Fabium Quintilicnum

lianum admiratione, atque observantia. Idem est in aliis o. mnibus:vt de censendis vocabulis,& quicquid non recordatur se legisse, damnando, ceu minus probando : tum de yni- 2. Canones uerfalibus formulis, ex vno loco, aut altero, observato. For- Valle nimis tassis hæctam immodica religio, ipsius erat tempore per-generales è necessaria. Nam quum omnia pessum iuissent in negl gen-paucis lecis tiam, acri aliqua & exacta erant cura reuocanda. Sed eam rem, quum iam nihil videretur necessarium, auxit insequen. tium Grammaticorum superstitio: partim, vt ipsis quoq; be- Et gramma. nemeritis de Latina lingua cognomen attingeret , partim, ticorum fea miro ardore insectandi ac reprehendendi. Quis audeat fa- quentium fu cilè pronuntiare Latinum non esse verbum aliquod aut di- persittio. ctum, quum in co Quintilianus & Cicero fint falfi, duo to. tius Latine lingua & lumina & columina e ille, quum negat b cie. Phi-Romane dici, germanus frater; Cicero, b piiffimus, & facere contumeliam. Sunt qui contaminari se verentur, si quid aliter lip. 13. Latine dicant, quam Cicero; ridcula religione, ne dicam fu- De ciceroperstitione stulta. Primum quomodo loquentur de iis, quæ nianis. apud Ciceronem nulla funt; de structura, de surrina, de textrina, de agro colendo: nisi forte omnia fint mutuaturi ex paucis illius verbis in Catone maiore, & aliquot ad fratrem, & ad Atticum epistolis?necesse erit eos obmurescere in reliquis, ne quid dicant parum Ciceroniane; videlicet fatius erit tacere quam malè loqui. Quid in Poemate, quid in historia facient, quæ ille non scripsit: Quid, quòd quædam dixit, quæ eadem nec minus acute, nec minus festive, nec minus, vel ad declarandum, vel ad persuadendum, apte, ab aliis dicuntur? Cicero si pref Immo funt apud cum nonulla, que fi aftrictius & preffius co- fior, fartie. gerentur, haberent plus neruorum, & efficacia. Sed de Cice- Differentia ronis imitatione alibi. Habemus etiam fignificatus vocum, vocum, & fi & differentias, Grace, Ammonij, & interpretuin Poetarum; gnificatus. Latine, Nonij, Gellij, Donati, Acronis, Seruij, vt interdum c Vid. Tho. de industria videantur ea præcipere, quorum penitus con- Mori epitraria magno authorum consensu liceat deprehendere: vt gram.ad Ca non aliter rectius vrare, quam fi contra, arque isti monstra- didum, Pauerint. Aiune diftare, que funt Sygonyma, aut aliter diffe. rochum virunt, quam ipfi præscribunt.

At verò observatio, & cura historiarum, ac fabularum, in · pag. 233 · terdum quum ad minutias illas ineptas , & scitu indignas Observatio ventú est, confundit ingenia, iudiciú, & alia magis necessaria sabularum

Non amo ligenies.

a Inflitut.

Li.1.ca 13.

obtundit, & memoriam occupat, ne fit locus melioribus. Tum dulcedine illa nomini diigent e evehuntur longius. nimium di- Et tanta cura huiulmodi rimantur, ac perquirunt, ut videatur in eo agi imperij totius falus : tanta gloria, fi quis quid eruerit, tanta ignominia fi ignorarit, ut coniurafie contra rempublicam existimetur: hinc rixæ, & maledicta,& convitia atrocifima. Iftis impenditur tempus, & obruitur inge nium cum maiore fructu alijs vacaturum, nam hæcin infinitum recedunt, & casta cuiuldam funt folicitudinis. Audiat de ea re Quintilianum : Nam qui umnes, a inquit, etiam indignas lectione schedas excutit, antibus quog, fabulis accommodare operam potest, atqui pleni funt buiufmodsimpedimen: is gramo maticorum commentary , vix ipsis qui composuerunt , satis noti. Nom Dydimo quoque, quo nemo plura scripsit, accidisse compertum eft , ut quum bifto ie cuidam tanquam vane rep. gnaret, illius proferretur liber, qui cam continebat, quod euenit pracipue in fabulosis usque ad ridicula quadam, et am pudenda : vade improbissimo cuique pleraque fingendi licentia est, adco ut de libris totic, & authoribus, ut /uccurrit, mentiantur tuto : quia inveniri, qui nungnam fuerunt, non poffunt : nam in notioribus frequentissime deprebenduntur à curiosis, ex quo mibi inter virtutes grammatici babebitur aliqua nescire. Hactenus Quintili-

Neglectus canonum.

praceptis

consuerudo sit magistra orationis, & huic ars cedat, quid b Vid. Fab. aiunt, opus est canonibus & præceptis, ex quibus non rard lib.2.ca. r2. videmus multa in fermone vitia contrahi? Nec mihi fanè ni. mia illa præceptorum observatio, ut exposui, placet : & si populum haberemus vel Latine loquentem, vel Græce, mallem Lingua me- cum eo annum unum ad linguam illam percipiendam verlius ulu qua fari, quam sub eruditissimis ludimagistris annos decem. Nunc verò quum ciuitatem nullam habeamus vel Graca discitur. Sed lingux, vel Latinx, vel Hebraicx, quorum tandem usu disceubi deest v. mus linguas has? Ex authoribus inquiunt: quum ergo non fus, opus est succurret animo, quemadmodum apud illos legerimus, hærendum erit, atque etiam obmutescendum, aut solæcismis fædanda oratio, quod ijs videmus accidere, qui formulas in totum respuunt, ut modo Cicerones sint, modo solæcista. Quid quòd isti etiam normas quasdam sibi ex usu colligunt, † quis regantur in loquendo. Atqui hæc est ars. An non præ-

ftat

lam verd funt qui omnino formulas b negligunt:nam quu

t queis.

aite.

stat collecta à maximis & doctissimis viris accipere labore exiguo, quam tanto & tam infelici ipsum sibi parare? & que tu figillatim confectaris, habere generatim annotata magna cura & judicio. Profecto mediocris artis cognitio, & pueros ad cognitionem linguæ manu ducit, & provectis fæpenumero adiumento est, quum à memoria nihil suppeditatur le-Aum, quod fit ei, quod eloqui conantur, simile. Quid quod Prisci vernec analogiæ normas fingulorum verborum, & composi- borum anationis negligebant, etiam eo tempore, quum à populo peti logias obserpoterat usus certissimus magister sermonis, ut Quintiliani vabant. Cic. tempore, etiam Tullij, & usus praue loquent um plerung; analogia refellebatur. Inscriptoribus quoq; nonnulla depravata corriguntur ex artis formulis, & canonibus. Sed hec à me planius fusiúsq; explicabuntur in libris de ratione lin- * De boc aguarum. Nunc solas artium corruptelas demonstramus. At bulu lege verò veterum grammaticorum * mores artem apud non- Quintil in nullos in contemptu adduxerut : Sed ea tamen res non tam fræem.lib. artem, quam professores læst: magis no cu tillud, quod no- orat. nulli, qui viriles admodu viros existimari se cupiunt, Gram Juvenal. maticam contemnunt, quod pueristradi fit solita. Ccu verò Sat.2. non & optima coveniar ætate illa exhiberi. Quis fundamen Gell.li.15. ta & tenues ‡ origines delpiciar, fine quibus res maxima no 6.1. constant? Non dubitandum est quin utilitatem artis acutif- Plin. lib.3. sime Romani proceres perspexerunt, de quibus hæc funt epist. in libro Suetonij Tranquilli de illustrious Grammaticis : tuliu Geni-Post L'alium + Stiloné, qui vixit Sylla dictatore, cura grama-tori. tice artis increvit, ut ne clarissimi quidem vire abstinuerint, quo \$ Hachaminus & ipfi aliquid de ea scriberent , utg, temporibus quibuidam bet ex Quin-Super viginti celebres schole fuiffe in urbe tradantur, pretia, mer- til. proumio. cedefqgrammaticorum ingentes: & hæc quidem ca ætate, qua Cura Giavidebantur ad eum sermonem quem suxerant cum lacte, matice anon admodum arre hac indigere. Sed illi nihil negligebant, pud procequod pollet aliquando provectis utilitatem aliquam adferre. res Roma-Ideirco de fingulis literis Iulius Cæfar Dictator, & Coruinus mes. Messala non solum oratorum æui sui, sed ciuitatis quoque + Suetonius principes singulos libros conscriptere. Ergo illi minima con, legit Istilosectando ingentem peritiz onines aceruini confecerunt : nem ; cap. nos contraria ratione diruimus, ac penitus dissipauimus, mi- de Lælio nima non modo negligendo, sed etia contemptu prosequen- Preconina; do atque odio. E 3 Nam

Odium gramalica.

Nam quidam ætate hac oderunt magis hanc disciplinam, quia ignotam fibi, quam contemnunt tanquam vilem aut fe indignam. Sed ne odiffe existimentur, contemptum aut negligentiam præ se oftendunt, tanquam eam pro nihilo ducant cura rerum præftatiorum occupati, refque huc est paulatim deducta, vt grammatici nomen iam obiiciatur pro conuitio. Ego verò, vi de hoc quoque loquar, non video quid fit, vel in nomine, vel in protessione, vel in dignitate grammaticorum despicabile, & contempendum: quæ omnia isti, quibus grammaticus maledicti loco est, ignorant: sed nos paucis e xplicabimus.

Primum Grammaticus literatus est : atqui hoc nomen honestissimum, quo literis præditus ornatusque denotatur.

cæ dignitas Literati. a. Lib.de il lufir Grammat,cap. De Grammaticorum appe! lat.pag.9. I. Nomen Grammat.

Grammati-

Literatos, inquit a Suctonius ex authoritate Cornelij Nepotis, uulgo appellari, qui aliquid diligenter, & acute, scienterq possint aut dicere, aut scribere. Quanta eft in iftis inscientia Si quis literatos a ppellaret ranquam honorificam nuncupationem amplecterentur, & pro beneficio haberent gratiam: si quis Grammaricos, iniuriarum dicam scriberent: non aliter ac quidam canonici nomen libenter audiunt, regularis aspernarentur. Diaconos dici volunt, ministros se dici contumeli im clamarent. Ignoscendum quidem est inscitiz linguarum, indocta tamen arrogantia castiganda. Porrò quid 2. Professe. Grammaticus profitetur? non folum literarum & vocum

peritiam, quanquam neque hocomnino parum, sed intel. ligentiam verborum & fermonis totius, cognitionem antiquitatis, historiarum, fabularum, carminum: denique vererum omnium scriptorum interpretationem. Quid potest hoc maius vel amplius in studijs dici? Qua de causa illis, ve iam dignitatem attingam, permissum est de scriptoribus cu-3. Dignitas. iulque generis iudicium, quo ficut Quintilianus refert, ita funt seuere vsi veteres Grammatici, vt non versus modo censoria quadam virgula notare, & libros qui falsò viderentur inscripti tanquam subdititios submouere familia permiferunt fibi, fed authores ipfos in ordinem redegerint, alios omnino exemerint numero. Tales inter careros fuerunt Aristophanes, non author veteris comædiæ, sed Gram-1. A compa- maticus, Bizantius genere, & Zenodorus, & Aristarchus, qui cognoninatus est censor authoru, & alij permulti. Cui tandem vel philosophorum, vel corum qui maximis titulis am-

pliffimas

rails.

pliffimas disciplinas, quasque nemo non suspicit & professi funt, & præftiterunt, tantum eft permiffum ? nedum iftis fu- 2. A tudicio mofis,qui contemnendo omnia, videri volunt omnium cal veterum relentissimi. Ergo Grammaticorum nomen prisci affectarunt centium. complures. Nec xtate nostra defuerunt doctifimi, qui ornari se appellatione eiusmodi arbitrati sunt, inter quos Angelus Policianus, & Hispanus noster Antonius Nebris. Antonius fensis, qui pro varia, & late patenti eruditione, quum esset Nebrissendiligenter in omni scriptorum genere versatus , potuisset sis. quodcunque nomen vsurpare, non solum cum bona professorum eiusce artis venia, sed cum magna etiam lætitia, anod non parum gloriæ professioni suæ accessurum ex huiusmodi hominis splendore, & nominis celebritate existimassent:nihil tamen dici & haberi maluit, quam Grammaticus. Nec Pius Pontifex vrbis Roma nomen eiusmodi abhorruit. At nihil scilicet præftiterunt Grammatici in omni Grammatigenere doctrinarum. Ioannes Philoponus illustres ac cele- corum vabratos scripsit in Aristotelem commentarios : huius nomen ria eruditio. nec scholæ ignorant, Ioannes Grammaticus nominatur, 4. Doctima, Erotianus Grammaticos enumerat, qui accuratos, doctólque in Hippocratem libros composuerint. Xenocritus Hippocratis ciuis, Aristocles, & Aristeas Rhodij, Dydimus ac Antigonus Alexandrini. Vtinamaliquid tale præftitissent vniuersi isti grammaticæ contemptores. Quod si Grammatici horum temporum hæc vel non faciunt, vel non polfunt : culpa est hominum, non artis, vel professionis. Pro:eetò nimium fauemus nobis. Pulchra volumus tantum cred:, grammetica & haberi quæ possidemus, cærera vilia & aspernanda. Si contemptogrammaticam haberemus, celebraretur ea à nobis, S: toho-res. nestaretur, effet ex piacipuis, & maxime necessariis artibus. Argumento est, quòd non quæuis grammatica à nobis improbatur. Quis enim istorum grammatica oforum non cædit fuum puerum, fi dicat, ego fequor tibi:at permittit dicere, ego sequor abs te : quia illud scit Latinum non este, hoc nescit? Eodem modo Latinam linguam contenta nunt : at qui clamores quod in vulgares linguas quadam de Latino vertebantur:non id in totum probo, ied tantim malitiam istorum retego: nam quia hanc non habemus, se hac Qual neparte existimemur manci,nec velle quide nos habere firmula queunt, nos mus. Olimita funt viciolo fermone vii quidam ac pinco, ve beat.

guarum.

Inscitia lin- rant tersius lequi, sed quædam certè minus sordide potuissent dicere. Nam simul ignorari coeperunt linguz, continuo quod intellectum non est desijt in pretio este, & post paulum ignominiæ ac dedecori duci apud eos, quos pudebat & nescire & ab alijs doceri : pigebat tamen in curam se & laborem dare: quocirca opera ea in re noluerunt ponere, que cu desuetudine facta esser obscura & perdifficilis : tum nihil utilitaris allatura videretur præsenti exercitamento artium, imò vero cum probro, & derifu omnium disceretur. Nam quando de linguis desperaverant, tum auditores suos, ad o. mnia quæ traderentur, sequaces, tum populum minime repugnantem in eam opinionem adduxerunt, ut cultu illo, atque ornatu sermonis magnæ arq; excellentes artes tradi no posse haberent persualum quicquid sic diceretur esse Grame. maricam, quicquid suo illo more fæde ac sordide, id demum effe ex disciplinis altissimis, ac precellentibus. Quoties illud mihi Ioannes Dullardus ingestit ? quanto eris melior Grammaticus, tanto peior dialecticus, & Theologus : quali vero non sit Latinus, & Græcus sermo multo quam ipsorum balbissima barbaries facundior, & copiosior, & non maximi viri de artibus omnibus quanto quam nunc accuratius, & rectius purissimo scripterint sermone. Sed haud dubie noua prodigia, quidificatio, realitas, identificatio, quiditatine, ecceitas, & fimilia vetere elegantia explicari nequeunt:non capie res tam immundas pannus candidiffimus. Sed nec illi omnino indubie mentiebantur : nam illæ artes, quas ipfi fomniarant, ut à rerum natura, sic etiam ab omni usu sermo. nis abhorebant : nova rerum natura fuit illis guærenda, nouus fermo. Ergo fi quid ex veteribus disputationum gratia attingebant, partim animo semper in quastiones vel armandas, vel exarmandas intento, non vacabat quicquam de fermonis ulu annotare: rum quod viderent no facere ad eam spem laudis, quam ipsi taptabant, ut ingeniosi esse ac docti crederentur. Nam qui paulum ab scholasticis illis exercitamentis abcesterant, secretorum studiorum fructu atque oblectamentis contenti, diligentissime cultum orationis affectarunt:ut Beda, ut Bernardus, Hugo S Victoris, Ricardus item S. Victoris, * Robertus, Tuicenfis, Gerson, Cusanus, Simon Cassianus, Alcuinus, Rabanus, id genus alij, non ta-

Satis obluse, pro nominis ratione.

Quid veteri puritati cum nouis prodigys?

Legendu puto, Rupertus Tuitien-Es.

men plus affecuti vitio feculi : quippe adeò funt procedente tempore obscurata omnia, ut iam quum vel maxime cupe- Lingua sie rent,nescirent tamen quid in tantis tenebris sequerentur, Ita obscurate, putantes ligonem fumere, arripiebant penicillum, & cistam ut verborn pro arca: ut nec hi recentiores qui à Laurétio Valla ad hanc naturas diztatem fuerunt, quum fumma fint in revocanda Latina lin- Ringuere fit gua uli diligetia, nondum tamen distinguere potuerint ver- arduum. ba, quæ urbana, quæ rustica, quægermanè Romana, quæ peregrina, quæ per iocum detorta. Neque urbanus eft fer- Virgilius. mo, quicquid in Bucolicis Virgilij : de quibus estillud, no-Ari fic rure loquuntur. Nec quæ apud Theocritum, qui ma- Theocritus. gis etiam quam Virgilius pastoricam ruditatem in loquen. do expressit Nec omnia fic à servis, quos Plautus inducit, Plautus. dicta, ut senatores loquebantur. Risus causa multa inversa, Sed tanta in linguas & tam denfæ incubuerunt tenebræ, ut depræhendi ista nondum poruerint. Ad hæc quomodo po Grammatuit vel ab iplis artis profesioribus sedulo, & pro dignitate tice nomen Grammatica tractari, quumilli quoque ipsi probro duce- ipsis profesrent Grammaticos vocari se? An potest recte munus aliquod foribus conadministrari, nisi ab co, qui illo & delectatur, & gloriatur tumeliosi. ranquam fibi decorifuturo ? Amiffis vocabulorum veris ac Amiffis vocii genuinis significatibus, tum etiam ratione conjunctionum, senificatioarque idiomatis lingua, necesse fuit primum iudicium fun- nibus, pericditus tolli : illud dico iudiciù à Grammaticis usurpari, & eis runt. omnium sententia merito concedi solitum. Hinc exigeticen I. Gramati. Grammaticam amifimus : methodicen vero claufis Donato, corum xci-Prisciano, Capro, Phoca, Diomede, & reliquis veteribus invalerunt : qui quum de sermone Latinopræciperet, eas ipsas præceptiones barbare tradebar, ut Alexander Gallus: & quia 2. Eny nexpositionem vocabulorum qualemcunque, aliquam certe Txi. oportebat scholis perhiberi, Donato, Seruio, Acroni, Por- 3. μεθοδιphyrioni, Festo, Varroni, Marcello, & huius nota successe- zi vera. runt Hugutio, Papias, Catholico, Brachylogus, Græcismus, Linguas vo-Ioannes de Garlandia, & alia ridicula nomina, que docerent cant herefe. suam quisque patriam barbariem, non Latinam linguam. os seminari-Nec satisillis fuit hac ignorasse, & ab corum cognitione um:lege doarcuife alios pro virili parte sua, ctiam infamarunt teterri- etiff epift. mi criminis, nequis vellet propius accedere metu contagij. Tho. Mori Aiunt linguas errorum effe quoddam velut seminarium. Pri- ad Martin. mum, no puto cos id fentire de linguis omnibus : nam & ipfi Dorpium,

Lingue, femi narium herelcos, cholafticis, credo ,ipforum lingue. Scilicet exculta Saltem Latina & Graca. 1. 7ps volunt videri intelligere, & loqui eft bereticum. 2. Lingue fes.

tiores. linguarum (erunt.

5.At bareti ci funt periti linguarum: o quidem artium: o artes baresin?

1]dem, qui hæc dicunt, tametsi spurcam, obscoenam, distortam, balbam, vitiofissimam linguam, tamen habent aliquam, fontes totius sapientiæ & mundi oracula. At linguæ exculte aiunt atque elegantes. At ipfi admirantur, ac suspiciunt concionatorem in patria sua lingua facundum & exercitatum. Latina, inquiunt, & Græca, quid meruerunt miseræ: sed hoc qui constat, quum ipfi videre velint Latine loqui se , & quide accuratius Latina intelligere, quam illi, quos ipfi vocant linguarum professores, vt Hieronymum, Ambrosium, Hilarium, Augustinum, & veteres Iurisconsultos, qui omnes Latinissime scripserunt. Quid ergo si intelligas linguas, non potes esse hæreticus? eris, si loquare? ceu verd in sermone sita fit hærefis, & non in intelligentia:an ideo erit fons culpandus, fi liquidior fluar, & purior? Deinde car potius vera & exarta Latina hæreses adferet, quam corrupta & neglecta? quali non omnes penè hereles è prauo sanctarum literarum non excul- intellectu nascantur : quod necesse est iis contingere, qui . 12, sed negle llinguas eas ignorant, quibus scripturæ sunt proditæ. Mi-Ele non in- rum ni Basilius , & Gregorius Nazianzenus , & Chrysoftotellette fe- mus, quanto Arrio eloquentiores fuerunt, tanto hæreticiorunt bere- res existimentur : tum Hieronymus hæreticus sit , qui Latinos, Græcos, Hebræos, Chaldæos scriptores plures euoluit, 3. Ortbodo- accuratius excussit, quam corum qui post cum quisquam: xi Patres he nempe homo summa industria præditus, indefatigabili stureticis diler. dio & longa vita vius. Vigilantius vero, Iouinianus, Ruffinus Catholici, qui minus Græce ac Latine, quam ille, noue. 4. Heretici rant, & quos Hieronymus velut linguarum imperitos infeex ignoratia catur, tanquam errores ex ignorantia hauserint : & reuera ita crat:nam vt de aliis taceam, Vigilantius fi sciuisset qui voerrores bau- carentur Hebraice fraires, & vimillarum vocum nouisset primogenitus, & antequam, non illa aduerfus puritatem faeræ virginis deblateraflet. At docti funt Græci ac Latini fermonis Lutherani, & Lutherus ipse quos Pontifex Romanus, & Academiarum consensus damnauit. Auditis dialecticorum acumen ? Quid, num non etiam Lutherus dialecticus, & Sophista, & Theologus scholasticus, & quidem magis quam Latinus nam Græce nihil penitus nouerat, quum ad num igitur scribendum accessit, Latine parum admodum: & que tuenda susceperat, dialectica, & argumentatiunculis tutatus est non linguis. Sed fac habere linguas. An quicquid vir malus habet,

habet protinus malum est? nec vnde venenum quidem su- A similitud. mit:nam vipera & ferpentes eildem herbis victitant, quibus I. Herbaru. oues:ex tamen in bonum, & falutarem fuccum convertunt 2. Panis. escam illæ in virus malum & mortiferum. Panis salubris est fano: ægro noxius, An aliunde hærefes suas cæperunt hæretici, qu'am ex dictis myfficorum librorum, sed quæ inscitia & arrogantia fua deprauarunt, dum malunt illa ad fuam opinionem detorquere, quam mentem suam illis accommodare? Cur quum damnati funt Vicleuus, & Ioannes Hus, non etiam damnarunt sophisticam, cuius illi erant callentissimi? videlicet hanc omnes norant, linguas non norant Sed quid in re nulli ignorata immoramuri Lutherani funt Pomeranus, 6. Latiniores & Lambertus, an non magis Latini rex Anglia, Roffen- bereticofis, Rufeus , Latomus, Clichtoueus : & in eadem Germania rum aduer-Mosellanus, Ioannes Faber, Capito, Eccius? Contra Luthe- farii, quams rum Eralmus, & Longolius scripferunt, & contra Erasmum adversarii. Lutherus. Ann on his Lutherani omnes in oratione concedunt? Tam abest ab omni hæresi Budæus, quam dulce ab amaro. Viuit ne quisquam hodie vtriusque linguæ callentior? Quid huc adferam Alexandrum, Tonstallum, Morum, Sadoletum, Bembum, Lascarem, Brixium, tot philosophos, tot theologos linguarum peritos, quis omnibus atrociffima fit iniuria, fi cognitio puriorum linguarum seminarium hæreseon e istimetur. Quid illi ipfi, qui linguas insectantur, 7. Ipfi qui lin quam iactarent eas paffim, quam oftentarent, fi velintra guas infemediocritatem haberent: quantopere affectant, & non fo. Hantur,ofte lum eleganter nolunt dicere : fed fi vocabulum vnum funt tant linguas, nacti paulo terfius, illud tanquam gemmam in pileo, in di. quantulum gito vbique monstrant arque ingerunt oculis ergo quod ha- Poffunt. bere tantopere concupiscunt, quia non habent, damnant. Si haberent, vehementer de co gloriarentur. Cedo vero, est in 8. Heresis in studio yocum hæresis, an studio rerum: yuum est in voce hæ sensu, non refis, an in re? Stultum eft in voce dicere: eft ergo in fenfu & verbis. re. Atqui res & sensa non sunt linguæ. Dicet aliquis, est in iis fensis quæ linguis sunt tradita, Age quorum authorum, Gen- Si getilium, tilium,an Christianorum,an hereticorum? Gentiles si ansam cur ipsi ledant hereseos, peius faciunt qui Aristotelem, qui Porphirium, gun? qui Averroem tanto fludio etioluunt, quam qui Cicero- Auerroem. nem, Liuium, Quintilianum, Virgilium, & eiulmodi. Quaso vnde paratior errorum materia, virum ex disputatione de

fus_

artis, fine

tur.

universis poëtis, & oratoribus > ne quid dicam, quam est in Ethicis, in Politicis Aristoteles impius. A Christianis verd nord, nefas. nefas est dicere instillari hæreses, fiue Latini fint, seu Græci, quorum omnium scripta, & sententias, quomodo poslunt, conantur cognoscere linguarum inimici. At hareticorum libri nulli funt, & fi qui funt, cos studiosi linguarum magis Theologis legendos concedunt, quam ipsi attingunt: mauult enim Latino aut Græco setmoni deditus, quid Cicero aut Demosthenes dicar, & quemadmodum scrutari, quam Ioan. Wiclequid Ioannes Vicleuus, cuius libros ne inspiciat quidem, etiam magno pretio invitatus. Quid? nolunt legi proceres 9. Peritiffiartium, & disciplinarum omnium, philosophiæ, Platonem mi (cripto-& Aristotelem: medicinx, Hyppocratem, & Galenum: Iuris, res cutufq; illos veteres pandectarum, aut Casarum rescripta: Theologiæ, Cyprianum, Basilium. Chrysostomum, Hieronymum, linguis non Augustinum, Ambrosium, Hilarium. Atqui omnes hi fine intelligunlinguarum ope intelligi nullo modo possunt. Cur damnant linguis? cur ijs, quibus bene eos oportet cupere, tantum 10. Invidia bonum invident? Si quando aliquem ex ijs scriptoribus, quos modo nominaui, legunt, quod fitraro, & fero, Sed quum fit tamen, tum depræhendunt quanta luce ad intelligentiam authorum careat, qui à linguis sunt destituti, ac inopes. Profecto oportet cos esse prauissimos ac impios, qui quod ipfi fint cæci, nec alios communi hac luce patiantur frui. Enimuero non tam ego de illis malè sentio, quamlibet fint imperiti, & ex eis nonnulli stupidi, ut credam hæc iplos non affequi. Sed hoc eorum animos urit acriter, quod vident adventu linguarum non parum dignitati, & gloriz eorum detrahi, qui tam necessaria eruditionis parte carent. Ideo linguas rem inuisam sibi conantur cum hæresibus coniungere. re emnibus meritissimo invisa, quum natura & re fint diffunctiffimæ, quod vel pueri ipfi non ignorant. Nec Vi Socrates ipli sanè Latinz linguz calumniatores parum ei debent.

trant, si vulgari aliquo sermone dicerent, exploderetur à po-

multitudine, quæ credit non aliud Latina lingua contineri,

quam mera mysteria. Iam verò mirum si altercationes & ri-

cacantur qui linguis detrabunt. er ipfilua. cum legunt, experientia coavincantur.

elequentia, Nam quum alia permulta, tum hæc ipsa, quæ de linguis lafic isti lingualatina, pulo, & eijcerentur: quia tamen facie aliqua Latini sermoin ipsam a- nis balbutiunt, non feruntur modo, sed etiam adorantur à butuntur.

xæ hanc fludiorum partem quietam reliquerunt : minimè

gentium.

Sed quæstiunculæ illæ veræ grammaticæ de cognitione Diffutatiuantiquitatum, de fabula, de historiola, de loco alicuius feri nes in Giaptoris, de voce, de proprietate fermonis, de ratione carminis matua. parum funt vilæ aptæ ad suppeditandam alteteationi contentiosam materiam. Nam si quæras quis confecerit primum Punicum bellum, aut quo primum appulerit Aencas post tempestates, aut quid sit vitilitigator apud Plinium & Catonem : si re tè ille responderir, ad aliam quastionem est tibi transeundum, fin secus, adducta boni scriptoris sententia & authoritate corrigendus. At isti in eadem questione volunt diu litigari : cedere melius diceti, aut ad aliud differendi argumentum transire turpe, ranguam torpidi & rudis sit ingenij non invenire quod in codem caulleris: flatim conclamant, ad rem, mò vero in rem, & præter rem. Ergo ex alijs artibus pertracta funt in grammaticam prolixioris rixæ, & incitamenra & tormenta : quod non facile modo fuit factu philosophis, & Theologis, qui occuparunt ludos literarios ut ex suis concertationibus al quid in prima hæc rudimenta derivarent, led etiam necessarium iis, qui alia omnia præterrixola hec, nescirent Ex dial ctica sumpserunt definitionum & divisionum rationes, argumentationes, maiorem, minorem, conclusionem, consequentias. Vnde sunt quæstio. nes super Donatum, & glossa notabilis cum argumentis, & manulis, & alia iucundiora dictu, quam lectu. Tum ex me- niadi fienitaphysicis realitates, formalitates, entitates, de modo signifi- ficandi. candi vocum: de quo scripserunt Scorus, & Albertus Saxo: & libellus Boechi, tamil sus, quam cui titulus est de scholarium disciplina: qua re nullam ego in universa artium omnium corruptela ineptiorem aut stultam magis excogita tam unquam effe arbitror. Vi quæratur cur nomen hoc masculinum sit, illud neutrum, hoc verbum actinum, illud deponens. Ceu verò non idem nomen apud Græcos masculinum sit apud Latinos fœmineum aut neutrum. Idem verbum Græcis actiuum, Latinis deponens aut neutrum : & diuerfæ voces eiufdem fignificatus in eadem lingua genera, & inflexiones habeat diversas, & alia penè infinita, Scilicet necellariæ erant amænæ aliquæ digressiones assecutis penitus, quicquid de grammatica arte, & Latino fermone pote-

randa erant iucundis diuerticulis, Sed quum iam Latina lingua propè tota interiffet, viderent que plausibile, & veneran-

Barbaries multiplex.

Poefis.

noxius.

deorum

dum, magnique ad opinionem ingentis eruditionis momenti horrenda barbarie, & folœcismis orationem conspurcare, vnulquilque ad exprimendum quod volebat, verbum de fermone vernaculo mutuabatur, alias quòd decorum crederetur, si quam pessime Latine loqueretur, alias quod expeditiùs: interdum quoque quòd meliore quidem voce non catebat quidem, sed non esset intellecta. Itaque malebant ali. qui iuxta vetus dictum imperitius loqui, modo apertius. na. ta est hinc barbaries non vna, seut vna erat Latina lingua, verum sua cuique nationi & genti. Aliam ex suo vernaculo inuexit Hispanus, aliam Italus, aliam Gallus, aliam Germanus, aliam Britannus, nec hi mutuo intelligebant. Cognitioni grammatices adiuncta est poetarum, & historicorum enarratio, atque interpretatio. Poesis oratio est certa cuidam legi numerorum aftricta, in qua non folum est pedunt ailigatio, sed etiam rhythmus, & concetus quidam harmonicus, quo audientium aures capiuntur, & demulcentur animi. Apparet quæfitum effe delinimentum hoc, vt fi quid vellent altius in auditorum pectus demitti, & tenacius affligi memorie, hoc lenocinio delectationis facile consequerentur. Nam & libentius in animos admittimus quæ sic delectant, & numeris deuincta, atque alligata magis recordamur. Itaque primis & vetustis carminibus laudes sunt decatatæ Dei immorralis, à Mose & Dauide, Rege Ifraelis: & apud gentiles deoru responsa carminibus sunt ædita, quorum oporteret quam diutissimè recordari. Quocirca condimentum hoc rebus profuturis tantopere conducibile, quum ad res minimè est Poesis male profuturas translatum, apparet ex suo loco in alienum adaccommoda moduminuitum, ac coactum demigraffe: hoc asperserunt ta rebus aut res leues, ac noxias, & tanquam melle venenum intinxerunt. leuibus, aus Primi illi gentium poetæ Amphion, Orpheus, Linus, Museus, Thamyras, & cos fequuti Phemius, Homerus, Hefiodus carminibus, & cantu dulcissimo genealogias & acta persecuti funt perditorum hominum, regulorum, pastorum, denique

illorum omnium, quibus rudis vetustas vel ob inuentionem falcis, aut rotulæ, aras & templa erigebat, & honores Teredaofor tribuebat vni Deo immortali debitos. Hinc corum peregrinatio

fiationes, nuptias, conuiuia, venationes, nauigationes, quæ omnia quum narrant, mireris vel eorum patientiam, qui tam diu sustinere potuerint de rebus vique adeò leuieulis co Nequitie gitare, vel auditorum lectorumve quos longa adeò fabula poetarum. de re nihili redium non cœperit. Huccine cantus illi musici erant quæfiti? vt homines li benter audirent conatos nescio quos, aut venatos aprum, quem prima ferierit puella venatrix, aut Herculem duos occidisse tauros, ex quibus sibi & comitibus coenam ftruxerir. lam pergunt in gestis illorum Deoram res quos populus pro diis habet, colitque: narrant corum bella, geffa; de hifparricidia, adulteria, expulsiones parentum, fraudes, impie-ce multis atates, scelera capitalia & nefanda. At de quibus hæc?nempe git August. de iis quos imitari nos quatenus liceat, fas iusque sit, ita vt in lib. de nullum in civitate admitti vel flagitium possit, vel malum civ. D. facinus, cuius non homines deum aliquem habeant authorem,& exemplum quo non modo se tueantur, verum etiam · ad illud incitentur atque inflammentur : an non in theatro gentilium, & quibus erat deûm atque hominum pater Iupiter, audet histrio persona adolescentis magno cum plausu dicere: 2 Deum sesein hominem connertife, atque per alienas a Terent. in * regulas veniffe clanculum, per implauium fucum factum mulieri? Eunuch. At quem deum' qui templa summa sonitu concutit. Ego homun- Al.3. Scen. cio hoc non facerem? ego vero illudita feci ac lubem. Respon- 5. deat totum theatrum pro suo loue , purget deum , damnet " lege,teguhominem : quomodo id faciat non inueniet. Si inter las. eos sedebat Lælius aliquis, aut Galba, aut Gracchus aut quisquamillius zui orator surgat, dicat colorem aliquem prosuo deorum rege. Quocirca graussimus philosophus Plato'non poefin ex ilia ciuitate exegit, quam condebat peefin, fed hominum bonorum, sed ciusiwodi poemata & poetas. Quid impia poede deerum prouidentia, de pramiis bonorum, de malo-mata & rum supplicis ea dicunt , que exposita fint irrisioni om- poet.eiicit. nium. Lucianus Sophista ex placitis Epicurææ suæ secta, Lucianus la omnes gentilium dos, eorum facinora, actiones, facra les deos me-& religionem naso suspendit : nihil facit magnum ; vel ve. rito irridet. tula quæuis delyra tales deos irrideat, ac contemnat. Trahunt quidam illorum fabulas ad interpretationem quans dam naturalem, vt Stoici. Alij ad moralem, sed ita quemadmodumomnes Grace, Romana, Barbara historia polfent torqueri. Eò deducunt corum dicta, quò ipfi pertineLandini Virgilius.

re nunquam fint suspicati : non aliter quam quod Donatus Grammaticus facit in explicatione confiliorum Terentij. Sunr scilicet hac Poetarum figmenta sensus spiritus divini. qui unus capit omnes quotquot venire universis hominibus in mentem posiunt Landinus aded Virgilij Poesim ad mores , & naturæ caufas trahit, ut non folum abfolutum eum philosophum, verum etiam Christianum tuisse contend it. Homerum Græci non philosophum tantum, sed omnium quoq; sectarum & initia omnibus dediffe Ionicis, Italicis, Platonicis, Peripateticis, Stoicis, Epicurais, Academicis. Scite Seneca. apparet nibil borum effe in ille, quia infunt omnia. Plato sententiam suam aperte ponit in Phædro, & quidem Socratis personæ assignata. Si quis inquit sabulis poeticis non habens fidem ad covenientem fenfum velit tradus cere, tanquam rusticana quapiam fretus sapientia, otio nimirum magnopere indigebit Sed Stoici & quidam veterum philosophorum prudentissime ad altiores sensus traduxerunt Homeri dicta, ut freta ad vulgum tanta authoritate, ac fide, minus læderent. Quanto sapientius quam nostri, qui ea, quibus vident multum à plerisque tribui fidei, malunt premere quam leniter ad le deflectere Sed iftud aliorfum, & altius pertinet, de quo dicemus aliquando. Descendunt iam à dijs ad homines Quid aliud sum de hominibus dicturi, quam dixerant de dijs nefas est meliores homines facere, quam deos. Bella & sevitias deorum, & amores, & divitias, & fraudes, & versutias cecinerant. Tales effinxerunt homines maxima laude dignos, quales deos fummos : acutiffime isthuc quidem. Quanam enim inveniri poterat laus amplior, quam effe dijs immortalibus longe simillimum > Ego vero homunico id non facerem? ego vero id feci, ac lubens. Canuntur & concelebrantur ab eis ultiones, bella, & exempla omnia crudeliratis Homero imago optimi principis expressa est in Achille, quo nullus fuir truculentior, aut inhumanior. Imago sapientis in Vlysse, quo nullus fuit fraudulentior, aut mendacior. Admirantur potentiam, regnum, opes, adulantur eis, pares faciunt deo, qui his funt prædiri. Quid illi qui vel suos, vel alienos sunt amores persecuti? quanta peste pueritie atque adolescentia animos confauciarunt ? Quid enim aliud sunt cordi adolescentis amatoriæ narrationes, quam flamma stupis proxima ? ipsæ per se attrahunt.

Epolixa.

trahunt, atque incendunt, de quibus a Menander sentis, cu. a In Thaide. ius verficulum Paulus Apostolus ore suo cofecravit : b Corri. b 1.Cor. 15. punt mores probos collocutiones improbe. Acqui omnia de libidi- 33. ne, de seuitie, de inani gloria, de fraudibus non dicta sune Poetarum ruditer, atque impolite, sed exculta, exornata, ut etiam abs- & dinina, que omni rei ipfius illectamento verba ipfa per se arride- & humana rent, arque adblandirentur Quid verò in illis rebus, quas flagitia verultro malitia nostra expedit ? quas audire, quas videre gestit, borum illequas omnibus sensibus usurpare, ad quas toto impetu fer- cebris delitur? Res fine verbis inuitaffent, & aitraxiffent: verba fine re nuntur, ut bus ad fe pellexissent: dulci veneno dulce additum est con-inescent. dimentum In quo gemina accepta eft calamitas, & quòd abiecerunt occasione tantarum utilitatum, fi illa numerorum fuzuitate, atq; elegantia orationis res eptimas audientium mentibus instituissent commendare, & quod teneros anis mos, & in quidvis flexibiles rebus pessimis infecerunt. Istis A poetice ne tandem rebus parati funt numeri tanta melodia, ut me- caulis. lius humanis animis mala commendentur > 1stis canendis 1. Fine. afficuti funt poeta, ut divini vates nominarentur, ut fancti, 2. Efficienut pij, ut audeat dicere Ouidius :

Est deus in nobis, agitante calescimus illo. Sedibus athereis fpiritus ille venit. Eft deus in nobis, funt & commercia cell.

Quaso te Publi Naso quando? quum doces quomodo puel. la fit expugnanda, an quum epinicion cantas de expugnata? An ne quia finxit hac Homerus & transtulit ad deos hominum ineptias, levitates, malitiam, scelera, dictus est ingenio c De quibus rum parens ? quanto ille aptius, qui nugatum parentem no copiole Auminavit: & Eratosthenes, qui poesin anile nugamentu nun- gustin in li. cupabat. Et tamen consuetudo hæc legendi ac scribendi in de sin Dei cam opinionem homines adduxit, ut iam non existimetur poema nisi de vitijs canat: lea in poesin taquam in sentinam Poet. abusus quandam vitia omnia confluxerut, ac recepta fint. Lex carminum hæc eft à Catullo lata : Solonem aut Lycurgum di-d Ad Aurecas, aut fi quis fuit istis lanctior.

d Nam castum effe decet pum poctam Ipfum, verficulus nibil neceffe eft. Qui tum denique habent falem, & leporem, Si funt molliculi, & parum jud ci

Quali vero castus poeta esse possir, quum in libidinem est Quidins.

de Ciu Dei.

lium fol 9. Similia babet Martialis li. 1. epigram.s.cr

immerfus, de libidine cogitat, libidinem meditarur, scribit, cantillat. Plato in Phædone poëtam ait oportere fingere, fi Male doret sir futurus poeta : idem Plutarchus. Aristoteles etiam de re-Poetam fin bus magnis & ferijs scriptore, non poetam nominari perhigere debere. bet: fed aliud quiddam, ut Empedoclem. Eft ne magis quidda quain de Deo canere à atqui poëtarum est hymnos componere. Cur orationis suavitate vel nugas condierit poeta, vel res malas, magnas autem & præftantes nó poterit quas volet memoriæ quam diutissime mandari ? Iam vero cur vera non canet poeta ut falla? An non fatius est dulcedinem veri-

tati, quam mendacio inesse? Canit Virgilius res commentitias de Anea, canit res veras de Romanis in VI.& VIII. Cur minus hic quam alibi poeta? An non in Georgicis poeta, & quidem meliot, quam in Bucolicis? At vero quoties in illo opere ad fabella digreditur, statim adest Servius, qui summo near nos Virgiliu no oblivisci se else poetam, hoc est nugatoré. Quam vera Lucanus canat, scriptu est de illo distichon:

Sunt quidam qui me credunt non effe voetam. Sed qui me vendit bibliopola putat.

Poeta non teria.

Quafi vero mareria distinguatur ab alijs poeta & non oradiftinguitur tione. Qued fi omnino poeta is demu est, qui mendacia verab alys ma- su concelebrat, valeat poess. Quid mihi mendaciu, & vitia, ad que feror procliuis, etiam suavirate & blanditijs carminis instillas, ut medullis vel non sentienti affigantur? Quid me in Syrenes præcipitas, quæ cantus dulcedine deceptum interficiunt? male profecto isti merentur de arte poetica, qua tantis laudibus in cœlum tollunt, fi unicum illi opus tribuut nugari. Hactenus quidem rerum corruptela. Iam verbo: um, quæ per recentiores contigit. Nam ut crassi illi victores, qui se, ut tempestas quædam à Septentrione in Occidenté essuderunt, non magis harmonia, & concentum illum Græci, ac Romani metri capiebant, quam afinus lyram, aut Midas Apollinis melodiam, ut est in fabulis, ad permulcendas asininas illas aures omisso rhythmo & proportione longorum, ac brevium similiter cadentibus, & definentibus fuir opus alioqui non magis metrum censuras, quam orationem numeris solutam. Nam discrimen omne breuium, & longarum fyllabarum prorfum amiferat, quod acuta illa Romani, aut Gra ci populi auris facile dijudicabat. Hinc vulgares omnes per Europam lingue non aliud habent metri genus : transla-

ma, te plangunt, Francia, Roma. o. Hic iacet &lizabet, fi bene fecit, babet, esc.

Sotthici.

rhythmi.

O frater To.

tum

tum hoc est ad Latinum sermone, & diversi excogitati concentus, ut fines fimiliter definerent, ut media cum finibus, ut media inter se, fines inter se, quorum singulis sunt sua nomina, caudati, leonini, & alia quæ fatius erit non comemorari. Sed belle in sua parbarie luscrunt deploratis illis melioribus, tanquam ita effet de rebus humanis actum, ut nullius felicioris, quod ad literas pertinet, seculi spes ulta foret reliqua.

Craudats Leonini 2 afinini

Venir in scenam poelis populo ad spectandum congre- Poesis scene gato, & ibificut pictor tabulam proponit multitudinifpe. theatrica. ctandam, ita poeta imaginem quandam vitæ: ut merito Plutarebus de his dixerit, poema effe picturam loquentem, & pi-Eturam poema tacens, ita magister est populi, & pictor, & poeta. Corrupta est hæc ars quod ab infectacione flagitiorum, & scelerum transije ad obsequium prauæ affectionis, Aristophaut quemcunque odiffer pocta, in eum lingua ae flyli intem- mis. perantia abuteretur Cui iniuria arque infolentia itum est Cleon. 1. obviam, primum à divitibus potentia fua, & opibus : hinc le . Socrates. z. gibus, quibus cavebatur, ne quis in alium noxium carmen pangeret: Tuminvolucris copit tegifabula: paulatim res Ariflophatota ad ludicra, & in vulgum plaufiblia est traducta ad amo-nis. res, ad fraudes meretricum, ad periuria lenonis, ad militis fe- Plutus. 3. rociam & glorias : quæ quum diceretur cuneis refertis pue- Planti Mirorum, puellarum, mulierum, tutba opificum hominum, & les gloriofies, rudium, mirum quam vitiabantur mores civitatis, admo- Pleudolus, nitione illa, & quafi incitatione ad flagitia : presertim quum &c.4. comici semper catastrophen latam adderent amoribus, & impudicieix: Nam ii quando addidifient triftes exitus, deterruffent ab ijs actibus spectatores, quibus eventus effet paratus acerbiffimus. In quo sapientior fuit, qui nostra lingua scripsit Celestinam tragicomædiam. Nam progressui amorum. & illis gaudijs volupratis exitum annexuit amarifimum, nepe amatorum, lenæ, lenonum, casus, & neces violentas. Neque vero ignorarunt olim fabularum scriptores turpia esse quæ scriberet; & moribus iuventutis damnofa, Plautus Captinos fuam fabulam fic commendat:

In Prelogo.

Profecto expediet fabule buic dare operam. Non pertractate jacta eft, Neque item ut catera Nec spurcidi infunt versus immemorabiles. Hic neque persurus leno est nec meretrix mala. Neque miles gloriofus.

Comadia Hanceo commendas nomine, cur non & alias eundem ad modum componis ? Sed flatuerant omnino populo se vencorrupte. quia po ulo ditare, & ab illo captabant plaulum. * Poeta gnum primiem acorruptiffinimum ad feribenoum appulit, mo (cribe-

1d fibi negoty credidit fotum dari

Populo ut placerent quas fecifict fabulas. bantur.

* Terent in Erat ille populus & ignorantia numiois, & magnitudini Prol. Andr. opura ac imperij in oanne d hriarum ac voluptatum genus profusis, & projectus; nec aliud ingenti fauore excepturus,

Nove materia, viteres arte . prastant.

* AR. 4.

nisi ea que animo sic imbuto atque instituto obsecundarent, Recétiores in linguis vernaculis multo mea quidem lenten. tia excellunt veteres in arguméto del gendo. Nullæ ferè exhibentur nune publicæ fabulæ, quæ non delectationem utilicate conjungant : quemadmodum idem recentiores arte fuperantur à prifeis Poetis, tameth nec illi ubiq fuerunt artis observantes? Aristophanem dico, Plaurum, Ennium, &, qui omnes dicitur arte viciffe, Terentium. Nam decori lape obliviscuntur. Sie agunt fabulas, ut videantur agere, quod est indecorum nam fabula non refert seiplam, sed rem gestä, aut que gesta fingitur, ut rem pictura, non se. Same tibiterbenas ex ara , inquit Danus apud Terentium : at res Athenis acta exprimebatur, no in scena: neg; enim in scena pepererat Glyceriu, ur eius infantulus inuolvedus effet verbenis are Apollinis, aut Bacchi, que due in scena erigebatur, ut Donatus exponit. Nonne tu dixti mibi effe inimicilias inter en, ait Simo. Atqui scenæ ita erant occupatæ, ut nullus existat locus in quo id potuerit Dauus dicere Simoni. In Mostellaria Plauti nominatur de improviso quidam, cuius nomen paulò anteà dicebat se ignorare, qui nominat. Et in Pænulo loquitur Hanno Poenus ; * At ut fcias nune debine Latine iam loquar : quum res fingatur Athenis contigiffe : nec feruaffet decorum, fidixiffet, Grace loquar, led fic; lingua qua tu me intelligas, atque bic invenis. Tum in media actione, inducit dicentem agi fabulam. Donarus illo Terentijloco, utinam

invenirem unde me pracipitem darem, ait : Non poffe fereum Ferrum in nominari in comadia, ne transeat in tragadiam. Quod si verum est, non temel ex socco in cothurnú transcendit Plau. comædia nominatur : tus. Nam in Plendole ferru nominatur : & in Ciftellaria adocontra Do- lescens quida vult fibi manu adferre gladio armata Sed fortassis dictu illud Donati est ex nimijs illius subtilitatibus. Betum.

Histo-

Historia sequitur, in qua diffinienda parum ei iustos li Historia,nimites circundederunt. Alij enim sequuti etymon historiam mis anguste dictum volunt ab iscesiv, quod est videre, quas viderit quis que feribat Alij, ut Cicero, hifte iam finiunt effe geftam rem rat. difcenab etatis noura memoria remotam. Quæ duæ expositiones inter se pugnant, ita ut que Liuius de bellis Punicis scribit non fint prioribus historia: quæ verò de sua ætate no sit Ciceroni Ceu verò no queat historicus res perfequi, qui bus ' iple interfuerit. Quid quod iple Cicero, quum de historia scribenda deliberaret, primo de legibus sic disputat. Q. à quibies temporibus scribendi capiatur exordium. Ego enim ab vltimis cenfeo, quoniam illa sic scripta sunt, ut ne legantur quidem, ipfe autem atatis (ua, memoriam depofeit ut ea complectatur, quibus ipse interfuit. A. Ego verò buic potius affontior : sunt enim maxime res in hac memoria, atque etate nufra : tum autem hominis amicissimi Gnei Pompey laudes illustrabit : incurret etiam in illum me norabilem annum suum , quem ab ifto malo predicari, quam, ut aiunt de Romulo & Remo. Sic Cicero: qui quid sit historia quanto verius ac dilucidius in libro secundo de oratore, videlicet opere majoris eruditionis, ac iudicij. Historia est, inquit, testis temporum, lux veritatis, vita memorie, magistra vite, nuntia vetustatis : nam quòd ab ispeeir deducitur, hoc valet, ut historia res fit vifa, tque spectata, quasi quis dicat gesta. Quum contra fabula sit quam nemo viderit, quemadmodum Lucianus ait Ctefian quendam Guidium de rebus Indicis scripsisse ca, quæ nec ipse viderit, nec de alio narrante audierit. Ergo quum testis fit temporum, & lux veritatis, prima eius deprauatio fuit ad- Hifteria misceri rebus gestis mendacia. Initio à Poetis, qui quod correnta solam captarent audientin voluptarem, & aurium quandam à poetis. titillationem, ea sola consectati sunt, que delectarent : quod quum efficere le interdum germana rerum veritati non confiderent, & veris miscuerunt falla, & ipsa eadem vera aliò detorferunt, vbi plus putarent habitura vel gratia vel ad. mirationis. Abusi sunt ad eam rem loquendi figuris, meta. I. Torquenphoris, allegorijs, amphibologijs, similitudinibus rerum, aut da varias nominum : ut hominem cui effet nomen Tauro, Taurum loquendi fibouem esse proderet, nauem cui aries infigne, arietem : Vel garas. lus fuluum, vel aurea scobe inspersum, aureu: excelsum montem,cœlum: partem fublimem terræ, fuperos : deuc sam, in-

definitur. vid.VIV.de

feros. Si quis suo periculo alterum è morte liberaffer, pro illo dicebant mortem oppetifie: sphæram astrologiæ dixerunr cælum: montes teretes columnas quibus fulciretur cælum! longam haltam cælum tangere:grandem clypeum turrim. Fuerunt Poetæ scriptores antiquissimi: tradebantilla re diffimis hominibus elegantiffima, ut illo feculo, oratione: tenebant ingeniofos, capiebant tardos: paulatim error traditus per manus, & confirmatus effecit, ut tam occulta veriras, & tot inuolucris operia retegiiam & proferri à lequentibus non posset. Phurnutus, & alij non pauci tentarunt yeritatem ceu nucleum ex poeticis nucibus elicere, sed parum feliciter, & mira interte diversitate. Accesserunt confusiones nominum:multienim codem vocati funt nomine, ut Hercules, loues, Saturni, Apollines, Iunones : & à Poetis similitudine morum, aut formæ aptata nomina : ut quemadmodum Roma multis principibus indita sunt sordidorum hominum propter similitudinem nomina, ut patri Pempeij Magni Menogenis coqui. Cornelio Scipioni Serapionis: Lentulo Spintheris. Sic Poetæ reges vocarunt Ioves, ut Plaurus inquir. Viros robultos Hercules : Reginas Iunones laaltorum a- pientes virgines Minervas. Quo factum eff, ut quæ alius geflys atiribu- fifet, alij attribueretur:ficut omnia Herculum gesta, qui lex elle produntur, uni Herculi Thebano: omnia louis qui fuerunt Ciceroni tres, Ioni Cretefi, Et quum nihil magis faciat au historiæ lucem, quam digestio temporum per notas quafdam infigues ante Olympiades omnia prodita funt perturbata & obscura quod nulla fuit temporum ratio atque annoratio communibus quibuldam fignis tanquam luminibus diffincta & impressa : Quemadinodum Varro Terentius scribic author imprimis diligens & doctus: al j enim Ægyprijs regibus lignabant æuum, alij Atucis, alij Sicyonijs : ita

> ut quid, quoque tempore sit actum confundatur : haud alirer quam priscæ mensurarum & ponderum rationes propter tantam varietatem ægrè ad has nostras possunt confeiri : ac ne presentes quidem inter se cadem ipsa de causa: nec lolum in politione ætatum, sed in numero etiam annorum usque ad derifus est in mendacijs progressum. Vbi sexaginca annos hi numerant, illi fexaginta millia: ubi centum, alia ducenta millia, ut in annis Aegyptijs, & Chaldæis, in quibus gentes illæ fine fronte mentiebantur. Annum hi

minum con tufione.

2. Ex 20-

Vnde focta 14.

3. nec :Ill.t baberetur temporum d geftio.

habebant menstruum, illi bimestrem, hi rrimestrem, illi quadrimestrem, semestrem, decem mensiu, duodecim mensium: alijs unaquæq; fyderis coversio erat annus, ut nobis solis. Et fuit illis nationibus tanta cupiditas patriam suam extollendi, Post ab hipresertim ad exteras pationes, ut vanissima commenta non siericis, studubitarint impudentissime affeverare. Ita quod Cicero & dio glorie. r Quintilianus, & I Iuvenalis bifloriam Gracam mendaciorum r Lib. 2, c.4. damnant. Comune est illis omnibus ad oriente & meridiem f Sat. 10. nationibus Quid enim leuius in mentiendo quam Acgyptij Plin.l.s.c.r. veniola regio, ut inquit Hadrianus, et ad omnem impulsum mo- & 1.8. Vabilis. Sed Gracos multa resad mentiendum in historia pel·ler.ca, de A. lexerunt. Primu idem ille patrie amor, qua putarunt se vehe- micit. menter celebraturos si magnitudine mendaciorum extolle- Greci cur rent, & se de illa optime mereri. Preter hec in Grecia ingens mendaces fuit excellentium ingeniorum copia, tum dicendi facultas inhistoria; prompta & abundans : quæ si se intra veritaris limites cohibuiffet, non valuiflet seipsam ferre tantis viribus luctantem Amor pafecum & erumpere nitentem : ita quam materiam ex rebus trie. non poterant nancisci,ipsi fin xerunt fibi inustratam, raram, immensam, admirabilem, stupendam, in qua se vis illa in- Ingeniorum genij ac orationis facile exerceret. Sie etiam iudicabant se copia. magis lectori placituros, quam illos qui nudam effene & fimplicem veritatem perfecuti : præfertim quod viderent fu- Dicendi faperiores occupaffe laudem veræ narrationis, fe fi cade dice- cultas. rent fore contemptui, nec lectorem inventuros. Quid quod videbant illa grandia, & tragica, & fabulofa magis otiofo le- Tlacerdi ctori arridere, magnamq; fibi paralle gloria qui illa scriptif- Audium. fent, ut Homerum, Hestodum, Musæum, Orpheum, & alvos priscos poetas. Iam quo minus possent redargui non ausi funt de rebus Græcorum mentiri, quadoquidem freile possent domi à multis confutari, longe petierunt historiam in qua tutius mentirentur: res Perficas, res Ægyptias, res Chaldæas desumpserunt sibi, ut Herodotus, quem verius mendaciorum patrem dixeris, quam quomodo illum vocaft nonnulli, parentem historie: & Diodorus Siculus quem neicio cur Plinius dicat defijsse primum apud Græcos nugari, quum nihil sir co nugacius. An defendit eum ritulus quòd libros suos non illecebrosa aliqua nuncuparione invidiosos fecerit, ut priores, sed bibliothece historiam inscripterit. Alij ad mendacia prolabuntur imprudentes : quòd veriratem rei non petunt unde oportet fed colligunt existin quibus raro est cam invenire, nempe ex dislipatis rumoribus,

penalt.

tæ co:rup-

trix.

ex epistolis, quæ dum res geruntur funt scriptæ, in quibus certiorem amicus amicum reddit non de his quæ funt gefta, " Li 4.epift. fed que ipfe audierit: quale est quod Cicero seribit ad Atticum, in * Britannia nec scrupulum quidem esse auri, id tcilicet fama vulgarat primo Cataris ad cam traiectu. In laudationibus vel viventium vel mortuorum multa affinguntur, quo maior & præstabilior appareat, qui laudatur Liuius ostendit nonnunguam quosdam historicos secutos funebres orationes falsa quædam pro veris produdifie. Explicatius Cicero in claris oratoribus loquens de epitaphijs : Quanquam, inquit, bis laudationibus bistoria rerum nostrarum eft facta mendofier. Multa enim feripta funt in eu, que facta non funt : falfi triumphi , plures confulatus , ginera etiam falfa , & ad plebem transitiones, quum bamines humiliores in alienum eiusdem nominis insunderentur genus : ut si ego me à M. Tuilio effe dicerem, qui patritus cum Seruio Sulpitio conful anno X. post exactos reges suit. Sic ille. Adduntinter virtures histo-Historia virix esse illam magistram vite : atqui non raro de levibus rebus scribitur, in quibus nihil fit omnino utilitatis aut trudus: ut de convivio, de venatione aliqua. Sæpe de rebus noxijs, ut de amoribus, ad quorum vel folam commemorationem humanus animus inflammatur non aliter audiendo, quam videndo: Item de ultione eius, qui læsir prior: quod ut libentissime facimus, etenim versiculo quodam Græco fertur effe dulciffimum,ira etiam cum voluptate quadam audimus, & approbamus. Iam de bellis cum admiratione &

Vid. Cardan. in Noto-commendatione, ut legentis animus ad cupiditatem eius rei nu Encom. ultro delabatur, quam audit tantopere celebrari, ac extolli. d Lege Plu- Nec pauci principes ad arma, & bellum venerunt, haud alia tar.in vit. de causa, quam extimulati gloris corum, qui aliquando vi-Thefei. cere d Miltiadis tropaa Themistoclem exuscitabant. e A-· Cic.in 0- chillis nomen Alexandru accendit, Alexander Cefarem, Cerat. pro far permultos. Occidit Cæfar varijs prælijs f C. X CII. M. Arch.Po. homihum fine bellis civilibus. Hæccine aliquis in laudibus f Imà eius ponat, tantam, ut sapienter inquit Plinius, iniuriam generis bumani, solvantur diaboli, plures occident, laudabitur 1191000, wid. Plin. li. vero Iulius Cæsar, quòd tot hominum millia neci dederit, quum ne uni quidem potuerit vitam dare. Non est ausus 7.cap.25.

comp.

computare sanguinem ciuilem. At si quis acute inspiciato quid aliud funt omnia inter homines bella, quam ciuilia? Non minore conjunctione deuinctus est Indus Romano, quam Romanus Romano: non raro etiam maiore: hoc docet natuta, hoc iubet naturæ author & magiffer Christus. Additur historiam este imaginem veritatis. Imago ea est absolutissima, qua rem neque maiorem reddit, nec minorem, non ve vmbræ in ortu & occasu solis longissimæ, in meridie prope nulle. Quidam & sua laudibus in maius auxerunt, & aliena inimica insectatione quantum iphis licuit depresserunt : quorum neutrum est historici, sed singula suz magnitudini ac naturæ relinquere. Inuenias apud scriptores rerum Græcarum ex culice, quod aiunt, factum elephan- 1. Graci. tum Indicum : proponunt nobis tan quam egregium & clariffimum aliquem ducem, qui femel tanrum fit cum hostibus congressus. Si cogites quibus eum ornent laudibus, aliquem te lecturum speres Alexandro, aut Casare aut Pom peio præstantiorem: prodit aliquis Iphicrates Atheniensis. aut Agis Lacedemonius, aut Philepomenes Megapolitanus:non hos vitupero, sed tot laudibus dico impares : quod Sallustius perstringit, dicens : Athenicasium res gestas sua quidem fententia fatis amplas fuiffe ac magnificas, verum, aliquanto minores, quam fama feruntur : [ed quia prouenere ibi scriptorum magna ingenia , per terrarum orbem Athenieasium facta pro max mis celebrantur. Ita eorum qui ea fecere, virtus tanta habetur, quantum verbis potuere extollere praclara ingemia. Ea vero Gracorum iactantia rerum luarum magis aucta est & impudentius, postquam magnitudo rerum Populi Romani claritatem Græcorum cæpit obscurare, & quasi officere luminibus. Tum Græci ne Romanis substructionibus sua ædificia opprimerentur, coperunt & ipfi altius techa fua erigere, & granditate verborum, & quum rebus deficiebantur, mendaciis quoque. Scripfit Plutarchus ingens quoddam opus de vitis illustrium Gracorum, & Romanorum, per col. vita, & lationem, & alterum breuius de similitudine rerum Graca- παράλλ !rum & Romanaru, quod inscripsit parallela. In priore quam Ada iniquæ comparationes? Producit Romanus Marcum Catonem, vel Claudium Marcellum: opponit Gracus Aristidem, aut Pelopidam. Producit Romanus Brutium, producit Græcus Dioné. Mirmilliones cum Thracibus comparantur. At in

2. Gentes a. collatione qui labor, que anxieras docti hominis, nec infalie quas o- condi, ve in pari magnitudine fimiles oftendat, vel diffimiles? mittit, Bo- Quam trahit breue corium dentibus, vt futor? Iam in Paraldin, cap. 4. lelis loca quæ susceperat replenda, quando de re ipsa no potest, de suo implet, ne quid turpiter hans & inane, vel lectore offendat, vel minorem faciat existimationem rerum Gra. carú. Hæc quidem veteres. At verò recentiores homines hac partem memorix, hoc adiumentum prudentix penè totum amiserunt. Si narrant prisca, ve Græca illa aut Romana, aut barbara, ibi mira imperitia hominum, locorum, temporum, & fine fronte, fine pudore, médacia fortiter alleuerata de iis, que prorfum ignorabant. Cuiusmodi sunt crebra in historicis libris linguarum vulgarium. Sed in eis quoque quæ Latinæ existimantur, qualis est liber de vitis philosophorum, qualis de gestis Romanorum moralizatis: quid crat opus tatis mendaciis/ceu verò moralizationem, quam quarebat no Historia fa- potuisset inuenire in veris Romanorum gestis, Sed fortaffis crarum re- hæc, quamuis grauia; tolerabilia fuerint. Quale est in res sarum meda- cras hanc quoque licentiam mentiendi irreplife, seu potius ciis corru- aperte effe inucctam:ve que traduntur de leprat Constantini & c balneo languinis puerilis, de lepra Vespasiani, de Gamaliele, de Beronice, de actis Christi, & diux virginis: clamamus & latramus ad minora, conniuemus ad hæc, quæ fi in

fimam nostram pietatem ridiculam illis, & e xibilandam red.

mus religiofiores. Scribunt Galli Gallica, Itali Italica, Hif-

pani Hispanica, Germani Germauica, Britanni Britannica,

aut alijin gratiam gentis cuiuspiam: putat rerum authorid

se tantum munus suscepisse, vt quantum possit, gentem illam

euchat: non oculum ad veritatem adiicit, sed ad decus illius

nationis: hoc ratus elle historiam scribere, fi quid gens illa

præclarum egerit, prodere, dilatare, exornare, extollere : fi

quid turpiter, aut ignominiose, tegere, eleuare, extenuare,

defendere, excusare. Stulti non intelligunt hoc non esse historiam scribere, seu causam illius gentis agere, quod patroniest, non historici Nec in actis sanctorum scribendis maior est veritatis custodia, in quibus omnia oportebat

pta. b Vid. Mich. G'yc. hift. lib. 4. manus impiorum hominum veniant, fanctiffimam & grauif-Melch. Canum L.II. disterint. Nec in rebus proginquioris memoriæ tradendis fufol.319. c Fide Baronii Annal. Anna Chr. 324. num. 36.pag.306 Acta San. Horum.

> esfe exacta, & absoluta, vnusquisque corum acta scribebat, vt in quenque erat affectus: ita ve animus historiam dictarer, non

non veritas. Quam indigna eft diuis & hominibus Christia- Lezenda nis illa fanctorum historia, que legenda aurea nominatur, aurea. quam nescio cur auream appellent, quum scripta fit ab homine & ferrei oris , plumbei corais. Quid foedius dici poteft a lifdem illo libro ? ò quam pudendum est nobis Christianis, non esse verbis excipræftantiffimos nostrorum diuorum actus, verius & accu- pit Melchior ratius memoriæ mandatos, fiue ad cognitionem, fiue ad imi. Canus lib. tationem tanta virtutis, quem de suis ducibus, de philoso- 11. cap. 6, phis, & sapientibus hominibus ranta cura Graci & Romani Locor. Theoauthores perscripserint. Sed sunt aliqui paulò digniores log. historici-nomine, ve Frosardus Gallus, aut Monstreletus, aut Philippus Comminius, aut Valera Hispanus. At isti omittunt fape pracipua, & que ad exempla, que ad rerum vium conducerent: dicunt de nugis, de rebus leuisimis: vt in caritate annone quanti Abbas quidam triticum vendiderit, aut quomodo prouentus monasterij auxerit. vt Grasionus. in prælio, quomodo miles aliquis gladium amiferit, aut in pedes descenderit, aut in equum ascenderit celeriter:quemadmodum Lucianus infectatut historicum quendam fui temporis, qui in narratione conflictus ad Europum Syrie, relicto prælio longam fabulam exorditur de Masaccha quodam Mauro milite, qui præ siti aberrauerit, & inciderit in quosdam agricolas, à quibus prandio est exceptus, quorum vnus aliquardo fuerit in Mauritania, & alia inepta. Jam prudentiæ nihil possis illing hautire:non conciones admiscent, quas iunet legere, non sententiam suam acute interponunt, non prudenter admonent. Sunt in illis, quos modo nominaui, quidam dialogismi & sermones, & admonitiones loquacissime, & frigidissime, vt mirer effe tam patientem vllum stomachum qui illa possit deuorare, duntaxat quod res infulfe, nullo condimento concinnantur, non eruditionis, non acuminis, aut iudicij, non e'oquentie, & ornatus crationis. Equidem haud ignoro fatis este historia, si sit vera, quave reliqua habeat omnia, si veritatem non haber, obtinere nomen suum non potest. Sed tamen iucunditas orationis detinet lectorem, vt res illas gestas velit cognoscere, neque id semel. Cui lectio vna suf ficit, vel Liuij, vel Taciti, vel Thucydidis? Quis non authoresillos sepius sumir in manus, sæpius perlegit? At nostri in illo suo Latino sermone, silo sunt sordidissimo ac spurcisi-

mo seu nullo potius:neque enim est stilus incondita illa barbarismorum & solæcismorum congeries. Si vernaculis scribunt linguis, vnus est totius orationis color fuscus, & dilutus, vnus habitus, fine sale, fine vlla gratia & cultu, tenere vt A Commence lectorem dimidium horæ vix possit. Idcirco nec eos, nisi homo curiosus, legit, & cognoscendi temporum cupidus. Qui vero relegant, non inueniunt, vt fatius ducant libros legere aperte mendaces, & meris nugis refertos, propter aliquod Rili lenocinium, vt Amadilum, & Florifandum Hispanos, Lancilorum, & mensam rorundam Gallicam, Rolandum Italicum: qui libri ab hominibus funt otiofis conficti, plens co mendaciorum genere, quod nec ad sciendum quicquam conferat, nec ad bene vel sentiendum de rebus, vel viuen. dum, tantum ad inanem quandam, & præsentem titillatiovoluptatis, nem voluptatis: quos legunt tamen homines corruptis ingeniis ab otio, atque indulgentia quadam sui : non ali-

Arthurus. Palatium feptem Ma: giftri. Heliodorus.

ter quam delicati quidam stomachi, & quibus plurimum est indultum saccareis modo, & melleis quibusdam condituris fustentantur.cibum omnem folidum refpuentes.

LIBRI SECVNDI FINIS.

no e a Ameligateir artico ficta arri et origenia de

entropies of the land to the contract of the c

will fright to give more than the section to control of the south matter to a the control of the property of the control of th the place of the decimal of the party of the and make an an intersum and an anadale and the residence of the state g removed at the Procede, said for a mountain a for the territories of the first of the same that is any empirical facility of income and winds and a contract of -color, and was I be supported the same

IOANNIS Lydovici Vivis

DE CAVSIS COR-RVPTARVM ARTIVM

Liber tertius, qui est de Dialectica corrupta.

VNC DE DIALECTICA DISleramus. Nam ea est, cui statum à grammatica puer committitur: de qua mihi susius est, & cum cura disputandum. Quo, niam, vt est à plerisque sordide contrectata, seu conculcata verius, multum con-

traxit squalloris, ac sordium, quam tamen conueniebat longe elle puriffimam, atque integerrimam:nempe aditum, atg; infrumentum aliorum studiorum, & artium:ex qua deprauata non parumaliæ quoque, vt philosophia, medica ars, & Theologia funt contaminata. In has enim arres plurimum quisque ex illa puerili institutione transfert. Itaque contigir ei quod de codicibus dixi primo libro. Nam qui eo. rum multum fucrunt in manibus hominum imperitorum, hi mendofiores ad nos venerunt, quam qui in bibliotheca aliqua intacti iacuerunt, fitu & puluere operti. Danda est ergo Dialectica major opera, & accuratior, quo repurgetur exactius, præfer- male tracta tim instrumentum caterarum. Nec folum noui eius profes- ta à Vetefores, fed veteres quoque in locandis finibus, in affignando ribus. eius officio, funt falfi. Nam Diale dica inter initia fua, & continuo in iplis originibus res delicata, & tenera ab imperitè tractantibus iniuriam accepit: quo magis nescio culpandi fint recentiores, qui priorum errorem non animaduerterunt, an danda iis venia: quum de acumine, iudicio, diligentia, viu rerum, ac peritia, magna conspiratione dese desperan.

tes veteribus concesserint, tanquam effæta iam natura,nec vlla meliore in posterum ingeniorum, aut studiorum spe. Sed de antiquis prius loquar : Posted de recentioribus, in quibus omnibus tantum attingam rerum fundamenta, & causas corruptele more ac instituto meo:atque ex iis ea,quæ funt omnibus confessa: nam opiniones sunt, præsertim apu d Neotericos, infinita, & quas nemo vel percenfere valeat Er-*Lart.vid. go duas reliquas artes posuerunt de sermone. Dialecticam.

in Zanone.

quam artem differendt vocat Cicero, Aristoteles logicam;& Rhetoricam, quam artem dicendi: quarum illa argumentum paucis & breuibus quafi punctulis colligat: hæc ve-

Zenone.

a Vid.La- rò dilater, & accommoder causis, a indiciali, deliberatine, ert lib. 7. in demonstratiue. Idcirco Zeno Dialecticam manui dicebat este similem contracta in pugnum, Rhetoricen vero eidem manui expansæ in palmam : vt in hoc velut sermonis

philosophia amilis sit, I. animali 2. 040 3. agro 4. ciuitati, vid.Laert. ibid. pag-224.

* Quomodo * adificio grammatica cadat ligna, & lapides s Dialectica domum erigat : Rhetor condat civitatem. Grammatica vique ad verborum conjunctionem progrediatur: Dialeetica víque ad argumentationem : Rhetorica víque ad fermonem, & guod exactius eft, orationem. Arifforeles in libro Topicorum primo de viditate art's, quam tradit, videlicet de Dialect ca differens, fic inquit : Ithad verd iam fequitur, vt ad quot, & que prajens fit vtile inflitutum oftendamus Eft enim ad iria , ad exercitationes , ad congreffus, or ad cognitionem philosophia. Duod exercitament's , per le res indicat : quippe facultatem nacti , facile, quedcunque in manus detur , tractabimus. Ad congressus verò : nam earum, quibus cum agimus in promptu habentes (ententias, non ex alienis cum illis differemus, sed ex familiaribus ipsorum opinionibus reprehendentes, que parum videbuntur nobis recte dixisse. Ad notitiam porrò philosophia : nam qui posfunt in virumlibet dubitare, is neutiquam fucrit difficile, quid in quaque ve verum fit perspicere, quid falsum. Conducit etiam ad origines initiorum uniuscuiusque disciplina, Quippe ex cuiusque artis primis initiis impossibile est de is ipsis aliquid dicere, videlicet quum illa fint omnium prima. Atqui ex cuiusque probabilibus necessium est de quoque inuefligare. Hoc vero proprium , & maxime peculiare eft dialectice : quippe quum inquifitina fit , viam , & rationem habet , qua ad omnium artium origines pertingat. Hac Aristoteles

reles, bona, vt puto, fide à me verlus, quæ funt ei ex Platonis sententia desumpta, ve suffior sit excusatio culpæ cum tanto viro coniuncta, & ignoscendum sit ciusmodi ducen. & praceptorem secuto. Principio fiita eft, iam non solum est de termone dialectica, sed de rebus, & quidem omnibus. Deinde videtur Aristoteles senvire Dialecticam non habere modo verifimilium instrumentum, sed copiam domi eorum quandam, & velut thefaurum: quod quis non videt nullius artis aut facultatis elle, & si cuiusquam est id potius altiori cuidam, quæ metaphyfice vocetur effe deterendum Nec illud fanè responsum procederet habere cam instrumentum probabilium per locos argumentorum : nam quid ex illis dispurabit dialecticus de pronuntiato hoc : nota est que par tes habet nullas. Cicero explicatius quidem, fed netcio an plura in arrem hanc, quam Aristoteles, coniiciat. Nam in Bruto ad hune modum ait de Seruio Sulpitio loquens. Sic enim, Brute, existimo, Iuris c'uilis magnum volum, & apud Scenolam, & apud multos fuisse : artem in hoc uno quod nunquam effecisset ipsius iuris scientia, nifi eam praterea didiciffet artem, que docet rem vaiuersam tribuere in partes, latentem explicare diffiniendo , obscuram explanare interpretando, ambiguam primum videre, deinde diftir guere, postremo habere regulam, qua vera, & falfa indicarentur, es que quibres propositis effent, que non effent consequentia. Diale Elicam mihi videris dicere. Ita plane. Hactenus Cicero. In quo id quod dialectica erat prz- Dialettica cipuum tradere instrumentum inueniendi, omisit, credo non solum Stoicos sequutus, qui intra iudicandi fines dialecticam con-iudicandi cludunt, & eam finiunt scientiam veri, & falfi, & neutrius: ars, sed inathoc fecuti diffinire, dividere, obscuram rem explanare, uemiendi. omnis funt artis, non alicuius vnius. An enim dialecticus dicet, verum ne, an falfum fir, melius civitatem ab ono regi, qua à multis. Velhoc : angulum obtusum equalem duobus esse, re-Ho & acuto. Sed nec instrumentum habet dialectica, &, ve Cicero vocat, regulam. Quænam ars habet regulam, quæ mihi dicat, an verum sit, duos angulos acusos consicere vnum reclum, preter geometriam? Neque verò Cicero hoc non videt, sed vt eft solutus ac liber, & probabilia tanquam aues consectatur, nusquam consistit. In Academicis enim quæftionibus fic loquitur : Dialecticam inuentam effe dicitis veri , & faisi quasi disceptatricem & udicem. Cuius veri er fal-

& falfi, & in quare ? In Geometriane quid sit verum aut falfum dialecticus iudicabit? An in literis, an in musicis? At ea non nouit. In philosophia igitur sol quantus sit : quid ad illum? quod fit summum bonum, quid habet, vt queat indicare? Quid igstur indicabit que consunctio, que difinactio vera fi , quid ambigue dictum fit , quid fequatur quamque rem , quid repugnet. Tantum Cicero. Nec diffiniendi aut dividendi norma huius est artis, fed alterius, que magis in cognitione rerum verietur. Ideo recte illi, qui ,ficut Boethus inquit, censucrunt non effe hanc partem philosophia, sed velut ferramentum, ac suppellectilem aliarum artium: nec iliud Petrus Hispanus indocte diffimiliter ac foler : Dialect ca eft ars artium , non exreifa tantu cellens inter omnes artes , quod imperiti dicunt, led ficut

Dialectica aliarum ar mentum. Metaphyl. Aristoteles existimarunt.

ministra: ideo addit; ad emntum methodarum principia viam tium infru- haben, quod est ab Aristotele desumptum in Topicis. Quocirca Plato quum nihil vellet dialectica ex iis, qua iam at-Non propago tributa, & quali viu. & diutina possessione vindicata fuerant, detrahere: viderétque illa, quæ posui maxima ex parve Plato, & te iuris effe prima philosophia , vialecticam dixit effe fociem quandam, & velut propagnem metaphylica. Nec Arilloteles dissimulauit, metaphysica este, qua ad Logicam transferentur, quum in elenchis, vt dixi, tum quod statim ingresium dialecticæ fecir categorias, & quali fundamentum artis ex prima est philosophia mutuatus. Quocirca parum eft dialectica pro dignitate locus affignatus, vrad cam ilice à Grammatica puer mitteretur. Quid inveniet, quid dicet de probabilibus, & principiis aliarum artium arque disciplinarum, cætera præterguam verborum, aut ad summum historiarum, & carminum plane rudis, atque vtinam horum istorum non prorsum inscius. Hine videmus ram multain artem hanc effe nugacissima commenta infarcta, quod aliquid erat loquendum puero rerum omnium scitu dignarum experti. Sed antequam ad hæc venio, pergam de priscis artis authoribus dicere, quorum primum, et in omni artium humanarum genere, Aristotelem merito posuerim. Nam Platonis etsi magna sunt in illius operibus artium omnium ac disciplinarum sparsa semina, & dialectica tota ratio, arque exercitatio in eius dialogis eluceat, præceptum tamen nullum fere difertis extat verbis, præter litigiofa quædam in Eutydemo: multo minus Zenonis, Eleatis & Parmenidis

spexit.

nidis:ad quos refertur artis inventio. Sed indubie Atiftote les eam in artis faciem reduxir,ut & rhetoricam. Czterum, quod liceat cum bona venia dicere, præterquam quod more fue obscure, & prolixe, etiam parum apre ad ulum vel in- an and veniendi argumenta, veliudicandi argumentationes Nemo eft enim, qui quantumliber diligenter lecta, & excussa uniuerla Aristotelis Logica, sentiat se instrumentum habere, De Arifotequo in aliqua ad differendum materia argumenta in prom- lis libris lopru excogirer. Eius primus liber, quem facim obiectum in- gicis. gredientibus voluit eft categoriarum, hoc eft pradicamento- Categoria. rum, quæ " Quincilianus transfert elementa, Capella predica- " Vid, eins tiones : cuius cognitio actractario, ut dixi, altioris eft fi- lib. 3, cap.7. cultatis, nempe prima philotophia : scilicet non ignarus iu. uepem nihil posse de aliarum artium principijs dicere aut in. uenire,que effent probabilia, nifi coru notitia imbutus que e rois usre re dvone tradetentur : ideirco eadem ipla eisdem penè verbis in co repetit opere. Decem facit rerum genera, in qua distributione siue ipse author illius suerit, fiue quis alius Pythagoricus, aut Megarenfis, quid secutus fit, equidem non facile dixerim. Neque enim ordinem effentiæ ipfarum rerum, quem nemo percipere, & tenere poteft, quum fint rerum effentia, veliplo Ariftotele tefte, obicuriffimz, & procul à cognitione mentis humana remota. Adhuc'enim inter eos, qui opera aliquam in studijs philosophiæ ponunt, ambigitur, quæ vera fint inhærentia a substantijs illis, quibus adhætent, non mente, & cogitatione, fed re vera diftincta, tameth non fede, aut loco, que contra. Senfuum vero, & cognitionis nostre ordinem, non el fecutus: alioqui primas obtinuifient partes inhærentia, & alia effent difiuncta, que connexuit : alia copulaffer, que difgreganit, nempe quæ fub eundem fenfum caderent, aur diuerfos, tam internos, quam externos. At verd in natura prima fune caufa, principia, elementa simplicia, tum agere & pati : pofirema omnium composita : nec simul funt quantitas numeri, & quantitas molis, quum ex hac nascaturilla : & prior qualitas, quam ad aliquid : nec ad aliquid nature eft, fed artis, ut babitus. Adde quod ficut ipse idem Aristoteles in prima philosophia lapienter dicit, d mens nostra non aliter se ad natu- d Lib.2. ra manifestiffima babet , quam nottue oculus ad lumen fo- Metaphyfic. lis. Nec numerum quæstionum de prima substantia re- cap 1.

o mis wig : qui si categorias tantum collegit magis quam

digessie, & ostendit magis quam numeranit, tolerabile est este consulas: quod & nos recimus in his, que indicatione tantum egent, vi in ijs ipsis, & argumentorum locis. Et habent genera hec tantam dissiplia ultatem, vi non solum adole-

centulo in manus polita, & rudi, fed etiam grandiulculo, &

fpexit, quim multa que rantur; que non funt hie connumerata. Ve à quis roger, quomodo fit socrates sublatus, veneno inquiume: cum quo disputat, oum Prothagora. Iam ben &
fed de fa- hodre de prima substantia non * dicuntur: tempus vero de illis
Ris, eventis, dicitur, verentis de speciebus, & in ea dividitur ve partes Quid
idiunsis, quod questiones confundument > Et in confesso est alia & ex
his, & preter hec poruisse desigenera, tum aliqua posse a
lijs concludi, & comprebendi Nam permissa & consus osse
sua predicamenta a ristoreles non dissimulantiquum aliqua
ex his que essenti monos in qualitate possusse; positionem,

Difficultat res ad fua genera referendi.

30.2. cap. 7.

majore retum cognitione instructo negotium facessant : vt nome facile dixerit, que in his decem rerum generibus collocentur, egreffus quotidiana illa, quæ crebro audit, nifi multum, & lebe pereractarit : quod idem iple author faretur in calce capitis mel mest imò vero nesciet, nisi vnumquodque norit diffinite, quod eft infinitum Sape etiam affignantur loca pro libito, aut ex leui aliqua conjectura, vel sufpiciuncula, tradicis ab co omnibus tam implicate, ut opus fit poffim multis ad fingula interpretatiunculis, imo interdum quoque dininatiunculis, tanquain cuneolis, & commifiuris, reciffuris, & reconcinnation bus quibus nihil est ram alienu, ac abhorrens quod no ed quo institueris pertrahas: ve si quis quarat, quorum hec fine predicamentoru, gloria, fama, effectus, iuliu. randum, ætas, testimoniu, cuiusue liber ? substantiæ ne? quu confect forma ? an qualitatis ex quarto ordine ? fi huius, cur magis quam arbor? Tum similitudo, & paternitas: nam ad aliquid non funt neg; enim est paternitas filationis paternitas. Atqui fi fit patris paternitas: fic erut omnia ex genere qualitatis 60057 : quanquam fatis multa ponat, vt fcientiam, virtutem, vitifi, adducens non incouenire genus & speciem este directarum categoriatu quum id tamen difertis verbis neget in quarto Topicorum Scio posse ad hac responderi Quid enim in contrarium adfertur tam apertum, ac dilucidum, CHI

Incertum in quibus pradicamentis quedit collocentur.

cui responderi non possir, præsertim à contentioso? sed illud ab inquisitore veritatis est tacite spectandum, quam apte, Pradicamequam congruenter, quam bene Iam hec genera nihil ad dif- ta non codufiniendum inuant, non ad diffinitiones effentiales, quum cut ad defpræter vnam aut alteram ordinationem prædicamentalem, niendum. relique prope fint ignorate propter differentiarum obscuritatem & penuriam: de qua Aristoreles ipse conqueritur: Nec accidentales caufarum, inhærentium, partiuminam hæc in hisce elementis non explicantur. Succedit Categorijs liber Hept ip-Hepi spunveras, id est, de interpretatione, quod, ve nomen ipfum sonar magna ex parte Grammatici est potius, quam dia. unveras, sen lectici officij : nam cuius cft dicere, quid nomen fir, quid potius de verbum, quid pronunti rum, quid vniuerfale, quid fingula-Grammatire, nisi Grammatici ? Quod si ars Grammatica tradita iam ca. ante Aristotelem fuisier, Supersedisset profecto philosophus acutissimus illis de rebus in dialectica præcipere, Sed quia videbat non oportere illa à dialectico ignorari, quum nullus de ijs mentionem fecisset, non iudicauit elle prætermit- pronuntiatenda. Pronuntiata illa quibus additur modus, non ha- ta modalia. bent dialecticam, sed grammaticam quaftionem: videlicet de fignificantia illarum vocum, avaz naior, Avarov, adva-Top, ende zeulion : qua voce mire est Aristoteles delectatus. pro co, quod potest & contingere, & non contingere:quum fit potius, quod folet fieri, quod viu venit, quod eft probabile, quod in nobis, inq; nostra facultare est situm; quod verbo eius oftenditur er de zeras. In hisce autem modalibus, seu affectis vel res spectauit; quomodo aduerbia omnia modi funt, & modales enutiationes reddunt, quod Boëthus fabfignificat, vt Socrates celeriter currit, bene, malè. Tú verba, víu venit, folet, cogruir. Nam in hisce omnibus, & infinitis harum fimilibus, haud fecus qua in illis de necessario & impossibili,am. biguu effe poteft, quid modi vel aientes fignificet, vel negantes. quæ quibus respodeant, & cu quibus recurrant aut no recur. rat. Sin in pronutiata ipla est intuitus, vt eas modales nominaret que temperate, & affette ellent modo quoda,qui ip& pronuntiationi competeret, venecessario. q. necessaria enuntiatio impossibile impossibilis: non videtur causa cur quatuor illos ita recensuerit, quasi non essent alij. Eius enim funt facultatis, & officij, verum, fa'fum, feut, opinatu, qua loan-

nes Buridanus, & alij quidam scholastici in modos referunt, credibile, orobabile, opina bile, certum, incertum Nisi forte Aristoteles pronuntiara spectauit ex rebus, non ex nobis. Sed certe in his non plus erat quod esset con d'alectica perendum, quam in aliis, quibus aduerbia inseruntur.

Priora analytica.

Adduntur volumini IIepì sepanveias duo libri prioru Analyticorum, utiles quidem illi, & magni, atque excellentis ingenij, sed vtilitas hæc obruta est primum multis superuacaneis adiectis, vt de modalibus, quæ ad rem non magis faciut, quam extera aduerbia. Nam de ilhs statuendum est ex negatione, assimatione, vniuersalitate, particularitate. Impossibile non aliud est hoc loco, quam nunquam, necessarie, quam semper, possibile, quam aliquando. Tum de reductionibus syllogismorum, de iis, quæ vera ex fassis nascuntur, quod est cuiuis ita promptum, vt vix sit credibile Stoicos acutos homines, & in dialectica multum versatos negasse id posse sieri. Omnia vero tanta subtilitate dissecat, vt laboriosius sie instrumentum intelligere, quam vsum: ita pulcherrimum organum, & superuacaneis oneratum, & in tantas minutias stractum, & concisum parum habile vtentibus reddidit.

Posteriora analytica.

Sequentur posteriora Analytica, doctum sane opus, acutum,& bonarum rerum pleniffimum. Sed quorfum hæc tam bona quid ad dialecticum de opinione, de errore, de ignorantia? non huius funt loci, sed disputationis de anima. De. monstratio vero non videtur ad dislecticum pertinere,quum hic probabilia tantum speculeiur, & quæ contradictionem pariuntur ex Aristotelis ipsius sententia. Demonstratio vero incertis, & indubitatis verfetur, vt magis id videatur primæ philosophiæ, quam dialecticæ. Que vero de demon ftratione, præterquam quod funt inuoluta & mire intricata, nulli funt viui. Demonstrationem vult effe ex primis, & necellarijs, ex proximis, ex caufis. Cedo respicis nos , & caprum nostrum, an rerum naturam? Themistius, Euphrade Hermolao interprete, sic ait, Nec demonstratio ad naturam fe ingeny nostri (ubmittit, fed restam tenet ad verisatem uiam, nec quid ipfi poffumus attendit , fed in folam ves naturam ino cumbit , illam vefligat , illam explorat , etiam fi nobis ignota, inconfectaque fit. Id fi ita eft , quid mihi tua ifta longa, & accurata de demonstratione contert differtio?neque enim ego pro captu naturz intelligo, ac ne tu quidem, sed pro meo.

Demonftra-

Nos fumus homines, id est, ingeniis errori obnoxiis, & infirmis:natura habet intelligentiam non errantem. Qui scio ego que fint prima, que fine medio, que tu vocas euroas Prima que necessaria natura? Que fint milu talia vix scio, nedum Aucoa vtilla norim naturæ intima , ad cuius manifestissima , vt tu Necessaria iple fateris, caligamus. Inanis est ergo tota de demonstratione traditio, & fine vsu. Sed nec omnino videris oculos in naturam coniecisse, nam immediatas propositiones ad nos refers, in quibus nihil sit opus quenquam edoceri. Quod si ho-Prima mines doces, non erit tibi vna, & perpetua demoftratio: aliis Auses enim alia sunt immediata, & prima:alij verisimilibus tantum Nobis. capiuntur: ali nec euidentissimis, & de quibus sensus testificantur fatis fidunt, vt Academici: Alij omnia credunt fenfibus, vt Epicurzi: Aliis sufficit authoritas dicentis: Alijres sensibus expositas requirunt. Erit ergo demonstratio quasi Lesbia norma, que se edificio accommodat, non sibi ædificium. Iam necessaria requiris, id est, que impossibile est aliter habere: isthuc verò quando erit notum: quum omnia vni. uersalia ex singularibus sint nobis collecta, quæ singularia quum fint infinita, persequi omnia non potuimus:at si vnum deest individuum, non constat vnruersale. Et vniuersalia logo viu comprobata, erant nobis in calo, in elementis, qua vel tempora, vel loci prodiderunt non posse in vnistersum affirmari. Iam causas requiris: & hic quæ nobis tenebræ? quæ quorum fint causæ, qui effectus, nescimus. Quid agis, ludis ne nos, haud aliter demonstrationem constare vis, nisi ex tam raris, tam procul petendis, tam pene impossibilibus, facis perinde ve qui ad morbum grauissimum, & deploratum medicinam promittunt confectam ex tribus aut quatuor fimplicibus, quorum vnum est in India innenire; alterum apud Seres, tertium in Ripheis montibus, quartum in nido Phænicis ex cineribus prioris nascentis. Queso te, Demonstraprofer demonstrationem vnam, verbi causa, tanquam ad tionum pealias exemplum, que constet ex veris, primis, immediatis, nuria. notioribus, prioribus, causisque conclusionis : erit-ne verò illa que est in ore totius schole? omne animal rationale est rifibile, omnis homo est animal rationale, ergo & rifibilis. Non tam homo est per hunc syllogismum ritibilis, quam ipla demonstratio ridicula: ceu verò in propositione insint illa magnifica, vera, necessaria, immediata, notiora, priora,

Demonstratio, à Caufis. Effectis.

caulæ conclutionis. Cedo verò, quid hic agunt caule an no eriam effectus demonstrant eas, & quidem certius, atque efficacius veique nobis? num non alia etiam demonstrant in duabus illis questionibus, fit ne, & quid fit ? quas duas folum cur posuerit, nescio, quum fint alia de quibus possit & quari, & disputari, & quatenus licet, demonstrari etiam, vt de o-

mnibus categorijs.

Topica.

Post vtraq; Analytica sequuntur oco libri de locis argumentorum, quæ dicuntur romed locos vocant, & ceu thefauros argumentorum, quum ipfi argumentorum n'hil habeant neque enim hi loci funt pixides, quibus continentur pharmaca, ed pixidum indices. Opus Aristorelis est longum, varium: multa funt in eo præclara, sedita tamen disterit, tanquam qui colligit sparsa, non qui formulas, & præceptiones artis tradit ad vium aliquem conducibiles. Qua de re iam antea jure questus est Rodolphus agricola. Neg; enim ex operis illius fatis iusti lectione quamlibet diligenti, & fedula, facultaté se vllus sentiet nactum vnius argumenti inueniendi. Sut inquisitiones que sintegenera, que differentie, que propria, que accidétia, que diffinitiones loquaces, involute, molefix: & quod licear cum bona tanti viri gratia dicere, nonnunquam etiam subineptæ, sed infrugiferæ prorsim Neque enim querit voquam aliquis quid cuius fit aut genus, aut foc-Li. 3. Topic. cies, aut accidens. Admifcet quæ funt alienifsima; ve de e. ligendo, & fugiendo : in quo viderur philosophus syluam

quandam ad communes locos congeffiffe, ve foos in thefibus exerceret, & qualtionibus indefinitis. fed ad inuemendi ra-Pradicame- tionem parum commodé. Ex his libris Topicorum fumpfit sa Porphyry. Porphyrius que de quinque vocibus compolitic, opus, ve mes vriq; fententia, vri iffimum, ita longe ab vrilitate traditum. Prætereo πυτιλογίαν, & molestiam orationis: de re loquar. Primum in co locum obtinent quaftiones, quaru nec numerus est vilus, nec ordo certus. Alij alia quarunt, alij prius, alij posterius, prout est cuiusq; ingenium, & mentis intelligentia: nos enim respiciunt, & nostrum caprum, non naturam. Iam vnde sumuntur questiones ha, quid est, quale est, & ea, qua hisce respondentur, nonne ex vulgo? quod Aristoteles fatetur primo Topicorum. Atqui ad multa quæsita per quides,

qualitatis responsum adiungimus:vt quid vides hominem album armatum, pattem tuum : vt apud Poetam.

Dic

Dic mihi quid feci, nisi non sapienter amani? a Phyllis Et in Propheta. Quid vides Amos? trullam cementary. Et ad Demophoots quale mior Græci substantiam fæpe reddunt: Latini quoque apud Onid. ve qualis res eft homo? animal ratione praditum: nam & qua. litatem compositum naturale yocant quidam, vt. Cicero in

Academicis, fieur Stoici b moltana. Ia verò quid dicunt effe b Did. prædicari in quid ? Ea inquit Porphyrius prædicari in quid, Quintil.lib. qua cunq; conuenit eti qui interrogatus eft, quid eft aliquid, 7.cap. 5. Et reddere, Arqui ad huiusce rei intellectum necesse est euol. Vinem in uiffe totam philosophiam, quæ eft de natura. Neque enim A- August. de ristoteles ipte in libris Topicis tot verbis tam alte tam anxiè Civ. Dei,lib. repetitis, explicare valuit, quid genus effet, quid species, que 11.cap.10.

dicantur per quid:& accidens, ac proprium, quæ per quale.

De genere locuturus Porphyrius patrem, & patriam dicie elle genus : in qua lingua? In Phænicia credo. Et mibi genus ab love fum mo eft, inquit ille. Et, genus qui ducis Olympo: quod & iple oftendie Porphyrius fuo exemplo: Sine à parente, inquit, fine à patria : Sic enim Oreften à Tantalo dicimus habere genus: Hylum ab Hercule. Rurfus Pind arum ginere Thebanum effe: Platonem vero Atheniensem. Est enim patria principium euiusque generationis, vt Pater, Non dixit Tantalum este Orestis

genus, aut Thebas Pindari.

Differentiam, Porphyrius finit, qua abundat species supra Differentia. genus, quali non & abunder rifibili homo fupra animal, quemadmodů & rationale. Quod li dicatur, no eatenus elle specie supra genus, responsioni huic aqua hærebit, quod aiut, petetur principiu, & vitiofiffima erit diffinitio, nempe perplexa: & id quod accuratius effet explicandu, & declarandu pro luce in-feretur minus etta obscuri: quu enim ex accessione defferetie ad genus coffiruatur species, quomodo tu in diffinitione differentiz de specie meminifi, tanqua iam nota & explicata? Cedo, quas differentias adfers? mira carum penutia dicit effe Fames d'ffe Aristoteles, nec vilis nos rebus quim magis indigeamus, ma rentiarum. gis carere, Rationabile est hominis differentia: vix alia proferunt simplice, nec ea ipsa est hominis ex sententia philosophorum, nam & angeli funt rationales, quos illi vocat dees, & quidé animalia rationalia. Quid quod fi in adiectiuo illo rationale animal pro substantiuo intelligas, potius erit iusta diffinitio quam differentia? Sed rationale dicut differentia, capacem

apacem disciplina dicunt proprium. Quid hoc plus habet, aut minus, quam illud. Quafo bipes, & quadrupes, & volatile, & aquatile, que ab Aristotele & Porphyrio, pro differentije ponuntur, implent tationem illam differentiarumque effentiam dicant, & forme rationem, & diffinitionis essentialibus sint apræ, quum accidens designent. Quod si he fint differentia quid Aristoteles differentiarum inopiam deflet ? Quomodo hæc congruunt cum hoc Porphyrij dicto? Interius autom perscrutantes, non quodlibet corum, qua sub codem genere funt dividentium effe differentiam, fed quod ad effe coducit, & quod quid erat effet, & eius rei parres, Ergo bipes, aut volatile, non sunt differentia. Verum enimuere quis hoc dictum intelligat, quis vllam affignet differentiam, tam avetis limitibus concluiam? Non immerito Aristoteles ait nos differentiarum vexari paupertate, fi differentiz omnes ad tam exactam ceasuram æstimantur. Quis vero scit an mortale ad esse hominis conducat : quasi vero no possint homines este immoriales, ex Dei munere, ve anima : corporeum vero & incorporeum non formam attingunt, sed materiam, quæ pro differentijs ponunt in ordinatione, Quid quod Quintilianus mortale & immortale species dicit esse animalis generis. Sed rhetoris dictum parum exacte ad philosophiæ formulas dieit esse tornatum : quale illud est Ciceronis, & Ciceronem fecutorum Senecæ, Victorini, & Capella, Romanum, & Trojanum species esse hominis, quum non fint hominis fed nationis: neque enim ad effentiam hominis pertinent, led ad accidens: & de suis individuis, non in quid prædicantur, sed in cuias. Nam quod dicitur humanum genus, & de genere hominum alios Romanos este, alios Troianos, genus co loci pro gente sumitur, aut natione, aut forma: & ratione, & modo: vr genus vini, genus cibi, genus dicendi, genus belli. Sed hæc omnia ita funt perplexe, & ob. scure diffinita, ve mirum non sit labi in eis magnos viros, & contraria inter se dicere. B. pedem Aristoteles differentia facit, & Aristotelem sequutus Quintilianus. Porphyrius dicit elle proprium. Martjanus gijam fic finit differentiam : elt sufficiens ad id quod susceperis discretio. Et alio loco : differentia eft sufficiens quæstioni discretio, vt si quæratur inter hominem, leonémq; quid interfit : respodeatur quod homo mitis, leo ferus sit: quod quidem nec homine à mitibus cate-

ris, necleonem à feris aliis distinguit animalibus. Sic ille: qua omnia Porphyrius, & schola reiiceret, tan quam imperita Sed de proprio quid dicunt? Porphyrius proprium in Poprium. quatuor fighificatus dividir, quod foli, quod omni, quod fo. li & omni , quod foli omni & femper. a Quintilianus eriam a Lib 5.500. proprium dieit, aut quod foli accidit, ve homini fermo, ri- 14. fus:aut quod vtique accidit, sed non soli, vt igni calefacere. Quomodo potest proprium vocari, quod sit alij commune, non fecus, quam fi bonum dicas malum, album nigrum, calidum frigidum: idque Aristoteles vetat fieri : nam bipes non proprium est homini, sed generale, & amplius. Nec quod aliquo tempore, inest foli, nisi ctiam proprium dicas este homini bipedem effe, quem folus fedet domi, cum canc, & equo aut à dextris elle, quod Aristoteles admittit, quo nihil video absurdius. Adde quam ineptum est tertiæ rationis pro. prij exemplum Porphyrij , canefcere in fenedtate : atqui fi hoe omni homini accidit, semper accidit, nempe in senecute canescere:neque enim Porphyrius canescere pro exemplo de. dit, & explicuit in senectute, sed totum hoc eft pro exemplo datum, canescere in senectute: Grace enim sic legitur; हों के मार्थ में जाता में जाता है , कि बे मिनके कर जाता के दे प्रभावत monital. Sed de verbis ne simus nimium soliciti, conniuea- Propr. suscimus ad hac minuta. Aiunt differentiam & proprium non accipere magis & minus. Ego verò non video cur vnus homo non fit altero & d fcipling capacior, & ad nauigandum aptior, aut & Mi. ad artem medicam. Nam si estentia capacitatis aut facultatis ad disciplinas, ad nauigandum consideretur, nihil magis recipit aut minus: tam enim alba est hæc charta, quam ille gypsus in effentia rei alba. Et hac adeò obscura, inuoluta, difficilia, traduntur pueris paulò ante è ludo triuiali egressis, que non intelligunt grandes natu in philosophia detri- Elenchi. ti, ac pene consumpti. Postremus est liber de sophisticis redargutionibus, haud sane inutilis disputantibus, in quo nihil conuellemus, ne quidam nos arbitrentur anxie in Aristotelis operibus scrutari, quæ carpamus. Totius Logici instrumenti hac est clausula : Reliquum erit vestrumo. mnium, vel eorum, ad quos hac peruenerint, ve veniaiis detur, quæ videbuntur ad institutionem prætermissa, gratia autem habeaturbpro inuentis, hoc verò est mea sententia b Aristot.in aquiffimum, Nam nulla ars fimul & inuenta eft, & absoluta, lib.deElecb.

Ariflotelis enarratores Graci verboss.

Latini rudes.

Ex bonis Gracis Latina non bona.

Nomen, Verbum infinitum, Effatum.

nec ille eam multa potuit vnus,& primus inuenire, ac iudicare, multa ex iis,quæ inueniebat noua,admirabatur,inspiciebat propius: necdum tamen fatis fibi tecerat familiaria cenfere ac æstimare vt posset, quod omnibus con ing t inuentoribus. Nec dubito, quin idem mihi in iis, que iple pario. Itaque de Aristorele non dicam plura, quem ego veneror, vti par est & ab co verecunde diffentio. Ariforelis enarratores Græci Alexander, Themistius, Simplicius, Psellus, Philoponus, & alij, multum habent verborum : fententiarum non aliud quam iple Aristoteles Latini nostri prisci illi Apuleius, Capella, Augustinus, Boëthus dialecticam suam deprauarut, & vim attulerunt Romano sermoni, quod illum in iis que ad linguæ proprietatem spectarent, præceptis Græcitatis obteperate coegerunt inuitum,ac repugnantem. Quz enim funt ex ratione lingua, ea in vnaquaq; lingua funt fua libera, & popularis potestatis: ve nec princeps quidem quicquam habeat in ea iuris, quamlibet in alia potens ac sauus : nec qui donare homines ciuitare potest, verba potest. At Latini dialectici per omnia Aristotelis vestigiis institerunt in pracipienda, & tradenda dialectica:vt quæ ille de verbis, de nominibus, de enuntiationibus, non male Grace tradiderat, nostri ad Latinum sermonem malè detorquerent. Cuiulmodi funt de nomine, & verbo infinito, de enuntiatione infinita, feu incerta, & aliis, quæ ex grammatica, & loquendi víu cenfenda funt, non ex formula dialectica, & quidem, fi diis placet, Græcanicæ. Neque enim substantiæ nomen infinitari posse credo, nisi perraro; ve apud Ciceronem in primo Academicarum. Wec verd aut quod efficeret aliquid, aut qued efficeretur poffe effe non cerpus. Quod verlum eft ad verbum de Greco Zenonis. Grecis enim facilius erat vii infinitis, quibus il lud intelligeretur, wy n ov. mar oux ardportos, ex ar droportos. Latine verò quis sic loquitur, non bomo disputat, vi intelligi ve . litalianid disputat quod non est homo: vel non Socrates venenu ilbit, id eft, quod non est Socrates. Egeo non pane, sed pecunia: an aliqua re que non est panisi Cicero pro Cluentio: Non Archimedes potuiffet melius describere. Et pro Rabyrio Posthumo : non amiens mibi, non Pompeius fuit : an aliquis, aut vt ipli volunt aliquid quod non est Archimed es, quod non est Pompeius? veapud Quintilianum : Raro inuenies iudicialem, in cu-

ius non parte aliquid corum, que fupra diximus, reperfatur:

an in co qued no est pars, ficur apud cundé bot fecifi, non hoc fect. Et Portius Latro, nulli non oculi fenatorum te fatim confia Que Greci gnarunt ingredientem: & alia innumera. Latini enim circumlo- infinitis, ea quuntur quod non est hoc, aucillud. Cicero conuersione illa Latini cirper finita, & infinita extrema : de qua est apud Aristotelem cumloquine in libro Hepi spunveius: vt, omnis homo est animal, nullum uon tur. animal eft homo. Sie verrur in rheroricis: Si cofficiatio & ipfa pars constitutionis quelibet intentionis deputfie oft; que intentionis depulsio non eft, ca nec constitutio est, nec pars constitutionis. Quare illa apud Ariftorelem mas un arthour Dest Sixus , fic erant vertenda: Quicquid non est homa, est iuftum: nec Graci nomina hæc infinita observant, ac nec ipse idem præceptor Aristoteles, ve in quatto Topicorum estis in Sovi un a zabor, si qua voluptas non eff bona. Quid quod vbi hærere possir negatio, ex Vbi bereat viu confendum est, non ex canone. Vr Martialis: Pellibus exiguis axctatur Linius ingers,

negatio, docct vius non

Quem meanon totum bibliotheca capit.

Quo loco negatur verbum, non infinitatur illa vox totum. Apud Ouidium

Et si mullus erit puluis, tamen excute nullum.

Quid illud est ex formula? an non porius ex intelligentia communi, & consuetudine illum ipsum qui videbitur inefse, aut eum quem finxeris. Nam infinitari verbum adiectimim, illud penitus est non solumin Latino sermone, sed etiam in Græco alienifimum , & intelligentiæ repugnans: vt apud Ciceronem: Quum ingressus iter fir pedibus in equum omnino alcendere non vulti. Quis fit fensus; vult aliquid, quod non est ascendere. Non minus pect atum est in quantitatibus, vi vocant, enuntiationum. Aliquis concionatur, & quidam concionatur, particulares funt, Atqui non magis hæc, quidam concionatur, particularis est, quam hæc, Socrates concionatur, si qui audit , Socratem non norit: nam dicenti quidam concionatur, subiectum fingulare est: audienti vero, fi Socratem non agnoscat, non minus est verbum illud Socrates confusum, & vniuersale hominis, Enutiatori quam illud quida, Iam hac omnia, omnis homo eft animal, quantitates animal est omnis homo; omnia bonum appetunt, & bonum ab vsu loomnia appetunt aliquis concionatur, aliquis non concio- quendi pennatur, non aliquis concionatur, vulgaris funt confuctudinis, dent.

uninersa, fin gularia, ait. tia, negantia, fola con-Suctudine loquentium examinada.

penes quam est istorum omnium lex & arbitrium. Terentius hic folus nescit omnia: intelligi potest, vel non omnia ab co sciti, vel nihil. Cur non bono vivo stipem dedisti? alias hoc est, non esse datam bono, alias esse datam ci, qui bonus non fit. Cicero pro Seftio. Omitto gratulationes, epulas, partitionem grarij, beneficia spe promissa, prædam, lætitiam paucorum, luctum omnium: bic omnium quafi plurimorum, aut reliquorum omnium. Ideo Aristoteles sensus, oppositiones, leges vniuetsalium, & particularium posuit. Quz vero effent vniuerfales, hoc eff.quibus verbis, & fignis,qua constitutione, quo ordine fierent, non attigit. Videlicet sciebat de illis non posse in vniuerlum przeipi, que essent vius varij & mutabilis. Idcirco etfi dixit qualia foleret vocare vius vniuerfalia, qualia negatiua, aut affirmatiua, non tamen vniuersalibus regulis definiuit. In indefinita magis est adhuc peccarum, que pro intelligentia fit, vel vniuerfalis vel indefinita, vel fingularis. Romani hanc vrbem condiderunt. Romanus homo hac scripsit: non omnes, sed aliqui aut aliquis. Ecce tibi equus, quidam, certus: beata vita virtute constat: omnis beata vita, vides ad omnia cam genera transire, idcirco infinitam seu incertam vocari, quod ambigua sit naturz, & mutabilis. lam in affignando fubiceo, & prædicato, In affignane rem spectant, non verba:vt quum dico Socrates est albus, vel do subiello Socrates est homo, semper Socrates fit subiectum quocun-& pradica- que vertatur, quia in co fundatur ratio prædicati, nempe iuto non folum fus . vel homo. Sed non considerant spectanda etiam effe res, sed vo- nomina, & voces: ve quum dico homo est animal, aliqued animal est homo, non omne animal est homo. Videndum enim non quid res fit, sed quid ego significem, quod nec ips possunt negare : nam dicunt in conversione ex subicao fieri prædicatum, & contrà. Item in conclusione indirecta, ve ali. quod animal est homo. In Baralipson, omne rifibile est ani. mal, & omnishomo est risibilis. Ex duabus particularibus negatiua & affirmante. Martianus Capella, & Boëthus fub. alternam espositionem conflituunt. Que oppositio est, si quis dicat : Omnis bomo diffutat. Socrates diffutat, Quid habent contrarium inter le bomo & Socrates ? Nec subcontrariz funt oppositz, non magis quam si quis dicat : Socrates diffutat , Plato non diffutat. An repugnat fibi, qui dicit: Aliqui fenatorum funt affenf , aliqui won funt affenfi. Ari. ftore-

ces etiam Bettanda.

Oppositio subalterna, c Subcontratia, non funt oppositiones,

Roteles ait oppasitionem effe affirmationem, & negationem eiufdem de codem, & non equivoce. Qui dicunt , aliquis etiam, aliquis non , nec de codem loquintur & fere aquiuoce. Eandem Latina lingua proprietatem oportebat fernatam effe in aliis locis dialectica. In Elenchis multa captiones, qua in verborum ambiguitate fitz funt,ac constitute,in Latinum verfa, nec gratiam, nec intelligentiam obtinent : quoniam proprietas Graca non est mutata:ve discentes funt sciences, mayfarer enimillis est intelligere vtentem scientia, & acci. perescientiam. Que expedient bona sunt : Secr expediens eft, & necessarium, cuiusmodi sape mala funt necessaria. Quod ais esse hoc tu es , propter infinitiuum , qui apud Atticos nominativo iungitur , 2) apa o ovons eisas viro ou one eiva : & putas est filentia dicere ; propter Gracum accusatiuum orlarra, qui eft fingularis masculinus, & pluralis nenter. Iam cum ad coniunctam oratione & confectionem est ventum, in qua sunt due, argumentum, quod est Argument inuentum probabile, & argumentatio, que est confectio ex & Arguprobabili, & co quod probatur, Ut Medeam effe matrem eft ar mentatio. gumétu, cui si addas, ergo amat filis, argumentatio est. Cicero. & Qu ntilianus, & eos deinceps securi confundunthec Nam Cicero locum facit in Topicis à consequentibus, anteceden. tibus & repugnantibus, cum hæ fint rationes argumentationum hypotheticarum, non argumentorum vnius certi loci. Quippe ex omnibus licentalem formulam conficere, quod idem Cicero oftendit exemplis sui: Si pecunia signata argetum est, legata est mulieri, est auté pecunia signata argentum, legata igitur: & sic de aliis que ipse vocat lemper loca dialestica: nisi forte aliam este rhetoricam inventionem puter, aliam dialecticam: quum sit vna tantum, caq: magis dialectici iuris quam rhetorici. An dialectico folam relinquit argumentationem, Lib. S.ca. quæ est de iudicando, errore Stoicorum adductus, de quo sum in principio locutus. In eundem errorem lapsus est Quintilianus , item Boëthus, cui, vt Agricola censet, minor bendit in est ribuenda venia, qui accuratius hæc suscepit tractanda, Fabio, id quam magnis illis viris licuit Ciceroni, & Fabio Quintiliano, quos diuersa ab istis studiorum ratio tuetur. Quintilianus vero inter syllogismum & o epicherema hoc esse, inquit, discrimen, quod syllogismus conster necessariis, epicherema proba-

Duod repre peccat, Arr

probabilibus: atqui hoc non est discrimen argumentationis fed materia. Sicut quum enthymema aliud ducit ex pugnan. tibus, aliud ex consequentibus, que pertinent ad locos argumentorum. Iam argumentum facir à diffimiliecen verò diffimile aliquid probaret nom qui dicit:

Non tamen ille fatum quo te mentiris Achille,

Talisin bofte fuit Priamo. Similitudine feu exemplo valet. Pater tuns non fecit, ergo

nec tu dibes facere. Tum causa seu origine, ille non fecit, ergo fi tu feceris, ab illo degenerabis, nec verum erit tibi ab illo genus. Comparatione quoque, Ille in hofte nondum victo juit elemens , tu ergo debes, effe in hofte iam victo. Sicut in facto Fabij apud Liuium verbis M. Camilli : ves in pace Locus à dif vultis urbem descrere, ille nec facra deferuit obleffes. Cicero locum ponit à differentia, quem Quintilianus diffimilitudi-Cic. d fimi- nis dixit, Non fi vxo's vir legauit omne argentum quod fuum effet, ideirco que in nominibus fuerunt legata funt. Multum enim differt in arca ne fit positum argentum, an in tabulis debeaiur : hoc vei à nihil probat, tantum qued antea piebatum erat difficit & diffoluit: non eft hac collectio, fed d ffipatio collectionis. Nam quod alius confecit legatum effi , hic per differentiam de ftruit. Si vero hie idem persuadere velit non effe legatum, alinnde erit ei petendum argumentum. Sed Ciceroni non tam facienda eft harum rerum, ac perma. gna habenda gratia, qui iple tum primum prope inuentor excudit nobis partem dialectica vtilissimam de inventione: quod opus inutiliter ab Aristotele congestum Cicero ad vtilitatem ingentem aptauit. Boëthus in tradendis differentijs Topicis, quod opus ex Cicerone, & Aristotele, & Themifio concinnauit, vno autaltero Aristotelis dicto inductus eft ad maximas fingulis locis affignandas. Aristoteles enim, in fecundo Topicorum de coningatis tractans, inquit: Manifestum est quod si oftenderit quis de coniugatorum aliquo boso vel laudabili , & alia erunt oftensa effe talia. Vi fi ex laudabilibus eft iuftitia, & iuftum , & iuftus, & iufte. Irem de contrarijs loquens. Cuins generatio, inquit, bona, & ipfum bonum: & vice verfa. Irem de corruptione, & generantibus & corrumpentibus: ex iis quæ à Philosopho erant exempli cau. fa dicta, Boëthus maximas collegit fingulis locorum : quod aliud non fuit, quam infinitam possessionem locorum con-

ferentia litudinis. Fab.

with my

trahere in magnas angustias, & latissime patentem usum ef fecit, ve nullus penè effet. Quis enun vei possit locis ad illas maximas redactis: quasi vero non aliter vius sit locorum, ni fi per illasthæc omnia argumenta, vt exemplum al quod ad feram.lune à caula etficience . Bonus, quia boni filus. Vir magnis , quia Scipionis nepos. Calidum , quia admotum igni. Deset te boc facere , quia filues es Sylle : & non decet , quia fi- Recentes lius D Faby. Opus fernandum , quia magni authoris : & non dialettici feruandum, quia bestis. Que abitur in his omnibus maxi- sophiste. mai Sed venio iam ad amicos meos recentes; ve ipfi vocant, lephikas, in quos tanquam in nauis lentinam omnia huius artis vitia confluxerunt, & Aristotelis & priorum, & longe plura, & fœridiora, quæ ipli de luo adiecerunt: Itaque que in antiquis reprobaut ea supersedebo hie recensere: Inscitia tantum ea confectabor , que funt recentiorum propria. It- 1 Linguart. rumpit ad ti adendam dialecticam iuuenis ignarus Latini,& 2 Artinm. Græci fermonis, ignarus earum rerum, atque artium, quæ his duabus linguis funt proditæ. Primum omnium quorfum pertineat dialect ca ignorat, qua fua, qua aliena. Ita. que & fua alis cesserunt , & ipsi inuaserunt aliena. Nam totam eam partem, quæ est de argumentis inueniendis occuparunt therores dialectico non inuito. Primum quod quim Aristotelem partis huius vel inventorem, vt inquit Cicero, velcerte pracipuum praceptorem viderent illa adeo - obscure edidite, ve vertiin vsum aliquem non queant, Ciceronem vero accommodasse operi, & eius traditionem Boëthum effe amplexatum audito Ciceronis nomine, tanquam aliena nota inspecta, verecundi homines manum continuerunt. Videbant etiam rhetores apertius de illis præcipere & aptius ad exercitationem. Tum etiam libenter cesterunt possessione sumptuosa, ad quam tuendam magis effer divitiis opus : legenda, tenenda, cognoscenda muica, fine quibus inuentio tueri se, & nomen suum inquit : nam quid de pifce, de lapide, de republica, de re familiati iruemet, qui ne nomen quidem vnquam antea audierat? Et adeò peritiæ huius vium amilerunt, vt quod est in. uentionis argumenti, ad iudicium argumentationis transferant. Nam quemadmodum argumentatio bene censetur per figuras, & modos syllogismorum, ita ipsi dicunt per locun, à genere, per locum à causis, per locum à conjugatis,

Logica. I. vetus. 3. HOUA.

à maiori:quafi in hoc fint parati loci , ve censure fint argumentationum,& non indices argumentorum: ipfi eam retinuere solam que est de inventione, more spinosorum Stoicorum, ad quam nec lingue opes, nec multa rerum suppellex magnopere videtur eis necessaria, sed tantum garrula quadam imperitia & loquacitas inuicta: & pro illa vetere diuisione Logicam effe al:am de inuentione, aliam de judicio, nouamipfi diuisionem adduxerunt, este logicam vererem, & logicam nouam Cur ita nominetur, non magis scias dicere, quam cur digestum nouum, & digestum vetus. Logicam appellant veterem, in qua de simplicibus agitur terminis, vel pronuntiatis, prædicabilia, categoriæ, & de interpretatione. Logicam nouam priora, posteriora, Topica. Tum huic addunt feptimum tractitum, quem recentes adiecerunt pomærio veterum imperio longius prolato. Ipli tanquam vento quodam transuerfi acti in metaphysica impetum fecerunt: non illine modice repetunt, que videbatur ad logicam pertinere, vt Aristoteles fecerat, sed penitus se, & pueros suos immergunt in arcana illa natura, qua constare, & intelligi nullo penitus modo possunt , nisi gulatis his exterioribus: nam ordo noftræ cognitionis hinc est ad illa, nec eò penetrari à nobis potest, nisi per hæc, que sunt foris. Ad incognita enim itur per cognita, & ad mentis iudicium per sensuum functiones. Isti contrà rudem puerum, & à Grammatico recentem, statim predicabilibus, & prædicamentis, & fex prin-*Celte apud cipijs proluunt: ve olim "Germani pueros suos recens natos Ariflot. Po- rapido & gelido flumine. Sunt qui perpetuò ibi detinent, ve lit.li.7. cap. qui maxime funt reales, quali verò ad nugandum in illis comentis inuenta fitdiale fica, & non adrette differendum. Ihi nascuntur mira monstra quastionum, de natura communi , qua miror non interdum eos terreri in fomniis , aus De vniuer- de illa in tenebris audere verba facere, aded res est monstro. fa. Antifthenes, ve puto, primus vniuerfalia quædam finxit in rerum natura à fingularibus seiuncta. Plato Ideas posuit. Porphyrius quum hæc aliena effe à suo intrituto videret. consulto se vicaturum hanc , & similes quastiones est prafatus : ifti non abstinent , quanquam ipla & absurdirate sui & argumentis nominalium iam est eò deducta, ve si apertius ve lint viique eloqui, appareat eos idem lentire. Hinc de compositione generis, & differentiz, ad constitutionem speciei.

Quo

17.

Salibus.

tur,

Quomodo sudarur cum velint genus effe pro materia, diffe- compositio rentiam pro firma e ideo ponunt compositionem physicam, generis & & metaphyficam , vt hæc conflata fit ex quiditate generis & d.fferentia. quiditate differentiæ : & alia, quæ fi quis legat vir cordatus, & opinionibus antea, partibusque non infectus, facile exclamet, ô nugas accuratas! ô eruditionem imperitam! Iam In pradicain pradicamenta infarciunt quicquid tractarivel foler, vel menta,ut debet in prima philosophia, de omni rerum genere. Attige-pixide Panrat quidem nonnulla ex his Aristoteles, sed leuiter. Gilber-dore res rus Porretanus longius mouit sex principijs conscriptis, omnes con-Albertus Grotus & deinceps alij nauem in altu deduxerunt, ferunt. vt nullæ iam terræ appareant, cælum undique & undique pontus. Prætereo quæftiones illas ridiculas, verum res po- Res an nonantur in prædicamento, an nomina ? quum disertis verbis mina in præ-Aristoteles de vocibus loquatur : quasi vero res possint præ-dicamento? dicari, aut nomina prædicentur, nisi res aliquas significent. An Deus collocetur in predicamento, timent scilicet pi homines, ne infinitus finito concludatur loco. Tum ascen- An Deus? dunt supra prædicamenta, & faciunt sex transcendentia ex Sophista Platonis male intellecto, ens, res, vnum, bonum, Transcenverum, al'quid. Sic possent addi fexcenta, existens, idem, dentia. vtile. Vere, & bono quis vtitur, pro transcendentibus : non nego quin aliquo in sensu omni rei conueniant, ve verum Verum. ad effentiam pertinear, bonum ad finem : Illud intellectus, Bonum. hoc voluntatis, sed vriunque in Deo: nam nos fallimur fere, & in judicando, & in eligendo: nec minus effer transcendens vtile aut commodum, quam bonum cadem ratione. Nec naturalia passi sunt quieta esse, libros Aristotelis de anima in posteriora effuderunt. Ad divina transgressi puero in schola ludenti ac nuganti de syllogismis divinis in manus dederunt, rem arduam, & periculofam. Ibi tam confidenter distribuunt, fingularizant, particularizant, complete, incomplete, quam si de pomo aliquo esset sermo: & dum volunt rem humana ingenia superantem in puerales formulas redigere, in multa incidunt abfurda, & impia, quæ tamen consuerudo inter illos effecit leuia: vt tres effe deos, tres effentias dininas, filium effe patrem & non effe patrem, & alia, qua aures abhorrent audire. Loquuntur ipsi de rebus offenhuis piarum aurium : quæ possunt este magis? Sed his quia soliti audire non offenduntur, ijs demum permouentur, quibus non affueuere : Et quum nihil sit apud ipsos ab-

iectius, aut despicatius Grammatici nomine, ip si plura disferunt, quæ penè sunt ex niviali schola, quam ipsi Grammauci. Sed omnia absurdissime conuersis vocabulorum fignificatibus, quò illis colibitum est, ve nihil reliquerint integrum, facile hoc fibi vindicantes, quum corrupta Grammatica & lingua tanquam fenfu amiflo, nemo effet, qui iniuriam sentiret, aut doleret, aut per iniuriam occupata re-Libri de in-peteret . Nam que in libres de interpretatione tractantur, serpretatio- an non literarij funt ludi > ostendi de nomine, de verbo, de negatione, affirmatione, de fignis, de quantitatibus pronuntiatorum : in quibus nuperrimi dialectici non contenti corruptela fignificationum, quam à maioribus acceperant, quandoquidem illa iam vulgata, & protrita videbantur, ipfi nouam penitus linguam inucxerunt : cuiuslibet hominis quilibet afinus, & afinus prater ab afinus, & aficus possibiliter non funt : alter alius homo est ipsemet : cuiuslibet alterius hominis alius esinus est ens. Quis hac vlla in lingua intelligat? adiectis literis quandoquidem verba deerant, & ad melius divinandum. In terminis, quos primos obijciunt pueris fuam scholam ingressis, quid aliud loquuntur, quam de significatione, de complexione, de incomplexione, de communi, & proprio, que funt puerilis in Grammatica inftituti. Sed de his quomodo præcipiunt? Terminos Aristoteles vocat in Topicis quali extrema enuntiati ra axea: & Boethus eodem fensu nomina & verba que in simplici propositione prædicantur : vr in eo quod est, Socrates difputat, Socrates & disputat termini funt. Isti quum terminorum notitiam tradant pueris tanquam rerum fimplicium, ex quibus conficiuntur enuntiationes dialectica, integra prenun. tiata, & longas orationes faciunt termines: & Homeri toram, quam longa est, Iliadem aut Odyssæam; imò Iliadem & Odyffxam. Si quisinter vtranque adscribat ni zui. vocem

ne.

Termini.

Significatio- omnem volunt fignificare fe, & fuum prolatorem, & pronesvocum. latori similem, quin etiam scriptorem, & tabellarium, & pennam, & manum, & Larinam literam, & Romanos,& Carmentam inuentricem, & alia ridicula. Quod fi circulus œnopolij fit hederaceus, fignificabit Virgilium, quoniam hedera coronabantur poeta: veteres nem ac ruinosos parietes, qui hedera folent veftiri: &, festina lente, fignifica-

big

bit Augustum Cxfarem, quod is dicto illo soleret delectà- Apud Sueri : & laurus populum Carthaginensem, quod de illo trium-tonium. phans Africanus laure est coronatus : tum locus omnis eum. quem aliquando in eo loco vel vidimus, vel audiuimus fuifse; & alia ridicula absque numero. Non esthoc fignificare, sed admonere, & alicui aliud ex alio venire in mentem. Nec minus illa iocularia; fi ex codem atramento, quo scribitur hæc vox home, scribatur illa buf, an buf significabit? Nam isti non contenti rebus naturalibus, ad ea que supra natua ram funt, imò contra naturam, se extollunt, etiam inter pueros; vt, atramentum poni in duobus locis omnibus terminos creabiles creari : boram dividi per partes proportionales minoribus huc vel illhuc terminatis in qualibet parte dividi hoc corpus in duas partes, rurium coniungi, fed contrarys copulis quam antea : vel, in partibus paribus Socratem effe album; in imparibus nigrum : creari aliquod infinitum, & alia ciufmodi. Quasi vllus sit horum vsus in dialectica, & communi vita, nec illorum quidem que nunquam contingunt, antecedens effe Rome, consequens Lutetiæ : vel antecedens proferri nunc, cosequens cras. Quorsum hæc? Si affecuti peritiam necessariam in his animi gratia, tanquam telleris luderent, fortaffis effent ferendi, sed homines imperitos relictis veris, solidis & ferijs, hue se conferre quis ferat ? hoccine est instrumentum seriarum disciplinarum plusquam pueriles lusiones? Sed de signisicando, quis melius poteft, aut debet præcipere, quam Grammaticus, aut certe populus, d quem penes arbitrium d Horat. de eft, & ius, & norma loquendi > lam in terminis connotati Arte Poet. uis album fignificat rem & alberem: certe non magis quam Terminus bomo animam, vel animal, vel rationale : neg; enim quod connotatialiquid fit in alterius diffinitione, ab eo fignificatur : & de uus. hoc termini genere, ant regulam : Quando terminus fumitur pro aliqua re, & definit fumi pro illa, fi non eft propter defectum rei, boc eft , propter defectum connotationis. Quid ergo rifibile, quid rational: ? At, inquient, non recurrit formula : atqui oportebat cam recurrere, que traderetur pueris, ne fallerentur: tum quod ad cognitionem connetatiuorum parabatur. Sed esto ita. Quid nomina propria qua omnia possunt tolli, & imponi alia? Nec satis eft quod Paulus Venerus dicit; Socrates, dupliciter accipi, pro illo bomi-

Sophific ter. ne, aut pro boc composito vocatus Secrates ; hoc mutari posminis conno- se, illud non posse. Idem dicat de vocibus mundi omnibus : tation me- loquor de teriptis, & que proferuntur : nam in mente imapte plura fig. gines funt rerum fine nominibus. Et tamen ex ijs quæ funt illhic, de termino com lexo, & incomplexo d. finiunt, quod nificant. Complexum est imperitum : nammens noftra compoficas voces fin pliciter fæpe intelligit, & fimplices composite, vr audita hac, er incomp'exum ter- Trmanorum ocerbus terror, Achillem foium nonnunquam inmin exima- telligit, interdum qu'm Achillem audit, de terrore, & Troiaginibus remis. & Leu tia, inuenis cogitat. Quid quod que vox est in vna rum in me-lingua simplex, in altera est composita, vt Latine pater-fomite imperite lid Græce cinofeworns . Latine, tribunus mittam, Græce definiunt. YIMLER & G. Latine tribunus plebis, Grace Sique & G. E. in eadem fape lingua : ut idem funt dict itur, & manifer populi : Idem Cenfor, & magifter morum. Quid quod Gregorius Ariminenfis nullam cathegoricam pronun iation em compofica

Cum prefer- vult effe in mente. Viique non facile dictu eft, quid cogitatim fit ob . quid complexè cogitemus.

tus nofter simpliciter sibi fingat, quid coniunctim, & coplexe, scurum quid aded est liber, etfi hic ad hunc modum intelligit, ille multo fimpliciter, lecus, ve præcipi hac de re ex mente & intelligentia nullo modo poffit. Ex iftis conciunt dialecticas enunciationes, que constant subiecto & prædi ato, sed eo ord ne, vt non sit periculosius hunc vniuersi ordinem perturbare. Subjectum ne-De subietti celle est este prius prædicato: omnis homa est ani nat rette, ao pradica- minal omnis eft bomo, perturbata omnia. & confula. An non ti collocati hic eft in prima forma fyllogilmus,omne anima eft corpor um, animaleft homoomnis, ergo omnis bomo eft corporeut : ergo animal tam prædica ur in affumptione, quam in propositione Subijeitur. immal omnis homo eft, To omnis non eft pars prædicati, animal eft omnis homo, pars est, verificari ve de nullo possit : neque enim inuenietur de quo verè dicatur, hoc est omnis bomo. Que ego quid communi viu & scriptoribus Latinæ linguæ omnibus reprobem ? ipio Ariftotele confutabuntur. Is enim in libro Perthermentas iftis pronuntiatis vitur, eft iuftus home, non eft iuftus home : an non ibi iuftus de bomine prædicarur? atqui hoc iple dicit difertis verbis,vt in hac eiusdem, ft homo : Quid homo prædic tur-ne? Iam vbi ait valet, omnis homo, non valet, omnis homo eft no omnis pars prædicati? Sedisti nec Aristorelem quem tontum

tum habent in ore, nec vllum bonum, & magnum authorem legunt vel intelligunt necest opus authoribus, aut libris ad ea,quæ agunt Verba omnia adiectiua volunt refolui in v rba adsubstantiuum verbum,& participium:vt ambulat, est ambu- ictina. lans, alioqui non effe fatis perfectă, & fatis explicată enunciationem Aristoteles inquit idem effe fi quis dicat ; Socrates diputat, &, Socrates est d'fputans : an quia n'hil fensu difant, protinus quicquid eft in vna prædicarum, erit etiam in altera ? neque enim hæc differunt, bomo difputat, &, ani- Vid Tho. mal rationale diffit at . non tamen idem eft subiectum. Quid Mori epist. quod ad resoluendum non tantam habemus participiorum ad Martin. copiam, q ancam Græci, qui habent participia præteriti, & Dorpium. aoristorum in voce activa. & præsentis, ac suturorum in pal fiu a: vt bæc difficile poffir à Latinis explicari, Socrates diligitur, aut laudatur, à Græcis facillime. Quid quod non lemper idem reddit participium quod verbum, præfertim in ijs verbis, que non presentem actionem, sed confuerudinem fignificant? Longe funt diverfa, pingit, & est pingens amat, docer, & est amans, est docens, quæ de dormiente bene dicatur in verbo ad hanc modum; hic docte pingit, hic amat illam, hic docet files mess: non item in participio, quod prefentem actionem notat. Adde quod multæ funt propriæ lo-cutiones per verbum, quæ non funt per participium, ve Socrates confidit, & est confidens:rubet, & est rubens pa let, & per ver bir & est pallens:pluit, & est pluens, licer, est licens. Sed in hoc no immorabor: nam inter ipfos fophistas parum conuenie alijs dicentibus verba adicctiua este incomplexa, cuius est sententiz Petrus Mantuanus, in qua videtur Aristotelem & Boëthum habere authores, alij afferentibus ea effe comple. xa, nec diciverba dialectica Sed ea disputatio & controuersia nec rebus, nec rationi loquendi officit. Illud magis & fermonem, & intelligentiam omnium lædit, quod pe- Dereftreffidicatum volunt aftringere subiectum in his, aceiumodi: homo est pictus, homo est moriums, in quibus de analogo one subicti prædicatur fignificatio ignobilior : vt hæcfit vera propefitio, quod absit, omn's hano oft mortuus, & hac, omis hamo eft pictus : tortaffe illis qui fed bant in specu Platonis, omnis homo erat vmbra, nobis non item, nifi forte ijdem ift, qui hæc somniant. Quid quum subjectum re fringit prædicatum, ve in hac, Sucrates albue : ve hæc fie vera, t.n-

H 3

Sophiste ab- tum Socrates est albus: nam volunt esse sensum, solus Sojurdisime crates est Socratus albus. Quod à Paulo Venero allatum,
praducatum exteri magno applausu exceperunt, tanquam illhic Socraalligant sub. tes substantiuum sit illius adiectiui albi, & non potius boietto. mo. Quodsi ita sit, nulla harum non erit vera, tantum Socrates est philosophus, Solus Socrates est Atheniensis, solus
Socrates babet patrem. Eadem lege sacta sunt ha vera; Socrates videt omne astrum, quum vnum tantum videt. Socrates possidet omnem asinum, qui vnum habet. Si sic lubet exTsus loque-plicare, dicam & hanc esse veram, homo est asinus; namsic
sii. neminem sic vti illo pronuntiato. At ostendant ipsi quis ad

cum modum vratur illo suo præter ipsos? Sed de hoc post paululum, nunc pergam alias addere.

De forma

G forma

acceptionis

terminoru.

Nec in minores angustias deducta sunt illa de forma, & forma acceptionis terminorum. A veteribus perplexè sunt prodita, sicut à Petro Mantuano, & ab Strodo, cuius diffinitionem consequentie formalis tres expositores Sermoneta, Ferabrich, & Thienensis nequiuerunt satis declarare. Recentiores formam sic constituunt, ve sit eadem qualitas enuntiatorum, eadem quantitas, synonymitas terminorum, similis acceptio terminorum, vt nullus sit issn syllogismus bonus de forma, nulla oppositio, nulla conclusio, ni in angustias sermonis illorum, & in illas loquentaminationes.

De instantys ditates redacta. Cicero sic colligit; Omne gaudere bonis animi beatum eft, omnis fapiens ys bonis animi gaudet, omnes ergo sapientes beati. Inftari enim poteft fic : omne gaudere bonis animi beatum eft, omnis stultus suaurbus bonis animi gaudet, suauibus posito pro ys. Neque hic esset bonus : omnis homo legit , Socrates est unus ex hominibus , ergo legit : nam in affumptione hæc est instantia, bucephalus est asinus hominis. Et Quintilianus libro secundo: Omnis ars babet aliquam materiam, Rhetorica nullam babet propriam materiam, non ergo est ars. Inftatur : omnis homo babet equum aliquem; Socrates non habet equum album, non ergo homo. In omni re sunt nimij:interdu volunt referri omnia ad animum, & modu concipiendi: cogitatione interdum in nudis vocibus fistunt fine intelligentia. Spectandum est in verbis omnibus quid mens soleat communiter intelligere. Iam quales consequutiones faciunt : bomu est asinus ergo baculus

cultus flat in angulo Socrates ambulat, ergo Dens eft banus : confequenad impossibile sequicur quodlibet, sicut necessariu ad quod- tie. libet: quasi verò non ratio connexionis potissimum spectari debeat,vr in difiunctis, ego curro, vel Deus eft. in modalis Modales (t. bus alias faciunt de sensu composito, alias de sensu diuso: jus. лб tam improbo rem, quam corum in verbis definitionem: I. Copefiti. vt quum in medio est modus effe de fensu diuiso : Socrates 2. Divisi. necessario currit : quum initio vel fine , de sensu composito: Socratem currere eft necesse. Aristoteles has duas ponit codem loco & sensu; quod est effe quum est, & quod non est, non effe, quum non eft, necessum eft : & hanc, orene quod eft, necessario est quum est: nam to avaorn in priore illa postponitur, in posteriore ponitur in medio. Et in primo elenchorum hanc vocat amphibola:τὶ δίνασθαι καθήμθρον βαδίζειν, posse sedentem ambulare, & ait potte effe sensus dinifi, & compositi. Quid quod secerunt al as modales, nempe verum, falfum, feitum, tum opinatum ; vt Buridanus & alij : in quibus etiam de sensu diuise, & composito : quod quomodo possit fieri nulla mens capit, vt, Socratem feitum eft disputare. Con. De Hypothe. iuncta categorica, quas hypotheticas vulgo nominant, quú ticis Propofint innumera, nempe quot coiunctiones, quot etiam aduer-fit. biorum, non pauca reduxerut antiqui inter eos ad tres species Alij paulo plures addiderunt. Paulus Venetus, qué Dullardus, & vulgo corum scholæ in hoc, sicut in multis alijs, sequitur, hanc fecit distinctionem, vt quæ coniunctiones coungunt enuntiationes per se intelligibiles, hoc est de in. dicatino, efficiant hypotheticas: Qua verò de alijs modis, no item. Ideo has counctiones licet, quamuis, etfi, quanquam, non facere hypotheticas. Quia recte dicitur, licet Socrates currat, Socrates tamen non mouetur : non rede autem, nec Latine, licet Secrates currit. An non hac funt ad rifum mouendum aptissima? Primum has, & similes, si asinus volaret, asinus haberet alas, non negant effe hypotheticas. Deinde quid prohiber, quo minus benè & Latine dicatur, licet Socrates currit, etfi quanquam Socrates currit. Ifti funt qui Latinus ferin formulam redigunt Latinum sermonem, cuius mbram mo à Sophinunquam viderunt: sicut Mantuanus, qui ait ab hpypothe- sis sadatus. tica temporali ad quamlibet sui partem valere consequentiam, vt à coniunctiua; vt hæc fit bona coclusio, Tu moueris, cum curris, ergo tu curris, & tu moneris. Tum hac : Aeftas

Enuntiata categorica, nato extreme.

calia vid. pag. 122. 5 Epift. Tho. Mori ad Martin. Dorp pag. 379. teria.

Artes loquedin recepto (crimone

est cum fol est in Cancro, ergo astas est, & sol est in Cancro. Sunt enuntiationes quadam categorica de condicionato extremo, vt vocant : Socrates fi eft bomo, currit : Do tibi de conditio- landem fiest auis, & do tibi auem, fiest lapis, ve hec fie vera: Do tibi animal, fi eft home, quim do adamartem : quæ funt profe to aptiora ad ludendim, quam ad loquendum: qualia funt, quum in libris corum alijs infinita: nam quis polset percensere omnia, non facilius quam arenas Lybiæ: Parua Logi. tum potifimum in ijs, que vocant parua log calia, omnia ex linguæ ignoratione excogitata: de quo pauca prius loquar, non tam disputandi, aut couincendi gratia, quam docendi: nam ca eft res, que fi exposita fuerit nec iplos ecide arbitror repugnaturos, qui funt commenti. Quippe eius rei adhuc retinent semina quedam, sed degenerantia Itaque fi vera, & meliora offendantur, facile agnofcent & accedent. In hac rerum natura artes funt ab hominibus cura, labore, Artium ma- meditatione, industria observatæ, ac excusæ: nulla earum sibi facit nouam materiam, sed infacta iam, & parata operatur: & aliæ circa res verfantur, aliæ circa verba, quæ funt Grammatica, Dialectica, Rhetorica: nulli istorum vel mutare popu'i fermonem, vel nouum licet fingere, fed in recepto quæ suisant muneris, defungi. Grammaticus rationem, & verborum simplicium, & aptæ compositionis inqui. rir. Dialecticus que faciunt sensus veros, que falfos: loquor occupantur. ex recepta opinione que consequantur, que repugnent: Rhetor quæ pulchra, ornata, intignia, quæ cum dulcedine in animos blande instillentur, quæ aspera & dura. Si Gram. maticus nouum aliquod, & inufitatum afferat vocabulum. aut doceat pueros suos aliter loqui, quam populus loquatur, nimirum explodetur vt barbarus, Si rhetor dicturus noua fibi fingat schemata, & non illa sumar de medio, stultitiam & absurditatem hominis omnes explodent. Quid fi dialecticus verum & fallum scrutatur, fictis suo arbitratu fensis verborum, relictis illis vulgaribus & receptis, planè dicent omnes, quibus lingua erit nota, non nostri sermonis verum inquiris, sed tuorum somniorum. Si tu in his verbis & hoc comuni fensu aliqua observas, audiam te docentem: fin fingis tibi linguam, ac voces, tibi, & tuis paras dialeeticen, cuius nullus fit vius, cum nemo fic loquatur, ac ne tu quidem, & tui : buc adco verum ef , vt nec Arifioteles , nec

Boethus

Boëthus, nec ipfi idem, quibus hæc nescio quis Deus misit in Scriptores mentem. ad præscriptum suorum canonum possint vera lo- tradendis qui, Aristoteles ac veteres omnes Græci vium Græcæ lin- artibus vsi guæ funt fecuti : Cicero, & Latini Latine. Infinita funt que lingue feex communi viu affirmat Arifloteles in prædicamentis, in Metaphysicis, in Topicis, de nique voicunque de se niu verborum agitur. Et recentiores ist non ignorant dialecticam feam pre epra effe in communi lingua observatandeo enim multa p obant per communem modum intelligendi, & ad tuendas eas enunciaciones quæ vulgo habentur pro veris; tot regulas illis prioribus interferferunt, vt de suppositione accommoda, & pertonali, de tempore pertranlacio, de diffributione, pro fingulis generum, pro generibus fingulorum, & ciufmodi haud penitus ignari observationem esse ling e dialecticam Quod fi meliorem nouitent linguam, viiq; ad eam accomodaffent canon s, sed de ca loquebantur, quam illi non folum optimam effe autumabant, sed solam, quum aliam ne de facie Non quid quidem vnquam vidiffent. Nam quod dicunt quidam, ego fic dicentes semente concipio, hoc vero ninil ad dialecticam, que est de ser mone:neq; enim quum dico homo est ceruleus, spectare debeo tiant, sed quid intelligat indoctus, qui ceruleum capiat pro cereo, fed quid in Latina lingua fignet. Vera, & falfa, & contraria, & confequentia, inquit Cicero, sua spente, non aliena indicantur: spectandum. de quo fuse dispuraui in epistola ad * Ioannem Fortem. Putabam olim, quum inciperent hac mihi displicere, magnum me negotium habiturum istis confutandis contra homines pertinaces distinctionibus armatos, disputando inuictos, & qui numero valerent. Sed hoc tempore renato sermone Latino, & vel pueris iam proprietatem linguæ Latinæ intelligentibus, facilior erit corum confutatio, quæ ex prauè cognita lingua fuerunt corrupta : dicunt vium populo concedentes scientiam nobis reservamus: & duos faciunt sensus; benum, & rigorem. Quid est rigor aliud ad eorum sensum, Sensus quam exacta quædam loquendi ratio? At eam ex quibus pe- 1. Bonus. temus, nisi ex iis qui exactissime quanque linguam tenent, 2. Rigidus. non ex iis qui sunt eius inscientissimi? in Latina ex Cicerone, Plinio, Seneca, Varrone, non Petro Hispano, aut Gulielmo Hentisbari. Boethus, Apuleius, Capella, in suis diale. cticis dica Ciceronis adducunt pro testimonio, nempe Latini homines hominis Lacinissimi, quique absolute linguam

quid d Eta lignificent, T'leudo dia. lecticos.

(up p.120.

I. Supposi-

Verborum ordo.

tiones.

Negationis Usus.

illam norat, & rigorem hunc poterat adiuuare. Graci Demosthenis, Isocratis, Homeri, Euripidis, Sophoclis: de quo alio loco à me differetur : nos etiam magnorum authorum vremur dictis:nam vnde, nisi ab illis, requirenda est lingue proprietas? Ex illa imperitia fermonis natæ funt nobis [upcalia, Vid. positiones, ascensus, descensus, ampliationes, restrictiones, appellationes, exponibilia, ad quæ fi lingua esset apranda, non folum obmutescendum esset, sed aliquid esset verum in scriptoribus: vt interdum mirer, quomodo hac eis venerunt in mentem, tam ab omni ratione, & loquendi, & sentiendi abhorrentia. In suppositione sunt discreta, determinata, confusa, distributina: funt termini certi, qui illas faciunt, certo loco, & ordine: omnis homo est animal, vera est, & animal confuse supponit : animal est quiuis bomo, faisa, determinate enim : caput omnis homo babet , falfa, omnis homo habet caput, vera : equus requiritur ad equitandum, falfa : ad equitandum equus requiritur, item falfa: ad equitandum requiritur equus, vera. Cicero dicit in Oratore, acumen dialecticorum requirendum est, & in finibus, quoniam aliquid omnes. Quod Lue cius, & Quintilianus? est aliquid in omni materia naturaliter primum. Et in facris literis: pauperes semper habebitis vobiscum: funt hæ fallæ? quis alter loquitur? nec ipsi ijdem, etiam cum de his præcipiunt. Iam vium negationis, qui varius est apud Gracos, & Latinos, & vnamquanq; linguam, & patet latissime, si quis conetur ad cateras formas redigere, peribit sermonis vniuerla vis, & gratia. Nemo est ex aliqua parte non fælix. Quid iftud eft, ex nulla parte > & dicunt, quod mobilitat immobilitatum immobilitat mobilitatum, ut fe negationes impediant: & negatio cadens super fignum uniuersale. In omni lingua dux negationes fortius negant, præterquam in Latina. Demosthenes quatuor posuit pro vna. In nostra etiam sepenumero non plus efficiunt dux, quam vna : ve, non possum ne dormire quidem. Cicero ; Nolo ne bec quidem bumana ignoret. Idem funt; non reueretur neque deos, neque bomines ; neque deos neque bomines reneretur: non veretur bomines, 'non deos : non time: homines aut deos: non metuit bominefuc deofve : ne scribere quidem nouit, non nouit ne scribere qui dem. Aristoteles expresse air non effe hanc voiuerialem : non eft homo pulcher : nec idem effe non eft bomo pulcher . & , & nullus homo est pulcher. In afcensu, magna controuersia in ponendo constantia. Quidam re- 2. Ascensus. centiorum repudiato vetere more, ita eam ponunt, vt ipfa enuntiatio, ad quam ascenditur, luce sit clarior pre constantia. Sed quomodocunque ponatur, nullus est eius vsus, neque vnquam aliquis sic colligit, ne ludens quidem; multò aliter vrebatur Socrates suis ¿ masayais. lam descendant mihi 3. Descessis. fich hac , quæ est apud Ciceronem in Academicis quæstionibus, ludicium Proragore est, qui putat id cuique verum effe, quod cuique videatur : vel in illa in fecun Philip. Ita cuique eueniat vt de republica quisque mereatur : an erit ita Antonio eucniat , ita Fabio, vt de republica quil 4. Ampliaque mereatur: quid absurdius? In ampliationibus, & restri-tiones. deuorata, & gefta sunt edenda : puer anniculus fuit centum Etiones. annorum. In appellationibus, non vidi papam, & papam vi- 6. Appelladi : consulem cacidi , & ,non cacidi consulem. Ergo omnes tiones. istæ ad corum normam sunt fallæ; L. Casar genuit Casarem dictatorem : Ieffe genuit David regem ex ea que fuit Urie. Caieta nutryt regem Lauiny : bac mulier nupsit magno illi pictori Apelli , si antequam ad summum pernenisset artis, nupserat. Hoc opus scriptum est à patre Catonis si scripsisfet antequam Catonem gigneret , & alia quæ funt in ote omnium infinita. Exponibilia fecerunt, tantum, prater in- 7. Exponiquantum , immediate , incipt , definit. Tum comparativa, bilia. totus, semper, ab aterno, infinitum. Cur non plura ? quali vero non penè verba omnia, & aduerbia possent etiam cum cauillis exponi apris disputantium circulis: vt, currit, quis motus uecessarius sit ad currendum? cantat, quam altavox ad cantandum? p'orat, quis animi motus, que vox, qui gestus ad plorandum? rider, quis oris rictus ad risum? folet, consuenit, quot actus ad babitum, aut ad consuetudinem, quanta inter- * Incipit. missio? & ficut " incidit, ac desinit, cur non etiam aggreditur, expedit fe, delaffatur, ceffat? lam cum adduntur aduerbia, celeriter, bene, male, tarde, pene, fere ,quasi, etsi. Qnasi izm exponunt maior pars, vt fi fint hic Romani mille quingenti, & vous discesserit, verum sit, quasi nemo Romanus bic remansit, putant agi de numero sententiarum in foro aut curia. Sed videamus ea quæ tradunt: tantum animal est homo, tantum coloratum est album : Sola animalia sunt homines. Quis hæc intelligat? bene additur, inferiori exelufo. Quippe est exclusio

Eliones.

Exceptio- clusio velut quædam restrictio , quæ fit à minore atque amnes, exclu- pliere, ad fuminum eque, fed fic, ve pro majori positum apfiones, refiri. pareat : tan: um bomo ridet : So i Romani funt liberi : superiori additum nullum facit fensum, & prope contrarium folet intelligi, vt ,tantum libert ant Romani , quali foli Romani fint liberi : &, tantum animal est homo, quasi jolus homo sit animal.

8. Incipit, Definit.

Plinius libro septimo; Prater fæminam pauca animalia noverunt coitum post conceptum : quomodo hic fit exceptio? horum verborum, incipit, & definit, fi loquendum fit ad canones istorum, nullus esse potest vsus. Quis poterit tenere minutias illorum inflantium : quum in prandio lumo fecundam buccam, auteriam quum primam habeo inter dentes, non possum dicere, incipio prandere, quod infinita vis instantium prætersluxerit: nec quum mando poftremam, defino prandere. Quum libri secundam liceram scribo, non incipio librum scribere, quum antepenultimam, non defino. Quid ergo potest incipere aut definere? Plinius, apud Gracos, inquit, defiit nugari Dioderus: non pollunt inueniri exponentes : resicienda est tanquam parum dialectica. Quero cur homines nominales, qui negant effe in rerum natura instantia, Scotum, & reales fint in hoc fecuti, de instantibus exponentes immediete, incipit & definit ? An non videtis quari, & materiam lufui aptiorem? (omparatiratina , fu-ua , & supertetua dicunt distribuere terminos sequentes, vt non idem fit , Socrates est Troianis doctior , & omnibus Troia-

9. Compaperlatina.

mis doctior: quia sunt duo signa mobilitantia. Socrates est Gracorum doctifimus . & omnium Gracorum doctifimus. Quid ego his & similibus refellendis nugis ludam operam, quam illi ipfi viurpandis, que funt pueris ad derifum cognita? Illud acutum, quod ex huius exponentibus Secrates est Gracorum (apientiffimus , vnam faciunt quidam, omnes Greci lunt sapientes. Cur non has exponunt, mulio doctior, paulo, al quanto, non multo, non paule, quæ magis expositione egent? Socrates à Gracis differt vera, differt à Græcis falfa, quia distribuitur. Et quemadmodum hanc, uterque homo diff tat , explicant , aliquorum durum hominum quilibet : ita hanc , alter bomo diffutat , omnium duorum aliquis Quis vnquam talem excogitasset sensum, qui Latinam ling iam audiviffer ? Tum fignum collectiuum cum suo termino facere terminum communem, & propo-

fillo.

10. Diffributiua.

sitionem indefinitam, & posse universalizari , & fieri colletti- Sic exponiuam. Capiamus ergo hanc, omnes Apostoli Dei p fittiter funt tis exponibi. dundecim: fiat rurfus collectiua, omnes omnes Aposoli D.i, La? rurfum distributina, omnes omnes omnes Apopto's Dei : quo quid est absurdius? Et hanc concedunt, omnes duo Apostoli Dei funt duodecim. Similiter, omnes Apostoli Christi non funt boni, vel, funt non boni, veram este volunt, quia Iudas fuerit ma'us : cui Aristoteles refragatur difertis verbis in libro Elenchorum, negans posse dici non bona ea, 17. Oblige quorum aliqued vnum non sit bonum. Addunt obligationes, tiones. quas alij Theses vocant: quasi verò hæ essent formulatum artis, & non potius exercitatio, & vsus artis quo quisque nihil concedat repugnans, aut neget quod consequatur. 12. Infolu-Tum etiam infilubilia, quum in fe refle funtur enunciatio- bilia. nes : hac propositio est falsa, omnis propositio un uersales significat aliter effe quam eft, omnis confequentia in Dary eft mala, bacest consequentia in Dary, mala ergo. Sed illas omnes, & similes de aliis oportet loqui, non de se. Si quis dicat, ego mentior, continuò rogabunt omnes, quid dixerit, in quo fit mentitus. hæc pronuntiatio est falsa: quærent quænam, si pergar dicere hæc ipsa, respondebunt id nec verum esse nec fallum: idcirco non defuerunt inter cos quidam, vt Petrus Mantuanus, & Andreas Limofus, popularis meus, qui negarent propositionem posse oftendere seipsam ,multum alijs frementibus, quod tanta materia disputationibus detraheretur. Itaque calumnia cos impetiuerunt, quo id dicerent subterfugientes argumentorum laqueos, & pugnam ignaue * Feo somno detrectantes. Sed fit * finis, quum illi finem nullum faciant, namin infinitum sunt egressi, quum in omni iialectica, silutus sum. tum potissimum in his paruis logicalibus, quem septimum tractatum nominant extra Logicam vtranque nouam, & veterem, quod nibil effet de his traditum à prioribus : quæ res in causa fuit tantopere corrumpendi hanc partem, quod ipfi nulli melius fentienti innixi, toti effent fui, confinxerunt omnia pro captuillo suo, & lingua, & bonarum rerum omnium expertes. Atque hoc loco, inque reliqua omni Dialectica quum ignorarent quænam ellent fua, quæ aliena, & in omnes ferè artes impetum indoctè fecissent, detinuerunt auditorem diutissime, tradendis iam multis præter rem naturalibus, supernaturalibus, dininis, grammati-CIS

Alieni/fima traduntur.

eis, quæ vt erant perplexa, & confusa omnia, ita fuerunt in dialectica per maiores ambages circunducenda. Mirandum est, quum Dialecticam fateantur effe iuftrumentum aliarum artium: huic Lutetiz duos annos impendi, catera autem philosophia. & de natura, & de moribus, & prime philosophie, vix annum. Quid quod quidam: etiam de hoc anno aliquid Quidam ad Dialectica decidunt. Multi tota vita etiam longissima ni-

omni vita

bes scopules hil sunt aliud quam dialectici. Ea mora plurima sua fit inducere alienissima à re, & deprauatissima. Idque viu veadherescut. nit eis, quod est apud Ciceronem de philosophiæ studiis persona L. Crassi in tertio de Oratore Ista discuntur, inquita facile, fi & tantum lumas quantum opus fit, & babeas qui doce'e fideliter possit & scias ctiam ipse discere : sed fi tota vita nibil velis aliud agere, ipsa traditio, & questio quotidie ex se gignit aliquid, qued cum desidiosa delectatione vestiges: ita fit ut agitatione rerum fit infinita cognitio, facilis ufus doctrinam confirmet : mediocris opera tribuatur, memoria fludiumque permaneat , libet autem semper discere , vt fi velim ego talis optime ludere, aut pila fludio tenear, etiam fortaffe fi affequi non possum. At aly quia praclare faciunt, vehementius quam caufa poftulat , delectantur , vt Titius Pila , Brulla talis. Quare nibil eft quod quifquam magnitudine artium , ex eo quod fenes discunt, pertimescat : nanque aut senes ad eas accesserunt, aut voque ad senectutem infludiu detinentur, aut funt tardiffimi. Res quidem fic fe mea fententia babet , vt nifi quod quifque cito potuerit , nunquam omnino possit perdiscere. Sic Cicero. Et quia starim altercandum erat, & semper altercandum, questea sunt spinosa quadam apra disputationibus, quæ materiam suppeditatent rixis, & diutissime proferrent altercationem etiam in tradendis præceptis artis : nihil semel dicunt, ne adimant fibi argumentandi, & in contrarium dicendi occasionem. Sed si quam diffinitionem, aut formulam tradunt, primum confuse & ruditer proponunt, posteà paulatim, velut cogentibus ad id argumentatiunculis, expoliunt, & crebris tibicinibus fulciunt, vt denique per longissimos verbotum circumactus fit perfecta: & queruntur posteà de prolixitate corum, qui excultius scribunt, quum ipsi dum vndique ansas argumentorum venantur, id multis paginis vix explicent, quod exponi paucifii. mis verbis potuiflet.lam verò ne deeffet velut bello huic co:

Sopbifia, vt wris , [uos ipo si catulos lam! endo formant.

mca-

meatus, de omnibus inquisierunt etiam reconditis, & alienis, & puerilibus, & absurdis, & de iis quæ capere non potest humana mens : quum tamen Aristotelis sit in primo Topicorum sententia, neminem sanæ mentis propositurum, quod ab omnibus vel reprobatum sit, vel comprobatum, vel etiam plurimis : hec enim dubitationem nullam habent, nam quæflio dialectica, est quastio probabilis, non paradoxa: nec contenti ijs, quæ natura ingenij humani aslequi, & definire poterat, ad viuum voluerunt omnia resecare, adducti dulcedine disputandi. Et quemadmodum qui pruritus titil. latione acti nimium scabentes sanguinem eliciunt, & dolor fuccedit in locum fuanitatis : & mali chirurgi, dum morbidum nimis resecant, sanum quoque attingunt : ita isti dum nimium scalpunt veritatem, amittunt, & in falsum incidunt, quod profert se maiore aliqua verisimilitudine, quam ve- + Quedam rum ipsum : vt interdum orichalcum * magis exprimit colorem auri, quam aurum ipsum : & qui simulat, quam qui a falfa mais gic simpliciter, propius ad imaginem veri accedit, etfi longius à vero iplo. Hinc est acutus ille Mimi versiculus : Nimium altercando veritas amittitur. Ad populum vero spectatorem, & interdum etiam, fi diis placet, altercationum arbitrum quæsita ludicra tanquam in fabula, ac ipso sono grandia, & vasta, vt pullata turba admiraretur, quæ non caperet, ipsique magni estent vulgi existimatione. Inde arrogantia quod aliquid fibi effe viderentur, quia populo stulto iudici videbantur: nam bellaces homines pulcherrimum censebant esse titulum innieti ve principes: hinc sophiste nomen sunt amplexi, quum alioqui sophistam diffinirent non existentem, sed apparentem. Quidam se borribilem Sophistam cognominabat Lutetie, non minorem eam appel lationem ratus, quam Africani, aut Asiatici. Intrauit palam, & magno agmine ostentatio, atque ex ea pertinacia non cedendi melius dicenti, ne victus hoc coactulque vi argumenti videatur facere: & ex pertinacia tuendi quicquid suscepissent connicti, & prostrati, ad rem maxime ab. furdam confugiebant, quæ illos in præsens periculo eximeret: mox liberati honorem illi habebant, tanquam seruatrici, & dignitatem attribuebant placiti, ita ex euafione transibat in dogma. Accendebantur leues homines gloriæ Sette Sophi, cupidine, quum se quisq; authorem haberi vellet noui inuen. starum.

Speciem probabilitatis, quam quedã vera: vi An riflot. Soubista:

placita.

Sophiftarum ti, quæ confirmauit confensus sequacium, quod erat factu facillimum, quum ad eam rem nec literis, nec libris effet opus, tantum inuicta contentione, fi fibi in respondendo coflaret, nec admitteret repugnantia: verè erant placita, nam pro ratione nihil afferebatur aliud, nifi, fie placet, fie videtur, impugna ipfe, ego confequenter tuebor. Nam quum Ariftoreles qu'inque metarum' genera posuerit, in quibus sistit disputatio, vbi ad aliquid illarum est peruentum, isti nihil est tam nugax, aut opinabile, aut contrarium magnis viris aut abfurdum, & anile , quod metam centeant : fola contradictio eft meta, & ea vna efficit vt reijeiatur dogma ad alia quantumcunque absona, & flulta: vnicum dant responsum, concede, nam lequitur ex mea conclusione : imo ipfi ijdem pofito dogmate flatim vitro inferebant paradoxa quadam, ad qua omnia illa crar chufula ; hac omnia funt concedenda , que fe-Quot Sophi- quantur ex op nione mea Ita Dialectica fuir quicquid cuiuis

lestica.

fla, tot Dia- aliquando, quomodocunque venillet in mentem. Qualia vero effent illa placita preterea quæ attigi quæ tamen fola attigi maxime inter cos vulgaria, & receptifima: de peculia. ribus, quorum nullus est modus. Hinc potest intelligi, quod ad ea afferenda veniebant pueri fine lingua, fine libris, fine eruditione, infructi cafibus tanguam quæftionibus hariolandi, quas peri vnius noctis meditatione fexcentas citius excogitant, quam viri graues fexcentis annis vnam. Omne a possibiliter est b. & tamen nullum b, possibiliter est a : & ciulmodi. Hinc infinira dogmara, & totidem dialectica. Hec Pauli illa Hentisbari, alia Mantuani, Schoti, Thoma, Alberti, Ochami, Pardi, Dullardi, parcam nominibus viuentium, & id quidem non in ca parte, que est de inuenienda probabilitate, aut de iudicio argumentationis quod effet ferendum, sed in intelligentia, & explicatione, ac vsu sermonis Latini, qui vnus semper est, & simplex. Et tamen quum talia fint corum inuenta, mirantur non incelligi ab aliis, quæ ipsi somniarint: quasi omnes sint Iosephi, aut Danieles, qui poffint illa interpretari : egressique illam suam rerum naturam, quam incolunt, mirantur fe, & fua ab aliis non agnosci, & adhuiusmodi formulas exigunt dica omnium, quæ quum non congruunt, indoctes eos elle iudicant, & afinos

> pronuntiant, gaudentque se non intelligi, vt Circulatores quod obtuitum spectantiu frustrentur:maximorum quoque

> > fcrip.

Sophistarum præligia.

scriptorum dicta examinant, que non congruere ad suos canones initio non tam admirantur, quam velut indoctos, & se inferiores aspernantur. Posteà tuente illos vetusta authoritate, & consensu generis humani, ipsi etiam distinction nem habeant in gratiam illorum inuentam; Verum dicunt ifti, in fenfu, in quo fiunt propositiones, non in fenfu, quem faciunt. Quo quid potest dici infanius? quafi melius sciant pueri quem sensum facunt verba, & sentetiæ Latinæ, quam. Cicero, Varro, Plinius, Seneca, Hieronymus, Ambrofius, Augustinus: aut Græcæ, quam Demosthenes, Placo, Aristoteles, Ifocrates, Gregorius, Basilius, Chrysostomus, Origenes.

Adducti funt quidam in cam opinione ve dicant hae qui- Sophifica dem hactenus effe alijs artibus vtilia, quod acuant ingenia an vtilis alie discentium, & si quis hac intelligat, facile etiam alia affeque artibus. tur minus difficilia, quorum neutrum est verum. Videntur esse illa ingeniosa, partim quod no intelliguatur : nam quidam ea fola habent in pretio, que non capiunt, alij subtiliffimam oportere rem este arbitrantur, quam ipsi no cernant. Multis perinde videntur arguta, ve lusus pueriles sestiui, & argutuli. Nam znigmata hæc non ex ingenio eruditione multa exercitato & subacto, sed ex ignorantia melioru sunt? nata, ranguam herbæ inntiles in folo incultos necesse erar eos aliquid agere. Hec est enim natura humanorum ingeniorum, vt quoniam igneum eft, etiam heberiffimum, fed Sophistari ad aliquid agendum applicet. Itaque non acuunt hac inge- fine crunium, sed cogunt syluescete, contentiosum reddunt spinæ entant,non ifta, & morosum, non viuidum, & actuosum: in pulchris acuunt. acuunt quidem, & dedolant, sed ita, vt nihil superfit solidi: extenuant, minuunt, deprimut : & in his semel fractum haud facile ad res præclaras finunt attollere:præfertim quum hæc non modo aliena fint à veris artibus, sed etiam contraria, vt tendentibus ad altiores, ac veras disciplinas, tanta fint hac cura * dediscenda,ne profectu impediant, quata fuerant ac- * Vid Fabi cepta: quum tamen instrumentu aliarum sit artium, ad quod lib. 2.cap. 3. deprauatum torquent alia, & post tam diuturnos clamores in scholis adeò se pugnado exercitatos este rentur, ve iactent se argumentis posse vertere candida in nigrum, & ex homine facere asinum, quod longissime abest à vero. Namistorum lingua aut intelligitut, aut non. Si intelligitur, lanista in lanistam dimicat, & pirata in piratam, nihil est iactura,

eriam fi antisophista mediocriter sit institutus, tanta est opinionum inter illos criam probatarum varietas, ve hac conchifus euadere posit illhac. Ideo ad obstruendos exitus, & suffugia, multa consueverunt, ve ipsi vocant, supponere. Qui non intelligit que loquuntur, quomodo capietur ? coget cos apertius loqui, & communi lingua: in ca vero tam nihil valent, ve nulla sit vetula, aut cerdo de vulgi fæce, qui non illis vertat merum in candida : nec vlla tam imbecillis ratio fimpea de vita; & de medio, que non eos perturbet, nempe resiplis noua atque inufitata. Laurentius Valla ag-

Dialettica Laurenty

greffus eft reconcinnationem facere Dialectica, in qua dif-Zallei filigo Centre ab Aristorelei & Peripateticis veteribus, ac nouis. Mowin wier unce in quibuidam neutiquam praue, & fi ea funt perpauca, tadir in plerifque labitur, ve fuit vir ille vehemens, & ad faciendum judicium præcipitatus. Nec solum in re dialectica falsus est, fedin philosophia, nam hanc quoque attingit, & quod magis mirere in peceptis Latine lingue. Sed non minus illhic improbando aberrauit, quam in elegantijs, & inucctiuis, Caterum dialectica illius errores, qui funt fane multi, nos vel omittemus prorfum, vel in aliud tempus fi videbitur, referuabimus a nam fulcipere cum eo disputationem, res esfet nimiam prolixao minimeq; in prafens necessaria, quod illias argumenta nec magnis rationibus nituntur, nec

Training of the project of the same of the same of the same of eira stampob mente acuunt liccinge. foine our

sate, the tree and troubbar molecular bujuse ron via ding of actuo (in: in pulchris icasers.

LIBRI TERTII FINIS.

ad respectively as from an offerequesticiting on the co we mode alienatine à verie accète, fed criani com ana,ve plinas, tanta fint lix c were de di cente me grofe callent quara quara foldan ac + val valy

carraginan congra infromence sharum fit artium ad quad Lina capa. tion a serim core acute aba. Et post tim diminitios clemores שונה מפשה הוא במונים בא פנולות במה בו לפי לחינעד עי ובל פיונ

argumenta ofference entitle etalerum, & ex burni-Office of seed Jones II and about A vero. Name 1800. nger and me Bloom, it want. Stimellighter louifts

militare de acre Sephere a come nibiled samere,

DE CAVSIS CORRVPTARVM ARTIVM
Liber quartus, qui est de
corrupta Rhetorica.

Vmanç omnes societates duabus potissimum rebus vinciuntur, ac continentur: a Vt sentia iustitia, & b sermone, quarum si alterutra at, qua dedesit, difficile sit cœtum, & congregation è bet. vllam siue priuatam diutius consistere, ac b Vt dicat, conservari. neque enim vel cum iniquo qua sentit. possir quis habitare, & contrahere vita com-

mercia, siue sit ipse optimus, siue iniquissimus, vel cu eo velit viuere, quem non intelligit. Itaque duo funt velut claui, Iustitia, &. quisconuentus hominum reguntur, iustitia & fermo: fediu- Sermo, claut fliria racitas habet vires, et lentas : fermo vero presentiores, reipublice. et magis celeres : quòd altera rationis et confilij vim admouet,alter animi motus excitat. Ergo quem iuftum effe arbitrantur, ab eo se homines facile patiuntur regi. qui vero plurimum porest sermone, ellq; ad dicendu instructifimus, huc volunt ducem, et rectorem elle lui, & huic fe totos permittut, rati eandem esse vim in animo dicentis, quam experiuntur esse in animi fluuio sermone. Sed non omnes congregaçãones quicquid volunt efficiunt. Nam in a ijs vnus administrat omnia, vel certe pauci consensu, et conspiratione inter se quadam velut fornicati, magnisque viribus et potentia suffulti, fi quis imperio repugnet. Multitudo nec ad decernendum, exequendumve que flatuerit habet vires, sed ne ad coms quidem er conuentus celebrandos, quibus nihif en formidabilius paucorum potentia. Sunt alia congreIn imperio populari magna dicendi vis.

imperandi ius, & quodeunque imperauerint ad id exequendum vires. In illis prioribus si quis plurimum dicendo pollear, vel non auditur : neque enim sinitur publice loqui : vel etiam fi dicat, & perfuadeat multitudini, ea tamen & voluntatem habet metu præpeditam,& manus alligatas. In populari imperio quoniam quicquid multitudini est visum, id protinus habetur ratum, plurimum valet ad omnia vis dicendi. In istis ergo quando ho mines procliuitate natura ad honores feruntur, ad opes, ad fortunas, dignitatem, potentiam, permulti studuerunt, vt optime ad conciones ciuium dicerent: quod qui faciebant, oratores nominati funt, & corum ars oratoria; Græce rhetores, & thetorica. Hoc quidem dicendi principium. Sed ornatius dicendi, & acutius inueniendi ex necessitate fluxit. Cuius originem Aristoteles Siculis tribuit acuto hominum generi, & suapte natura faceto, arque ad dicedum parato. Apud hos enim cum crebra tyrannorum mutatione quorum nulla fuit regio feracior, possesfiones, & bona adempta alijs effent, alijs donata, postea verò tyranno vel occiso vel pulso, qui exulabant, & patrimonijs erat deuoluti, legibus & iudicijs, & æquitate iuris sua repeterent, instituerunt excultius quoddam, & politius dicendi genus in forum adducere, tum acrius, & argumentofius ido. ueum ad perfuadendum permouendumq; iudicum mentes,

Oratores. Rhetorice

origo,

c Ariftot. ult.c.Elech.

d Ariftot. 1.de Orat.

& totius coronæ. Hinc extitere artis huius præceptores antiquissimi, Empedocles Pythagoricus, qui mouisse aliqua circa rhetoricen scribitur, vt ait Fabius. Tum Corax & CTyhas, qui ex viu & dicendi consuctudine observata quadam præcepta tradidere: hoc secutus est iam cultus & elimatus magis homo insule eiusdeme Leontinus Gorgias, à quo mulib. & Cic.li, ti funt Athenis docti. Ex necessitate hac recuperandi sua, ad alia quoq; expeteda translatum est instrumentum:vt quemadmodum mouerant indices, mouerent etia animos in concione populi, senatus in curia, denique corum omnium, qui plurimum possent in republica, & in quorum manu atque arbitrio fortuna effet omnis polita ciuitatis: idq; tantò erat efficacius, quantò is qui diceret, populum effet nactus acutum, callidum, intemperantem, concitabilé, qui facile dicentis oratione tanquam aura quadam permoueretur, & agi-

saretur. Nam in bene constitutis cinitatibus quieto & mo-

derato,

derato, atque etiam paulò hebetiore populo eriam fi libero, non tamen magnus relictus est locus facundia ad se iactandum, quemadmodum Cretæ, vel Lacedæmone. Athenis autem præferuida ciuitate ac mobili, & in Afiæ Græcis Colonijs, qui penè fuerunt Athenis in ea loca dedu-Az, Rhodi quoque, & in Sicilia, postremo Roma dominatus est orator, vbi eloquentia inuenit turbas acumine ingenij præditas, inquietas, ambitiofas, & libertatis quadam aura tumefactas. Itaque Zeno ille Stoicus, qui Rhetoricen Vid. Diog. palmæ esse similem pronuntiquit, Dialecticen pugno, & ap. Laert in tius dixisser, Dialecticum ad subtilem doctorum examinati- Zenone. onem argumentum colligere, Rhetorem verò ad popularem sensum applicare: nam breuius non raro colligit orator quam dialecticus : vt quum enuntiationem vnam pro tota argumentatione ponit interdum bene longa, quem. admodum in instrumento probabilitatis est à nobis oftenfum. Ergo vt erat exercitium hoc gradus ad ingentem potentiam, expetiuerunt hanc artem homines honorum cupidi, opulenti, occupati negotijs : quumque ad actionem & destinatum vsum converterent quicquid vel didicissent à præceptoribus, vel ipfi experimentis depræhendissent, vel inuenissent cogitationibus & incitatione mentis, non curarunt inquirere quid effet ea ars, quæ eius materia, qui limites: quam lare pateret, quis scopus: videlicet non cam ad scientiam aliquam excolebant, sed vt locum dignitatis in ciuitare amplissima obtinerent, opibus, & honore cumularentur, & quandam velut tyrannidem exercerent dicendi viribus tanquam satellitio circumsepti, quo & opem amicis ferrent, & inimicos fatigarent Ergo illa omnia temere funt ab eis definita, nempe ab occupatis, & aliò intentis. Videbant viu quotidie venire vt de republica dicerent, de pace, de bello, de iusticia, de magnanimirare, forritudine, opibus, fortuna, de nauigatione, de ventis, de imbribus, de natura Oceani, de cœlis, dijs, hominibus, de affectibus, & opinionibus, de salubritate, de peste, de cibis: putauerunt omnia esse artis huius, quoniam nihil erat de quo non aliquando effet dicendum.Clamat · Quintilianus,& indignabudus velut res e In proam. luas repetit, amputata esse de rhetorica per homines desidiofos, quæ; ad naturæ contemplationem quæq; ad componendos mores attinerent, et ex vno studio facta multa, tan-

Quid Rheli.

quam membris vno ex corpore duulsis ac dissipatis : fuere qui tanto ambitu gauderent professionem suam extendi,ne rem leuem & cuiuis facilem aut obuiam viderentur præstare. Alij qui opes erant & potentiam eloquentiæ adiumento conlecuti, difficiliorem aditum & arduum magis ascensum oftenderunt, ne alij fecum æquarentur dignitate, neu curarent eadem ingredi difficultate perueniedi deterriti. Aristotor Ariflote- teles Rhetoricen diffiniuit vim seu facultatem videndi quid in quoque fit probabile : nec facit, inquit, Rhetorice probabilia, led widet : ficut nec fac t medicus la ubria, fed videt. Ita ne verò tam est de iustitia rhetoris dicere, quam medici de pharmacis, de berbis? omnes igitur artes func Rhetoricæ, ficut pharmaca omnia medicinæ: mò hæc ipfa medicina Rhe. toricæ pars crit: & muta illa corporum, & linearum, & numerorum inspectio, & tora ars puluere, & radio contenta Rhetoricæ fuerit pars. Quid facitis? immensum onus imponitis humeris tam teneræ puellæ, ac delicatæ?ldem imponetis dialecticæ. An rhetoricen conferruminationem quadam facitis artium et disciplinarum omnium? Quis non vider non esse rhetoris de cælo, deq; elementis dicere, de angulis, de pyramide Quod fi illius funt hæc omnia, cur de eis non præcipit? Quis vnquam tam ambitiofus fuit Rhetor, qui hæc ad curam suæ artis reuocaret? ne Græculi quidem, qui omnia tentarunt, & quorum innumerabilia extant tractationis huius pracepta. At qui bas callent omnia dicunt melsus: ceu verò non vnaquæque ars alia quauis adiquetur, nec protinus pars est illius. Adminiculo est natura contemplationi, cognit o veteris memoria, num ideo historia pars est philosophix de natura? architectus melior, si sit philosophus : quid, ergo philosophia pars est architecturæ? Non potest esse historicus qui non sit Cosmògraphus, non astronomus, qui non arithmeticus, non medicus, qui non etiam phylicus:artes tamen funt separata, & distincta . Hacquum reputarent magni artis huius patroni, fatis intellexerunt no posse omniailla tam varia, tam immensa, tam late fusa ac patentia rhetorem vnum capere ac sustinere: ideo alij gemi. tioniverfa- nom fecerunt rhetoricen: vnam vninerfalem, que res omnes complecteretur, de quibus aliquando dici possit, alteram particu'arem, & vlui ciuili appoliram, que folum in rebus ciuilibus versatur. Ideo quadam de philosophia moru excer-

Rhetorica. 2. Particu-

Lares. intie.

0.011011

pra documenta in hanc artem inuexerunt, sed vt in alieno Quam late loco leuter, & defungendi solum gratia. Nec Aristoteles pateat madiffimulat parum exacte tradi fibi in rhetoricis, que de teria Rhetorebus mortalibus differit, sed ad captum popularem, cuivni rice. debetorator seruire turbis & cocionibus natus. Cur Quin- In Procemie. tilianus qui philosophos furti arcessit tanquam iniquos possessores moralis disciplina, ipte nihil penè de care tradit ? fi remittunt adolescentem suum ad philosophum vr inde repetat, cur ipfi præcipiunt tam negligenter, & craffe quadam Minerua : vt appareat eos in alieno versari opere, & ad se nihil artinente? Cur tantam & tam præclaram fuz artis partem occuparam indigne ab iniquis possessoribus, & imperitia illorum contaminatam non repurgant, & suo splendori restituunt ? Sed certe non magis de moribus, aut de re alia quauis dicere fuerit rhetoris materia. quam fi quis scribendi profiteatur artem, materia huic fuerit pannus aut charta : bene ille quidem hæc scindet, fi dentur, sed ipse non adteret quatenus sciffor, ac ne fi fit quidem inuolura, aut dura, & parum scissoni apta ipse vt scissor enoluet, & molliet, & scissoni accommodabit. sed iam ve alius artifex id faciet, fi quid fecerit tale. Non defuerunt qui præceptis morum in media rhetorica tradendis magis delitijs & defidiæ cosuluerint discentium, quam quod putarent effe artis : ve quandoquidem rhetoric m folam perebantij qui in curia, & foro, & oculis multitudinis volebant versari, reliquas omnes artes vel non vacaret attingete, vel omnino ve ignobiles obscurásque aspernarentur, haberent in opere tituli rhetorices omnia velut delibata, de quibus effereis aliquando in civitace disputandum : volebant omnes bene dicere, & citò volebant, de qua festinancia Ciccio, & Marcus Fabius conqueruntur: ita illa ipfa que erant ab arte aliena non discerent, nisi velamento quodam rhetorices obtecta. ve quum absynthium pueris datur illitum melle. Prgo multis non licuit de arte præcipere, fed de hoc artifice, & vtili dolo ingesserunt, que simpliciter & aperte tradita respuis. fent. Sed hac de re fatis.

Prætereo innumeras rhetoru opiniones, ac fentetias:alijs De materia augentibus materiam, alijs minuentibus. Cicero varius eft, Rhetoricas & lubricus, & incoffas, vt ferè in rebus philosophicis. Vellet omnia subijcere Oratori L. Crassus, M. Antonius non finit,

quorum apud Cicerone disputationes norissima fint. Nam Antonio is oraret sufficit, qui verbis ad audiendum incundis & fententijs ad probandum accommodatis vti possit in causis forensibus atque communibus : quique sit præterca instructus voce, & actione, & lepôre. Tales profecto fuerunt qui Athenis, & in Afia, & Romæ pro oratoribus habencur, celebranturg;, decemilli Athenis, Tum Romæ duo illi, quos modo nominaui, & Caro, Gracchi, Galba, Sulpitius, Corta, Horren fius, qui non instructi ac parati fuerunt à cognirione plurimarum artium, sed ingenij acumine & solertia, viu, prudentia communi, & in fermone elegantia, & cultu quodam. Iam quid fir ipfa Rhetorice ars ne, an scientia, an virtus, an vis, an infrumentum, & vt Graci dicunt, op avov. Nam alij eam ita sustulerunt præclaris nuncupationibus, vt aliorum inuidix obiecerint, qui illam etiam pranitatem quan-

dam artis nominarunt, Graco verbo zaxorexiar. Socra-

Definitio Rhetorice.

Rhetorica quid (it.

tes in Gorgia Platonis adulatoriam, & simulatricem particulæ ciuilis facultaris. Alij vim, alij vium dixerunt, alij artem à scientia & virtute difiunctam. Quidam vero scientiam. Stoici eloquentiam dicunt virtutem, & sapientiam, & talem elle Rhetoricen : quemadmodum Quintilianus col-* In proem. ligit, nec f oratorem quidem effe poffe nis virum bonum. & lib.1. ca. Quod Cato velut ex oraculo protulerit ofatorem effe virum 2.6 lib.12. bonum dicendi peritum. In quo ita laborat & sudat, dum va.1.ubi ait contendit planum facere Ciceronem ac Demosthenem, qui Catonem fic inter oratores primi habeatur bonos fuific viros, vt me gradefinivisse uiffimi viri misereat, qui res tam diuersas natura voluerit vid.li.12.ca. conjungere,& ex duabus inuitis & reluctantibus vnam face-11.idem do- re. Obscurè quidem Cicero, sed aliquanto verius tamen in cet in diale- tertio de Oratore libro. De oratoria enim loquens sic ingo de Orat. quit ; Duo maior est vis, boc est magis probitate iungenda qui adferibi jummaque prudentia, quarum virtutum expertibus si dicentur Tacito. di copiam tradiderimus, non eos quidem oratores effecerimus, sed furentibus quadam arma dederimus. Sic ille : quanquam redit paulo post ad priorem ambitionem, & oratoriam facit elle sapientiam, nempe cogitandi pronunciandique rationem , vimq, dicendi : & confundit que funt discretiffima : arq, einsdem effe artis retur bene fentire, & bene dicere, vtiliter fane : atq; vtinamid hominibus persuaderet, sed

non perinde vere, quippe que finibus, materijs, & toto viu

separantur. Nam quod Cato virum bonum dicendi peritum oratorem effe pronuntiarit, miror communem arque vittatam loquendi rationem aliorfum esse ab hominibus doctis detortam. Vulgari enim linguarum omnium consuetudine Vir bonus: viri boni & nominantur, & habentur, qui nullo sunt probro Cic. in Lel. infames. Neque enim vir bonus est in proposito censendus, ad Socratis & Stoicorum formulam, & ad illam, iuxta quam de sponsione boni viri sententia noluit ferre C. Fimbria con. fularis, vt est apud Marcum Tullium: Sed eo iplo modo, quo Cato ide initio libri sui de re rustica: Et viru bonum maiores nostri qui laudabant, ita laudabat bonum agricola, bonumque colonu:amplissime laudari existimabatur, qui ita laudabatur. An hie etiam Stoicum illum bonum virum quærent?

Iam quod exercitationis huius fructus peteretur, fiue no- Pla.. Phedr xiis ciuibus in foro postulandis, aut tuendis innocentibus, fiue in curia de eo quo de consolaretur, aut publice in concione sententiam dicendo, duo fecerunt genera causarum, Tria genera iudiciale, & suasorium. Quod vero frequentes haberentur in Græciæ conuentibus panegyrici, tum dicerentur funebres caufarum. laudationes corum, qui pro patria occubuissent, quos illi vecant contractione: Roma quoque mos fuit viros primum fato functos, hinc fæminas quoque publice in funere laudari, additumest tertium, quod landatium nuncupatur, & demonstratiuum, id est em senniov. Ita numerus visus est satis plenus, vt causarum tria essent genera, quæ modo memoraui. Hanc diuisionem Aristoteles in literas retulit, cateri Quid Arimagno consensu tantum ducem sunt sequuti. In quo sicutin fot observaaliis ferè artis huius non tam in rei naturam Aristoteles est intuitus, quam vel consuetudinem explicuit, vel ea pro ma- causar. gegistra vsus est. Siquidem facultas dicendi tanquam vniuer a-ner. le quoddam instrumentum per omnia de quibus dicimus fusa est, non aliter quam Grammatica, & Dialectica. Nec Cicero & Quintilianus tacuerunt plura effe de quibus diceretur, genera, etiam Quintilianus multa explicuit. Sed ex illorum trium præceptis putauerunt, que ad alia effet opus posse deriuari. At qui diuersissimam habent inueniendi, disponendi,ornandi rationem. Quis non videt ad agendas gratias, ad gratulationes, ad consolationes, ad historiam, ad descriptionem, ad preceptiones longe effe alia, & inventione, & elocutione

rit in tribus

tione opus, quam ad iudicia, & consultationes, & demonstrationes. Atqui illa non raro materiam suppeditant dicendi: ideo & de quibusdam horum separatim aggressus est quædam tradere Dionysius ab Halicarnasso. M. Fabio satis videbatur ratio in contrarium cuincere, ve plura statuerentur genera : sed tutissimum censuit authores plures seoui, præ-Tum fail in fertim quum in eis haberet Ciceronem suum. Adde quod ex illis tribus quæstus nascebatur in ciuitate vberrimus, quo fa. ctum est ve reliqua contemnerentur, tanquam sterilia, & homines in illis primis exercitati facile fi quid esfet de alijs di. cendum, ex suo vsu expediebant, quæ possent in vulgus cum fauore & plaufu recipi, vt est in facultate hac exercitatio potior, quam ars.

Iam quinque fecerunt partes artis, Inuenire, disponere, elo-

pretio pretium.

Rhetorica partes quinque.

Memeria.

qui , meminisse, pronuntiare : alij alia addidere , vt quidam iudicium. Principio meminiffe nature eft, que fi arte adiuuatur non protinus est rhetorice, sed peritiæ cuiusdam, quam memoriam appellabant veteres, nunc vulgo memoratiuam, cuius inuentorem fuisse tradunt Simonidem vatem. Sed isti. quemadmodum initio dicebam, quibus viderent indigere oratorem, ea omnia in artem hanc inuexerunt, tanquam artis partem. An non reliquæ artes omnes egent memoria, Gramatica, Dialectica, Arithmetica, Iuris professio? Quid ergo vniuscuiusque artis memoria est pars? Quod si quis artifex vendicare fibi memorie tractationem ceu iure suo postet, is nimirum esfet iurisconsultus, qui maxime indiget, propter multitudinem & varieratem legum atque interpretationum. Ideo Cicero necessarium este oratori dicit acumen dialecticorum, memoriam iurisconsultorum. Pronuntiare verò ornamentum est artis, non pars. Scribendo enim tueri orator potest suum munus, & maximus esse orator fine gestu, tamet .. fi non eam habebit venustatem, gratiam, vim, vt magistrarus fordide aut neglectim veftitus. Porrò in voce, fi quæ fit eius natura spectatur, philosophi est officium: si quemadmodum exercenda, phonasci : si quomodo ea vtendum pro locis, pro temporibus, pro rebus, ciuilis est educationis, vt tota gestaum & cultus ratio. Si hoc postremum vult sibi orator vendicare, fir fane, quando nemo erit qui afferat. Quid inwenire an buius effe areis, aut omnino vlius dicemus, de cælis, de homine, de tota natura, de moribus, de publica re, de pridat d

Pronuntiatis.

Inacatio.

prinata, quæ sis dicturus excogitare, atque inuenire? Quod fi ita fit, quin huic nos vni cunctos tradimus, aliis omnibus valere iussis, tanquam superuacaneis Sed hoc certe singularum est artium in sua materia : in vita vero est iudicij, consilij,& quæ ex his nascitur, prudentiæ, quæ nulla compræhendi potest arte:ingenio, iudicio, vsu rerum, memoria paratur. Nam quid, quo loco, quo tempore, apud quos, qua enus fis dicturus, aut etiam non dicturus, heccine sunt rheroricæ partes? profecto non magis quam officia vice omnia, & publice, & prinatim: quibus tradendis nulla disciplina, nulla artis præcepta suffecerint: prudentia vbique præsto sit oportet tanquam confulcrix, & rectrix omnium an etiam audiendus erit nobis Cæcilius Plinius, qui ait didiciffe le oratoris effe non Tacere, pars magis loqui , quam tacere quim est opus ? Nunquid tacere quo- abetorica. que docet hæc ars? Quis iam non videt hos omnes prudentiæ surripuisse vnde domuin suam locupletarent? Itaque cumulus ille rerum, qui quum à Latinis, tum vero à Græcis scriptoribus anxie congeritur, quid dicendum in procemio, in narratione, argumentando, concitando animos, aut scdando, in epilogis, in suspitionibus immittendis, augendis, animaduertendis, tollendis, non funt huius artis, ac ne vllius quidem, vsus funt, qui in immensum abit : vt mirandum sit Græcos homines, qui in ciusmodi mirifice solent fibi indulgere, non e iam plura de his reliquisse volumina, & que nulla possent lectione percurri Quam inepti in Hermogenis his funt, qui college une ratiunculas aliquot, quibus disci- inepie balpuli in singulis vel causarum generibus, vel orationis parti-butiendi ras bus vterentur, & dicta aliquot ex Demosthene, aut Isocrate tiuncule. desumpta? namin hoc plures sunt Hermogenes, & alij Græci quam Latini, pro formula nobis obijciunt dicendi. Postca vero quam multum se, ac diu iactarunt, seque ac lectorem torserunt, nihil progressi hærent circa initia, & puetiliter sapere ac loqui iuuenem suum docent. Scilicet corriuare in Tyberis aut Ilisti alueum conabantur ipium Oceanum. Quid prodest illa coacernare, quorum rarus, aut Generales quod potius puto, nullus est vnquam vius futurus? Ego omitivit caabs te in arte vniuerfales canones, & dogmata ad omnem di- nones, dant cendi rationem apta è natura ipsa obternata ac deducta ex-pectabam, ac requirebam: namea demum artem efficient. Post hac si tibi vifum eset adiecisses exempla prime exerci- vao.

formulis vero tradere exempla ipsa non est artificis, sed experti tantum. Verum hæc, quemadmodum dixi, etenim dicendum est sepius, nequis fallatur præsertim in re tanta, rhetoricæ non sunt, sed iudicij, ac vsus. Ideirco exemplorum huiusmodi & plura, & accuratiora, & magis commoda docebit me dies vnus consuetudinis in foro, in curia, & cum prudentibus, quàm multi menses sub tali dicendi magistro consumrum inuetio pti. Sed ratio inquirendi argumenta dialectici est. Ideo Aria

Argumentorum inuctio dialect. non Rhetor.

stoteles octo libros Topicos inter logicos posuit: de ea re quam tenuiter agit in rhetoricis, quam pene nihil. Et quum amplificatio, que fit per res ex locis argumentorum peratur,ipli de ea seorsum præcipiunt, vt dicas eos congerere potius dicendi documenta, quam in artem quandam digerere audienti ad discendum vtilem : nimirum neque artem potuissent efficere ignari quid tradendum esset, & quatenus, quum de materia & finibus prauè ab initio iudicassent. Elocutio magis artishuius est propria: hanc vero perplexam & infinitam reddidit immodica Græcorum fubrilitas, & oriofa diligentia, quæ omnes loquendi formulas siue à loquentium consuetudine alienas, atque abhorrentes, sue protritas cum primis & vulgares, tanquam schemata & orationis lumina adnotauit. Stylum fiue characterem fecerunt tripl cem, imum, summum, & inter duos illos interiectum mediocrem, idque multis verbis & exemplis, etiam víque ab heroibus velut repetita origine, vt amplissimus sit Vlysses, Menelaus infimus, medius Nestor, nec satis vere, nec satis ad docen.

Eloquutio.

Stylus triplex.

ex una, sed ex censu. Quod si ex omnibus sumatur internis, corporeis, multis rebus fortuitis, multo plures existent ordines. Eundem ad modum indicatur. in oratione virtutes alix spectantur ex electione verborum, alix ex contextu & numeris, alix ex siguris & schematis, alix ex argumentorum viribus & acumine, alix ex copia, alix ex tractatione animorum, alix ex grauitate sententiarum, ita non tria esse modo possunt genera, sed plurima, quando in vnoquoque horum sunt etiam plura quam tria. Cicero in Oratore hæe genera distinguit. sed ita vr non facile dixeris quid sit secutus in secando, verba, an compositionem, an sen-

tentias, an argumenta. Iam nec ad docendum l'ec conduci-

1. Stylus, no dum accommodate. Populum quidem facile fuerit in tres

biliter

biliter funt excogitata : neque enim negant quin multa fint 2. Incomgeneramedia, arque interiecta inter illa tria : atqui ea non mode omitminus oportebat explicari, quam colorum genera, quæ na- tunt interietura inter atrum & candidum poluit, aut saporum inter dul- eta Styli gece atque amarum, qui quidem vehementer ab extremis di-nera. fant, nec facile est per extrema cognosci : aliam formam o. rationis infimæ epistola, aliud res rustica, aliud libri de philosophia postulant: non eodem mediocri ad virtutem, & ad profectionem hortamur:nec similiter inuidiam & misericor. Oratio homi diam mouemus. Fecerunt orationem velut hominem quendam, in qua essent caro, sanguis, succus, ossa, nerui, cutis, co_ni similis. lor, statura, habitudo, proportio partium, tuminterna, ingenium, iudicium, vigor animi, affectus, educatio & mores, quarum rerum partes eisdem signant, quis in homine: sed obscurissime ac perturbatissime : nihil diffiniunt, ac declarant : non statuunt quid offa, quid sanguinem vocent, quid fuccum, quid mores, idcirco mirifica est inter eos diffensio de his, vt de eadem oratione non modo diuersa pronuntient, fed aduersa quoque: videlicet quum non constaret quid quicque appellaretur, sed temere ac ritu populari nuncuparent fingula, vnufquifque hæc pro libito & captu fuo vfurpauit. Illud vehementer admiror, quod tanta atrocitate verbo- De versuin rum versum in soluta oratione vetuerint sieri, sædissimum id soluta oraturpissimumque appellantes, nec, partem quidem versus in-tione. ferri lunt paffi duntaxat maiusculam. Cuius placitis apenu. mero profiteor me rationem quæfifle, necdum inueniffe vllam. Siquidem vniuersaliter prohibent, nec auditorem respiciunt, nec dicentem, nec rem de qua dicitur, nec ob quem finem dicitur, nec genus aliquod versus signant & distinguunt. Aiunt oportere celari arrem quæ prodit fe fi fiat vetfus, & oftendit in concentu & verbis occupatum effe oratorem, non in re: idcirco nec quod habeat versus numerum passi sunt inferri, etiamfi non sit veisus: vt munera dare parenti. Tum ad grauitatem & opinionem veritatis cuius fermo, vt matrona quæpiam, vel puella honestissima non desiderat anxiŭ cultum, & exquisita ornamenta. Audio. Sed mul. Quicquid ta in hoc dicto occultantur, quæ facile fit conuellere. Primu ferè dicinihil possumus supra quatuor syllabas dicere, quod non in mus, cadit aliquam versus rationem cadat, quod ostendunt tam innu- in formam mera versuum genera. At, inquiunt, genus noti carminis, versus.

Atqui

Versus in o-

Atqui permultæ sunt pedestres orationes modulatiores longe quam iambici versus comædiarum Plauti & Terentij, quam vel heroici illi qui continuo feruntur cursu absque cefuris, ve apud Horatium. Persius hic permagna negotia diues: vel cum cæsura est obscura. Nescio quid medicans nugarum totus in illis. An non melos est in Sallustij proæmiis, in orationibus, in concionibus I. Liuij maius ac nobilius? Videre est pro lege Oppia, quam nominaui potissimum quòd ea Catonis & consulis & per se grauissimi viri perio. næ attribuitur. Quid hoc quod fuit Græciæ iudicium? Platonis & Democriti locutionem tameth à versu absit, tamen quod incitatius feratur, & clarissimorum verborum lumini. bus illustrata poema putandum magis, quam comicorum poetarum, apud quos nisi quod versiculi sint, nihil al ud esfe quotidiani diffimile fermonis. Nam quod celari volunt artem, vtique tot versuum genera in calore scribendi deuitaffe maioris est artis mea fententia, quam in aliquod illorum vel imprudentem incidisse, vel prudentem deuenisse. Quis enim omnia illa tam multa, tam varia, quibus vndique circunfidemur, effugiat?eo minus quum in curam fit rei potius : quam verborum intentus : vt de M. Bruto refert Fabius, non aliter ac gubernatoris fit peritifiimi atque exercitatissimi nauem inter Cyclades in offenso cursu ducere. Itaque homo eruditus, & dicendi peritiam callens, citius artem & diligentiam in eo deprehendat, qui in longa oratione genus carminum nullum admiscuerit, quam qui in aliquod impegerit nonnunquam: hunc sciet de rebus fuille naturaliter solicitum, illum de vocibus, & dictione. Adde his, quod qui non sunt iam versus, observatione, iteratione, vsu possunt fieri. Sic facti sunt versus ab Aristophane, ab Hipponacte, & aliis poëtis, qui antea non habebantur. Sed profecto adhibeat quantameunque operam & diligentiam quis volet, attentissime se obseruet iple custos sui non poterit tamen verlum effugere. Si quis maximorum authorum orationes excutiat, ex verfibus, aut magna illorum parte videbit omnia conflata, etiam notis, etiam fonoris magis, quam sunt trimetri iambici familiares fabulis. Cice. in sexto de republica : qui reliquos complectitur omnes , quatuor pedes funt heroici: pro Milone , dicere inc pientem timere , trochaicus ellafi iambicus in tertia sede par sit trochao, ve idem iple

ipse docer. Quum contra Titus Annius ipse magis, quin- Fersus inoque pedes heroici : de lege Manilia , quanquam mibi femper ratione: frequens, dimeter lambicus. In Acade, quæft. Duc cum effent dicta in conspectu confedimus omnes , versus est heroicus, si vnam syllabam demas, vt si dicas, sedimus. Seneca epifto. nonagefima fecunda, originis fue memor, dimeter iambicus, & quidem totus è iambis. Liuius præfatione noftra per tot annos vidit etas, trochaicus est. Quid quod multa funt verba simplicia que versum efficiunt adonicum, suspiciebant, accipiebant, imposinffet, archimagirus. Satis hec vidir Marcianus Capella, sed fulgore tantum authoritatis praffrictus eft : eius hæc funt verba : Neue in notiffimos verfus, & maxime heroicos structura fundatur, lambicósque verfus quamuis cos Cicero non enitet, quum dicit: Senatus bas intelligit, conful videt: & heroici versus finem vel initium non declinet, quum dicit: O miserum cui peccarelicebat. Et * Alias Inin - cadenucis, latent ista omnia. * Varro magnis obscurata culle crassis & circumfula tenebris Er in Verrinis plenum versum vna quidem syliaba mutylum fudit, quum dicit : Quum loquerer occultata tanti fletus gemitusque fiebant : nec finem vitauit elegi , ficut circunfusa, ait: Oderatelle bonos. Incurrit etiam in hendecasyllabi phaleucij petulanciam, dum dicit; Successit tibi Liuius Metellus. Sicille Aristoteles in arte poetica lambum ait familiari sermoni peculiarem effe, ideo in illo multa nos effundere iambaa, non item heroica. An non apud Ciceronem Craffus oratorem illum ait admirabilem effe & infignem, qui in oratione ipfa quasi quendam numerum versumque conficit: & mox : versus enim veteres illi in hac soluta oratione propemodum : hoc est numeros quosdam nobis esse adhibendos purauerunt. Quid est istud quasi & propemodum ? cedo quantum progrediar? vbi fistam? pueriles sunt ifte determinationes: populus concentum intelligit, numeri censuram non intelligit: fi versum aspernatur propter concentum, vbicunque sit concentus eadem erit alpernatio: & concentus iste ac numerus, qui nunc non est versus, adhibe iterationem, & vium, iam fiet versus. Quæro ctiam si versum alies num licet citare in oratione, cur non liceat fuum facere? eadem est harmonia, & concinnitas in alieno & proprio. Hæc quidem de ipio veriu, nune de authoribus. Po. Ro. bellaci & rusticitatis ostentatori suspecta erat ars omnis, & lite-

orat. Autores, de.

ræ, cuius fensum Graffus Ciceronianus, vi quisque optime sciret Grace, ita effe nequissimum, ve in syrus venalibus. Tum fi gestui addidisset orator versum, populus non esset sibi visus grauis oratoris orationem audire, sed saltantem histrionem spectare. Graco non item , cui etiam histriones honesti erant. Cicero memor ingenij coronæ suæ paucissimos in orationibus ac penè nullos citat versus: Demosthenes & Æschines plures & liberius. Cicero defendens Archiam, quòd de studis humanitatis loqueretur, nouo se dicendi genere vium effe air: & pro Murena prefatut veniam: & ad C. Cæfarem versus Homeri admiscens nouum epistole genus nominat. Atqui Æschines Solonem laudans maximo hominum conuentu in accusatione Ctesiphontis inter illius decora poetica fludium atque exercitationem numerat. Ad hac aures sunt varia, sunt quibus Ciceronis concentus sit effæmi. natus & mollis, sunt quibus durus : malunt Quintiliani declamationem. Alij alios pedes amplectuntur : Aristoteles Pæonem, Cicero Dichorzum, nec ipfe fecum in deligendo Satis consentiens, vt Martianus annotauit. Vedes, inquitille , quadam permifta confusione Cicero perturbat , dum dicit modo ditrocheo ionicum concludendum, modo peonem primum probat incipientibus, modo finientibus, modo dochimum qui constat breui, duabus longis, breui & longa, cuius exemplum posuit amicos tenes. Item amphimacrum pedem, & rursus da-Eylicum numerum laudat , nec tamen certa frientia eft. Ego tamen compendiosiora percurram , vt in bac sylva quibusdam videar praire tramitibus. Sic ille. At neque his grauiores aut meliores dat formulas, sed leues, & pueriles admodum. Hæc quidem ex ingeniis nascuntur, quæ non omnia delectant eadem: alij alijs capiuntur, vt in sensibus varij soni allubescunt variis auribus, colores oculis, sapores palatis. Ad hæc mutatum est seculis iudicium aurium : aspera, & dura compositio placuit Catoni & Gracchis, & ea viri-Leze dia- lis est visa. Concinniores fuerunt Antonius & Crassus:mullogum de o- to his & reliquis omnibus numerofior Cicero: mollis & devataribu,qui litiosa & fracta compositio corrupto magis seculo sub Ve-

illi adseribi- spasianis & Traiano viguit, ita ve orationes, quod Cornetur, cum st lius * Tacitus queritur, ad lyram, non aliter quam poëtarum Quintilia- carmina, canerentur. In dicente etiam magnum discrimen: non decet orationis illa modulatio & numerofitas frigidam

ienect

duin

senectam, certe ardentem inuentam decebit. At celanda est ars, namid fæpe inculcant, ne effluat, Quorsum ? vt facilius persuadeas. Quid si non ve persuadeam scribo, sed ve narrem, vel vt delectem ? Poetis ad delectationem licuit tot Poete, generibus carminum abuti, mihi non licebit quibus volam. qui tantum delectationem peto ? quam fuisse causam Cicero scribit car numeros in orationem inuexerir Isocrates, qui incondirum antiquorum dicendi confuenidinem delectatio. nis a que aurium caufa, quemadmodum feribit discipulus, eius Naucrates, numeris aftrinxit. Verum enimuero prisci illi oratores quocunque istis de rebus modo disputarent ; ac flatuerent, maximas tamen dicendi opes colligerunt magnitudine ingenioru, fludij vsus, exercitationis : quippe omnia hæc acuebat atq; stimulabat ingens eloquentiæ propositum præmiu, dignitas, opes, potentia in ciuitate, quod præmium fimul primum sublatum est eloquentia quoque est collapsa: nam quum oratorum licentiam nimium lefe videret effundere, multis esse innocentibus peticulo, nocentibus prafi. dio : ve qui hoc quoq ; arroganter profiterentur & iactarent de inferiore caula superiorem se poste, & de superiote, inferiorem facere:combendam velut claustris impositis duxe- " Vid. Fab. runt "Athenis veriti funt affectus mouere, quod vilum eft li.2.cap.17. philosophis longe equissimum, ne judicis animus nempe & Aristot.15. norma qua effet iudicandum à recto yllam omnino in par- Rhet. tem inflecteretur. Roma Pompeius magnus ter tio suo cofulatu legem tulit, ve actori dux aflignarentur ad dicendum horz, patrono tres, & pereraretur eodem die. De quo Cicero queritur in Bruto, inquit enim : Et perterritum armis hoc fludium nostrum conticuit subito, & obmutuit lege Inde Tati-Pompeia ternis horis ad dicendum datis . Et Tacitus importus fitos dicit elle velut frænos eloquentia. Caterum in ius & potestatem vnius redactis omnibus, is non passus est vel tam crebro populum coire, vel tam frequentem, vel quenquam libere in publico loqui, quod vt erat, ita periculolum effe existimatum est potentiæ vnius. Quocirca exclusa est a cont cionibus eloquentia, id eft, à theatro, & nutrice sua, quemadmodum in libro de orarore secundo docer his verbis Cicero. Fit autem ut quia maxims quafi orgiori scena videatur concio; natura ipfa ad ornatius dicendi genus excitetur : babet enim multitude vim quandam talem; ut quemadmo-

Genus dicedi à quibus mulatum.

dum tibicen fine tibijs canere, sic orator nisi multitudine audiente, eloquens esse non poterit. Principes raro ipsi loquebantur ad populum, & pauca, plerunque per edica, haud aliter quam ad leruos : in senatu fententiæ dicebantur non libere vt antea, sed in adulationé potentie composite, erantque magis encomia principum, quam deliberationes de publicis vulitatibus. In foro fi princeps cognosceret, pudor verebat eum detinere, quoniam & iple interdum gestu testabazur properarefe : conuerfis omnibus ad delitias relicta cura reipublica, nec ipfi iudices, qui effent imperiti & delicati, 15gas ferebant orationes, fed breues, atque ealdem amonas: & quod in persona judicis est flagitiosum, malebant aliquid, quod delectaret; audire, quam quod doceret de caufa. aptata funt muufmodi affectibus orationes, & in forum allaeum, quod feenz magis congrueret. Ita genus dicendi penitus matatum, ex fano, & fobrio, & feuero ad luxum, & delitias, tanquam si virili veste posita muliebrem sumpsisfet. Iple populus in forum & iudicia coibat, non ficut anten inspecturus quid ageretur, & qua fide, tanquam dominus & rector omnium, fed velut in theatrum ad oblectationem omissa libertate, & cura reipublica, segnis atque otiofus: & quià illud publice placebat in scholas inuectum est ad exercitationes rales funt declamationes illorum temporum inventa, non ad victoriam, fed ad voluptatem : neque enim pugnabant, sed ventilabant : poéticas quoque amænitates per egreffus petierunt : quod oftendunt Quintiliani declamationes, & que ex declamatoribus sui temporis citantur & Senecal Digreditur quidem Cícero, & describir, sed seucre, grauiter, & ad rem : paulo quidem fulius, nempe in orationibus infinitis, sed dignitate & dicentis, & audientium,& rei ipsius conseruara. Contra illos ad citharam dicas aliquid animi caula canere, non rem grauissimam meditari : quod Quintiliani indigne ferunt Tacitus, Quintilianus, Seneca, ita vt quum illæ declamationes, quæ Quintiliani circumferuntur nomine, tam aliene fint ab eius ipfius præceptis, & tales vt contra eas potissimum inuchi videatur, non defuerint qui illius effe negent : & declamabant quidem vereres, ve Cicero, sed veras causas, & eas, quas mox essent in vero certamine acturi, qualique ex puluere & vmbra in solem & militiam mindaturi, Recentiores vero declamabant fictas, & omni-

declamatianes.

no inutiles, quarum nulla in foro aut senatu posser contin- Quomodo gere:nam eas quærebant in quibus maxime postent se iacta- ars oratoria rei& oriofos auditorum cœtus permulcere: Ad postremum, degeneravito quum legibus iam à principibus constitutis iudicia exercerentur, vilum est adhiberi potius ad examinandam caulam iuris & legum peritum, quam oratorem. Ita creuit potentia interpretum iuris, etiam in coniecturis: & ftudiú artis oratoriz prorfum sublatum circiter Antoninorum tempora : quum iurisconsulti, qui plurimum valebant gratia apud principes, decreuissent ipsi seli totum ocupare : & fortassis ita visum est Marco Antonio philosopho, qui non censuit expedire, ve iustuin atque miustum dicendo confundererur: sublato corpore & imago perijt. Declamare quoque est defitum, & artem cognosci, que nihil erat fine exercitio profittura. Inane verò censuerunt laborem aliquem fructu omni adempto suscipi. Paulatim studium excolenda lingua cesta. uit, quam nullus effer eius operepretium. Quapropter ex bonis studijs maturime omnium eloquentia est tanquam flos quida delicatus flante Borca decuffus : id cft, remota illa populari aura eloquentiz saluberrima, deserto linguz cultu, & lingua ipfa fine vindice relicta, iniuriz cuiusuis incursui exposita, & obnoxia aduentu barbarorum velut accepta plaga intercidit. Recepta Christiana pietate passi sunt prin. cipes, quod vniuersis in commune conducerer, ut presbyteri ad populum de rebus facris loquerentur:ita facri concionatores priscis illis oratoribus successere, sed dissimillimo successu : nam quanto illos superamus rebus, tanto partibus omnibus eloquentia, tota vi persuadendi, sententijs, argumentis, dispositione, verbis, genere orationis, actione inferiores sumus. Cuius rei culpa diuisa est inter dicentem, & audienté. Olim qui dicebant erant callentissimi vsus & totius prudentiz communis, tractandorum animorum peritifii- concionatemi artifices. Qui nunc dicunt, quam dispares, imperi-res buins teti, ignari vitæ, imo etiam communis fensus : qui fint af- poris. fectus, aut quemadmodum vel impellendi, vel reuocandi omnino nescij. Nec cui rei quæ verba, quod genus orarionis fit adhibendum norunt,omnia bene conuenire omnibus Fratres pra rati. Sententias habent phimbeas, frigidas, incentes, legnes, dicatores, que animos deijciant citius, quam excitent: argumentatiun. eulas colligune abillo exercitio scholastico, que ventilans

Auditores cionum.

Studium linguarum in Italia.

Poggius, Valia, aly.

quidem,& titillant interd'im, nunquam feriunt aut cædunt. Dispositio sula & diffipata : nihil dicunt suo loco : actio immoderata, nihil pro re aut tempore : non in voce, no in oculis & ore, non in manu & digitis, non in gestu & staru corporis vniuerfi:quæ illi ita habent cognita,vt nulla effe arbittentur,nec intereffe faltitent dicentes, an fedeant. iam auditores facraru co- habebant illi olim acutos, attentos, plerosque eruditos:nunc focordes, fegnes, peregrinantes animo, rudes arque imperitos, vt eadem habeant sæpe repetéda, qui dicunt, non solum quo infigantur & hæreant memorie, sed quo vel intelligantur, frquid fit acutius, nin explicet & explanet, in quo amittitur gratia & vis orationis, trustra clamarit, surdo fiunt verba: si quid obliquum, nisi recte & simpliciter exponat, perdiderit dictum: nec minus fane petdit, quum venustate atq; speciem dehonestat, & frangit neruos. Memoria patrum & auorum cœptum est in Italia reuocari studium linguarum per discipulos Petri Rauennatis Latini, & manuelis Chryfolora Graci: inter quos maximi nominis fuere Leonardus Arctinus, Fran. Filelphus, Laurentius Valla, Varinus Verononfis, Perottus Nicholaus Secuti funt eos loannes Picus, Hermolaus Barbarus, Angelus Politianus, & alij quos hic recensere nihil attiner. Hos verò, & quotquot doctius Latine loquerentur, quam cateri, oratores vocauerunt. Sed ij qui vim nominis parum intelligerent: exercitium enim ar. us ora oriæ nondum est reductum, sed tantum in linguis fund tus deiectis ac perfundatis instauradis atque erigendis cunctum illorum studium consumptum est. Quippe artis huius pracepta exercitio remoto nihil iuuant Hactenus nemo d'eclamatit vi que in materia argumentola, & quali in certamine & palæfira : tametfi multi delectarunt se oratiun. culis, que aduerfarium non haberent : ve laudationibus artium, virtutum, principum hominum : vel tabiole fe exere terunt canina facundia, inuectivi , quibus lacerarent inuicom, ideft conuitijs, & maledictis in vnum congestis quotquot poffent, quis aduerfarium profeinderent, palo sulpenderent,irridendum & contemnendum omnibus exhiberent, de cauta, nihil dicerent, aut perparum: fi qua ramen alia erat caufa, quam susceptas leur aliqua de caufa inimicitias atrociter periequi. Nec de phrasi, & genete dicendi video illos fuife value iolicitos, in electione modo verboru occupatos.

Et quemadmodum ante centum annos qui Ciceronem ve Latinos alios legebant scriptores, sensa spectantes sola, ver- Longoliani ba non animaduercerunt : ira isti qui in verba sola essentin- oratores. tenti, dictionem præterierunt inanimaduerlam. Ergo videas eos eadem dictione conscriptifle res magnas, paruas, læras, triftes, humiles, fublimes, epistolas, orationes, rustica, phylica, moralia, forensia. Nimirum accomodatio styli. ad genera argumentorum & audienrium, atque adeò inuentio ipfa argum:ntorum causis & locis apra resest longa, varia, intricata : de qua Plinius Cæcil us, undeuicessimo, inquit, atatis anno dicere in foro capi, & nunc demum quid prastare debeat orator, adbuc tamen per caliginem videe. At illorum plerique nullam, aut perexiguam huie rei operam impenderunt, al oqui per se difficillimæ : quo magis miror quorundam impudeutiam dixero an ne temeritatem, an viruque, qui de cultu, & colore, & habitu orationis, denique de toto ftylo ac phrasi intrepide judicent inexercitati, & quidem ex breui aliqua, & tumultuaria pagellæ vnius aut alterius lectione : de quo merito, & grauiter Gulielmus Budæus conqueritur, quum vereres in tanto studio, diligentia, viu non potuerint vbiq; recte censere. Quid quod ea nomi-

partim huius artis magni illius præceptores fecerut imitationem quod primum est in omni sermone, quippe quem pare Rheteimitando discimus, ve artes ac disciplinas, quascunque à na-rica. tura non accepimus. Sed imitatio rerum diuinarum nunquam poteit exemplari par effe, nec mortalem artificem æ : Imitatio. quari sempiteterno: in humanis potest ita proficere, ve homo i . In divinis hominem consequatur, & antecedat. Quocirca quæ initio impar exeest imitatio, paulatim ed debet progredi, vbi iam incipiat este plari. certamen non folum æquandi, fed etiam, fi qua detur, vin- 2.1n humacendi Imiratio nunquam eò pertingit, quod fibi pro exem- nis superior plati proposuit. At verd in certamine ctiam à tergo possis effe potest. eum reinquere cum quo cerras. Itaque veteres sie initio imitabantur, vt mox amularentur, ad postremum quoq. nam præuertebant illis, quos prius pro ducibus, ac magi-Aris habuissent: vt Cicero Crasso, & Antonio: Plato Craty-cipuli meli-o, & Architæ: Aristoteles Platoni: Vergilius Ennio, Lucre-ores magitio , Hesiodo : Nostra ztate quidam r'dicule sese alligant stris.

Imitatores Ciceroniaftri

imitationi tantum, nec in verbis solum Latini sermonis & Grzci, quod necessariú est, propterea quod ex lingux amisfz in vulgus monimentis veterum authorum continentur ac conferuantur, fed in phrasi, quod minime est necessarium: quippe collectis è lectione vocabulis, & loquendi formulis, tanquam lignis & lapidibus, fic vnufquifque extrucre orationem potest, ve maxime vel ingenio suo congruat, vel exigat materia, vel tempus aut locus polcant. Verum quod magis mirêre, in materia & argumento tractando nunquam non imitantur, vt imperiti sutores qui nullum calceum vel scindere possunt, vel suere, nisi forma adhibita: aftringunt vires & libertatem ingenij ad certum quoddam præscriptum : yt non immerito (eruum pecus imitateres nominer Flaccus Horatius. An verò est vlla seruitus major, & quidem voluntate su'cepta, quam non audere ducis sui præscripta, & tanquam sæua dominorum imperia egredi, etiam fi aliò res vocet > fi tempus, fi auditores, fi ge. nerola ingenij natura inuitet, pertrahat ? Quomodo poterunt hi currere, fi fit opus, imò quomodo ingredi, quibus est semper in alieno demum vestigio pes figendus, non aliter quam pueri faciunt lusitantes in puluere? Quid dicam imitari semper eos, nec scire quid sit imitari ? Nam suppilare putant esse imitari, nempe vel verborum ac rationis, vel rerum & argumentorum particulas sumere, ex quibus velut centonibus opus suum consuant. Périnde ac si pictor diceretur imitari, qui aut pratum effingens, flores illhine decerptes tabu a fux annecterer, aut hominem reddens, partem toge illius affuerer picturæ, aut etiam, fi dijs placet, nafum quem exprimere non posser, vellet homini amputatum pi-Aurz luz addi, quo effet perfecta. Si quis rem acutius intucatur, talis est istorum imitatio : decerpunt, surripiunt, imò palam compilant. Et vt furti crimen suffugiant, imitari vocant, vt fures furari dicunt amouere, tollere, conualare. Age porrò, vnde colligunt hæc panis fruftula, has aque guttulas, quibus mendiciratem fuam fuftentent ? non ex varijs,& optimo quoque, vt puella, qua in hortulis colligunt flosculos ad sasciculos & coronamenta, sed vni alicui hostio affixi mifere fe alunt : vnicuipiam funt addicti : & vbi ingenij tarditas corpit male amulari, quicquid deinceps dicant autfaciant, illius credunt elle fimile, quem fibi pro exempla.

Suppilare wocant imitari.

Longoly cetones.

ri præfixerunt: vt qui gesticulatione vna tam se multos credunt exprimere quam quiuis pantomimus arte fua : & qui eodem digitorum pulsu quoduis carmen sonare. Qualis est sydenius A-Apollinaris Sydonius, qui contempto Marci Tullij epistola- pollinaris. ri flylo, vt dicit, Caij Plinij disciplinam, maturitatemque vefligiis prælumptuolis inlequirur ; Umitto ridicula hec veftigia prasumptuosa, tum disciplinam, & maturitatem Pliny. Quasi maruritas fit aliqua in epistolis Plinij, & non potius viror & flores:aut fi qua est, non maior & mitior sit in Marco Tullio; nam quam tandem vocet disciplinam nec ipse arbitror Sydonius declararit, qui scripsit. Sed quæro in quo se putet Plinij similem, à quo tam distat, quam graccus à philomela, nisi forte similis videri postuler, quod ascribat sempér suo, vt Plinius. Si sequi se dixisset Apuleium, & Cassiodorum, haberet fortaffis plures, qui crederent. Verum hoc tempore, in quo noui quidam morbi prioribus feculis inauditi funt exorti, & iste est natus quorundam alligandi sui ad imitationem Ciceronis, ad eam inquam decerptionem, quam illi jmitationis ornant nomine. De qua nonnihil attigit Politianus in epistola ad Cortesium, etsi in omnem imitationem potius, quam in hanc vnam, quemadmodum & Fabius Quin ciceroniani, tilianus. Budæus in hanc iplam est per occasionem muectus digreffione quadam in commentariis Græcæ linguæ : Eraf. mus librum iustum de co iple scripsit iniquitate iudiciorum Erasmi (ipermotus, in quo multacongeffit acute conquisita, qui etsi ceronianus. nonnunquam arguratur magis, quam argumentatur, & ludit potius quam pugnat, nempe ex scripti illius ratione:nam dialogo rem persequitur; habet tamen, quantum ad hoc attinet, iustam & piam querelam indignationis, multisque bonis ac fortibus argumentis præliatur: quæ quia nota funt omnibus, ctenim liber est in manibus, nos in præsens prætermittemus, solum dicemus more nostro pauca quadam, quot suscepto instituto videbuntur sufficere. Principio quod prudenter ait Cortefius etiam Ciceroni addictus : que stultitia est, vt quum tam varia sint hominum ingenia, tam multiplices naturz, tam diuerfæ inter fe voluntates, eas velle vnius ingenij angustijs astringi, & ranguam præfiniri? lam dicant mihi, quid imirantur, nam multa habet Cicero optima, & affectione dignissima. Linguam inquiunt. Cur non etiam argumenta, & philosophiam, & cognitionem veteris memoria:

loquentia

memoriæ, & variaru rerum víum ac peritiam. Nam si pro-Ciceronis e- pterea linguam admirantur, quod in omni populo & fenatu Romano tantas dicendo est vires opéique consecutus, ideoque cam imitatione censent dignam, imitentur potius terum præsentium & præteritaru cognitionem, scrutationem fectatorum fapientia, tractationem humani animi, colligendi acumen, quibus potius virtutibus omnia senatui & populo & iudicibus persuaserir, quam facultate verboru & dictionis. Puritatem linguæ arbitror equidem maiorem & castiorem fuisse in C Calare, in M. Bruto, & alijs Romanis principibus, quam in M. Tullio. Nec phrasis eius omnibus placuit, etiam quum de ea poterat censeri, no Bruto nec Caluo, nec ipli Pomponio Attico amicissimis: at cuiusmodi censoribus? Quare non quod ornatius quam cæteri diceret, quanquam dicebat ornatissime, sed quia acutius colligebat, & fortius pugnabat armatus tot tantarumque rerum notitia. Eius vero quod deceret & inspector acerrimus, & 1. Dialectica executor dexter imprimis, ac diligens, vincebar aduerfarios, 2. prudentia. audientes ducebat in suam sententiam. Id vero facile est co-3. Doctina. gnoscere, quod in eadem causa, si quis illius argumentis quacunque lingua & actione veatur, plurimu certe habebit mo-

> menti, ac roboris. Ea igitur animi indoles, & tam varia eruditio, & er dande cuiusque rei ratio effet iffis exprimenda, qui Ciceroniani videri affectant, potius quam flylus ac verba, etsi hæc quoque sed ea postremo sequerentur. Magis certe Homerum exprimit Virgilius, quam Ennium, & fi

Eins

Cortefins.

huic lingua est vicinior, & prope idem. Similior patri filius qui mores reddit, quam qui lineamenta oris. Cur tantum virum non totum imitantur, & potissimum animum, quo præstat corpori ? quod recte præcipit paulus Cortefius, qui aliam multo viam imitandi oftendit, quam ifti fequuntur. eamq; merito deplorat ab hominibus nostris aut neglectam effe, aut mutatam: neque enim vult nos Ciceronis fimiles, vt fimias, fed vt filios parentum : fimia externa folum repræ, fentant, filij etiam interna : nec fimiæ aliud quam lineamenra & deformitates qualdam, gestus, filij vultum, incessum, statum, motum, vocem. Et tamen habent, inquit, in hac similitudine aliquid suu, aliquid naturale, aliquid diuersum, ita vt cum comparentur, dissimiles inter se esse videantur. Eadem est sententia hominis omnium Ciceronianissimi Christo.

Longolius.

Christophori Longolij. Sed demus, iam Ciceronis verba esse De imitatepurilima, nam aut effe credo, aut non multum abeffe, tum ribus (icere flylum optimum, dico ex iis qui fucrunt, non ab eo, quod manis. fieri potest neminem esse arbitior adeò admiratione Ciceronis excacatum, quin videat longe discedere. Sed quid in iis faciemus, de quibus non cft locus? vt de adificiis, de agro colendo, de rustico, aut vrbano, aut bellico instrumento. Num tacendum erit? Num non potius Viti uuium, & Varronem, & Plinium, & Columellam, & Casarem, aut Liuium confulemus, ac sequemur duces, quam M. Tuilium quos ego (dicam id non quo detraham aliquid gloria Ciceronis. Quid enim potest aut debet detrahi nomini clarissimi & pre. stantissimi viri?) cos inquam callentiores fuise arbitror nominum Romanorum, in illis vrique de quibus agebant rebus, quam M. Tullium: quod & videmus inter nos quotidie viu venire, vt eloquentissimi in quoque lingua viri in curiis & foris, & regiis comitatibus educati vincantar à plebeiis hominibus in appellandis opificum instrumentis, atque actionibus. Iam nec in sermone isto communi atque vrba. no dixit omnia: & corum quæ dixit olia perierunt, alia venerunt ad nos ab imperitis corrupta. Quid loquentur de nostro foro, de nostris legibus, institutis, moribus, de pietate nostra per omnia Ciceroniani? Res omnes, sicut præclare Erasmus colligit, sunt mutatæ ve apre loqui de rebus præ. sentibus nequeat, qui à Cicerone latum vrguem deflectere non audet. Iam ve dictio sit omnium optima, non omnibus potest congruere in tanta diversitate, atque adeò aduerfitate ingeniorum. Ideirco nec eum imitati funt maxime Ciceroni addicti arque adiurati, qui promptissime & facillime poterant, Seneca, Quintilianus, Plinius, Cæcilius, Cornelius Tacitus, videlicet ve nec iple, quos impensissime admirabatur, Demosthenem Gracum, Crastum & Antonium Latinos: oculos enim habebat, vt par erat, intentos non in eos qui alios antecelluissent, sed in id quod natura ostenderet esse optimum : hoc demum debet esse exemplar adulto iam & magno viro. Cedo vero quomodo hunc tam adamatum stylum imitantur? quemadmodum exagitat in Albutio Scauola apud Lucilium.

Quam lepide lexies composta vt tesserula omnes Arte pauimento atque emblemate vermiculato.

Sumunt hinc inde verba, & commata, & sententiolas, & com-Managerius pingunt, ve existat opus:quod taxat Longolius in Nauagerio, cui integræ Ciceronis non modo sententiæ, sed multi simul interdum versus exciderent, atque effluerent: Tum de aliis dicir, Dirigendam quidem elle nobis & formanda scribendi rationem putaui ad illius dicendi genus, sed ita, vt virtutes eius oratione nostra exprimere conemur, non item vi passim omnia ab eo mutuemur, aut quod multos iam facere

videas, quasi centones quosdam ex Ciceronis verbis cosua. Longolius. mus. Dicit hec quidem Longolius, sed non ipse tam recte ob. seruat, quam admonet. Alij cautius suffurantur vnum aut duo, aut tria ad summum verba ex hoc leco, ex alio auté procul totidem, ex alio quatuor aut quinque, supra hæc manife. flum est furtum. Nam quin totidem verbis inquit Longolius ex M. Tullio Cicerone tibi tam multa sumere non liceat : ne tu quidem ipse puto negas. Ea verò lex est centonum Auso-Centones.

nij: ergo isti, quod Longolius vere dixit, centones consarciunt, & Musiuum opus faciunt, non imitantur. Dixi vobis falli istes in capite totius rei, & statim in ioso limine impingere, ve rectà nunquam possint ingredi: quando quidem initio iplo itineris in diuersum quam oportebat, aberrarunt: quomodo potuerunt recte imitari, qui quid lit imitari, & qua ratione imitandum fir, penitus ignorant?non imitari est isthuc quod vos facitis o boni, sed compilare, & consuere, &col-

ligere, & conferruminare. Virgilius quum dicit,

Si duo preterea tales Idea tuliffet Terra viros, ultro Inachias venisset ad urbes Dardanus: & versis lugeret Gracia fatis:

Homerum imitatur, apud quem Agamemnon optat fibi decem confiliarios, qualis effet Neftor, nec dubitat, si haberet, quin

Interpretabreui Troiam effet euersurus. At quum dicit:

Vi scepirum boc, dextra scepirum nam forte gerebat. Et que sequentur in duodecimo. Homerum de Graco ad nos transfert illo loco:

Nai pa ride ouna por to ple exote quisa is ocous, Etreliqua in Iliad.a. Quum verd:

Fixit leges pretio atque refixit, ex Vario sumpsit. At Tum gelidus toto manabat corpore sudor,

ex Ennio est mutuatus, qui dicit:

Tum timido manat ex omni corpore sudor.

Mutuari.

Imitari.

Quz

Quæ Macrobius persequitur in Saturnalibus. Sed ad inftitutum reuertamur. Quanta crux est, quæ ingeniorum compedes intra tam arctos limites comprimi, ac cohiberi dilata re,vt te nullo pacto valeas, & dum in hoc vnum es intentus ne præfinitos terminos excedas, quanta auersio à rebus clarissimis, & que occasio de manibus elabitur maximas & fru-Auolistimas disciplinas nanciscendi? At vero in hoc ipio tam cum verba longo & diuturno, & mifero, & miferabili labore, qua- venamur, alem ne hostibus quidem imprecer, nedum ve amicis lua- mittimus deam, quis tandem proponitur eluctatis atque ex naufra- res. gio feruatis fructus? quæ vtilitas? quod pretium operæ? amplum effe opoitet & tantz curz, tot vigiliis conneniens, fie... ri post tot annos non Ciceroniana dictionis amulos, sed conflatores orationis ex verbis Ciceronis, & commatis, & colis. Ego vero tanti non emerim, non dico Ciceroniane ver ba conjungere, arque adeo Ciceronem esse tota phrasi, sed quod est multo præclarius, & optabilius, philosophiam omnem callere, quæcunque prodita est de rerum natura.lmitatores hi quique alij cultui se linguarum iampridem intermisso tradiderunt, ita nauarunt operam verbis eligendis, & dictioni exornande, ve alia que essent de cognitione naturæ, de publicis prinatisque moribus graniter & copiole perscripta ne aspicerent quidem : partim quòd non vacauit quibusdam plus nimio in verborum nota ac natura dictionis cultu occupatis, vt ad alia penitus respicere non posfent : partim quod metus fuit, ne si incultos scriptores tangerent, aliquid forte ex contagio traherent, quo sermonis forma poster sœdari. Ita vbique in linguarum observatione substiterunt, consumpta vniuersa diligentia circa voces aut fingulas, aut coniunctas. Hi vero qui alia non haberent quam infrumenta, quid potuerunt efficere ? quum maxi- Plumbem mamdicendo verborum turbam, quasi in acie ordinassent a-gladius, espectu quidem formosam, sed inutilem tamen, atque ineffi. burnea vacacem, nihil re ipfa, nihil auditorum mentibus dignum attu. gina. lere: magno sanè artis dedecore, que ex illis censebatur, tanquam primis ac præstantissimis, tum sua, tum aliorum sententia profesioribus. Quanto verius dici orator deberet, qui res magnas, & argumento suo pares quocunque sermone exponit? Nam si dicere genus quoddam est pugnæ, & ad persuasionem quasi victoriam pertiner, quis non malit

Ciceroniastri non funt eloquentes.

animolum militem tectum corio, & gladio ferreo armatum quam imbellem atque effœminatum aureis armis ac gladio fulgentem. Iam rhetoricam aiunt, quum de rebus aliis omnibus, tum potissimum de publicis, ac ciuilibus dicturam. Quid isti dicent, qui eas ipsas res nec per somnium quidem viderunt, nec sciunt in quo orbe, in qua ciuitate viuant? & dum veterem illam Romam semper meditantur, peregrini funt in hac ztatis nostrz. Nec eloquentes dici possunt, qui quum omnia conantur aliena lingua dicere, ipfi muti euadunt, nec illa erudita & expolita lingua tria verba possunt aptare, Eloqui est inquit Marcus Fabius omnia que mente conceperis promere, atque ad audientes perferre, fine quo superuacanea sunt priora, & similia gladio condito, atque intra vaginam fuam hærenti : non refert quo fermone, nam & in Scythico, & Gallico, & Germanico, & Hispano multi funt cloquentes. Necquod Latinus & Græcus fermo eruditi fint & copiofi, continuo nullus erit in alio fermone eloquês. Nam& hi ipfi Parthis ac Medis barbarismi sunt. Liuius sermone illo quem Pollio parauinitatem dixit sapere, eloquen. tior fuit multis Romæ natis, & fortassis illo ipso Poliione. De Latrone Portio dixit idem Afinius lingua fua diferium effe, nempe Hispaniensis illius aui. Quanto disertior ac cloquentior Anacharsis quam multi Athenienses, siue dum

Scythice de natura, & moribus disputaret, siue dum Grace Malim indi-folocciffans feu scythiffans verius ? Equidem fordes , & vitia fertam prua fermonis nemo vel amare debet vel probare, vnde maxima pars cladis tum artium, tum iudiciorum est accepta. Sed cerdentiam. quam fulti- ti fi detur optio, quis non malit multo immundum, fpurcumtia loquace- que magis de rebus, atque excellentibus fermonem, quam

de nugis comptissimum atque ornatissimum?

LIBRI QVARTI FINIS.

Lloqui.

Elequentia vis eadem in omnibus linguis.

DE PHILO-SOPHIA NA-

TVRÆ, MEDICINA,

ET ARTIBVS MATHE

maticis corruptis, Liber Quintus,

VNDI autor, qui omnia ad hominis vcondidiffer , haud dubie scientiamilli erat clargitus vtendi, alioqui frustra videretur illi parafie , que ipfe nescisset vnquam ad vsum suum applicare. Sed homo à lumine discedens in tenebras est prolapsus. In quibus tamen vrfit atque Necessitas,

extimulauit eum necessitas perpetuo premens, ve quære-vid. Theore. ret, que immitteret in corpus ad se fulciendum, ac sustentandum , à quibus manum contineret , que quibus " mila, quomodo perciperet, acreconderet. Tum alia de indumen. Studium tis, de habitatione, de conuchendo paulatim sunt inuesti- sciendia gara. Vbi vero retufus est ille necessitatis velut stimulus, solicitudine illa paulisper deposita commoditas est spectata. Dehine delectatio est pulcherrimæ cognitionis & ex administratione tanti operis cupidiras cognoscendi exorta. Ita multivel necessitate impellente, vel adducente admiratione, vel inuitante voluptate, ad contemplationem nature fese contulerunt. Subrepsit his ostentatio, que per se omnia tacite infinuauit. Ergo homini particula illius amissa peritiz, quam ex copiosissimo fonte amplissimam hauserat, per grauem fuit laborem extundenda. Eruit perpauxillum quidem, aliquid tamen & lumine illo ingenij, quod factum erac reliqui, & studio incitato arq; ardenti adiutus. Quæ duo vbi defuere, ignorantia & hallucinatio animis se pro peritia & ce vi-

1. Tarda

cognitione offuderunt. Nam vel obscuratione luminis, id est tarditate mentis & stupore cordis, alia via institerunt hæc quærere quam oportebat, vel segnitie ac socordia, recha quidem, verum defeffi remiserunt curam , & non peruenerunt quò intenderant Principio, sicut alibi à nobis est declaraingenia, & tum, nemo vires suorum humerorum est mensus, quid suftinere possent, quid non: homines retusissima mentis acie, seu potius nulla, res abstrusissimas aggressi sunt inquirere, & intima penetrare, qua infisterent paucissimi prouiderunt. A-3. Sensibus lij sensum securi sunt per omnia, huic arbitrium permises omnia cre- runt rerum omnium. Quicquid ille statuisset, pro vero ac dunt Epicu-indubitato haberetur : vt Epicurus, qui ideo folem effe peda-

ro fol peda. Jem confirmauit. Alij omnino detraxerunt fidem sensibus. Lis.Cic. quòd aliquando fefelliffent, vt Academici, & affenfum à rewibil fenfibus . oc. a. Indic.

3. Academ. bus,ne temere incertis pro certis accederent. Mediam aliqui viam tenuerunt, vt necomnia sensibus crederent, hec nihil. fed illis censuram adhiberent mentis, vt Platonici, & Periparetici. lam in ferie illa & nexu rerum qui fit à mente, his fuffenfun, &c ficit ratio quædam leuis,& tenuem quandam fimilitudinem

> oftendens veri ad definiendum de reconditissimis rebus. quemadmodum Anaxagora quod omnia fint in omnibus, quoniam ex omnibus, fiunt omnia, id eft, ad omnia migrat materia. Illi'in coniungendo parum dexteri, que funt disfo. luta ac diffipata, fatis elle rentur apra & colligata, vtignari dialectica. Sic Epicurus voluptatem afferuit summum esse bonorum, quod eam vnam bestiz expeterent, ac sequeren-

tur. Sunt quibus nulla sufficir ratio, hominibus morosis ac

eredunt rasuspicacious. Illis ex varietate atque inconstantia, que vno vuunt.

3. Nulli

die sufficit, alio satis non facit. Cuiusmodi erant qui in 6. In diem diem viuerent : de quorum numero faretur se voum fuisse M. Tullius: & quicquid animum probabilitate percuffiffer, id affeueraret. Sunt qui authoritatem requirunt, nempe phi-

7. Credunt autoritati,

losophi alicuius primi nominis. Vt qui de immortalitate anime rice tot rationibus, nec facra pietate & oraculis dininis acquiescunt, sed scrutantur anxie quid Aristoteles de co senserit, quid Plato, & si Deo placet, etiam Abenrois Arabs. Alij Poëtæ versiculum desiderant, vt olimin Grecia, de qui-

bus Aristofeles in libris primæ philosophiæ. Hi ex varieta-8. Alias a-te sententiarum atque opinionum magnam in animum lia sentiunt. quoque varietatem atque inconstantiam trahunt, vt alias

alia sentiant, atque adeò contraria. Cuius rei exempla sunt quum apud Ariflotelem nonnulla, tum vero apud Plinium Pag. 26. frequentiora. Quid quod in canta varietate naturæ, que locis, temporibus, atatibus, constitutionibus, est diffimilima 9. Expancis quidem ex vno, aut altero, aut fane etiam experimentis mul-vninerfalia tis, vniuersaliter de cunctis pronuntiant? inter quos est Ari-colligunt. bus primo: Imum ventrem & faciem esse similes corpulentia vel gracilitate, item crura & lacertos, Cuius rei multa funt documenta in contrarium. Vel hic in Flandria plurimi vix habent furas, brachia tamen musculosa, & succi plena, quod de multis principibus memorie est proditum, ve olim de Germanico Cafare, & hodie videmus in Francisco rege 10. Nuges Galliarum. Iam multi bellissime sibi placent, in alios disti suas obtrucillimi, arque inexorabiles, sui mirum in modum indulgendunt. Exigut tes, veab alijs exigant, in quibuscunque demonstrationem demonstrationem demonstrationem. & energiam conclusionis , ipsi fua vel tenuiter fulta, pro fir-tiones. missimis postulent accipi. Aristoteli nulla veterum philosophorum ratio ad sua ipsorum confirmanda sufficit : ipsi ad sua qualibet, vel ad illos confutandos. Et hic tantus demonstrationum flagitator ille eft, qui in prima philosophia dicit II. Ingeni aciem mentis nostra ad manifestissima natura, non fecus quam tenebra. notine oculum ad lumen fotis caligare. At quum in tantis Lib. 2.cd. 1. versarentur tenebris, quum duce omni carerent, inter eas difficultates credat aliquis illos con cios suz egestatis ac imbecillitatis contentos fuisse humi repere, & circa ea occupari quæ tenere facile ac tueri possent : hoc certe decebat. Sed illi ignari fui , ca quæfierunt & scrutati funt , quæ humanum omnem captum excederent, & in his qui affequi non poterant, arrogantiffime definierunt plurima, non cun-Cantius, quam fi manibus attrectaffent, ve de cælis, de ele- Ne futor vimentis, de rerum essentiis ac facultatibus : sed potisimum tra crepida. Plato & Aristoteles, de authore mundi, de materia, de opificio vaiuerforum, de regimine illius, & prouidentia, de immortalitate animæ, de pietate, de præmiis bonorum, ac malorum.

Quibus de causis & rationibus philosophos, videas ho- Philosophomines à duobus vitiis longissime impulsos, imperitia, & rum imperiquam imperitia gignebar, superbia, ea inuexisse placita in co. tia, & superbia, en initione natura, ad qua nec vetula, nec pueri rissum tenes, perbia.

Arrogantin placita in

libus. 2. Morali-

bus.

qualia sparsim recenset Aristoteles, sed Plutarchus quatuor voluminibus in id dicatis. Quam & absurditatem & diversitarem opinionum caulam fuiffe Socratifici bir in commenz. Natura- tarijs Xenophon, quamobrem ab inquilitione naturæ rerum in totum abitinuerit, tameth caula non latis iufta, que aliquem à contemplatione natura abduceret Nam nec minor est de fine bonorum dissensio, de administratione domus; aurciuitatis: dequibus tamen & quærere & disputare Socrates pulchrum in primis, vii erar, existimabat, & conducibile hominum vitæ. Illud modo erat in scrutatione natura vitium, quod & carimarentur, que natura ingeniis occultaffet, & que scire nullum effer operapretium. Sed ad hac fuperuacanea eruenda acti funt non pauci gloriz cupidita. te,quæ fele in illorum pectora infinuauerat. Idcirco nouum aliquid & præter cæteros admirabile voluerunt proterre, ad quod quum à veris aut verisimilibus effent dest tuti, absurdiffima arripuerunt, vt niuem este atram, ignem gelidum, stare cælum in vestigio, agitari terram, & alia quæ stultitiæ citius quis tribuat, quam arrogantia. Secuta elt arrogantiam, & fame sitim pertinacia tuendi quicquid semel affirmaffent; perinde ac ingenio cederet, quisquis sententia.

Tuendi per-Binacia.

Seeta.

Vnde exortæ fectæ, & in hoc inuigilatum ab eis acriter, quomodo vel sua praue dicta defend rent, vel aliena bene dicta impugnarent. Inter quas rixas & odia, veritas nobis ve tique magnum subibat discrimen, fine falli tutator vinceret, fiue oppugnator veri. Eadem oftenrandi libido, tum eriam dulcedo alrius ferutandi fualerunt illis ve necessaria que que alicuius estent vius, vel corpori, vel bonitati animi relinque rent,& studia fun omnia ad voluptatem, aut admirationem, & plaulum spectantium conferrent. Quod malum ex deprauato hominum ingenio cum iplis artibus exortum, infecutis deinde ætatibus, eò est amplificatum, quò superbia increnit, & rerum peritia diminuta est. Nostra, & patrum, & auorum memoria ea tantum funt in natura cognitione quæfita, quæ offula ob oculos caligine plaufum mouerent, non aliter quam vbi circulator intuentium omnium oculos præstigils est frustratus. Itaque excluterunt scholis priscos illos Timæum, Platonem, Plotinum, Plinium, Theophraftum, Ciceronem, Senecam, & reliquos huius generis, qui maximum adferre adiumentum poterant ad natura contempla. 2112112 tionem.

tionem, de cælis, de elementis, de animantibus, de stirpibus. Aristotelem retinuerut solum, quòd is vnus ex illa antiqui- Aristoteles taterixantiu circulis effet aptus. Equidem in inspectione na. folus in scho. turz haud video, quem possem illi comparare, Sed huius pla- la. cità atque opiniones de natura rerum nostri homines eiufmedirentur effe, nihil vr humanum ingenium exactius vel certius possit exculpere, communi hac quidem naturæ luce adjutum, & rectum : de cuius sententiæ imperitia, atque imprudentia, atque etiam interdum impietate non potest fatis pro dignitate dici. Et quia res magna & crassa ignorantia videtur mihi claudi, ideirco longius paulo ac subtilius de ea differam. Nam fi quid dicerent, omnino intelligerent, arbitror cos facile à sententia discessuros. Dedit natura homini fensus in corpore, in animo vero acumen, quo cernat, spe. culetur, intelligat, apprehendat. Tum iudicium, quo sparsa & diffipata velut indagine quadam colligat, ad nanciscendum verum : quod quum se putar assecutum, acquiescit ei quod verum iudicat, contrarium reijcit : quæ funt affenfio, & diffensio. Hinc adiuuatur experimentis ac vsu rerum,intentione animi, studio, sedulitare, memoria, exercitatione: que quando fua cuique non fufficiunt, accedunt aliena per doctrinam homini ab homine traditam. Hac funt cunctis Lumen namortalibus in commune propolita, quæ quoniam nos na- turale. turz beneficio habemus, ideirco naturale lumen nuncupamus: & que per hec affequimur, nature lumine dicimur affequuti: quæ vero præter hæc, alio quopiam lumine, nempe dinino, vel angelico, vel nonnunquam etiam doctrina demonis: vt intelligamus effe lumen nature ca nature munera, quæ communiter rationibus sunt omnibus exposita adintuendum verum: acut lumen naturæ funt in oculo ea omnia, que hoc nature opificio parata funt ve oculus pos: sit cernere: in ipso oculo constitutio corporis, vnde oritur acies, exterius aptum medium, lux diffusa, obiecti coueniens Res cognosinterstitium. Iam in his quæ cognoscuntur, alia pertinent cuntur ad fenfus, vt fenfilia, & fenfata: alia ad acumen, quæ eft in- 1. Senfibies; telligentia rerum à sensibus remotarum, sine concretionem 2. Acumine. habeant aliquam, siue nullam : alia ad inuestigatione ratio- Ratione. nis per causas, per effecta, & eiusmodi, que sunt ex inquifitione veri: ad quam illico censura sequitur & assensus ac diffensio apparentis veri aut fals: quorum nonnullis conti-

Aristotelis omnia non vera.

nuo ab intelligentia consentimus, alijs opus est indagatio. ne. Quero igitur, qua tandem in Aristorele suprema natura vocent? an ea qua ad affen um veritatis pettinent, ve veritates habeat quibus nihil posset este verius ? Habet indu. bie permultas, quis enim non habet ? non modo ex philosophis, sed ex vulgo? Sed non sunt tamen vera omnia que confirmauit. Philosophi aliarum sectarum, nonnuquam etiam Peripatetica, Galenus & medicorum complures, historici natura, prisci religionis nostra scriptores, multa in eo magnis argumentis & eutrabili experimento conucllunt. Quam multa oftendit tempus falla effe, & locorum varietas? Quid idem iple, an non in quibuldam fecum pugnat? ve necesse sit ex duobus contrarijs alterutrum esse talfum. Num non in hisce omnibus nubecula est natura lumini obiecta? Quod fi in afferendo obscurata est ei natura fux, quanto magis in co quod difficilius elt, & prius intelligendo, indagando, colligendo vero ? Sunt tamen & ex philosophis & ex theologis, qui non solum, quò Aristoteles peruenit, extremum elle aiant natura, fed qua peruenit, eam rectiffimam effe omnium & certiffimam in natura viam : vt non aliter credant le posse euincere illud esse fummum atqu Definition absolutissimum, quam Aristotelicis syllogismis : quod veputelt quid ro illis non congruat, alienum effe à naturæ face ac fplendofit supremu re. Si vel natura rerum effet vaica, fimplex, breuis, aperta quo in natu- nostris ingenijs, vel humanæ mentis vis in oma bus vniusra pertinge- mo li, fortaffe definire aliquis poffet, quid supremum effet, re possit he- quo in natura ingenium humanum posset pertingere. Sed minis inge- ifti non reputant fecum, infinite variam effe natura rerum, fine in his, que monftrancur tenfibus tine in effectis & cau-

num. 1. Frapter

Varietates

fis , cur quieque agitur . Quam late patet in herbis, in anivaria natu- mantibus, in homine in mentibus, in cælis ? iple Deus & res ram rerum. spiritales quanto supra hominum captum assurgunt ? varia funt hec & latitudinis va fiffima, abstrula, admirabilia magis quam perserurabilia. Iam hominum mentes quata mole funt obrutæ quibus inuolutæ tenebris : qua nocte prope excæcatæ? Quantum proficient ætate, cura, diligentia, viu, tenebras & doctrina eft ingeniorum varietas infinita, non vnum aliquod vniuerfa fortitum est munera, habet vnumquodque, ingeniorum. ficut multo um ten opinio, & res ipfa docer, pecuhare muaus luum ac propinime Quisinter hec pronuntiare pote-

rit quousque progredi humano ingenio liceat ? nisi folus Deus qui &naturæ terminos, & ingenij noftri nouit, author viriusque. Equidem haud negauerim quin olim fapientiz studiosi multum contecuti fint diligentia, cura, diuturnitate disciplina, intentione animi : qua res illos euexerunt longius, quam quò nos poruimus peruenire focordia & fegnitie impediti ac retardati. Sed cui randem tanta diligentia, vius, studium, institucio, atas, acumen suppetijt, longius vt nemo posset progredi, velalius quispiam, vel idem iple, quam quò iam perualiflet, in natura itinere, tam longo,tam lato, tam multiplici, & propter noftras tenebras impedito? Iple Aristoteles an non plura affecutus est senex; quam iunenis? Quam multa reliquir fibijpfi ambigua?quories feipfum correxit ? nonnulla etiam addiderunt notri, ca-Suputo, nam fibe diffidebant. Sed addiderunt tamen, Ergo ea velli diutius datum effet viuere, vel fi in corum aliquod vnum incubuiffet liberius, vel fi ampliore doctrina effet adintus, puriora certe & exactiora reliquifiet. Sunt quidem magna hæc, adde etiam fumma illius quidem ætatis ac fludij, non illius hominis, nedum aliorum omnium. Profecto Aristoreles iple, fi nune viueret, etiam fi fuiffer infolentiffi. mus, cuiulmodi non fuir (nam multa modeftiæ eius figna impressa sunt in illius libris) sed si arrogantissimus suisiet; istorum tamen stulritiam irriderer, ac castigaret. Que no. Posteri à frorum hominum persuasio esfecie, ve multa reciperemus sudio quein philosophiam pro compettis atque exploratis, quæ mi-rendi,retatnime effent taha : videlicet Aristoteles dixerat. Quid erat dati immoopus defatigari nos inquirendo, quandoquidem fixum il-dica adm luderat & confirmatum, certius inueniri nihil poste ? vnde ratione arinata est incredibilis in hominum pectoribus socordia arque stot. inertia; qua latissime diffusa pro dulcissimo habuit alienis oculis omnia intueri, aliena fide omnia credere: nihil ipfam quarere, nihil scrutari. Itaq: illud mihi admirari subit,homines qui in paruis iudicare non sustinent, quomodo rem tantam pronuntiant, quam percepta habere non possent, etiam fracutistime iudicarent ? Quo vero ducantur iudicio, quum alia fint argumento, tum illud, quod eandem ingenij atque inuentorum fælicitatem alijs comunicarunt : vt etiam qued Plato, quod Seneca, quod Cicero di xillent, natura lux &

norm'a credatin elfe atqui inter fe difident, & quilq; fecum,

& dubitant, & hærent, & se verismilia consectari profiten-

Lumen 3.Fidei. 2.natura,

Vera natura lumini imputanda.

tur: & hallucinari se intelligunt, & falsos se este sentiunt, nec diffimulant. Sed nobis perpetuò circu carceres hærentibus, mirandum no est eos, qui paulum in stadio sunt progressi, videri iam metam pertigisse ? & in amicorum meorum gratiam transeo eam stultitiam, quæ vel pueris, aut vetulis videretur incredibilis, non deesse magnos in scolis magistros, qui quicquid fecerint, statuerint, dixerint vel populi gétiles, vel singuli hominum illoru, tanquam verum, rectu, bonum accipiunt in luce natura : & de eo dispurant, & tali : quod effe infaniffimum nemo non videt, nifi qui ipfe infanit : verum in rebus humanis tolerabilis forfan effer indocta hæc censura. At omnium est grauissimum in ijs, quæ pietatis funt, Scinditurillico velut regnum luminis: hoc verum in lumine natura, illud n lumine fidei : comprimite linguas blasphemiæ imperitas: Hæc dicitis ex ignorantia corú, quæ loquimini, Nam quemadinodum in oculo, & vnoquoque fenfuum vis quædam ac poteftas, quæ fertur ad conuenientiam & velut amicitiam cum fuo obiecto: ita in mente est vis, & vigor, & indicium, & facultas ad obiectum fuum: quod verum effe non fallum, nemo ignorat : ad quod verum intelligendum & affequendum non aliter fem na funt naturaliter menti nostræ indita, quam oculo vis illa ad afpiciendum colorem. Quocirca Aristotelis de authore omnium, de mundi origine, de regno nature, de anima, de moribus, de pietate laplus are; errores non funt natura lumini imputandi: nec ea funt que nobis natura oftendit que si effent, indubie vera effent : nam verorum lunt nobis naturaliter ingenitæ informationes atque anticipationes, non falforum : & verum est omnibus ad cognotcendum exposirum, non falfum, nempe à vero & veroru opifice. Quaproprer que vera affequimur, ad ea mature face deducimur, que non aflequimur, in ijs natura deftituimur lumine, qua porrò fala pro veris colligimus ratione aliqua probabili, in its fallimur denfitare tanebrarum, aut fallaci aliqua luce fimili verz, vnde etiam verifimilia nominantur. Falfæ ergo Ariftotelis opiniones non ad lucem funt nature fumpte, que neminem decipit, fed ad tenebras & imaginem aliquam lucis captiofam: quemadmodum que oculus vei è cernit, ex namirz luce cernitique non cernit, ex imbeculitate fua no cernit!

nit: quæ verò ficta & simulata, pro solidis & veris cernit, ca DeNature ex fraude ac deceptione quadam cernit:que fit quidem in na. lumin turz luce, non tamen ex ea ipfa luce, fed ex rebus interiectis luci. Die mihi quum remum integrum videor mihi videre inaqua fractum, est ne ca visio ex luce natura > non inquis, sed ex deceptione oculi propter medium geminum, quod est contra lucem naturæ:eamq; deceptionem corrigit animus. Sie quum Aristoreles argumento alique fallitur, non eum decipir naturalis splendor, sed imbecillicas ingenij, que à plagis argumenti extricare le in prælens non valet, extricabitur vbi propius erit admora naturæ lux maiore fludio, attentio . ne, die ipfa, monitu cuiufquam, aut doctrina:non ergo lucis natura copia quenquam fallit, sed inopia. Non abnuo quin in rebus pietatis cognoscendis, adiquemur diuina quadam illustratione fingulari, sed certe pleraque nos etiam natu. ra de illis docet. Ne que enim est quicquam tam reconditum Vid. Vinem in Christiana pietate, nullum adeò sublime ac excelsum my- de verit, fisterium, cuius non magnas & admirabiles rationes inge- dei christinium humanum inueniat, nauet modo operam fobrie, dili- ane. genter, industrie : clarius quidem atque apertius videmus omnia ope fulgoris diuini, sed protecto licet obscura, nec satis liquida, multa tamen exculperemus magna atque admiranda vnde facile cuiuis estet perspicuum, & illorum non leuia aut tenuia femina in animis nostris esse ingenita, & na. turz lumen eò nos comitari ac deducere, quò nos perueniremus, si recta insisteremus sedulo. Sed redeo iam ad ea quæ de Aristotelis operibus coeperam dicere. Vicit ille quide superiores omnes arque etiam posteros, est autem in definien- Aristotelis do vafer & occultus, adeò ve pleraque fint ideireo in eius phi. definitiones. lolophia incerta & perplexa, parum etiam vera, dum magis curat, quem in modum reprehensionem excludar, quant ve afferat verum. Alexander Aphrodifizus propterea se Aristotelis sententiam de mundi æternitate vnam ex omnibus air delegisse, quam teneret, non quod esset omnium verissima, sed quod contradictioni minime obnoxia.

Quid quod ex philosophi huius libris, qui sunt sane mul- Qui libri ex ti acute perscripti & docte, non villissimos sibi sumpserunt, Aristotelis sed intricatissimos & rixosissimos, qui que minimum ha-libris deberent bonz frugis, non de animalibus, qui multum villi-sumpti. tatis adserunt ad vitam, & quorum ingens suit apud veteres

L 3

pre-

pretium, non problemata, sed physicos, & vt quique physicis funt proximi obscuritate & argutijs, videlicet de prima philosophia, de exlo, de generatione : nam libros meteororum ita ti actant, vt aliud videantur agere : atque adeò mirum eft receptos cos effe inter horos scholasticos, puto calu magis quam confilio contigiffe. Sunt enim earum reruminexperti proffus, & huius naturæ, quam melius agricolæ & fabri norun; quam ipli tanti philosophi : qui naruræ huic quam ignorarent, irati, aliam fibi confinxerunt, nempe fubrilitarum nugas de as rebus, quas nunquam Deus condidiffet, nempe formalitates, ecceitates, realitates, relationes, Platonis ideas, & monftra, que ne cilli quidem capiant ipfi, qui pepererunt, quæ quando aliud non possunt certe dignitate cohonestant nominis, metaphysicam appellantes. Et si quis ingenium habeat natura huius imperitum, aut ab eo abhorrens, ad commenta, ad fomnia quædam infanishima propensum, hunc dicunt ingenium habere metaphysicum : vt de Scoto, in quo fo tassis à callidis & acutis hominibus ambiguitate nominis deludimur, ve ingenium effe metaphyfoum fentiant, quafi extra hanc naturam in alia quadam noua & inuficata. Rident nominales metaphyfica illa realium tanquam figmenta, & aniles fabulas: & tamen quia conuellere non possunt, nec intercedunt, quo minus metaphy sica dicantur ingenia prapostera & deridicula Sed enimuero neque hac ipfa Aristotelis volumina potuerunt intelligere, primum propter locutionem aftricam, & ex breuitate obscuram, hinc propter intricatas & obliquas sententias, tum etiam ob immodicas subtilitates, quibus Aristotèles

nebrasque & haliucinationem inducit aciei mentis, dum co-* Vid Alinatur minutias qualdam tenuissimas oftendere, & inutiles 34 cap.8. 21. apad

tural.

Scotus.

Nominales.

an var.hift. per le, & que intentionem obtutus ingenij subrerfugiant, lib. 1 .cap. 17. ac frustrentur : non aliter quain fi fila monstrare quis vel-Et Plin bift. let rudentum illius nauis, quam Myrmecides * fabricatus est natural, lib apicula contectam:vel difpunctiunculis Iliados, qua " nuce capiebatur. Tales funt illius libri Græce quidem vt ab co ce Lib.7.ca funt perscripti, nam Latinos ita legimus, vt znigmata audire te credas, non planum fermonem, atque explicatu, qua. Plia, biff.na Jeminter se homines consucuerunt vsurpare Dicet aliquis graue incommodum, sed ideo tolerabile, quod adiuuamur

plerunque non exacuit ingenia, sed perturbat, & frangit, te-

bonis

15

u-

m

2-

n-&

iç

9-

ſ-

1-11

C

bonis interpretibus ac explicatoribus ex Arabia víque accitis : quibus tandem ? versione Arabica, & commentarijs A- Arabes ; & benrois, quem philosophi de nostra schola, qui post eum Abenrois. scripsere, ita funt amplexati, vt penè authoritate Aristoteli adequarint, nec folum qui longo post internallo vixerunt, sed quillius quoque ætare : quod factum est & ignorantia meliorum, & admiratione mercimonij lingua & fen- Commentafis peregrini: ve gratiam ei conciliaret apud primos nouitas, tor. apud posteros vecustas: nomen est commentatoris nactus, homo qui in Aristotele enarrando nihil minus explicat, quam eum ipsum, quem su'cepit declarandum. Sed nec potuiffet explicare etiam fi divino fuillet ingenio, quum effet humano & quidem intra mediocritatem. Nam quid tandem adferebat, quo in Aristotele enarrando posset este probè infructus ? non cognitionem veteris memoriæ, non scientiam placitorum prilcæ disciplinæ, & intelligentiam fectarum, quibus Aristoteles passim scatet. Itaque videas eum pes fime philosophos omnes antiquos citare, vt qui nullum vnquam legerit, ignarus Gracicatis ac Latinitatis, pro polo Ptholomeum ponit, pro Prothagora Pythagoram, pro Cratylo Democritum, libros Platonis titulis ridiculis inferibit: & itade ij loquitur, vt vel eæco perspicuum fit literam eum in illis legisse nullam. At quam confidenter audet pronuntiare hoc aut illud ab eis dici, & quod impudétius cft, non dici: quum folos v derit Alexandrum, Themistium, & Nicolaum Damascenum: & hos vt apparet, versos in Arabicu per. rodi Iudasuersissime ac corruptissime. Citat enim cos nonnunquam, rum Regs, & contradicit,& cum eis rixatur, ve nec iple quidem qui feri- & Augusto pfit intelligat. Aristotelem verò quomodo legit, non in sua Cesari faorigine pucum & integrum, non in lacunam Latinam deri- miliaris. uatum, non enim poruit linguarum expers, led de Larino in vid piolog. Arabicum transualatum. In qua transfusione, ex Gracis bo- in Theonis facta funt Latina non bono, vt ille dicit; ex Latinis verò pirasti Memalis, Arabica pessima. Sed ve liquido ostendam qualis sie taphys. Arabica interpretatio & expolitio commentatoris, locum vnum pro sexcentis millibus adferam: nam alia permulta facile quisque per se inuenerit, quæ ego supersedebo atringere, ne sim susto prolixior in re præseriim, que parefadis linguis, & cognitione totius antiquitatis, apertior posthac erit plerisq;. Libro ergo metaphysices primo textu.

168

Arabica Aristotelis interpretatio.

ficut iph loquuntur, commenti quinti Aristoteles, opiniones prioru de principijs naturæ examinatis hæc funt verba: Μετά δε τας είρημένας φιλοποφίας ή Πλάτων Θ έγένετο σραγματεία, το με πολλά τοις Πυθαγορείοις τούτοις ακολεθέσε, Ta de nai idia mapa Th' v Tav i Talikav ey sou pilotopiav, ik VENTE 25 our Sevauli @ montor Keature in Tais near hertelois θόξαις, ώς απάντων των αισθητών ακ ρεόντων, κι δητείμης το άυτων εκ έσης, ταυτα μέν υςτερον έτως υπέλαβεν Σωκράτες δί περί τα ίθικά πραγματευομβύε, περί δέ της όλης φυσεως έδεν. Quorum hic est Latine fenfus : Post iam enumeratas de philo-Sophia sententias secuta est Platonis speculatio, in plerisque Pythagoricis accedens, fed quedam babens propria prater Italicam difciplinam. Namà puero primum Cratylo dedit operam, & placitis Heracliti, que à sensitibus quod in perpetuo effent fluxu, scientiam tollebant, cuius ad postremum quoque fuit opinionis. Quum Socrates circa moralia versaretur, de natura aute unine: sitatis nibil diceret. Sic nos. Audiamus nunc interpretem Arabicum : Et post boc quod dictum fuit, de modis philosophie, inuenta fuit philosophia Platonis, & sequebatur illos in multitudine, in vnitatibus autem erat opinionis Italorum : & primus qui contigit post Democritum, fuit spinio Herculcorum, scilicet qued omnia entia funt femper in fluxu : & quod nulla eft in eis fcientia, 1flas igitur opiniones secundum isos accepimus in postremo. Socrates autem loquutus fuit in moralibus, & nihil d xit de natura. Sicille. Quæso te, quis sanæ mentis eadem dicar esse hæc & illa? Ariftoteles fi reujuisceret intelligeret hæc?aut posset vel coniccuris castigare ? O homines valentissimis stomachis, qui hæc deuorare potuerunt & concoquere? & in hæc tam ab Aristotelis sententia ac mente abhorrentia auscultate que Abenrois commentator comminiscitur : fauete linguis viro tan. ti nominis, & alteri Aristoteli. Dicit: Et postanam inuenti fuerunt ifti modi philosophia scilicet Pythagoricorum, & univerfalter qui ponebant mathematica principia entium natu. ralium, scilicet Anaxagore, & Empedoclis, & Democriti, inuenta fuit philosophia Platonis. Quid ais ? Anaxagoras, & Empedocles, & Democitus, mathematica entia facicbant principia rerum naturæ ? atqui Anaxagoras adfert fua occorouspi), Empedocles quatuor elementa, Democritus cor-

rent?

corpuleula insecabilia, & inane: quod fi non aliunde, fi non Auerroie ex Grzeis, aut Latinis, quos nusquam vidisti, certe ex A- ineptie. riffotele ipfo quantumlibet deprauato didicifies in physicis, & in hoc eodem opere , & aliis multis. Perge porro: & dicit and fequebatur iftam in multitudine , id eft , quod Plato confe-Habatur in pluribus fuis opinionibus opinionem Pythagoricorum, o in paucioribus opinionem Italorum : quid potest dici vel aptius intelligentiæ Aristotelis, vel eruditius de historia philosophia, ac hæresibus > Pythagoricos distinguir à philolophis Italieis, quali alij fuerint Italici, quam Pythagorici? quod nec pueri nostri ignorant : addit , & fuerunt primi naturales in Italia , scilicet Anaxagoras , Empedocles , Democritw: arqui priores fuerunt Ionici philosophi à Thalete, quam Italici a Pythagora, sed cur iungis vulpes ouibus? Cur Anaxagoram ex Ionia transfers in Italiam? Deinde dicit quod Plate sequebatur in maiore parte philosophia sue, cos qui ponebant mathematicas caufas verum fenfibilium. Quis hoc dicit? nam Aristoteles nihil minus dicit quam quod tu lomnias : adiungit, quia Plato dicebal formas effe, & opinabatur naturam formarum, de numeri effe eandem. Quid opus est nobis alio interprete aut expositore Platonicorum numerorum ? iam posteaquam Abenrois scripsit, cesset di-Etum verus , difficilius quam numeri Platonis : & opinabatur, quod quatuor elementa sunt composita ex superficiebus equalium laterum, & angulorum : nihil ergo loci relinquitur triangulo? nihil pyramidi? apparet hunc hominem diligentissime este in Platonis Timzo versatum: tam multa tu quidem dices de Platone, vi qui nunquam legerunt Platonem & Aristotelem, credant te non minus esse Academi. cum, quam Peripateticum. Deinde dicit : & primum quod contigit post Democritum , fuit opinio Herculeorum : quid ego hæc refellam, quæ apud Aristotelem nulla funt, & sumam operam superuacaneam: quum hæc sint euisiber ad exibilationem atque explosionem obiecta? Vbi est mentio Democriti? vbi Herculeorum? quid malum funt isti Herculei? an quia Hercules Grace npanans dicitur, ideo beraclitici erunt berculei? qui faciebant dubitare omnes dantes fe ad philosophiam in illo tempore: quos omnes præterquam seipsos? sed nec dubitabant, qui sciebant nesciri sensibilia: an putas Academicos suisse, qui in omnibus assensum cohibemeptie.

rent? & dicebant quod nulla eft scientia. Quid tu nulla cenles illos entia posuisse præter sensilia? doctum interpre. tem veterum. A fenfibus, que vere non effent, fcientiam illi auferebant : in is que mente affequeremur , que fola vere funt. reling cebant, ut in Deo , & rebus illes celeftibus. Scientia enim necessaria est: quis sic loquitur ? scientiam este de necessariis dicimus, non ipfam necessariam: sed faci amus gratiam verbi homini infacundiffimo: & nibil eft in his, de quo pendeat scientia, nisi sensibilia, que semper sunt in tranfmutatione. Hæc funt tua ? an Herculeorum? vetu vocas, fint enim beraeliti berculei, certe illorum non funt, qui veram scientiam in cognitione statuebant colum, que vere effent: tua funt, qui aded es impius, ve impierates inferere, vel tuo vel alieno nomine semper gaudeas. D. d. & istas opiniones &c. id est, ifte igitur opiniones prædiete perueniunt ad nos de considerantibus in philosophia usque nune, videte quam hoc congruat cum co quod Aristoteles dicit, hae fuit postmodum Platonis sententia. Atqui hic est Abenrois quem aliquorum dementia Aristoteli parem fecit, superiorem Diuo Thome. Rogo te Abenrois quid habebas, que caperes hominum mentes, seu verius dementares ? ceperunt nonnulli multos sermonis gratia & orationis lenocinio, te nihil est horridius, incultius, obscoenius, infancius. Alij tenuerune quofdam cognitione veteris memoria, tu nec quo tempore vixeris, nec qua reate natusfis, nouisti, non magis præteritorum confultus, quam in syluis & solitudine natus ac educatus. Sunt quos libenter legimus propter experimenta, & observationes variarum rerum in natura, ve Albertum Gro. tum: tu velut in alia natura genitus, & versatus de hac nihil loqueris, veique in Aristotelem feribens: nam libros tuos medicos non legi. Admiratione arque omnium laude digni funt habiti, qui animos formauerunt, qui præcepta tradiderunt bene viuendi : te nihil est sceleratius, aut irreligiofius:impius fiat necesse est, & atheos, quisquis tuis monimentis vehementer sit deditus. Equidem coniecturas omnes consumpsi. Iam die ipse qua potissimum re quibusdam placuifti: audio, tenco, non tua culpa est, sed nostra:non tu ad. ferebas, quo placeres, sed nos adferebamus, quo no displiceres : non approbauit te tua doctrina, sed aliorum imperitia, & torpor: suauja erant obscuris obscura, inanibus inania, & qui.

Antoritas.

In Auerroem inne-Eliu.

mens

& quibuldam pulchra lunt vila atque ad fucum faciendum Auerrois aprissima que nec ipsi intelligerent, nec alij essent intelle- impietas. Auri, nam existimationem scientiæ querebant , non sciennam:multi te non legerant, alienum iudicium funt fecuti: aliquibus propter impietates fuisti gratus : nam & Abenrois doctrina & metaphysica Auicennæ denique omnia illa A- Lege, resrabica videntur mihi respicere delyramenta Alcorani, & blasphemas Mahumetis infanias, nihil fieri potest illis indo- pere. Aius, infulfius, trigidius, Verum enimuero quod ex Ariftote. lis libris affequebantur, quod erat fanè perexiguum quia effer iam disputationibus plus nimio tritum, agitatum, vexatum, ve genus illud pugnæ etia tyronibus videretur effe notiffimum nova est quenta belli gerendi ratio, & nova pugnis materia. Inuectæ funt cavillationes ftultarum fubtilitatum, Calculatio. quas ipfi calculationes vocant, quibus maximum dedit in- ner. crementum Rogerus Suicetus Anglus: quas ideirco foari. Rogerus Picus quifquilias Suiceticas lolitus erat apesfirmo nomine nun. Suicetus, de cupare, quæ nibil penitus velad sciendum conferent, vel quo verior ad vsum aliquem. De vsu neminem video dubitare, ne ipsos eft Scaligeri quidem maximos carum professores, & quorum existima sententia, tio in vna illarum cognitione est polita. Porto scientia que quamifibec potest elle in rebus à deo, à sepsu, & mente omni remotis ac Viuis. Vid. legregatis? & de quibus ex inapiraliquo fundamento valtum eum Exerc. zdiscum affertionum, ac dissidentium sententiarum con- 324. & Esurgit: vt de intensione & remissione, de raro ac denie, de mo- xere. 240. ta uniformi , de difformi , uniformiter difformi , difformiter ait Calculadifformi. Quid quod in his que nunquam contingunt, ac ne torem & poffint quidem in natura, multi funt atque immodici : ye dignum fuif. de infinite raris aut denfis, de hora festa in partes proportio- fe,quemnenales hoc aux illo proportionis genere, in vnaquaque vt que lenium aliqua sit motus ratto vel alterationis, vel rarefactionis. Et senem fecisquali explorata iam & percognita haberent naturæ arca fet, neg; nana, perfunctiiam ijs, quæ funt, quæ erunt, quæ fuerunt, tura lex viad ea quæ fierivix possunt curam funm convertunt : igno- ta privasset. rant que iacent ante pedes, scrutantur que nusquam funt. Vid. & car. Transcunt ad supernaturalia, & ex dogmatis qualibuscun- dan. lib. 16. que in hac natura vecunque observatis, de miraculis, de de Subtilia. iis que naturam omnem excedunt , disputant. Quid effent tate. s hee aut illa Deus conderet qualia non condidit; puta aliud hominum genus , a'ind belluarum , & elementorum : de-

mens ex legibus huius natura, atque iis parum à te explora. tis de conditione alius natura inquiris? Prætereo subtilitates immensæ difficultatis, videlicet à quibus humani ingenii natura abhorret . Sed difficultas & labor recusandus fortaffis non effet proposita vtilitate:atqui labor in his est irritus, sine vsu, fine scientia. Quid merentur exercitati in his tam diu. tam diligenter?nimirum idem munus quo Alexander dona. uit illum,qui grand ciceris insta acu exciperet. Inuenta funt bec ab oriofis hominibus aliarum rerum omnium insciétibus ad exercendum in scholis guttur, ne tacendo obduceretur situ. Recepta funt ab iis, qui omnis cognitionis & peritiz rerum nudi, facile otiofa hæc quædam mentis agitatione tuebantur. Scilicet hoc folo prouifo ne fibi repugnarent: aucta funt disputationibus & spe victoriæ: tum cogitationibus velut in ludicrum folutis, ad quas neciudicio, nec libris, nec rerum notitia effet opus: plane quales cupiebant homines ab iis omnibus vacui, & quibus maximam diei partem erat altercandum, adoo vt etiam quæ falsa este non dubitarent, arripienda tamen illis fuerint, nec statuenda aliter quam verissima, ne materia deesset rixis, & contentionibus subinde reuertentibus. Nihil olim amænius habebatur contemplatio ne horti huius naturz, vt neque est vllum pulchrius, aut iucundius spectaculum, quam theatri huius. Atisti pro flosculis & arboribus placidissimis crucem ingeniis fixerunt, vt nec ibi tanta se amœnitate possent delectare,& fracta ac debilitata attollere se ad meliorem rerum cognitionem non valerent. Ita ex hoc philosophiæ genere ad medicinam & naturæ inspectionem traseunt preposteri, absurdi, spinosi, in omnibus ineprè cauillatores, vt quæ simpliciter accepta

intelligerentur, ac prodeffent ipsi vellicando, perftringendo, detorquendo frangant ac corrumpant.

the parties and condensation in a manufacture of the condensation of the condensation

-sh t management to teach a

gos to las naturas en au fondista en la demargia esta de Sautu-

And the state of t

DE MEDICINA.

O cvs hic admonet, vt quam etiam cla- Medicinaidem medicina acceperit commemorem. pla in mor-Nam hæc quæ hominum morbis reme- bos incidit. dium adfert, immunis à communi peste non permanfit. Constitutionem hanc noftri corporis imbecillam & fragilem multa & internè oppugnant & externe.

Quotidianis necessitatibus & periclitanti illi discordium hu- Epule. morum concordiæ epule subueniunt : congruentiæ vero Medicina iam disturbara, vel id ne accidar medica ars: qua primum orta ab exexperimentotum audacia nata est, dum necessitas ad despe- perimentia. rationem adigeret, vt auderent tentare : quandoquidem nec quietis & cautis meliore bco res erant futura. Annotata funt experimenta vel in memoria corum, qui effent adiut, propinquorum, necessariorum, denique omnium qui cum admiratione ea animaduertissent, vel in templo cius dei, qui implorarus salutem vidererut attulisse. Collecta sunt paulatim quæ profuissent remedia : vnde prima origo artis: qued fecisse Hippocratem Coum * Plinius prodidit ex M. Varrone. Sed experientie, quemadmodum Hippocrates i- cap. 1. vbi dem "inquit, fallaces funt, mutantur ætate, fexu, confti- multa l'eges tutione corporis, loco, tempore. Ideo iudicium fuit cum que bic Vicura adhibendum, ve fingula in remediis observarentur, Mes. que, quando, vbi, quibus. Prima quidem fuerunt experimen- Experimenta, & ea in admirationem traxerunt præstantia ingenia, vt 14. fingulorum naturas & causas eruerent. Sed mo xeadem il- "Aphoris. la ingenia generales quosdam canones exculpserunt, quis 1. remedia censerentur, ne vaga errarent ac incerta, conclusa Canones. iam & alligata præscripto artis. Nam vbi dogmata, & cogaitio scholæ philosophicæ & exculrum ab ca iudicium experimenta non regir, cafus est & temeritas medicina, non ars. Quando ergo ab experimentis, led acri iudicio adhibito nata oft hac ars & aucta, prima illius corruptela, & fauiffima est, vbicung; vel deest experientia, & vlus rerum, vel iudicium philosophicum Multi solis experimentis vel suis, vel sepe etiam alienis confidunt, judicij & observationis huius

Empiricini. vniuersalis inopes ac inermes, experimenta vbiq; valereide

Gnoffici nimilim iribuunt praceptis fine V/4.

mis confidut arbitrantur: quum ea profint in morbo aliquo formine, que experimetis. viro noceant : nec idem puero & seni conueniat biliofo, & pituitofo, in hyeme, & aftate, in Hifpania, & in Scythia. Alii contra philotophia praceptis instructi, ignari vius, expertes rerum manum curationibus admouent : quum artis ca fir precipus pars, non que teripta funt probe intelligere ac tenere, sed applicationi affueuille, que quando in effectione polita el acopere, non scientis est, sed experti. Verum ve cuique falus & fanitas fua el commendatistima, cui ex immodico amore supra quam dici possit & indulgemus, & metuimus, amor hic timore temperatus iudicium omne vtis lium &noxiorum adimir:quo fit vt nemo hominum omnium aliquid fe ad sanitatem nostram faciens profiteatur dicturum, cui non adhibeamus aurem & co promptius, quum y-ALITE ALI rit morbus, & faces doloris fubdit acerbiffimas, vi capti & falfi non semel eodem ramen reuertamur priorum immemores, nisi quis force ex fraudibus sui & altorum in odium professionis lit adductus, maius periculum ab arte metuens: auter desperatione in apertum de vita discrimen venire ma lit quam fe arti committere inteliciter ab fe vel alij terratæ: Cuiusmodi homines sunt veique perpauci. Illi alteri pleri que omnes, qui omnia profitenti sanationem morbi credant, & confidant. Quocirca questuosissima facta est ars. Quid non largiatur homo liberatori suo? an vero sit vlius tam infanus, qui in virz periculo pecuniz parcat? Cui ergo tempori numi referuat vsum ilico periturus? Pellem pro pelle: ficut "Iob inquit, & omnia que possidet home dabit pre anima Jua. Feftiue Philippus Alexandri pater, quum à clauicula luxata laboraret, & fubinde aliquid pecuniæ medicus posceret, accipe iam, inquit, omnia que voles quando babes clanem. Sed olim quastuosior fuit quam hac atare, credo quod alia præstarent illi maiora, & magis admiranda. Sed neque nunc desunt medicis sua permia: alet & sustentabit

Medicina quastuosa.

cc Cap. 2. ver.4.

Spe lucri medici.

aliarum artium ne nomen quidem est auditum : is ram paramulti fiunt tus quæstus multos allexit, ve perditis ac desperaris rebus aliis omnibus, ad hanc voam, ceu extremam & facram anchorani confugerent; & velut arenam in naufragio. Atqui lucri gratia, studebant, ea demum ex arte ac studiis omni-

se medicus in frigidis oppidulis, in vicis, in solicudine, vbi

bus

bus collegerunt, quæ ad parandam pecuniam effet aptiffima,nempe historiam remediorum cum leui, aut nulla etiam interdum cognitione philosophiæ, & iudicij illius, quem in Medici ima adhibendis medicamentis clauum esse diximus. Nam errata pune occi-illus impune sunt, imo etiam mercede compensantur: nec dunt, immo deeft, quod flagitio luo præte ant: ægre inobedientiam, vim cu pramio: morbi maiorem , quam cui posset subuenire humana ars: far scil. erreres cetiis nonnunquam & dictis iustas querimonias eludunt: cui corum & unquam est dues medico de cede dista ? Admiscuit se ve in re o- flagitia, ve mni, cupiditas gloriz, quam alij ob augendum que stum ex- ajunt terre petiterunt, vt eo ampliora mererent opere pretia, quo co-teguntur. rum nomen effet illustrius , alij ob ipsum folum nomen & auram quandam popularem. Vnde nata funt dogmata & placi a medicandi cum his pugnantia, que in arte omni effent receptifima : qualia fuifle dicunt Theffalt illius, qui felarpovieny appellauit, in quem funt tam multa à Galeno scripta, tum etiam aliorum, de quibus memmit Plinius in hifloria natura. Carerum linguarum casus & obscuratio huic Medicina arti quemadmodum reliquis omnibus, atrociffimam attulit quomodo cladem. Amissa sunt omnia, que necessaria erant ad intelli corrupta. gentiam corum qua fuerant à veteribus observata, & traditaposteris id est ad notuiam fontium, arq; corum scriptorii, quorum fide posteriores artem exercerent, ve nomina partium humani corporis incus & foris, herbarum, animantium, lapidum, ponderum, menfurarum Tum temporum & historiarum, qui morbi, quas aliquando regiones, quibus temporibus, quod genus fine hominum fine bel farum innafiflet atque infestaffet, quomodo sedati ac depuls : adde hic quod nec phrasin Græci aut Latini sermonis intelligunt, quæ soliti funt prisci medici remedia præscribere. Libri magnorum authorum ve Hippocratis, Galeni, Dioscoridis versi primum imperite deinde confusissime & obscurissime:vt nec intelligi potuillent etiam fi verfi fuifent doctiffinie: vnde multi errores extiterunt Auicenne, Rafis, & aliorum Arabum:vt in Aristotele enarrando eadem de causa multi sicur ostendi, Abenrois.lam tot corum opera nunquam in alienas verfa, vnde plurimum fuer at eruditionis hauriendum. Cuiusmodi est videre, vel nuper at nos translata, vel necdum etiam Hippocraris, Galem, Pauli Aeginetæ Quæ omnia Nicolaus Leonicenus, Hermolaus Barbarus, Thomas Linacer, Guliel-

Medici Medicine - Marin 1 1991

mus Copus, Laurentius Laurentianus, Manardus, Ruellius patefecerunt, fiue redarguendis falfis, fiue afferendis veris: que incipiunt iam effe passim nota,idcirco superfluum effet ea hic recenseri, à me presertim, qui medicinæ non plus attigi qua quantum illa speculationi natura rerum, & alijs humanis disciplinis conjungitur, tumex vsu nonnihil, & communi vita Medicis rerum veterum ignaris, & earum quæ potissimum ad salutem humani corporis conducerent, aliquid tamen fuir agendum ex scholastica illa physice exercitatione. Ingentem & copiofiffimam disputandi materiam in hanc quoque artem tanquam plaustris inuexerunt, de intentione & remissione formarum, de raritate & densitate, de partibus proportionalibus, de instantibus, ea quæ nec sunt, nec vnquam euenient, ventilates sua somnia deserra pugna cum morbis interea loci prementibus, atque occidentibus Ea res fæcunda & infinita, non aliter quam hydra quædam, diutiffime remorata est ingenia cum fructu aliis vacatura. Videre est cavillationes, & tricas Iacobi Forliviensis, nec minus spinosas, nec minus inutiles, quam Suiceticas, nec prolixitate & molestia cedentes, quæ nobis Ioannes Dullardus non rarò solebat citare in exercitatione physica. Poterant hæc coli fine literis, faciebant ad oftentationem disputationum: nam altercationes non minus artem hanc, quam reliquas omnes, vexauerunt : euchebant ad honorum gradus in scholis, qui gradus, de immaturis loquor, grauem inflixerunt plagam ar-Medici in- ti,ac proinde vitx. Namiuuenes atque adolescentes instru-&i spinis illis, & captiunculis , nulla peritia herbarum , ani mantium, elementorum, denique naturæ huius nullis experimentis, & cognitione rerum aduti, nulla fulti prudentia, iudicio & confilio, per quam imbecillo admittuntur ad honores, & continuo emittuntur ex Academia in proxima oppida,& vicos, ad ponenda rudimenta artis, tanquam manus immitium carnificum : nec vniuerfales nouerunt canones, nec deductionem artis viderunt ad vium, nec ipli ad opus mouerunt manum: iuuenes calidi & confidentes omnia temeritati casuum commendant. Admoneri se non ferunt tyrones à veteranis, quibus se adæquatos vident honore nominis. Quod fi illi molesti elle pergant, aggrediuntur eos rixis & tendiculis scholasticis, hinc clamore, & peruicacia affeuerationis, conuitus, maledicentia cogunt fibi cedere ienes

nenes. Graduati indocti.

senes moderatos, & pugnis huiusmodi desueros, victos effronti confidentia, importunitate, odio. Ad hac fastidiuit Paracelfioftentatio veterem & vulgatam medendi viam, nouam,in- ani. folitam quæfiuit, quæ admirationem excitaret. Alij, velut aftrahaberent in confilio, quicquid agerent dies, & horas, & momenta observarunt, ceu nihil nis de consilio syderum aggrederentur: alij medium vnguem fyderibus oftenderunt, & le curaturos profesti funt inuitis attris, quum aftra nec omnia in corporibus nostris faciant, nam elementoru temperatio multum proficit, nec omnino nihil, & quæ efficiunt nec sciuntur omnia, nec nihil, etsi pauca admodum & maligne: questus & laudis avidiras ad ea impulerunt, quis hæc duo pararent oftentatione ac ia fantiam fui: tum aliorum, qui rebus expetitis viderentur posse officere acerbam inse-Aationem, ac mordacitatem, vt malint vel corrumpi remedia, quam præberi aliena manu. Quum corumaliqui de Medicorum morbo quopiamin commune consulunt, qua malignitate, liuor. quo liuore id faciunt, quanto fastidio & vultuositate accipiunt alienam sententiam, qua authoritate atq; affeueratione proferunt suam, qua pertinacia tuetur quisque quod semel confirmauit, aut etiam est elapsum, ne cessisse videatur: idque eo faciunt obstinatius, quo sunt imperitiores: videlicet non tain spectantium de se iudicium veriti si quid concedant, quam suæ ipsorum coscientia, cui satisfacere se non putant, nisi siomnino victoriam alijs secerint dubiam, aut victores se, au certe non aperte victos:nam cedere appellat vinci. Vnde illa nata est nobil sinscriptio sepulchri, peruffe Adrianus se medicorum turba. Que omnia vtinam, vt in alijs, artem cafar.

medicorum turba. Que omnia vitnam, vi in alijs, artem cafar.
concupissent solam, non item vitam. Sed necesse est arte
hac corrupta, maxima incommoda in vitam
importari, que se momentis singulis
arti huic credit, ac com-

mittit.

M

DE

DE MATHEMATICIS.

Duantitas Molis. Numers.

A S artes quæ circa quantitatem versarentur, Graci μαθηματικάς quafi disciplinatas nominarunt: quantitatem vero, hoc est moromra, tecerunt duplicem : medi feu molis, & numeri. De quanto modi vna est dif-

ciplina simplex, quam geometriam dixere, de terra dimensu, de numero. Vna itidem quæ Arithmetica, cuius etymon materiam testatur. Geometria ad res calestes translata effecit Astronomiam : numerus ad harmoniam effecit musicam. Magnitudines ad vim cernendi traductæ eam partem mathematica dederunt nobis, qua onlinatur, à nobis perspessina. Itaque harum dux funt artes simplices seu vniuersales, tres vero siue composita, siue specal'es ranquam ex generalitate deriuatæ. Non funt repertæ plures, vel quia non applicuerunt animum ad quærendum, vel quia non potuerunt extudere, vt auditiuam quemadmodum perfectivam : de qua etfi aliud gentes quidam nonnulla velut digito monstrarunt, vt, quemadmedum fe fonus per aera porrigat, quomodo fiat echo, de ys que procul & propè audiuntur, de cano fonante & pleno, tum alia quapiam : de quibus Aristoteles inquirit in vndecima sectione problematum. Disciplinas has certifimas elle Aristoteles merito affirmauit : ex eis & ipfe & Plato ad philosophiam omnem, fiue de natura disputent, siue de moribus euidentissima sumunt argumenta, que vocantur demonstrationes, similitudines, exempla, itidem atque imprimis appolita, quod ætato illa tam ea erant inter ipios nota, quam inter nos de victu, quo vrimur quotidie, & vestiru, & habitatione. Qua de caufa & Platonem in fronte Academia ferunt titulum ac velut edictum inscripfisse, quo verareteò ingredi harum artium Abstractio imperitos. Abstrahunt mathematici formas, & figuras, & mathemati- numeros à materia, in quas abstractiones no incurrit menca, à matea dacium : nam neque componunt affirmando, neque negando duidunt : simplices res considerant, non consunctas. Neque enim punetum effe aiunt aliquid in rerum natura, cuius pars sit nulla : aut lineam aliquid quod longum sit & illatabile,

Ars auditi-MA.

tabile, sed quod sic considererur, nulla habita ratione partiu vocetur punctú, vt fol in celo, in terra, in mundo, quod veroratione longi & non lati linea, vt quas fol conficit diurno suo cursu. Quem abstrahendi modum qui non considerarunt, alij disciplinas has parum sunt certas arbitrati, vt Eipcurus & Protagoras, quibus Laurentius Valla imperitè est assensus: alij adducti authoritate verissimarum ac certiffimarum artium res tales effe in natura existimarut, quales ipfi cogitatione sua imaginarentur, vi qui in scholis reales nominantur, no facturi, si priscos illos philosophos legiffent : aperte enim Stoici lineam & superficiem aiunt effe corpora, hanc fine altitudine, illam fine latitudine. Cicero- Cicero: nem & Senecam miror : illum in Academicis quæstionibus fic loqui : Geometrie provideant, qui fe profitentur non perfuadere, fed cozere, & qui omnia que nobis describunt, & probant. Non quero ex bis illa initia mathematicorum; quibus. non concessis digitum progredi non possant. Pundum esfe, quod nullam magnitudinem babeat. Extremitatem & quasi libramentum in qua nulla crassitudo sit, lineamento sine vila crassitudine carentem. Hac Cicero. Senecam vero fic : Mathematicus Seneca. viu quodam & exercitatione procedit, impetranda illi quadam principia sunt. Non est autem ars sui iuris, cui precarium fundementum eft. Habet Geometria, quemadmodum videre estapud Euclidem, tria principiorum genera: diffinitiones, anticipationes, postulata : hac fi cam non probare, precuria est habere principia, nulla ars non habet precaria, nulla enim probat, sed statuit rantum & ponit. Quid autem tu vocas mini precarium ? Num id quod duriffimæ fis frontis, imò præposterus & naturæ contrarius : nisiconcedas, precarium tu appellas, quod possim meo iure siimere ac vindicare ? diffinitiones tales tunt : fi non placent, de verbo sit controuersia; non de re. Quod nullius magnitudinis cogitatione ab animo capitur, ego punctum voco : non liber , adfer nomen aliud , illo vtar. Anticipa Anticip ititiones que fint dicar idem Cicero.; antecepte animo rei enes. quadam informationes , fine quibus nec intelligi quicquant nec queri; nec disputari po est : quale est ; si equalibus agualia adgiantur, omnia fient equalia : hoccine vocet abquis precarium ? SI ergo desputaturus tecum posuero omnia fe, aut nen effer tu fi admittas; gratiant pro beneficio tepos MI

fces, & me munere tuo dices procedere ? Quali verò fi id ego abs te non impetrem, natura non fit volenti nolenti extor-Postulata, tura. Iam postulant aliqua, vt ab omni figno in signum re-Cam lineam poffe duci, omni centro & internallo circulum posse describi : doce tu aliter posse fieri, & viceris hoc esse precarium. Hac omnia certa atque indubitata funt, & in cuiuluis animo & cogitatione à natura ipfa ingenita. Sed attes hæ quando ad víum pertinent, veríæ ad contempla. tionem viu remote longissime, sunt ad ea euecta, quorum nullus effet fructus , led tantum fterilis quædam contemplatio. & inquifitio infinita; quoniam alia ex alijs fine modo vllo nascuntur : & sicut huiusmodi disciplinarum initia, & legitimi quidam progressus iuuant animos, acuunt, oble-Mathemat. Etant, fic magna & affidua exercitia, carnificinæ funt gene. rofarum mentium, & publico bono conditarum . Aftrono-Astrologia. micæ adiuncta est diuinacio, quæ astrologia dicitur, nata penitus ex oftentatione, ac imposturis : non quin astra multum habere virium credam in hæc corpora. Sed nec quantas illi videri volunt, nec quas habent poteft quis affequi, nisi prætenuiter:ac ne dæmones quidem noruat quamuis se multis vendicent, tanquam illarum consultissimos. Si diuinatio ars effet aliqua corrupta, multis hie argumentis facerem planum id quod modo dixi: sed quum ars non sit, sed fraus, pretereunda sunt nobis in præsentia. Neque est ex mathematicis, quam tamén divinaculi à multis mathematici nominentur, alienissimo nomine ab illorum professione. Neque enim celestes magnitudines contemplatur Astrologus, ac ne fimulat quidem, fed vires tantum & efficientiam. Cæterum veteres mathematicæ peritie integriores ad no. stram ztatem peruenere quam relique disciplina, nimirum ab indoctis intacta, ac proinde incontaminata. Has enim turba imperita radio contentas, & puluere, quæq; non face. rent ad circulos, ad scenam, ad theatrum disputantium, tanquam rem facram non attigit. Ita integræ seruatæ sunt ac Intalla in- incorruptæ. Nam vt quicque his superioribus seculis minus tritum fuit studentium manibus, ita purius ad nos peruevid.infra.p, nit,vt libri in antiquissimis bibliothecis puluere & situ operti : quo fit ve in Germania synceriores sint libri, quam in Italia. In illa fiquidem iacebant omnia, in hac doctulorum au-

dacia excusta, que omnia scrurabatur, & ad suum captum

ingeniu.

Alchami

Dininatio.

Astrologi non funt Mathema-Lici.

tegriora; 207.

detorquebat. Quid quod mathematica ha requirebant co gnitionem, studium, diligentiam, aduertentiam, & super hec omnia flentium, quod erat illis mortis inftar. Recte Cicero ; Non el Philosophia similu artium reliquarum. Nam quid faciet in Geometria , qui non didicerit ? quid in muficis? aut taceat oportebit, aut ne fanus quidem indicetur : bat viro que fuit in philosophia ingenus exhunter ad ic, qued in quoque verisimile eft eliciendum acutis alque acribus, cáque exercitata oratione poliuntur. Scruatas verò dico artes, id est, minus vitiatas, plurimum tanien illis perijt : quandoquidem & autho es interciderune iniuria temporum plurimi, & ea quæ viu continebantur, aut pellum ierunt, aut in deterius funt relapia. Vt ratio edificandi quæ ex his mahabat, ratio metiend mo'es, & expedita, vel tractio, vel sub'atio, vel impulsio Quando Archimedes Siculus mathematicus inter primos nobilis aiebat; si alter foret terra globus, le illum ad hunc tracturum, vel hunc ad illum impulsurum, ispβολικι ; quidem, fed ca crar artis exercitatio & fiducia, que tandiu opfidionem Marcelli diftulit, & muros patriz Tum propo tion picturarum ex optice inscientia multum decessit. Musicam etiam ferunt vehementer mu. Musica mutatam propterea quod victores inuaferunt Europam, qui tata. harmoniam quam non intelligerent, aspernabantur: ita intelligentiam carminum uidemus periffe, nisi in paucis quibuldam noustimi concentus. & genera proportionum, quæ aperte testantur obesiorem este nobis, & tardiorem aurem, quam illis priscis Et hac de causa admirabiles effectus illi musicæ, velad sanitaiem corporum, vel ad motus animorum excitandos sedandó ve, de quibus magni authores prodiderunt, iam olim nulli funt : videlicet subtilissima atque absolutissima illi anima nostia harmonia minus congruit exterior hic nostcorum temporum crassus concentus acrudis, quam ille vecerum eruditus ac fubtilis, ideò minus habet nune virium ad aliquid efficiendum in nobis, quod tum ex similizudine obtinebat & consenientia. Nec instrumenta retinemus, ac ne nomina quidem funt nota, quæ à Polluce, Athenxo, Diuo Hieronymo, & alijs recententur. Sed ne in totum nostri in scholis homines mathematicas viderentur ignorare, quaidam ex illis voces funt fuffurati, quas vbique, & in omne latus iactarent, vt aleam, idque in M 3

n

184. DE CAV. CORRVP. ARTIVM.

Physicis Aristotelis, & prima philosophia: in Ethicis quoq; & locis alienissimis, quæ sunt illis leuissime, & à limine (quod dicunt) salutata: punctum, linea, superficies, corpus triangulum, quadrangulum, circulus, centrum, proportio, viterius verò non sunt ausi progredi, tanquam ab altissimo pelago deternii.

De illis verò per ingentes clamores

go venditant, quòd eadem
que mathematici
nomina viurpent.

* Andrew Comment of the Comment of t

what the mile to be a set of the set of the

IOAN.

IOANNIS Lypovici Vivis DE CAVSIS COR-

ruptarum Artium Liber fextus, qui est de Philosophia morali corrupta.

ENTENTIA illa vetus, nofce te, tanti momenti vila est priscis illis hominibus ad vitam omnem & sapientiam, vt quum à sipiente viro sit profecta, maius effe illius robur ac momentum funt rati, quam vt eam suftinere posser authoritas

humana: Deo attribuerunt, & ei Deo, cui reliqui omnes de Apollini. fapientia concessissent. Nimirum superuacaneam este ac preposteram iudicarunt cognitionem calorum, elementorum, rerum denique omnium ijs, qui se ignorarent. Scilicet norit homo quid quicque fit, que eius efficiens caufa, qui finis, que vis, de seipso hæc ignorabit? Socrates ergo quumita ef- Socrates. fet in omni philosophia eruditus, vt tanquam acutus nimium inquisitor, à vetere comoedia incessatur, transqulit tamen curam & contemplationem omnem ab alijs rebus ad se primum, vt se intueretur, & perspectum atque exploratum meliorem efficeret compositione animi : cámque medicinæ ac fanationis rationem in publicum bonum foras protulit, siue advitam priuatam, siue ad com-munem & publicam. Quæ disciplina nominata est Ethi- * Ethica. ca, quali moralis, qua mores hominum componerentur. vid. Cic. 7 uf-Ideo que dictus est philosophiam in culis & clementis cul. 5. @ fublimem peregrinantem illhinc in * domos & ciuitates ab - Augusti pafduxisse : quo opere nullum potuit cogitari prastabilius, nec sim de ciu. alio vilo magis sibi humanum genus demereri. In qua Dei.

contemplatione, & disciplina inuenienda reuocauitse ille à

populi senlu arque opinionibus introrsum ad seipsum. Populum habuit semper suspectum, quem ille magnum erroris magistrum nominare consucuerat, & peruersum interpretem veri, quod videret fere pessima p'acere pluribus. Itaque illo acumine ingenij sui philosophiam hanc inquisiuit, credens se non receptæ in vulgum deceptioni, non somnis & infaniis illarum religionu, quas dementati homines confinxerant, & receperat error multitudinis, sed deo potius magistro, hoc est, lucernulæ illi naturali mentis suæ. Siquidem nemo est cam cardo ingenio, cui non lux aliqua in animo fulgeat ex Dei munere, que rectis exercitijs illustratur, arq; augetur: ei si incorruptæ ac publica ignorantia non contaminatæ se committeret, intelligebat se Deum ducem sequi, à quo illam accepifiet, non hominum prauitatem, quos quum videret czcos effe, & à recto delirare, solum Deum sapientem & este, & dici poste, veram formationem arbitratus est imitationé numinis: si tales sierent homines, quoad cius sieri Numen So- poffet, qualem effe Deum ratio doceret. Iam quod homines hominibus non magnam haberent fidem, nempe cæci cæcis, stulti stultis, scientiam sequendi numinis ad fignificationem & monitus numinis retulit, quod ille amicum fe habere & familiare commentus est: quemadmodum le gumlatores quosdam ad Deorum doctrinam leges ac instituta sua retulifie memoriæ est proditum, vt Minoem, & Lyeurgum. Deinde que adiutus communi Dei beneficio escudiffer, ea fic studuit tradere, non vt doceret solum, sed vt impelleret arque afficeret. Vr qui audirent, & quid faciendum effe scirent, & vellent facere oratione apra ad persuadendum & efficaci: cuius sermones à discipulis eius sunt grauiter & copiose perscripti Platone & Xenophonte. Hæc est vera via, tu ad inquirendam rationem componendi animorum, tum ad tradendam: à qua qui abscedunt, longissime in auium le & errores conijciunt. Socrates maluit Deo credere, hoc est, naturali præceptioni excusta, quantum fieri potuit, ac purmaluit Deo gatæ communi dementia: & alijs persuasit sibi credere, quod eredere, nos inuenta, & inflitutionem fuam no fibi, fed Deo cuidam duci ac magistro acceptam ferret : à quo sibi pleraque omnia innuerentur, ac fignificarentur. At nos hominibus malumus ciedere, quam Deo. Nam philosophiam cam, quam

cratis, fine Gensus.

Socrates Ethnicus Christians bominibus.

ab vno Deo doctore conuenit accipi, à Platone, ab Aristotele, Cicerone, Seneca, Plutarcho, Xenophonte requirimus & postulamus, non tam ad sciscitandam illorum sententiam, quam ad authoritatem summam dogmatum, vitæque instiruendæ quum habeamus iam non solam illam nature lucernam malignissimam, non sictum Deum signis quibusdam innuentem, sed verum Deum aperte loquentem nobis, & solem ipsum, qui in hoc illuxit mundo, ve non amplius de via incerti vagaremur, & fluctuaremus inter humanas opiniones, led viam sciremus exploraram, rectam, infallibilem per iplum,& in iplo, quam iple posser solus demonstrare, vt vel gentiles ipfi in ellexerunt. Heu quantam facimus foli iniuriam, quum ad illius iuuandum lumen clarissimum & serenissimum lucernulas admouemus? Illi suas religiones contemplerunt, que effent ab hominibus conficte ingeniis fuis audierunt, nempe iis qui putarent calesti menti esse conformia. Nos illis credimus lusciosis & lippis, doctrinam aperte caleftem negligimus: quum præfertim, fi omni remota authoritate ad examen reuocentur totius rationis & ingenij, tantum hae nostra vincent illa gentilia, quantum lux tenebras, & stultitiam sapientia. Quod si, ve par est, pluris facimus diuinam nostram philosophiam, quam effe à Deo nobis collatam pro certo habemus, quoisum attinet de virtutibus & vitiis ex illorum hallucinationibus Ratuere? Ex quibus fuere, qui res morum obscuritate sermonis inuoluerunt, vt hariolandum effer, quid sentirent, sicut Stoici: vnde inter illos tor funt natæ diffensiones de placitis secte, dum argutijs & cauillis, & captionibus vberrimam suppeditabat materiam interpretatio nominum voluntaria. Alij ex suo affectu statuerunt de virture : quale est quod Theophrastus in luctu Callisthenis dixit, " Fitam regit fortuna non fa- " Vid. cie. pientia. Dionyfius Mathathemenus quum effet Stoicus we- Tulculan. laptatem posuit finem bonorum, nam quum ex oculis labo- quinta.

rasset noluit dolorem in iis collocare que ipsi adiapopa nominabant. Alij populo sunt magistro vsi, vt in plerisque Aristoteles: Epicurus etiam pecoribus : tametsi nec id acute satis aut recte, quemadmodum est ab Stoicis repræhensus : neque enim voluptatem primum expetunt beline, sed sui conservationem, binc voluptatem velut conservationi consentaneam. Fuerunt qui de caville, de retericis M s

schematis ac lusibus regulas virtutis acciperent, vt bene crederet dici, quod bellè vel argutule. Admifcuit se his tenebris densa imperitiz caligo que non passa est nos de illorum sen tentiis & ductu iudicare, vt faltem inter vocantes in diuerfa, . cui porissimum auscultandum effet disudicaremus. Quanta le inscitia hæc prodit vndique, de virtutibus & vitiis, de fine bonorum & malorum: ad eandem rem vtimur & Platone duce Academico, & Aristotele Peripatetico, & Seneca Stoico, & Cicerone Delultorio, modo huius, modo illius factio. Cic lib. I.de nis, & miramur diffidere. Tum magno labore & conatuin concordiam redigere studemus, lepidi pacificatores, non ex corum libris aut cognitione antiquitatis, sed ex nostris incptis coniecturulis. Iam ex omnibus gentibus Aristotelem selegimus, quem sequeremur, sius qu'a is solus remanserat in schola dialectica & philosophia, sue quia apte praceperat ad discendum, & ad disputationes distributis virturibus, & vitiis in genera, & species. Itaque de aliis philosophis tacebo, loquar de hoc vno. Tamersi Diuus Augustinus Pla-

> ronem & Platonicos delegit, cum quibus de religione Christiana disputaret, tanquam philosophorum omnium vel maxime fanos, vel facillime fanabiles. Et H eronymus fectam Stoicam, simillimam dicit fuisse chri tianæ religioni. Aristo.

Aristoteles in moralibus.

legib.

Vid eurs lib. de Ciu. Dei.

Platoni nemo felix in hac vita, nemo in altera Ariftoteli.

Beatitudo.

telem vero transco, vt Christiani insectentur. Origines, Nazianzenus, Nysienus, Ambrofius & alij, certe gentiles ipfi habent pro impio, quod ex erroribus populi philosophiam fingendi animos collegerit, & à fanctifimis Platonis magiftri institutionibus recesserit studio contradicendi. Paucula quædam ex eo desumpta velut gustus gratia exhibebo, vt cognoscatur qualis sit tota massa. Principio Socrates apud Platonem non vno loco clausu'as suarum disputationum huc deduxerat, non effe in vita hac expectandam felicita. tem hominis, sed in altera. Hoc agit in Philebo, hoc in conuiuio, idem & moriens in Phedone. Aristoteles in vita hac quærit beatitudinem, alteri nihil relinquit. Nec solum finem bonerum hic statuit, sed etiam sapientiam: & Simonidem, vt poëram deridet, qui dixerit folum Deum effe sapienté:quod videlicet Deus inuideret hominibus, si nollet eos assequi sapientiam, bonum tantopere ab eis expetitum. Vbi est ergo illa vox modestiæ plena:mentem nostram caligare ad manifestissima natura ? Quanto rectius & religiosius Plato humana

mana sapientia aut nihil, aut perparum est, solus Deus sapiens eft. Addit aliud argumentum ; Duid effet homine infortunatius , fi ifta quæreret, & concupilceret , que nunquam affequeretur? Eodem vtitur telo ad euincendum hic effe homines felices , videlicer , quia quod omnes homines expetunt naturale eft. At naturalia fruftra effe non queunt : expetunt por- Hominis ro beatitatem omnes , qui oppetitus inanis effet , si unllus cam beatitudo. nancisceretur , nec fieret voti compos. O argumentator Arifloteles, ingredere alià, & peruenies ad verum:conuerre fic argumentum : Beatitudinem omnes expetunt , naturalis ergo appetitus , non erge vanus. Atqui hie nulli affequuntur , vt res docet, alibi ergo est quærenda. Hæc via Socratem & magistrum tuum Platonem ad verum adduxit, qui in amore & conjunctione illius pulchri, quo nihil fieri potest pulchrius, nec intermissiones sentir pulchritudinis, aut vices, nec finemillius habiturus est, extremum bonorum omnium & fastigium statuit. Qua sente tia nibil dies admirabilius Tria beatiaut diuinius potest. Aristoteles tria beatitudinis facit gene- tudinis gera: Vnum impurum, & quasi de fæce vulgi, quod est senera.
cundum obscarnas voluptates: & hoc prorsum abilicit, ranquam pecudi magis, quam homini congruens. Alterum ciuile, tertium contemplationis, quæ duo probat. Quid opus est distinctione finium quafi vere de artium finibus que. ratur, & non humanæ naturæ: quæ vna atque eadem est in omnibus: alioqui cur non etiam addit finem opificum? quin hæc quoque ipsa minutius discindit, nempe felicitatem politici in democratia, politici in oligarchia, in monarchia? tum œconomici, hinc fabri, & futoris? quis fic de humana beatitudine inquirit? quæ quum vna fit, vnus cius finis bonorum, Tum addit tria bonorum genera ex fenfu vulgari. Tria bonorn animi corporis, ac vita, his indigere virumque beatum led genera. magis ciuilem, contemplantem vero minus, indigere tamen, tum diuturnitate vitæ ad felicitatem elle opus, Sitam quidem este felicitatem ciuilis in virtute , contemplantis autem et Legend. in contemplatione, hoc est actione ments " celsissime. puto, celsissi-Sed viranque prosperis rebus ornari & augeri, aduersis ob-ma. scurari, diminui, interdum etiam tolli. Hanc eius opinionem maximis argumentis Stoici exagitarunt, & quòd bona nominaret, que non essent talia, & quod externa momenti aliquid adferrent ad beatitudinem, præfertim quum

iple perfectionem illius in animo collocaffet. Quòd si illhic eft perfecta, non res externæ poterunt eam mutare, quæ ad animum non pertingent, sed ipse animus prout de externis rebus statuerit: que opinionis inconstantia notata est etiam in eius discipulo Theophrasto, Sed Aristotelicam felicitatem contrariam esse pietati nostræ, arque ideo rectæ ratio. ni, neminem puto dubitare: nam pietas non in vita hac bre. ui, & imbecillo corpore casibus & calamitatibus obiectopo. nit felicitatem, nec tam male agit nobiscum: sed in illo immortali corpore nostro iniuriz omnis experii ad immuta. bilem firmitatem reficto: hoc est, munus amplissimum, & plane dignum Deo sempiterno ac præpotenti. Dicunt locutum eum de felicitate eui huius. Sed nec ad eam formam quisquam est beatus. Non illi quos vulgus pro beatis habuit Metellus, Curiones, Augustus, Alexander, Argathonius, Non quos pronuntiarunt dij beatos, Phedius, & Aglaus, Non quos philosophi exactiori iudicio beatos dixerunt, Regulus, Rutilius, Cato, Socrates, Zeno Iam redit prima dif-ficultas, appetitum nostrum incassum optare, quod nunquam affequetur. Iam que est verior vie beatitudo, quam que inchoat illam sempiternam, de qua dicit Pfalmista:Beati immaculati in via , qui ambulant in lege domini. Beati qui scrutantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum. Dominus nofter ofto beatitudines vitæ huius recenset, multum ab Aristotelicis diuersas, imò diuersas. Cedo veras tu diuitias nominaris, Sutoriam, aut Rhedariam artem, quæ semper malignissime ac fordidissime possessorem suum sustentant? an oratoriam, ius ciuile, rationem reipublicæ administrandæ discere atque exercere, quæ facultates in præsens quum discuntur nihil adferunt, cognitæ vero ac percepte ad honores ingentes, opefque fustollunt? At locutus est, inqueunt, ut gentilis & in lumine nature : minime vero isthuc quidem, Nam non effe illud naturæ lumen oftenditur, quod alij rectius ingressi sunt natura lumine adiuti & ducti, ve Platonici ac Stoici. Sed quid ifthuc tamen est, sumus ne fatis fani? habemus lucem, scimus que sit vera beatitas, quà ad illam eundum : & disputamus adhuc de Aristotelica beatitudine. An duas facitnus beatitudines, vnam Christi, alteram Aristotelis? Ecce iterum blasphema de beatitudine dissectio, ve dudum de lumine. Si Aristotelica beatitudo expeten-

Matthei

petenda hic est, Christi beatitudo non est hic experenda:noque enim contraria possunt eodem loci & temporis ad idem &loci & temporis concupici. Si Aristotelica beatitudo comentitia est, quid laboramus quomodo eam tueamur? Quin căratione omnes omnium philosophorum de summo bono infanias in schola adducimus, &cas confuescimus propugna. re?An vero ludimus in sentétia de beatitudine, id est de sum. ma totius vitæ? Periculosum est contra veritatem pro fallo flare. Quanto periculofius in re tanti momenti, de religione, de cardine in quo vita vniuerfa voluitur? Si ficta est Aristotelis beaticudo, valeat, etiam gentilibus ipsis parum sana, & pia. Nos yera discamus & scire, & tueri. Sed pergamus ad reliqua. Virtutem finit habitu,id eff, Egir, quafi no fit quoq; erépyere, & quidem verius:non aliter quam salubris potio, & potestate est talis, & quum operatur ac vires exerit. Tum virtutem Virtus. vultesse in mediocritate, nempe inter duo extrema, & cum vtroque pugnare:vt forti & timidus contrarius fit, & temerarius: & eiusdem virtutis sint actus extremis his contrarij, vt fortitudinis, & aggredi hostes, quum est opus, & quum itidem opus est, cedere, ac se subducere: in quo nonnihil ei conuenit cum Platone. Sed in co merito est reprehensus à Laurétio Valla in tertio volumine de voluptate. Neque enim fi cedam, aut etiam fugiam ero fortis, nec si permissis fruar volupratibus, temperatus: sed alia sunt earum rerum nomina: nec vnum duobus contrarium est, sed vnum vni, duobus duo. Qui à voluptatibus impermissis non abstinet; incontinens: qui abstinet, continens, & moderatus, Qui fruitur licitis vel bumanus est, vel ve Valla dicit, hilaris: tameth hæc virtus non est contrà quam Valla sentit : qui non fruitur, non intemperans, sed rigidus. Ad eundem modum in periculis, & pecuniæ distributione. Qui honesta fugit pericula, aut eis succumbit, timidus: qui refistit, fortis. Qui vitat, non necessaria præsertim, caulus: qui non vitat, temerarius. Qui dat quum res postulat, liberalis: qui non datin loco, quarus, durus. Qui temere pro. fundit, profusus, prodigus: qui nihil dat cum tempus non poscit, parcus, frugalis. Iam fortitudinem esse dicit circa terribilia. non qua uis: neque enim in tolerantia infamia, paupertatis aφιλίας, mortis, in morbo, aut mari versari fortitudinem, fed in periculis bellorum : quo nihil dici poteft, fiue in re- Fortitude. ligione

Ira Cos fortitudinis. Magnifi. centia.

ligione nostra, siue in gentilitate peruersius. De religione Quis non videt nullos fuisse viquam fortiores nostris martyribus, & iis qui illa omnia patienter ferunt in fpem gratiz Christi' in gentilitate autem non fortis Socrates in carcere, & hauftu cicuræ? non Milciades in vinculis ? non Themiftocles & Rutilius, & Metellus in exilio? non Regulus in tornientis?non Cato in arenis & Syrribus? Ira fortitudinem accendi, & ficut loquuntur Academici, exacui tanquam cote id quidem faris explosum arque irrisum est à Cicerone, & Se. neca, & Stoicis. Magnificentiam virtutem effe definit firam in magnis fumptibus, vt templis & theatris extruendis, ludis publicis ædendis Etsententiam illam nimis vulgarem ponit: impossibile aut certe difficile este ra rand matier ago pnynlov orra. Quid vocat ra zana, bona ne an pulchra que video in linguis omnibus commifceri, & alterum pro altero fumi, vel alterum alteri ad rem magis explicandam jungi : ve zanos Kazalos, & zanozazalia. An tu pulchrum vocas, quod sensus indicant , veplebecula ? an quod mens ve fapientes? quæ plebes ab externis recta sensibus pulchra nominat: non difficile, sed omnino impossibile est pauperem præstare, nisi aliunde opes sumat:sin quod sapientes, quid pulchrius aut præstabilius quam ingentia opera virtutum, quæ melius, ac sepius exequantur excelsi animi sine diuitijs, quam in amplissima fortuna? Quid enim pulchtius quam quod faciebat Socrates sua negligens, vt se & alios meliores redderet? An vero yalliovn præstabat Scopas? Aut Xerxes pulchriora faciebat, quam Aristides ille d'ixques? vel aliquis ex ditiffimis Romanis, quam Fabritius, & Curius in re tenuissima? Et loquor non magis de côtemplatiuo illo, quam de co qui in mediis ciuitatibo viuit ac populis. Magnanimitatem effe ait, cupiditaté magnorum honorum. Rectius & prudentius Stoici, magnanimitas eft scientia que habitum facit excelsiorem omnibus que contingere possint ex aquo bonorum as malurum. Plato vero, Cicero, Seneca, & alij magnanimitatem effe diffiniunt in honoribus contemnendis magis quam expetendis. Expetere cuiusuis est, etiam viri perditiffimi, & fæminæ ftoltiffimæ. Contemnere maximi eft animi atque ampliffimi, & fortuna altioris, Ideo tanta Catonis admira-

Maznanimilas.

tio, repulsis ranquam indeptis honoribus gaudentis, vr inquit Plinius, Tantum Publij Africani decus, Quintij, Verginij, Fabij: qui quum possent honores vel assequi, vel retinere, contemplerant. At non has fortaffe dignitates honores vocas, sed laudem ac reuerentiam ob virtutem, in qua ambienda, speciem quandam virtutis collocas, & si avovopov. Tu ergo philosophum quem iustituendum suscepisti ad ambitum aura huius excitabis? hoccine ais virtutis effe abrov, quafi præmium victoriæ? Cicero eadem sententia; quamuis non in schola philosophica, sed in cœtu, ve dicie, hominum doctiffimorum & humanissimorum, gloria est fructus veræ Gloria. virtutis honestissimus; quam piscamini aureo hamo:rei tam excellentis, & qua nulla est diis propinquior, pramium statuitis honorem, temerariam rem ac vanam, nempe à vano ac emerario populo profectam. Sed non volunt fortallis à quelibet honorem expectari, verum à bonis, quemadmodum Aristoteles dicit x ? vor 7 smoudaiav. vt fi quod ille apud Næuium Hector, gandere ait, fe landari à landate vivo. Ideo gloriam Cicero dicit iustam: que ab eo non senatore Laus non est iam fed philosopho ita finitur : Eft folida quedam res & ex-laudari ab pressa, non adumbrata : ea est consentiens laus bonorum , incorru. illaudato pta vox bene indicantium de excellente virtute : ea virtuti re-viro. fonat tanquam imago g'orie. Tu vero qui scies il m bonum virum & recte indicantem de te indicare? Nam quò funt gramores ac prudentiores viri, cò magis affensum cohibent, & judicij sui obscuriora ædunt signa. Deinde qui poteris habere exploratum, illum acute & fapienter iudiciem facturum de te, quum de feiplo vix posit ? nihil est enim difficilius, quanto minus de alterius animo tot inuolucris claufo, & occuliato? Sed fac illum bene & exacte indicare, fac te scire. Non credo expectabis dum cedatur tibi via, dum deducare & reducare, dum tibi affurgatur, nudetur caput, magnifice compelleris. Ifta enim & ridet vir fapiens, & fugit, tantum a. best vi eis capiatur: acquielces ergo tacitis iudicijs. Quid ergo alterius conscientia eris contentus, non eris tua præsertim quum ipfe sis nec vir peior, nec minus sapiens, & illa melius multo te norit, quam alius quicunque. Ea verò gratia tantam operam in dura posuimus virtute, vt aliquis nobis prætereuntibus apud se mussitet:ô virum sapientem aut bo-

num lam autem quum honor in honorati manu non fit, sed benovantis, sicutiple doces, fiet vt virtus suo premio & fructu no raro fraudetur:& quia fine mercede & fructu à viro bono la boratum est,ne quicquam sit & infructuose ab eo laboratu. Siquidem merces operæ nulla restat. Quanto melius Claudianus poeta docet , quam philosophus & senator.

Quod si virtutis præmium est honor, & xar' axinderay, as ones

Ipfa quidem virtus pretium fibi, solaquelate Fortune secura nitet nec fascibus vilis Erigitur plausuve petit clarescere vulgi, Nil opis externe cupiens, nil indiga landis, Diuitys animofa fuis.

i ayalds wir Trundi G Cur fructum & pretium virtutis cum iis communicas, quæ bona non funt? Ais enim qui virtutem habent cum opibus, ma gis effe honorabiles. Et vis ma gnanimum, & quemuis hominem probum iudicaturum fe, quo honore sit dignus. Quid audio? Tu ne iudicium cuiquam homini permittes de se, vt statuat quantu honoris mereatur, præfertim qui alios non norit, & plerique bonorum in co. paratione fint politi. Vin tu quenquam de virtute lua aqui esse arbitratorem, quum co vir sit melior, quanto de le moderatius sentit, quantumcung; se habeat probe perspectum: neque enim idem est se nosse & se censere : multo diversum explorare se, & cum eo conferre, quem no explorarit. Quam alienum hoc est à vere iudicio, & proinde à nostra pietate, in qua audimus, a postquam bac omnia feceritis dicite, serui inutiles sumus. Doli altum sapere, sed time. Beatus qui semetipsum non b Rom. II. indicat, in eo quod probat: & alia ad arrogantiam minuendam innumera. Quid quod illud, vnde in religione ac veritate omni, & meritum cuiusque & decus censetur, non solum de altero occultum est, sed cuique de seipso:grande areanum v ni diuinæ sapientiæ reservarum: Sunt iufti & sapientes, inquit Solomon, & opera corum in manu domini: & nescit bome amore ne an odio dignus sit, sed omnia in futurum seruantur incerta. Quo fensu & Paulus inquit , nibil mibi conscius sum, sed nec in bor iustificatus sum. An etiam, sicut paulò anteà duas beatitates, ita nunc quoque duas virtutes fingimus, & duas fortitudines, &'duas magnanimitates, vnam Christianam, alteram gentilitiam, seu Aristotelicam potius? pudeat vero Christianos

2 LNC. 17. 10.

Christianos sic loqui, nisi forte non aliud sit nobis Aristote. lica quam picta, ficta, mortua: pro vmbris verò & mortui quid attinet dimicare? No possumus Christo seruire & Ari foreli, contraria præcipientibus: illiattolenti nos ad cælums ad deum patrem fuum, & per contemptum vitæ huius ad curamillius sempiternæ : huic prementi animum nostrum ve ardius complectatur hoc corpus, curas & cogitationes fuas omnes in hac æui breuitate consumat. Quantum hoc ob. fuit multis in pietate, dum obliti præceptorum Christi, satis le recte ac sanéte ex præceptis Aristotelis putant viuere, & ad éa tanquam vitæ formulam, opera & actiones humanas examinant, arque in flagitijs ac sceleribus sibijpsi, & alijs indulgent imposito pulcherrimarum virtutum nomine ex do-Arina Aristotelica : vt in ira, in ambitione, & honoribus affectandis, in luxu & profusis sumptibus, in vitione. Nam & hancquoque in ordinem virtutum Aristoteles admittit. Sed non postum singula excutere, neque est hoc lo co necessarium: quod * alibi etiam instituta est mihi peculiaris dispu- * De veria tatio pro pietate nostra contra omnem humanam sapien- tate fidei tiam. Verum Aristotelem hunc quem consertis & pressis Christiane. manibus, atque adeo mordicus retinent, videamus quemadmodum intelligant. Primum mentem illius difficile eft etuere propter ambiguitatem, atque obscuritatem verborum & sententiarum, qua sempes est ille delectatus. Vhique est sui fimilis: vt de telicitate quato aliter in primo Ethicorum loquitur, quam in decimo : quanto in hoc libro diffimiliter atque in feptimo Politicorum. Et isti parum animaduer- Duplex falitunt duplicem ab eo poni felicitatem, contemplantis vnam, citas Arifleakeram ciuilis, ambas confundunt : nec confiderant in pri-tel: consimmo Ethicorum illum velut inquirere, & crasse de omnibus platina, & loqui, ad fensum magis vu'gi, quam suum: in decimo vero ciuilis. exactius. Athi nostri de felicitate Aristotelica dicturi, ex primo hauriunt potius, quam ex decimo. Quid vero facias ils, qui fortassis ad decimum hunc nondum peruenerunt? Sed nec in decimo fatis est apertus, aut fibi constans. Hinc de felicitate prinata, & hominis rerum altifimarum inspectoris dicturus, de virtutibus prius differit, sed de virtutibus Politici toto opere: quod isti non intelligentes, permisent ac intertunt omnia : quantis mirandum non fit confundi ab eis, que ab Aristotele iplo ita sunt confuse adita, vr secernus lectus est à Latinis hominibus imperite versus, vt facile miretur quiuis potuisse ad illius mentem, vel coniecturis, & divinatione perueniri : verba virtutum multarum & vitiorum Græce relicta, quorum essent in Latino sermone apriffima & maxime propria: figura & phrases Graca seruatæ in Latinis verbis multa prauè ab interprete intellecta. praue etiam ad Latinos traducta. Sed nec in melioribus interpretibus est illum intelligere, nifi à peritifimis, & feriptorum veterum, & lingua illius. Quale est illud quod dicit

Ariftet.obfcuritas.

In Ethicis. 1. Propter III.

Aouer 20 मामा दे नहीं मामिक एवं अवा में के नक मामकार्य कर Videtur bonor magis effe in bonorantibus, quam in benorate. Ex quo dicto suspicantur plerique sentire Aristotelem in co lingue phra fitum esse honorem, qui exhibet, non qui recipit, eaque est vulgi opinio : sed illud eivar en rois in potestatem magis fignificat, & quali manu, qua in loco declarat id, quod lequitur,

τ α σαθον δε οικείκον τι κ αφαίρε τον είναι μαντευόμετα, oraculum eft iplum bonum propriu effe, nec adimi poffe. lam Aribreuitatem. storeles, vt est poerarum, oratorum, historiarum, & totius anriquitatis consultissimus, ad illorum dicta passim alludit, qua tum erant valde nota, & potissimum in scholis. Sæpenumero in ea allusione vis est sententiæ totius. Quis hæc intelliget nist carum rerum peritus: quas res ne per somniu quidem vident nostri scholastici Pergam de Ethicis dicere, sicut cœpi. In secundo monet cauendú elle à voluptate, ne illa seins. nuct: & debemus inquir, circa illa non aliter affici qua affecti fuerunt Troiani fenes circa Helenam: ô quæ hic commenta? qui fenes Troiani heri nati atqui lensus perendus est ex iliados y. Tum in octano, quum de vilitate amicitiz loquitur, admi. feet ex abrupto ovile do ep xouevo duobus una cuntibus, allust ad dictum Diomedis de se & Vlysselliados x. Et paulo post, figulos dicunt effe omnes tales inter se, ad dictum Hesiodi de inuidia : oucle wor, zi xepaper's xegguer xolees. Transcunda funt innumera. Sed neque hæc quæ attuli, aliò pertinent, quam ad id quod diceba velut exemplo declarandum. Et quia Politica, & Rhetorica magis ciulmodi scatet historijs, fabulis, cognitione antiquitatis, fententijs priscotum, quam Ethica, ideo Ethica retinuerunt, Politica & Rhetorica rati sunt ad le non pertinere : ad hac quod Politica non multi

PS

ſ

r

9

n

C E

C ta

ti

cf

20

qu

n

LIC

ni

ftc

m

mi

fcl

tic

tum conferrent ad indoctas rixas : & illis maiore viingenii, judicij, rerum viu erat opus. Tameth non defuere, quietiam Politicis auderent manus admoliri, & in ea scribere commentaria, fed qualia in reliquos omnes feriptores, qualtones & argumenta ad altercandum. Hucenim ten- Difputatiodunt vonterla. Quid malum furura randem est infinita hæc nes in mora. disputandi rabies ? Verterunt ad altercationes disciplinam libus. morum quæ ad agendum effer parata:& fic tractarunt, non ve meliores vel fierent, vel facerent, nec ve recte flatuerent de virtutibus, & vita, sed vt cauillarentur. Et quo indignitatinihil fiar reliqui, etiam Suiceti spinas; & aculeata for philmata huc juuexerunt, de " initione & remissione vitiorum " Lege in-& virtutum. Dialefticam quoque non illam paulo fanio tenfione. rem, sed commenta paruorum logicalium, de ascensu, descensu, suppositionibus, ampliationibus, restrictionibus, appellationibus. Quid facerent mileri? exercebant ca, qua fola didicerant: præstarent meliora fi haberent. Atqui difoutationes minime funt idonez, vel ad persuadendum, vel ad Disputatioreddendos meliores homines. Nam qui contra disputar, aut nes. quique fionem audit tanquam classicum, parat se continuo ad pugnam, & munit vndique ve refistat, ne capiatur, aucvincatur : ita ægrè admittit in animu luum eum, qui dicit vt sententiam eins quamlibet recte monentis, transeat. Etenimeauer fibi ab illo non secus, quam ab hofte. Quocirca morali perfuacioni, que non adeo docere vult vi hortari & incitare ad opus, nihil eft ita inimicum arque altercationes, aut contrarium existimari dicentem audienti Et hoc est incommodius, quod hic non yt in natura disciplinis, adduci possint argumenta ex cognitione ac indicio sensuum petira, sed omnia in verisimilitudine rationum sunt sita, que àperuicaci ac repugnanti aut eludi possunt, aut certe negligi Quam elegantes & acuta, & ad persuasionem apte, ac concinna funt Platonis, & Ciceronis, & Seneca, rationes, quam facile omnibus persuadent ? At Lactantio minimè persuadebant, quòd infensus legeret. Idem ipse Aristoreles prudentissime admonet ad sciendos sedandosve animorum motus dialecticam non esse adhibendam : quanto minus philosophia morum proficit, vtique quomodo in scholis tractatur. Ideo iuuenes inter morales illas alterca. tiones, & tot strepitus de omni genere virtutum ac bono.

DE CAY. CORRYP. ARTIYM 196

Rixando de rum morum nihil probitatis trahunt. Non in illo exercitio virtutibus colorantur, qued in alijs solet cotingere, contrà citius mul. contamina- tis inquinantur vitijs : quod scilicet illa omnia sic dicuntur, vt nec commendari virtutis excellentia possit animis, nec vimur vitus.

tiorum fæditas esse odio. Quanto & ad perferendam iratam

Lege, Almaini.

fortunam fortier & ad prosperam regendam sapientior, denique ad vitam omnem commodior compositis animi tue multibus & tempestatibus ex vna Senecæ, aut Plutarchipagina recedar lector, quam ex vniuerfis comentarijs " Almeini, & Martini Magistri, quantumuis & moralia,& de fortitudine, ac temperantia inscribantur. Quid quòd ex illa consuetudine recipiendi in animos res præstantissimas sine vlla dignatione ducitur callus, ne vlla deinceps ad virtutem exhortatio possit in pectus induratu penetrare: nec aliter non prodelt animis hæc medicina animorum, quam nec corpora iuuare potest pharmacum aut po-

tio, cui citra necessitatem ks lov mille ber a & perlufum affucuimus.

whose or raise to the first mann to some re- der manda en la Root a teoribade de la company

Dealman Armono's Contachine of the

the transfer many winds boot to define

pi element audita, per moner a helelida

essend ale ministrate, when a manage of an a real real

er sugged See of 3 the

LIBRI SEXTIFINIS. on a supple to the confidence of the supple of the supple

and the other manners are properly as the comment of the All resides based of the most self-amount of the account region occupation of the second the exercises and and the community of the control of the control of the

JOAN

IOANNIS Lypovici Vivis DE CAVSIS COR-

ruptarum Artium Liber Septimus qui est de Iure Ciuili cor-

rupto.

OMINEM resipsa testatur conditum Homo aniesse à Deo ad societatem, & in vita hac mal politimortali, & in altera illa fempiterna, Idcir. cum, co & glutinum ei societatis addidit animu ad beneuolenriam mirifice appositum: que beneuoletia ex interno ardore foras Beneuolenebulliens ac respectas, refrigerato ardore tia.

illointro fe recepit ad feipfam, vt quisque tenerrime fe vnú amet in alios rigidus, atque asper. Quæ esset maximorum in vita tumultuum caufa, quando ad fe ac fuas vtilitates, quantum quisque vel ingenio valeret, vel viribus pertraheret, nisi in locum mutux beneuolentix iuftitia successisset, que aui- Iustitia. das manus comprimeret, atque ab hominum conuictu iniuriam omnem arceret. Sed iustitia hæc cum cæca ignorantia obruitur, tú verò affectu, ne se proferat, ne existat quú oportet. Et quoniam fine hac mensura aquitate non potest societas hominu conservari, necesse ideirco fuit, ve qua ex cu. iulg; animis pellebat vel tarditas cordis, vel praua affectio, cofirmaret vis ac potestas maior. Ergo quod ex vsu erat omniú ad quiete & iucunde viuendum, permiffum comuni confensu ijs, quos censebant sapientissimos esse homines magni iudicij,& quietis affectibus, vt ipfi quam æquitatem mentis fuz lumine effent intuiti ad publicas villitates zderent, cam gvideretur acciperet hominum cœtus, cofirmarétq;, & connabilir et magna potestate, pænis, mem. Alij id sibi negotij N - 3

wird fumpferunt : vt fi fe approbaffent firme ac ftabiles

Leges:

ec Ariflot. Politic.liz. ca.7.0 11. Apud Iuftin. Leges perturbate.

I.Ignoratia.

2. Affettibus.

Dracon Athenienfis, vid Plutar. Solon Arif Polit.l.z.c. ult Furtum.

Sancirentur fiz leges. Magni isti viri, quibus hoc negotii vellerat ab alifs datum, vel à le sumptum, libenter si pornif. fent æguitatem ipsam posuissent populis ab oculos, que n hil fulfler conducibilius congregationibus, ac focietatibus hominum: sed fontem illum vberrimum non quiuerunt totum in tam angusti aluei limites corriuare. Ex eo in ciujtatem deduxerunt, quantum quidem videbatur illi congre-Æquitas le- gationi opus effe, casque leges nominarunt. Æquitas vnigum anima, uerfalitas est quadam, lex deductio, & species. Sed ijs riuis, & quafi incilibus, aquam continenter ex illo æquitatis fonte suppeditare oportet, fine qua inciles continuò arescerent. Etenim equitas legum anima, vis, vigor, quâ sublata concidant necesse effleges emortuz. Nihil est enim iniquius quam leges, que per equum & benum non spirant, ac reguntur. "Lex de omnibus cauere non potelt. Æquitas omnibus præsto est. Idcirco statim initio iuris ciuilis, lus finitur ars boni & equi. Prima ergo legum perturbatio in ipfis derivatoribus fuit, ceu aquæ in tubulis : quòd qui leges fanxerunt, fine imperitia atque ignorantia tenerentur, fiue prauis animi cupiditatibus ac concitationibus vexarentur, & obedirent. Ignorantia fuit fub qua iaconfyderantia clauditur, quodingenio regionis, & suorum hominum haud satis animaduerso leges ferunt, aut quieti noxias, aut grauiores flagitijs quam per est, aut ad distributionem ac commutationem parum æquas. Affectibus qui vrgentur, vt affe-Aus ipli perquam varij funt. Alij adducti funt amore quodam fuijpforum, vt qui ad fuas vtilitates retulerunt leges; ficut Tyranni, qui statuerunt leges sibi vtilissimas, inutiles alijs. Aut qui leges vtiles suæ ciuitati, noxias exteris: qui ita odio aliquorum vitiorum exarferunt, vt illis iusto maiorem pænam imponerent. Quod Draconem Atheniensem fecisse tradunt : quem Solon dicit leges sanguine scripsiffe: nam omnibus vitijs pænam capitalem adiecit: quas leges postea Solon mitigauit. Fredericus Tertius furtis suspendium addit, qua pœna núc per Europam vtimur. Est gens in qua furari habetur festiuum factum, ve pueris olim Lacedemone, & in Ægypto. Est in qua adulteria sunt impunita, vt ante potentiam Cafarum Roma. Postea pona est dicta lege Iulia, Ducuntur legislatores, aut populi stu10

j-

lo. In noua India aduersantur bello. Lacedæmoniæ leges erantomnino bellicæ, quo nomine à philosophis merito reprehenduntur. Que regiones fine mercatura tutari se vix poffunt, vt Belgica, in iis leges impense fauent negotiationi. Valuit in quibusdam odium hominum, vel ordinum, vt 3. Odio hoque Rome contra plebem funt à patritijs decreta, vel que minum. a plebe contra patritis scita. Que à L. Sylla contra tribunos plebis. Alios rexit spes, ve qui cupidicate pecuniæ fixit lezes pretie . tque refixit , ficut inquit Poeta ille. Quofdam coegit metus, vi qui leges per adulationem tulerunt, atque acceperunt de im nodica principum potentia. A principio enim coalita hominum congregatione, quum velut moles quædam rectore indigeret, eligebatur ex eo corpore aliquisprudentia & probitate infignis, & spectatus, cui pare. rentomnes : vt ille fultus confensu vniuersorum , quæ ampliffimz funt opes ac potentia, tucretur bonos, coerceret malos, ius diceret, & illius probitate vnu quilque quod fuum effet obtineret, cuius decreta ac iuffa effent ius ratum, ac leges dicerentur. Porrò quando talem eligebant, nefas existimarunt tam prudente & probu viru legibus alligari, quibus cateros, qui nec malè effet acturus volens, quia probus . nec ignorans, quia prudens: nec coa tus, quia constans, fortis, & tanta potentia subnixus. Itaque mos hine manauit, & Principes no

quafi abiit in ius & legem , principem legibus non teneri , sed tenentur lequacunque decerneret ac iuberet , legem effe. Proceden gibus. At ax. te tempore, quum semper humanum genus in peius pro- toma eff, vex ficeret, successerunt ali principes, partim hereditate, par non devet ef. tim electione, aut consensu populi insanientis, & vel ira, fe sub homivelcupiditate, vel metu, vel gratia, vel falfa aliqua existima . ne, led fab tione corrupti : qui principes nec bonitate, nec prudentia Deo & leze essent cum superioribus comparandi. Et isti voluerunt li &, Attribucere non minus fibi , quam bonis & prudentibus, non ma- at Rex legi, gis multitudinis, quain natura beneficio ac munere fyerat quod lex attributum. Hinc quod lievit, liberius funt quam boni illi e- tribuit ei,po xecuti, qui parciffime vrebantur eo, quod prolixiffime li-testatem, cebat: ita vr non folum in prouerbium abierit , princ pem Dominium. effe folutum legibus : sed quod peius cft , principi licere Principi quiequid libeat. Quem non terreat tanta vis ac licentia quod libet in vno homine polita, & plerunque gladius datus in ma- licet.

num

num furentis? Licentiam talem seuerissimè illi exercebant.

Maiestatis

tum quia mali, tum quia metuebant ne in periculum venirent, in periculum oftentarent: vt L. Sylla dictator, de quo quum Valerius Flaccus interrex legem tuliflet, vi quicquid dictatori liberet, id effet ratum, iple eam legem crudeliffime exercuit: quod occupata per vim potentia, per vim erat retinenda. Déinde Romani Cæsares vel in nouo imperio, & nondum populo seruire affueto, vel ipsi noui homines, qui imperium difficile tuebantut male partum. Ad hac plerique omnes mali male tutam dignitaté diligentalime atque exaclissime studuerunt conservare. Maiestatis lex seuerisfime observata & vindicata, quum non solum facta, sed di-Aa, verba, nutus quaque, & leuissima suspiciuncula ac coniecturulæ in crimen vocarentur, quæ omnia funt cruduliffime punita: quando principes in id vnum operam omnem & cogitationes coferrent, quemadmodum fifterent le eò lo. ci, in quo agre adhærebant. At verò irritatis femel ad inhumanitatem animis, & proximorum fanguine delibutis, maleficia maleficijs fuerunt tuenda. Territus populus, territi magnates, etia maxime familiares & amici, ranquam a fulmine subinde iaculato, quæcunque poterant, effundebant in principem ad beneuolentiæ fignificationé: vt ea faltem parte effent tuti delinito sæuissimo principis corde, atq; eblandito adulatione illa, eisdem signis, quæ solent à vero amore masci, aut etiam maioribus: ve solertior est ad amoris oftensionem adulatio, quam verus amor. Leges alix super alias, de capite, de dignitate, de maiestate principis exquisita verborum nouitate, & inauditis pænis ac minis fancitæ, víque ad communicationem divinitatis. Czlum ei dediffent, fi in eorum fuisset manu, nedum vrbem, & libertatem, & leges. Et dederunt cælum, qua ipsis licuit, consecratione principum mortuorum in successoris gratiam. Augusto viuenti arz & templa sunt polita. Quum Domitianus formalem epitolam procuratorum dictans nomine fie effet exorfus: Hec inhet Dominus & Deus nofter : Cautum eft ut deinceps non aliter ne scripto quidem ac sermone cuiusquam appellaretur. Quid facerent inter hæc iurisconsulti, nisi vr tum codem metu perculfi, tum adducti spe aliqua, quæ leges essent in fauorem principis constitute, cas amplissime dilatare: que non essent, ad fauorem principis detorquere:

in Domitian.cap.13.

que pro libertate populi, extenuare, ac opprimere. Ita quum Principum princeps effet lectus à populo, ve iplos, tanquam pater filios potentia. regeret, tueretur , quod pater patrie & effet & nominaretur. iple longe aliter pro hoste se gerebat quæ multitudini expedirent perfunctorie & per alios obiens, quæ fibi, accuratiffimè. Sic le atque alios trastando perfecit, vi ius maiestatis ac potentiæ fuæ in immensum auctum tutelam omnem patriæ exorberet , libertatem premeret , honestum otium & quietum (que boni experint) funditus extirparet: ve permulti principes imago illa rectoris mundi magis à Deo videantur creati ad perniciem subditorum, & tanquam carnifices regni fni, quam æqui moderatores, ac disceptatores suæ ditionis. Nonse eos præbebant, per ques quisque ius suum obtineretsled per quos nemo effet ab iniuria immunis: quod læpenumero propter populi scelera contingere sacra oracula testantur. Traianus Cæsar sapientissime fiscum principis sple- Fiscus prinniassimulauit, qui quo magis increscit, hoc magis reliquum cipis. corpus diminuitur, ac extenuatur. Hæc potentia principum & moribus accepta & confignata literis tantas vires diutur nitate temporis est nacta, vt nune post longam successionem regni, quum rex ab vltima origine deductus nec competitorem timet, nec populum, vt fe afferat in libertatem tandiu affuerum agere sub illius attauis, tamen ita se conatur ex tollere supra caput patriæ, tam graui pondere in cam incumbere, vi eum putet esse fidissimum sibi, quisquis de misero populo detrahit, quod addat principis dignicati, quæ iam quo crescat non habet: & in seditiosis habeatur, quisquis de commodis publicis, de libertate populi, de quiete eius audeat vel meminisse. Et loquor de his legitimis ac iustis: nam ciuitati nihil est zque perniciosum, vt vulgi libertas effrenata, ex qua nascitur seditio extremum malorum publicorum. Quapropter leges quas ex æquitate omnibus pari atque va tili oporcebat elici, ex cupiditatibus funt principum deduaz, quæ quoniam æque in commune non lunt, nec inflæ, haud aliter leges debent nominari, quam auena hordeum, aut mulus equus, aut acetum vinum, aut adulterinus numus pecunia, denique quicquid à meliore degenerat illius appellatione. Sicut præclare à Socrate apud Platonem disputatur in politicis, & à Cicerone in libro de legibus pri mo. Sed queniam in hoc repertæ funt leges, vt homines inQui legum finis. ter se quiete, & æquali quodam jure viuant, primum legum munus esse debet, vt animum constituant ac soim nt tontem actionum omnium, dentq; operam, non vt puniant malos, sed ne qui velint esse mali. Eam esse primam corum cura congruit, qui leges sanciunt: quemadmodum sapienter do cet philosophi, vt pueri assuescant bonis rebus delectari, tristari malis. Nam hoc si sit persectum, non multum sanè negotij supererit legibus ad iuhendum aut vetandum, ad delictorum pænas, ad præmia rectè sactorum. Ex hac assuesactione morum etiam sine legibus benè viuitur. Sine illa verò ne cum legibus quidem vel plurimis, vel accuratissimè persectiptis ac sanctis, Horatius prudenter:

Quid leges fine maribus vane proficinnt?

l'octates, docet in Areopagitico, non beneficio legum bonos viros Athenis fieri, sed quòd mores haberent honesta educatione ad rectum compositos: amorem virtutis & equitatis pectoribus impressum, & infixum. Oportet, inquit, recte prospicientes reipublice non porticus legum tabulis replere, sed in homis num mentibus equitatem desigere. Duippe non decretis, sed honis moribus civitas optime gubernatur. Male enim educatis atque adoctio nulla est legum, & si exacte perscriptarum, reverentia. Contrà verò probe institutis recepta bonis moribus sussiciunt. Hecilis intellig ntibus non ea suit curarum prima, quibus penis male viventes afficerent: sed potius quibus tandem rebus assequi possent, ne quid cives pana dignum vellent patrare. Id denum censebant esse munus suum, maximeque moderatores civitatis decens. Nam de panis cogitare, hoc est hostem agere non civem. Hactenus ssocrates.

Romane le-

At Romanæ leges omnes sunt de constituendis litibus, de ijs, quæ adpecuniam pertinent, vt sua vnicuique manerent tuta. Nullum est in eis caput de morum compositione, de animo ad virtutem formando, quum tam multa siat ea de re in legibus Lycurgi & Soloais, vnde sumptæ suerunt duodecim tabulæ. Credo quod Romani libertatem illam suam tam iactatam, ea demum existimabant, quam pessime quisque vt vellet viuere, modo sine alterius iniuria: quod tamen nunquam sunt illis suis litigiorum atque actionum formulis confectuti, consecturi forsitan, si studuissent suos meliores sa-

Lex quid.

Iam verò quando lex est velut quæda regula, ad qua vnusquisque

quisque actiones onnes suas debet accommodare, par est ve Leges par leges fint & aperia, ac faciles, & p uca:vr fciat qui que quo- ca de facio modo fibi fit viuendum: nec id p opterobscuritatem legum les ignoret, nec propter il arum multitudinem ei excidat. Atij in quorum manu est consultatio & respontio de iure, ne rem exiguam & cuiuis obuiam videantur præftare populo, cue Nota. rant ve oblemétur leges, ne promptum sit cuius qui sit sensus perspicere, adeundu verò ad se habeant tanqua ad oracu. lu qua in re merio i areconfultos incessit Cicero pro Murena Quid quod en etia, que fi p.oponerentur, effent omnibus plana & obuia, reconderunt, ve fastos dies & nefastos: quibus diebus pottet agi sure , quibus non : doner inuentus est Roma Flaurus quidam feriba, qui fastos euulgarer maxima nobilitatis indignatione, in cuius manu erant, feu verius tyrannide. Ergo quæ sunt ex se facila & liquida, immissis interpretatiunculis, ita sunt reddita turbulenta, vt aqua exagitatione, vel como aut puluere iniecto: & que recta en rant, icta & percusta glossulis, deflexa sunt ad iniquitatema lam paucas conuenit leges effe. Nam fi multe funt, euitari Leges paunon magis potest crimen, quam casus, si multis locis ten- ca esse dedancurretia ambulantibus. Infidiz funt tot leges, non con- bent. ditio viuendi. Quum non bene essent populi instituti, nec fua sponte vellent bene agere, sed metus legum exprimeret, quod non valebat probitas, alix leges super alias ferebantur ad coercendos morbos animi subinde erumpentes: non fecus quam in morbido & hulceroso corpore nullus est medicamentorum finis, Nam quum vicus vnum lata lege tanquam ceromate erat comprellum, erumpebat ilico alterum, cui erat succurrendum, binc aliud subinde arque aliud:& prima vulnera, quum exiccata ciant ceromata, id eft filentio & antiquitate ferè abrogata, rurlum erumpenti putti humore rescindebatur, cui iam videretur cicatrix obducta: ferenda tum erat noua lex de re vetere, quæque ismante à legibus effet sancita. Ita nullus modus, nullus finis fuit legum, & de eadem re multarum, & de diverfis. Tum per homines vafros ad obsequium suarum cupiditatum atque animorum facta est fraus legi, & detortum vnum verbulum, aut dispunctiuncula, aut proprietas loquendi, quo animus praue affectus imperaret, quafita est interpretatio Iurisconsulti: aliis hoc est visum iudicio, aliis hoc placuit ex affe-

Multitudo legum.

ex affectu Ethac omnia literis funt mandata, vt nullus effet iam legum, & interpretationum numerus: quæ res vel per tépora T.Liuij vix erat ferenda, vt ipfe libro terrio historiarum fignificat Quid dicturus, fi vidifiet cos, qui post eum scripserunt'Nam Labeones, & Papiniani, & Vlpiani, & Herennij, & Caij, & Modestini, denique illi quorum aliquid extat in pandectis, omnes post Liuium fuerunt: nisi quis Sceuolam & A. quilium exceperit. Aquilij nomen non recordor legitle me præpolitum legis capiti, vt cæterorum. Sceuolam, cuius extent aliqua in pandectis, post Ciceronis atatem Valla reijcit, idque ex dictione satis apparet, arque eius meminit in Heliogabalo Lampridius. Quid verò si nostros Baldos & Bartholos vidiffet, arque alios huius nora, quibus legendis decem iuste vite non sufficiunt? Et quum tot sint leges, etiam obscurara sunt: & ipsi iurisconsulti agerrime ferunt leges dici faciles, aut eas, que vulgo possint intelligi Que est ergo equitas ignorantia iuris heminem excufari, & tamen leges esse & ram longas, & tam difficiles, vt nemo eas tenere om. nes valeat? Vos ergoscribendis legibus non mitem quandam oftenditis & benignam degendæ vitæ rationem, fed insidias struitis simplicitati populari. Sed pergam de illis loqui, quos dixi post Liuium vixisse,

Iurisconsulti veteres.

qui tamen non legumlatores fuerunt, sed jurisconsulti, contra quam aliqui opinantur, corum libros prolixos exi imarunt este Iurisperiti illi, quos habuit in consilio Iustinianus Augustus. Ideo ne tam multa studiosi disciplinæ huius haberent legenda, statuerunt sumere centones quosda ex illis lex & triginta scriptoribus, tot enim nominantur, ex quibus libros consuerant legum, selectis optimis quibusq;, & legi difen Pande. gniffimis. Ille non crant per se leges, sed interpretationes tatum legum. Verum accedente iussu & authoritate principis factz funt leges : quando is iuflit, cuius iuffa funt leges : fuit na de libris quidem confilium illud prudentissimum. Vellem tamen reliquissent nobis origines illas, & quasi fontes, vnde ipsi illa desumpserant, népe libros illoru veteru, non futuros sane legu loco, certè vel interpretationes, vel iucunda quanda lectionem ex varietate rerum, & cognitione vetustatis. Quaquam non puto abolitos libros illos iustu principis, aut confilio,& cura iurisperitorum, sed malignitate temporis, atque hominum defidia, vt alia multa: quum studiosi, qui compendium quærerent,

Centones; Ele. Vid. Prolegome-Iuris.

quarerent, non describerent codices, ex quis qua vsui ad disciplinam forent, iam effent decerpta. Cæterum in facto hoc aliquot insunt commoda, quod plerunque rectus sensus, & germana dictorum intelligentia ex collatione præcedentium sequentiumque elicitur. At quum derruncatus est locus difficulter potest diuinari, quid author senserit. Tum quod ve non erat vnus Tribonianus, qui colligebat, fed Theophilus & * Dorotheus: Tribonianus collegit hoc aut illud ita esse ex Herennio : Theophilus non esse ex Papi- legom de li. niano aut Celfo, ve diuerfa inter se sentiebant, & nonnun-luris. quam idem fecu ipfe diffentiebat. Erant enim prisciilli homines occupati negotijs, nec absoluta eruditione ac sapientla, tum etiam animi commotionibus impulli, Sæpe responderunt & scripserunt districti negotijs, suspenso atque alienato animo, sape obsequentes amico, aut alicui affectioni, auttangebantne studio contradicendi ei, qui cum non benè conueniret, vel ostentandi sui noua & inustrata tractione Iuris, non rati futurum vt pro lege accipererur, quod dixiffent : fed in præsens seruitum est ab illis tempori . & voluerunt cum libertate iudicandi sua recipi, nec contradicenti succensuissent. Interdum hoc visum est vno tempore, aliud alio, ve mutantur hominum iudicia, quum cæteris in rebus, tum potifimu in ijs quæ ad mores, & vitæ officia pertinent, in quibus non possunt afferri demonstrationes, sed verifimilitudine quadam coniecturarum dicimus. Nec sanè temporum illorum conditio multum ipforum ingenijs profuit, concusta & mutata totics ciuitate nouis principaribus hominum scelerosorum Commodi, Seueri, Carracalla, Heliogabali, Maximini, qui non tam armatos hostes persequerentur bello, quam senatum, quam doctissimum & prudentisfimum quenque odio, exilijs, cadibus: inter qua nemo erar tam constans, imò durus, qui animo posser consistere, & artes ingeniorum pro debita tranquilitate exercere. Frangitur mentis solertia in publico timore ac tumultu, conuersis omnium animis ad cogitationem vnam mali impendentis. Quibus de caulis coueniebat exactius perpendi ea, arq; examinari,quæ illi ve responsa ædiderunt,vt leges:nam si deuiabant ab equitare, iniqua leges crantideuiaffe autem interdu Vid. Proleargumento est, quod inter se quandoque sunt contrarij. gom. delib.

Nam quod dicunt Tribonianum suisse magnum & erudi- Juris.

tione

neminec optimum, & quem Suidas ait confuelle leges ven-

dere prerio. & tales figere, ac refigere, quales congruerent iis our plurimum numerarent. Sed nec vnus collegit nec ab vno. Iustinianus seu Tribonianus potius n gat vllas esse in jure ciuli contrarias leges, Codice de vetere jure enuclean-Antinomie. do capite fecundo, Antinomias qualdam adfert Dudæus fuas & Valla, in quibus nonnulla funt, quarum altera aperte dicit ctiam, altera non. Sudant fatis & veteres & recentes Za. fius & Cantiuncula in concordia magis, quam qui receperunt se Platonem & Aristotelem in consensionem redacturos,& quali reposituros in gratiam Sed nihil est ita dilucide ac diferte repugnans, quin si permittatur tibi quocunque libuerit, flectere & torquere, videatur effe confonum : præfertim cum Accurfius, & quidam veterum impudenter fibi sumant quocuaque visum est modo interpretari quamiber absurde:mutire in contrarium est nefas, ne videlicet contra fauorem sacrolanctarum legum aliquid dicatur ceu verò pugna legum ea etiam fit ex legibus. At dicunt , recentiorum Cælarum & Iustiniani rescriptis multa esse ex pandectis in vid. prole-Codice & aurenticis correcta Ceu verd minus fit libidinum & corruptorum affectuum in principum referipris , quam gom. delib. in prudentum responsis. Principes plura concedunt temporibus, amicitiis, inimicitiis, impotentiæ moruum, ac perturbationum animi, quam privati : quod aftins à fort na eucti, & maiores animos sumplerunt, & plus sibi sudicant licere oportere. Et in plura extendit se cura ac ratio illorum, quibus necessario habent obsequi : alia pe suadent, alia ducunt, alia trahunt, impellunt, cogunt : quious prinati homines liberi ac foluti integrius postunt iudicium suum conservare. Sed omiffa disputatione hac, loquamur sane de his ipsis

Ignorantia linguarum.

De quib:

Inris.

centonibus ita confarcinatis. Maximam ill's obscuritatem fequentibus feculis atrulit ruditas duarum linguarum, quibus erant scripti. Ignorata funt verba Graca, quorum frequens est mentio, quum in toto corpore iuris ciuilis, rum potisimum in codice, & ex co tribus postremis. Muha citata ex Homero, & Demosthene, & alirs Gracis penicus omisla , in quibus crat vis fententia legis : pro quorum expositione vnumillud dictum arbitrabantur fufficere : Non pos

teffler, quia Gracum : quafi in perpetuum desperarent de co, Ignerautia quod in prejens non affequerentur. Quanquam interdum fine fronte ponunt, quod primum in buccam : ve de contra. Graca linhen emptio. 1.p. Sed hi versus permutationem significare vi- gua. August. dentut : gloff quia in prædictis verfibus non erat emere , fed comparare. Accursius : non pudet istos quum versus non legeint ea dicere: nec eft in eis comparare, fed olillerro. q. vinum quærebant. Iam leges permultæ funt Græce feriptæ. & prave in Latinum verfæ ab interprete imperito. Idcirco & pleraque omnia verba simplicia Græca que in iure sunt ciuil relicta, confula ad nos venerunt ac deprauata Infeientie Grecitaris accessit imperitia Latini fermonis, & corum omnum quorum est crebra mentio in iure ciuili, vestium, fuppellettilis, instrumenti tuftici, tum rerum ac consuerudihum fori , ac totius ciuitatis Romana, in quibus fita eft mens legum, & fententia. Ad hæc historiam & temporum Ignorantia rationem obliuto nepressit. Quibus ex causis pro calo expos bistoriarum. fuerunt cucurbitam, & historias confinxerunt, quum veras ignoraren. Quorum omnium fuse adferrem exempla, nisi ea nota effent ism vel mediocriter doctis, facta ex libris corum, qui peritiam iuris aggreffi funt illustrare, adiuri linguis & cognitione antiquitatis, Budai, Alciati, Zalij, Salomonii. Nebriffenfis. Detractata tanta parte iuris ciuilis, operta ignorantiæ tenebris, quantulum erat quod ad intelligentiani corum ficbat reliqui? nempe quæ lemper habita lunt facillima, & maxime exposita. Atqui & in his versabantur hallucinanter, ac divinabunde, ve non ex verbis fensa deprehenderent, sed ex sensu verba. Nec aliter non rard divinarunt illi vereres fignificationem alicuius nominis reconditi, quod viderent ex fensu non posse aliud intelligi quam videmus quotidie fieri in ijs, qui mediocriter linguam aliquam nouerunt in abstrusis eius verbis. Et vt fuerunt illi Idem docet, indocti, tum libri legum frequentissimi illis in manibus, vr pag. 180. fi qui alij , deprauarunt quæ non intelligebant : & librariorum insettando inscitiam, quemadmodum Quintilianus ait, prodiderunt fum. Ergo libros illos mendofissimos habemus, adeò, ve pleranque nullus omninò nec à doctiffimis atque ingeniofiff . elici poffit fensus. Huic malo dicitur seruatum remedium in quadam bibliotheca Florentina, in qua scruantur antiquissimi quidam libri legum correctissimi,

Lib. legum qui propter vetuftatem appenunt nominantur : & vulgo liαρχέτυπω. bri Pilani, vnde funt Florentiam cum opibus illius vrbis trafuecti. Sed nunquam prodit illud remedium : quod fi prodiret quod vir doctus multis annis quærens, & fe defatigans

Luris.

Vid. Prole- vix inuenit, id vna hora patefieret: fi modò tales funt, quales gom. de lib. prædicantur.lam quum lustinianus prolixitatis pertæsus detruncarit scripta iurisperitorum, vt labori studiosorum confuleret, vetuerit etiam, ne res codem relaberetur, gloffas fieri : Isti nihil legem illam pendentes , quum tamen sacrosancas leges nominent glossas addiderunt, sue ve explicarent que obscura sibi & alijs essent per ignorantiam facta, siue ad oftentationem peritiz, ac nomen proferendum. Et tamen quos non piget legere tam longos Bartholos, Baldos, Iafones, Albericos, piget legere corpus irfum iuris. Age verò qui ius ciuile profitentur, qui se & profiteri, & prastare oportere arbitrantur. Vlpianus hanc professionem paucis est his verbis complexus. Ius est ars equi & boni; cuius merito quis nos facerdotes appellet. Iuftitiam namque colimus, toni & equi notitiam profitemur , equum ab iniquo separantes , licitum ab illicito discernentes. At ifti obliti fe iuris effe & iufti-

tiz interpretes, atque ideo sacerdotes vocasi zqui & boni, relicta pulcherrima omnium professione explicanda aqui-

Ins quid Vipiano.

Ad equitatis cognitionem & interpretationem quibus opus.

taris, existimarunt se sacerdores esse Romani juris: & ex illa natura omnium gentium, temporumque latitudine in has se vnius populi, & vnius temporis angustias compulerunt, fortaffis conscientia imbecillitatis suz, tacito naturz fensu. Nam ad cognitionem arque interpretationem æquitatis, quatuor maximis rebus est opus, ingenio, iudicio, eruditione, variarum rerum vsu, atque experientia. Neque enim oculos facile immittet in arcanum illud & sanctu nas turæ lumen, nisi homo ingeniosissimus : nec qui viderit discernet, & censebit, nisi maximi & acerrimi iudicij : tum inveroque opus est viu arque experimentis, ne quanuis egregium arque excellens ingenium nouitate rei fallatur : denique ad ea, que ab alijs sunt observata, & ad lucem omnino maiorem opus est varia notitia antiquitatis, qua prudentia adiuuatur, res vna in negotijs vira omnibus incomparabiliter necessaria. His rebus maximis fulti prisci illi veteres de jure audebant respondere : ad quos olim, & in foro ambulantes, & in folio fedentes domi fic adibatur, quod

h

C

eft l'Cicerone memoriæ prodirum, vr non folum de iure ciuiliad cos, verum etiam de filia collocanda, de fundo emen- Vid.Cicer. de , de agro colendo , de omni denique aut negotio, aut offi orat.pro Ca. cio referretur, de diuinis & humanis rebus vniuerfis. lidem; cin. kinfenatu, & apud populum. & in causis amicoru, & domi. & militiæ cofilium fuum, fidemque præftabant. Illi demum verè erant Iuriscosulti, seu verius, vt idem Cicero de Seruio Vid.cit. 0-Sulpitio dicit, inflitie confulti, & equitatis facerdotes, atq; rat.pro Muantifites. Hoc erat pulcherrimum in ciuitate munus, & vti-ren. & li.I. lissimum suis cinibus præstare. Ilii verd hoc canto merito de orato. suo prudentia nomine decorati sunt. Prudentes enim & ha- Philippicam biti sunt semper iurisconsulti, & nominati, eaque ipsa disci-nonam. plina iuris prudentia, & responsa prudentum: quippe cam professionem non sunt rati abiq; prudentia tueri fe, ac præ. stare suz ciuitati posse. Nam quis aquitatem rerum videar, aut desniat sine magna prudentia? Nunc verò quid causa di. Imprudetes: cemuseffe, quod multi fimul fint imprudentifimi, & iuris Jurifperiti; peritifimi, & quod mirere magis, stultissimi existimantur enam ab ijs ipsis, à quibus & Iuris callentissimi ? Videlices facile est homini quamliber tardo, & ignaro rerum omnium, memoriter leges illas complecti, & tanquam indicem vbi quicquam habeatur oftendere. Nam ego hos homines, qui leges alias super alias accumulat nulla addita ratione æquititis, quæ ex ingenio, & multarum rerum experimentis ac fcientia excuditur, non iurisconsultos soleo nuncupare, sed elenchos, aur indices legum. Miselli qu'd facient vbi nullus eft legum Romanaru vius, ve apud Turcas, apud Christia- Legum in nosetiam ferè omnes : in quibus vnaquæque gens, alia mo- dices, vel e. res sibi observauit, secundum quos viueter: alia leges invenit lenchi. commodiores fibi, quam effent Romanz illa. Nec iniuria: quippe quæ Romanis olim congruebant, no omnibus iam congruunt: mutara est ratio viuendi, status rerum mutatus. Dialecticus vbiq; est dialecticus. Medicus vbique est medi- Intis civilis cus. Philosophus vbique est philosophus. Pericus aquitatis inconstantia vbique est peritus aquitatis: multum omni loco apud omne hominum genus poller, ac potest. Isti iuriscosulti non vbiq; funt iuriscosulti, imò iam pene nusquam. Triplex, quadruplex est eis discendum ius ciuile, prout mutant locum: pro quibus omnibus vna æquitatis scientia sufficeret, addita leui Aguitati tognitione consuctudinum & morum eius populi; in quo scientia.

210' DE CAV. CORRVP. ARTIVM

viuerent. Acutius tum responderent de jure, & melius, atq; Citatio legii. incorruptius. Iam quomodo citant has Leges? no aliter vuque quam indices. Veteres illi antiftires aquiratis adducebant quidem interdum placitum aliquod maiorum suorum, qui scientia iuris valuissent : sed rarò, sed leuiter : & ratione magis acquiescebant, quam alterius sententia atq; opinio. ne. Leges verò mudtò rarius:nam de illis constabat, de inerpretatione erat quæstio. Isti nullum faciur finem leges alias fuper alias congerendi, quod est plures leges tenere, no plu-Sine lege lo- res intelligere. Et subinde occinunt nobis illud: erubescimus fine lege loqui. Quid est fine lege > Si absque ciratione capitis aliculus legis, quid potest dici imperitius, quid ineptius, quam non effe fine eiusmodi loquendu lege? Sin verò, quod magis puto, fine lege est, fine ratione ac modo, erubescat qui fine ratione ac modo semper loquuntur, & sine lege suas leges profundunt : quod est veig; oftentatio magis memoria, quam legum & iuris explanatio. Dixi vobis elenchos effe istosiuris, non confultos. Ceu verd sit puer aliquis, vel muliercula ram rudis, qui si leges edidicerit, non possit, vbi de hoc ant de illo negotio aliquid legerit dicere, & multas leges coaceruare: duntaxat quomodo isti leges ad negotia ap. plicant : in quo non paruam, & imperitie, & torporis fui partem produnt. Nam venon legerunt leges ipfas, sed epitomas Rubrica le-qualdam & fu mmaria, quas vocant Rubricas, atque viinam gum, imper cas omnes, Rubrice autem colligunt fape priorem legis partem, posteriorem relinquint lifti ex Rubrica citant lefecte. gem, cuius prior pars vecunque videtur pro eis facere, posterior est omaino contraria : ita ve luomee ipli gladio crebiò se iugulenc. Alij proponune longum sermonem ex decem aut duodecim fententijs conflatum in fine verò adijciunt, Inutilis ciad boc faciunt illa, & illa lex, cum ex tantum ad vltimam tatio legum. fententiam, & quidem leuiter, faciant : in qua camen iententia non erat cardo negotij. Alij quum dicant longa aliquam fententiam, legem adferunt, in qua funt duo vel tria postrema verbailflus fententiæ. Sunt qui etiam omnino fallo citent, & alias super alias impudenter, & confidenter : nam

Argumenta adeò multas fimul aggerant, ve nemo fit tam ferreus & pajurus consultiens, qui eas figillatim sustineat excurere. At quod malè ab torum, malè vno citatum est, side islius citatur ab alijs plurimis peius-

Neque verò in colligendis ex legibus argumentis funt feli-

ciores

n,

ciores, fiue ex ignoratione veræ Dialectica, fiue ex iudicio abfurdo, fiue ex ambobus; ex facto aliculus quod refereur in legetrahunt exemplum ad alia. Verbi caufa, vr ex eo,quod Flauius feriba vulgarit fastos, & ideo ractus est tribunus ple. Accurfy in. bis, Digeftis de origine iuris , fic annotat Accurfius, aliquem eptia; ex dolo [no pramium confequi , & facit infra ad municip. L. Tivo. & infra de luis & legit. L. intestato. S is plane. seguitur contra C. de fur. o fir. corrup. L. fi quis ferilo vel dic quod bec feett populus ignorans, fic ille. Mifdr quid se torques ? nec dolus fuit, nec populus ignorauit, nec leges; quas flultiffime allegas, faciunt ad rem. lam de rerum duifione. l. in tantum. S. conotaphium quoque : magis placet, effe locum religiolum, ficut teffis in ea re Virgilius, fed dies fratres contra referipserunt, Glof. in verba Virgilius. Sed fallus teftis eff ut infra lege proxima : & de religione. Lis qui. Et eft argumentum, quod autioritates poctarum funt in caufd alleganda, vt supra de flatu homi. l. septimo. & de solu, fi pater. Sed in lege proxima est argumentum coutra, quod fint reprebande. Quis Chrysippus, aut Carneades potuillet tam acutum argumentum excogitare ? Iurisconsulti alicuius opimo allegatur in iure, & reprobatur : iurisconsulti erco autho- Iurisconsula ritas allegande quidem in causis, sed reprobanda. Quid quod torum inep-Virgilius non dicit debere effe honoraria sepulchra facra, ties tritage fed Iroianis temporibus, aut certe Andromachæ fuiffe. Iftis verò hæc dici, eft furdis cani carmen. Lex, is qui, nibil loqui. tur de poetis. i. septima authore vittur H'ppocrate ad fætus naturam I. fi pater, Ar flotele ad numerum fatus. An hi ctiam poeta ? nihil est frontis in bifce hominibus, non pudet tanta & tam craffe ignorantie ? Iam quorfum pertinet allegari éa, que fintreprobanda > Scilicer Martianus, qui pro se adducebat Virgilium, iudicabat illius authoritate stari non oportere: talia funtisforum omnia. Et quemadmodum viderunt altercares dialecticos, & philosophos in schola, ipsos quoque inc. flir libido sui ostentandi. Altercationes inuexe- Altercatiorunt, id eft, velitationes & luctas. Hinc, quod proximum nes in jure. erat, placita & sectas ex pertinacia. Het opinio huius, ista illius, aut illius. Nempe de iure respondere, quum ratio ex equitate non depromitur, facill'mum eft, ve inquit Cicero * Vid.li. 3. pro Murena : multo adbuc facilius fi adfit impudentia, vt Epift.Famil. idem in L. * Valerium iocatur ; Cur boe tibi iurisconsulti no- Ep.I.

\$16.D.

men non gratificer nescio, prasertim quum his temporibus audacia pro sapientia liceat vti > & quo vberior effet disputan. di mareria, excogitarunt casus, non illos quotidianos, & crebro solites vsu euenire, quorumq; effet mentio in legibus. aut de quibus effent latæ leges, sed inustratos, admirabiles, Daena illa quig; nunqua cotingerent, ac proinde nec effent visi illi va. fint, que no quam futuri. Que res infinita est, quemadmodum Ariston cadunt sub les docet in Ethicis. Quippe causaru & negotiorum innuart, iurifco - mera est vis, ac multitudo, vt quæ leuissimis varientur mofulti. rette mentis, & ijs adiectionibus, quas Greci megistionis nominat, Arifoteles l. Quintilianus circumstantias, que posite funt in aliqua ad-1.ca.3.6 7. dicione personarum, locorum, temporum, causarum, modesubtilitas no rum , casuum , factorum , instrumentorum , scriptorum , & non pariter que- feripterum: quarum rerum congregatione negotium Valgius

omnibo, fed di : in quo declarant, quam fint artis imperiti, qui curam & in finguli spræceptiones suas circa * fingularia consumunt: quæ quonia prore subie- funt innumera, ad curam artis pertinere no possunt, sed cer-Ela, de eate: te neg; vlla ars ad iftorum curam pertinet: & dum illis occus nus, quoad pantur, quotidiana & necessaria prætermittimus Sicut phi.

renda est in appellat Quocirca ea persequi operis esset nunquam finien-

doffrine co. josophi, qui dum rerum natura nouam excogitant, amittut gruum eft. ifts. Res est alioqui nullius necessitatis, aut fructus. In me-Vid. Por- dicina fortalle expediret præuisa habere remedia ante mor-

phyr. cap. 3. bos, ne hi quum de repente existeret, tum querendu habe-5. 34, 35. remus remedium, nec facile in anxietate & trep datione in-Platon. Phi- ueniremus: morbufq; inualescens ac vrgens absumeret prins

leb. To. I. E- hominem, qua medicina possir parari. In legibus multo est dit Henric. fecus, nam quum motbus apparet, id est, vbi quis peccauit, la Stepb. pag. tis tum mature de remedio & medicina consultatur : neque

enim adeo eft festinandum vt puniatur qui peccat, quam vt fanetur qui agrotat. Satisque in tempore consultatur de pæna & exemplo, vbi morbus totum se explicuit. Adde quodin medicina morboru remedia przuifa non irritant morbos, In ciuitate leges late ante scelera, non rarò scelera ipsa mortua & colepulta exulcitant, ficut ille apud Paulum conque-

ritur in epistola ad Romanos. Quam fuisse causam perbibent, cur Solon de parricidijs nullam tulerit lege, ne admoet vid.Plu- nere videretur de eo, quod anteà factu no effet. Nec Lycur-

tarch in Ly- gus de adulterijs quicquam cauit, quod id facinus incognitu adhuc sua ztate esset "Lacedzmone. Quocirca mature satis curp. Foft

post scelera rogantur leges. Nec immeritò dicitur illud, onnes bonas leges ex malis moribus effe ortas. Quid quod fi- Vniuerfalis cut medicina non desunt dogmata, atq; vniuersales cano- aquitatis nes, qui nouis & repentinis morbis facile fubueniat, ita neq; Norma. cognitioni aquitatis remedia, quis scelera & flagitia cohibeat : quæ remedia excolenda æquitate statim se ostendunt. ac proferunt Scrutatione verò scriptarum legum abdunt se magis,& occultant. Natura igitur aquitatis examinada ifis erat, atque illustranda ad omne negotiorum & causarum genus, non torquenda ingenia: dum omnia quæ poflunt con tingere ad has leges scriptas (que comparatione negoriorus paucissimæ funt)inuita pertrahuntur. Præter hæc omnia,ve homines semper fuerunt attenti ad rem, extincta charitate mutua, & respectu Dei amoto, creuerunt lites & rixz. Nulla fuit ciuitas adeò quieta, in qua vnum forum sufficeret : iudicia fine modo alia super alia: patronorum & aduocatorum magnum in ampliffimo questu decus, qui vbi iuffi funt conticescere, & in responsa prudentum concesseruntomnia, ad Iurisconsultos idem honor & quastus devolutus est. Qua res permultos impulir, ve cam professionem arriperent, in qua effet paratum lucrum plenum dignitatis. In Academijs Jurisconsulti multi ad illos honorum gradus admiffi, quibus quonia non aluntur viest fame percundum, lices querunt, semina carum vbiq; spar- tys populi. gunt, mouent, augent detorquendis legibus, & controuerfias malunt conttitucre, quam tollere: idque eo est factu prom- Seruius prius, quod legum obscuritas ansam prauis hominibus prz. Sulpit.maberinflectendi eas, quò velint. Et differunt lites in longiffi- luit contromam diem, vt mali medici curas morborum ficunde vberior uer sias tollucrandi spes affulgeat Ita breui tempore, quæ erant facilia, lere quam & liquida, inuoluta redduntur omnia, & perplexa. Et quod confittuere Quintus Cicero dicit , Sufficere uni familie unum oralorem, litium aftiiustius dici posse de hoc hominum genere, uni familie imo ones, Cic. uni ciuitati Iurecon'ultum unum (ufficere.

In Pannonia, quemadmodum accepi, viuebant olim fine De Iure-coiurisinterpretibus, non tamen fine iure. Nam fimpliciter & bona fide ex antiquis moribus, & paucis quibusdam legibus res iudicabant, imò dissensiones suorum ciuium facile componebat. Et quemadmodum de Seruio Sulpitio dicit "Cice " Philip. 9. 10, tollere controuersias malebat, quam constituere. In Comitatu Beatricis Fernadi regis Neapolitani filiz quz illhinc

fuir miffa nuprum Matthiæ regi, venerunt Iureconfulti aliquor, qui barbarum, ve ipii dicebant, morem magno vultus & Supercilioni failidio aspernati homines quos princeps, & Commes haberent pro lap entibus, facile perfecerunt, vi homines rudes ac fimplices illorum le fapientix concrederent. Coperunt illi formulas prascribere, quibus effet petendu.

Scholings.

Twiferful grines respondendum at q; excipiendum, dies le gitimos no tra for des car ; tudici quoque aliquid affignare quod dicerer, ne muta effet periona. Biquitempore, vbi nulle prius erant lites, o. ramia videlles feruere litibus, controuerfys, petitionibus, repertiendes, except onibus, compercudinationibus, procraftimet entbur. Erar profus fabula. nic quod damnofifima, cartera refliua in primis, & ad rifum mouendu apra hominibo vig o jolis, Exquebus nihil effectontrouerfix. Quod malu tantum, & tam libitum, quodque late invafilet plurimos, quem animacueratifent homines prudentiores, ad Regem res eft delata, quine percognita jureconfultos illos continuo regai finibus iuffit excedere, & omnia in priftinum morem reugeari. Sedata eft flatim tepellas illa, tanquam fi venti posuissent, Schicet villiores sunt leges populo quo simpli ciores, ne cui Impericia fraudi fit, ve v fricies lucro qua zquitate fua rudibus, & circunfcriptioni expositis subueniút: imposturæ veròarque asturiæ aditum præstruunt, quæ se facibus infinuar, quò exactius arque accuratius omnia volumus prescribere : ve in contractibus, atq; instrumentis tot Sentenciola, que ad cavillum excludendum constipantur, and the nibil funt aliud quamantula cavillorum. Proprered quod wbi omnia explicare volumus, nec aquitatis fyncera inter-Legum ca pretationi locum relinquimus, iniquitatem introducimus: willig ve cantum quisque consequatur, quantum in vertendis atq; detorquen dis vocibus valeat. Nos ipfi pessime viique in nos confulinus, qui non aquam, & bona fidei nterpretationem prodesse nobis volumus, sed quantum verbis possumus exponère. Atqui nomo est tam circum pedus, qui omnia cauilla pravideat nec tam difertus, qui que prouidit, apris verbis possir eloqui omnia; ac munire, ne qua se calliditas infinuet.

י ציעכ

ses and celestry into differniones tue un equium Tori primi, qui continet Libroi de corruptis artibus. offix motions, a are continued, in Co-

Small green a la sout F.I N & S. hine Same de come

IOAN-

IOANNIS

Vivis Lypovici VALENTINI,

DE TRADENDIS DISCI. plinis, seu de institutione Christiana Liber primus Tomi Secundi.

WM ingenti Dei munere menem & vim inquirédi homo effet nactus, qua vi non folum que adeffent, aspiceret. fed oculos in furura, & præterita mitteret, pro Tres opera. prin tanti inftrumenti opus effe tiones intelduxit intueri omnia, colligere lectus, componereinter le, & vniuerfam 1. Simplicihac naturam quasi possessionem um appre-A fua peragrare : tameth euagatus henfis.

est magis extra viam, quam in via progressus. Sed que spa- 2 compositia confecerit, & quoulque peruenerit, mirabile admodum tio & dinifuerit, si quis per le contempletur. Sin verò ad ea confe: fie. rat, que " non est confequutus, vix eum existimet pedem 3.Difcur. extra limen possisse, adeò que possidet pauca sunt, & ob- sus. fcura Verum nos mendici huius pannos exponemus, quan- " Maxima do amplissime videntur nobis opes esse majorem ignora pars corum tione, aut vique incogitantia. Primum omnium amor que scimus, tuendifui, quem illi indid t natura, extimulauit eum, vt eft minima animaduerteret se nec punctum quidem temporis posse eorum que subsistere si delint corpori alimenta : ergo animaduertit ignoramus. ante omnia quæ nam ad se alendum ac sustentandum su- Alimenta. meret: nempe quæ ad csum, quæqué ad porum pertinerét: ve veilia & à noxijs distingueret, & quemadmodum paranda & conseruanda essent, calleret. lam quando corpus

tot ibid.

multis esset morbis tanquam renascenti subinde tyrannidi Medicina. obnoxiu, quæsiuit quibus & se muniret aduersus morbum. ne inuaderet, & posteaquam inualisset, propelleret. Tum * Vid li.t. confiderauit * corpus fibi contigiffe tenerum, iniuriz cali ac foli expositum, inuenit qua ratione aduersus vim fride cauf. goris arque æstus, contra hyemem & tempestates municorr.ari.p. tus ageret, principio integumenta corpori admota; Hine 1.2. quum parum in his effet aduerfus vim maiorem præfidij, ag-Vetes. gestit lapides, lutum, faxa, ligna, res duras quibus se tegerer, Ædificia. iniurijs illis impenetrabiles. Quoniam verò parum erant à noxijs feris tuti, ne in se ab illis fieret impetus vel opinan. tes ac securos, vel somno oppressos, ea quæsita sunt quibus Spelunce. se clauderet, ve tutior effet securitas. Iam verò quia in tanta imbecillitate & necessitate, tot, tamq; variarum rerum nemo a Idem do - vnus sufficiebat sibi, de primo aliquam multi eadem se clauferunt speluca, hinc ardate le charitate, vir & vxor feceffecet Ariflorunt, cum liberis: & egressi ex speluncis casas & tabernacula teles Lib. T. ca. 1. Polit. è paucis lignis erexerunt, iniectis arborum ramalibus pro tecto. Ceterum hæ cafæ sparsim initio extructe, & in lato campo, quibuidam velut maculis, non aliter quam nunc Lege, pro funt vibes & oppida: mox & hortante charitate ne longilis abscederent, qui inter se bene cuperent, & vrgente mutue pius. opis indigentia, quidam contulere * proprias casas in spe-Dici. b Ariftot, ciem b vici. Verum in animoli injuriz obiecto & fuspicaci, I.ca.1. Pol. quantacunque vigeret apud cos simplicitas, querelæ tamen alique existebant: has natura deferebant omnes ad antiquis Ludicia. c Naturali fimum, haud aliter quam filij ad patrem : qui natura minus iure fit, ut etiam-num apud eos corrupta imperium obtinebatin reliqui prudenti quos,quia præcederer ætate, & ea de causa viu, e prudentiámente fue- que præter cæteros valere credebatur. Quum verò experti rit, is impe- effent non deeffe aliquos, quibus cani & rugæ non multum ret ait Ari- attuliffent bonz mentis ac cordis, alios quibus ztate effet aucha malitia, prudentissimum aliquem & optimum quz. ot.li.I.C.I. finerant. In hoc quoque erratum est : nam de prudente iuflolitic. P Arift. b. . dicium non poreft facere * nisi prudens : illi se summiserunt, quemcunque aliqua ratione maxime reuerentur : nempe Fib.ca. 2. d Hiseruire illa, que ipsis videretur in rebus hominum potissima : his

debent, in fuit pecunia, illis pulchritudo, alijs d robur corporis & animuit Ari mi, alijs eloquentia, alijs genus, alijs cognitio disciplinaru,

alijs peripecta iuftiria. Sed quum effent plurimi, qui eum

honoris

honoris gradum ambirent , nec priores melioribus cede- e Homerent, quod superbia vnicuique persualifler eum effe opti- rus Iliad. mum, scissaque in factiones multitudine, non iam res iudi- T. Oux de cio, sed concitatis affectionibus ageretur, ad componendas discordias consensu omnium electus est evnus, qui sudicaret. 2 abdr, 700 aut certe post certamina necessario admifius victor. Priscis Auxoipan illis fatis erat fic denuntiari, non debere fieri : verbum illud pin eic & manus, & voluntates cohibebat: tantum apud illos vale- noipar Gbar iuris atque æquitatis respectus. Creuit contumacia: tum leges latz, poenæque legibus additæ: quum iam non satis esfet prohiberi: & coercio pro potestate fuit denuntianda ad oixeus. terrorem omnium, ne le effunderet impudentia. Verume- Vid. Sueto. nimuero yoluntas, male, faciendi non vnum aliquem aut al. in Calig. ca. terum inualit, fed manus hom num, & integres populos: vt pu. 23. blicum odium publica se expereret clade satiare: ad quos re- Leges. pentinos cohibendos impetus, qui eadem communione rerumeffent deuincti. cinxerunt se muris, & tela quæsierunt, quis propuliarent hostiles aggressus. Sed hæ occasionibus Mania. temporum parata: illa quotidiana contrahere, & versari in- Arma. ter homines indivisibili perpetua societate, quam arctiffimè deuincit sermo: cuius adiumento aperiunt sese animi Serme vid. tantis corporum inuolucris obtecti, atque occultati:obser- Cic. lib. z.de uata funt verba fingula, tum phrases ac loquendi modi, ve Oratere. apti essent vsui, hoc est, ve consensu essent publico notati: quod est velut communis monetæ signum. Maxime enim expedit communem effe fermonem, qui quafi vinculum paratus eft societati hominum: nam si peculiares sint apud aliquos loquendi rationes, tanqua aliena vtentes lingua, parum sese intelligent: quo nihil est odiosius iis, qui mul um conuerlantur, magnamque inter se habent vite consuetudinem. At in societate hominum quorum est proprium modo ac ratione vti, par fuit vt non temere, nec violente, nec ferarum ritu ac more res vnusquisque vsurparet, sed modeste ac moderate, quantum ratio suaderet bene acciuditer instituta : vnde prudentia omnis est nata velut clauus quidam Prudentia. regende nauis, cuius multo maximus est in vaiuersa vita ylus, in victu, vestitu, habitatione, erga seipsum vnicuique, erga vxorem, liberos, familiam; erga ciues pares, priuato erga magistratum, & principem, aduersus interiores ciues, hiple fit magistratus, aut princeps. In quo est tota vi-

tæ ratio constitura, priuara, & publica, & cuius nulla ætatis

pars debet vacare, ac neg; poteft, fiquidem humano more viuendum fir: quæ omnia fub genere quodam prudentiæ funt polita:ex quo nalcunturilla, quæ à Grecis ethica, ce momuco, & politica nominantur. Hæ funt que necessario humanum ingenium, & vniuerfa hominis natura stimulis quibuldam ab authore fuo excitata inuenie, & constituir: quibus semotis partim homo nullo modo viueret, partim non humanam viram, sed ferinam & agrestem. His partis riteque const tutis. transit humana mens à necessitatibus ad commoditates, ve Artesnecel- inuentis illis haberet non solum quo se à tanta & tam contisitatis &vo- nua violentia tueretur, sed iucundum quiddam, quo etiam post depulsam necessitatem invaretur Interea quidem dum Vid. lib. I . torus homo tanta vi, & errore premeretur necessitaris, omnia de Corrup. erant in hostem conuersamec de aliare in homine, quam de

soluenda obsidione cogitabatur.

At vbi omnia vila funt quieta, & pacata, ex corpore voluptas, ex animo superbia extiterunt: quæ sibi maxima humani imperij portionem repeterent, ac quafi vendicarent. Seruitum est voluptari, excogitara funt ad delitias plurima: feruitum superbiæ malta ad inane quodda decus reperta, & ad parandam excelleciz opinionem. Tum quæ aduerius neceffitatem fuerant quæsita, quibusq; aliquid commoditatis accesserat, fere velad delicias sunt traducta, vel ad superbiæ a. cerbiffimam tyrannidem pertracta, vt vel corpus oblectaret, vel oculis intuentium tanquam in scena saltarent fabulam. Necessitati satisfactum paucis est, & parabilibus, commoditas plura adjunxir, voluptas & superbia sete complexæ, nu lum modum, nullim finem inuenerunt. Nam animus cura illa præsentis necessitatis solutus ac liber cæpit respirare, & otiofior velut theatrum hoc contemplari, in quo effet à Dea posicus: scrutari fingula que in calo, qua in elementis, terra, aqua: nempe sydera, animantes, stirpes, gemmas, metalla, faxa, quæque in codem ipfo animo ineffent. Prouexit cum curiofitas, & si quid videretur fibi exculpisse, ingens gaudium tanquam ex victoria: ea voluptas identidem auge. batur, dum alia ex alijs viderentur inuentionem fequi velut fili initio arrepro : quum sæpissime alterius longe diuersi globi filum tenerent, quam arbitrarentur. Tum oftendendis inventis suis, quasi liberis à se progenitis, & alijs communi-

Commoditates. Inplatis.

art.pag.z. Voluptas.

Superbia.

municandis, non exigua item delectatio nascebatur: tum'ex aliorum de le admiratione initio quidem grande gaudium: hine vbi oculos in fe reflexissent, epinio excellentia, atque huic cognata superbia: quin ad maiorem admirationem sui excitandam aucha est offentandi cupido importuna, adcô ve quidam vniuerla vitæ officia deferuerine, ve huic fe ferutationi cunctos dederent, ac velut manciparent: vnde fi quis sefecontradiceret, rixa, & factiones, & fectoe Provexitalios curiofitas cognoscendi, que nemo alius : vt ventura, aut magnis tenebi is obruta, & recondita Fuere quivel pecunia auiditate, vel potiundi quas experissent voluttares, à dæmone, quod est maximum nefas, * docere fustinitering, quæ *Legendum non poterant à mortali. lam erat longiffime euecta intre- pato; duceri. nis auiditas feiendi, quum in medio tamen cur iculo capit per excellentissima quædam ingenia retineri mentis ille im. Finis bonos perus, ve parumper dispiceret, que tand m effet futura tom ium. anxij atque effufi curlus mera, quod premium com perpetui laboris. Qua ftio imprimis digna humani generis cura. Nam quid prodest defatigare se hac solicitudine, fi votis nihil pa- o Vid. Sceratur aliud, quam vota fi cupiditatis vnius finis lequent seft tum t. r. lap. gradus, si agitamur perpetuò, nec vllus est finis aut requies? fentent. qu. Quid miserius, quam præstancistimum hoc animal, si ea mo- pro: vbi dodo quærit ac concupilcit, quæ fensibus funt exposita, quæc; et necessa. omnino poffunt in vita contingere: quæ non requiem aut delectationem vllam pariunt, non gaudium afferunt purum, folidum, diuturnum ? Pulcherrima, vti dicebam quæftin . & drirom speingenio nostro multo dignior, congruentiorque, quam de cialem sur er modo vel materia cælorum, de viribus stirpium aut lapidum: sed gravis ramen explicatu, & que sui difficultate maxima quoque ingenia exercuit, verius quam edocuir: vide- tori, ad qua licet quod illius extremi finis notitiam humana mens lucernula sua instructa non porest assequi , nis & fine ipio illucescat: quemadmodum iis evenit, qui ingrediuntur in lumine nalocis obscuris. Itaque o Deo suit opus, qui nos non modò e- tarali. doceret ad se venire: sed tanquam manu duceret imbeciliu: Perfettio & subinde casurum. Hoc est religio, quam à Deo ipso accepi- rei cuinque mus, à luce radium, vires ab omnipotentia. Hæc tola reducit in fine confinos ad originem à quo egress sumus, & ad quam tendimus: stit. vid A. nec est alia hominum perfeccio: quandoquide hoc demu est riflat. lib. 1. perfici, vnumquodque finem, cui conditum en, nancifci Nam Eth.

19 am donaturalem Comini via-

homi-

2DE TRADENDIS DIS CIPLINIS

ho minum non victui & cultui & habitationi conditum, non arduz cuinam, & recondite, & moleftz cognitioni, feu verius cupiditati cognoscendi, sed participationi aternitatis, & diuinz illius naturz, quis non liquido perspicit, qui confideret vim & cellitudinem mentis , intelligentiam rerum præclaristimarum, tum ex intelligentia amorem, & ex amo. Pietas via re coniungendi se cum illis experentiam? Quocirca quum es ad finem & demum fit cuiusque rei perfettio , suisque omnibus partibus ab-

solutio assequi finem, cui est condita, sola viique pietas via

est perficiendi hominis: quare bac una est rerum omnium ne.

fælicitatem.

Luc.cap.

cessaria. Sine exteris expleri potest homo, & numeris suis omnibus consummari, sine hac non potest. Etiam cibo & quotidiano victu potest carere, pietate nullo patto potest, nili sit futuras miserrimus. Hoc est quod Dominus Marthæ dixit solicitæ non vtique de superuacaneis, sed de quotidiano a. limento, turbari eam circa plurima, unicum est necessarium, 10.ver [.41. quod elegerit Maria, sedere ad pedes Domini, & verbum illius audire. Quocirca reliqua artes, ac disciplina omnes, religione excepta, pueriles sunt lusus. Nam quemadmodum quas non fiue taxillorum, fiue foliorum, fiue acierum, fiue spheræ lusiones appellamus, inuenit, atque exercet humanus animus, fiue dum in rem aliquam vigor ille igneus conatur esse intentus, melius tamen quod agat nescit, aut non habet: vel desidiosus est, & piger, nec bonarum artium laborem perfert : vel vt intentionem remittat à rebus grauioribus, quo recreatus laxarione illa refectusque redeat ad sua feria; Ita hominum mens in artibus se & scrutatione variarum rerum exercuit, partim religionis ignorantia, partim quòd nec pondere præpedita ad il am valet ascendere, nec pigritià conatur : in aliis vt reparet corpus huius necessitatis, cui ipsa affixa est, vel ad se nouos religionis conatus & actiones intermissionibus reparet. Et sicutinter nos qui lusus non callent, modò vsum vitæ & prudentiam norint, non vituperantur: imò contrà turpis est & probrosus qui lusionum gnarus, prudentiam ignorat : sic qui arresomnino nullas tenet, cognitam tamen habet peritiam virtutis, ad cuius normam animum formauit, ac compoluit, tantum abest ve vituperetur, ve summis etiam euchatur laudibus. Contrà, ille ignominia est dignus & dedecore, qui humanis artibus edoctus ac instructus, inanis est à virtute.

Hoc

Hoc verò multis suis disputationibus Socrates planum fecit homo gentilis, & eum gentiles alij secuti. Idcirco filij Lamech, idest, primi spurij prophanas disciplinas dicuntur inuenisse, ac confignasse monimentis literarum, quasi fily buius seculi, quemadmodum est in sacro Euangelio, filiis lu. Luc.cap.16. cis prudentiores in generatione fua. Sed nostra omnis cognitio verf.8. velut inspectio est quædam quæ vel ibi sistit in contemplatione cuiusque rei, vt dum oculus varietatem colorum in. tuetur, & animus memoriam rerum gestarum :vel in finem aliquem respicit, ac scrutatur, ad quem si vniuersales aliquas Quomodo normas colligit, vocatur ars: cuius iuueniendæ hæc ferè fuit artes innenratio atque observatio. Initio vna atque altera experientia te, autieq. ex admiratione nouitatis annotabatur ad vium vitæ, ex fingularibus aliquot experimentis colligebat mens vniuerfalitatem, quæ compluribus deinceps experimentis adiuta & c5firmata pro certa explorataque haberetur : tradebatur tum posteris, addebant alij, quæ ad eundem vsum, finémque pertinerent. Hæc collecta per magni ac præcellentis ingenij viros, disciplinas siue artes effecerunt : nam hoc erit generali vtendum vocabulo. Quicquid nunc est in artibus, in natura prius fuit, non aliter quam vniones in concha, aut gemma in arena, sed quod hebetes multorum oculi non animadnersum præteribant, ab acutioribus indicatum est: illique inuentores dicti, non quasi rem , que non esfet , fecissent i- Inuentores pli, sed detexissent, quæ lateret. Itaque primi illi observato. artium queres experimentorum, quique aliquid sperarunt moueri in modo appelquaque arte poste, primi sunt inuentores artium. Plurimum, lati. inquit Seneca, ad inventionem attulit, quisquis sperauit posse inueniri. Tum qui de experimentis collegerunt dogmata, hos codem dignitatis nomine prosequimur: velut Hippo-Hippocrates cratem, qui ficut traditum est à M. Varrone, annotata mes de quo supr. dicamentorum collegit, que estent templo Æsculapijadscripta; vnde formulas confecit, & imaginem quandam arus. Sed & qui sparsa congregant, & digerunt consusa, &inuoluta explicant, & obscuris lucem claritatemque adferunt, idem sunt inuentionis nomen consecuti; o Aristo. o Vid. vit. teles in dialectica. Ergo experientia, quemadmodum Mani-cap. Sophift. lius canit, per varios vius artem fecit. Ceterum experientiz temerariz funt ac incertz, nisi à ratione regantur:que Experietia. adhibenda est illis tanquam clauus, aut gubernator in naui:

Experientia alioqui ferentur temere, & fortuita erit ars omnis, non certa. Quod est in ils cernere, qui folis experimentis ducunfallax. tur, de quorum natura & ingenio iudicium non ceniet rem. locum, tempus, & reliquas circunftantias inter le conferens,

"Ex benedi- fieri enim conucnit quod in Gorgia dicit Plato, vt experien-Clione Det, tia artem pariat, ars experientiam regat. Et quemadmodum Gen. cap. 1. vis quædam indita est terræ ad producendas * herbas omnis generis, ita anime noftre velut potestate quadam om.

1. Quod ap-nium artium ac disciplinarum funt indita i. femina, & ad paret ex en prima illa ac fimpliciffima pronitas quadam, quò autu luo quia haben fertur : vt ad manifest sima bona voluntas , ad monifestiffi. mus natura. mas, veritates mencis acies : quemadmodum acies oculorum lem scientia ad viride, & auris ad concentus, Quem nutum Aristoteles vocognitione, carit fortaffe a poteffatem, Plato femina, nibil fanè repugno: dicente Ari- alij poon es quali dicar, quis anticipationes & monitiones as flet. 16. 1. nimis nostris à natura impressas ac infixas. La est causa cur Metaphy. puer eaidentissimæ veritati statim consentit nunquam anteà visæ, non secus quam agnus fugir lupum, nondum an-

tea confectum: hæc femina inertia, & focordia opprimit, extinguitque educit vero in flirpem ac fructus exercitatio per vium rerum:excolit iudicium, & temperat, ficut multæ in natura fruges manibus atque hominum cura meliores redduntur. Q tocirca fi iudicium vel nullum est, vel aper-2. An quia tè fallitur, in fraudes & mendacia degenerant: haud multo

animus est di similiter atque accessit tota massa ex acido rumento vel omnia pote. coagulo. Neque artium aut cognitionis merentur nomen State, ut ait falle quædam imposturæ, quales sunt dæmonum, aut dini-Aristotel. de nationum præstigiæ:carum enim dogmata non iudiciú moanima lib. 3. deratur, sed libido: ve de pyromeutia, de necromantia, de lineis manuum, de viribus syderum, que prodita sunt ve qui-

busdam venit in mentem diuerlæ ab Ægyptijs, quam Chaldeis: nec eodem modo à Græcis & Arabibus, viique non magis, quam inspectio dicatur, fi quis baculum in aqua fractum aiat videre, quum fit integer: aut multos in Iride colores, vbi nulli funt. Ego verò cognitionem eam demum voco, quæ sensibus bene affectis & in apto medio accipimus: tum quò nosvel euidens producit ratio, & vel cum natura ingenij notri ita coniuncta, ve nemo eam non admittat, vel similis veri experientijs siue nostris, siue alienis dedu-

ca, confirmata autem à judicio probabilitate conjectura.

Cognitio qua.

tex.37.

tum impulso : quarum illa scientia nominatur firma arque indubitata, posterior autem persuasio quædam & opinio. Ars de qui-Sed nec cognitio quæcunque est ars, verum ea sola, quæ bus fit. effccus cuiuspiam fit regula : quippe quæ temere & casu contingunt, arte non fiunt : vt impacta per indignationem à pictore spongia expressam este equi spumam, ars enim cer- Aris finis tiac destinati finis est facultas. Nam vnaquæque ars primum omnium finem habet, quò specter, quò sua omnia quâ recte, quâ oblique, mittat tanquam in scopum iacula. Materia. Tum in materia versatur, ex qua existit finis : nec aliud est eam in materia versari, quam de illa tradere præcepta, quæ exercentem, quoad fieri possit, ad finem artis perducant. Finis quidem quemadmodum in vnoquoque opere, sic in artibus primus est cogetatione, executione vltimus. Sed non is Finis. temin inuentione cuiusque artis. Nam sunt artes in quibus propter finem quefita est materia, vt in agricultura; in qua omnia funt ad vitam fustentandam comparata. In alijs propter materiam achderatur finis, vt in contemplatione na mrz, quando pulcheri mum hoc opus in admirationem lui intuentes rapuit: & inquitus rerum atque intelligentia tanti opifici expetita est: ad quod mareria homines all cefecit. In Artium difalijs casu quodam ars prodije, ve quum artis illius opus exi- serentia, ex flit, præter deftinatum artificis: ficut in multis pigmentis, in intritis men uraram, & nuper in bombarda Cognitionum finis est in alijs ipla cognitio, que artes inspectina nominan-dor. Virgil. tur: ficuti nature contemplatio, & molium, quæ est gcome-lib. 1. cap. tria Aliarum est actio; velut in musica: quum post actionem 11.lib. 3.ca. nihil relinquitur, que active dicuntur: aliarum opus ali-18. quod & eff ctio præter actionem, vt edificatoria, & medicinx, qux effettiue nuncupantur. Sunt quadam inftrumenta tantum aliarum, velut grammatica, & dialectica: quæ a Gracis ea de causa of java nominantur Qua vero in rega- Ars quid.

las ac precepta non coguntur, minime funt ertes, fed generali nuncupatione cognitiones & peritie quedam, velutierum . gestarum notitia, consideratio diuinitatis, quare diffiniatur nobis ars collectio vniuerfalium præceptorum parata ad cognoscendum, agendum, vel operandum, in certa aliqua finis latitudine. Quamuis relicta funt sepenumero quædam in arte parum vniuerfaliter obsernata: vt in contempla. gione naturæ. Ideoque ars interim pro generaliore à no-

bis ponetur, nempe observatione, vel etiam interdum co. gnitione quapiam, vbi nihil erit pericli. Sed admonendi Materie ar. cerci fuimus. Materia vero artium non vnius est rationis ac tium diffe- nota. Est in aliis vna & simplex, vt in Theologia Deus : in rentic.

alijs vna, sed mista est ex varijs:ve in statuaria quo potest fin. gi statua, metallum, saxum, lutum, argilla. Quædam materia est prorsum naturalis, ve in agricultura : nonnulia artificialis penitus, vt œconomice, ac politicæ:est alia materia naturalis quidem, sed à nobis in vium concinnata, ranquam

Exercitatio artis.

pictura & ftructura, & orario. Artis exercitatio nihileft aliud, ac præceptorum eius executio : ea verò artificis est. coque & eiuldem funt potius instrumenta, quam artis ipfius. Artificis finis præceptorum est actio. Artis finis semper prestantissimum est opus, scilicet quod ex illa actione existeret, fi nihil prohiberet : vt medicinæ finis est sanitas, medici verò applicatio pharmacorum iuxta documenta artis. Ita quod medium est arti, præcepta scilicet, finis est artifici: qua de caula neuter vnquam potest fraudari fine suo. rs enim fingula rerum non spectat, sed omnes in commune, que ea ratione deuincta, de qua ipsa pracipit: nam id quod operatur nempe artifex, circa diductas versatur res ac singulares: ars nihil operatur, tantum docet. Quoniam non huius aut il-Actio enim lius sanitatem curat medicina, sed in vniuersum illam conti derat, quam necesse est ex præceptis atque institutione sua rium & sup- consequi, que posteà ab artifice in singulos hominum tan-

eft fingulapolitorum.

quam ex fonte deducitur. Quocirca si artis documéta, quum nihil foris impediat, fanitatem adferre nequeunt, nondum perfecte eft ars exculpta : fin fanitatem euenire eft necelle, profecto plena est & suis numeris absoluta: eaque ad certum aliquem finem adijcit oculum, quem nunquam non adipifcitur:quandoquidem appolitissima ad illum via intendit. Itaque non de arte est hic nobis sermo, quæ inter homines verfatur, fed de il la cuius perfectio & in natura rerum fita est potestate, & in hominum ingenijs: nam ea quam nos tarditate nostra inuenimus, assequimur, exercemus, plerunque non ars eft, sed vel artis simulachrum, vel tenuis aliqua artis portio. Similiter fit mihi dictum de artifice, qui doler quidem in hoc aut illo minime succedere, fine culpa tamen artis, que actionum impedimenta præftare nec debet, neq; potelt fine culpa etiam fua, qui executionem modò & applica. tionem

Ars et artifex.

rionem præceptorum ad finem habet pro scopo, & profite tur. verhetoricz eft persuadere, rhetoris accomode ad per suadendum dicerc. Quocirca ve appetitus & viz omnes fi Artes quone separantur, ac insigniuntur, ita arres omnes fine diftin modo diffine guuntur,no materia:nam eiuldem a materiæ elle diuerlæ ar- gultur, vid. tes possunt, tanquam terri, & faber, & culor: ligni, t gnarius, Zabarel-l.i. rhedarius, statuarius: artifices povrò actionis modo, mate- c.15. de naria, inftrumentis inter fe discriminantur Præter artis & ar-tu.Log. tificis finem : It finis hominis : b finis verò omnis bonivela- a Due funt mento tegitur : quippe finis tanquam vitimu quiddam ex-partes subpetitur, expeti porrò nihil potest nisi quod credatur bonum. ietti, una Bonum effe homines judicant quod profit, malum quod no- que babet ceat, Iuuari autem sele ducunt in animo, & in corpore : & locum pr: propter hæc duo externa multa in veilitates funt reposita : terie & divnde fa tum eft, ve quum indicia hominum fint diuerla, & citur res co exindicijs appetitus varij, alij alios fibi artium fines flatuc- fiderata, @ rint.In bis mulcum valuit " peconiæ respectus omnia huc res plaribus dis ferunt Illi nomen & gloriam malunt, illi dignitatem, alij ciplinis poporentiam. Sunt qui artes qua fierunt ad commoda qua-teft effe co dam corporis, sunt qui ad voluptates & delitias. Alij pruden - munis ; altiam venantur, & viom rerum. Alij pieratis cultum, atq; in-tera lico crementa defiderantinonnulli horum fingula, alij multa, alij for ma ef: 3 pleraque. Sunt qui volunt bac parare, funt qui conferuate dicitur moparra : alij fibi vnis. alij ijs, quos habeng charos, vt liberis: dus confidequemadundum Zenobia Grace fluduit, ve docerer filios: & randi : her Aristoteles opera dicitut dedisse arti medice, ve amicis opem scientia at ferret: fic respublicæ quidam laborant, complures posteris, alys separat. quos fil oru habent loco. Malum virandum poni loco duei b Ariftot. 12 tur: nam effugere malu inter vultarecipitur: vi nancisci bo- 1.8th. num. Et quem admodum fludent multi vtijs prohnt quibus * Ex Aribene cupiunt, ita non pauci, ve quos oderunt, in his lædant flot.lib.1. Erebus quibus bonorum nuncupatio imponitur. thic.

Illud quoque in nobis arbitror animaduertendum, à qui bus, & quemadmodum discimus: tum exitus discipling.

Nam & Deus docer, & quos Deus mist, prophetæ olim, hinc A quibus de Apostoli, & viri sancti: deinceps per scholas alij, quibus id quemadn a muneris est mandatum: interdum angeli quoque docent, dum disca hærenci docent, viri slagitiosi ac probiosi docent, diaboli mus.

docent, pa res, matres, ienes, iunenes, pueri, mulicres, viri periti, simperiti. Docent etiam nos musa animacias vi clyste-

Plin. li. 8. rem a Ibis Agyptia: fectionem venz b Hyppopotamus : adificationem birandines : & aliz quarundam herbarum v'um. b Plin ibid. Tany alij ita discunt, nihil ve relinquant temporis civium rebus, amicorum, propinquorum, familiæ, parentum, ficap. 26.

berorum, omnia profixe impendant fludijs. Alij vt eciam de rempore, quod natura exigit, decidant, & de valetudine ac mente veniant in periculum. Non defunt, qued grande c Politianus eft nefas, qui nihil reliqui faciant e pietati, aut minus quam fer ipturari oportet, catera facile exequuntur. Sunt quibus omnia prulettione re- denter dispensantur quique summ cuique tempus attribuunt. yciebat:Do- Plerique tamen defidiofi tanquam id vnum mandatum hamitius Cal- beant negotium otiari, omnia succifiuis obeunt horis, & negligenter. Exitum discipling voco id quod ea in discipulo fuo exercet, yel in alijs discipulus per eam : nempe ve animo ab eartifia- fiat melior, peier, prudentior, fultier: in corpere, validior, dieretrabe- infirmior . pulchrior , deformior : aliquod denique ex tribus illis commodorum aut incommodorum generibus vel

fibi parer, vel alijs.

Nunc illud eft à nobis demonstrandum, que arres, & cauld indigquaterius noxiz funt homini, que contra vtiles. Homo ve-Bus quemle gat quifia, ro vt vnaquæque res, ex fine eft cenfendus : vanus eft enim ac miferrimus, fi non affequatur finem : perfectiffimus verò ac promde feliciffmus, ficonsequatur. Finis hominis, quem Finis bomi- alium pofiumus fratuere, quam Deum iplum? aut vbi po. test homo beatins acquiescere, quam Deo velut absorptus, & in illum conversus ? Eadem via redendum est nobis ad illum, qua egressi sumus. Amor causa fuir condendi noftri : namve fe nobis tanta illa communicaret fœlicitas, nos creauit, quo nullum esse cuidentius amoris signum potest, Amore ab illo nos feiunximus, nempe noftri ipforum, Amore renocati sumus & erecti, nempe Christi erga nos, Amore reuerrendum est nobis ad nostram originem, quæ est tadem finis nofter, nempe noftra in Deum charitate : spiritalia enim nulla res alia conglutinare, nulla ex multis vnum valet facere, nisi amor. Amorem verò necesse est cognitio antecedat. Deus nos antequam nobis nasceremur, iam diligebar, quia iam houerat, iam illi geniti eramus : nos nati & cognoscendi vim arque vsum adepri amamus. Quæ autem amanda fint fides montrabit, traditis vnicuique primis & fimplicissimis elementis pietatis de Deo patre omniu, & filio

CHIS

Amor Des o nostri:

derinus a-

dolescentes

bati vel ob

banc Colam

Vid.infra

pag.238.

einslelu Christo, qui ad redemptionem nostra carnis peccari,carnem eandem nostram induit, sed fine peccato. Deindehze eadem explicatius quomodo fint & cognoscenda, & amanda, non vlla hominű inuenta, sed diuina declarant oracula, quæ fatis funt literis per fpiritum fanctum prodita, in quibus literis absoluta est intelligentia divini cultus, que co Diffum pietas & eadé religio núcupatur, licer eius vis magis " actio- Francisci ne continetur, quam peritia. Prima illa elementa non adeo culusdam. funt fimplicia, quin ad agendum fufficiant : ea neminem pror- Homo tantit fus opertet ignorare. Perfectio verò pietatis illorum eft , qui feit , quanaltiús fele attollunt per charitatem, quæ vtignea eft, ita ignis tum operamodo sublimes quos possidet rapit. Hæc sunt eius cui com tur. millus est grex, qui & à domino audiuit, * diligis me plus, * 10h, 21. quam bi? Hunc conuenit effe doctrina fana potentem, & # eis 15. qui contradicunt , resistere ; ficut Paulus Apostolus admonet. # Tit.ca.I. Hacintelligentia divini cultus per le ipfam fuis viribus niti-ver.9. tur, & confistit : nec vllis omnino eget adminiculis, imò in illa vna cuncti thefauri clauduntur fcientiæ ac fapientiæ, omniaque que cunq; ab alijs sunt gentibus vel diuersis de rebus prodita, vel quafidantenus de eisdem, pueriles sunt balbuties, ac infcitiz merz, fi cu illa coferantur fancta & admirabili sapientia. Hanc oportet esse reliquaru institutionum Pietas artanonem, ficut Deum spirituum, & hominem animantium: till regula. rtales quaque censeantur disciplina, quatenus hvic materia, fine suo vel nostro, præceptoribus, discendi ratione, & exitu congruunt, aut non congruunt. Pietati nulla est ex se materies contraria, nulla cognitio. Contrariú appello, quod cum fide & charitate pugnat, nempe quod has virtutes vel tollet funditus, vel certe minuit, importatis in animum fceleribus & flagicijs. Materiz namq, ex rebus sumuntur, quas omnes condidit bonus Deus, ideo bonas. Nec vlli bono aduersatur pietas, quum ipsa boni totius sit caput : nec sit quicquam in nobis bonu, fine illa : nec quicqua potest ei este inimicum, culus author fir ille idem, cuius ipfa cultu, & religio- Cognitio 2 nem profiretur, & patefacit voluntaté. Res verò omnes quo pofferiori, exactius cognoscuntur, cò magis fores ad ingressum intelli- per creatugendi numinis aperiunt, nempe causam suprema ex affectis, ras. quod est cognoscédi genus captui mentis nostra accommo. Vid.li.de datiffimu. Sie peruenisse Abrahamum ad inuestigatione Dei Abrahami feribit * Philo Iudzus. Na ex celis atque clementis, ex fem- migratione. Piternis

Liber natu- piternis motibus, ex ordine invariabili, ex flata ratione ane norum & temporum affecutus est profecto effe sapientiam "Homil. 74. aliquam, à qua ista omnia tam certa & constantia regeren. ac adelece- tur. Ergo illam iplam quæfiut & coluit abiectis spretisque dcorú infanijs, quos ipfe fibi homo erat fabricatus, vt opus a Pfal, 19 fuum adoraret ipfe author. * Basilius magnus Mosen tradit à cognitione Ægyptiarum disciplinarum ita mentem exerver. I. b Rom. I. cuisse, ve perueniret ad contéplatione 78 017 @ Hac de cauver.20. fa fanctus vates canit, a celos enarrare gloriam Dei, & opera c Vid. eius manum eius annuntiare firmamentum, & Paulus, D inuisibi. conclusiones lia Dei per visibilia intelligi. Prætereo quæ de e naturali ma-Magicas. gia scribit Ioannes Picus, quòd veilis fit, ve manifestò depræd Vid. Ari- hendantur miracula seruatoris nostri natura vim & facultaflot 1.1.6 4. tem omnem excessisse Equidem inimiciorem censeo pie-Ethic. hanc tati superbam ignorantia, quam modesta peritia : ido; videfententiam mus passim vsu euenire, vbi fit inscitia, ibi non admodum etiam Ati- vigere veram, syncerámque pictatem. Cognitionem autem flippo tribu- veram voco, aut vero quantum liceat confinem, ac similem. ut Aug.li 8. Nam rudes fallaque coniectura pro fundamentis cognitionis ca.3. de Ciu. posita pietatem poffent ladere : quod genus funt d Epicuri Dei. Quin- de voluptate placita, quod hominis (ummum fit bonum : tum til.lib.12.6. de anima nostra, & de dijs, quæ ab eodem, & alijs sunt 3. Eucheri. vr impie, ita etiam dementer affirmata. Ad hæc imposturæ us Lugdu-dzmonium, quz omnia ex cognitionum numero paulò annensis in &- teà demoui. Nocet pietati cognitionis scopus, vt in artibus, piftola para. que ad ledendos homines funt parate : de quo genere funt metica ad philtra, incantationes, & disciplina militaris ea pars, que Valeriaad vim hominibus & cladem inferendam pertinet : & tota mum. confectio machinarum belli, reliqua etia artes mala, quia * Vid Ho- maleficæ. Jam fines nostri impy funt, quum ea gratia di-Yat.lib. 1. scimus, vt ladamus, Nec virtutem non diminuunt, que Carm.od. ostentationi quærimus: cuiusmodi esse quidem possunt ar-27. Invenal. tes omnes, fed necessario sophisticz, que aliorsum quam Saty. 6, Su ad vanam quandam iactationem achibidinem non possunt eton. Calig. referri. Curiosa etiam delectatio scrutandi nihil ad pietacap. 50. 10- tem facit, quæ quidem nulli effe valeat deinceps vivi ad vifepb. Antiq. tam. Magister gentium Paulus non patitur nos curio fis letenlib.19.ca.2. tijs abduci.: & in Actis Apostolorum multi corum qui artes \$ Act. cap. erant fectati non malas, inquit, auc impias , fedf curiofas tan-19.ver.18, tummode, ciuldem Apostoli doctrina adducti, publice libros

brossuos exusterunt, quorum pretium a summam reddebat a Denarior haud contemnendam Hoius funt generis præstigiationes, quinquaginchilchymia, fiue metallificium, diuinationes , & aliz impo. ta millia, 1. furz Quæverò todas corpori voluptates conciliant per circitero. fenfus omnes quantam pierati plagaminfligunt ? fiquidem Gingentas vaiuerfam mentis vim immergut in corpus, coguntq; obru-libras As. telere, ve attollere fe, ac de Deo coguare principio egre pof. glicanas.

fit, mox ne ferat quidem.

Periculofum est, fi quis ab eo discat, cuius verba & cofve- A quibus no tudo peiores nos dimittant, quam acceperant, & co magis discendum. quamnatura noftra vitiatio conciliat authoritatem doctrinz.A dzmone autem aliquid discere impium, cum quo nullam omnino vult nobis effe Dominus comunione : quippe astus eius ac vasricies, que sunt plurime ac multifarie ad Pattum nostallendos funt instructæ omnes, auertendosque à bono 1. Occultum illo, cui sumus conditi Huiuscemodi sunt artes, quaru dæ- 2. Expressum mon & magister & inventor fuit : qualiq; fordus habent cum co relapertum, veloccultum, non defuturum ipfu exercentibus, vein marreious plerisque, sortilegijs, vaticinijs, quibus Vid. August. homines facile humano imponunt ingenio auido le in ab- de Ciu. Dei, firula, aut ventura immittere libro 8, 10.

In discendi ratione, atq; exercendi, valde illud impobari 21. debet, deseri propter humanas artes pietatem vel in totum. D. scendira velmagna ex parte:nec t'ntum ei impen i, quatum opus eft 110. nobis ad iter hoc conficiendu beata immortalitatis Quum vita etiam officia deseruntur necessaria vel publice, vel priuatim, fi in morbum incurrimus, quem instantem iam atque impendentem facile prouiderimus. 'um enim non folum funt disciplinarum exercitia seponenda, sed vita inexcusabi.

les quoque domi atque in ciurtate functiones.

Præter hæ comnia cuentus non deber prætermitti. Quip- Euentus. pe in multis artes atque eruditio religione in folet deterere, ac peioris conditionis facere : velut inquifitio rerum nature, rerum reconditarum, quæ vel locis secretis occultantur, vel teporibus venturis inuoluuntur, quas Dominus fibi vni referuauit; vt nec Apostolis dignatus sit communicare, verans Ad. Apost. illos tempora, & articulos temporum rimari, quo Pater por ca. 1. ver. 7. suffet in sua potestate: consucuerunt enim hæc à fiducia Dei traducere ad fiduciam rei condite Sunt que augent fere vi tia, & plurimum de virtutibus detrahunt : tanquam libri al-

tercatorij, rixofi, contentiofi; in quibus contra veritatem fe armat ingenium: & impia laudis affectatione malit verita. Quo ver ca- tem obscurari, quamiple cedere. Eodem pertinent libri de nimo tulifet viciorum laudibus, nempe crudelicatis, belli, pecunia, tyran. vives scrip- nidis, fraudu Sed de rebus potissimum lasciuis, quales sunt ta loan. Ca- Milefie fabule : quibus nihil est neg; infulfius, neque impu-Je de landt- rius : tum multa in poetis, plerag; omnia in cantiunculis , at bus Sodolibris vulgaribus linguis conscriptis. Que omnia prout cumiæ, & viulque est ingenium, censentur : nam alia alijs ingenijs con-Turneri ra ueniunt, ve palatis, & ventriculis. Neque est enim vlla aded bule de lan- bona cognitio, quam nos non polimus corrumpere: vt nuldibus Ebri- lus ram falubris cibus, qui pestilentia correpto no fiat pestilens. Sed quamuis nulla eruditio, & peritia pietati no ferujat ex se, non hoc tamen est considerandum vnum, sed quid nobis conducit : quandoquidem artes ac disciplinas non pro-

Bonitas Va.

prer iplis discimus, sed propter nos. Quemadmodum om-1. Absoluta nia sunt in hoc mundo à Deo condita, ideo etiambona & 2 Respetti- pulchra. Bona verò hæc non omnia, vbique, ab omnibus sumenda Bona quidem illa fune in se vbique, non ramen nobis. Ita in disciplinis, & cognitione omni statuendum ek. At verò ve fit quisque affectus, quomodo contemplandus, ve cui rei sit idoneus, iudicetur, à qua illi abstinendum, seut de corporibus dicer perirus medicus post vsum cum illis aliquein, ita de animis vir prudens excellentia ingenii, iudicij, dodrinz, ad tantum munus afcitus : quibus tantis ad arbitrandum facultatibus cofuetudinem adjunget aliquam. Cui nos rei nonihil adiumenti afferemus explicatione ingeniorum, fed hoc post paulum.

Artes que Christianis

Nunc autem quæ artes Christianiscongruant salua pietatis suz custodia, ostendamus. Nam hæc, quod sæpe diximus (fape est enimdicendum) prima semper debet oculos conveniant, obuerfari: nec ab illa mentis intentionem dimouendum. Si cui vel in prima fui origine. quum à natura fingitur, vel deinde munere aliquo Dei amplissimo ac prosperrimo tanta effet tributa mentis præstanria, vt ad illud se fastigiti divinz sublimitatis attollens, in eo tanquam in iucundistimo & naturali fibi quodam domicilio conquiesceret, & humanis omnibus despectis fastiditisq;, ceu incola quispiam fieret illius inaccessibilis lucis, quamincolit sancta illa & præpotens natura, næ iste maiorem humana sortem nactus, vitam quandam

quandam in hoc corpore degerer angelica propiore, quam humanæ: huic nullis effet artibus, nulla alia cognitione o- pote solitapus: nulla huic necessicas minaretur, nulta terreret altiorem cafibus & necessirate omni. Ad hanc vitæ excellentia qua dantenus vidétur accessisse illi, qui in solitudine & locis remotiffimis atatem tranfegerunt feparatam ab humanis commercijs, conditam & condulcoratam angelica confuerudine, atque colloquijs, Pauli illi, & Antonij, & Hilariones vel corporis fui negligentes, nedum externarum retum, affixi perpetuò, & harentes illi, cum quo beatissimè crant infinita aternitate victuri. Sed hi perpancifyerunt, & ex quadam celfissima, acp ane diujna nota gradi beneficio Dei selecti. At reliqui quibus ad cantam aipirare scelicirarem non eft datum, quum velut oculos à sublimi illo inquitu demittunt, non debent fefe abdere in torporem quendam orij,ve penirus nihil agant. Dominus in mundi primordio " labori Otium viaddixit filios Adz:ex qua fententia illud fcriptum eft à Pau tandum. load ecclefiam Theffalonicenfium, + St quis no operatur, nec comedat. + Solomon formice exemplo fegne ad opus ex- + 2. Theff. timulat : & Dauid " beatum effe ait illum , qui panem edat ca.3.ver. 8, labore manuum fuarum que fitum. Dominus noster in Fuan- 9 10 gelio suo non laborem tollit, sed anxiam soucund nem de \$ Pros. 6. successu, quod est menvav. Itaque non decet quenqua in ecclefia ottofum & inertem viuere. Nam etia fancti illi ere mitæ, quum le ardor ille cotemplationis interdu remiscrat, exercebant le varijs operibus, pars manuu, quidam ingenij. 34.

Artes verò ac peritiz quanam erunt ? Quanam ala, nisi quæ ad finem pertineant vel huic vitæ, vel sempiternæ neceffarium? nempe quæ vel pietatem excolant, vel vitæ necessitatibus succurrant, vel ce: tè vulitatibus, quæ à necessitate non multim discedunt. Pietarem porrò vel nostram ipsorum dico, vel alienan : quemadmodum etiam necessitates. Tanta est semporis unicuique affignitati breuitas, & in bremitate bac tanta fugacitas vite. Ium ca qui- Villa (bus indigemus ad animi cultum, aut corporis fultentatio- quendes nem nostri, uel aliorum adeò multa & varia, ve ad superflua de tanta temporis penuria a'iquid succidere, manifestæ sit dementiæ. Ad vtilia non satis est temporis, & vacat alicui redundantia consectari ? Necessitatibus corporis subuenitur alimentis, medicina, indumentis, habitatione, peritia:eft

aut improvo eft, aut bomine excellent or inqua Ariftot, lib. 1. cap. 2. Polit. Vid.de bis Sanct Hice ron. & Aug.

in his quemadmodum parentur, & coleruentur quis fit vius. Excoliur & purgatur animus ijs, quæ illi vel lucem adferur. ve noscar, vel ardorem, ve quæ amanda funt, protequarur, fugienda viret : ad hæc partim aliunde tradita, accipienda, partim excogitanda per nos iplos, arque exercenda. Facultatem fot.lib.3 de vnam dedit nobis Deus, mentem in animo : inft umentum Anima,tex. vaum manuum in corpore : qu'is duebus reliqua omnia animantia longe anteimus. Quantum enim inter animos mens excellit, tantuminter corporum instrumenta humana manus Sed deije que hominum manus efficiunt, alibi erir dicendi locus:nune de ingenij exercitamentis loquamur.

vwy. nium dist-

- z do 336g

Sic Ari-

38 in sele

oppavor s-

siv oggan

Fudicium.

Societas. homo animal politicum, Arift.

64P.4.

In mente duo infune potifimum, vis mtuende, que dici-Artium om- tur mentis obtutus, feu acumen : & corum que mens alpe. xerit, vis quedam indicendi, ac flatuendi: quorum illud prius ad spectationem solum pertinet, posterius ad ea que funt homini agenda. Animus humanus vagatur per calos. per elementa,per lapides, nietalla, ftirpes animantes,per hominem : non fimpliciter, nam & eius corpus, & animu feru. tatur : & que vtrifque accidunt vel perpetuò, vel intermif. fionibus temporum : hinc transit ad humana muenta, qua contemplatio patet latiffime : hinc per spiritus ad Deum funimum & præporentem Que omnia prout vires ferunt, accepta ti adit iudicio: hoc verò alia alijs confert, & inter fe. & fecum ipla, tum oftendit, quæ veilia, quæ noxia, que neutra fint corpori in victu, vestitu, sanitate, habitatione, ad necessitates, ad commoditates, ad copias quemad modum hæc paranda, conseruanda, sumenda in vsum Similiter prospicit anima, que profint que que obsirt ad cultum, & lucem mentis, vnde is melior euadat, vel deterior, eadem ra. tione qua prius diximus, vt parentur, vt conferuentur, vt vramur. Verumenimuero homines nati ad focieratem fu-* Eft enim mus, nec vinere penirus absque illa possumus : hoc enim fapienter eft curatum à natura, tum vt arrogantia superbissimi anima is retundatur, postquam se tam multorum indigum circumspexit, tum ad conciliationem amoris mutui, qui Pal t.Jib. I. viu & conerfatione coalescit, tanto & facilius, & tenacius, 64.2. 5 13. quanto minus se admiscet arrogantia, dissolutio totius glutini humanæ concordiæ. Societatis vinculum est bonitas. rector iudicium, in quo fita est prudentia, & moderatio vitæ vniuerfæ. Prudentiam verd auget vlus a memoria con-Certatus:

Geruatu s:parumquippe magnarum & multarum rerum profeeret cognitioatque experimentum nifi effet vbi hec confemarentur,ne effluerent, & quum opus eft, præsto adessent: vius vel noster est ipsorum, vel alienus ad nos commonefaciendos, nobis relictus exemplis rerum gestarum, vel tan-Historia. quam gestarum, quibus historia omnis continetur, & fabula, & apologi, & parabola: denique omnis memoria corum, oux dicta effe aut facta vel pro certo traditur, vel ad homi. nes instituendos apra sunt, & conficta, Eodem referuntur. prouerbia, & sententiz on nia denique quæ ex quorundam animaduersione annotata, in populo remanserunt tanquam

publica opes in arario communi.

Ad exercirium societatis fermo est hominibus tributus: Sermo; bee quando enim tecti funt noftri animi tam denfo corpore, ab Arifet. quanam ellet focietas qu'am emortua & torpens, fi tota ef lib.1. cap.2. set in oculorum aspectu collocata, si ram varios nostros co- Politicor. giratus mutis solu nutibus promeremus? quod nec effet promere, sed magis accendere cupiditatem cognoscendi in alijs: ficut videmus ils contingere, qui inter se non intelligunt. Sermonis vicem litera obtinent inter absentes, fine locoru Litera. intercapedine, fiue remporum separentur, grande subsidium memoria, & testimonium fidele rerum actarum. In sermone duz funt artes, necessitatis altera, vt fit emendatus, quod no tam ad cu'tum quendam, & nitorem valet, quam ad intelli-Rhetorica, gentiam:altera commoditatis aut delectationis, in qua est omnis elegantia, cultus, ac felendor dictionis: huic adinngitur accommodatio fermonis, rebus, locis, temporibus, personis, que nascitur ex prudentia, eaque rhetorica nominatur. Sed quia effrenati animi non rarò ad alienam iniuriam prorue- Leges. bant, leges funt nata : & iuris limitatio promulgata, id est carceres obiecti libidini, quam non cohibebat ratio tam vi. cina. Quæsita funt quædam ceu ferramenta, quis facilius ac commoditis in hisce versaremur: ad moles & magnitudines "Figendes. vel explorandas, vel mouendas loco, vel constituendas ac a Vid.libra "figendas vbi effet opus, ars excogitara, quæ dicitur geome- Viu. de intria: ad computationem qua nulla vitæ pars potest carere a- firamento rithmetica. In perscrutanda veritate que nobis ita occulta- probabilita. tur, adiuuatur iudicium inuentionea probabilitatis:in censen- b Vid. Ville dis ijs, que ad coniecturam affumplit, instrumento vtitur dia- lib. bac de lectico, que b censura veri nuncupatur, Accessit his omnibus rea

Acumenna tura homa-

Diligentia naturale lu-

Aftertus na.

ture.

Prima phitofophia. Scrutatie. Vid.libros Pruis de ifta.

que est mufica : fub quam poesis omnis venit que concentu numerorum constat: tamets numeros quoque suos habet oratio pedeftris, non tamen lege definita & perpetua, ficut poema. Hec quidem excogitauit animus fua industria accepta munere huius opificij Dei, quod natura dicitur. Longe omnia superat peculiare illud Dei beneficium quod vnum vice vniuerforum, quocunque dignatur accedere. Nobis tamen quibus propter magnitudinem flagitiorum non dignatur Deus illud ad fingula præstare, a thibenda est diligentia, vt quæ conducant eruamus, prælucente lucerna, quam ille men ingeny humano generireliquit. Ergo hæ sunt materiæ ac fines coaugendum. gnitionum earum que cum pietate non distident, imb verò & profunt corpori, & earum multæ excolendo animo vehementer pietati deseruiunt. Artes hæ, fine quis cognitiones ma-Le nominare, pluribus rationibus ac modis limitari poffunt, quam explicari queat, ve cuique fines ac metas vifum erit defigere:nam & coniungi inter le separate quedam posfunt, & conjuncta leparari: vt fi quis de natura vnam artem, & cognitionis rationem faciar, que in animantium & ftirpium contemplationem potest tribuir & de stirpibus in herbas, in frutices, in arbores. Sed nos ad discentium, nisi fallimur, commoditatem, hunc in modum partiemur: vt quæ ad cognoscendum seu contemplandum pertinent, sint primum affettus quidam faciei natura : qui plane eft fenfuum, velut intuitus quidam picturæ: non alirer quam quum vrbes, populi, gentes, nationes, montes, fluuij in tabella proponuntur oculis : hac nominentur afpectus fine contemplatio : qui vero huius eft peritus , aspector , fine contemplator. Descendet altius mentis acies ad intimum naturz opificium, quod in penetralibus vetfatur cuiufque rei, quo animo est magis a. dieus quam oculo, & si per oculum tamen : is est primus philosophus, seu intimus : scientia autem * prima philosophia, vel intimum nature opificium. Ex verifque exteriores causas scrutatur vir sapiens que oculis viciniores sunt & reliquis senfuum : que peritia scrutatio nominetur, seu inuestigatio: peritus autem scrutator, ivel muestigator. Post quæ ad ea transcendet, que omnem penitus sensum effugiunt, cogitatione sola inuestigantur, cas res spiritales nominare con-Spiritalitas, sucuimus, quarum disciplina sit Spiritalitas : profesiores

u

infi Bixitales. Ex quibus omnibus colligitur rerum narratio fusaiam & copiosa, & que non effecta solum, verum causaquoque complectatur, explicando porius, quam inquirendo , quæ eft hiftoria nature , & qui in ea verlatur , hiftoria Hiftoria nacusillius. Accedat ad vium contemplatio: præscribet, quæ- lura. nam admittenda in mensas, que à Gracis dieta dicitur: vo- Dieta, cemus illum & nos dietuum, aut fi quis aliis vocabulis delectatur , vefcum, efualem : tribuat his quifque quantum volet, modò res maneant. Tum ad salutem vel conseruandam, velınstaurandam medicina. Cuius partem Hippocra- Medicina. tes esualem facit : atque huius inventionem ad med.cos refert. Satis prospectum est corpori, transeundum est ad animum, & confuetudinem hominum inter le. Sunt præcepta, quemadmodum quisque compositum & constitutum debet animum habere : que ars de moribus ethice nomina. tur ,& qui eam profitetur ethicus , scu moralis. Sunt præce. pta, quæ docent quomodo quis fese geret priuatim domi, quomodo publice in ciuitate : illa funt aconomica , hec politi- Oeconomia. ca, vnde aconomici dicuntus, & politici : verba Græca funt, Politica. Latinis auribus non inaudita. In sermone sunt regulæ, quæ ad emendatam elocutionem faciunt, que est grammatica. Grammati-Sunt quæ ad aprationem consentaneæ orationis rebus, per- ca. sonis, locis, remporibus, que est rhetorice. Scrutatio illa & Rhetorice. rerum, & verborum, & authorum veteris memotiz, obleruatio atque annotatio corum diligens, quæ grammaticæ est coniuncta, Philologia nominatur: & qui cam præstat; philo- Philologia. logus. Vsus vicæ, exempla maiorum, cognitio præsentium facit eum, qui Graca voce pelybistor dicitur, quasi multi- Polybystor. leius: nobis sit sane honestiore nuncupatione prudens : & eius tractatio , prudentia. Sequuntur aliarum instrumen- Geometria. ta, geometria, arithmetica : quarum callentes funt geome. Arithmetiira, & arithmetici. Tum de inventione probabilitatis, ca. inventor : de censura inventorum, censor. Musicus versa- Inventio tur in mufica : in poefi , poeta. In rebus diuinis & facris Probabilita. vel consideramus, quantum licet mortali, sanctam illam na- tis. turam, vel ea, que nos ad illam adducunt, nempe eius præ- Musicus; cepta, & viam : qui circa priora versatur, theologus, qui cir- Poeta. ca secunda, theonomus appelletur. De his duobus assas, Theologus.
nunc de prioribus disseramus, quemadmodum tradenda Theonomus. fingula, atq; excipienda existimemus. Cognoscenda sunt ex De libris.

Disciplina.

3. Extraordinaria.

2. Ordinaria.

libris omnia : nam fine libris quis speret se magnarum rerum scientiam consecuturum > Si quidem Dei afflatus perpaucos docet: & quos docet, ijs folum ea perhibet, que maxime funt ad sempiternam illam telicitatem necessaria Vi. delicet tanta numinis indulgentia perquam rari præbent fe dignos, hoc est idoneos: nec fas est ve divini magistri do-Arina ad exhibenda hec humilia sese demirrar. Iraque studioso homini vel libris est vrendum, vel qui locum librorim expleant, magistris, aut restat viique, vt harioletur. Sed sicut in vnaquaque re observationes infinite sunt neque est enim res vlla tam exposita sensious, que satis non sit ad multa ingenia diutiffime exercenda : ita libri ad immenium numerum excreuerunt, singulis que vel ipsi animaduertissent, annotantibus, velquæ essent ab alijs prodita, compilantibus:ve iam, non dico de multis artibus ac scientijs : sed nec de vna aliena, quæ scripta sunt monimenta, ijs legendis vita suffecerit, nedum intelligendis Seneca author est negare Cicero-

Librorum multitudo tanta, vt à fludio homines deterreat.

Certi libri legendi.

nem, fi fibi vita duplicetur, fuffecturam eam percurrendis Lyricorum vatum carminibus. Quod fi illa omnia, que à priscis illis philosophis, historicis, oraroribus, poetis, medicis, theologis funt edita, peruenissent ad hanc atarem, nihil elfet nobis alud habendum domi, quam libri: in libris fuiflet sedendum, hbri suissent calcandi, incurrere in aliud non possent oculi, qu'am in libros. Etiam ve nune quidem est, non pancis terror incutitur, & odium studit:quum offeruntur eis in quaque disciplina inexhausti laboris volumina, Despondent actutum animos, qui ea intuentur: & mileri intra se queruntur, quis leget bec ? Quibus de causis in vn 1quaque arte ac pericia libri debent affignari, qui enarrandi sunt in scholis, qui secreto studio legendi ac euoluendi: ne zuum aded breue ac fugax in superuacaneis, & non ra. rò noxiis quoque consumererur: & prius auolaret, quam ad frugifera veniretur. Hocqui faceret, magna scientiarum notitia & acrimonia iudicij fretus, næ is mea sententia ingens in vniuerfum hominum genus beneficium conferret. Nec contentus effet libros nota quadam infignisse, sed ex libris loca etiam indicaret vade fingula effent petenda. Quod nos quadam ex parte facere aggrediemur : quo successu , non multum laboro, certe optima volun ate, & qua multorum ingenia excitabimus, corum præfertim qui beneficium hoc pro-

prolixius & cumulatius præstare poterunt nationi sludioforum fine majore mentis vi inflincti fine cognitione rerum vberiore instructi. Equidem reque hoc, neque vllum aliud bonum inuidebo generi humano, à quocunque proficiscarur: & me in postremum, aut etiam in nullum reifci locum iucundiffimum mihi erit intuenti profectus humanæ fapientie, qua sapientia si quo also tempore, certe hoc isto plis quam credibile eft : mortalitas nostra indiget , collapsa in alcum flagitiorum ac scelerum. Persecuturum me scriptores omnes legi dignos non el fiducia, ac ne postem quidem impeditus non tam eorum turba, quam vel ignorantia, vel obligione mea. Libertatem hanc confulctis boni, memores rem effe studis maximopere conducibilem, duntaxat quod non tanti oportet æftimari meam centuram, vt ea fatis fit ad movendum ordine fcriptorem vllum infime classis, tantum abest ve primæ. Itaque de fingulis artium verba facie- Artes villes mus, & quemadmodum videantur nobis tradende, & quid excolende. in quaque carum bene ac vtiliter existimemus ab scriptoribus proditum. Ante omnia quandoquidem necefficates funt in vita variæ, crebræ, & per momenta fingula aliæ ex aliis succrescentes, vt nobis recte expendentibus nullum superfit tempus ad ludendum, referendæ funt artes non ad ina. nem aliquam delectatiunculam, fed ad vium. Recle Galenus artes illas nuncupari non patitur, * que vilitatis nibil adferant vite. Quare tameth nonnullarum artium finis eft, fi-rat. fuafor. cur oftendi , cortemplatio , ea tamen fui ipfius finis elle non ad Artes. debet, led vlterius in vlum aliquem progredi. Quod fi Arti alius non est propositus scopus, certe alium este conuenit ar- Finis artis, tificis. Contemplatio nature immensa, infinita eft, cuius alto & artificis. fiquis se credat, nec quò cupit perueniet, & amittet v tæ Arles tradu fructum omnem, nifi quæ studio erit consecutus, vel ad vitæ cende ad commoda, velad suspectum atque admirationem authoris pietatem: traducat, Quin etiam in vita hac contemplatio Dei, quam ra hic enim fco bilius dici mihil poteft, nihil amplius, aut præftantius, ad v. pus eft buius fum est ramen aliquem convertenda, vt accendamur, vt ra- operis, vt piamur, vt coniungamur illi. Admonebimus itidem nunc ve- ipfe teftatur lut in vestibulo, quoniam quidem consuetudinem scelerum in prefat. supra modum adoleuit humana malitia, multum inualue- lib. runt praui animi affectiones, vt purius tradantur artes, fimplicius .

DE TRADENDIS DISCIPLINIS

Artes ad religionem nande.

plicius, minus infecta, ac imbute vafritie, arque imposturis. Christianam vt quoad eius fieri valeat, veræ illi ac germanæ simplicitati Christianus populus reddatur: & pauciores habeant disciplis traducende næ omnes scintillas, quibus succendantur animi, víque eo ad er exami- grandia per leiplos & faua incendia parati. Elimata elt nimium malitia, & ad cotem prauitatis iudicium exacutum, nihil opus est maiore acrimonia, sed potius tanquam retusio. ne quadam: non quo imprudentes fiant homines, sed ve synceri magis ac simplices, atque ea de causa prudentiores, non astutiores: eò enim futura est vita nostra beatior, quò minus contaminata fraudibus & captionibus, fimilis prifcorum hominum, quos animorum rectitudo, & simplicitas divinis colloquiis dignos reddebat. Adde quod discipling breuiter ac puræ oftensæ acumen, indicium, prudentiam, communitum rerum vium adiuuant : longa earum tractatio retundit vim * An libri mentis, & molestissima est de qua in concione viri spientis-Gentilible- fimi feribitur: lu multa lapientia mu'ta eft indignatio: & qui adgendi? vid- dit fcientiam, addit & laborem.

Augustin.de

116.2.cap.

pift.paulo ante finem. Abhorrebat mæ: quibuldam etiam vehementer profuerunt,vt a Augustinome Petri, no Ciceronis Horrensius. Nocuerunt multis veluti Lucia. quod Chri-Saperet. Que habet villia.

pag. 226.

* Hoc loco iustissima quastio occurrit de libris prophano. dott. Christ rum hominum,nempe Gentilium, Agarenorum,ludæorum, legendos eos censeam, an-ne reijei in totum oporteat? quippe in quibus est multum ma'itiz ac fraudum, ad omnesq; awid. Con- nimi morus inconsultos ac facinorolos plurimum veneni Grafeffilib.3.ca. uior quæftio, & cura dignior, quam quiuis facile arbitretur de qua nihil possit semel in vniuersum dici. Positum est à b Vid. viv. nobis paulò anteà nullam cognitionem rerum obesse pietatib. de cos ti. Gentilium opera benè lecta nihil prorsum nocuerunt ex scribend. e- Græcis Origeni, Iustino, Basilio, Nazianzeno, Chrysosto. mo:ex nostris Tertulliano, Cypriano, Lactantio, Hierony. mo, Ambrofio, Hilario, Augustino, Gregorio, Isidoro, Tho-

no, Iuliano Cafari, b Pomponio Lato, c Domitio Chalderiftianifmum no. Codro Vrceo. Multi in fe experiuntur pictatem fuam ab illiusmodi literis alias vegetari, alias hebescere. Quapropter necesse est libros illos ceu latum quendam esse agrum, in quo herbæ proueniant partim vtiles, partim noxiz, parc Vid. fup. tim ad delitias parata, vel ornamenta, vt flosculi quidam. Habent villa contemplationem arque inucstigationem na-

nurgrerum ad dapes, ad valetudinem, ad rotam vitam: habent mathematicas disciplinas ad multa conducibiles. Habent antiquitatis & omnis memoriæ cognitionem , exempla tot di-Rorum, & factorum, acute, grauiter, feftine, fancte, qui- Ingeny bus excolitur prudentia, atque adinuatur : rotain denique doffrine illam, que encyclopedia dicitur maxime commoditaris ad Us. vitam, in qua que observaffent, arque animaduerriffent diligenter confignata posteritari reliquerunt. Quo sit vt homines quamlibet ingeniosi non tam in multa vigore mentis possint peruadere, si fint indocti, qu'am qui mediocri fintingen o & doctrina præditi: his enim velut fubfidio funt multi: illi verò ve maximi fine ingenij, certe finguli funt, Gentilium o foli. His accedunt que ad eandem faciunt prudentiam, fcriptorum veri & inueniendi , & iudicandi inftrumenta. Adferunt in- vtilitas. fuper acuras , & magni momenti insectationes vitiorum, virtum laudes, quibus vei nobis licet ad rem nostram, & contra nostros vitiosos. Habent praterea dogmata & sententias maiore quadam incitatione naturalis boni excufas, que in vium nostrum traducta, ingentia prebent nobis ad Que mala, res multas adiumenta. Habent postremò ornatum tum om- in Getilium nem, cultum, elegantiam, splendorem sermonis. Admis- libris. cent tamen his tam falutaribus perniciofa non pauca, & quafi venenum melle, aut suauistimo vino temperant. Serupulos, & suspiciones derebus pieratis, quodque est præter catera pestilentissimum, derisum criam apertum, & nonnunquam insectationem quoque : quum lusciosi , ac infirmi oculi intendere in tantum fulgorem non fustincrent. Tum multorum vitiorum laudes, vt superbiæ, iræ, crudelitatis, admitationem atque adorationem potentie, opum, voluptatum: enarrationem corum viviorum, quæ commemoratione sola audientes contaminant: vt libidinis, vltionis, vani decoris. Aperiunt scholas versutiæ, fraudum, imposturæ. Vnde necesse est animo, velit, nolit, multum doli & captionum adhærere, quas in occasione exerceat. Nam vt corum curz ac cogitatus ad ambitionem referebantur, vel quaftum, ea sequebantur, modò per que vel pecunia parari. velhonor posset. Et qui scit este damnosa hæc, quique ca cognolcit, fortaffis nihil foret periculi per hac ingredi & que viderentur, decerpere:quin fapientes viri haud fecus no_ xiis

Biana.

xiis vruntur interim contra noxia, ac periti medici venenie contra venena, Sic illi conferunt hæc cum nostris ad demastrandam & illorum impuritatem . & excellentiam nostro. rum: vt co latione tenebrarum illustrior appareat noftra * Tomo fe- lux. Denique omnibus bene vruntur vel pro ie, vel contra cundo. pag. illos: vt qui nostrates aduersum gentes scripterunt iugulan-226. edit tes cos fuo ipforum gladio: quorum catalogum * Hieronymus Bafil. exponit Magno oratori respondens, quem Calpurnius Lab Wid. Iulia narius subornarat. Idcirco Iulianus apostata, quum maximi Epiftolas, me persequeretur Christianos, artes eos liberales vetuit dopag. 301. & cere:ne scilicer de aquila pennas euellerent, quibus aqui-Socrat. Hift. Jam configerent: qua imagine vium illum effe aiunt, quum Ecclefiaft. fe fuis artibus imperitum depræhendiffet Periculofa funt lib. 3. cap hec curiofis: quales illi funt, qui non dubitant cicutam gu-10.6 Nice ftare & experiri cuius fit faporis , id quod hominem extinphor.lib. 10. guit. Item imperitis, incautis, qui dexterè vti nesciunt Effet 649.25. omnino consultissimum propter infirmitatem & tenebras nostri ingenij, hec esse repurgata, vt nulla occasio nocu. menti forct reliqua vel ve in ijs demum campis verlaremur. in quibus folz herbæ vtilitatis cuiulquam, aut honeftæ vo-Impratis crescerent à probo & prudenti agricola illhic fatz. ex tutis viridariis fancte religionis delumpte, aut que conuenirent, ex periculofis agris huc translate, tanquam the-* Ex Augu- fauri * Acgyptiorum ad ornatum templi conucrsi. Quanto & Rini libri 2, fruduosius & iucundius hie in nostris pratis spatiamur, vbi nullas nec ab herbis, nec à serpentibus insidias metuinus. cap side

Doffr. Chri-quam illa Afia, aut Africa inter suspecta & periculola. Sandus Ambrofius sapienter ac pie, opus Ciceronis de officus, quod plenum effet bonarum rerum ac vitæ conducentium, ad pieratem nostram transfulit, tutius iudicans hauriri illa de Christiano pectore manantia quam de Gentilitio, Intelligentia ac peritia mali paucis prodeft, præsertim si quemadmodum malo illo vei possimus, ostendatut cum aliqua nostra vel oblectatione, vel vt vulgo solemus loqui, vtilitate. Hac de causa infirmitarem nostram reputans Dominus, tum occultas & fraudulétas demonis infidias, vetuit ne quid penitus nobis effet cum illo commercij: fortaffis aliquibus poffet effe citra damnum , fed commune pericu um in commune probibetur. Itaque nemini bono viro arbitror in du-

bium

bium venturum , quin præftet vel à Christianis accipi do- De vsu gen. Arinam Christianam Christiane tradita, vel ex monimen- tilis philosotis impiorum re cetis ijs , que integritati bonorum morum phie. poffint officere. Quod perfici fi non poteft, faltem præeat viam vir aliquis non folum eruditione præditus, fed probitate etiam ac prudentia, cui nos credamus tanquam duci, qui a periculis dimoueat vel racite extra significationem periculi, ne curiosorum cupiditatem irritet, vel quibus conuenier. aperte demonstrer, quod malum delitescat . & percognitis sorum, quos ducit, ingenijs, tantum cuique permittat, quantum censebit expedire. Hunc in modum accipietur in

connubium Gentilis fæmina refectis vaguibus & capillis iuxta ritum filiorum Ifraelis, fieut Diuus * Hieronymus inter-

pretatur.

* Vid. eins Epist. ad Magnum or alovem Rom. 10 2.04 226.cd.t. Bafil.

Libri Primi de Tradendis disciplinis.

FINIS.

NNIS VDOVICI VALENTINI,

DE TRADENDIS DISCI. PLINIS LIBER SECUNDUS.

Primum omnium de loco video dicendum, nam is in

E Q VI T V R iam vt dicamus qua,que mode, quatenus, à quibus, que loco fint tradéda fingula. In omnibus illud potissimű spectandii vt fyncere exibeatur institutio,ne probi mores vel corrumpatur, vel viique retardentur & hebescant.

De loco Academia.

* Sic Laertius li.z.in Euclide,p. 31.

constituenda schola primus etiam solet prospici. In quo hec considerari connenit, calum vt sit salubre, ne subinde profugiendum fit scholasticis luis metu perculsi. * Alexinum philosophum Eliensem quod in loco doceret infalubri, tum in rerum multarum, quæ viui erant necessarie, penuria, discipuli deseruerunt omnes : & quidem , quum Rerum ne- vehementer probaretur, ac placeret. Sed nee minus verceffariarum nantem, aut amoenum elegerim, qui scholasticos ad procopia fludi- deundum sæpe solicitet, nisi torte delitiosis disciplinis sit ofis compa- danda opera: vr poetica, musica hittoria. Hanc cali graviranda; vid. tacem arbitror electam fuisse à Platone in Academia subur-Lairt, lib.2, bano Attico. Nam si omnino insalubritatem est secutus, pain Euclide: rum iple conlium mihi fuum probarit. Sanos enim necesse Potarette, est cos viuere, qui bonam & diligenrem opera nauaturi funt Hand facile Rudijs doetrinarum. Spectatur dehine, vt suppetat alimen. emergunt, torum & copia, & vrilitas: ne felicia ingenia in tenuitate forquori vir- tunarum cogantur renuntiare literis, quibus vacarent matutibus ob- gno & fuo, & multorum bono : præfertim quum disciplinas flat Res an- fæpius iunenes lectentur in re modica, quam opulenti, quos guffa domi, vanitas fortuna ad longe diuerla ftudia traducit, venationis. equorum,

equorum, belli, lufionum, libidinis, & volupratum omnium. ad quas adipiscendas arbitrantur se in diviris apriffimam ha- cus in Anbere faculcatem.

Sir item locus separatus à frequentia, & potissimum coi. Stea.t.Ple. ficum, qui arepirum & magnos adunt fonos in opere : qua- rique omnes les sunt fabri, & lapidicida, omnes denique quimatleo viun- faciunt ados nir,quique rota & torno, & pectine textorio : nec fir tamen lifcentuli, ut omnino infreques, ne testibus ac velutipe descoribus careant animum ad flagitiorum, fi quibus fint dediti : idcirco graues effe incolas aliquod fisatque incorruptos velim, quos scholaftici reuereantur; non dium adincaupones, non malignos, qui ad paruas artes impellant: gant, aut ca no fordidos, & exigui lucri captatores: illiberales enim red-quos alere, dunt studiosos ac fordidos, & quales sunt qui Graco verbo aut canes μικρολόγοι nominantur, quo ni hil eft sapientiz inimicitius. ad venan-Proculetiam à comitatu regio, & puellarum vicinia : alteri orio ac malis artibus inuitant rudes animo, & pertrahunt fa- Philosophos; cilèteneros, ac in quiduis flectiles: alteræ forma alhciut zeatemblando illi malo obnoxia. Confultius effer extra vrbem conflitui gymnafiu, præfertim fi velea fit maritima, vel mercimonijs dedici incolæ:modo ne locus caperetur, quo exvrbe consuessent otiosi deambulare animi gratia. Nec publico itineri adiaceat, ne animi scholasticoru nouitate comeantiu auocétur ab opere instituto. Non in regionis limitibus, qui solent bello intestari ne is metus non finat quietos in studia intendere. Statuatur in vnaquaq; provincia Academia communis illius. Prouincia definio, no limitibus natura, nempe montibus, vel amnibus, vel mari, sed ditione ac principatu, ne iuuenes, fi limites claudantur vicino bello, vel cu fuo periculo, & fuoru cura, atque anxietate, in alieno regno fludeant, vel cogatur benè corpti studia magno cum dispendio intermittere. Nemo fit admiratus ea cura locum quari, vbi nascatur & adolescat sapienia, quum tam anxie locu prouideamus apibus daturis mel, pretij quato infra sapientiam.

Sed maxime omnium ad locum faciut homines: ideo ma- Magifiri, to. giftri non modò fint ca doctrina, ve poffint benè inflituere, neftis morifed habeant tradendi facultatem, ac dexteritatem. Mores fint bus fint Fain eispuri. Prima est ca cura, nihil ve dicane, aut faciant, biusti.c.i. vade in auditorem malum possit exemplum transfundi : neu aliquid, quod "tantum non sit imitari. Si quid viti habent, " Lege, ". vellaboret omnino seponere, ac tollere, vel quod secundum um.

drias Act. T. -5. YOUR 118

(b.1.9.

Des ville

No creditio

64P.3.

eft, licet grandi interuallo, præsente auditore diligenter ac ftrenue abstincant : nam hunc oportet se ad magistri exem-Vid. Fabili plum componere. Nec probatis tantum erit moribus, sed lib. r.e. t. & prudens quoque : tum ingeniù habeat accomodum ei quam 2.6 lib.2. profitetur arti: atque ei generi auditorum, quos in discipli. nam recepit, quò melius tum ipfe tradat, tum illi percipiant ve gramaticus ne fitrabiolus: non pertinax medicus, quis melius dicenti nolit cedere: non moralis philosophus arro. gans, & flag tioru manifestus. Prudentia vitæ totius rectrix maximas validiffimalq; habet vires & ad recte artes traden. das & ad vitia emendanda, & ad repræhensionem, & castigationem, quum est opus, & quatenus : multum enim efficiunt hac suo loco, suo tempore, suo modo adhibita : intempefiua autem omnia odiofa, atq; inefficacia funt. Bonus fit magifter, & literarum amans: nam quia fludiofus, libenter do cebit, vt le exerceat: quia bonus, vt alijs profit. In discipulos A Memora- affectu erit patrio, ve illi fint ei filiorum loco, nec quantum ab illis aut à professione redeat, spectabit. Nunquam bene traditur disciplina, quæ venditur : quod in primis vitauisse Socratem . Xenophon est author in commentarijs.

bil.lib.I.p. 562.

Due funt vitia ab omni erudirione, arque eruditis longif-Duo vitia ab eruditio- fime pellenda, auaritia, & honoris cupiditas : quæ fimul artes ne repellen corrumpunt, simulliteratos ac literas adducunt in contemptum. Adigunt enim doctos homines ad indignissima, nemda. pe vt subscribant sentenciæ absurde, arq; imperite fentien-1. Arrogan- tis : vt in disciplinam atque ad honores doctrin admittant debonestamenta artium, vt pertinaciter ftent pro fallo: ma-

lintg; inuerti, ac perire omnia, quam fateri sele victos, aut aliquid ignoraffe; vt ea denique faciant, dicant, quærant, venentur, non que doctrina admuent, ac mores, fed per que 2. Anavitia. pecunia, vel gloria comparetur. Hinc fraudes, rixæ, periaria, odia, postremò sedz impotenter defensz. Quomodo discipulos reger, qui laudem ab ijs, vel pecuniam sperat ? Ergo omnis quæstus occasio reuellatur ab scholis. Accipiant doctores salarium de publico quale cupiat vir bonus, fastidiat malus : ne si amplum sit, imperiti & mali eò se insinuent lucri cupiditate : probi ac cruditi qui ambire vel nesciunt,

vel nolunt, excludantur. Nihil à scholasticis accipiant, ne il-

los captent, neve propter spem mollius ac indulgentius ha-

Devictus ratione mter ftudio-100.

beant. Nec alimenta sua discipuli à magistris emar, sed hebdomatrick

beb

quo

rus

bli

cet

qu

tal

m

ſe

domadarim eligatur vnus ex fodalibus, qui fit velut architriclinus. Is curet diebus fingulis emédas epulas : exactà verò hebomade, subducta ratione, conferant symbola, addito quod præbeatur ministris pro opera. Cibus sit parabilis, punis, concoctu facilis: prestant hæc & fanum corpus, & ingenium vegetum. Omnis item iactantia, arrogantia, oftentationis occasio tollatur. Ideirco rara fint disputationes pu- Spes villeblica: in quibus non eruitur veritas : nam nemo verius di- rie in difbucenti affentitur, quæritur modò laus ingenij, vel peritiz : in tationibus, qua contentione laudis crescunt rixx, & convitis, & simul. à fludiofis rates, quodque sceleratius est, ingenium contra veritatem su- remouenda. mit arma: & ad eam subuercendam cuniculos omnes agit,& machinas qualcunque poteft, admouet, vt velit veritatem ab fe fuperari,ac profterni, non fe veritati fummirtere : quæ pugna adeò netaria ac impia bonos viros no decer, minus Christianos, quorum affectus pur stimos este conuenit, & obsequentes veritati, qui est Christus ipse. Postremò ex illis dispurationibus cauillosiores ac peruicaciores discedunt multi, doftior vrique aut melior nemo

Gradus honorum in academia an crit satius nullos esse omnino, iuxta verbum Domini : a Nolite vocari Rabbi : unus eft magifter vefter : vt fit potius temporarium quoddam docendi munus, quam perpetua dignitas? an præstabit esse aliquos ad discrimen imperitorum hominum, ne hiomnes metiantur cadem vel approbationis vel reprobationis decempeda? Nam illud Christi dictum ad cælestem pertinet doctrinam, cuius ille est magister vnicus. Ita non quod in abulus abijt videtur prorfum tollendum, fed corrigendum, ac sanandum. Nullæ sunt fatis bonæ leges, si cas malitia hominum velit ad obsequium suarum cupiditatum detorquere. Sanciende nihilominus funt quantum quidem fieri pof. fit eptima. At verò ad cos honores pauci admittantur, ne res amplissimi pretij vulgando vilescar : tum quia multorum crescit arrogantia, qui specie dignitatis turgidi recusant à doctioribus difcere. Ideo confulir diuus lacobus, bne veint b (4.3,v.1. multi magistre fieri. Detineantur omnes in quaque disciplina certo quodam tempore ac legitimo, ne leuiter quis degustara eruditione, sese pro absoluto instituto venditet, quiq: periodum confecerit, ve aiunt in Grzeis certaminibus. Addatur aliquid temporis tardiusculis, non enim vnum esse o-

Gradus benorum Academici an admittendi. a Math. c. 23,20,8.

Discentes. Profellores. Magifter. Profeffer.

A 6 (20

270 a.

-168-

BALLA.

omnium tempus expedit; nihil effet aqualitate illa inaqua. lius. Qui difcunt, nuncupabuntur ftudiofi vel difcentes. Tum post cerium tempus capto experimento fient prefessores. Profitebuntur aliquandiu apud auditorium frequens, cui & illi nonnunguam intererunt, qui iudicium de co ferce pol. fint quod dicatur. Quod si approbentur, desinent professores effe, fient doctores, vel magiftri. Ex his, qui commode poterunt docebunt : quos appellabimus mag fros professore, quibus præcipuus habebitut per vniuerfam academiamho. nor. Quod fi quis vel imperitia, vel flagitiosa vita ac probrofa dectorațui erit dedecus, abrogabitur ei publice digni. tas , haud aliter quam solent magistratus ciurtatis in ordine redigi. Qui ad magisteria euchentur, cenfeantur non ex do-Etrina modo, sed etiam meribus, Doctrina enim cui nonrefpondet vita, res est perniciosa & turpis. Vita autem fine doarina multum quidem meretur laudis, sed ad docendu non asciscitur. Itaque non est hic ei locus, alibi habet maximu & honestiffinum. Qui designantur, aut honorem ineunt, nihil soluar omnino. Nec cœna faciant, nec vlla penitus cupidine folicitét animos corú, qui ad honoré admissuri sunt. Desymbolis congiuentur si velint, ad hilaritatis testificationem. Sed ita exhilarescant, ne se sapientiz studiosos este obliuiscatur. Faciant cos professores aut magistros, qui eruditione, iu-

Profesores aut magiftri que facicridi.

Craw as to-

c Math.ca. 5.ver.13.

STREET, SQ

peruerle abutentur, nec aliorum interturbabunt quietem, nec tanti lucrum vllum æftimabunt, vt ea gratia publicas vtilitates affligant dandis viarum ducibus ijs, qui sequentes in præceps deturbent. Milereantur generis humani cæci,ac inter tot discrimina destituti: meminerint dominum ac magiftrum cæleftem ad illos clamare, c vos effis (al terra: vos estis lux mundi. Quod si obscuretur lumen, quis contuebitur > Si infatuetur fal, quid falietur ? Ergo professores ac ma gistri ipsi inter se quæstu neglecto, oftentatione semora,boni, docti, prudentes concorditer uitam degent, scietes se Dei negotium gerere, vt mutud opituletur. Neque enim qui fratrem pro veritate laborantem iuuat, hominem iuuat, sed veritatem : & Dei se ministrum prabet, à quo omnis veritas, seu potius qui est veritas ipla summa, pura, absoluta. Procul

aberunt a lectis & rixis, qui sciant pleraque omnia in disci-

plinis

dicio, moribus, & docere alios, & in vulgus approbari pos-

fint. Non erunt huiusmodi viri dedecori disciplinis, non eis

14.

plinis obscura esse ac incerta: furiosumque esse odisse fratem propter id quod non magis compertum est tibi, quam ili: tantuu nescio quae verisimilitudinis lux alijs plus paulò, quam alijs assulget.

III.

8

of.

To-

30-

10,

0-1i-

ıć

C

Profesiores eligentur non ab scholasticis, in quo per. Elettio premultumvalet ambitus vel gratia, vel pecunia : nec ab illis v. fefforum. rilifimi preponuntur, fed gratiofifimi : & maxime populares, ac blandi, aut qui plurimum vel dederunt, vel promiserunt : aut à quibus licentiam sperant. Quanto minus probo, quod in nonnullis fieri academijs intelligo, vt eadem ho. Concurrenra duo de codem argumento doceant, quos illi vocant con- tes. currêtes : quo verbo nullu audiui vnquam apposititius : nam concurrunt plane, congrediuntur, & pugnant conuitijs. amarulentia, rabie. Seruitur auditorio tanquam scena : cui non placet vir melior, fed histrio melior. Neque enim judicare auditores de co possunt, quod iguorant. Hinc confligimr magno auditoru applaulu, quibus est pugna illa ad spedandum iucundiffima Perit respectus omnis & reuerentia praceptoris, atque hinc philosophanditranquillitas, & fludiorum profectus. Affuelcunt tam magistri, quam discipue li inu dentia, iracundia, virulentia lingua, impotentia fa-Aorum, ac dictorum, & alijs vitijs bono vico vehementer Electio proindecoris : vnde ad rem publicam, ad rem privatam, ad co- feff. à Delefilia, deniq; ad omnem vita functionem & ignari veniunt, & gatis fapiinepri, ob affectus perpetud tanquam in fera bestia irrita- encibus fatos. Quapropter deligantur professores, & approbentut no cienda.

demia de cruditione ac vita spectatis.

Iam verò quum ad scholam deducetur puer à patre, osten Primus indatur patri non literas debere quari velut instrumentu, quo gressus puparetur otiosus victus : indignu esse id pramium labore tam eri inschoprastanti: quam sententiam si ipsi re ac vita expresserint, sa-lam.

silè credent alij veram esse. Nam contrà, quam tandem habebit pater de prudentia & sanctitate filij sui spem, qui magistrum, id est, exemplar filij, vel imprudentem viderit, vel

malum? Declaretur ei literarum finem esse, vt sapientior siat iuuenis, ac inde melior. Maneat puer in pedagogio vnum aut alterum mensem, vt ingenium illius exploretur. Quater per annos singulos in locum aliquem secretum magistri conueniant, vbi inter se de ingenijs suorum sermonicentur,

turbæ imperitæ ac inconditæ fuffragijs, fed à paucis ex aca-

ac consultenti& ei quenque applicent arti, cui quenque ide. neum videbunt Apollonius Alabadenfis dicendi magiffer, vi * (ic.lib.t. feriptum eft à Cicerone, * quam mercede doceret, tamen de Orato. non patiebatur cos, ques indicabat non poffe Oratores enadere. and making operam apud se perdere, dimittebatque, & ad quamcunque

ec Vid. 4.1.ca.3.

artem pusabat effe " aptum , ad eam impellere , atque hortari Quintilian. folebat. Faciant idem gratuiti doctores, quod mercenarius. quod rhetor, philosophi, ac Theologi, quod gentilis. Chri. Riani ne finant illum tempus apud e, ac pecuniam perdere: nihílque aliud quæri literis, quam ignominiam, & femi, nacium errorum, & ranquam bestiam lacessitam immitii in ciuitatem Hæc si fiant, non aliter yenerabuntur indocti doctos, quam divos è calo delaplos, & corum academias, vi fancta loca, & facri horroris plena, que numine inhabiten--tur, ve quondam Heliconas & Pernassos. Quam indignum reputanti videatur, nos propter nostros mores ac nostras ineptias rideri ab imperitis, ac contemni, idque quod gra-Vade conte- uissimum ett, non iniuria nobis accidere ? Enimuero ferenptus doctri- dum non est moderatioribus esse plerunque affectibus agri-

de

fu

de

te

colas, & surores, & carpentarios, & homines de ima plebe, quam eruditos complures. Ad eiulmodi scholam non solum deducerentur pueri, sed ipsi etia senes tanguam ad por-

> tum le reciperent fluctuati in magna ignorantia ac vitiorum tempestate:omnes denique attraherent maiestate & authoritate quadam : plusque apud auditores proficerent fide, ac veneratione fui, quam plagis, ac minis. Acutifimus erit simulus ad studia, & ad parendum præceptoribus graue pondus, admiratio ingenij, ac morum. Hæc est vera Acadeinia, scilicet conuentus, & consensus hominum doctorum pariter & bonorum, congregatorum ad tales reddendos eos, qui ilhuc disciplinæ gratia venerint. Neque enim satis est vnum aut alterum in ea effe bonum, fi fint mali multi:nume-

ro, & cospiratione, & audacia, mali superabunt bonu, quemadmodum videmus passim contingere : atque ad eum transbunt di'cipuli, quisquis plurimum indusserit suis.

Quafirum est vbi melius doceantur pueri, domine, an foris do en. foris ? Si qua talis effer academia , qualem depinxi, veique multo ellet, vtilifimum illhic inftitui, etiam extemplo à lavide Dun Ae, vbi optimos mores farim imbiberer, mali autem mo-

til.L. c. 2. res effeat ei noui, ac deteftabiles : yt ille qui apud Platonem educatus,

Academia quid.

Dom! an d pueri;

educatus, quum iratum videret patrem, admiratus vehementer, ac offenfus, nihil fe vidifle apud Platonem tale affir- " Vid Senemuit. Sed ve nune funt academia, maior eft deliberatio, calb.2,cat. quam quis credat. Poteft enim confultari de domo , de pa- 21. de fre.

ria, & extra patriam.

Ante omnia affuefaciendi funt pueri bonis rebus delecta. riarque eas amare, triftari malis, ac eas odifie : accommodentur tamen opiniones illorum captui : nam non statim summailia & absoluta apprehendunt. Res est consuerudo dulcissima, & opiniones a illa ætate acceptæ, diutissimè nos a Vid. Fabe in reliquum vitæ profequuntur, atque eo magis, fi proceden- lib. 1.cap.1. te ztate rationibus affigantur, & confirmentur. Ad hac funt pueri naturaliter fimij, imitantur omnia & semper, eos præcipue quos propter authoritatem, & quamillis habent fidem dignos imitatione iudicant, vt parentes, nutritios, magistros, pzdagogos. Itaque multorum indolem corruptam ab aliis accepimus, a quibus correptam oportuerat, nempe ab istis

eildem quos modò nominaui.

Magnam esse patri curam de filij moribus conuenit, tantò Patri cura maiorem quam de hereditate, quanto pluris funt mores. Et erit de filu fine hareditatem relicturus est aliquam, fine nullam, prima meribus, ex est habenda probitatis ratio, imo nihil est hereditate opus, Fab: o lib. fed virtute : nam fortunas celeriter & parabit bonus, & diffipabit 10. cap. 10. malus. Dominum quoque rationem de liberorum educatione Institutioni à parentibus reposcere quum natura ipsa per se loquitur, oratoriari. tum nos myflica litera exemplis ac preceptis docent. Ergo finon alia de caufa, certe ob hanc que est maxima, de filio nolcat le pater, & domum, ac familiam totam, prelettim quu de filij institutione deliberat, etiamsi omni alio tempore ignoret-Si viderit effe, qui pueri cereum ingenium fingant in peius, amouear, si potest commode: sin secus aut nec ipsi est, nec in familia habet cuius mores possit puer cum laude exprimere, foras illum ad eam rem mander. Sic Romani olim ExFab.lib filios suos ad tenem aliquem mittebant principem viru, gra- 1.cap.2. uissimum, & sanctissimum disciplinæ gratia. Quemadmodum Cicero deductus est ad Q Scauolam tanto maiorem ac pra- Vid Cicere. flantiorem genere, dignitate, opibus. Nam lenes non alper- Phiup.8. nabatur eam curam, quam videbant veiliflimam effe, ac cum Pueri rei primis necessariam suz reipublica : que respublica non alia pub. semina. effet post iplos futura, quam quales i pli pueros illos aut adolescentes

escentes reliquissent. Nunc vt paucos ac propè nullos tangit cogitatio communis boni, ita munus hoc omnes fastidiut. minime profecto fastidiedum, sed vehementer imprimis pro pa riz pierate apperendum, & complectendum, que hoc tepore quid fir apud plerafq; nationes ne intelligitur quidem, aded fibi quilq; vni viuit, & valet. Ergo pater fi potest pæda. gogum asciscar filio sanctum virum, & incorruptum : ab co doceatur, fi is fit, qui docere postit, modò ne solus: minus ea Lib.1. ta. nim proficier, vt a Quintilianus oftendit. Si parare omnino

2. Oc. vbi ommia optitur.

non valer, aut non talem, à que possir bonam institutionem accipere, aut si condiscipulos non habet, mittat ad gymna. me explica- fium ciuitatis publicum: & deligat fibi propinquum, aut affinem, aut necessarium aliquem, ad quem subinde pueru mittat: à quo ille studiorum rationem exigat, & mores formet, Sed in gymnafio eos habitare minime placet: non enim illic adeò aluntur salubriter, nec tam instituuntur liberaliter, ac domi : fi modo non animo parentes fint despicabiles homines,& fordidi, ac flagitiofæ vitæ:vel qui filiorum indolem proiectissima indulgentia corrumpant. Nam qui ob educationem comem, officiosam, ingenuam, pueros suos ad padagogia quædam mittunt, vehementer funt animo falfi:quippe magistri ferè in illis sunt auari, sordidi, spurci, tum morosi, dif. ficiles, iracundi, sensu peruersissimo, interdum etiam, si Deo placet, mulierculæ. Pueri verd inter se, quoniam non omaibus que agunt, præesse potest magister, alij aliis authores & exemplo funt ad obscænitates, & prauas qualdam opiniones de rebus. Ergo exeunt illhinc adolescentes, quales nec intueri quisquam in conuictu possir absque nausea, nec perferre fine odio. Mitti verò ad publicam academiam, vt nunc quidem funt hominum mores, non passim expedit.

Deacademia.

Principio explorandum est in patria ab amicis, qui nosse id queant,ingenium, firne eruditioni fatis idoneum. Ipfe de le multa quotidie præbebit indicia. Hinc an eruditione probe viurus. Nam nihil est peius, quam abulus bonarum reru: Fabius lib. & eruditio instrumentum rerum maximarum conuerteretur ad scelera ingentia in animo prauo posita. Meritò Quin-

· Y. Cap. 2. vide & La-tilianus potiorem sibi causam videri ait vinendi boneste, quan cap. I.

Etant, lib, I. vel optime difcendi. Ex malis atque ineptis rari in bonum vertuntur: contrà potius natura degeneratione multi ex bonis mali fiunt, Mutantur enim homines à sodalibus, quos habent

charif-

chariffimos affrictu quodam velut contagione, dum nihil fufinentillis refragari. Mutantur gustu voluptatum, mutan- De causis mr denique quod corpus semper in animum incumbit, at- corrupte vique cum pondere suo deprimit, nisi magnis præceptorum, ta discipule-& recta exercitationis tibicinibus fulciatur. Qua de causa rum. dictum eft à Solomone, incertum effe cursum adolescentis. In academiis publicis ipla atas ad vitia procliuis impellitur vel A sodalibus & amicis perditis, vel praua quapiam animi libidine:atque vbi semel coeperit ruere, quicquid fit obuium, prottudunt, acfecum luctantur deuoluere. Si præceptores habeant, aut pedagogos acres, ac in officio sedulos & vigilantes, obdurant ad verba; & verbera; que iam ex consuetudine ducunt pro nihilo: ad quæ perferenda vel stimulantur a sodalibus, vel à dulcedine voluptatis. Hinc odium pædagogi tanquam obicis votorum : & vbi fe paulò folutiorem * Monitorio conspicit, asperum se prabet monitoribus, ve inquit * Hora- bus asper, tius. Tenetur non in officio, sed in officij quadam simula-tione in qua manere eum cogit metus pessimus officij cu-stos: qui vbi in animo inualuit, reddit illum mancipium nequam: nam pulchritudine virtutis adductus nihil agir, aut prafracti quod secundum est, licet non proximum, spe laudis. Ergo discipulori non ponit operam in literis, nec id quod agere videtur, agit: mores, &c. fed præsente corpore animus ad desideria sua peregrinatur: qui etiam corpus secum codem rapit, si paulum modo metus abscedat. Nec secus quam nouus pullus perpetuò conatur excutere & frenum, & stratum, & sessorem. Quod si qua ratione pædagogum aut institutorem queat à se dimouifie, præclaram videtur fibi nactus victoriam, & liberatus graui seruitute: quod gaudium ipsius? quæ gratulationes, & applausus sodalium perditorum? Tum vagatur, tum errat solutus in licentia omnium flagitiorum: & impingit ad omnes scopulos voluptatum, non aliter ac nauis in summa fluctuum tempestate fracto clauo & gubernatore summer. lo, Grandiusculi adolescentes non cohibentur in academis à præceptoribus, & magistris ludorum:scilicet non audenthi, ne mutent gymnasium, & alio transferant vilem quaftum: quanto minus fi fint divites? Prædam enim fuam plerique doctorum spectant, non institutionem discipuli. Quibus ex rebus preter corruptum adolescentis animum, & mancipatum flagitiis, quod est grande ac præcipuum malo-

tr

di

cI

6

d

ra

pl

de

a

97

lu

20

ci

ri

d

n

ſi

n 9

(cipulorum mititutione manantia.

rum, hæe etiam sequuntur non exigua. Iactura rei familia. pessima di- ris pauperis patris, & cui fortasse alij sunt sudore suo liberi nutriendi. In hune enim de sua tenuitate largus est pater. quem alit blande, ac fouet tanquam senectutis suæ bacu. lum, & familie totius columen : & magno olim cum fænore compensarum iri fratribus ab isto sperat, quod in præsensil. lis derrahat, ad faciendum huic vni otium studiorum: ita longo post tempore, & consumptis pecunijs, apparet ratio, ac spes omnis senis parentis inanis & casta. Jacture numorum accedit iactura temporis irreparabilis: elabuntur optimi vitæ anni, & institutioni aptissimi sine fructu. Crescit ipse, & cum co ignorantia, atque odium discendi. Nec qui aliquando fuit scholasticus, id est dominus, & liber, demini se patitur ad arrem aliquam sellulariam, aut quæ manuum opera conster. Redit domum agrestis fera atque incondita, ftipatus inscitia, arrogantia, inciuilitate, ineducatione, sor-Mores difcidibus, animo ad libidines & flagitia proiectiffimo, incerim pularum imquoque ex vita illa in obscoenitatem omnem solutishima morbis confectus. Excusserat prius quam è schola egrederetur, pudorem omnem ac verecundiam, præceptorum pilmum, mox parentum, & necessariorum, & patrie totius, tum propter diutinum vium peccandi, qui ex pectore fioi addicto omnem virtutis respectum eijeit, tum quod ex patria à suis omnibus amantissimas ac reuerentissimas ixpe literas accepit, que ad cum tanquam ad virum prafantem eruditione scribebantur. Quod si admoneantur meliorum, reluctantur, & spernunt alios tanquam rudes atque imperitos, nec ferunt fe ab his moneri, qui fe toties fint faft interiores iplo rerum peritia, ac prudentia. Et quò folutius agant nulli subditi , emunt gradum aliquem bonoris scholaftet , id est, effrenem as liberam arrogantiam, sæpe applaudente & læto patre: qui quid agatur vider, quorium pertineat ignarus. Ibi vero fuis omnibus numeris perficitur infolentia: fugiunt patriam: & parentes, quos quia sui dedecoris conscios me-

Gradus Academici.

preborus.

Omnia funt meliore conditione in patria, falubrius nufrinu.

tunnt, oderunt quoque. Inimici funt doctis, quibus vident fe adequatos aut prælatos etiam dignitate, non doctrina: &

istorum lux illorum tenebras manifestat clarius, & quali

coarguit. Eft peffimum bominum genus, quia indoffum & Super-

minnur tenera corpora, & ad valetudinem, ac nascentes vi- In patria. resconfirmandas viilius. Educantur liberalius, ac purius in- meliore funt terfenes, & prudentes : præter hæc etiam minoris. Quoti- omnia condiana cum parentibus consuetudo non patietur pietatem ditione. ergaillos exolescere: facile enim conseruabit pater, ac tuebitur sui renerentiam in filio, quem quotidie videt, cui aliquid quotidie pro patria potestate imperat. Renouatur fingulis diebus ius illud velut vourpatione poffessionis. Augetur e- Reste Comitiam charitas, fi vel filius fit natura bonus, vel in parente fi- cus And. gna aliqua conspicit probitaris, ac sapientiæ. Pietas eadem Ad, I.Sc. I. ex parentibus in cos se diffundit , qui cum illis iuncti funt Qui seire sanguine. Ergo si malum est ingenium, metu est opus quis posses, aut maior quam parentum, & propinquorum, haustus cum lacte, ingenii no-& ztate confirmatus? Sin generofum est ingenium, amore feere, dum ducetur. Quis maior quam aduersus parentes & consangui- atas, metus, neos? Quid quod plerique non alia de causa ad bene agen. magister, dumadducuntur, quam parentum respectu, vt aliquod illis prohibebat. dese gaudium præbeant ficut de Martio Coriolano feribit *Plu- * In vita etarchus. Et horum recordatio etiam in remotissimis regioni ius, vide Inbus maximum est multis incitamentum, vt se ex illorum ge- Hin. lib. 6. rantfententia.

Poterit pueri ingenium à propinquis & necessariis explorari, cui sit rei poussimum idoneum: & ipse quoudie puer lib.3.cap.2. multa sui ædet tigna. Si literis non sit aprus, nec ludet in lu- A propinquis de rem, & quod re est pretiofius, tempus: transferretur ma- pueri ingeture ad id cui iudicabitur appositus, in quo cum ingenti frudu versabitur : & erit ex illis, quos quasi absolute edoctos mudouaters consucuerunt Greci nominare occurretur pullulantibus ac teneris etiamnum vitiis, tum flectilis animus adrecta formabitur, neuerentiam illorum in preceptores fa- Ratio cogen-

cilè in patria parentes, confanguinei, & paterni amici autho di pueros in ritate sua conservant. Æquales minus habent ad corrumpe- ordinem. dum virium: nam & ille & fodales ipfi fi que cant, incident passim in eos, quibus sint cura: & si quibus retrahantur priùs, quamruant. Quod fi labi corperint, inijciet eis blandam ma. numamor suorum : hic fi non sufficiat, reuerentia & metus succurrent, quem de prima infantia imbibitum vsus confirmarit,& à que spes non sit solui vt possint, sæpe ne voluntas quidem. Ita enim naturæ impulsu ac lege addictus est filius patri,vt amet,& reuereatur: nec fas effe existimat cupere,no

Valer. Max. nium explo-

reuere-

Prouerb. cap.13.ver. 34.

reuereri. Quæ si fiant, disciplinæ virga perpetud ante oculos pueri, & circum dorfum verfabitur : quod præcipuum illius ætatis bonum, atque imprimis salutare à Salomone sapiente ponitur. Simul ex vitæ consuetudine flagiantius in illius corde & parentum & patriæ pietas ardebit, cui vt rei iucundiffime ac chariffime optime cupiet confultum, eique quacunque dabitur benefaciet. Quibus de causis & rationibus fic faciendum censeo.

Ludus in tuendus.

Constituatur in quaque civitate ludus literarius, eb ascie quaque ci- scantur præceptores viri explorata doétrina, probitate, prumitate coffi- dentia. Salarium repræsentetur eis de publico. Pueri atque adolescentes ab his addiscant eas artes, quas poterunt pro ætate atque ingenio capere: mores vere patrios, & rotam educationem vitæ ciuilis à prudentibus senibus, quemadmo. dum olim Remæ. Antiquitas enim, ve à Plutarcho in problematis traditur, bonorificum existimanit propinques & amico erudire. Qui propter acumen ingenij & bonitatem apti erunt literis, hi post flexum ætatis, confirmato iam & rectis opinio. nibus de rebus parato & munito animo, mitrantur bonis auibus ad Academiam. Quod fi quis antea mittitur, quia domi non putatur posse commode doceri, cat cum pædagogo, quem ille reuereatur vt patrem:pædagogus viciflim & venerabilem sefe præster prudentia ac dexteritate, & bonitate amabilem: caueatque imprimis, quantum efficere poterit, ne se in odium alumni adducat. Sed iam de institutione ipla pergamus dicere.

Quando ad Academia mittendi Bunenes.

Duid de fi- existimare debet fructum laboris studios: videlic t non holio sibi per- norem, aut pecuniam, sed animi culturam, rem eximij atque suadere de- incomparabilis pretij, vt doctior fiat iuuenis, & per sanam beat pater. doctrinam virrute melior. Itaq; eriam fi vtiliorem illam cogitationem ad scholam adferebat, ita persuasus reuertatur, ve altiora iam & mpliora de filio suo speret. Suscipietur ea lege puer, ve eius capiatur experimetum ad aliquot menles. Quòd cùm fiat de affeclis, & famulis, lances aut scutellas méfæ illaturis, quam absurdum est de illo non fieri, qui tanto maiore & fuo, & aliorum dispendio, euadere posset doctus? In vnoquoque ad tradendam ei eruditionem, spectandum est ingenium: cuius contemplatio ad inquisitionem pertinet de anima: nosillhine nonnulla præsenti instituto delibaui-

Quum deducetur ad scholas puer, sciat pater, quem tandé

Vid. Fab. l.1.cap.3.

mus

c

Ca

CO

te

no

ui

fi

ť

n

til

ill

de

20

ta

m

CL

in

t

a

P

mus. Ingenij partes funt acies ad intuendum, capacitas ad De ingenio. comprehendendum, collatio ad indicium. Ingenio nihil est fimilius qu'am oculus:hic est corporis lux, illud animi, in oculovis est da contuendi omnia, que colore sunt obducta, eique acies nuncupatur. Sunt tamen qui in singulis separans diductifque cernédis valent plurimum, multa pariter ao capiunt: aut fi capiunt ad breue quoddam punctum, non tamen continent. Sæpe etiam qui intuentur, qui capiunt, & continent, non conferunt illa inter fe : nec quale quicquid sitex alioru comparatione iudicant. Eundem in modum res Varietas schaber in ingenijs. Nam quidam acuti sunt, & perspicaci- ingeniorum. ter fingula intuentur, coniuncta verò vel non capiunt, vel non tenent: quorum captus est angustus, aut memoria breuis, ac fluxa. Alij capiunt, non tamen cogitationem refle-Auntad ea que funt intuiti, ve cuius rationis ac modi quicq; fit cenfeant, ac dijudicent. Et ficut funt oculi vel excivel viris recurrentibus affecti, ita ingenia partim stupescunt dementia & torpore perperuo, partim internallis quibuldam male sana sunt: misi quòd egcitatem & vitiú oculorum qui pa- oculi cu mtiur agnoscit, ingenij morbos ægrotus nec intelligit, nec si genie. ostendantur, credit : quonia in morbo corporis mens quæ de illo iudicatura est, non egrotat : in morbo mentis ipsa eadem male affecta censere de se ipsa non potest. Ingenium non est vel malis rebus, vel paruis ac puerilibus explorandum. Sed & oculus non continuò acutè cetnit, quod aliqua adlerum, vel in tenebris acute cernit. Ita nec ingenium ha- Ingeny ob. bendu est pro acuto, quod in rebus paruis aut lembus multu icctum. poller: veru quod in luce, & magnis rebus. Neque enim dubi tandum est, minus nos nunc valere ingenio, quam ante primum illud feelus. At nunc aflutiores fumus in flagitijs, & fi- Luc. cap. 16. cut Dominus inquit , fily huius feculi filys lucis sapientiores ver.3. in generatione sua sunt. Iraque egregia ingenia nihil sunt plarung; in nugis, vt oculi perspicaces in tenebris, & in lusionib' viri prudentes. In ingenio spectabuntur actio & materia, tumseparatim, tum coiuncta. Hinc affectus, fine mores. In Activinge actione funt duo * intentio & extenfio, id eft, quam magna aut ny. parua, quam breuis aut diuturna, cita aut lenta. Sunt qui in * Lege,inres intente contuentur, ac sedulo, quique se alligari gaudent tensio. operi: funt qui remisse ac velut aliud agentes, nec astringi " Serm. li. volunt soluti ac liberi: vt Quidius & "Lucilius, teste Hora- 2, Saty. 1.

Comparatio

tio. Hi funt aereæ constitutionis, aut qui calore imm odice descrimina

Subtilitas.

Senec.

lib.2.de cla.

Celeritas in-

geny queru-

I Lege, AN-

Brutum, feu

de claris o-

vid & Sen.

rat oribus.

epift.53.

" Vid. lib.

10. Decla-

rius apud

Suctors.

mat.

Vid. Cic.

mat.

dam.

guftus.

resoluuntur, quive opp essi carne & graui sarcina corporis laborem attentionis refugiunt, aut non ferunt. Obscurius ingeniorum. cernunt alii, alii perspicaciùs: itaque hi penetrant, vnde acumen dicitur:illi in fumma rerum facie fubliftunt, vnde hebetudo, ac retufitas. Sunt qui primos ingreflus habent faciles, mox confunduntur : quibus in labore offunditur mentis aspectui quedam velut caligo que quum recentes & nouial opus accederent, non erat; alii vrgentes ac valentes perfiftut fæliciflimi:quidam ea quæ viderunt, coniuncta fumunt:nonnulli separant, & diminuunt ad scrutationem fingulorum, a Hierony. que nominatur subtilitas. In tempore sunt qui intuitu suo ep.ad Pam. velut punctim feriunt per multa volitantes nec viquam con. mach, cotra quiescunt: al. j sistunt, & quasi figunt vestigia. Solutiac lierro. loban. beri sunt, qui celeriter que volunt assequentur : vt homines bonæ contemperationis, quorum aliqui co vigore ingenio. rum funt prediti, vt omnia quæ opus est, vno velut contuitu dispiciant, & ranquam ad manum habeant parata: de quo genere a Vinicius ille fuisse memoratur, quem r Augustinus dixit in numerato hahere ingenium : quique extemporali facultate plurimum præstant, interdum plus quam scribendo, & à cura; ficut Cassius Seuerus & Sulpitius Galba. Quod contingere hominibus non tam studiosis, quam ingeniofis * Cicero & Seneca testantur : multa enim ante oculos subiicit ingenium calore excitatum, que idem ipsum retrigeratum abscondit. Sunt qui tarde ac lente vadunt, led perueniunt tamen quò destinarunt: & de his nonnulli lento suo gradu peruadunt longius quam priores illi cursu. Actio. nis duratio in aliis perbicuis ch, quibus eft conquiescendum statim:vt calidis & exsiccis, quales sunt Aegyptij & Persæin aliis diuturnior, ac pertinacior, velut in pictore illo, qui nesciebat manum de tabula: & in Didymo grammatico, qui co-Mutationes gnominatus est x and vrtsp . Sunt quorum vices orij & neingeniorum. gotij funt breues, fed crebræ. Sunt quorum longe, ac vehe-2 Dictum à mentes quemadmodum de Latrone Portio scribit Seneca; Fabio de A. qui & accensi ardent pertinaciter, vt ignis in viscola matefinio Polito- ria, restricti autem diu frigent Recipiunt hec mutationes vel ne, Tibe- crebras & quotidianas ex cibo & potione, ex habitu coeli & loci, exaffectionibus corporum. Illum qui sui temper esses fimilis, vocaruntolim a virum omnium borarum. Recipiunt

cuam

etiam ex varietate naturæ vniuscuiusque. quòd ea est corporis constitutio & temperatura, vt modò magni & acuti sint, geniorum.
modò sui dissimiles. Sunt & aliæ mutationes longæ, nempe geniorum.
exeratibus. Quidam enim maliana di la constitución de la constituci exetatibus. Quidam enim meliores redduntur annis, ve vid Galen. Scipio & Polæmon, & ill. quorum Valetius meminit : peiores alij, vt * Hermogenes thetor temporibus Antonini Au- * Et Trape. gufti,qui ex puero facudiffimo infantiffimus factus eft inue- quatius, ut nis. Mutantur in deterius " pracocia ingenia, in quorum in ipfius vipueritia fuit moderatus calor, postmodum fi vel crapula vel ta refert 10corpulentia obruitur, obstupelcunt: fin verò acuitur & auge-an. Noniotur præsertim circum cerebrum, infaniunt. In melius vero magus : de quibus est de principio feruor immodicus, isque tensim tem- Hei mog. peratur, ac tepescit: aut quibus corpus nimijs ac noxijs hu- vid.c. Rhomoribus redundans mos purgatur. Expedit ijs, qui tenuit digin. 11. 40. simos habent ac lucidissimos spiritus incrassari : vt ingenijs " Ex Fabio przacutis, ne quò no oporter euclent, nec contineri in præ-lib, 1.cap. 3. fenti poffint opere : quam fuiffe caulam autumo, cur # Plato # vid. Lacraffum academic + aerem delegerit ingenijs Atticis lubtili- ert. bus ac leuibus conducio lem: scilicet inifciendæ illis erant + De loco velut compedes. Non mutantur quibus constitutio corpo- academ. ris singulis ætatis partibus congruit.

lam ex materia, quidam in rebus que obeuntur mani-242.

bus, quas Græci xepouplixàs nominant, valde probantur: Materia quos videas pueros semper pingere, extruere, texere, & hæc circa quam omnia decenter, & cum tanta gratia, vt diu ea didicisse cre-ingenia verdas. Alij rebus sublimioribus iudicij, ac rationis sunt de fantur. diti, maiove atq; altiore mentis impulsuincitati, qui à pueris manuaria illa ineptè faciunt, assequentur tamen, que dicantur, promptissime & acriter rationé colligunt: perpauci in vtraque re sunt boni: quanuis qui sint eiusmodi, non dessint. Appositi sunt quidam ad certam aliquod disciplinæ genus, vt Poetæ soluta oratione impeditissimi. Vidi qui festiuissime narraret, absurde ratiocinaretur. Ex rara quadam nota sunt, qui in omni pariter ingenij materia, non illa quidem chirurgica, sed ea quæ mentis agitatione constant ac indagine probari possint; quale a Plutarchus Ciceronis in-Materia en la sunta sunta sunta sunta possint possint; quale a Plutarchus Ciceronis in-Materia en la sunta s

genium suisse perhibet.

Spectantur rusium ingenia in materia arq; actione. Ali-niorum, in qui in nugis & rebus paruis sunt miri, captiosi, cauillatores, quibus vera argutuli: in magnis, & solidis nihil efficient; yt qui in iocis santur.

dicaculi funt, & promptæ dexteritatis, in serijs alios iam effe

Epigram-

Ingenia L. Leuia. Solida.

2 Vid. Ariftophan. in Pluto, in Vespin-Ramis. Aihenz. 110.12. b Lege Faby lab. 3. cap.9. c Vid.Faby lib. I. cap 3. d Apud Cleanthem.Diog Laert, in eins vita. e Qui fapiunt ex commentario. f Lib. I. cap.3. e Pag. 255. Mores ad ingenium quo modo se babent.

* Eius car-

mina (unt,

dicas : quod genus funt poetæ quidam epigramatarij, & scurriles homines : de quibus uerus ferrur dictum, facilius scurram futurum dinitem, quam bonum patrem familia De hoc numero funt, quorum ingenium volar per fummatrerum, & minutias qualdam dispicit, que alios effugiunt : ad intima verò & tanquam rei nucleum non penetrat. Suntacuti quidem, fed illorum acies acui est persimilis, quæ capillum vnum latum in quatuor aut quinque fibras discriminet, non vt acies gladij, quæ folidam rem & duram discindat. Gladij verò funt similes qui in iocis & leuiculis rebus nihil præstant, in serijs & solidis magni, velut Demosthe. nes Cicero in veroque genere fuit admirabilis. Sunt qui perferre non queunt res graues, non adcò ex natura, vti ex delitijs:ficut • Milefij, & b Sybaritæ Sic in artibus ac disciplinis ad alias facti fure quidam, & appositi, ad alias minimè idonei. Sequuntur quidam docentem expedite, vt ingeniofi, & modeste de se sentientes. Alije precurrunt, & ex his inepte nonnulli, tanqua qui coiecturis ducuntur fatilibus, qualipli habet pro firmissimis: nonnulli dexterè ac feliciter, vt coniectores optimi: qualé fuisse ferunt Chrysippu, qui à pra ceptore nihil requirebar aliud, quam dogmata, inneutyrum fe d aiebat rationes quibus illa fulciret e Alienis incentis bene viuntur quidam,ipfi nihil pariunt : quales funt dediti imitationi,quæ vitiofa est, quum ibi fiftit : quanquam in pueris ingenij fignu eft, si f Quintiliano credamus, viique quum bona exptimunt. Aliqui melius inueniunt fua, quam vtontur alienis : vt acuti quidem homines, cæterum qui intelligendis arque scrutandis alienis nolunt animum adiungere. Non desunt, vtrunque quum est opus efficiunt, quos in primo bonoi u genere * Hefiodus poeta collocar Hi funt acuti homines, quique aliena studiose animaduertunt. In plerisque horum exemplo posiumus ad intelligendum ex oculorum intuitu fumere Nam quemadmodum inicio " admonui, nih il est quod perinde in-

genij rationem ac vim repræsentet nobis, vt oculus.

Mores quoq; variant ingenia: multum enim in vim mentis constituciones corporis efficient, ex quibus affectus na-

Κείνος μεν παιαεισε ος ευ ειπονίι πίβη αι. Ε βλλος δ αυ κακίν Φ υς αυτος πάντα νοήσει.

Scuntur,

feuntur. Sed morti duplex est ratio, nam vel à natura accipi Affection? puntur corporis, vel à consuctudine. Affectiones animorum vis es imalij habent irritabiles, alij magis sedatas: & in his omnes quasi perium per vices dominatur, ac feuiunt, in illis alique tantum:in quibuldam ad bonum procliues, in quibuldam ad malum. Sunt, in quibus affectus aliqui vniuerfi animi regnum víque eo occupant, vt ad fe pertrahant, quicquid in animum fubit : ficut flomachus vitiatus quæcunque ingeras in noxium humorem convertit: ita ifti vel ad superbiam, atque arrog intiam, atque ostentationem detorquent, quos sub arbitris pudet difcere. Sapienter Bion elationem " aiebat effe impedimentum ad " Apud Dires marnas : vel reflectunt ad libidines & obscoma eupidine, ogen. Laert. velad suspiciones prauas, & sinistras interpretationes. Non- lib.4. nullirectum habent ingenium aliquatenus, sed de repente 700 oungr consurgit ex transuerso affectus, qui illi velut manum inijciat, & cogat de instituta via flectere. Sunt quidam simplices, integri, recti : sunt vatri, obliqui : sunt qui perpetuo se occu 100785 1/10lunt: sunt qui obiecta materia continuò sele produnt. Apud my; pag. quada metus folus proficit, apud alia beneuolentia. Sunt fa- 158. na, sobria, temperata. Sunt insana, furiosa, & hæc vel habitu perpetuo: vel internallis · funt mitia, funt acria & vehemetia, nonnulla etia impotentis naturæ. Aliqua magnis & i: ftis de causs suscipium animoru motus, qui nominantur viriles: sunt Quemede que exiguis aut nullis, sed tenui aurula mutantur, pueriles ho mines ac leues. O admirandum authorem tantæ varieratis! proferet fe. Tu qui solus hec finxisti, solus nosti casus. Sunt quidem aliæ Arithmeingeniorum differentia. Sed hac in prasens sufficiunt.

Puero adhibenda est materia, ve le ingeniù motu, atq i actione proferer. Nihil enim cuiulmodi fit natura, indicari quief. ingenierura. cens potest. Arithmetică obijciebat Pythagoras, que cumen exploraret. Nihil æque mentis aciem patefacit, vt expedita computandiratio: & ingenijtarditas, tarditate computationis arguitur, vt in nostris fatuis videmus: & focordiffima Scytharu genté supra quatuor numeru reflectere, Aristoteles est author, vt nos supra decem. Ideireo inter Græcos sapientiæ "", Fab.l. fectatores fuere, qui hominé ca causa vocatú este nosixon (Dov existimarunt, quod solus sciret computare. Nam vt apud La- Anima, lib. tinos, fic in Graco fermone ad G & ratio eft, & computatio.

Memoriam fignu ingenij Quintilianus ponit: quæ dua moria . vid. bus constat partibus, facile percipere, & fideliter continere : infrap.277.

mgentum tica quafi Lydius lapis

Memoria ingenu fiz-1.6.3.vid. Vivem de z.S. de meEpigrammatory.

Ingenia I. Leuia.

a Vid. Ariflophan. in Pluto, in Vesp.in Ranis. Aihene. lib.12. b Lege Faby lib. 3.

cap.9.
c Vid.Fqby lib. 1.
cap 3.
d.Apud Cle-

anthem.Diog Laert.in eius vita. e Qui sapiunt ex com-

mentario.
f Lib. 1.
can. 3.
Pag. 255.
Mores ad in-

genium quo modo se babent.

t Sius carmina sunt,

Κείνος μεν πανάεις ος ευ દે τω όν νι πίθη αι. Ε΄ βλός δ' αὐ καμίν & υς αυτός πάντα νοίνου.

dicaculi funt, & promptæ dexteritatis, in seriis alios iam effe dicas: quod genus funt poeta quidam epigramatarii. & scurriles homines : de quibus uerus fertur dictum, facilius lourram futurum dinitem, quam bonum patrem familie De hoc numero funt quorum ingenium volar per fummatrerum, & minutias quasdam dispicit, que alios effugiunt : ad intima verò & tanquam rei nucleum non penetrat. Suntacuti quidem, fed illorum acies acui est persimilis, quæ capillum vnum latum in quatuor aut quinque fibras discriminet, non vt acies gladij, quæ folidam rem & duram difcindat. Gladij verò funt fimiles qui in iocis & leuiculis rebus nihil præftant, in ferijs & folidis magni, velut Demofthe. nes Cicero in veroque genere fuir admirabilis. Sunt qui perferre non queunt res graues, non adcò ex natura, vti ex delitiis: ficut & Milefii, & b Sybaritæ Sic in artibus ac disciplinis ad alias facti fure quidam, & appositi, ad alias minime idonei. Sequentur quidam docentem expedite, vt ingeniofi, & modeste de se sentientes. Alije precurrunt, & ex his inepte nonnulli, tanqua qui coiecturis ducuntur futilibus, quali ipli habet pro firmissimis: nonnulli dexterè ac feliciter, vt conie-Aores optimi: qualé fuisse ferunt Chrysppu, qui à pra ceptore nihil requirebat aliud, quam dogmata, inneutgrum fe d aiebat rationes quibusilla fulciret e Alienis incentis bene vruntur quidam, ipfi nihil pariunt : quales funt dediti imitationi, qua vitiofa eft, quum ibi tiftit: quanquam in pueris ingenij fignu eft, si f Quintiliano credamus, viique quum bona exptimunt. Aliqui melius inueniunt fua, quam vtuntur alienis : vt acuti quidem homines, caterum qui intelligendis arque scrutandis alienis nolunt animum adungere. Non defunt, vtrunque quum est opus efficiunt, quos in primo bonoru genere * Hefiodus poeta colloca. Hi funt acuti homines, quique aliena studiose animaduertunt. In plerisque horum exemplo poslumus ad intelligendum ex oculorum intuitu fumere Nam quemadmodum initio " admonui, nihil est quod perinde ingenij rationem ac vim repræfentet nobis, vt oculus.

Mores quoq; variant ingenia:multum enim in vim mentis constitutiones corporis efficient, ex quibus affectus na-

fcuntur,

fc

pi

al

in

cı

ft

C

feuntur. Sed morti duplex est ratio, nam vel à natura accipi Affectioni piuntur corporis, vel à consuetudine. Affectiones animorum pus en imalii habent irritabiles, alij magis sedatas: & in his omnes quasi perium per vices dominatur, ac feuiunt, in illis alique tantum:in quibuldam ad bonum proclines, in quibuldam ad malum. Sunt. in quibus affectus aliqui vniuerfi animi regnum víque eo occupant, vt ad fe perrrahant, quicquid in animum fubit: ficut Homachus vitiatus quæcunque ingeras in noxium humorem convertit: ita ifti vel ad superbiam, atque arrog intiam, atque ostentationem detorquent, quos sub arbitris pudet difcere. Sapienter Bion elationem " aiebat effe impedimentum ad " Apud Dires magnas : vel reflectunt ad libidines & obicana eupidine, ogen, Laert. vel ad suspiciones prauas, & finistras interpretationes. Non- lib.4. nullirectum habent ingenium aliquatenus, fed de repente 7100 oingre confurgit ex transuerse affectus, qui illi velut manum inijciat & cogat de instituta via sectere. Sunt quidam simplices, nomes integri, recti : sunt vatri, obliqui : sunt qui perpetuo se occu nomes integri, recti : sunt vatri, obliqui : sunt qui perpetuo se occu lunt: sunt qui obiecta materia continuò sele produnt. Apud my; pag. quada metus folus proficit, apud alia beneuolentia. Sunt fa- 158, na, sobria, temperata. Sunt insana, furiosa, & hac vel habitu perpetuo; vel internaliis · funt mitia, funt acria & vehemetia, nonnulla etia imporentis natura. Aliqua magnis & i fis de causis suscipiunt animoru motus, qui nominantur viriles funt Quamedo que exiguis aut nullis, sed tenui aurula mutantur, pueriles ho mines ac leues. O admirandum authorem tante varieratis! Tu qui solus hec finxisti, solus nosti casus. Sunt quidem aliæ Arithme. ingeniorum differentia. Sed hac in prasens sufficiunt. Puero adhibenda est materia, ve le ingeniù motu, atq : acti-

one proferet. Nihil enim cuiulmodi fit natura, judicari quief. ingenierum. cens potest. Arithmetica obijciebat Pythagoras, que cumen exploraret. Nihil æque mentis aciem patefacit, vt expedita computandiratio: & ingeniftarditas, tarditate computationis arguitur, vt in nostris fatuis videmus: & socordiflima Scytharu gente supra quatuer numeru reflectere, Aristoteles ca ingenu fizauthor, vt nos supra decem. Ideirco inter Græcos sapientiæ "", Fab. l. fectatores fuere, qui hominé ca causa vocatú este nosixor sor Viven de existimarunt, quod solus scirer computare. Nam vt apud Latinos, fic in Graco fermone Adf & ratio eft, & computatio.

Memoriam fignu ingenij Quintilianus ponit: quæ dua- moria, vid. bus constat partibus, facile percipere, & fideliter continere : infrap.277.

mgenium proferetletica quali Lydius lapis

Memoria Anima,lib. z.S. de me-

fa

x

e

ci

9

n

h

b

b

1

Vid. Fab.v. bi fupra. Laert.in vita eius. de Arte Poetica. acceperat, Theophrastu in lummo ob multitudinem difcipulorum, Profecto,inquit, (borns eius maior eft, ed meus melius cantat. Habuit verò Theuphrast? bina millia. ut Laert,ait lib 5. e Optimus quifq, oreceptor fres quentia zau. det, ac m.1iore fe theatro dignu pu. tal, Oc.inquit Quin-\$11.11.Cd. 2.

prius indubitatum est acuminis indicium, alterum capacitae a Vid Fab. tis : sequetur posteà paulatim iudicium, itaq; iubebitur edili.t.ca.3. & scere, tum imitari, de quo supra dixi. Exercebuntur alusioniin dial.de o. bus ; id etiam acumen retegit, & mores natura, potiffimum rator.p.775 inter equales & sui similes, vbi nihil finger, sed omnia exibut b Fid, Diog. naturalia: quippe cocertatio omnis ingeniu educit, ac oftendit, haud fecus quam excaltactio herbe, aut radicis, aut fructus odorem, vel vim naturæ. Mandabitur ei per lufum muc Horat.li b. nus regendi, ac imperandi. Magifiratus, vt inquit b Bias, ziram oftendet. Hispani haud absurde dignitatem & luf im coniculas este animorum prouerbio dicunt. Alternis mensibus, aut tertio d Zeno qui quoque congregati magistri de suorum ingenijs deliberent, ac decernant, paterno affectu, & leuero iudicio: & unimquemque eò mittant, ad quod aprus videbitur. Incredibilis per totum hominum genus vtilitas fequetur, fi id fiat. Nihil fuiffe honore tum tractabitur praue ac finistre á coactis, & repugnantibus, de quibus confilium est prudentis poetæ:

c Tu nibil inuita dices faciefve Minerna.

Omnia verò optime, & admirabili felicitate exequunturij, qui ad ea nati funt, ac appositi. Nam quia ad opera minimè congruentia inuita ingenia detrudimus, finistra. ac detorta videmus exire pleraque omnia. Non oportet oculum adfrequentiam scholarum adijcere: quanto præstat parum habere falis sapidi, quam multum insulsi ? Quot philosopi contenti fuerunt d'exiguo auditorio? & apud hoc de magnis & prxclarissimis rebus acutissime ac sapientissime disserebant, Dominus noster quum Dei sapientiam & salutem mundo traderet, duodecim virorum cohorti acquieuit. Sed nimirum tolle superbiam & quæstum, quatumeunque auditorium sufficier doctori. Non nego quin ad dicendum e frequetia incitetur animus, sed aliud est dicere, quam docere : & in dicedo nescio quibus nos à gloria video stimulis pungi, Verum de ingenio dubio, aut etiam malo non est illico desperandum, nec nimis tamen fidendum bono. Mutationis ingeniorum ac morum multa funt exempla, & in ciuitate, & in schola : sed vitio voluntatis nostre crebriores sunt in deterius. Nec idem est ingenium non esse satis aprum, & esse deploratum. Sunt etiam nonnulla ingenia, quæ reie ta ad frugem aliquando post se recipiunt. Principio ex multis filijs destinet literis pater non vnumquemlibet, vt ouum captum de cumulo ad af-

fandum, aut frigendum : sed sua & amicorum sententia ma- Exploranda zime factum ad literas & eruditionem. Quidam quo nihil ingenia, ad est magis ridiculu m, inepros mercatura, aut militia, aut alijs que apta ciuilibus munijs ad scholas mittunt, atque initiari iubent : sint futura. quòdque est grande nefas, Deo sacrant sœtum despicatisfimum atque inutilissimum . & putant ad restantas fatis babiturum iudicij ac mentis, qui ad minimas & leuissimas non "Ex Quinhabet. Destinato iam literis puero, vt " pater de filio spem debetoptimam concipere, ita præceptor de discipulo. Sed hoc tildi 1.ca.1. erit discrimen, quod patris amor plerunque est lusciosus, initio. aique etiam cæcus: præceptoris charitatem acutifimos habere oculos conuenit. Deductus vbi fuerit ad icholam, nullus erit deploratus adeò, ve e uestigio expelli oporteat, quo minus conentur illum refingere in melius, si non ad literas, faltem ad mores.

Omnibus initio statim fundamenta sunt tradenda pieta. Pietatis tisnostræ, vt noscat se, quam est infirmus, & pronitate na-fundamentura malus: ve nihil nec fie, nec potest nec valet nisi ope Dei: ta statim inillumimplorandum crebro, & bona fide nec sperer se quic- itio tradenquam omnino affecuturum absque eius auxilio. Quanta sit du. cecitas & traus in mimis vulgi iudicantis de bonis, ac rerum * Retle pocaftimatione. Integræ opiniones in vacuum pectus instillan- ta minime de. Nos inimicos Dei reconciliatos illi effe per crucem filij malus, Floeius. Deum vt potentem metuat, vt conscium vereatur, vt da- riferis ut atorem ac beneficum amer. Nos ad hæc exponenda libellum pes in monconscripsimus, cui titulum fecimus de introductione ad sa tibus omnia pientiam . & præceptorifacile erit eiusmodi flosculos ex phi-libant, Om. lesophis & facris authoribus tanquam è pratis * vernantissi- nia nes itimis in vium discipuli decerpere. Faciat vt sapenumero re- dem depascordetur bellum effe hanc vita perpetuum, feuum, irreconci- cimur aureliabile: affectus animi contra rationem accinctos semper ac a dicta. paratos in acie ftare, qui si vincant, acerbiffima sequetur in " Eleganter homine pernicies:itaque multa funt subinde aduersus eos di- Fabius li. 1. cenda, multa facienda, ne cogant vires. Dici non potest. quot cap, 2. Difprauas affectiones pueri imprudentes hauriant, nihil existi- cunt inquit. mantes ineffe " flagitij : at eas quum notiores iam conantur hae mijeri, depellere, difficile admodum suscipiunt negotium : egerunt antequam enim radices, & crebro suppullulant. Et quandoquidem af- sciant vitia suera omnia sunt iucunda, que vecordia est, & quam perdi- ese vid.ibi ta dementia non affuescere optimis? præsertim pari in bo plura.

consuetudo, deinde na. lib. 1.cap.2.

erit ex bis nis & malis labore, sepe eriam minore in rebus Bonis: qui etfi fit maior, certé tanti est honestatis presium, que petitur: & per affuetactionem benefacere ex viu in "naturam vertit. tara, Fabius Sciant pueri Deum effe præmium omnium recte factorum, eique mentes & cogitatus nostros esse perspicuos:ve quantu per ætatem dabitur, confuescant nihil propter humanam mercedem agere, sed propter divinam illam sempiternam.

Post hec videatur, qui apti sint eruditioni, qui secus. Inepta Quemgenia funt ingenia, hebetissima, absurda, præpostera. Mira dictu mepta lite res, atq; adeò etiam mitera:ingenia human i in vilioribus artibus, & abiectis facilius ad frugem bonam euadere, quam in liberalibus & præclaris Nam in mercatura, in fabrili exercitio, vel textorio, deniq; in chirurgis & fellulariis artibus pauciores videmus operam ludere, quam in studiis doctrina. Qui literis Quid dicemus effe cause An quod in humilioribus curis ingenium non tantopere infestatur ab affectu, qui grandibus,

fint idonei.

& pulchris demum studiis repugnat, an quod non perinde in leuibus & expositis laborae mens, atque in reconditis ac ex. cellis : vt in illis per decline videatur deuolui, in his ardua scandere? Quod si percipienda eruditionis euram excusse. rit', tanquam soluta & vaga continuò degenerat in volupta. tes, & alios animi motus indecoros. Nec idonei fu it, qui vitiis naturæ tentantur: vt furiosus, aut demens Hi sui experi-

« Iunenal, mentum haud ægre dabunt, mittendi vbi coerceantur metu Sat.2. De- & plagis. Corrupte indolis puer, aut corruptor corrigendus dit hanc antè quam " admisceatur puerorum consortio. Ingenia vel contagio acie nimis delicarà & tenui, fed non folidà, vel captus angulabem, Et sti, meliora sunt fatigata & obruta literis sicut non est adhibendum scapellum scindendo ligno, nec debilis oculus inplures, fi- tento aspectu fatigandus Sunt qui vno tempore literis non cut grex to funt apti, alio funt, & vice versa. Vasro, atque impostori, aut tus in a - omnia ad suspicionem prauitatis invertenti, satius est non gris, Vnius commendari peritiam, que in illo foret instrumentum mulscabie ca- torum scelerum Quein natura pudet discere, non semper dit, & por- est ineptus, sed parum discet : hic sæpe est de ignorantia rigine por- conuincendus, & pudefaciendus, vt velit doceri. Si ne fic quici. Vuaque dem retundatur arrogantia, mittendus est ad arres, quarum conspecta ignovantiam non queat occultare, & sit ei necessum volen-

liuore du- ti nolenti discere : hoc audiente superbia est crebrò velut

cir ab vua. res stultissima confutanda, & castiganda. Contemprores magiftrorum giftr

agro

bitu

rent

czte

cip

te el

lut [

mit

atq

min

lice

elt:

mil

gel

1c

pie

nu

om

P

tur

inc

BC

ex

far

do

Q

n

C

1

gistrorum procacistimi sunt, aptiores aratro, quam libris, & agro ac syluis, quam cœtui hominum. Quem tandem reuere- Magistri bittir, qui magistrum non veretur, animi velut alterum pa- renerentias renrem. Ludibundus puer reuocandus, non expellendus. Ex exteris ingeniorum modis & quali formis alia aliis funt disciplinis congruentia, vti post demonstrabimus, nullum certe crit, quod inutile fit, faltem linguis difcendis. Hucufq; velut parabatur puer facris atque initationi literarum. Iam ad-

mittitur ad mysteria.

Magifiri erga discipulum affectus erit patris, amabit vere Magifiri afs atq; ex animo ranqu'am suam fœturam. An verò plus in ho fectus, erga mine gignit, qui corpus, quam qui animum gignit?tantò sci. discipulum: licet præceptor est parens verior, quanto verius ex homine bec habet est animus, quam corpus : non enim ex corpore homines su- ex Faby libe mus, quod cum brutis habemus commune, led ex mente, an. 3.cap. 2. gelis, & Deo simillima. Ea de causa Alexander Macedo plus se Aristoreli debere proficebatur, quam Philippo: ab hoc se habere corpus, ab illo mentem. Apostolus Paulus quos ad pietatem adduxisser, genuisse seit in Domino. Sed erit pater- Vid. Plutar. nus hic amor non cæcus, verum videns, & quidem acute : ve in Alexand. omnia que funt in discipulo vel cenfirmanda, vel mutanda,

aque emendanda circunspiciat. Pueri persuasium habear, quæ sunt in scholis accepturi, cul-Pueri persualum habeat, que sunt in icholis accepturi, cui- etus, & qua um este animi, id est patris nostri melioris ac immortalis: eu de pracept. cultu à Deo esse humano generi maximo munere ac patria indulgentia traditu,nec ab alio dari potuisse,népe rationem habere deac viam, qua Deo placeant, & ad illum perueniant, in quo est extrema beatirudo. Sic fiet ve eiusmodi cultu, & ve fibi necelfarium ament, & vt facru ac cælitus mislum reuereatur ac adorer, ru in scholas tanqua in templa venerabundi introcat. Quocirca, quantu prestari poterit, dabunt magistri operam, ne gymnafia fua vel vilescere finant lufibus, vel contaminari flagitijs. Magistros non aliter amabunt, colent, suspicient, ac Praceptioministros muneru Dei, & genitores animorum. Amorem facilèmagistri conciliabunt commoditate motum, reuerentia vnde celliverd veilitate præceptorum, & vita incorrupta. Credibue no gende; quod est quantopere, affectus hi institutoris ac discipuli ad recte dieet Arif. tum tradendam, tum percipiendam cruditionem valeant.

In præceptione artium multa experimenta colligemus, Metaphys. multorum vium obseruabimus, vt ex illis vniuersales fiant

Pueri offe-

lib.1.cap.1.

regulæ

ne

ni

ne

re

pi

ic

ir

b

10

Præceptio-

Ariflot lib.

Metaphys.

& Plato in

Theæteto,

tione . Ho-

rat.lib.E-

pift.6.

1. cap 2.

264

regulæ. De quibus experimentis fi fint quæ cum norma non nes artium. congruant, fignanda est causa, cur id fiat : fin ea nesciatur, & pauca fint que no quadrent, annotanda funt : fin plura fint quam quæ congruant, aut pari numero, non staruendum de eo dogma, fed id transmittendum admirationi posterorum, vt ex g admiratione, ficut fieri consueuit, philosophia nasca, g Hoc docet tur. Artes omnes, que ad aliquid vel agendum vel faciendum pertinent, optime ex illorum actionibus arq; operibus colliguntur, qui natura, fludio, viu fuerunt inftructifimi, ex quibus natas este artes declarauimus : qui egerunt quidem fine arte, sed maiore quadam natura vi instructi, aut dili. Plutarch in gentia & viu adiuti. Sic ex Ciceronis viu, ac Demosthenis, præcepta rhetorices petuntur, ex Homero, & Virgilio poesis. lib.de Audi. Sed ei qui de quaque arte commentatur, & precepta format. fubinde est oculus ab experimentis & vsu ad naturam ipsam reuocandus, vt exactifima tradat magis, quam confucta: quod Cicero in optimo oratore instruendo facturum se præfatur. Exemplar enim absolutum est in natura, quodtantum quilque exprimit, quantum valet ingenio, aut diligen-

h Ariftot.l.I. Metaphic I. Ordo pre-

ceptorum.

In præceptis artium ordo est res ad docendum esticacissima ve facilius auditores tum percipiant, tum retineant : ducuntur scilicet rebus ita dispositis, & dum posteriora quasi ex prioribus videntur nasci, accipiuntur omnia pro certisfimis. Sed quis sit ordo, & qua vtendum in artibus oratione, in libris i de dicendo exposuimus. At quando pietas est, quo referuntur omnia, meminerit magifter, quicquid exhibeat, Christianum se esse, ve quod bon z menti sit contrarium, auerrat, tegat, & fúbinde aliquid dicat moribus conducibile, Poëræ medio opere fabulantur, etiam quum de serijs agunt, ficut Virgilius & Lucanus: ne lectori excidat poetas effe illos:nobis verò num no subinde succurret nos esse C H R 1. s T o adjuratos?

tia: alij plus alijs, nemo plene ac perfecte.

i De ratione dicendi. Due pia Innt inculcanda.

Authoritas Berarum.

Authoritas fanctarum literarum magna cum maieffate facrarum li- in auditorum pectora imprimatur, vt quum ex eis aliquid audient, Deum iplum præpotentem audire sese arbitrentur; illhine nonnulla delibabit magister tanquam ad morbos remedia, quantum quidem videbitur sufficere: in quo opus est iudicio, ne parum adhibeat conuenientia, neve illa, quz intelligentiam illius atatis excedant. Quod fi Plato, Ariftoteles,

foreles, Xenophon, Cicero, & alij Philosophi ad cofirmationem suz sententiæ ex Homero, & cæteris vatibus testimonia desumunt, quantò congruentius est nos ab oraculis Dei Suprema non testimonium folum, sed supremam authoritatem repetere, in qua falli non poterimus, quum ab infallibili fint sa- authoritas pientia profecta: Sed quanuis in tradenda arte perfectissima scripture. lemper atque absolutissima sint proponenda, in docendo tamen ea lunt ex arte præbenda auditoribus, quæ illorum ingeniis competant : artifex enim fumma contemplati debet, & ea in canones deducere, contendat vnusquisque af- Ex Fabio fequi. Præceptor verò in schola auditorium suum debet spe- coestabec. fare, non vt ab arte deflectat, aut falfa tradat pro veris, fed vi congruentissima captui suorum. Virunque diuinum illum artificem ac magistrum præstitisse, facra Euangelij historia declarat.

Libri secundi de Tradendis disciplinis

FINIS.

R & IOAN-

IOANNIS

Lypovici VIVIS VALENTINI.

TRADENDIS DISCI. PLINIS LIBER TERTIVS.

Sermo, ex Ariftotelis lib.1. cap.2. Politicori.

RIMA in homine peritia est loquendis que statim ex ratione ac mence tanquam ex fonte profluit. Idcirco bestix omnes ficut mente, ita & lermone carent. Eft etiam sermo societatis humanæ instrumentum, neque enim aliter retegi poller animus, tot inuolucris, & tanta dentitate corporis occultus. Ac quemadmodum

cab.I. Galen.de

mente munere habemus Dei, sic etia loqui narurale est no-2 Fab.lib.1. bis,hane verò linguam, autillam artis. Itaq; & domi à parentibus, & in schola à preceptore danda est opera, ve patriam * Nutricum linguam pueri ! bene sonent, quantumque atas illa patitur, verba effin- fint facundi. In quo magno erunt parentes adiumento, fi ipfi gere imitan- vel in filiorum gratiam curent, vt fenla animi fui caftis verdo conabi- bis, & integra acque apta oratione expromant, hinc vtidem tur , inquit . nutrices, & nutritij faciant, & ij inter quos agunt, ne per-Fabul lib. plexe, absurde, barbare loquantur:ne vitia oris habeant, qua 1.cap.1.vid. faci'e teneræ ætati adhærescunt. 2 Chrysippus ea de causa etiam doctas volebat nutrices eligi. Magni interelle ait Cice. teperament. 10 quos quisque audist quotidie domi, quibuscum loquatur à pue-1.2 cap.2.65 ro.quemadmodum patres, padagogi, matres loquantur. Non leuc Plutareh.de est hoc momentum ad eas linguas discendas, que parantut lib. educan- arte:tum ad facile cogitatus animorum, & percipiendos alienos, & exponendos nostros. Sacrarium est eruditionis lingua, & fiue quid recondendum est, fiue propemodum, velut proma quædam conda, Et quando ærarium est eruditionis, til lib. I. cap. ac instrumentum societatis hominum, ère esset generis humani vnam effe linguam, qua omnes nationes communiter

Avud Duin I.

vteren-

rere rione cris,8

Pecc: guain

facun ac fe propi

& for

liben

plicar dicij.

mine ailli

nare

lis t

app

mer

cat ,

145 M toni

de b

præi

reue

tion

mar

tis f

tis c

fed

edu

ami

mn

lio

Di

fari

pic

gu:

no

tto!

merentur:fi perfici hoc non poffet, faltem qua gentes ac na- vid Auguft. tiones plurimæ, certe qua nos Christiani initiati eifdem fa- de Civ. D. L. ens,& ad commercia, & ad peritiam rerum propagandam. 19. cap. 7. Pecatienim poena eft tot effe linguas. Eam verò ipiam lin. Pna linguam oporteret effe quum fuauem , tum eriam doctam, & qua. facundam. Suauicas eft in sono fine simplicium verborum, *Vid. Gen. ac feparatorum, fine coniunctorum. Doctrina eft in apta 11.9.6 Coproprietate appellandarum rerut. Facundia in verborum rad Gefner. & formularum varietate ac copia : quæ omnia efficerent vt lib, infeript. libenter ea loquerentur homines, & aptissime possent ex- Mithidaplicare, que fentirent: mu'tumque per cam accrelceret iu- tes: Augusti. dicij. Talis videtur mihi Latina lingua ex iis certe quas ho de Mirabil. mines vlurpant, quaque nobis funt cognita. Nam illa perfe- S. Scriptu. Aistima effet omnium, quorum verba rerum naturas expla-lib.t.cap. 9. narent: qualem credibile eft fuille illam , qua Adam fingu- Tom. 3. lis rerum * nomina imposuit. Hac enim veræ sunt rerum Lingue Las appellationes, de quibus in a facro carmine legitur, qui nu- tine laus, & merat multitudinem stellarum , & omnibus illis nomina vo - eiegantia. cat, magnus dominus, & magna virtus eius, & sopientia e- * Genes ca. ius non eft finis. Ad hanc fententiam pertinet Cratylus Pla- 1, v. 19,20. zonis, quem Aristoteles tamen aliorsum detorquet in libro a P/al, 147. de b interpretatione : & hoc demum inuentum Pythagoras v.4.5. præter cætera eximiè admiratur. Sed ad Latinam linguam b Cap.2. & reuertamur. Ea quoniam diffusa est iam per complures na- 4. lege Plationes hominum, tum attes pene omnes illius funt literis tonem , & mandare, est etiam copiosa, quia exculta, & aucta mul-videbis eum tis scriptorum ingeniis, sono insuper suaui, tum gravitas non detertis tis cuiusdam, non ferina & agreffis, ve in aliis nonnullis, ab Ariftet. sed fortis & prudentis viri in ciuicate bene in tituta nati ac vt falso pueducati, nefas effet non coli cam, & conferuari. Quæ fi tat Viues. amitteretur, & magua confusio sequeretur disciplinarum o- Nam Plato mnium, & magnum inter homines diffidium atque auer- valt voces sio propter linguatum ignorantiam. Quoniam quidem vt significare Divus Augustinus inquit, mallet quisque cum cane suo ver- natura, fari, quam cum homine ignote lingue. Ad dilatandam etiam quod Aviftepietatem vtilistimum eft homines mutuo intelligere. Vti- teles refte nam Agareni & nos communem aliquam haberemus lin-refellit. guam : sperarem futurum breui , ve multi sese illorum ad nos reciperent. Hac eadem fuit causa, cur Dominus Apono lis suis donum linguarum contulerit. Fides enim, vt dicit.

2 Epist. ad Paulus, a per auditum, cui lingua inseruit. Quocirca vehemen.

Rom. ca. 10. ter cuperem vt in plerisque nostris ciuitatibus gymnasia instruct.

structure linguarum, non solum illarum trium, sed Arabice, sed earum etiam, quæ essent Agarenis populis vernacule, quas addiscerent non otios homines, ad gloriam inde captandam, & plausum, sed ardentissimi zelo pietatis parati vitam pro Christo impendere: vt eis instructi Christumillis gentibus annuntiarent, quæ paucissima, ac nihil penè deil lo andiuerunt.

Expedit prætered linguam esse aliquam doctorum sacram, qua res arcanæ consignentur, quas à quibusus non conue. nit contractari, ac pollui: & haud scio an conduceret secretiorem esse hanc ab illa communi. Quanquam in communi

Lingua lati- illa recessus sunt quidam per metaphoras, allusiones, enignata, na pura, co- & eiusmodi confirmationes dicendi imperitis, aut tardis hoseruanda minibus inacessi. Quibus de causis & rationibus addiscen maximè, cor dus est Latinus sermo, & quidem exactè, ne corrumpatur, rupta est, sub Nam corruptus continuò desinet vnus este, singulæ regiones habebunt suum: quo siet vt homines nec mutuò intelliquidam sa gant neque artes illas, quæ Latino sermone continentur: etros baquod cotigiste ipsi vidimus. Huic lingue dabit operam puer, ptizaret in dum aliis percipiendis rerum disciplinis non est per insiminomine patatem ingenis satis idoneus: nempe abanno septimo ad triaeo sila, quintum decimum. Sed id præceptor ex cuiusque ingenio, & spirita progressibus melius statuet.

fancta. De Si quis Latinæ linguæ Græcam adiunxerit, ex ambabus Confecrat.

multa reliquarum artium semina accipier, vt iam à linguis ilDist. 4.c. Re lis ad nullam artium rudis prorsum, & nouus veniat, quippe
tulerunt.

ab iis authoribus sermonem hauriet, in quibus non sola esut
Graca lin- verba, sed nec esse possunt: multa enim inesse ex aliis disciplinis conspersa est necessum: & eadem opera Græcam, Latinamq; linguam cognoscet. Adde quòd Græca est erudita

Hae de re admodum, & locuples, Et quemadmodum Latina lingua apassim lege nam ipsam, tum alias quoque auget, & adornat, esque perciceronem. fectioni Latinitatis necessaria, non secus quam Latina Italica aut Hispane. Nec vllus absolute suit Latini sermonis
peritus, nisi & Graco imbutus. Ex sermone enim Greco Latinus, ex Latino Italus, Hispanus, Gallus manarunt: quibus
olim nationibus Latina lingua erat vernacula. Itaque vsu

depræ-

dep

dio

fim

arte

pat

rio

rur

ipli

his

te

fic

u

t

(

n

deprehendimus Latinam linguam foecundiorem, ac facun- Nicolaus 1. diorem ex Greca fieri, ex Latina reliquas Europæ, sed potis- PP. Michafoum tres illas, quas modò nominaui : quas maxime expe- elem Impebret Latino fermoni affuelcere, tum vt eum ipfum, & per eu ratore Grames omnes probe intelligerent, tum vi fermonem fuum cum in epift. patrium ex illo velut aqua copiosius ex fonte deriuata pur reprehendit, riorem atque opulentiorem redderent. Quid quod multa qued Latina funt Grecis literis memoriæ mandata in hittoria, natura re-lingua barrum, moribus prinatis, & publicis, medicina, pietate, quæ de baram vo-

iplis fontibus & facilius hauriuntur & purius.

Si quis propter vetus testamentum Hebraam velit cum Hebraa linhis contangere, nihil impedio, his legibus, Si satis putar fore qua. temporis ad omnia, fi le incorrupte cam accepturum con- * Fortaffe, fidicinam" audio multa effe à Iudæis in suis codicibus depra- sed hanc cauata, partim consulto Christi odio; partim inertia, dum to-lumnia refel tiesmutant sedes, nec vacat iustam operam in literis ponere. Lit lob. Ilaac Certe si duos Hebraos de eodem loco consulas, rarò con- in lib. cotra fentient. Et Latinam linguam exacte velim pernofci, hoc e- Lindanum. nim ad conuichum, & ad artes omnes expedit In Græca ma- Accurate egni funt labyrinthi, & vastissimi recessus, non folum in diale- tid Theologi dis varijs, sed in vnaquaque illarum. Attiea, & Attice proxima noftri refucommunis, maxime lunt necessaria, propteres quod & sunt tarat. Itaq; facundıflimæ, atque excultiffimæ, & quicquid Græci habent quod S. Hielegiac cognosci dignum, istis dialectis est confignatum. Re-ronymus hquis viuntur authores carminum, quos non tanti est intel-Helvidio de ligi, præfertim quum non in dialectis modò, sed in appellan- Gracis. N. dis rebus, & colore loquendi cantum fit inter orationem nu- T. libris res meris solutam, & astrictam, discriminis, ve non videatur esse spondit, tibi eadem lingua Nec immerito Antonius Ciceronianus poe-egoid de tas ait non ausum se attingere tanquam aliena locutos lin-Hebraicis, gua; tametli ex poetis quoque optimi, & quos opere pretium Tibi ftulsit legere, Attici sunt Euripides, Sophocles, Aristophanes, & tissime quod Menandri est reliquum. Si quis tamen ingenio ac me- persuasisti moria fit præditus, adiutus ætate ac otio, instructus diligen. Hebraicos tia ac studio, huic nihil velim negatum: imò hunc tam felici- codices esrer paratum ad capeffendum linguarum & artium omnium se falsatos. laborem impendio exhortor. Si ad literas aliquis vel serior venerit, vel occupatior, vel ingenio aut memoria defectus, huic Latinus sermo suffecerit. Nihil est enim ostentationi dandum, quæ præclaros virtutis fructus ranquam pestilen-

ti affla-

ti afflatu corrumpit, sed vsui ac necessitati. Nec mibi exem
z vid. cie. plum quis adduxerit M. Catonis Censorij, quem ad 1 Grælib. 1. de O- cas literas natu iam grandem ven sse traduat: vtique non ad

ratore. elementa, & prima exordia sermonis, sed ad lectionem authorum. Declarant hoc ea, quibus Cicero facit illum lo.
quentem in dialogo de senectute. Nam quum ex præcipuis
Græciæ setiptoribus sententias quassam desumptas attulis
set, quæ intelligere non poterat, niss sermonis illius benè
gnarus, subiungit: Græcè suato, vt bis vtar, quibus videtu me
nunc vti.

In sermone qui ore totius populi teritur, nihil necessum est artem, aut regulas formari, ex " popule ipso promptius ac de Art. Poet. melius discetur , quanquam funt nonnulla 1 doctioribus ex analogia observata, ve in Populo Romano, etiam tum quum Gell. lib. 1. illi rerum domino fermo hic Latinus vulgaris effet, ac a pa-CAP.10. trius. Sed in quocunque alio alcititio qui iam nullius est gena Unde Arnobius ali- tis, emnino formulæ funt opus ne fallaris, neu loquaris vitiocubi lazua fe. Nam quum fermo in hoc fit paratus à natura, ve intelli-Latinam vo gare, & viciffim intelligas , grammatica hoc præftabit, vrea cat Sermo- deuites viria per que efficitur, vt nec te alij intelligant, nec nem Italu, tu alios. Qui enim probe loquuntur Latine aut Grace, probe inter se intelligunt, contrà autem qui perperam: vt barbariffans Hispanus barbarus est * barbariffanti Germano, & hic viciflim illi.

Ars Gram. Ars grammarica ex notioribus, vt aliz omnes, tradenda, matica; & Princpio oftendenda vocalium simplicitas, tum composiquomodo tra tio consonatium, que ex vocaliste, & sono quodam indenda. condito ac impersecto, hine syllabæ, posteà consustacione dus est puer expedite a csualiter appellare literas, aque "Scitè dixit eas conjungere. Iam ruditer ex analogia significationum

eas coniungere. Iam ruditer ex analogia fignificationum monstrabis, quæ dicantur nomina propria, communia, sub-Anachat fis stantie , adiacents : hinc verba , farticipia , pronomina. His ad-Scytham Adetur confusa al qua aduerbiorum ratio, itidem aliarum parthenis, & Atium orationis ex fignificationibus ve prius. Hic inflettat notheniensem mina, post verbum vnum, deinde alia verba. Tum incipiet apud Scysubstantiuum, & adrettiuum compingere, nomen & verbum. thas effe Succedent inflexionum regule , posteà generis , inde coniugabarbarum. tionum verborum. His omnibus rice perceptis, dabiturei in manus libellus aliquis Latinus folura orationis, iucundus, facilis, fermonis terfi. Condifect initio illius ordinare vo.

ces.

alia

(im

puc

res

ail

Th

tio

tu

th

fit

fe

8

(

li

i

E

ľ

ces ve vocatiuus fie primus , tum nominatiuus, hinc verbum , & Ratio graalia, qui ordo nominatur : est enim is maxime naturalis, & matic. de. simplex quique prestat, ve confuse ac permiste enuntiata, fa cendi. glius possint capi ad eum ordinem redacta: quod etsi minus pueriliter quam magiffri ludorum triuialium, faciunt tamen Donatus, Seruius, & alij Grecorum ac Latinorum expontores Post hæc quasi delineamenta à capite rursus danda e a. dius omnia, & accuratius : in quo multum artis expressit Theodorus Gaza, Aristorelicam quandam præcipiendi rationem fecutus. Itaque plenus de octo orationis partibus dice a Liber.cap. tur: hinc exponetur (yntaxis, adjungetur Latinus aliquis au- 1 6.4. thor paulo difficilior, & folidior, qui linguam vberior em pofsit, atque excultiorem reddere, non in singulis modo verbis, e Quia na. sed in coniunctione, & compositione: postrema succedet tra- tura tenacif-Aatio de prosodia, cui adiungitur enarratio poetæ alicuius. sissimi sumus Cognitionem hanc artis do ctam volo effe magis, quam an- corum, qua xiam, & molestam, nocet enim ve regulas negligere, ita il- rudibus anlis nimium inhærere, atque affigi, tameth tolerabilius est nis percepimalum nimie diligentie. Studium Gracitatis a Quintilianus mus, Fabius iubet Launis literis præponi, fed in pueris, quorum fermo lib. 1-cap.1. naturalis effet Latinus. At quando is iam nobis paratur do- vid. drina, e contrario est agendum, vt cum Gracitatis rudi o Fomponio mentis exactior Latinæ linguæ disciplina procedativt si quis Latus Roattentius inspiciat, similes prorsum comperiat esse meam, & mane puri-Quintiliani instituendi rationes, Nam pueris olim quum pri- tatis adco mim ad scholam venirent, multa erant iam in sermone La- studiosus, ve tino domi cognita Post hec grauiores Latinæ linguæ autho-nec Grace resannotatis tropis, ac schematis exponantur, & maiora iam scire voluepueri exercitia loquendo, arque scribendo obeant. Quibus rit, ne quid incipiat aperiri philologia, id est cognitio aliqua reru nempe alienum fotemporum, locorum, historia, fabula. prouerbioru fententia- naret , aut rum, apophi hegmarum, rei domestica, rei rustice, gustus etia admisceret quida ciuilis ac publica, qua omnia maximam illorum inge- lingua Quimis luce inferent. Latina volui priùs imbibi, vt magis hereat, vitil , inquit quorum magis indigemus: & sonus ac sermo vniuersus, plane Viues in lib. Latinus fir, no Græcissans. Quod si hoc de lingua Græca di- de conferib. co Latinæ tantopere vicina, imò verius matre, apparet pro- epift. vid.efecto, quid existimari volim de Hebræa, que horrore illo so. ius vitam à ni,tum phrasi tota tam dissona est ab harum vtraque. Circa Sabellico hac, que gramatici munus elle dixi, diligentia velim adhibe-scriptam.

ri:defidia enum artes omnes perdidit:dum modò ne studium Vid. lib. V. sit immodicum, vt ingenia nugis obruat, melius airis rebus & cap.19. cum maiore fructu vacatura: quod video etiam Fabio Quin-

tiliano probari.

Ordo Rudy. Sed habeatur in studio delectus, ve prima cura sit circa verborum fignificatus, & loquendi formulas: proxima circa intelligentiam authorum non tam in rebus, quam in sententia dictievt affuescat puer illorum fensa eruere, que obscure dicuntur, ac perplexe, in quo exacuitur iudicium: tertia circa sententias sumpras de vita, que propos dicuntur Grace: tum dicta præclara & prouerbia: quarta circa historias: postrema & leuissima circa fabulas.

8

ti P

ti

lu

li

-

L

ti

n

2

fe

n

c

C

1

.

i

ſ

Ludi literarij magister ab iis vitiis erit alienus, quæ adferre Vitia gram. maticorum. fecum folet artisgramatice logum exercitium Nam quod in ludo inter pueros desident ad ineptias & puerilitates tanqua contagio pertrahuntur, grauitatem ac moderationem omné

De moribus amittunt. Et dum in vitia puerorum coguntur animaduerte-Praceptori, re, que funt innumera, & fubinde renalcentia, nec ea floma. lege Quint. chus virilis potest concoquere, coguntur prope sæuire atq; lib.2. cap 2. efferari: & in illud ceu pistrinum derrusi comuni sensu multi

minuuntur, vnde magna in illorum vita & consuetudine existir difficultas morum, atq;incommoditas. Festiue quidam dixit mirandum non esse Gramaticos iis esse moribus, quos à primo ftatim Homeri verlu trahant, unrin aeife bed. Iam vt nemo in schola contradicir præceptori, induunt supercilium

Vnde pre- atq; arrogantiam, & iniquissime terunt repugnare sibi quenceptores ta quam:iraq; in sententia pertinacissime perseuerant, ne quid morofi eua- decedat authoritati,fi cefferint : nam corona, que ferè condant. In e- flat ex pueris, non pro bona causa pronuntiat, sed pro inui. tate infirma &o. Quid quod se magnos sperant fore lacessendo, atq; mornemini de dendo omne hominum gentis:videlicet agitur res puerorum bet nimium iudicio aut certe virorum puerilium, quibus fatisfacere malicere, ait gifter laborat, vt retineat frequentiam. At qui puerili funt in-Fabins ele- genio antisophistam maledictis obrutum derident, & contemganter lib. nunt & insequuntur v. canem fugientem reliqui:quasi ea inillum cadant conuitia, in quemcunque effunduntur. Ad hac 1.CAP.3. ex regno illo & læuitia puerili minas illas & terricula, & maledicta scurrilia in colloquia & scripta transferunt : nebulo, tenebrio , scelerosus , error fuste eluendus , monstrum maiori-

bus hoftijs expiandum, cerebrum in Anticyram mittendum, qui ranti & tam atroces tumultus de fyllabula praue feripta Non debet excitantur, aut de historiola aut fabella non viquequaque tyrannice in garrata exacte, vr non immeritò s Ausonius dicat felicem discipulos gammaticum nec effe vllum, nec unquam fuiffe. A quibus om- dominari. sibus magno & accurato studio prudens magister abstinebit: g Fœlix assuescet comitati, atque humanitati: intererit colloquijs Gramma-& congressibus hominum moderate, ac commode: & quan- ticus nor num poterit à pedore illo sele vendicabit, non discessu cor- est, sed nee poris, sed morum cultura diligenti. Præstabit se incorrup- fuit vnqua tum & fanctum, affabilem discipulis, vt patrem, non diffo- Epigram. lutum vt sodalem. Eruditio eius erit ampla, accurata, di- 128. ligens, puta in ijs, quæ diximus : modò eodem ordine, vt primas parces obtineant fermonis vocabula, fecundas in- Hacex Fatelligentia authorum, & ita deinceps: memoria verborum bio. acrerum fœcunda & fœlix, quam vegetabit cura, & affidui. tare edifcendi. Magnam breui tempore in animos audientiumeruditioné instillat præceptor, qui in illa vastitate scriptorum tanquam domi suæ versatur, non vt perigrinus singula magno labore scrutans, quo aliquid vnum inueniat, sed ve dominus, qui quo quidque loco fit repositum nouit, para- h De que túmque & ad manum habet, quum res poscit: qua potissimum facultate h Rhemnius Palæmon princeps grammatico- libr.de illurum est habitus, & vehementissime ætati suæ placuit, quum Brib. Graalioqui multis effet flagitijs intolerabilis.

Non tam nefas effe ducer aliquid ignorare in fabulis ac nugis, quod non modd in rerum naturam peccatum non est, liquid nefae fed nec in artem : cuius generis funt, quanam fuerit Anex mater vera quæ Anchifæ nutrix? quenam Penelope, ex qua Mercurius Pané procreauit ? quod Achilli inter puellas nomen & alia quibus Tyberius Casar grammaticos exercere i Et quid eratiolitus: de quibus otiosus ille & Dydimus in immenso illo voluminum suorum aceruo disputauit. Imò verò sicut in civitate, aut domo bene constituta, flagitium admittet magistratus vel paterfamilias, qui locum malo & inutili homini relinquit, quem posset occupare bonus : sic delictum est. si in ingenio ineptijs illis locus tribu atur, in quo reponi pofsent alia profutura. Malè figitur cum literis, & peracerba k Vid. Fab. crux Rudioso labori sigitur, si hæc quoque ex eruditione li.1.ca.13. effe existimentur, Profecto miserisunt grammatici, qui hac in fine.

vid. Sueton. matic. non duces grammati Sirenes cantare fint folitz. vit Sueton.in

que fu

le

to

d

P

u

i

exquirunt. Vrbane Virgilius, qui quum rogaretur, quid fibi vellent illa ex tertia ægloga:

Die quibus in terris & eris mibi magnus Apollo. Tre's pat at cell spatium non amplius sinas, crucem se eo loci grammaticis defixisse respondit,

Vernacula rorum cogcepior.

* Vid. Con-

radi Gen:-

ri Mithri-

datem.

Vernaculam puerorum lingua exacte cagnoscet, vt com. lingua pue- modius per hanc & facilius eruditas illas tradat. Quod nif in liagua parria apris & proprijs ad cam rem de qualoqui. noscet Pra tur, viatur verbis, faliet iubinde pueros : isque error adultos iam & grandes pertinaciter com tabitur. Quid quod puerinee fuam ipforum linguam fatis intelligunt, nifi explicatissime singula dicantur. Tencar memoriam omnem ve. tustaus linguæ patriæ: & cognitionem non verborum modo recentium, sed priscorum quoque, & que iam exoleue. runt: fitque velut præfectus quidam ærarij linguæ fuæ : nam ni ita fiat quum vnaquaque lingua * mutationes crebrasrecipiat, libri ante centum annos scripti non intelligerentur à posteris. Qua de causa multa in duodecim tabulis Marcum Ciceronem, & magnos iurisconsultos fugiebant : mul. ta ctiam quotidie in linguis vulgaribus fiunt ignota. Habebit amplam & copiosam verborum Latinorum suppelledilem, sed verè Latinorum, vi ab eo possint pueri tanguam ex tonte incorrupto haurire: ne cogat eos per ambages que velint cloqui, aut quod est turpius arque incommodius, digito indicare. Hae quidem earum rerum, quæ sub sensus veniunt, appellationecellaria est inter ponendum prima rudimenta: illud ramen prouectioribus vtilius, vt affuescant abstrulos animi cogitatus scite expromere, in quo vno sira est vniuersa eloquentiæ vis.

Enarratio authorum.

Fabius lib. 1.6ap.1.

Enarratio habeat multum facilitatis & lucis. Initio verbis vulgaribus, hinc paulatim Latinis, distincta pronuntiatione, & ge u intelligentiam adjuuante, dummodo ne ad hifrionicum deveniat. Que loca ex authoribus vel ad exemplum vel ad dicti sui corroboratione adducet, curabit quantum fieri poterit, ne sola habeant verba, sed & sententiolam quoque, aut remaliquam ingenio, vel vitæ conducibilem. Verborum qui fignificatus exponet, adferet de probatis authoribus dictum: in quo potissimum spectabit, ve vim vocis apertifime auditoribus declaret, tum fi licuerit, vtaliquid habeat cognitione dignu : que si non inucniat, vretur quibus

quibus dabitur: ipse nonnunquam, ve melius ob oculos rem subijciat, exemplum de suo finger, quod detormatum erit in speciem vel senrentiola, vel fabella, aut historia, aut prouer- puto formabij succincte comprehenfi. Historiam aut fabulam inter pre legendum non ordietur à capite, fed quantu auditoribus ad præfentis loci intelligentiam erit fatis: quod fi prius ilia audierint, paucis summonere suffecerit. Queruntur tamen interdum amæna & die ett. & audienti diuerticula, vt historia, vel fabula leuandi todij gratia futius explicerur: qua in partem malim grammaticum peccare, quam iciunitate quada: Ratio dodum Stoico quodam more punctim res indicasse satis esse cendi accuputat Nomen viri, si quod invidit, ex illis quos fama celebra- rata. uit, nempe vel bellicis laudibus, vel sapientia, & cognitione rerum clari, vel etiam nobilitati fordis facinoribus, oftendetur vnde is natus, quibus parentibus, & aliqua ex eius laudibus aningentur præcipua, vel ea certe, quæ maxime ad propolitum faciant: codem modo de probro atque ignominia. Tempora exhibuerit iam infignibus notis diffincta, vt mox dicam: tum facile cui notæ vicinior fuerit, de quo loquitur, indicabit:vros, mons, fluuius, fons, quo loco fitus, quantum à notabili lo co dister: nempe ab Alpibus, à Pyrenxis, ab vrbe Roma, Athenis, Rhodo, Hierofolymis, Nilo, Rheno, Euripo, Quomodo in supero man, aut intero:quem virum insignem ediderit, quid tei docendie poissimum pariar, tum fi quid ad memoriam notabile in co illustrandi contigerit. Animans, aut planta, aut lapis breuter deferiben- fint feriplodue & aliquid de illius natura & viribus fummum & ad cognof endum pulcherrimum, annorandum fi rarum fit, aut regioni nostræ ignotum, docendum vbi proueniar. Sententia que vojun dicitur exemplo aliquo adiuuanda, aut alia fententia, v. I clariore illustranda, vel maioris authoritaris ful- No otiocienda: Si quid sit in ea* prauum, ad normam pietatis nostræ sas velim corrigendum. Prouerby origo, & sensus germanus quantum sententias feripoterir, eruendus : tum quis vius, fimu dictum alicuius habeant, allegandum: qui appositissime videatur attulisse, & maxime sed hone. in loco. De re altioris disciplinæ ficilia quædam delibabit, stu aliquid & captui suorum adolescentis cosentanea:tantii ve authori monentes, fuo quomodocunq; fatisfaciat:reliqua difficiliora; autaltio te repetenda principio ad ipfarum disciplinarum traditione remittet. Conulium authoris exponet : quod Donatus fa- Donatus. citilicet in co nimius : tum obscura scriptoris dicta per alia

Fab. lib. I.

fira

fen

In:

112

tho

Hæ

20

1

ipf

Ra

Tic

do

bu

t

1:

m

PI

10

tu

Ь

"

ti

res explicandi.

eiusdem similia, sed paulò lucidiora declarabit : quòd si eius. Ratio auto- dem non haber, certe alterius eiusdem atatis, aut proxima ve oftendat eam tuiffe vel authoris fui, vel illius feculi rationem loquendi, aut sentiendi Ad quæ omnia exemplum men quidem judicio ex Seruio Honoraro porest sumi. Non disputo de veritare dictorum eius, exponendi artem & viamin primis probo : eamq; pro lege instituendi propositam velim effe ludimagistro: tamets copiosorem huc este, & prolixiorem in enarrando conuenir, quam fuit in scribedo Servive minutiora quoque in auditorio coledanda, quam in libro componendo. Meminerit aptissima imaginis, quam de pue-Lib.t.ca.z. rili ingenio Quintilianus expressit, effe ea velut vafcula angufti oris, que superfusam humoris copiam refpuant , sensim infillatam recipiant. Itaque inicio pauca & facilia obijcit, mox consuefaciet pluribus, maioribus, solidis. Inter exordia súb. inde interroget, & corum que audierit rationem reposent.

Nam magnopere expedit ea memoriæ affigi.

Puer quo mode audiet.

Oportet feil. Discentem credere.

Sic quidam Melanabonem in characteribus exprimendis smitabantur. ec Ex Fab. LI.I.CAP.I.

Audiet puer attentus, & intueatur in praceptorem, nifi auum inspiciendus erit liber, aut scribendum. Norit sensum disciplinæ este auditum, quæ animantes eo careant, disciplinæ capaces no effe : nihil effe vel promptius quam multa au: dire, vel fructuofius. Quecunque à doctore acceperit, cre. dat esse mera oracula: & quia omnibus suis numeris existimabit este consummata, & plena, velit se multo huiusmodi artificis esse simillimum, Platonis discipuli curuum eius dorfum referebant, Aristotelis balbutiem, quod ea etiam pulchra & imitanda ducerent, quia magistrorum. Equidem imirationem vitiorum non probo, sed malo vt vel vitia exprimant, modo cum virtutibus, quam vt ne virtutes quidem. Discet recte "feribere, & celeriter, Recta scriptionis iaciune tur fundaméta, quú docentur legere:vt que literæ, que fylkbæ, quas voces fine separatæ, fine confunctæ reddant probe, arque ad manum teneant : & persuadeant sibi, quod re vera est, nihil ad amplissimam eruditionem perinde conferre, ve & multa & multum scribere, multum atramenti, & chartz perdere. Itaque vnulquifque puerorum habebit librum char. tæ vacuum in partes aliquot diuisum ad ca accipienda, que ex ore præceptoris cadent, vtique non viliora, quam gemmz. In parte vna reponet verba separata, & singula. In alsera proprietates loquendi, atque idiomata fermonis, vel vius.

vsus quotidiani, velrara, velnon omnibus nota, atque expofira. În alia parte historias. În alia fabulas. În alia dicta, & Leges in fentétias graues. In alia falfas & angustas. In alia prouerbia foribende. In alia viros famolos, ac nobiles. In alia vrbes infignes. In a. ha animantes, stirpes, gemmas peregrinas. In alia locos authorum difficiles explicatos. In alia, dubia nondum toluta. Hac initio simplicia ac velut nuda, aliquanto post connestiet acornabit, Habebit majoré codicem, eodem referet tum que præceptore acceperit copiosiùs dicta & fusiùs, tum quæ infe fua opera apud magnos feriptores legerit, vel ex alijs di-Ra observarit : & quemadmodum in hoc suo veluri calendatie fedes & nidos habet quoidam, ita fi velit fingulorum nidorum notas pinget fibi, quibus ea distinguet inscriptioni-

bus, quæ in quenge eft locum relaturus.

Prima atate exerceatur memeria, qua s excolendo augepurmulta ea comendentur cum cura, & fæpe. Nam illa ætas laborem h non sentit, quia no expendit: ira extra laborem omnem ac negotium dilatatur memoria, & fit capaciffima: mm rudimentis imbuuntur tenera ingenia, quæ rudimenta quum fint fastidij plenissima, retineri tamen è re est, & imprimi animis. Ergo quod viris operæ censoribus ester sub acerbum, puerili ztati est etiam szpennumero suaue : quare une sunt tradenda, à quibus viri abhorrerent. Memoria dua- h Wid que bus constat partibus, i celeriter comprehendere, & fideliter continere: celeriter coprahendimus, qua intelligimus: continemus, que attété & crebro memoria madanimus. Verunque ordine adiuuatur, etiam ad ea, quæ elapía iam funt, reuo. k De recanda:in quo est illa k recordatio, quâ belluæ dicuntur care- cordatio re. Que fuerint memorie credenda, in filentio alieno mandentur, noftro nihil est necesse : nam non rarò tenaciùs infiguntur, que altius legimus: quemadmodum landita de alijs melius retinemus, qu'am à nobilmetipfis lecta : & in altiore viv.lib. 2. lettione duobus sensibus patefacimus ingressum ad animum, de Anima, intuitu & auditn. Quod si cogitatio incipit digredi paruo ib. murmure, & reuocanda est prior, & quæ interpellat, exclu- 1 Quid Hom denda. Ac quemadmodum cibus paulò antè sumptus magis ratius, bb.de grauat stomachum, quamauget vires, donec concoctus in Arte poetivenas & corpus digeritur: italectio continuò postquamest 63 3

Memoria ? vid. que notavi Supra adlib. 2.01. 259. 3 Vid. Viuem li. a. de Anima, 9. De memo. Supra notai Ex Fabia: ne nobis ch bellua communivide

Segnius irritant animos demiffa per aures, Quam que sunt oculis subicota fidelibus.

Memoria quomoso 1

Ratio do-

cendi.

audita parum prodest, quoad incipiat quasi in ven riculo confici. Que sub somnum edisces, ca tibi de mane repreexcolenda. scarabuntur à memoria longe promptius, quam alio tépore: du ne cubitu cocedas vel crapula obru·us, & nimio cibo grauis, vel inedia absumptus & exhauftus. Vtiliflimum eft que memoria contineri cupimus, ca scribere, neq: enim aliter infiguntur flylo in pectus quam in chartam : videlice attentio in eo quod ipfi feribimus, diutius immoratur, Iraq, magis fup, petit tépus, vi illud adherescat Que pueri de preceptore audiuerint, reddent primum vel condiscipuloru alicui prouediori, vel bypodidascalo, postmodu preceptori ipsi : ne magistri verecundia rudes ac infirmos cofundat. Et à primo fatis erit ad verbu reddere: aliquato post e feret simila nominious & verbis, que didicerint. lubebimtur proferre, quid putent le ex præceptoris dietis annotalle, qued in vium fuu vertant. Fum idem alijs verbis murabunt, & adferre paria tentabunt Doctiores con life puli cadé que à preceptore fine audita, indoctioribus repetend, ac familiarius explanabunt, vt & exerceaur doctiores, & indoctiores excitetur facilitàs videlicet artollant le pueri ad intelligentia equalium, quam magifiri: quippe parua & tenera estius apprehendunt que inuitantur proxima, quam excella quod in arboribus videmus cotingere Loquetur primum lua lingua, que illis domi est nata, in qua fi quid peccent, emendabit præceptor: dehine paulatim Latine: admiscebunt ca quæde præceptore hauserint, velipsi legerinu ve inter primordia mistus fit fermo in schola ex patrio & Latino: foris parrium loquentur, ne omnino consuescant linguas commiscere, ac perturbare. Curabir institutor, quantum præftare poterit, vt pura fint verba, & fermonis Latini propria. In hoc vt omni alio exercitio admonendi funt tyrones, ve fidat magis canonibus, quam v fui, vel iudicio fuo, qua duo rudibus sunt infirma, & facile imponut. Sensim accretect eruditio, tum erunt prorfum Larini. Conabuntur fensa animi Latinis verbis expromere: nihil est enim quod aque ad percipiendam linguam valet, vr vias Quod fi quis loqui erubelcat. huic linguæ est facundia desperanda. Qui post annum quam inceperit institui, Latine recufabit loqui, multetur pro eratis ac conditionis ratione. Lapfus in re difficili corrigatur, data venia, modò proficiat emendatio, in re autem facili puniatur, Nauabit operam, vt effingat verbis ac fermone tum

Vid. Fabium,ex quo

huc queda

tranfferen

aa.

Discipulus.

præ:

præ

tor I

tion

ling

qua

tell

ne '

der

dic

ve

til

ne

ta

praceptorem iplum, tum authores eruditos, quos ei praceptor indicabit. Viros quoq; doctos eiuldem magiftri approbatione Nam cum jis qui corrupte loquuntur, consultius est ca Ariflet. lib. 1 lingua fermocinari, ad qua non possit transire contagium. Etca, 2. Politic . quandoquidem sermo est hominibus vt mutud inter sele in- a Fab li. 1.ca . telligant, tributus, facilem effe eum, ac dilucidam conuenit, b Vt via bone interprete fit opus. Claritas verò ex fermone ipfo confi na que tilderabitur, no ex audiente qui fi fit linguæ ignarus, neg; nos tilsima, fic dictes assequatur, non protinus obscure erimus locuti : imb vox bona verò aperte ac facile, fi & verba vsurpemus vsu bene loque fima. Luciatill b trita, & copolitio fit dilucida, id est, naturali quoda ordi-nu. Vil. A. ne dilpolita Quocirca vitada penitus verba vetuftate defue- Gellyli.e.ca. ta, dure translata, & longe, nouiter cosseta, poetica, potissimű lo. Fab. ii. 8. in Grecis transposita & craducta quò non oportet, seriem in Oris vitia. longu dilata In fermone Greco, quadoquide cu fumimus tan- De hi, vid. minad cognoscedos authores, no perinde erimus de lognen- Fab.li. 1.ca. defoliciti vt de intelligendo Si cui verò tantu vacat, & per in- 19. genium licer, affuelcat eloquendi etiam facultati.

Animaduertend : funt in pueris oris vitia, vt corrigantur: wide malo velut quu vox est nimium gracilis, & tenuis literæ explicatio: quam xoiquo vitio qui funt affecti, is x oferau nominantur, contrarum hosourar. huic mareaquis, quu'pinguis est fonus, & appellatio litera d Vr aum rum crassior: quod in Sulpitio, & Cotta, Lucius Crassus apud Plorinus pro-Ciceroné notauit. Si verba ex gutture tanqua recondita de-montiauit mepromant, vt Arabes & Hebræi dicuntur, Lagto ficer quom meminide. in recessu oris vox audi ur,est coalostomia Aristoteles tria fa- Porphye in cit vitiole loquentium genera : 15 2000 words, qui literam ali e Su reprequam cerram exprimere no valent, quos Latinus fermo ble bration fibi for nominat. Yellous qui in pronuntjando literam prætere cum S. hareunt, seu syllaba, quos balhes, quibus Cicero difertes opponit ad immainu de Papyriu Petum τραυλούς, qui besitantes appellantur ος θός πεια que seripto estrecta pratio, & vitijs carens pronuntiatio, d Labdacismus tamen exprifit & Foracismus, quum litera ille vitra influm decorem ex- mi non pot ft. primintur. Sunt litera quibuldam nationibus peculiares, vt 1 lloc visio pliteram Brethrienles orebrd inculcabant, & Germani f si- abrave en. bilum sigmatis. Que vitia sunt ex consoctudine, tolli quest, nales; sie eque ex natura, corrigi poliunt, tollenon pollunt, Sed certe num profesions licet vique eo caute occultare, ne fæde existant.

C 2817022-

1 qual al.

Ne loquantur celeri-

Videndum ne pueri spiritum per raritatem dentium non recipiant, led reforbeant, neu præcipitanter confuescanc loqui neque institutor ipse exemplo illis sit ad celeritatem lermonis rapidam, ac volubilem. Sunt enim ludimagistri quidam qui se pro absolutis grammaticis habitum iri sperent

Vid. Fabili lib.I.

fi curiu quodam citatifilmo, verba non proferant, led effundant : quæ res magnam imprudentiam paritin vita, & ple. runque iummu dedecus : non enim potest mens volanti linguæ fenforum copiam necessaria suggerere, ita cogitur vel tacere turpiter, vel absurda & stulta esfuire : quod si hereat, nihil est deformius, quam in cursu illo mora, & difficultas ei cui omnia videbantur esse plana, seu prona potius. Sa. Vid Fab.li, tius est vetardirate, quam celeritate in loquendo pecceturin tardicate licet fæpe, quæ dicturus es præmeditari, in celerita-

I.cap.I.

te vix raro. Est tanien quiddain inter ca medium, quod confultissimum fuerit tenere : & expeditam quidem volubilem. que loqueadirationem, e la interim inconsideratam vt non improbarim in puero tanquam virorem ætatis, ita quum incipier adolescere, mitigabo, & reprima, ne incogitata verba, & in labris nafeentia consueleat fundicare.

Ex Fabio.

Scribendi exercitatio plurimum confert. Stylus (inquit Cicero) magister & effector dicendi optimus. Ergo postquam syntaxin didicerint, reddent vulgares orationes in Latinutu, & has viciflim in vulgare fermonem : led eas perbreues, quibus addetur aliquid quotidie. Idem fiet in Graco; quanquam in hit malim ve ex Græcis ad nos difcant, quam à nobis illhuc traducere.

De transferendo.

Advertendum, probe vim linguz vtriusque necesse est vt interpres teneat:exercitatiorem tamen effe in ea oportet,ad quam transfundit Sednec integrè verba possunt transferri, quorum omnino ignoretur fensus. Parum conuenienter Aristotelis volumina, qui philosophus non sit, interpretabitur, nec Galeni, qui non medicus. Exercebuntur itidem sententijs mag norum authorum difficilibus explanandis. Intentione ad eam rem vehementer est opus,ideoq; excitatur, arq; acuitur ingeniu, & iudiciu fit vegetius. Mira dictu res, esse nonnullos qui quod loqui sciant, idem ipsum scrip.um fi legant, non intelligent: quod accidit, vti ego quidem autumo, quia vagus animus ac spatsus satis habet ad loquendum intentionis, non latis ad intelligedum feripta: feiplum enim

LC-

reco

mer

gru

reg

cilc

len

me

re c

nei

fec

cin

the

m

in

fit

recolligere,& quafi cogere non sustinet. Accedet exercitamentis collatio scriptorum cum formulis in quibus congruant, in quibus diffideant: nam vastus vsus non potuit in regularum alueum cunctus corrisari. Scribent epistolam facilem, aut fabellam : dilatabunt exemplum , apophthegma, Vid. libros sententiolam, prouerbium soluent, & diffundent carmen nu- D. Laureniu meris aftrictum, atq ; cadem efferent absque numeris qua in Humpbredi re exercitauisse nonnunquam seinsum Crassus apud Cicero de Internem testatur:idq; Laurentius Valla, & Raphael Volateranus pretatione. fecerunt Homerum vertendo. Quod tanquam puerile tyrocinium probo, tanquam interpretationem iustam tantiauthoris non probo : præsertim quod eo traductionis genere, maxima gratiz pars præclarissimo operi detrahitur. Scribet in principijs pauca, accurate tamen, deinceps plura: compofitio enim ab anxio labore non venit, sed vsu potius, atque exercitatione attenta & diligenti, ne initio subtilia nos effugiant qua que ad rem maxime faciant, quum non credamus, Conservabunt que prioribus mensibus scripserint, ve seguentibus comparent, & profectum depræhendant, eaque infiftant, qua se prosecisse intelligent.

Non est statim puero ad scholam deducto disputandum: nam quid randem dicet rudis omnium fed tacitus rationem Diffutation scholz consideret, sedulóg; contempletur singula: postmo- nes. dum incipiet aliquid ab aliis condiscipulis sciscitari magis, quam altercari, aut inquirere. Hoc Pythagoras Samius reputans, annos aliquot iubebat puerum suum tacere, ne leui- Vid. Laerbus se questiunculis iactare consuesceret. Concertatiun- tium. cule postquam fuerint concesse, erunt initio crebriores, Vid. Fab.li. & de ijs quæ audierint. Aemulatio enimilla commouet I.cap.I. pueriles animos, nec finit orio obtorpescere. Idcirco Do. * Vr pueminus tanquam pueros Iudzos prouocat : vt de regno 1 is olim calesti cum gentibus contendant, sicut est in Epistola dant cru-Pauli ad Romanos, Ergo pueri laude & *præmiolis, quæ illa stula blanztas capit, tum repræhensione, & obiectu aqualis me- di Doctolindicentis, funt extimulandi. Prouidebitur tamen ne res res,elemélonge in odia, & rixas abeat. Certabunt contente, sed citra ta velint, acerbitarem. Paulatim hi conflictus in studiorum collatio. vt discere nem verrentur, & motus illi puerilium animorum sensim prima, Hoponent. Quandoquidem consultius est adolescentes nihil rat. Ser.lib. scire, quam ambitionis, & superbiæ mancipia fieri. Nemo 1. Sat. 1.

art

cer

fit

105

me

ce

ef

da

d

T

arbo-

nisi expertus, credat facile, qui, & quam feui, ac importuni affectus ab adolescentibus alantur insciis, tanquam vipera in fiau Et puerili quidem ætati præmiola, laudefq; tanquam lufus permittuntur, que adolescentibus nugas esse pucriles demonstrentur, haud secus quam nuces, aut equos arundi. neos, velligneos, ve erubescant iph eadem expetere, qui iam pueritie nomen exuerunt Præceptoris sententia atque vsus multum proficient vt illa vel nt contemnere nam quum iple in ea inuehetur fæpe dictis granibus, & oftender elle ridicue

Que porrò inter le conferent grandiusculi, hec erunt se-

la,tum verò vita fua,quæ dixerit, confirmabit

diorum, in- re. Quam conveniat canonibus cum víu, de anthorum ob-Dulos.

ter condifei- scure ac intricate dictis, de explanatione sententiæ, proueruerbij, apophthegmatis, fabulæ, historiæ, parabolæ: quæ o. rigo illorum, quæ mens, quæ accommodatio: de nomine viri, vrbis, montis, fluui, fontis, piquincia, animantis, ftirpis, lapidis, metalli: de vi vocabuli, & eius or ematione : de prolodia eius, & orthographia, de loquendi formula, de strudu. ra, de lege carminis: omnia hec quantum ætas illa ferer, & studiorum ratio Et quando homo à natura nihil est edo-Aus, omnia ei sunt doctrina, labore, vsu, diligentia excudenda: fallitur sæpe, & in diuersum abit, quam oporter: itaque correctio est omni tempore, omni ætate necessaria: nec debemus finere, vt aliquid adhereat vitij, atque inualescat. Sunt tamen nonnulla, que nondum capiet, ea in aliud tempus magister differat, præmonitis tamen discipulis, non ideo appiobari, que faciant, qued non reprehendantur, id enim condonari illorum infirmitati, venturum tempus, què opportunius parefaciat, cur displiceant. Nec defunt que ad presens in pueris probemus, in viris iam & confirmatis reprobanda. Sed in percipienda eruditione aliquid forte expediat distimulari, nec censeat culpam eis

Correctio.

Rede Fab: lib T-cap. 1. Non inquit ætatum im prudes, vt instandum omnem præstandam, mores certe omni vitio immunes protinus effe conuenit : non vt in ztate illa omnibus fuis numecerbe pu- ris absolutifint, sed ne praui certe, atque statim initio cortem, exige . rupti. Meminerit prudens inflitutor, quantum inter exordamqeple dientem , procedentem , & absolutum intersitenon id este nam ope- à puero incipiente requirendum, quod à unene longe in ram. vid. disciplinis & formatione morum progresto : nihil adeo este præposterum, ve fructum lam tum maturum exigere, quum

arbores germinare primo vere incipiunt ne irafcatur,& fuecenseat pueris, fi non eadem præstent, quæ iuuenes diu infituti, atque etiam interdum, fi Deo placet, idem ipie. Quo quum nihil fit aliud dementius, non defunt tamen preceptojes, qui id atrocibus minis , qui plagis , & verberibus à pue- Modus trarulis efflagitent, ipli verberari digniores. Seruet in cenfiira Bandi difcimodum, ne vel fe demirrat, vel illos efferat : non franget a- pulos. cerbitate verborum animos, nec feueritate confundet. Inter operis alicujus exordia, puta quum aliquid incipient Latine effari, aut ftylum mouere, conniuendum eft ad errata quædam, que fpes fit paulatim polle emendari : etiam laudibus arg, approbatione tanquam subito calcari excitandi ad curfum, ne fi noui statim ac reneri irrifione præceptoris, aut fodalium pudefiant, despondeant animos priusquam periclitentur vires:nihil enim audebunt ageredi retardati eo metu. nealis rilum de se præbeant. Prouectiores nonnunquam de co landandi, quod institutor præfertur, fore vt quandoq; displicear. Atque id temperamentum in emendando ac corrigendo fernabit, vt etiam fi nonnulla parum evacta tranfmittat tacitus, nihil tamen affirmet ita elle, que à discipulis ipfis fecus habere poffic deprehendi: magnopere id authoritatis pondus eleuat. 110 211ft

At verò quoniam hominis ingenium ab incitatis animi morbis ad peiora deprimitur, coercendus est incensultus ille motus, & compescendus reprehendendo, castigando verbis, & quum opus est, verberibus : vt belluarum more reuocet eum dolor, cui ratio non est saris: tametsi liberalem hanc castigationen, quantum fieri possit, esse malim, non asperam, aut feruilem : nifi eiufmodi fit ingenium, ve officij fui plagis fit ranguam mancipium admonendum. Pucris, & ijs qui pue rili funt natura non admodum sese magister familiarem præbebit : de quibus illud est in comædia : Nimia familiaritas contemp'um parit, Erit ergo grauis fine acerbitate, & mittis fine diffolutione: non minabitur, nifi quum res flagitabit: nec conuitia ingeret in pueros, vnde illis prompta ad maledicendum facultas arque exercitatio. Post minas nisi puer obtemperarit, vapulet, sic tamen vt tenerum adhuc corpus culum acrirer in præsens doleat, nihil deinceps sentiat incommodi. Nullo modo ita se gerar, ve assuetaciat pueros minas aut reprehensiones suas contemnere: quas velim ne ex-

Cassigatio:
aliter, & rectius Fab.
lib.1.cap. 3.
Si cui, inquit, est mens tam
illiberalis, vt obiurga
tione non
corrigatur, ijs etia
ad plagas
(vt pestima quæq;
mancipia)

iu

ft

t

j

muia

a Cum par- tra tempus consumat, reservet semper opportunitati, que rewulum ver. bus omnibus gratiam & pretium conciliat. Tum ne velut cal. beribus cae- lum obducant verberibus. Grandiusculi coercendi quidem geris, quid rarius plagis, interdum tamen Plerunque verò metu acremueni fa. uerentia præceptoris, & graujum virorum de academia, qui velut testes adfunt, atque spectatores virtutis, aut vitiorum cias, &c. Fab l.r c.3. vniuscuiusque Hinc respectu patris & propinquorum.

Commenda-MIS.

Indicandum quanta fit in studiis dulcedo, que voluptates. tio eruditio- quam folida, quam perpetua, quam diuturna, quibus nulla omnino valcant comparari: præterfluere reliquas omneis,& effe dilutiffimas præ his: quod fi etiam viaticum fenectutis rerum peritia: quantum ad vniuerfam vitam præfidium, fige ornamentum quæratur rebus lætis, fiue folatium afflictis: contra que tenebræ, & quæ mala tam perniciosa ex ignorantia nascuntur, quas omnes ad res non poterit cuilibet no amplissima suppetere exemplorum copia. Subinde admoné. di,vt quæ de moribus audiunt, ne ita accipiant, vt historiolam quampiam, quam fatis est audiuisse: hunc esse animorum pastum saluberrimum concoqui & digeri oportere, & in animi substantiam converti, quod ni fiat, ve cibum in corpore, ita res merales animo officere. Veniat illis crebrò in mentem præsidentis mundo Dei, nos omnes venturos per mortem ad eius tribunal, cui nemo excipitur: mortem ex zquo instare omnibus, minari omnibus, vbique præsto este, ac impendere: eodem momento adolescentes & senes efferri. Habebit præceptor communes aliquot locos breues, & maxime efficaces aduersus angula vitia, quis illa ætas infestatur, quam instituendam ac formandam recepit, vt adducat vitium vel in odium, vel in contemptum.

Ad pietate excitandi.

Recreatio-

res non folum finite funt, verum imbecillæ admodum, ac tenues, concedende sunt illis quædam refectiones, ac reparationes, ve diutius labori sufficiant: alioqui exiguo tempore exhausta, nihil deinceps valerent. Exercitamenta corporum crebra fint in pueris, nam ætas illa incrementis indiget, ac confirmatione roboris. idcirco nec premendi funt nimium, nec ad opus vrgendi, sed permittenda laxamenta intentionis, o ne studia odiffe incipiant priusquam amare: sic tamen vt ne ad spurcas voluptates delabatur, vnde studia ipfa infestius oderit. Miræ libertatis est humanum inge-

Sed quatenus & animorum & corporum noftrorum vi-

o Sunt verba Faby, li. 1.C49.1.

nium, exerceri se patitur, cogi non patitur: multa ab eo faci-

le impetres pauca & infeliciter extorqueas.

Lufus fint, qui honestatem habeant cum iucunditate con-les optimi. iun cam, quales pila, globus, curfus. Si Cicero ciui fuo hone- vid Fab.lib. flos ac moderatos lusus præscribit, quanto magis philoso- 1. cap. 3.60 pho à nobis præscribi par est? Omnia fiant sub oculis senio dialogum de rum aliquot, qui illis sint venerabiles. His lufionibus hoc fi- caus. Corru. ni dabitur opera, vt corpus vegetetur, non vt ferociat. Vale- eloquentie, tudinis ratio vniuei la co pertineat, ve valeat mens, & fit, qui Tacito quod ille porissimum à dis precabatur, mens sana in corpore adscribitur, fano, tum vt reficiatur, & recreetur animus, quò ferendo fit pag. 775. oneri quotidiani negotij. Latine inter ludendum loquentur, flatuta illi pœna ex ratione ludi, qui patrio fermone eritvius. Latine tacile loquentur, ac proinde libentius, fi omnino quæ ludendo fint dicenda, explicata habeant à præcentere bonis, & proprijs verbis: inuiti enim eloquimur, que nos improprie aut inepte dicturos metuimus. Ac quum tempus exercere corpus non finer, aut quibus vel non licebit, vel non libebit, magno oblectamento erunt fermocinationes festiuæ & suaues : cuiusmodi fint fabellæ, aut hifloriole, aut eiusmodi narrationes iucundæ, lepide, argutæ, facetæ : eodem referuntur dicta vel fuse vrbana , vel breuiter falfa & ridicula. Permittendus interdum quoque lufus foliorum longiusculus, qui ingenium & iudicium, & memo. riam exerceat, quemadmodum etiam latrunculorum, & acierum: habebunt porticus vel laxa atria, quibus se reficiant pluuio tempore: Prima ratio erit ingeni) ac memoriæ, quæ nimia curatione corporis opprimitur. Sapienter quisquis dixit , magna cura corporis , magna eft animi incuria. Sic tamen ne corpus neglectum, iquallore obducatur, ac fordibus, quo nihil sit valetudini, atque ingenio inimicitius.

Victus ratio & ad mentis acumen, & vigorem memoriz plurimum in omnem partem confert, vt moderata sit, da. vidoneis temporibus, vi congruens temperandæ cuiusque institutioni, ne noxius aliquis humor radices agat in corpore. Exucci humectantibus vtantur, pituosi calidis & arefacientibus; melancholici contrariis naturz illi, quæ extenuent spiritus, achilarieres reddant, quibus vinum paulo concedatur largius, quemadmodum Sapiens Hebraus con-

Iulus, qua-

Victus que ratiohaben-

fulie

do.

du

qui Eta

cæ

gu

a

bi

n

Vid. Eccles. fulit , dandum vinum mæfis : biliofi refrigerabuntur, & tenuiffimis fritibes erunt craffiuscula tum ad valetudi. 10. 19. 1. nem salutaria, tum etiam ad cohibendam iudicij vim, ne Tim.5.23. subitò in præceps feratur : que vitio multum infestantur subtilia nimium ingenia. Adolescentes ne subducantse. nam vel magnas sponsiones ludent, vel scortabuntur, ve euiusque erit ingenij procliuitas. Hactenus linguarum insti-

Authorum differentie.

Arbitror iam à me expectari, ve quibus ex fontibus hauriendam eruditionem hanc existimem, aperiam : faciam equidem pro virili portione mea. Sed de authoribus tamen in vniuerlum quædam funt mihi præfanda. Scriptores non T. Qui nefunt omnes eadem metiendi regula. Sunt qui in tradendis fuis ordinem quendam funt fecuti, & methodum breuem ac 2. Dui mi- dilucidam, atque ad percipiendum facilem : hi funt non monus necesa dò relegendi, sed edicendi quoque ad verbum. Alij exactè quidem perfecuti funt susceptum argumentum, sed vel fusius tamen, vel perplexius, quam expediat additcenti. hicrele. gendus est quidem, non tamen perinde ve prior verlandus,& terendus manibus. Alios suffecerit legisle. Sunt quos nihil necesse sit legi, sed in bibliotheca tantum seruari ad coni. lium, quum vius po'cat.

ry.

ceffary.

A quibus authoribus abstinendu.

Ante omnia arcendus puer ab authore, qui vitium potest fouere ac nutrire, quo is laboret : vt libidinosus ab Ouidio Scurrilis à Martiale, Maledicus & subsannator à Luciano. Pronus ad impietatem à Lucretio, & plerisque philosopho-3. Qui fo-rum, Epicureis potissimum. Gloriosulo non multum cenweant das-feret Cicero, nis ostendas, vel quo pacto possit quis semetcendant vi- ipsum citra odium laudare, vel quemadmodum ne in maximis quidem viris, & omni penè laude maioribus gloriationem feramus. Veniat iam ad lectionem gentilium, tanquam in agros venenis infames præmunitus antidoto, per pietatem homines iungi Deo: cam este à Deo tradiram, que homines excogitarint, plena esse erroribus: quæ contra pietatem fint, ex vanitate hominum orta effe, & imposturis diaboli hostis vaferrimi: hoc sufficiet in genere absque explicatione. Meminerit se per gentiles iter facere, id eft, inter ipinas, inter toxica, aconita, & peftes præfentissimas, ve ex eis sola sumat veilia , reijciat cetera quæ nec iple anxie ferutetur, nec præceptor laboret explanan.

tia.

rium

do. Bene Laurentius Valla de verbo quodam obscæno, imorari malo, quam me docente fciri: Itaq; anertat potius, quanum poterit longissime, & ad fensum magis syncerum traducat. Hæc prefati ad authores accedemus linguæ vtriufque. In quibus funt, qui orarione scribunt numeris aftri-Ha , alij foluta , quam profam vocant , & pedeftem : priores poete nominantur, quorum concentus artis est musicz, materiam nullam habent certam, ficut nec reliqua, De poetis. que à Græcis opfara nuncupantur, ve grammatica, diale. Aica, & ars icendi. Magnum est ia ea leuamentum animorum ex harmonia & concentu. Sed propter ea, quæ fibi prisci poetæ desumpserunt canenda, multis in suspicionem ars venit correptelæ, quibusdam in odium quoque apertum ac professum : de qua quæstione tamets longa gue ex disputatio est, & varia, tamen !ententiam nostram aperiemuspaucis. Equidem quod ad versum attinet, dulces itlos effe censeo propter eam congruentiam, que est melo. diz cum animo humano, de qua dicebam modò. Sunt in verbis fiue propriis, fiue translatis grandes, lublimes, splendidi, habent ingentium virium argumenta, habent affe-Auum admirabilem expositionem, que energia dicitur: afflant magno quodam & excello ipiritu, ficut & afflantur ip. fi, ve vel supra ingenij, ac naturæ sue captum videantur af Eft Deus, furgere. Sedihis tantis, & tam suspiciendis virtutibus admi- inquit cork stasunt vitia non parum exitialia partim picta atque expres- quidam, in la partim etiam commendata. Que sunt huius generis, ve- nobis, agihementer possunt nocere, si quis habeat fidem dicenti, & tante calenescio quo pacto impetrant fidem suauitate versus in pecto scimus illo, ra audientium blande illapli, Picta verò alia funt animi, alia fedibus 2corporis. Animi non perinde nocent, nifi fi addatur facien. thereis spitis authoritas, ac exemplum: quam ob caulam pulsus fuit Ho. ritus ille merus è Platonis republica, & Pythagoras viville se apud in- venit, Est feros illius animam retulit de arbore suspensam, & circun Deus in datam colubris, ob ea, quæ de dijs finxisset, multo sane in- nobis, sunt commodius acceptam, quam Sylius Italicus, confpectam à & commer. Scipione Africano fabulatur. Et si potuit hoc quidem olim cia cœli. nocere, nunc non adeò potest, quum sciamus scelerosos oc. ac facinorosos homines deos illos fuisse, calamitatem meritos, non cælum: possunt tamen lædere si addatur operæpretium, quod illo ex flagitio consecutus est quis, velut impe-

ma

po:

CET

[ar

eri

al .

pra

qu

ba

lui

qu

TU

þ

2

ru

m

pe

re

q

d

C

1

1

manum

rium per fraudem, aut hominum cædem. Corporis vitia vel

Liber de Le-Rione Poetarum. Scen. 5. inquit, vbi inerat

Plutarchi

commemoratione ipfa mentes corrumpunt. Quærat aliquis. Quomodo igitur legendum? Quomodo colligendæ falutares herbe inter tot noxias? Qua cautione inter spinas incedendum? An potius spernendi arq; abijciendi in totu? Plutarchus Cheronæus librum scripfit de lectione voetari, in quo nihila. * Sie Che- gitaliud, quam concinnare ac condire venenum, quò minus rea apudco. fit sumentibus pestilens, ve quum periculosum boletum antimicum, Eu. doto emendatur. Quid opus eft? An non est cossilitius venenu much. Aft. z. nullo mode attingi? Et fortaffis hoc in illis poëtis prestiterit. atq; eo magis, quòd exiguum certe adferunt adiumenti fine ad arres, five ad vitam, nec ad linguam quidem magnum. Do. Suípedas ta- de quidem præcipit Plutarchus, adde etia prudéter, vt folet, bulam quan- quò fi quis attigerit, minus lædatur: quanquam funt no paudam pictam, ca,quæ antidotum afferunt infirmum, vt quum iubet admopictura hac, neri pueros poefin effe picturam. Quid tum Et illa ipfa pictura Jouem quo quam cernimus, fi fit " obscæna, presertim subriliter, & artifipacto Danae ciose expressa, num non animos contaminat? Nec immeritò mifisse aiunt eiuscemodi & pictores, & picturas, sapientes homines de cigremiumin- uitate volebant cijci. Tum addit poetas ipsos in rebus turpi-brem aureŭ, bus subsignificare, neutiquam probare se illa. At non omnes, Egometquo-imò quidam apertè comprobant, vt Ouidius, Tibullus, Caqueid specta tullus, Propertius, Martialis, & eius notæ: alij obscurissime re expi. & quia cofimi carpunt,ac improbant,& per nutus,quos intelligant perpaulem luserat ci. Iam verò sententiis turpibus opponendas præcipit hone-Jamolimi lle stas aliorum sententias, tum alios aliis derogare ait fidem. ludis, impen-Quid porrò facias, fi bonz fen entie non fint ad manum? nimus gaude Quid quod malæ sententie procliuitatem pro se habent nabat mihi, turæ nostræ ad malitiam,vt efficaciores fint,quam bonæ Eo Deum lesein denig; deducit rem, vt confiteatur nocere lectionem poëtahomine con-uertifle, atq; rum,nisi cautiflime vtaris. Id si ita est, non videtur attingen-uertifle, atq; rum,nisi cautiflime vtaris. Id si ita est, non videtur attingenper alienas da puero, quem illhic Plutarchus intituit, sed iam grandio. tegulas ve- ri natu, & fanis opinionibus imbuto. Quibus de causis ac ranife clancu- tionibus sic videri posset faciendum. Quoniam quidemin lum, per im-plunium fucu eis & dulcia, & pulchra, & magna, atque admirabilia insunt factum mu-multa, non tolli oportere, fed repurgari: non amputari affelieri. Arque chum membrum, sed medicamento adhibito curari. Obsco-Deum? qui na in totum rescindantur, tanquam emortua, & pertractura templa celi in contagiem que tetigerint. Scilicet intolerabile faciet hutu concutir. Ego homuncio hoc non facerem?ego illud verò ita feci, ac lubens.

manum genus iacturam, fi ex spurco poera parte abscindas poxiam, & id facias in libello, quod in tuo ipfius corpore faare non dubites, fi res exigat ? Detruncauit Iustinianus Ce- Vid. Prolefertot iuriscosultos, & nefas erit ex Ouidio detrahi eos ver.. gomena de fus, quis adolescens fic nequior? Imò vero amissa sunt tot libris turis. philosophorum & sacrorum authoru monimenta, & graue erit, ac non ferendu facinus fi Tibullus perear, aut ars amanai Nasonis ? Vuque non de præsentibus modò, ac posteris praclare merebitur, sed de poetica arte, ac poetis ipsis, quifquis cam repurgationem ent aggressus : haud aliter quam de hortis, qui venenis illiune eruncatis, folas reliquerit herbas salutares. Ita & ignominia erit poetis detracta, & malum virus legentibus. Catera autem quum pingent, sciant, Poeta puiqui legunt, picturas effe & hominum fæpenumero pessimo- gandi. rum Quum deos audient, cogitent hos effe reges, quum heroas, proceres: quum homines, plebem. Interdum deos puter accipi pro illa vi qua illis attribuitur : vt luppiter, Regni sit maiestas, Minerua, sapientia, & consilium, Mars belli importus, Mercurius, interpretatio, Apollo, dulcis quædam peritia. & lux mentis. Ipfis quoq; poetis fides elcuanda, mulrum quidem valuifie cos natura, ac spiritu, sed homines tamen tuife mediocri iudicio, doctrina verò & viu rerum fæpenullo, aut certe perquam exiguo: tum animi perturbationibus obnoxios ac feruientes, vitijs inquinatos. Succur- Unde tanta retforraffe alieui demirari, vnde igitur tauta illorum autho- poetari aumas non in vulgum folum, fed ad scholas etiam sectatorum theritas. fapientiæ? Cuius rei hæ funt caufæ. Fuerunt primi & antiquistimi scriptores, ideóq; poetæ dieti : multum vere ab omnibus defertur veruftati. Suauitas dictionis conciliauit fi- 1. Antiqui, dem, quandoquide facilitis credimus, que libenter audimus. 2. Sloquen-Quimq; homines viderent semina disciplinarum omnium tes. inillorum libris elle fparfa, crediderur absolutos eos este in 3. Discipliillis omnibus. Nullum est enim humanum ingenium quamli- nis infiructi. bet focors, & ab institutione humanitatis remotil, quod non femina artium omnium quædam a natura acceperitifine reipfaillhine fint ea, fine potestate, de quo non disputo. Id verb fimperitis & tardishominibus contingit, quanto illis magis, qui ingeniorum effent præditi acumine, atque acrimonia ? Idque in nostris poetis experimur, qui carmina vernaculis linguis componunt, quos quum fciamus elfe homines

non

ta ha

- prop

pria

Varr

quos

ciuit

pric

dice

phra

ling

ca,

fife

Val

art

bi,

mai

chi

dus

ver

ad.

fle

fat

tan

rur

(o)

rùi

cu

lin

da

qi

n

VI

pa

tic

non

tis.

imperitiffimos, tamen ea fuis carminibus videmus illos in-Semina ar- ferere, quæ eriam ipfi admiremur, qui illos nouimus: & quitium et am bus indoctis aut ignoris facile perfuadeant le in omnum arin homini- tium genere magnam & diuturna operam collocaffe. Arabus imperi- tum accepimus astrologiæ imperitum, & Nicandrum Colophonium hominem ab agro remotifiimum carmina illis de rebus ornauslima conscripsisse. Accedebat afflatus divini numinis, quo credebantur infligari : ideo illoru dicta non acc piebantur aliter, quam Dei per hominem ceu per fiftalam loquetis. Philosophi verò recepta authoritate abusi funt, ad persuadendum populo, quod vellent Et quia inflamma. batur illoru animus, longeque, ardore illo excrebat fele na. tura, quæ ex illis depromplifient, putabant le tanquam naturæ doctrina comprobare.

Authorum nomina.

De arte.

se autores tores.

Latine liuque autho-765.

Sed dicamus iam de fingulis nominatim. Ad formulas primorum rudimentorum habet institutor ex veteribus Donatum, nouos autem Nicolaum Perottum, Sulpitium Verulanum, Antonium Nebriffensem, Aldum Manutium, Philippum Melanchthonem, sumet quem volet, pares esse in tradendo video. De constructura indigemus exactiore aliquo opere, & deuincto numeris, quo melius commendatetur puerorum memoriæ. Nam quæ nunc quidem extant certè, vel exempla funt solum absque canonibus, vel canones à quibus excipiuntur plura, quam ipfi compræhendant: opus effet ei, qui id veller præstare, lectione atque observatione longa, & diligenti, authorum Latinæ linguæ : fed plurimum Grammati- arbitror adiuuari posse sex libris Thoma Linacri de emendata structura, item Mancinelli thesauro, & libris de non & instaura- vulgari literatura Lanciloti Passij. Intered tamé vtentur pue. ri præceptis Antonij Nebrislensis, vel Philippi Melanchthonis:adiungent libellum de constructione octo partium, qui nomine Erasmi circun'ertur, quem Gulielmus Lilius peperit, Eralmus concinnauit. Latina lingua, vt alia quæcunque, ex populi vlu folebat olim disci, ea postquam in ciuitate est corrupta, ex authoribus peti est cœpta,ijs scilicer, qui à Catone Censorioad tempora Adriani Cæsaris scripserunt : vt primus eius author sit is ipse M. Cato, postremus Suetonius Tranquillus. Hic est illius tanquam vitæ cursus : Pueriria fuit sub Catone, senectus sub Traiano, & Adriano, atas optima, & vis, vigórque illius, circiter seculum M. Tullij

non quin & cartii qui secuti deinceps sunt scriptores multa habeant apra, speciosa, exculta, arque exornata, quum proprijs in verbis, tum in translatis, & quibusdam ceu for- Lingue Lamulis dicendi. Sed nescio quo pacto maxime videntur pro- tine progresa pria & naturalia que funt eui Ciceronis, in co iplo, in M. fus & defe Varrone, C. Cæfare, Sallustio, T. Liuio, Vitruuio : post dus. quos Latinus fermo ad luxum eft & delitids cum moribus civitatis conuerfus, vt fucata fint magis & adumbrata, quam pricra illa: & delectare porius voluific cos apparcar, quam' dicere, autanimi fenfa loquendo exprimere. Itaque quan= umfieri poterit dabitur opera vr illius fint feculi verba', & phrases: non tamen in hac egestate & difficult tibus Lating lineuz repudianda funt, que posteriores attulerunt, Seneca, Quintilianus, Plinius, Tacitus, & corum aquales : nififorieflet sententia obmutescere in tanta multitudine ac varietue rerum, de quibus est singulis horis loquendum in artibus & tota vita. Qui authores funt Latina lingua pro. Latini aus bi, hinon omnes idonei funt grammatico : quippe qui de tores idonei omnirerum ac disciplinarum genere differunt, quò gram, grammatimaicz vel fludio us, vel effe profestor non aspirat : neque co. enim cognitione artium omnium professor vnius obruendus est. Qui verò in contemplatione ciulcemodi rerum verlantur, ij grammatici illhinc annotent, & excerpant, quæ adillius inquisitionem pertineant. Ex quibus vniuersis confleur dictionarium Larinæ linguæ, quod nullum est plenum Dictionarit faus & justum. Istudque fir duplex, alterum enumeratione Latinum. tantum vocabulorum, breui interpretatione adiecta, alterum copiolius dictis authorum intermistis : qued faciet, non folim ve fecurus fit lector, & expositione acquiescat, verum ve sciat quoque quemadmodum vsurus sie, quod forte eum fine exemplo laterer. Expediet in quaque etiam vulgari lingua geminum puetis tradi, vnum quo Latina verba reddantur vulgaribus, al erum quo vice versa vulgaria Latinis: quodin nostro sermone Antonius Nebrissentis fecit : opus Ant. Nebrisse non latis exactum, tyronibus magis, quam prouectioribus vtile. Ex dictionario absoluto, & tanquam suis omnibus partibus confecto iam & pleno decerper magister, quæ quotidiano fint vsui necessaria; ve appositas voces ijs, quæ pueri velint elequi, colligat, quorum primordia erunt à leibus, quæque ætas illa facile sustineat, vepote à lusioni-

deci

rum

coh,

ab t

חנות

reg

dru

fect

Ch

ele

tra

rec

ti

A

d

ti

fa

G

de

bus sensim ad maiora procedetur de domo, & tota supelle.

Etili de vestimen; is, de cibis, de tempore, de equo. & nau, de Ratio trade. templis, de calis, animantibus, flirpibus, de civitate & repudi vocabala blica. Condient hæc iocis salsis, fabellis scitis, ac lepidis, exé. plis arq; historiolis incudis, paræmijs, parabolis, apophthegmatis, sentétiolis acutis, argutis nonnunquam & grauibus: ve sie libentius hauriantur, & magno cum fructu non lingue tantum, sed etia prudentia, atq; vsus vite Sunt tamen quadam artium propria, ca no curabit attingere : vt de caufis rerum naturæ, de medicamentis, de legibus, & iure ciuili, de quantitatibus mathematicis : relinquer hec, atque eiu modi fuis quæq; artificibus, magis verlabitur in ijs, quæ funt vitæ communia, quibus nulla ætas, nulla conditio, nulla professio eximitur : qualia sunt fere qua modo connumerabam Interea verò dum dictionarium eius generis non habemus institutor iple ex sua lectione hac, vi poterit, ad vilitatem discipulorum annotabit. Tuni exhibebit faciles authores res dif ipu- capeui luorum aptos, vt apologos, quibus delectatur eras illis proponen. la, & rebus folidioribus paratur. Verficulos castos & sim. plices, vt Catonis, qui sunt elegantes, & cordatissimi, Michaelis etiam Varini, philosophorum irem ententiolas, qua omnia edifcent, Sequentur epistola Plini Cacilit qua flosculos, modósque dicendi habent, & conueniunt illi comitati scholastica, ijsque omnino rebus de quibus studiosi homines & colloqui inter fe consueuerunt, & scribere : ita vt fint qui ea gratia multas earum ad verbum ediscant, quidam etiam eiusmodi dulcedine ac verborum delitijs capti Cicero. njanis prætulerint, quod penè est nefas. Sunt & epistole quædam Ægidij Calentij mire festiuæ, quious pueri valde oblectarentur. Ad varietaiem & copiam verborum exponet librum Erasmi de copia prioreni. Tum de recta pionuntiatione in genere, tiaditis fumma quadam universalibus nore mis. Hinc de figuris ex Quintiliano, aut Diomede, aut Mancinello, aut ioanne Despauterio: quem in vium rabula quandam Petrus Mosellanus contecit, que parieti affigi posfit,vt deambulan i ftudiofo occurrant, & quafi ingerant le oculis. Incipiet his ftylu mouere, ita vt alienus fit prorfum, & magnam habeat licentiam ex alienis non verba tantum, fed longes quoq; fententias,& periodos excerpendi : in quo spectabitur quam apiè suis interlerat. Sequitur alter liber

Verborum copia quo modo campayanda.

de copia rerum Erasmi. Tradetur hie summatim cognitio re- Loca & terum gestarum, temporibus per notas quasdam distinctis, & pora,quo orcongnatis, ficut in vijs folet fieri: vt ab Adam ad Eluuionem, dine trabhac ad Abraam, vinde ad Mosen. Tum ad bellum Troia-denda. num, ab hoc bello ad Romam conditam, hinc ad expulsos reges, inde ad Romam à Gallis capram. Tum ad Alexandrum Macedonem, deinde ad primum bellum Punicum, ad secundum, ad tertium. Iam ad Syllam & Marium, postea ad Christum natum, à Domino nostro ad Constantinum, ad Gothos'déinde, tum ad Hunnos, ad Carolum Magnum, ad * Ruilonielectionem imperatorum, ad Gotifridum * Byllonium, ad um. transitum Turcarum in Europam, ad captum Byzantiu, ad recuperatam Granatam, postremò ad imperiú Caroli quin- Lettio autifub quo agimus:generatim in fingulis spatijs exponet,quæ thorum. bella infignia fint gesta, que memorabiles sint verbes con- a Vid. Cic. fructz, qui homines clari vixerunt. Addet his etiam breuem de clar ora: descriptionem orbis primum vn.uerfi, & maximarum par- de orato.l.z. tium, tum provinciarum, & quid in quaque commendatum @ 3. b Lib.10. famz. Vtilis ad hoc Pomponius Mela.

lam hic accedet ad puriores illos scriptores, & imitatio- cap. 1. paulo nedignissimos: diu enim sequendi sunt ij, qui sequentem ante finem. non fallant, donce affuefacti horu ductui, fine perículo pol- c Scipione limus & alios audire. a Cæsar quotidiano sermoni egregie Aphricanu, vuliffimus, cui Cicero laudem tribuit puri & incorrupti fer. ut Fabius monis Latini, &b Quintilianus elegantia, cui proprie flu- lib.10.c.1. duife illum teftatur, tum Cæfari ad unche Ciceronis ipilus d At Varepistole familiares : simpliciores sunt tamen, & vsui magis ro, Stolonis congruentes, quas ad T. Atticum scripsit, nifi quod funt in fententia, eisquædam obscurissima, pareim sic scripta ab ipso Cice- ait Plauti. rone de industria, partim vitio atque ignorantia temporum no fermo. ita deprauata, ve restitui iam non queant. Terentij fabellæ ne Musas propter elegantiam sermonis scribi putabantur vel à Sci-locuturas pione c Amiliano, vel ab eius amico C. Lælio, is qui sapiens suisse, ii lavsurpatur. C. Cæsar Terentium puri sermonis amatorem tine loqui vocat. Minus mnlto eft d puritatis in Plauto, antiquarius eft vellent. enim, licentiose indulg et sibi personis seruorum, quiim e Vid. Posrifus, & exhibarationem theatri, atque hine multitudinis ap-feum.l. t. plausum peruersitate etiam loquendi captat, sed neque in Biblioth, Sesensis est syncerior. Ex veroque cuperem o resecta, que pue-lest p 108. tiles animos ijs vitijs possent polluere, ad quæ naturæ quasi Rom.edit.

Poete.

colica.

I. Comici. 2. Tragici.

nutu quodam vergimus, Peetarum lectio magis ad vegetandum ingenium pertinet, & ad stellas illhine qualdam, &velut infignia orationis peteda, quam ad alendum corpus fermonis. Comici verò propinquiores funt pede tri orationi, quam versui. Tragici inter eos sunt medij, multa habet gran. dia turgidiora etia quam expediat comuni fermocinationi: plurima tamen, quæ aptè ad vium queant applicari. Lating linguz folus remafit Seneca tragicus: credo prifcos non conferuatos, quod rudes cos a que impolitos effe existimarent nec tanti elle illos describere. Simul cum poetis discet toram ratione prolodie, & quantitatis syllabarum exactius iam& I gili Bu- fubrilius. Audier Virgilij Bucolica:in quo opere est illud animaduertendam, quod in omnibus dragmaticis, ideft in quibus loquetes personæ inducuatur, esle quædam verba,& dicendi formas potius ex decoro perlon z, quam ex synceil tate lingua, vt authores aliter dicerent, fi fua non aliena perfona vterceur. Quod magis vsu euenit comicis, & ijs qui delectationi serviunt lectoris, quam serijs authoribus : idque videmus quotidie in linguis vulgaribus fieri. Quocirca non femper ex Plauto argumenta fumenda funt ad comprobationem Latinitatis, sed neque ex Terentio, quanuis hicelt in co parcior, neve ex Theocrito ad Doricam dialecton, aut ex Virgilio in Egloga, de quibus ia datum est à quibusqum, qui vrbani videri affectabant:

Diem hi Dameta, enium peeus? an ne Latinum? Non, verum Azgonis : noftri fic rure loquantur.

Oni poete explicandi.

Ignari vel diffimulantes captaffe Virgilium gratiam rufticitaris, quod & Theocritus fecerat indulgentius Hincodas Horatij explicabit aliquot. Adiunget poetas Christianos, antiquum Prudentium, & qui ætate hac scripfit Bapristam Mantuanum, magis copiofum & facilem, quam terfum, aut lublimitati argumentoru respondentem: etsi in Prudetij carmine funt etiamquæ defideres. Post hæc sequetur Georgica Virgilij, & Politiani rusticus. Hic incipiet ipse carmen pangere. Enarrabit institutor ad cognitionem fabularu Meramorpholin Quidit, & fex libros Fastorum, non enim ver nerunt ad nos plures. Sele gentur Epigramata Martialis nonulla. Addet Perfium, quem dignissimu legi antiquitas cenfuit, vt * Quintilianus, Martialis & D. Hieronymus teftatur. Hisfuccedet Æncis Virgilij grande opus, & plenum graus tatis,

Multum & verz gloria qua-HIS UNO IEbro Perfius

meruit, lib. In.cap. pri-

29Q.

tatis, ac rerum bonarum, & quod Iliadi non concedat. Lu-Lucani vecani carmen plurimum habet virium, vt etiam bellicis sint ra laus. Arpropè pares, n'e prælia videatur canere, sed committere, & dens est és
intonare classicum, codémq; ardore arma scribere, quo Cx-concitatus,
far trastauit: ita vt illum quorundam aures tanqua sonum Fab.lib. 10.
vastum ac immodicum non ferant.

vastum ac immodicum non ferant.

Illud ramen non ignorandum poësi operis succissuis stuIngenium
dendum, sumendámque cam non vt alimentum, sed vt condimentum. Ingenium verò poeticæ appositum illud censemus, quod ingentes habet impetus, quibus interim supra solitum & ordinarium naturæ suæ modum assurgit, celsosque
ac penè cælestes spiritus elatione illa concipit: vt non grandes tantummodo, viuidasque sententias mentis acies intueatur, & colligat, sed in numerum constringat, harmoniam ex

animo fue hauriens fupra corpus concitato.

Exhistoria libros aliquot degustabit Liuij. Prælegetur Qui histoitemei Valerius Maximus, qui ad orationis picturam multa ric: legendi. ornamenta adferre verború ac sententiarú porerit, quas haber initio & fine cuiulq; capitis fortaffis concinniores quam interdum deceret grauitatem exemplorum. Postremu locu obtinebunt Orationes Ciceronis, in quibus funt ornamenta, Cicero. lumina, & virtutes omnes dicédi: è quibus deliget magiller, quas velit suis enarrare, neq; enim persequi omnes couenit. Ex his que polui, ediscet ea discipulus, que institutor preferipferit, sed quicunq, authores enarrabuntur, semel atque iterum per hebdomades fingulas de moribus audient nonnulla,quæ vitijs auditoru medeantur, vel vt pellantur, vel vt ne inuadant, atq; inualescant, Hac quidem magister enarra- Qui disci bit iple per le discipulus post prima illa rudimeta vbi clarius pula leoraliquid coeperit in literis cernere, privato fuo fludio hos le- sum legendiget. In arte grammatica Thomam Linacrum, à quo multa funt Latina lingua mysteria ostensa, ac sine impierare prodita. Tum duos Antonios, Nebriffensem, & Manciuellum. Adelegantiam vocabulorum primum omnium Laurentium Vallam. Superstitiosus est ille quidem certe in quibusdam, Valla. sed disceribus perutilis Quum aliquid negat in authoribus haberi, fustinendum indicium in præsentia, nec vtendum co quoad apud scriptorem indubitata fidei legeris. Addet huic aliquos ex ijs, qui authores illos interpretantur, quos magifer enarrabit, ve Seruiu Honoratu, aut similes. Hadrianus

Budeus.

et Lib. 8.

apud Fab.

. Fabius

Oc.

cab. 1.

Cardinalis collectione illa exemplorum non parum proderit : eth est in docendo parcior , quam oportebat : satis fecific se dictis authorum congerendis ratus, ab enarratione difficilium caute manum continuit. Gulielmus Budaus vtroque opere in pandedas, & quinque libris de affe plurimum opitulatus est rei Latinæ elaborata illa scrutatione re. rum ac verborum linguæ vtriufque. Authores Romani fermonis diligenter eugluendi: nam fi id fieri inbebant prisci illi, quibus fermo hic, quem nos arte confectamur, haustus erat cum lacte, vt ex illorum lectione exculeretur lingua, & copia atq; vbertas proueniret, quid nobis cenfes faciendum. quibus est ascititius, quique illum guttatim colligimus ? In historia le get Liuium, eum certe, qui residuus est, integrum: * Lib. 1.c.9. cuius * Patauinitatem, quam gustabat Pollio Afinius, nos non gustamus: scilicer no habemus iam palatú vsqueadeo eruditum, ve certe morofum. Hinc Corneliu Tacitum, qui habet queda duriuscula & imitatu periculosa, sed est gradis, audax, multumque inest in eo spiritus. Hinc "Sallustium qui multa Lib 4.cap.2. est ab antiquis mutuatus, quemadmodum vulgato epigrammate inceffi ur: & Atteius philologus admonebat Pollione; vi obscuritatem vitaret Sallustij : quo magis miror illuma quibuldam tradi pueris : est tamen ijs qui intelligunt, iucundiffimus, & cuius lectio minime exatier. Ad poctarum, fabularumque cognitionem & fi plurima ex Ouidio, atq, ijs authoribus, quos recensui, desumpserit, habet tamen Ioannem Boccatium, qui deorum genealogias in corpus vnum redegit felicius, quam illo erat feculo sperandu: tameth in interpre. tandis fabulis fape est nimius, & frigidus In Latinis verbis quos sequatur velut duces, deliget Catonem. Varroné, Co-Autores qui lumellam, Palladium de rebus rufticis, Vitruuium de architectura: in quibus permagna estad res plurimas appellandas nominum purifimorum arque aprifimoru copia. Antiquarius eff Caro, sed ea in illo reperias, que nusquam alibi. Durus Varro, & opificibus accommodatus. Columella elegantior, & terfior, item Palladius, nisi quod interdum habet vocabula, & idiomata Latina viique, verum fui temporis, scripfit enim sub Hadriano. Vitruuius graciffat fape, & est ad intelligendum cum primis difficilis, ne cum picturis

quidem Iucundi Veronensis: proptereà quod ædificandi vetus illa ratio ex viu abijt: vt no iniuria de illo Budæus dicat,

in verbis Latinis deligendis lequenas.

dut

ni

m

nmeninsuin effe hominis Corinthum adire His adiunget Grapaldum de domo, non ad phrasin, sed ad explicationem vocabu In Latinis lorum : qui plus haber conatus , quam rei , huic omnia fere qui autores exillis funt, & Plinio defumpta. In quibusdam incertus ipse lequendi. incertum dimittit lectorem. Tum orationes omnes Ciceronis, declamationes Quintiliani. Sunt inter recentes nonnulh qui momenti aliquid adferre ad sermonem possunt, Longolius sim olus est Ciceronis, & Iouinianus Pontanus: hic ta. men minus obrinet Tullianæ vetufatis, quam Longolius. Angelus Policianus magnas habet argutias. Erafmus admirabilem facilitatem ac lucem. Et eft quum inurt porius recentioribus applicari, tanquam fimilioribus, ac magis paribus, quam priscis illis, tam à nobis & moribus, & ratione quadam intelligentie semotis.

Quos verò in bibliotheca ad consulendum collocabit, hi Ques consuerunt: Varronis de lingua Latina libri tres intricati ex illo let folum. dicendi more ipfipeculiari, arque ca de causa mendis à librarijs inductis maculofi, ac deformes, Festi Pompeij decuratio; Non. Marcellus. Ex recentioribus Nicolai Perotti Cornucopia, quod si valet legere, non ponitebit collocata in eo opera. Neftor haud fatis erudit: s. Tortellius ad orthogra. phiam diligens. Ex quibus dictionarium fuum Ambrofius Calepinus congessit, homo congerendis quidem illis ido-

neus, explendis verò qua decrant, non idoneus. Hic quidem Latinitatis curlus : cui aliquanto post initium aquari debet etiam Gracitatis, ficut dixi, ve ambo con-bus autorificiantur pariter. Ad prima rudimenta adhibebit tabellas bus promoaliquas Grecas, Alexandri putà, aut eiusmodi, quò sonos. & wendum. vires literarum, syllabarumque perno cat. Hine ad declinanda nomina & verba primum librum Theodori Gazz, quem Eralmus vertit. Tum interpretabitur Ælogi fabellas, propterea quod & verbis sunt faciles, & sensu ad atatemillam apto. Gracorum quoque prouerbium de rudibus fa. tis indicat solitos illos ab Kesopo auspirari. His addetur liber secundus Gazz, in que illustrat coloribus, que primo libro adumbrarat solum, ac deliniauerat, Aristotelem secutus, & naturam rerum. Tum oratio aliqua puri scriptoris & facilis in manus dabitur, Isocratis scilicet, aut Luciani, quod quidem sit certe fine corruptela : aut etiam Jeannis Chrysostomi, qui ch tersus, & eximie dilucidiffi-

Gracitatis fluditi : quiautoribus discenda.

Graca lin- mus. Syntaxis parum est accurate à Gracis conscripta, quid qua quibus populum habuerunt diutius bene loquentem, quam Latini, vt minus fuerit opus observatione ac regulis: & alioqui Gre. ca structura fusissima est, ve ægrè in alueu possie cogi. Theo. dorus aliquid attigit in quarto volumine. Ioannes Lascaris canones ad imitationem Latinorum est commentus: parum hic vere, Gaza autem parum ad docendum apposite. Illud ef. let potissimum annotandum, quibus in rebus Græca & Lai. na inter fe ftructura diffiderent. Iam his transferie ad nosaliqua puer incipier propter noscendam linguæ vtriusq; proprietatem, & copiam verborum parandam, tum vt ornamen. ta illa & cultum Græci sermonis in Latinum eliciar. Discer profodiam & ortographiam , quæ apud Græcos , vr in quibusdam funt apertiffimæ atque indubitatæ, fic in multis vfum modò sequuntur, vel quod vni alicui placuit. Eas ad res fa-Graca lin- cit tertius Gaza. Graca lingua diutius est syncera & pura que piritas. conferuata, quain no fra, quod illa Barbararum nationum incursus minus sensit, quam occidens. Sed vigor ramen eius & quali udenta tum fuit, quum maxime Athenienfium opes, imò Greciæ totius florerent:nempe à tyrannide Pisistratiad exitum Demosthenis. Ante Pifistratum, atq; etiam Periclem nihil scriptum est legi dignum : post Demosthenem plurima quide, caterum integritate fermonis cum atate illa minimè comparanda. Itaq; enarrabit præceptor epistolas aliquas Demosthenis, Platonis, Aristotelis. Orationem aliquam Demo-Ahenis,& cuiufquam ex illis decem.Rhetoribus,quos eodem seculo Athenæ tulerant. Lexicon Græcæ linguæ componendum, quale de latina diximus copiosum, & plenum. Antequam attingat poctas, præcipiendum nonnihil de dialectis: qua de re extat opulculum Ioannis Philoponi, & alterum Qui Graci Corinchi. Tum audier rhapsodias aliquot parentis poetarum autores lege. omnium Homeri. Hinc Aristophanis primam, & alteram fabulam, Euripidis aliquot: qui authores elegantes sane sunt, -& inter paucos Attici. Aristophanes festious, Euripides grauitate sentetiarum etiam maximis philosophis par, vt Quin-

di.

2 . 143

& Lib. 10.c. tilianus " ait. Ad sententias boni sunt Theognis Doricus, I. nempe Siculus, & Phocilides Ionicus. Post hos reliquus Homerus consequetur : qui attente ac diligenter est à discipu-

Homeri vis- lo &audiendus de præceptore, & separatim relegendus, multis in locis ediscendus quoque. Magne sunt huius viri vir-Butes.

tutes

tul

m

ca

or

fit

11

it

l

tutes, quas persequi longum sane, atque operosum effet. Primum quæ scripsit, non dicere videtur, sed ante oculos sistere, ea est quasi depingendi vis & essicacia : qua virtute posteros Vid. Fab. i. omnes adhuc fine controuerfia superat nec corpora expres- P.cap. 13.li. sit modo, sed animorum reconditos illos motus, qui sub sen- 10.cap.1. fus non veniunt:vt nihil videatur esse aliud eius poema,qua imago vite humanæ. Communis fentus adeb est cal'ens, & ras apud ita sunt rerum naturæ conformia,quæ dicit, vt post vot secu- Laert. 1. 2. la mutatis víque co moribus, institutis, tota viuendi ratione, ait eius poetamen atatietiamnum nosti a & cuicunque alij verba, sen- ma compositentie, collocutiones, orationes illius confentanea fint: qui. tum de virbus de rebus facile tam longam diuturnitatem sustinuit, & tate & iustiper tot fecula non folum authoritatem vetuftatis, fed noui- tia. tatis gratiam conseruauir, quum recens in vnoquoq; videre. Homeri via tur. Sunt tamen fu 1 & illi vitia, quæ nos, vt virentur, indica- tia, notata bimus, ficut de virtutibus fecimus ad imitandum, fi cui modò ab Hieronytanum est facultatis ac roboris Hieronymus Vidas tanquam mo Vid. superuacaneum & redundantem Homerum incessit, luxuriantem in narrando, & admifcentem superflua : nec dubitat Virgilium illi , & cateros Latinorum anteterre , velut aftridiores & fanctiores; quym Graci omnes vitio illi fint obnoxij,vt Homerum fecuti nimij fingarque etiam nonnunquam subputidi. Nec placent ei descriptiones medio prelio curruum, & in jurgio Therfitæ: quanquem hoc posternis ad vim potest referri, & exemplum, vi videat lector, cuiusmodi vit heroibus tacentibus, regimaledixesit. Damnat etiam humiles similitudines ac sordidas interdum:ve milites muscis aftimilari in mulctra, Aiacem afino, qui nescit é pa lu discedere abactus fustibus. Virgilius decentius, qui formicis & apibus exercitus facit fimiles tanto honestioribus, quam musce fint, rebus. Ad hæc parum conuenie tam'otiose Diomedem & Glaucum media pugna effe collocutos Repetitiones poffunt videri illius zui, ficut in facris literis. Sed epitheta non decer Epitheta. effe vbique eadem:tam nominat Paris Menelaum apriquator quam Graci: & sourneudas a gaiss persona Troianorum: & in media monomachia persona Menelai Nor a negar por, quum eum dicat maleficum, & violatorem hospitij bene me-riti:vt solum videantur epithera ad comissuram numeri que defenditus. sita, non ad vim, aut gratiam. A quibus vitijs excusare tum defenditur. poffic

Homeri poema.

Pififtratus.

possit editio operis, non enim integrum illud dedit in apertum, vt omnia exacto iudicio perpenderet atque elimaret: fed separatim singulas rhapsodias ad cantus & delectationem popularem:quæ omnia longo post tempore collecta sunt, & digefta per grammaticos milia & procuratione Piliftrati Atheniensis: quæ etiam furt causa cur nec patris, ac ne patriz quidem víquam me rinerit. Iam verò illius duo funt opera, alterum calidum, alterum callidum : multa no nfatis probiexempli continent: & quæ de natura rerum, & humanis attingit moribus, torquentur, quocunque est visum ijs, qui vad fauent immodice Cæterum de Homero fatis. Addentur huic

Qui praterea poeta le. gendi.

reliqua, fi videbitur, Aristophanis, & Euripidis tum sola g nuipau Hesiodi, & Græca aliquot epigrammata, quæ argutias & salem habeant non spurcum. Postremò Pindarum obscurum in primis, & reconditoru vocabulorum vsurpatorem: qué tamen Academicus Archesilas idoneum in primis dicebat vocem implere, & verborum magnam prabere copiam. Theocriti pafericia multum habent Venerum in illa dialette Dorica, sed quò intelligantur melius, explicandæ sunt allegoriz, ficut in Bucolicis Virgilij, alioqui frigent pleraque omnia. Ad historiam præleget Herodianum, vt cum versione conferat Angeli Politiani. Est author ille candidus ex se, ac Sacilis, sed ea gratia Politianus transtulit, ve non ab homine Graco videatur genitus, sed à Latino. Tum Xenophontis Exampnes, quo nihil est purius, & inaffeffatius, Thucididu libros aliquot imperabimus difficilis licer scriptoris, duri ac plane ferrei.

Herodianus Aug.Politani.

Ques disciin Gracis, Grammati-GN.

Ipfe vero studio per se suo hos leger : In arte grammatipulus leget ca Occolampady dragmata. Ad inflexiones verborum & nominum Adrianum Amerorium. Ad poërarum & linguarum cognitionem Vrbanum. Interpretes corum poetarum, quos modò nominaui, multa ex linguæ arcanis patefacient: quorum poerarum nullus est qui non aliqué habeat afnior. Homerus principem omnium est nactus Eusthatium Constantinopolitanum. Adder Thomam magistrum de atticismis. Ad res ciuiles commentarios Græcæ linguæ Gulielmus Budæus nuper conscripsit paris diligentie, cuius sunt ci Commen- Latina eiusdem. Multa eruit abstrusa, complutibus tenebricofis locis atque obscurissimis lucem inuexir. Authores linguç

tary.

lingue evoluet Isecratem , quo simplicius ac purius cogitari nihil poteft , Xenophontem , & decem Rhetores. Luciani verba satis sunt teria, & phrasis dilucida. Asianus est, verborum Lucianus, apparatu instructus, ac tumens, rerum inanis prorfum. Ed. de de coisjunger his Toucydidem Atticum, & faciliorem hoc Heredo-dein hand . tum : licet lonicum. Ad varietatem rerum habet libros Ari-Janum. flotelis de animalibus , & Theophiaft de plantis . quos ita Latinos fecit Gaza, vt vtri que legendis magna possint in linguis illis opes comparari. Sic porrò leget ve magis de verbis ac termone fit , quam de fenfis folicitus. In Demofthene. quem crebio habebit in manibus, abioluta eft lingue illius vis ac gratia, non aliter quam de Ciceronis orationibus diximus.

In bibliotheca tanquam ad consulendum reponet hos. Ours Gre-Lexicon Gracolatinum geminum, ex Graco in Latinum, cos confules. & exhoc in Gracum. Helychium ad intelligentiam poetarum, Homeri potifimum. Inlius Pollux varietatem & copiam verborum suggeret, lectore tamen indiget dochiffimo: nam innuit magis peritis, qu'am docet imperitos. Sunt in Anthores his duabus linguis authores quidam misti, qui simul & bi- misti. storias & fabulas, & vocum fignificatus, & oratoria, & philosophica attingunt · quorum appellatlo vera eft, & maxime propria philologi. Huiusmodi sunt in Graca Suidas, De Aulo & Athenaus: in ambabus Aulus Gellius, homo thapsodus De Auto plane, congester potius, quam digestor, & ostentator, Agellio india quam peritus, lequaculus fine eruditione : in verbis ac fententijs putidulus. Quæ de fignificatu vocum differit, funt cuminique. friuola & plerunque imperita, ac falfa. Legendus est quidem, sed ita, ve te rem leuem Icias inspicere. Sanior est æmulus eius Petrus (rinitus. Ad philologiam etiam pertinet opus Auenstini de Civitate Dei, Frasmi adagia: quod opus affucfacere potest lectioni magnorum authorum, vrad cos adolescens non omnino veniat rudis ac nouns. Huins fere notæ funt Budæi annotationes, & affis, de quibus fum locutus. Caly lettiones ant qua , que interdum vetuftate horrent Rhodiginus. non tam rerum quam verborum. Macroby Salurnalia multum habent bonarum, ac variarum rerum. Petrus Textor Jeuidentam texuit : licebit tamen officinam eins nonnunquam consulere, quanuis perturbatam, nec semper certam; Textoris of. Vierat author literarum Græcarum prorfum ignarus, nec ficina. in La-

Volatera-Ifderus Hi. spalen fis.

in Latinis magnæ dexteritatis: meruit tamen laudem dilie gentiæ aliquam . Raphael Folateranus variæ vir eruditionis ac late patentis, inter alios est mihi reddendus. In hune numerum nescio an patientur grammatici tsiderum Hispalensem interfarciri. Adfert nonnolla ex antiquis hausta haud prorfum aspernanda, præsertim quod fontes il i non peruenerunt ad hanc ætatem. Restant scriptores alij linguæ v. triusque, quos partim in alijs disciplinis propter rei argumenium necesse erit cognoscere, partim leget alio tempore. vel in hac ipla proteffione remanens, vel quum in altioribus animi reficiendi gratia ad hae vacabit respicere. Hic est cursus ofto aut nouem annorum à septimo ad quintumdecimum annum, vel etiam fextumdecimum, vt cuiufque ingenium & progretlus fuerint. Sentio me diu esse in hac de lin. guis præceptione immoratum, quod eò feci quia multi praue funt à pueritia instituti, quem tanti referat, quemadmodum in exordio hæc tradantur, vnde reliquæ deinceps artes omnes ac discipline dimanant. Hactenus linguaruminflitutio veliis qui ad disciplinas alias parantur, & quafi formantur, vel quibus ea fola per ingenium aut delectanonem sufficit, vt in earum rerum sola cognitione velint sub-Que inge- fiftere Qui ingenio crunt vel tardo admodura, absurdoque, ma his auto- & inepte conie tante, vel suspicaci inique, & in peiorem ribus legen- partem reijciente, que audiant, his Latinam linguam vicun. que didiciffe fuffecerit, & portiunculam Græcæ aliquam, arcebitur lectione authorum. Sermonem verò ad commercium humani generis didicerit: nisi forte furiosus omnino fit & væcors, quem prestabit à lingua dostorum summouere:ne que sub illa sunt abdita & conclusa, magno tum suo, tum alieno malo intelligat. Qui faniore ingenio ac iudicio, nolet tamen, aut non commode poterit altius conscendere, hic erit linguarum & authorum cognitione contentus. Huius porrò ad vitam vius fuerit, ve fit scriba cimtacis publicas, capeffat minores magistratus, fungatur legationibus. Habebunt & hi, & luperiores illi fermonum peritiam, qua fenectutis graue tædium authorum lectione leuent, quum iam al-

teris licebit, alteros etas meliora docuerit, quodque in eis adhuc erat acerbum mitificarit. Hi funt philologi, & corum

exercitatio philologia. Ex his deligentur, qui alios instituant

Vius lingua rum ad vitam.

dis apta.

Thilologi.

quos nolumus ijs tantum limitibus, quos descripsimus cir-

cui

phi

Y

mic

bu

fig

feit

ill

ca

pe

ſu

n

1

I

eum sepiri, sed alia etiam omnia scrutari, & pernosse, qua ad philologiam pertineant, abstineant modo ab anxia atque in- Magifrori vill Gracorum subrilitate, quam in omni tractatione de fer- eruditio. mone funt persecuti, seu commenti verius, velut in carminibus, & tota poetica in contextu orazionis, in schematu, ac feuris. Credat M. Fabij gravistimi præceptoris sententiæ, ac confilio inter virtutes grammatici poni illam, aliquid ne- Lib.t. Infti. feire. Quos verò l'eriptores seu confiliarios alijs reliquimus, cap 13. huic tradimus legendos, vt pro ratione suscepti officij vnus Oui in arte ille multorum laborem sufficeat. Itaque in arte Grammati- authores. ca restant huic Priscianus, Diomedes, Asper, Phocas, Caper, Capella: parum quidem ad docendum idonei, fed qui moneant multa, quæ preceptor in Juum & discipulorum vsumfacile depromet Terentianus item de prosodia & carminibus. Ex vicinioribus huic ætati Perotus, Sulpitius Veru. lanus, Curius Lancilotus, Aldus, Ioannes Despauterius, qui sunt multò quam illi commodiores. In Gracis verò He. rodianus', Thryphonius, & qui patrum memoria Græcas literas in Italiam inuexit Chry foloras & Ioannes Lascaris. Authores Latini & Græci sermonis, si qui habent argumentum ex reconditis quæftionibus altioris disciplinæ videlicet prime philosophie, aut scrutationis causarum nature medicina, iuris ciuilis, theologia, ij relinquendi funt penitus suis professoribus. Sin de facilioribus disserunt, nempe afironomia, cosmographia, philosophia morum, prudentia, descriptione nature, aut in illis quidem prioribus, sed ex- Autores posite tamen ac dilucide, non video, quo minus fint philo- Grammatilogo attingendi. Quòd si quis in illis locus altius se aperit, cis discutien contentus quæ sui sunt muneris, inspexisse, ad alia transibit, di. examinationem illius modeste i;s concedens, qui in eiufmodi artibus operam ex professo ponunt: vesuus cuique professioni honor, ac dignitas constet, ne termini confundantur, & alie,in aliarumius ac professionem temere inuadant Itaque Senecam licebit euoluere, à quo multum adiuuabitut verborum & propriorum, & tranflatorum vi, tum Seneca. copia & varietate: vt rem eandem crebrò, ac fine fastidio possit expromere, multumque alere porest facundiam Latinam metaphoris potifimum præ cæteris feriptoribes dex_ tere accommodatis. De Marco Tullio quantum prode- cicero. fit, superuacacioum est dicere, parente copia Romani fermo.

Quintilia-MMS.

polt hunc.

mam.dre.

shid.

nis, vr eum Caius Cæsar appellauit. Ciceroni Quintilianum adiunxit Laurentius Valla, tanquam comitem, aut verius fo. cium, paremque:non omnino iniutia, quum verberum mue ditie tum translationum, & torius dictionis acumine. Quin. tus Curtius candidus eft, fed Criticorum quidam eiufdem il. Log. puto, lum effe coloris caufificantur : non perinde est nitidus luftis nus Post " hine periculofa funt omnia. Gell no duriffimarum. Dui Chriftes- elogantiarum tectator. Apuleius in afino plane rudit In a. mantores con-liis sonat hominem, nisi quod florida suntridicula, sed exferant adlin- cufat ea inscriptio. Macrobius melior est his, atque explaguam Latt- natior, habet que non tam vulgari fermoni fint villia, quam et Hieronymus philosophiz explicanda. Tertullianus perturbatistime lo. de Arabrofi quitur, vt Afer. Cyprianus & Arnobius eiusdem gentis cla-Commentaris rius, led & ipfi nonnunquam Afre. Augustinus multum ha in Lucam, bet Africitatis in contextu dictionis, non perinde in verbis, inquit, bet Africitatis in contextu dictionis, non perinde in verbis, ludis, lenten-præsertim in libris de Ciuitate Dei, quod vnum ex clus opetiisdermitas. ribus legendum censco obitologo: id enim bona ex parte in Symma- media philologia versatur, quemadmodum superius admochus, inquit nui. Ambrosius non adeò Latinus est, ve suaus: Latinior fer. Epift. nr. Hieronymus, nisi quod nonnunquam farum se authorem De Autorib esse meminit, de resolicitus magir, quam de verbis Chi-Epift. Nec ma ftjanorum omnium facuadiffimus eft Laftantius, fonum gnitudine ie-habet plane Ciceronianum: præterquam in paucis, imitantia fermonis dus catera. Postremus Boethus cuiliber nostrorum superiopotuit con-rum comparandus. In a Symmacho, a Sydonio Apallinare, Pau-

feruare fama lino parcam philologo, & eam illi operam remittam. posteriorum, Hinclongo interuallo est descendendum ad proxima nob Vines ibid. Franciscus Petrarcha abhinc annos paulò plusidonius A. ftræ zetatis. Franciscus Petrarcha abhinc annos paulò plus pollinaris, res ducentis bibliothecas tamdiu claufas referauit priobscurus, mus, & puluerem, situmque è monimentis maximorum au-perplexus, sa thorum excussit : quo nomine plurimum ei Latinus serme uerem iudiciorum nec debet. Non est omnino impurus, sed squallorem sui seculi contecutus non valuir prorfum detergere. Ioannes Boccatius eius discieft,necmere-pulus nulla ex parte est cum magistro conferendus. Rursum tur. De aliis linguarum filentium vique ad memoriam auorum. In qua Leonardus Brunus ab Aretio fatis fuit emendatus, fimplex, mominatis, vident cen- naturalis, & nonnunquam in historia scribenda, nescio quem furam ibid. ex Liuio colorem ducit. Laurentius Valla egregiam præ se e Vid Vive fertindolem , & verbis quum puris, tum etiam proprijs viisur : que ante elegantias Scripfit, vt de voluptate minus funt

sceurata, quam quæ post eas. Itaque meliora sunt quæ de a At Vines Graco vertit iam ienex, Thucydides, ac Herodotus, In & Fra-ibid Phiali Philelphi verbis plane nihil desideres: eius tamen lectio lelphi duo eft molesta, quod motu omni, & quasi vita carer: & fortaffe pater & fiis eft genius, quem in quoque libro b victuro Martialis re- lius fentequirit. Theodorus Gaza plurimum locupletare potest nostra tils inances linguem vertendis ad nos Gracis. Minus est felix Georgius & lubfrigi-Tranezuntius, & verbosior, minore etiam verborum delectu. di, neccoloumani Pontani verba ex Cicerone funt desumpia, & phra positione fistota. Pomponius Latus exiguæ eruditionis, tota illa e- fatis grata. ius celebris diligentia circa verba, & historias aliquot, tum b Pro capfaxa eruta, & monimenta diruta confumpta est. (ampanus tu lectoris festiuus, & facilis, à rebus est mops. Hermolans durus, fty- habent sua li genus quoddam affectauit lubmorosum ex vetuftifimis, fatalibelli. & nuperrime inuentis vocabulis conflatum, vt Ennium, & Plautum Apuleio, Capellaque videatur miscuisse. Politianus elaboratus, verba eius bona, & vsui communi apra. officiofis duntaxat : nam gravitatis minus habet quam vellem: & dum selectas quasdam vel voculas, vel dicendi formulas, quafi gemmas auet oftentare, longius circunducit leforem, pluribus tum verbis, tum ienfis orationem onerans. quamerat opus. Grauior Ivannes Picus, & fatis castigatus, c Et hot enifiquo loco altercatur cum Theologis. Antonius Sabelli- propter mas eus fluit quidem plenus, sed d Intulentus quandoque, similis ci teria schoauthori, ex quo res desumit : vt coloré videatur mutare cum lafticam folo, per quod omnino tanquam fluuius decurrit : quod non quam trattraid viu venit folicitis de re magis, quam de verbis. Me auit. moriæ noftræ funt Erasmus, Budæus, Melanchthon, Sa- d Dictum doletus, Bembus, Franciscus Picus, Andreas Alciatus, vt Horaty de alij multi vel iam magni vel aliquando futuri, de quibus Lucilio, Ser. queniam viuunt, nihil dicam: dicent lequentes quum erit lib.t. Saty. judicare liberius. 4. fed purgat

In Græcis authoribus leget Platonis pleraque omnia, le Saty 10. quem louis sermonem Græci aiunt sonare, Aristotelis Ethi- Certè Fabica, & Politica, in quo est admirabilis loquendi proprietas, us li.10. ca. Plutarchi moralia, & vitas illustrium virorum, Galeni quæ. 1.pag. 439: dam, vt de tuenda valetudine, versione Linacri addita Fusus ei non afest Galenus, & plenus verborum, nempe Asianus, sed bono- sert. tum, atque elegantium. Philostratus storidus ac picturatus: dilucidus magis & simplex Libanius. Ex nostris Synesius

elaboratus & translationibus paulò obscurioribus frequens, Bafilius & Gregorius culti, Chryfostomus apertior & redundan-Chrylomus, tior, in præfationibus Mocrati fimilis, in elocutione Luciano & Galeno. Et hi quidem profæ orationis authores, qui omnibus fi Plinium Secundum, voluerit adiongere, non iam author vous aliquis accesserit, sed bibliotheca integra ac planè iusta, cantis rerum, ac verborum diuitijs. Quis se illo pre-

terito Philo'agum audebit profiteri ?

Potte. cc Homilia

Plinius.

Poete reffant, ai quos tanquam antidotum librum adhibebit Plutarchi de poetarum lectione, & alterum " Bafilij Maad Nepotes, gni de legendis ethnicis, breuiorem quidem illum, fed pietatis refertum. Ars Aristotelis poetica non multum habet bo. næ frugis, tota in observatione antiquorum poematum occupara, & iu ijs subtilitatibus, in quibus molestistimi 'unt Græci, quodque cum bona illorum venia dixerim, inepti

A iftotelis

Poetica ars. quoque. Palephatus vetus author poetarum fabulas ad con. genentem quandam historia, ac veritatis applicationem traducere est conatus, non omnino finistre, nui quod in nonnullis alias deficiunt cum coniectura, alias fallunt. Horavid.lib. 10. tius numerolus, festiuus, translationibus, vt Quintilianus

cap.1.

inquit, feliciter audax, Ouidy de illo restimonium est canere eum Romana lyra culta carmina: heroico carmine est planipes, nec obtinere poterit fonum & maiestatem illius. Catullus duriusculus, ve ait Plinius, & probe farriendus:non

229.

Vid.Plin. li. minus etiam Iybullus, ac Propertius dulces, & Ouidius 9.vel. Ep.f. mire facilitatis, quem Seneca feculum fuum amatorijs non tantum artibus, sed sententijs implesse merito queritur. Manily aftronomicon grave eft, fed fide oraxixor, & fine moth,

Lib.10. CA.I. Vid.Pln.

quemadmodum de Arato Quintilianus inquit : etsi hic noster affurgit nonnunquam, & ardentius spirat. Sylins Italicus diligens, plus artis, quam naturæ habet, quod Plinio eft vilum. Valerium Flaccum, vt Apollonium Rhodium, non video quid attineat legi, quasi nihil sit, in quod

lib.epift.3. fine epik. 57.

tempus consumatur potius : non tam illorum vel carmen. vel dictionem improbo, quam argumenti leuitatem. Iuuexalis multis in locis asper est, ac durus, materia sua conueniens, mollis & suauis Statius. Ex Martiale reijcienda obscæna, in reliquo cuiusinodi sit, testimonio Plinij Cz-

Vid. Epilt. 61.

lij credamus. Longè est his posterior Ausonius Gallus, vbique argutus, & excitans, nee lectorem finit dormita-

rc,

re, claudianus melior, & ingenij ac spiritus plane poetici- 14uencus, Sedalius, Profer, Paulinus, lutulentæ & perturbatæ funt aque, salubres camen, vr de quibusdam fluminibus ferunt. Apollinaris minus in carmine depræhenditur orationis molestia, quam in prosa : numerus enim illam vel operit, vellustinet. Joannes Hantuillenfis qui Architrenium propter materiam inscripsit, non omnino malus, certe melior, quam pro leculo. Longo interstitio subsequuntur. Franciscus Pes marcha, in quo fi non tantum fuiffet naturæ iuxta & ftudij, ztas illa orationem eins facile contaminaffet. Franciscus Philelmus profulor carminum, vt præcoces partus lubinde agnolcas.

Elaboration & dignus magis legi est * Iouinianus Pontanus, Poliuani mulæ plurimum fuauitatis habent, multo fale, argutijs, Veneribus conditæ: fed ex eius epigrammatis extirpanda funt fæda illa gentili nedum Christiano indigna. Marullus obscurior est, & gratia impari. "Strofe duo, pa-" ter, ac filius lacis exculti, Huronymus Vidas, & Attius San. Stroze, nigarius Virgilianæ imitationi tanquam facratis legibus alligan. Acutus Thomas Morus, & plenus aculeis, ac ingenij, Eralmus Horatio similis, qualem se elle voluit. Graci poeta præter cos de quibus meminimus, funt Quintius Calaber, qui παραλιπο μερία poemari Homerico affuit, vt Augustinus Vigini Aneidos decimumtertium. Genealogia Deorum Hefiodi adintelligentiam Poetarum vtilis, catera futiliffima. Sopholis Tragædia, cuius non leue funt semper pretium, etsi huic Eurip des præfertur. rati phænomena, quæ M. Cicero & Germanicus Cafar ad Latinos verterunt, Ioannis Lafearis extant Latini & Græci lusus ex argutijs breuibus & velut punctis subobscuri.

Præcipul interpretum funt Velerius Probus, cuius per- Interpretes. pauca supersunt adhuc in Bucolica, & Georgica Vergilij, Alus Donatus, qui circa confili, explicationem in Terentio & Vergilio est multus: sed in Terentio magis se interpretem Latinorum verború recordatur effe, etfi in his non rard infeliciter assignandis præsertim differentijs, sicut in cosiliis cominisciente plurima, que nunquam scriptoribus in mentem venerant. Seruius Honoratus philologus est, ve facile credat quiuis, deligens, sed multa affirmat incoperta. Notas in eum aliquor Philippus Bergaldas composuit, homo non

Lege Io-

mul-

Beruius,

multo quam Servius iple accuratior, Cæterum funt in Servin complura, que promptius sit dicere este falia, quam aperta raiione confutare. Acron & Porphyrian Horatij expositores plerisque recentiorum longe sunt impares, dormitant crebro, atque adeò ftertunt quoque Meliores funt Beroa dus, & Sabellicus in Sucronium. Breuis Sabellicus, alter fufior, led negligentior, qualis etiam eft ad Afinum Apulei. Maneinella Super Virgilij Bucolica & Georgica probe gramatici fungitur munere. Landiuus in eundem poetam nimis philosophatur. ve Petrus Marfus in officia Ciceronis loquacitate penè intolerabilis. Parrhafius ad raptum Proferpinæ Claudiani, &Nicolaus Beralaus ad Politiani rufticum, & Franciscus Sylvius ad Gryphum Ausonij multum habent ex philologia bonarum rerum accurate depromptarum. Afcotius Padianus viinam & integer ad nos peruenisset, & sincerus, potuisset magnopere intelligentiam Ciceronis, linguamq; adiuuare . Suntenim in Cicerone haud sane pauca per obscura, & ijs tenebris ob. fita, quæ discuti iam nulla poterunt luce propter ignorantia actorum illius comporis. Multa in authoribus enucleant Hermolaus Barbarus Plinium ac Melam annotans. Angelus Politia. mus in Centurijs, Budzus, Alciatus, Sabellicus, Beroaldus, Agnatius opere cui titulum fecerunt annatariones authoru. Tum Ludouicus Calius, Antonius Nebriffenfis in quinqua. genis. Ioannes Pierius Valerianus Virgilium collatis

varijs codicibus emendauit, labor e profectò
ad lectionem procipui vatus perutili.

De Baptista Pio & Cornelio
Vitellio piget loqui. Céseant de præsentibus posteri.

LIBRI TERTII DE TRA-DENDIS DISCIPLI-NIS FINIS.

IOAN

Sabellicus.

Reroaldus.

Asconius Padianus.

IOANNIS Lydovici Vivis

VALENTINI,

PLINIS, SIVE DE
Inflitutione Christiana, Liber Quartus.

A CTENVS cognitioni linguarum va- Cagnitio lin
cauimus que fores funt disciplinarum om- guarum,
nium atque artium earum certe, quæ mo,
nimentis magnorum ingeniorú sunt proditæ. Itaque ignotatio lingue cuiusque
velut ostium disciplinæ illius claudir,
quæ ea ipsa lingua est comprehensa & co-

fignata. Sed meminerint homines studiosi, si nihil adiecerint linguis, ad fores tantu peruenisse cos artium, & ante illas aut certe in vestibulo versari: nec plus esse Latine, & Græcè scire, quam Gallice & Hispane, vsu dempto, qui ex linguis erudius potest accedere: nec linguas omnes labore illo propter scipsas dignas esse, hoc est, si aliud nihil quæratur: quippe propter exteriorem vtilitarem tantummodo parantur, vt ad ca penetremus, quæ linguis illis includuntur velut thesauris quibusdam pulchra atque admiranda.

Studio sermonis sintima est ratio examinandi instrumentum veri & salsi per enuntiata simplicia & compessia: que cen- stica.

sura veri nuncupatur: Adolescens ab studio linguarum hue
traductus facile que proponentur, capiet: neque verò quicquam oberit, quo monus ante sinem peritie sermonis censusamhane auspicetur: ve pariter & illud consummer studiu, Explicatia
& in hoc decurrat. In hac sine arte, sine artiu serramento at 3; terminenti.

organo primu ea vocabula explicabuntur, que huius tractationis sunt propria. Hunc de simplicibus essatis, tum de compositis, postremò loco de argumentationum sormulis: e àque

dialectica

dialectica neurus nominatur, id est, de indicio argumentationis. Ad hanc libelli quidam extant hominum recentium non omnino inutiles, ve Georgij Trapezuntij, Georgij Vallæ, Philippi Melanchthonis: ij poterunt enarraci principio,

Libri prio-

Tum Aristotelis Mepi spunveras, omissa disputatione fu turorum contingentium, quæ & per fe intricatiflima eft, & altiorum, & de vis contéplationis. Libripriorum multa eiuldem generis coneis indicium tinent, & obscura, & mea quidem tententia parum necessaria : delumet illhine institutor, quæ videbuntur ingenijs suorum, & arti quam tradit, convenire. Exercitatio erit in his

non rixofa : nam talis eft hæcipfa ars fuopte ingenio. Quod

fi rixis addanturrixæ, quid aliud fuerit quain oleum incendie aspergi ? vt aiunt. Eric consultius, vt conferant sua studia per Wid.vlt.ca. intercogationes, quam per argumentorum conflictum, neque Elench. A- enim habebunt adhuc de quo argumententur. Parabuntur rifiet de Or iam nunc difputationibus aliarum artium, propositis thefgan.paffim, bus, vtex regulis observationis huius condiscant nintrepu-

logicalia.

guans admittere, nihil confentiens reijcere : quam exerci-Obligatio, tationem obligationes nostri vocant, que neque ars lunt vivid, parna la, neque pars actis, ted cantum præ ceptorum executio, & appheatio ad opus. In his duo funt folum viranda que modò attigi, non recipere pugnans politis, non respuere congruens pofito. Sacratica interrogatiuncula non modo per inauctionem,

sed eliciendo paulatim, velut actis cuniculis aduerlarij sensu, diminimbus ac desirat onibus, vehementer sunt ad multa conducibiles, ad verum exprimendum, ad exa uendum ingenium, & ad renincendum eum, qui contrà tendit Legetiple per le adolescens racito findio Boethum, Capellam, Apuleium, Augustinum; erfi hi Graciffant. Politianus Politianus, floiculos quosdam decerpitad offentationem, quam vnam

Villotelis.

fere venatur. vtilis eft tamen suppeditare quadam artis vocabula. Cognoscer vniuersam Aristotelis Dialecticamat-Delibris A tentus. Aristotelis quidem libri multo aliter diftinguuntur, citantur à veteribus Tullio Cicerone, Laertio Diogene,

Scruio Honorato & alijs, quam à iunioribus: sed nos quibus prisca illa sunt ignorata, acquiescemus ijs, quæ accepimus. Graci in Arittotelem interpretes Piellus, Mangenetus, Ammonius obruunt lectorem verbis inanibus, qui propeel

Interpretes

Ariflutelis. mes enarracorum illius gentis. Iacobus Faber tum in Ariflotelem scripfit, tum Dialectică iple coposuitimultaq; ex rece-

pus

mis suo apinionibus tanquam ex como trahit.

Sequitur rerum natu: a cognitio, cam facilius adolescens Cognitio requamres prudetix intelliget : quippe naturalia scnfu & acu- rum natumine affequitur, res autem prudentiæ vsu vitæ, & multarum re. rerum peritia, ac memoria. Quæ de natura exculpfimus vel sensibus sunt parta, vel phantasia, quibus iudicium mentis "Tanquam accessit rector lensuum : quocirca pauca & maligne sumus aues, ut aconfecuti propter cas tenebras, quæ denfiffime animos hu- libi autor manos oblident, ac premunt: quocirca verifimilia "colecta- loquitur. mur magis, quam affequimur, quæ pro comperto habeamus vera Sunt quidam duri adeò, ac difficiles, vt in omnibus ra- Moderatio tionem exigant vel sensibus expositam, vel menti inuincibi- in Physica lem: ve Aristoreles, & C. Plinius: hi fiunt alienis inuentis in- scientia cocreduli, & in rebus pijs impij: quum ipfi alijs tantopere in- lenda. exorabiles in ijs temen quæ probant, iæpe rationi affentian- a Dirigenda tur leui, arque infirmæ : vel vnicæ authoritati eius, cui funt ad creatoadiurati Idcirco ab studio hoc summouedi suspicaces, quiq; rem. Nam omnina vertunt in deterius, Nec quicquam disciplina huius rette Plato tradendom parum firmis in sancta persuasione, nisi eriam dixit, Naaddantur exactæ causæ primæ philosophæ, quæ ad diumi- ruram effe tatis cognitionem pertingunt. In * natura contemplatione ac quod Deven ilatione primum fit præceptum, vt quandoquidem us Vult. scientiam ex his parare nullam posiumus, ne nimium indui- Fid Orig. geamus nobis ijs ferutandis, & exquirendis, ad que non sei aprier, quimus peruenire.!ed fludia nostra omnia ad vitæ necestica- 115.2.ca.1. res, ad vlum aliquem corporis aut animi, ad cultum & mere Elecamer menta pietatis conferamus · fiquidem intenta & accurata di- Bofitius, ligentia nih I affequimur aluid, quam, ve Solomon fapien- Mundus, ter dicit, affictionem. Nec vacat fic occupato districtoque inquit,eft cogitare de Deo quod fi tentet facere, illico obuerfaiur ei du zon ditio rerum nature nifi artibus vitæ feruiat, aut ex notitia daorea keioperum fuftollar nos in authoris noritiam, admirationem, ov, 2 02amorem, superflua est, ac plerunque noxia. Quapropter il eguatice la abijcienda funt penitus que ad curiofitatem quandam fopostmirtat, & que icire muneris est veri ac germani I hilo gior. Hexfophi. Magis funt illa spernenda, quæ ad inanem ostenta- aemeitionem conficta, nihil in se continent solidi, & profuturi: de Hom. 1. quo genere funt *Suicetica, que detinent, abducunty, à cura * Scilicet.

d

Arabica.

Parum

Descriptio natura,uniperfalis.

ter.

Aristotelis liber de Mundo.

Sacri Busti.

meliorum : quódque est grauius, reddunt eis ineptos. Neque enim est philosophus qui de instantibus & de mota enormi aut conformi nugatur subtiliter, sed qui generationes & naturas nouit plantarum atque animantium, qui caulas cur quicque fiat, & quomodo. Nec attingenda Arabica indocta, infulfa, impia Sed nec veterum Græcorum, Latinorumve quamlibet doctorum hominum rimandæ opiniones omnes, ac placita. Nam quorfum attinet leire, non defuisse, qui niuem atram elle contenderent, ignem frige dum? Scire quidem fortaffe nihil interdum obeffet,occupati autem dum id vel propugnas, vel labefactas, id veròch nimis liberaliter abuti tempore. Itaque & in Aristotele molestas illas disputationes seu rixas verius contra antiquos philosophos prætereundas "censeo. Adde quod nec Aristo. teles voique narrat fideliter, nam invertit illorum vel fenta vel verba, nec fatis valide confutar, & ex fuifiplius principijs illos tefellit deinque non tanti est illa nosse. In omni philosophia que est de natura illud predicetur iunenieaillum modò auditurum, que imaginem habeant veri, quantum quidem ingenio, iudicio, vsu, & diligentia potuerunt affequi, quibus curæ fuit illa indagare : nam quod nos verum elle pro certo possimus confirmare, rarum est- Initio exhibenda sunt facillima, id est, sensibus ipsis peruia. Hi funt enim ad cognitionem omnem aditus. Ideo primum inter hæc obrinebit locum expositio quædam, & velut na. turæ totius pictura, cœlorum, elementorum, & earum rerum, quæ funt in cælis, quæque in elementis, igne, aere, aqua, terra : ve non aliter fumma quadam fit compræhensa delineatioatque orbis vniuerfi descriptio in rabula. Arifoteles eam adrem libellum conscripsit de mundo, fiue ille est eius author, fiue alius quispiam Phrasis quidem iucundior eft, quam pro Aristotelica seueritate: tum pe spicua magis, quam folitus est Aristoteles de natura disputare : sed illi opulculum hoc afferunt Iustinus martyr, & Ioannes Picus: certe ex Peripatetica schola prodijt. Apuleius illud pro suo vertit, & inscripsit cosmographiam : quædam sunt tamen fusius ac accuratius explananda: vt de cœlis enarrabitur ei sphæra Ioannis " Sacrebulehy, tum Theorica planetarum Georgij Purbachi, Liber etiam Plinij secundus, De geographia verò, & hydrographia Pomponius Mela, & libri

libri quatuor Plinij vique ad septimum. Nihil est hic opus disputationibus, sed contemplatione nature tacità. Que- Qui 'autorentinterim, & rogabunt verius, quam altercabuntur, aut res in artidisputabunt. Sune nonnulli aut fatis altiori caufarum in. bus legendi, quintioni idonei, qui ingenio fint præditi tardo, & velut &c. capite demisso, quod vel non affurgat, vel in splendorem inmeri non sustineat, ve oculi lusciosi, veique vel non libeat, aut non fit per vitæ rationes integrum : his est hoc fiftendum loco. Tum extra auditorium leget iple per le Arati pranomena , & Iuly Higiny calestem bistoriam. Manily astronomicon muita habet de chaldaica superstitione ac vanitate inspersa : adeundum tamen non fine iudicio & du. ce, qui que deuitanda fint, submoneat. Strabonem item euoluer descriptorem orbis, & scriptorem rerum gestarum: contemplabitur Ptolemæi picturas, fi quas nactus fit benè emendatas. Addet quæ nostrorum nauigationibus in confinio funt Orientis & Occidentis reperta. Ariftotelis item volumina de animalibus, & discipuli eius Theophrasti de firpibus, & Dioscoridis de herbis, cum annotationibus Marcelli Vergily, qui transtulit. & Corollariis Hermolai Barbari: tum ad rusticas res M. Catonem, Varronem, Terentium, lunium, Columellam, Palladium, non iam ad verba, ve ancea, sed ad res intuendas. Petrus Criscentianas stylo & verbis malè cultus, non male agrum & villam colit. Pisces vecunque describit Oppianus Dioscoridis popularis. De piscibus Hanc naturæ pattem vehementer ignoramus, quod & in zdendis piscibus incredibile dietu quantum sibi natura indulferit, & in nominandis consuctudo: vt in maris regionibus, arque oris diuerfis diuerfi fint ac perquam diffimiles, etiam qui eiusdem funt generis atq; speciei, variæ sint in variis plagis figura ac torma : nec folum in eis appellandis linguz inter se dissentiunt, sed vrbes & oppida, atque adeò vici einsdem linguæ. De gemmis, metallis,& pigmentis Plinius scripsit, qui ea ip'a omnia est complexus, que modò recenfui: quod & Inline Solinus fecit Plinij simiolus , vel verius sup- Julius Solipilator. Nec minus contemplationem hanc iunare Raphael Vo- nus. lateranus potest tertia suorum commentariorum parte quam philologiam inscripsit, author magnam sane diligentiæ laudem meritus. Hæc quidem ei qui in hac parte studioru volet permanere legenda funt hoc loco, & perferutanda diligen-

Natura (o templatio.

ter: ei verò qui porrò pergit ad sequentia, post causas naturæ exteriores perquifitas in hoc erit velut amæno diuerlo. rio conquiescendum Studiosum spectationis huius vesedu. lum ac diligentem re quirimus, ita minime pertinacem, arrogantem, contentiolum. Nihil hic iam opus est altercationi. bus & rixis, sed aspectu quodam. Itaque contemplabitur rerum naturam in cælo & nubilo & fereno, in agris, in montibus, in syluis: tum ex ijs quærer, ac scilcitabitur multa, qui in locis illis funt frequentes: quod genus funt hortulani, agricola, pastores, venatores: quod Plinius & alij harum reium magni authores indubie fecerunt:neque enim vnus aliquis potest omnia hæc adeò tum multa, tum varia intuendo obire.lpse etiam fiue contempletus quid, fiue narrantem audias, non oculos modò intentos habeat vel aures, sed animu quoque:magna enim & accurata animaduerfione est opus in omni natura contuenda, observatione hac temporum, &ingenij ac virium cuiulq; rei. Magnam hi adferent veilitatem agro colendo, percipiendis & condendis frugibus, elculentis, & poculentis, medelis ac fomentis in affecta valetudine. Erit fenum locupletum ingens delectatio, tum refectio animorum ijs, qui vel prinata negotia, vel rempublicam gerunt. Quando non facile alia reperietur voluptas sensuum, quæ comparari huic vel magnitudine vel diuturnitate valeat: quippe quæ sciendi desiderium exhilarat, quod in omni humana mente ardentissimum est. Quocirca dum cotemplationi huic datur opera, non est aliunde recreatio petenda, nec cibo huic condimentum: deambulatio ipla, atq; otiola illa contemplatio & schola est & magister: vr que aliquid semper quod cum admiratione speculeris oftendir, vade eruditio increscat. Sed reuerramur ad scholam & dectorem.

Præsenteque Deum quælibet herba refert. prima De philosophia, Den ducit.

Qui pergent viterius discere, ijs post descriptionemilque nos ad lam rerum breuem acfacilem, artificium natura occultum declarabitur, que est prima philosophia, scrutatio videlicet & concretionis corporum, & actionum omnium, quæ ex intimis rei cuiusque naturaliter oriuntur, vnde ad ipsas causas exteriores egredimur, tanguam opera intimarum, & ad Deum víque conscendimus, parentem, causamque vniuerlorum, si modò recta insistamus via. Nam insissibilia Dei , per ea que facta sunt , oculis mentis sese offernnt , sempiterna quoq; ilius virtus & maiestas. Quod si oblique inceda-

Roman. ver. 2.

mus

mu phi

qui

113 118

ne

n

CE

mus, errabimus tota via in diuersum. Quapropter philoso De prima phia hae non temere, nec quo modo cer que est tractanda, in philosophia. qua tam grande paratum est periculum errori. Itaq; non est natura ad gentilitiam lucernam ferutanda obscuræ lucis malignæque, sed ad facem banc solarem, quam Christus mundi tenebris inuexit: eam ad rem nos tentauimus opus scribere, ne haberemus gentilia consectari tanto detrimento religio. nis, au certe discrimine. Adde quod fi non exactius, apertius certe sunt omnia à nobis prodita. Nam Aristotelis prima philosophica, qua ut ra quoina dicuntur, & libri de auditu physico 1. Physica. octo : quæ ad idem argumentum pertinent , euoluenda funt 2. Metaphyhoc loco:multum enim tum eruditionis habent, vt illius om- fica. nia, tum ingenit, sed obscuritatis quoq; plurimum: quin illæ Aristotelicæ subtilitates, arque adeò non rarò quoque prætenues minutia, frangunt ingenij aciem, ac retundunt Prebut etiam nonnullis anfam, vt quæ nufquam effent inqui. rerent, & ex diligentia, atque attentione quærendi immodia, aliquid se inue nisse crederent, & videre sibi viderentur, guz non viderent, ac ne essent quidem: non aliter quam qui sudo ac sereno calo de medio die quarunt aftra, ex hallucinatione putant le aliqua cernere. Octo libri phylicorem præle- Ariftotelis getur iuueni, & quide cum cura, fiue ij ab Aristotele ipso funt libri Physipræscripti, siue, vt quidam putant, dicente illo excepti, à Ni. corum. comacho autem filio qui Theophrastum audiuit, collecti, & aditiideoque del quoinis ancoaveus inscripti. Nec minus tradenter accurate fex prima volumina prima philosophia: Metaphysnam reliquos scu duodecim sunt, siue vt nonullis placet, qua- ca. tuordecim, iple per le leget, selectis sententiis ac dogmatibus memoria dignis, reliqua difficultatis funt ve ingentis, ita etia fterilis, qua tamen diligentius, ac penitius magister scrutabitur, vt aliqua illinc & fibi, & auditoribus vtilia eruat In quinto libro categoria explicantur. Adiungendum opus Porphiru de quinque vocibus ex Aristotele decerptum tum definiendi ac dividendi ratio Boethi, quæ oft effentiarum explicatio. Libellus circumfertur Spenfyppi de definitionibus Platonis, vnde ad omnia definitionum genera licebit exempla petere.

In hac ranta inueftigatione magistrum volumus di- Qualis mae ligentem , moderatum , minime arrogantem , aut in fla- gifter. tuendo præcipitem : nec aliter cunctabundum atque su-

itinen-

Cagnitio

I. Uniners. 3. Singular.

finentem fese, quam qui se in tenebris, & per lubricum in. telligit vadere. Defiderat disciplina hæc auditorem ingenij attollentisse, ac erigentis supra sensus ad causas rerumac primordia, ad collectionem vniuerfalis ex fingulis. In quibus generalibus est de ctrina, ficut in fingularibus delectatio : illud enim est métis, hoc fenfus. / deoq; magis delectat Plinius, Aristoteles magis docet. Alienum est ab instituto hocingenium nugax, inepte coniectans, item content ofum, ve ratio. nem ad omnia euidentem atq; inuincibilem efflagitet, que non potest vbique exhiberi par, sed conuenit vnumquenque contentum effe ea verifimilitudine, qua humanum ingenium integrum, hoc eft, non affectione ac partibus imbutum, non contentionis, sed veritatis auidum, facile acquiescat Inflientor & hac & omnem de natura commendationem ad mores excolendos referat, ve animos ad virtutem fingar, pietatis refpectum, & curam instillet pectoribus : quarum rerummagnam occasionem, & vberrimam copiam nature contemplatio omnis præbebit. Sie videntur voluisse sua tradere Seneca, & Plutarchus, interim etiam Plinius Secundus. In pracepris primæ philosophiæ ambages sunt quædam obeundæ, progrediendum aliquo viq:, inde eodem reuertendum, vnde veneras : ab a ad b, rurfum à b ad a : proptere à quod in hisce rebus indagandis non ducimus mentem nostram via rerum. sed via sensuum, quæ hos habet meandros. Itaque elaborandum femper, vt propria fint fimpliciora, & magis rudia, id eft, sensui magis exposita, & cognita. Ea verò exposientur paulatim, & ad censuram mentis venictur, postquam sensu vius fueris, puentum oportet.

Pracepta prime philosophia.

Vocabula in philosophia prima. Vid. Horat.

ram, vim non capit, vnde vera & maxime propria appellationum ratio deberet proficifci fed tamen à vulgi consuetudine de Art. Poet. recedere nos in totum non conuenit, aut certe fi quid exactius tentamus eloqui, receptus est vius declarandus, ne alios fallamus.

Vocabula non funt in natura fatis apta, quandoquidem

populus à quo manat fermonis copia, rerum effentiam, natu-

D' putatio-

Disputationes hic & studiorum quieta collatio potius, quam altercatio, non iam ad victoriam pertinebunt & gloriam.quod permittebatur pueris, fed ad verum intuendum, quod est pretium operæ amplissimum : vt bt quædem quasi militia ad eam afterendam:ergo afferta, continuò funt ponenda

ne

tri

A

n

d

nenda arma, & vbi illa procul emicuerit, hastæ sunt imperatrici summittendæ. Noli contra verum ingeniosus, aut do-Ous existimari, non tu illi tenebras offundes, sed luscioso ac Non poffuinfirmo humano ingerio sepe alieno, se etiam tuo ipsius mus quiequa non veritatis vitio, sed nostro. Itaque rectam semper viam aduersus ve in his tenete, quantum quifq; iudicio integro affequetur que ritatem. fed vobis fic incedentibus transuersa sele obtulerint, id est, que pro veritate. dubia ex ipla re nascentur, dissoluite: nolite autem latam & Paul z. cor. regiam viam egredi, ac in deuiis tramitibus impedimenta 13.ver.8. atque offendicula quærore, quæ in media via opponatis, hoc eft, aciem mentis per totam naturam peregrinatum mittere, vt vndecunque conuertat, quo veritatis lucem & vobis, & ahis obstruatis. Seuocet quandoque philosophus seipsum à condiscipulorum colloquiis, ve solus ipse, ac quietes, quæ au dierit, quæque legerit, recognoscat,& contempletur, clarius tum videbit fingula, & iudicabit acrius plurimum ea res tum intelligentia, tum iudicio confert. Chryfippus Stoicus folitus erat dicere: f inter plurimos me exercerem,nunquam philoso_ Diog. Laere: pharer.

Exercitatione corporis aliquanto robustiores conceden. Exercitatio. tur, nempe robustioribus iam & magis confirmaris, deambu. nes corporis, lationes intentiores, aut longiores, curlus, faltus, iactus, lucta, modò scholastice, non militariter, nempe ad reparationem virium, vt valetudo fit in iuuenili corpore firmior, & ipfi alacriores, ne ingenium grauitate valetudinis opprimatur. Eget etiam disciplina hæc crebris animorum refectionibus, quæ subtilitate, ac difficultate sui vehementer ingenia defatigat: fed eiusmodi recreationes præter eas, quæ de corporum relaxationibus obueniunt : ex superioribus repetentur studiis, lectione poctarum, cosmographorum, historicorum siue na-

turz, fine rerum gestarum.

Post expositam natura picturam, & intimum eius artisi- De ratione eium, tum estentias rerum : Rudium sequetur instrumenti inueniendi probabilitatis, seu de ratione inueniendi argumenta, con. argumenta. tinuò mox de ratione dicendi. Sic enim optime hac intelli- * Primom gentur, nec antea possent propter inscitiam earum rerum, seilicet phiquæ in eiusmodi observationibus tractari est necesse, quæ luse hiam quum ex aliis artibus, tum ex medio vitæ vlu depromuntur. Sed neque debent diutius differri, quoniam alia maxima & perfectissima studia hisce instrumentis adiuuantur.

1.7.9 300.

ad

liun

inc

vbi

dila

dill

fed

poe

fin

po

du

TU

n

8

Dialectica partes.

1. Logica.

318

in vitium labuntur.

Argumentorum inuentio pars est dialectica vna ex duabus, al. tera est enim, quam sapra de indicio positimus, seu veri censara. Separauimus tamen tradendi loco quoniam fic interest discentium. Vtraque ars & d'aleffica & rhetorica rixosa exfe est, ad contentionem ac peruicaciam procliuis, ideo rixoso & contentiofo ingento neganda, item suspicaci in peius: omnia Dui idonei enim ilihuc detorquebit. Affert etiam viraque ars malitiz plurimum, ideirco nec malitiofum ingenium, & ad fraudem 2. Rhetoric. facier dam paratum instrui illis conueniet Sed nec malo viro tradendæ nempe feditiofo, venali, iracundo, vltionis anido : fierent huicgladius in manufurentis, ficut est in prouerbio. Quinetiam cuicunque credentur, modice funt & exiguo tempore degustanda potius, quam ebibenda:reddunt enim spinosos, rixosos, fraudulentos Nam quod dicunt vitio ide uenire male vtentium, fit fane ita, fed multi oblata occasione

Facundistimum hic præceptorem requirimus, & quod

Praceptor qualis;vitiorum [cil.ani. maduer for.

magis exigitur, acuto ingenio, iudicio integro, & fano, verfatum in omni genere disciplinarum atque erudicionis, qui. que vitiorum animaduerfor fit lubtilis,& acer. Quod Ciceroni vehementer profuille testatur idem ipse in Bruto, quim aitse Miloni Rhodio operam dediste, homini in notandis, animaduertendique vitijs,& in instituendo, docendog prudentissimo. Nihil est scilicet perinde difficile, ve orationis lapfus, & flagitia animaduertere primum, hinc velut indica. re digito, cum exprimere, postremo corrigere. Deeft inte-Vid. Cice.de rim aliquid, & te desiderare intelligis, nec promptum sit taclar. Orato. men explicare quid illud fit : vt de L. Gellio, & alus quibusdam oratoribus Cicero scribit. Ad inuestigationem probabilitatis enarrabit doctor ciceronis tepica, additis commentarijs Boethi, aut quod malim, Rodolphi Agricola dialecticam, voluminibus tribus facundiffime, & ingeniofiffime expositam. Ciceronem verò, & Boethum discipulus per se non semel leget, cui M. Tullio totam pene artem hanc de. bemus quæ ab Aristotele quidem reperta, rudis adhuc est ostensa, nec vientibus satis habilis. Leget item per se Quintiliani librum quintum, necnon Ciceronis duo de inventione volumina, quod opus excidisse sibi dicit iuueni: adiunget Victorini commentarios. Ariftotelis octo libros topicos attente, vt omnia illius philolophi, iterum atque iterum cuoluet, non ram

rib.

Ciceronis & Aristotelis Topica.

ad expoliendum, aprandumque instrumentum hoc credibi- Floriferis lium, quam vt sententias, & præcepta variarum rerum, quæ vt apes in in opus illud funt congesta, annoter, & ad manum habeat, montibus vbires polcet Magister velut diligens apicula per omnia omnia sidisciplinarum viridaria circumuolitans vndique decerpet bant, Om. discipulo suo, & colliget observationis huius exempla: nia nos itised in rebus vitæ magnam'copiam oratores suggerent, & dem, de. poete tragici, qui funt omnis generis argumentis refertif-

fimi.

Tractatio erit primum, vt ca quæ audierunt, magistro re. Exercitaposcente, reddant: additis vel eildem, vel nonnunquam alijs tio, & exapro ipforum captu exemplis. Hinc e aminatio quemadmo- minatio. dum magni & præstantes ingenio viri credibilia sua inuenerunt quis fit horum locorum in illis vius , & qu'am conueniens. Tum propositis simplicibus rebus, quæ in illis fit ar. gumentorum in omnem partem materia, & quafi farrago per ledes rationum : vt homine fignato, aut philosopho; aut principe, aut republica, idem in comparatione fiet duorum, aut plurium : vt fi quis philosophum & sutorem conferatinter le Hae vbi diligenter trita erunt, & percognita, fumpto iusto, & quafi legitimo themate, ad partem veranque excegitabuntur argumenta, quorum momenta vel separatim expendentur, vel ex collatione

Huic dicerdi uccedit ratio quam à bonis, & sapientibus vi- Dicerdi raris repudiari, aut negligi minime conuenit: quandoquidem tio non fercfficacistima est, ac potentissima, & in omnes vitæ partes ne nenda, vid. celfaria. Namin homine ius ac imperium summum est penes Ariftot, lib. voluntatem, ratio & iudicium velut consultores sunt illi at- 1.cap.2.Po. tributitatfectus autem vt faces. Atqui & affectus animi fermo liticor. nis scintillis accenduntur, & ratio incitatur, ac mouetur; quo

fit, vt ferme in toto hominis regno ingentes vires obtineat, acsubinde ostendat. Nec immeritò Euripides Tuparrizorn Sermonis vocat facundiam: & per fermonem amplifimas opes, poten- vis. tiam, regnum quoq; affecutos effe nonnullos conftat:vt Pifi. stratum. & Periclem At dicunt; Prolapsi sunt mores in deterius, idcirco non funt hominibus ea committenda, quibus in perniciem aliorum vterentur. Equidem quibus ingenijs credendam este facultatem hand censerem, paulò antea e xpolui,& quantum mihi de ea fumendum videretur. Sed certe

quo funt corruptiores animi hominum, cò ars hæc accura-

Sermonia Beceffitas.

tius deberet à prudentibus & probis viris suscipi, quaing. nimos nostros dominatur tantopere, vt illos à stagitiis & sceleribus ad curam aliquam virtutis traducerent. Necessita vel ex eo ostenditur, quod nulla omnino vitæ ratio atque a. etio carere pote ff fermone, publica, priuata, domisforis, cum amico, cum inimico, cum hoste, cum maiore, cum minore. cum pari. Is est maximorum, & bonorum, & malorum caufa, Quantum ergo est vti sermone decenti, & consentaneo per-

Vid.epift.D.

lacobi, sa. 3. fonis, rebus, locis, temporibus, ne quid exeat peruerfe, pueriliter, indecore? Neque enimaliò est tota hec tractatio converrenda, non ad mane verborum fludium, vt ea compta fint, arque splendida, vt concinna, suausque structura co. agmentata: fed neque dicamus putide, inepte, ac vt minime dici conueniat: vt appareat artem hanc potissimam esse pridentiæ portionem. Quapropter sic meo quidem indicio tradetur ,ve primum

Dromodo tradenda rbeterica.

BIS.

omniu qui fir orationis finis procul spettemus, tu ad ea perveniendű que instrumenta; que via. Exempli gratia. Finis est docere, perfuadere, mouere. Inftruméra funt verba fimplicia, copolita, & corum lenla, que omnia per lingulas iploru qua-Orationis fi- litares aperienda funt, & examinanda. Tum quemadmodum operi applicanda funt instrumenta videbimus: id est, que, cui fini, & quemadmodu Hinc speciatim de docendo, & eius par tibus, de perluadendo, de mouendo, & corú formis. Habebitur ratio di centis, audientis, loci, temporis, negotii. Iam quæ instrumenta, quibus rebus sunt apta, ad hunc finem, hoc loco, Infrumeta, hoc tempore, hoc dicente, hoc audiente. De quibus nifi ego fallor, perturbate, confuseq; est olim à maioribus nostris preceptum, minimeq; ad vlum congruenter. Possunt tamen à sedulo institutore multa ex illis colligi, nempe ex Ciceronis libris Rhetoricis, Quintiliani institutionibus oratoriis, ex Hermogene, libro potifimum quinto, qui est de diction le formis, & Hermogenis pene interprete Georgio Trapezuncio. De formis ité multa præcipit Demetrius Phaleræus in lib. wei épun. veizs, & Arift Ilepi πολιπια λό/8. Nã est eiusde ars Rhetorica de sermone simplici, ve Apsinis Cadarzi. Dionysius Halicarnaslæus, præcepta quæda aggressus est tradere de orationu, fiue argumentorii generibus, vt de panegyricis, epithalamiis, epitaphijs, & eiuimodi. Tum Latinos fumer in manus, Mar-

ELAM

tiani Capellæ librű quintum, Rutilij Lupi de figuris, quod opuse Gorgia vertiffe ferunt non Leontino illo , led also Rhetores. quodam. Iulius R. ffia anus, & Rhomanus Aquila de eodem argumento libros reliquerunt posteris. Sulp tius Victor precepta quædam artis conscripsit. Ex his omnibus decerpet tanquam flosculos, vel ynde ipie fasciculum, quem iuuenibus fuis exhibeat, concinnet, vel quos sparfim tradat, dum alia quos artis huius præceptotes enarrat. Enarrabit verò fi quos velit, primum facile aliquod ac breue artis compendiu, quale est Martiani Capella, aut Philippi Melanchthonis, Rhetorica vel quaruor Rhetoricorum lib os ad Herennium : quos qui ad Heren Ciceroni affignarunt, equidem quid fecuti fint, haud viceo: ninm. ex Quintiliano videatur posse colligua Cornificio esse compolitos. Tum Quintiliani libros quinque, nempe tertium, Vid. eius quartum, octanum, nonum, decimum Oratorem Ciceronis, lib. (10). & Anstorelis Rhetorica ad Theodecten, opus magni qui- primum. dem ingenij, ac artis, quod in hoc authore est perpetuum, fed ingentis quoque vtilitatis ad fentum, & prudentiam vitz communis. Leger ipfe innenis prinato fuo studio Quinuliani reliquum, Ciceronis partitiones ad filium, de oratore, & Prutum, Aristorelis vel cuiulcunque alterius ad Alexandrum Rhetorica, Georgium Trapezuntium. Czterum quando non habemus iam populum vel Latine loquentem, vel Grace, operofum effet noua in elocutione illarum listguarum præcepta excogitare: vetera fufficient, additis nonnullis ex natura ipla catholicis, que in omnes linguas poffint competere. Adiungetur ratio linguarum, quo pacto inuen- De ratione ta, adulta, perdita, quemadmodum cuiusque censeatur linguarum. vis, natura, copia, elegantia, grauitas, cultus, & aliæ fermonis qualitates. Præceptis rhetoricæ non nimium adhære dum esse Ciceroni placet, vel ob hoc vaum, quod nullus ferè artis magister ipse eloquens fuerit : quod nishi de instrumento omni dicendum videtur, in quo adornando non perinde elegantia requirenda est, & accurata compositio, quam vi aprè viui descruiat. Sed neque exercitationes in arte di- Exercitation cendidiligentes admodum & crebras probatim: ne anceps ones in arte instrumentumi lædendi voluntatem titillet, occasione obla- diendi. ta: tum procliuitatem ad fraudem & malitiam pariat: tameth initio frequenciores este velim, quam quum de vario-& multiplici argumento dicent. Primum faciliora que

dama

dam, & fimpliciora, verfabunt, quæ ftyli nec deirwow, nec com oftionem magnapere desiderant. Fabellis, historiolis, dilatione contracte rationis, contractione dilate ac fafæ:que sunt in scriptoribus percrebra Tum in aliis docendi ac del ctandi formis. Hinc in ijs que controuersiam, & Vid. Senec. quæftionem , & aduerfarium habent Nouissime in motu & Declamat .l. concitatione affectionum animi. In questionibus primo lo-10 Controu. co tractabuntur ex . que funt abfque negotio indefinite, de locis communibus & fententiis (quemadmodum Seneca inquit)translatitiu, que nihil habent cum ipsa controuersia implicitu, fed fatis apte, & ei applicantur, & al.o transferuntur, ranquam que de fortuna, de crudelitare, de leculo dicuntur; quod genus sententias Portius Latro suppell Ellem vocabat. Fuere clim qui in vium hunc communes loces conferiple. rint, vt Q Hortenfius, Protagoray Prodicus, Trafymachus Chalcidonius, multis exemplis exercendi lunt iuuenes, in fuis, & alienis, ve fua explicent, aliena intelligant. Sequentur

deinde quæftiones cum circunftantiis, quæ definite nuncu-

Contra veritatem non dicendum, nec pro materia infa-Notanimus quedam (upra de loan. à Cafa & Turnero Curra.

ie bona.

1.5.

munes.

Loca com.

Nunquam contra veritatem affuescent dicere nec pro ea materia, quam rhetores infamem nominat. vt contra Socratem pro Bulyride, pro * voluptate, contra a quum & pium, ne fi id quandoque ioco fe cerine, fac.ant aliquando ferio. quum praua animi libido illhuc rapiet. Stet tanquam in acie facundia omnis pro bono, & pio, contra flagitium, & netas. Verba, quibus nullus subest sensus, cassa pro sum res tunt,& vana quadam specie turgida. Imprudentes sensiculos deridemus:atque afpernamur. Prudentia, semota probitate,malitia eft,& perniciofa fraus. Itaq; vera & germana rhetorica diferra est lapientia, que à iusto, & pio leparari nullo pacto potest. Neg; verò imitanda sunt nobis, quæ fuerunt gentilitatirecepta, maledicere, conuitiari, prauissimas suspiciones er Perum a. inijeere, recta inuertere, ex bona causa malam facere ex maxiema effe la bonam. Satius est cause detrimentum pati,quam virtutis. Que per Nec in provanis folum , fed nec in vllo penitus quamlibet fe junt ma- fancto, & inculpato viro imitabimur, que " per fe junt mala. Judiciali genere nihil omnino indigemus, in quo multum circunfta- ineffe malitiæ vel Aristoteles est author, præterquam quod tia fieri pof res ipfaid fatis loquitur. Litigare non fatis decet Chrift'a. num, quantominus ea versutia, imposturis, insidijs, fraude

i

1

que in illis actio nibus imprudentibus, atque etiam inuitis furrepunt Nam quod Quintilianus ait, quid fi impetrari aliter Vid. Fab. equem, aique obtineri non poffit? Quid fi togam, nifi ferro, aut vene. lib. 3. merecaperare non possis, verum fuerit consultius, carere toga, an sic reopere? Vitam fit latius perdere, nedum togam, quam fic conferuare.

Declament iuuenes apud magistros de iis argumentis, quo- Declamarum aliquis fit deinceps vius in vita:non quemadinodum pri-tio. fee illo leculo de iis rebus dicebant in schola, que nunquam in vita contingerent, de quo meritò Quintilianus conque- Vid lib. 2. ritur. Admeditandas scribendásque orationes in quietum cap., 11.1.2. locum fecedant, vnde vox nulla, nullus strepitus exaudiri c.10. queat, tum etiem subobscurum, ne quid oculos vel aures percutiens, animi cogicatus interpellet: quod Demoft henem fa- "Fid. Cic. de cere consuelle perhibent. Legent ipsi declamationes & suaso- fin.l.s. Va-rias quas ex oratoribus sui temporis Seneca collegit, mendo- ler. l. 8. c. 7. f squidem illas, & truncas, nam defunt Græca non pauca, & Plutarch, in Lama lunt depravatiffima, fed erunt nonnunguam adiu- Demofthene mento dicentious: nam plurima in illis funt & inuenta fubti- Fab. 1.10.6. lier, aturéque, & lepide ac venufte expressa: multæque ver- 3.00c. borum actentiarum conformationes, & quali lumina. Sopatris fophista States comparer extant prolix admodum cas inflitutor ipfe ferutabitur, & ad fcholam, que iline

videbuntur, deferer.

Prountiationis habenda ratio, nec in postremis: quam Pronktiatio in dicedo pollere plarimum Demosthenes fenfit. Ideo iuuenes dieturi conferuent voce dieta, & exercitatione, fed naturalem vocem, non fimulatam, & fictam, vt phonalco fit opus. Singulis hebdomadibus declamationem vna apud cunctum Correttie auditorium inflitutor corriget:confiderabit primulm, qua de declamatisre dicature time quis, que tempore, ad quos fingatur dicere: Misrum examinable verba simplicia, & conjuncto, lententias, argumenta,ordinem: vniusculusq horum omnium per se qua-litatem, hine quam comode rei de qua dicitur,congruat illorempore, & loco, & auditore, & dicente, qui ponutur: nec attenderadeo, vt omnia fint exacta, vt argumenta valida, & inmincibila, quam ne inepta:quoniam quidem nibil est in arte hac indecoro turpias, nec immeritò dicitur caput effe, decere Decorum quod fatias. Videtis quo ingenio, quo viu, quanta prudentia, observand. & attentione ad corngendum fit opusiquare difficillimű hoc

utilitas.

eft magistri munus, sed & ipsi tantum & scholæ longe fru-Correctionis Auofistimum. Namex correctione vna plus eruditionis & judicij refert auditor, quam ex prælectionibus atque enarrationibus permuliis. Ergo cam ad rem & trequentes & intetis animis interfint, nec fine pugillaribus, ve capita, & fummas rerum excipiant, quas actum in cubiculis fuis diffufids exponant, Interifque & memoria imprimant, ac infculpant, vt monftratum femel periculum in perpetuum vitetur. Sciante; luuenes propter copiam & varietatem malorum, quibus vndique, & fubinde intestamur, maioris effe iudicit ac operæ deuitare mala, quam tenere bona. Verom enimuero quando loqui naturale eft, fermo autem quicunque artis, fine qua nafcimur, & finxit, alioqui hominem natura mire inimicum, quoniam rudem prorfum, & artium omnium De imitali- expettem, imitationis indigemus. Imitatio porrò efficio est rei alicuius ad exemplar propositum : quocirca propo. nenda funt, que inuer expressible, optima scilicer, non fimpliciter, led iuxta præfentes vires : lapienterq; à Marco Fabio præcipitur, ne initio pueri ad magistri æmulationem co-Vide li. pris nentur aflurgere, ne deflituantur vivibus : fed quod illis erit mi, ca de, facilius, ac promptius, aliquem de condifcipulis doctiorem " Vid Plin, exprimant, quo innifi paulatim fe ad magiftium exprimendum erigant : quod confilium agricolas in * maritandis vicibus remus fequi Et quemadmodum in homine, sie in oramilitud. ifta tione quoque imitatio ve fimilitudo quadam è corpore atque animo spectatur. In oracione verba & compositio fent pro corpore : sententiæ verò, argumenta, dispositio, arque illa ceu œconomia pro spiritu ac mente. Filius non tam dicitur patri fimilis, fi lineamenta, fi figuram & formam referat, quam fi mores, ingenium, fermonem, inceffum, motum & illam quali vitam, quæ ex interiore animæ lede foras, per actiones emicat, & se nobis oftendit. Si inueniri posset aliquis, qui vnus omnia haberet optima, Deo fimillimus ac proximus, vel potius Deus ipse, is effet sane imitandus solus: sed nullus est ab omni parce tam felix : quapropter recte Seneca, Non est vuus, quanuis pracipuus sit, imitandus: quia nunquam par fit imitator authori : hæc natura eft rei femper citra veritatem, & minor eft similitudo. & quò plura exempla ostensa sunt, hoc plus eloquentia proficitur. Eadem est Quintiliani sententia, qui non qui maxime imi-

tanam

.340

lib.17.cap. 22.0-c. fihabet ex Fab.li.1. CA.Z.

Non imitandus v-BHS.

tandus, eum solum imitandum cenfet. Sunt qui'ex omnibus ciceronis i-Ciceronem vnum deligant, quem effingant folum : H bet mitatio. quidem optima Cicero, sed nec omnia, nec solus. Quum delettat quum docet, admirabilis est præter cæteros : in colligendis argumentis acutus, in deuinciendis & iacendis non perinde de ter & validus. Deficitur interdum viribus pro- Cicero; vid. pter fulum illud. & Afianum dicendi genus, quod est in co à Dialogumde quibuldam magnis ingeniis notatum, Calio, Bruto, Attico, Oratoribus, Tacito, Quintiliano, qui eum pondere ait pugnare, ve De- qui adscribi mosthenem viribus Quanquam isti noui imitatores non tur C. Tacitam animum orationis ad exprimendum contemplantur, 10. pag. 769. quam exteriorem verborum , ac ftyli faciem. Sed neque ad &c. hanc imitandam quiuis eft factus : nam eo, qui ad imitatios nembanc caloris, & virium non fatis affert, nihil eft trigi. dustiacet enim tota oratid, motu & vita caret: qualis eft 10- + Legend. piniani Pontani. Viilis est imitatio verborum Ciceronis, & Joulani. tura, dictionis verò non item: hanc enim fi quis non aflequamr,infermonem quendam degenerabit redundantem,eneruem, vulgarem, ac plebeium, cui vicinus admodum est M. Tullius: à qua tamen vtilitate vindicat ipse le, & afferit ad. mirabili dignitate orationi addita ex scientia & cogniti ne multarum & maximarum rerum, tum concinnis, & venustis numeris, aptissimis, & naturalibus metaphoris, contrapositis, periodis, gratia quadam inexplicabili, ac prope inimitabili.Sed certe non fi Cicero optimus est, stque eminentifimus, alij protinus mali, aut (pernendi. Non eft unus eloquentia vultus, inquit Tacitus, nec flatim deterius eft, quod dinersum eft. Cicero ipse in Bruto multes eratores in diversifismo dicendi genere, summos tamen poniticums rei fi non alij , Cicero viique & Demosthenes exemp'o esse possint. Quamobrem acute inspici oportet: quibus tandem rebus ap- Ingenite sepolitum fit iuuenis ingenium, quod in omni vita inflitutio- quetur conne taciendum effe fapientes consulunt, vi eò se qui que ap- gruentia, & plicet, quo nature nutu quodam fertur, fi modo in finitimum quos aute virturi vitium non propendit:vt ad Ciceronem, fi copiam di- pra /uo ge ligit: ad Demosthenem & Atticos, fi parsimoniam verbo-nio. vid. lib. rum: ad Sallustium, ff aftriceam breuitatem, & pene La 4.cap.a. conismum : qua bi cuitate, vt Quintilianus restatur, nihil apud aures vacuas atque eruditas potest esse perfectius : ita fiet vt in ea re fi non lummus, certe neutiquam euadat con-

temnendus: nam in omnibus, aut etiam pluribus fastigium. vel proxima fastigio tenere loca, oprandum est magis, quam sperandum Porro quibus quisque sir iebus appositus, cogno. scetur ex delectatione, que de conformitate & congruentia quadam oritur obiecti & facultatis:faciet etiam fui periculum, quod in annis quidem rudibus magifter spectabit, & arbitrabitur:postea verò quam magis profeceris, idem iple. Quòd si ingenium ad vitium vergat, vt copia ad exuberantem redun. dantiam, parfimonia ad ariditatem, nerui ad maciem deformem, tum verò diuerfi generis imitatione ad rectum & fa-Vid.lib. 1.6. num habitum deflectitur. Prudenter Quintilianus instituto-2.6 1.2.2. ris munus vult che adiunare, que in quoque discipulorum inuenerit bona, & quantum fieri potest, adiicere que desent

& emendare quædam, & mutare.

Idem magister qui fint in quaque virtute pracipui fignares in quaq; bit : vt ad fermonem familiarem Cafar primas partes feret, virtate pra- & Ciceronis Epiftole : non quin Cicero cuiuis fir electione сърш. verborum, ne quid aliud dicam, par, sed fusa illa phrasis quo-

tidiano fermoni non fatis conuenit. Commentary ab Hirtio additi vel Oppio, plane funt alij quam Calaris, minus & puritatis & maiestatis habent; vt Casarianis à principe scriptos apparear, alteros à prinate. Ad comitatem Plimus (acibus, & Politianus. Ad historiam tulam Linius. Ad confilia explitanda, Tacitus. Ad commentarium historia Suetonus, & Florus. Ad præcepta artium, in rebus, in ordine, ac cuncta methodo, Ariffoteles. In verbis & dictione Quintilianus & Ro. dolphus Agricola. Ad paraphrases Themistius, & Erasmus. Ad carmen Heroicum Homerus & Virgilius. Ad lyricum, Pindarus, Horatius. Ad Tragadiam Euripides, & Seneca. Ad Comediam Aristophanes, & Terentius. Ad " vertendum pro-Huphre. de prie Theodorus Gaza. Politianus opus facir fuum : nec Erasmus caret gratia, etiam ad verbum transferens. Sed exemplum verrendi fuerit Ciceronis de vniuer sitate liber, que est pars Timei Piatonici. Ad gratiam Dialogorum Plato, & Cicero. Ad astutam rationem capiendi aduerlarij Socratica inductiones, modo aftrictiores fint, quam ve eas Plato persequitur. Ad efficacem rationem argumentandi Aristoteles : ad ciuilem Ciceronis dialogi, & Lactan. tius. Adhortari ad mores probos, bonus Cicero: dehortari ab improvis, Seneca. Habet idem sententias concirnas, ar-

gutas,

ce Vid. D. rat. mterpre tandi.

gutas, breues, quas iaculatur tanquam spicula amentata. Ad przepiedum de moribus breviter & commentarij vice Plutarchus. Ad conciones in populo non perinde erudito Ci- Quintiliani cero Ad scholam Q intiliani declamationes, fiue cuiuscung; Declamafint, illius certe feculi. Ad attentam, aut eruditam coronam tiones. Demosthenis orationes:irem Liuij, que sparfæ funt in historia. Adjuauitatem & numeros Ifocrates, nam altiores habet Plato, quem inter prolam & versum fluere Aristoteles ait. Dicearchus autem Peripateticus totum scribendi genus ran. quam graue, & molestum repræhendit. Ex his omnibus quod operi suo conducat decerpet: & rationem sequetur piderum, qui ex agrorum, & campi alpectu amcenissuma quaq; "Lib. 2. de in opus luum transferunt. Nec immerito à "Cicerone ipfo Zeuzis Heracleotes laudatur, qui a Crotoniatis Helenam pi inuention. durus ex multis multeribus formofiffimis delegit, qued in a Agrigenquaque vidiffet pulcherrimum. Ingenio est ad bene imitan- tinis, ut hadumopus acuto, &iudicio acri, adde etiam naturali quadam, bet Plin.lib. &occulra dexteritate. Itaque recta bonarum rerum imitatio 35.cap.9. bonitatem ing: nij arguit. Nam quidam ea sunt vel tarditate b Quinque iudicij, vel his in rebus absurditate naturæ, vt eodem oratio- feit. vt wi nis stvlo omnem se stylum referre arburentur: ficut vno a'i. Plin. quo suo gestu, quemcunque alium, & codem digitorum pul fu concentum omnem Sunt qui iuxta fententiam Senecæ, vitialua & intelligant, & ament : tantus eft in omnibus flu dis error, maxime in eloquentia, cuius regula incerta est Intitutorid animad tertet quod fi iuuenis inepte, quæ imitanda fibi propofuit, effingar, ab imitatione eum ad luam iphus naturam sequendam traducet, vt sit suus, qui alienus non potest.Initio quidem, ficut anteamonui, facillima exprimer, atque adeo concedam illi, vi que reddere non poterit ab exemplari ipfo in fuum opus transferat, modo ne illum fugiat non id esse im tari, sed suppilare:in quo errore plurimi verlantur : paulatim autem vere imitabitur, id eft, ad exemplar effinget, quæ volet non de exemplari centones surripiet, quoi in opere fuo confuat.

Proposito autem ante oculos exemplari attentissime a. Quemedo mulator contempletur, ac consideret, qua tandem arte, ac initandam. ratione ab authore id puter confectum, ve simili artificio & iple quod animo destinarit, perficiat. Ars enim & opififum , quantum fieri quidem possit, idem prastandum est, &

Quid Furari Imitari.

quodam modo furripiendum, non mareria cadem, vel opus idem. Velut fi quis exempli caufa, grarias alicui acturus cae dem dicat, que Cicero Senarui, que populo Romano, vel, quæ Ausonius Gratiano Augusto, furari hoc quidem certe effet. imitari autem fuerit, fi confideret, quid author in orationis exordio yelit efficere, quid secunda parte, quid tertia, & fied inceps: que primo dicit loco, que alijs sequentibus, Dua obser-quibus lententijs in quaque re vtarur, quibus argumentis,&

quibus ex locis peticis, quomodo colligatis, & connexis, quas

Manda in ex emplari m.nd:um

fimilirudines inducat, que viu pet exepla, quos animi affequot expri- ctus arringar, vbi, quom do, quibus authoritatibus sua fulciar, & quorum: non quò nos veamur corundem, fed vt co. luje piniks. rum, qui nobis loco eodem funt, quo illi erant authori no. fire, quacommifiura priora posterioribus compingat, qua verba fingulis partibus accommodet, quam verborum fing-Auram, hoc tu artificium idem effingito, non eadem velver. ba, velienta Subijciamus verbi gratia breue aliquod exemplum. In orațore luo refert Cicero Carbonem tribunum plebis hæc in concione quadamdixifle, in qua Cicero iple ftaret : O M. Drufe, patrem appello : tu dicere (olebas facram eff: rempublicam, quicunque cam volauissent, ponas effe ei ab omn bis perfelutas : patris dictim fapiens, temeritas fily comprobauit; quo dicto admirabilem fequutum effe concionis universa clamorem & plausum. Si quis ita effine gat. O dine Paule, Tharfenfem appella : tu dicere folebas faevan effe charitaten, quicunque com violauffent, poenas effe Exemplum et ab omnibus persointas. Apostoli dicium sapiens scelerum teimitationis, meritas comprobauit : non tam erit imitari , quam fi quis dicar, O dine Panie, Tharfenfem appello : tu femper pra-

> dicare consucuisti magnas effe vires charitatis, quicunque secundum eam non vinerent, nec pertinere ad regnum Christi. Apolloli fententiam piam confuctudo feelerum abdicanit. Inhac imitatione omnia illa funt que in venustare prioris

dicti, incifa membra, & dichoreus claufulæ. Eorum quæ imie I. Que imi tationi funt proposita, quedam nunquam possis ad perfesar non pof. cum referre, quod genus funt homini naturalia : ea verò femper iunt sequenda; quoniam æquare non est concessim: finaus. furoris estenim hoc sperare. Alia verò possis, ve pleraque

3. Que pof omnia humana:que effingi eadem frecie queant , vel genere, velut erationis copia, breutate, splendore, grauitate, J. 143.

graua,

fu

m

d

ratia, argumentis, dispositione, ac eiusmodi. Sunt tamen ex De imitat. humani: inuentis nonnulla , quorum vel ars omnino periit, vid.Fab. yelvlus, hæc ægrè perfeceris, qualia ij, qui tum vixerunt, gum ars aut vius vigeret quemadmodum in linguis Latina & Græca, quarum quoniam populum amifimus, mutuanda funt semper ex veteribus vocabula, nec nos vlla, aut certe perpauca poslumus nouare. Stylus non perinde est ab illis su- Modus imimendus, nam parta vndectunque materia artifex cam tracta- tationis. bit ad arbitrium: tameth contendere, vt dict onis ornatu ac cultu antiquitatem superemus, aut a que mus saltem, non tain malum & viruperandum cit, qu'am periculosum, ne linquamur viribus, & in absurditates incidamus: vel certe aifficile desuefactis iam auribus à censura soni illus. Promptius effet ea de cauía in linguis vernaculis, quibus est populus magnus fermonis lui author, magister, index. Puerum imitari ube- Qui imitari rale eft, ac laudabile. Senem imitari, seruile, ac turpe. Con- debeant. uenitenim vt puer magistrum & ducem habeat, quem fequatur, non item vt fenex. Quocirca vbi fatis te in imitationis hoc, vtii dicam, ftadio exercueris, *amulari incipe, & te cum * Fabius lib. duce tuo conferre, qua parte accedas propius, qua longe à 1.6ap.2. tergorelinquare. Virtutes illius, & vitia, xquus & ciligens centor examina, quid in illo deceat, quid habeat virandum. quam vartutem redditu facilem, quam gratiam pene propriam, & aliis inconcessam Hæc comparabis cum tuis, & ex corum velrecte dictis, vel secus inte corriges tua, fine dum vitium deuitas fine dum te componis ad pulchra. Conare vt magnas virtutes aques, mox eriam vi vincas: plenum hoc quidem negetij, & profecto ai duum, magnaque est opus induffria: fed in fublimi fita, ex cuiufque rei præftantia, & iuxta verbum vetus, pulchra difficitia Nec solum tua opera ad opera ductoris tui tanquam ad amussim arbitraberis, sed tua ipfius priora cum posterioribus conferes, vt ex comparatione depræhendas profe dum. Cuicunque dicendi generi diu aflueueris, quamlibet id accuratum fit, & excultum, pro naturali habebitur: quod de Euripide Aristoteles Fabius lib. tradit Nam consuetudo in natura conditionem transit. Quapropter manifeste dementiæ est, non facili, dilucido, pu- 1.62p.2. to, eleganti sermoni asiuescere potius, quam portentis verborum, aut horrori orationis, vel fordibus: quoniam quidem pari labore constant omnia, non rarò etiam mi-

nori

Tota vis in- nori bona. Hæ artes organa funt, ideo per fe nihil efficiung firumenti in admouendæ funt operi, hoc est alis disciplinis, quibus forviue actio-mant & parant ingenia difcentium. Inftrumentum hoc fiv. ne posita eff. sui atque experimentis rerum publicæ ac private applicatur. Ariflot. 1 de tectorum eft ciuitatum, inid conditorum etiam, & princianistex. 18. pum, & coru qui ius dicunt: vel de jure respondent. Sin thes-

logiz, concionatorum, & illorum, qui homines ad rectum formant, ac meliores efficient. Quippe sapientem virum decet non iplum per fe folum fapere, fed alios quoque fingere ad virtutem. idcirco non vita illum modò recta elle, atq; in. culpata par eft, sed oratione quoque efficaci. Efficax quidem a Epift. ad eft sermo veritatis, a efficacissimus Dei sermo, vt Paulus inquit,

Hebr.cap.4. Der.12.

Apostolis quidem hoc satis, abundeq; erat: nam fortissimo. rum argumentorum locum obtinebant prodigia, & ea, qua fupra naturæ vires oftendebant: tum vita innocens, & inqua vel calumniacor suspicionem non inueniret criminis, quam non iniuria plurimum persuadere aiunt. Ad hæc peculiare Dei subsidium, quod ille charissimis sibi submittebat, quoties effet opus. Sed vt nunc funt & dicentium & audientium mores, preclare agitur cum veritate, fi facundiæ viribus inftru-Cta & fulta fidem impetret : non quin malim multo etiam ad bi necessa- faciendum fidem res nudas fermone, quam fermonem à re-

bus inopem, ac destitutum. Sed certe res ipfæ conuestitæ,

ac ornatz oratione, fobrio vtique cultu, & moderato, altius

E'ognentia TIA.

descendant in pectora audientium, quæ in aure statim non offendunt tanquamin limine. Ideoque fancti viri castam, & puram eloquentiam nunquam funt aspernati, nisi qui aste. qui non quiuerunt. Et o Lacantius facundiam Ciceronianam Hieron, epi. minihus parfindance fortius propugnaret, & hominibus persuaderer facilius Anxiailla & accurata, & pictu. ris infignis eloquentia, tum folendore, atque apparatu omni illustris, ac præfulgens, fortalie res sanctas minime decuerit: certe multo minus fermo spurcus, & vitiis inquinatus Candidis. & mundis linteis attrectari facra conuenit, non byffinis aut sericis : sed neque canabaceis, aut lineis maculosis, in rebus di. Caterum de sermone satis.

ad Paulinn de inftitut. Mon-Latta. 1.3.6.1. Eloquentia winis.

Traducetur hinc iuuenis ad studium mathematicarum artium, vt loquacibus succedant mutæ, & imponatur silen-Mathema- rium lingux ramdiu agitatx : quare ab aurium munere, ad tic obiettu. oculorum transibitur. Alathematica circa quantum vet-

iantur

fantui

mina

Georg

addit

dedit

teræ

bus |

que

mne

ran

adu

vel

cin

m

A

re

de

11

P

fancur molis , & numeri. Hac arithmetica , illa geometria no. Geometria. minatur: quæ sunt primæ in illo genere, ac simplicissimæ. Georgeria in celum sublata aferonomiam efficit , visibilibus addita ourrinn liue perfest nam. Arithmetica fonis admifta dedit muficam. Et horum fingulæ bifariæ funt, alteræ quæ De hac arintra contemplationem subsistunt, spectative appellantur: al- tium divitera in opus exeunt, que actuele fine effettrices. Ex priori- fione, vid. bus posteriores existunt, quod est eis cum actione omni, at- Fab. 16, 2. que exercitio commune Mentis enim cogitatio actiones o- cap.19. mnes humanas, & manuum opera antecedit, tanquam generans genitum. Sunt tamen qui studia sua ad altera seorsum adiungant, vt vel contemplentur modo circa executionem, vel exequantur inspectione omissa. Sed nos vt hactenus fecimus, de contemplatuis potissimum loquemur. De estectiuis quoque interdum fummonebimus. A disciplinis hisce vehementer leuia, & inquieta abhorrent ingenia, quæ fibi impensè indulgent, nec laborem sustinent assidux intentionis.
Astringunt enim hæ ingenia, & cogunt hoc agere, nec pe- Que ingeregrinari patiuntur. Non sunt et am idonei obliuiosi, quan- nia disciplidoquidem feiri, ac teneri centelima non poflune fi excide- "is bifce rint prima, ea est in dictis illis series, & confirmationum apta. perpetuus nexus. Suntque ea de causa magnopere labiles, nifi exerceantur crebro, atque infalciantur animo Sape alis disciplinis amænioribus non satis appositi, istis sunt aptissimi seueris, ac tetricis. Caterum cognitiones ha, atque obsernationes, si quis progrediendo sibi indulgear, in infinitum abeunt: & folicita horum inquifitio à rebus vitæ abducit, communisque sensus reddit expertes. Sapienter Socrates, ve alia, qui quum tantus effet mathematicus, ve Euclidem Megarensem, quantus fuit, effecerit, & vt minus hisce rebus addictum Aristophanes rider in fabula, eatenus tamen impendendam geometrie operam censebat, Vid. Diog. quoad quis & dare, & accipere terram ad equam mensu-Laert. lib a. ram potfet, fignificans referenda effe ad mores omnia, & in Sucrate. vitz vlum, non ad inanem, ac infructuosam quandam speculationem anxiam, & molestissimam, quam parit diuturna in mathematicis attentio. Primordia verò, & progressus aliquos alijs maiores, alijs minores, ve cuiulque erie ingenium, & diligentia conducere ad resvitæ complures, & ad cognitionem philosophia. Plato ex auditorio suo expelVid. Platon. expellebat eos, qui illuc venirent à mathematicis deserti, ac 1.7. de repu. inopes. Apud eum ipsum, & Aristotelem, & reliquos priscos lib. 7. de leg. philosophos exempla funt de mathematicis plurima, tum pa.522.817. quod apriffima funt, & certiffima, tum quod illis temporibus longe essent notissima.

2 Vsd Supra pag.259.

Primo loco tradetur arithmetica, quippe que est simplicisfima, ac ideo prima. Exercitum quoque illius & numerorum tractatio non folum a explorat ingenium, sed exacuit, & alacrius reddit. Nec vlla vite pars carere potest numeris. Multa etiam naturæ, ac rerum divinarum mysteria numeris elle comprehenfa, & notara, facri & prophani scriptores docent, Crassi quidam nobiles pulchrum, fi Deo placet, ac genero. fum este arbitrantur, nescire omnino computare. Restatergo vi generosum habeatur non este hominem. sed lconem aliquem aut vrfum, aut aprum ex illi: fuis infignibus. Namanimantes omnes brutæ, computationis funt ignaræ, folus computat homo. Non quod pecuniz contemptum in principibus viris incessam, aut à magnificentia opulentos deterream; fed virtutes omnes ex [cientia boni verire velim, non ex ignovantia mali. Initia numerorum, & nomina & figuras agnoscent iuuenes, hinc assuescent conjungere inter se ad eli-

Ratio & me thedus di-Scendi A -Tubmet.

Algorismus.

ciendas funimas: tum dividere conjuncta, & fubtrahere, & quid reliquum fit oftendere. At quum multæ fint numerandi formæ,per literas Alphabeti, per Latinas etiam figuras, expeditiffimus videtur mihi, qui de nomine inuentoris, vt quorundam est opinio , Algori/mus nuncupatur. Arabicum esse inuentum crede. Tum addentur numerorum nomina, que qualitatem, atque adeò naturam indicant: vt de numero pari, impari, pariter pari, pariter impari, primo composito, de dimensu, & proportionibus inter se numerorum, & tora illa tractatione arithmetices intima.

In Geometria exhibebuntur primumexplicationes omnium eius tra- rerum nominum, de quibus ea in arte fit mentio. Tum dodede ratio. gmata illa,quæ cum natura mentis nostre videntur coniun-Rissima, corumque habere nos velut impressas animo anticipationes. Hinc theoremata, & corum probationes, que principiis, vt oportet politis, non persuadent, sed cogunt, & vim adferunt. Ex ca,optice, fine perfectina, & architectura na. scuntur: quarum omnium multæ sunt in communi vita ad tuendum corpora villitates: nempe ex geometria ad omnem

menlu-

nich

ueno

que

rdil

dita

Per

1

tiel

am

jud

mi

ha

80

f

B

1

f

mensuram, proportionem, motem, & fitum molium five mo uende fint, fine spectande, fine in vestigio, & immobiles: quemadmodum in dimentum agrorum, montium, turrium, zaficiorum. Architectura quantas ao habitandum commoditates adfert. : quam perspectiua adiuvat , ficut in p eturis. Perfectina fpecularia funt annexa : vtinam audama effet re- Auditina.

In Musica multum degenerauimus à prioribus, ob craffi- Musica, ata tiem auris, que fubt lium fono: um iud cium omne funditus que ab ea de amilit, vt nec longa iam, nec breuia in communi fermone di- generatio. judicemus. ideoque & genera aliquot proportionum amisi. a Tres Mu. mus, & magnas illas vires, atque admirabiles, quas de prifca sica fpecies harmonia memorie traditur. Hanc ivuenes & theoreticem apud Laert. accipient, nornihil etiam a practices, mode fobriæ, & ca- 1.3.pa. 130. fiz que fessos studentium animos Pythagoricorum ritu de- grac. edit, mulceat, reparet, ac libi restituat : tum efferatos atque alpe- vid. Arift. ros ad lenitarem, mansuetudinémque traducat:quod à vetu- Polit. lib. 8. flate per integumenta fabularum dictum est mouere faxa, & f. 5. feras pellicere, vt de Orpheo, aique & Amphione fama fertur. b Horat.l.s.

Aftronomia de numero, magnitudine, motu calo um, ac car. od 12. fyderum,& de fingulis quibufque separatim, & inter se com- 34.6 Apolparatis, non referetur ad diumationem venturarum, vel ab- leains lib. 1: ditarum rerum, que ingenti vanitare humanos animos de Argonaut. tinet, & adimpieratem sensim allicefacit ; sed referetur ad & Manilio descriptiones, ac determinationes temporum, fine quibus 5 Astrenono ruffica opera, quibus vita omnis continetur, exerceri non mic. Horata possent, tum ad posseus locorum, que sibi cuiusque longitu- de Ar Poet. do, que latitudo, qui abscessus: quod multum quidem cos- c Vid Pana mographiæ conducit, sed vniuersæ naugandi rationi maxi. san. in Beemopere necessaria est, que citra cognitionem hanc incerta ic. Horat.in intermaxima, & grauiffima diferimina erraret, ad altirudi- Art. Poetica nes, aut depressiones syderum, ad recessus earum arque ac- Homerus O. cellus velnobis, velinter se. Achibebitur aftro abium fine qua . dyls. A. drans, quale olim fuit Ptolemæi, fine orbiculare, vt nunc est Astronomia. nostrum. De Arithmetica exercitii atque speculationis, Iaco- Authores bus Faber fatis accommodate fcribit, vein schola tradatur Mathemadiscipulis, & ex seipso, & Iordano Nemorario, & Boetho ticarum. Seuerino, quemadmodum ex hoc codem de Musica Nec mi nus de geometria præcipit : quin sphæram quoque conscri-

plit ad eam, que extat Ioannie à "Sacrobusco, quam item enar_ cra Butto.

Anthores tes rerum carum.

rari auditoribus conuenier, ni si quis eam malit, que adiu & Interpre- eft à Proclo Diadocho. Theorica stem Planetarum idem Fa. ber composuir, quæ discipulus eius Iodocus Clichtoucus Mathemati elucidauit commentariis, argumentum & fundamentum totius operis ex Georgio Purbacho est sumptum. De viu veto Aftrolaby Proclus pauciffima quædam reliquit, fed icho. larum exercitationibus aptior est Ioannes Poblatio meus, quibus magister ex loanne Stofferino Iustingens, & Prolemxo nonnulla adiunger. Nec est ad ponenda harum artium rudimenta inutile, quod est in Alargarita philosophica de mathematicis traditum : quæ si quis grauetur fuis prælegere, saltem consular, ve ipsi per se inspiciant. Introductionem ad geometriam & perspectuam Carolus Bouillus concinnauit : fed & per fectius extat loannis cuiuldam Cantuarings, Que omnia postquam fuerint cognita, tum ad Euclidemve-

Euclides.

cribuits. gentibus orbem, metricus menta de-

mi lib.I.

ucar.

Scholaru

Lege Sa- nietur. Hunc velim accurate explicari: nam in co magnarum rerum speculationis huius exactior eft, quam in alio quouis tractario. In cius libris de geometria, de arithmeri-"Vid Cic. ca, de specularibus, perspectiua, & phenomenis acutosime lib. 5. Tuse. disputatur. Studiosus ipse leger per se Capellam de mathequell de Ar maticis, hinc Raphaelis Volaterani geographia initium, & chimede:fie vigefimum quintum de philologia volumen. Cenfo inus mul-Vag. Eglog. ta de musicis disserit. In ipheram Ioannis" sacrobuscij Pe-3. Descri- trus Ciruelus commentarios reliquit: item Franciscus Capuanus in candem, & Theorica planerarum Purbachi. Erit. torum qui in magistro ac discipulo harum disciplinarum ingenium quietum, & quodam modo ftatarium, sedulum, attentum, incumbens atque instans operi. Disputationibus nihil est Sie etiam 6. opus, interrogatiunculæ sufficient, & responsiones breues, Eneid Ra- aut operis oftensio, & collationes ad picturam: radio enim dius geo- funt, & puluere, vel abaco contenta. Recolenda funt subinde, ac retractandæ iis, qui memorie volunt illas infigere, funt eft quo linea enimalioqui fugacifiima. Qui disciplinas alias Minerua, aut fortuna aduersante, non poterunt consequi, hic fiftent scribuntur. & ad vitam ea præstabunt adiumenta, quæ modò commevid. P.Ra- moraui, si speculationem in exercitium, atque opus deduxerint. Tum etiam docebunt alios. Hi verò authores cos cognoscent, quibus nihil necesse est illos distineri, qui alis mathema- artibus parantur: velut in arithmetica Cudbertum Tonstalum, Ioannem Siliceum, Thomæ Brauardini geometrica:

in

AT

de

tix

cir

me

hu

in

but

bu

re

V

q

ti

U

le

de

20

P n

İ

in aftronomia Prolomæum, Georgij Vallæ mathematica. Archime. Archimedis opera non dubito quin fint in genere illo abfo des. luulima, que iple non vidi : legifle le in Hispania, atque adedmaxima cura . & vigiliis de codice surreptitio descripsis. seloannes Vargara meus mihi retulit. Hoc est adolescentiz curriculum ad quintum & vice fimum annum , aut co

circiter.

lam vir ætate, ingenio, rerum cognitione, atque experimentis instruction, ac maturior paulo, considerare vitam artium infhumanam attentills incipiet, & hominum artes ac inuenta: marum. in ijs, quæ ad efum pertinent, quæ ad veftitum · quæ ad habrandum : in quibus ab scriptoribus agriculationum adiuuabitur, tum ijs qui herbarum, qui animantium naturas, & viresperfequintur : ab ijs item , qui architectonicam tracterunt Virtuuio, & Leone Alberto Hinc que ad conuchen um, in quo effeques , malus, bos & omne genus vehiculi, cui naui. taroch finitima , nempe etiam vecto : hec omnia perfequeturquaratione ac modo fint inuenta, quæfita, aucta, conferuata, applicara viui, & emolumentis nostris, lam qua ad ob. lectamenta funt per fenfus omnes reperta qua fit focietas domi prinata viri, vxoris, liberorum, confanguineorum, affinium, affeclarum, feruorum, quæ in ciuitate publica, quæ ad eam per hominum ingenia excognata, & inuenta, que per flultitiam conficta nomine atque opinione fine reomnino vlla. Que funt omnia félkuxxome feias: de quibus carpumattigere Plinius, Atheneus, Aelianus, Macrobius, meluique differunt de his fenes in circults fuis, & exedris, ficut Ciceroinquit, quam homines eruditissimi in eymnasis, quod A quibus di Plinius in præfatione tua conqueritur. Ideo nihil eff hic o fcendim. pus schola, sed auiditate audiendi & cognoscendi: vr no erubescat etiam in tabernas & officinas venire, & ab opificibus de suis operibus sciscitari, ac edoceri: quod quia dedignati fun. iam olim doct homines facere, ideirco hæd quæ teneri, ac sciritantopere referebat vite, incognità illis penirus relida lunt, ac prætermiffa eaq; ignorantia in sequentibus adhue feculis increuit, nihilque his annis quam plurimis annotatum est de moribis, ac ratione vita, vr melius atatem Ciceronis, aut Plinij nouerimus, quam nostrorum auoiu, quis 1105 Caroli tum victus, vestitus, cultus, habitatio Vellem vt docti aliqui V.reli laus. delectarentur so more, qué fuille Caroli cunulda Viruli nar-

rari audiebam Louanij, hominis non perinde literati, vt be

dycendi.

ni : nec illi ingenium aut diligentia defuit , fed locus & tempora.Is Louanij gymnasio Liliano præcrat. Et quia sub cura fua pueros habebat complures, ad visendos vel filios, vel Ratio artes propinquos quum venirent varij generis homines, colloqui illos cum co erar necelle, & vt est confuetudo regionis con. uiuari eriam : inquirebat horas aliquot ante conuiui tem. pus, quibus in rebus p'urimum, & dextre effet conunua lun versarus: erat alius nauta, alius miles, alius agricola, alius fa. ber, alius futor, alius pistor: de codem ipse artificio aliquidintereà legebat, & meditabatur : tum veniebat ad meniampa. ratus, & ve obiectaret conuiuam fermone de rebus ipfinons, & ab illo ita prouocato, intima, & fecretiffima artis facileco. gnosceret, audicetque breuissina hora, qua ille viumulio. rum annorum vix effet affecutus Ita dilcedebat de colloquio & convina lerior, & convinator prudentior, ac permor, Quantam prudentiæ humanæ opem ferrent, qui hæcmandarent literis, vt ab exercitatiffimis in quaque aite accepilfent? Erit hæc animorum leuatio ac refectio in disciplinaruin seueriorum studiis, & in curis negotiorum:est enim oc cupatio honestissima, & plane viro ciuc digna, qua in omnes vira partes prudentia fupra, quam ciedi poteft, augetur:qui bus hoc licebit, obleruabunt, & tradent in vlum posterorum; qui nobis filiorum loco esse debent : adiungent censuram fuam virture approbanda, & rectis moribus, vitus autem insectandis breuiter & acuce, quò facilitis in animos legentium illos velut aculeos infigant. Reuertamur iam ad icholam,& auditoria.

De rebus falfi (unt veteres.

10b.8.44.

De hominis anima.

De rebus foiritalibus multa funt à veteribus falfa conicri-Biritalibus, pra, vt ab Apuleio & Plutarcho in deo Socratis, à Porphyrio, lamblicho, Michaele Pfello: proptereà quod damones plurima de se, deque angelis sunt mentiti, partim instigati fua ipserum superbia, partim cupidine fallendi homines: & qu'od diabelus, quemadmodum inquit Spiritus Sanctus, mendax eft, & pater mendacii. Quum vera loquitur, ex alicno sensu loquitur : at quum mendacia, de suo ipsius proprio. Itaque de angelis & demonibus ex nostra pietate colligentur pauca, & sobrie : nam accurata illorum cognitio necessaria nobis non est, imò fæpenumero noxia, arque e a ipíade causa incerta, Contrà verè speculatio de hominis anima ma-

xima

ximadisciplinis omnibus adfert adiumenta, propterea quò d er mimæ intelligentia & captu de omnibus fere flatuimus, Traffatio non ex rebus ipsis. Eius tractatio cum naturæ ipsius ordi- de anima. nepariter proceder , vt primum de vita dispuretur in genere, hinc de vegetatione , tum de fenfu , de affettionibus, de mente: in qua de intelligentia, de memoria, de ratione, de iudicio. Hec doctor potiffimum decerpet ex facris authoribus, tum Aristorele, Alexandro Aphrodilao, Themistio, Platone, Timzo, ac Plotino. Quod fi velit Ariftotelem , vt moris eft, enarrare, habet eins libros de anima tres : omittat ce Hoc fant " primum, exhibeat alteros : de fensu ac sensiti, de recordatio- male, cum ne, de somno & vigilia, de inuentate & senectute, de insom- & vilisinie, de diainatione per somaum. Promoneat gentilitatis, & musfit, & pencula, vt vitentur , indicet, opponarque venenis illis pa- ad reliquos ria antidota. Ipsi per se Alexandrum, Themstium, & Pla intelligedos tonis Timaum legent: item Timaum ipsum Locrensem. accommoda Platonicos numeros Proclus, Chalcidius, & Marsilius Ficinus exponent. Plotinum etiam obscurum & intricatum Marfilius idem elucidar. Scindit fe hie velut in vias duas ftus dium . vt alteram hi teneant , qui corpora curaturi funt medici: a teram ij, qui animos His rerum historia tradetur hoc loco craffior, minusque ad subulitates illas inquisitionis cau. farum diducta: prioribus verò differenda est parumper, quoad caulas naturæ curiosus fuerint timati: eas dico, quæ fenfibus funt magis expositæ, de quo in vniuer lum, & ordine ad docendum apto nullum est opus à quoquam conscriptum. fed sparsim ab Aristotele ofto horis Physicis, de quibus diximus, quatuor de cals, duobus de generatione, quatuor meteororum, fectionibus problematum, ab Alexandro in problematis: à Platone, & Timro, quos paulo ante memo. raui, Apulcio in dogmare Platonis, Alcinoo de doctrina Platonis. M. Cicerone in libris de natura deorum, de divingitone, de questionibus Academicis: de universitate autem pars est Timei Platonici ab co versa. etsi M. Tullius magis alio. rumopiniones recentet, quam oftensit luam Senece questiones naturales ex Peripatetica & Stoica disciplina cemmifte. Plutarchus multa habet naturalia in consimis, in que. flionibus Platonicis, & aliis cius opusculis : de placitis philos opherum quatuor cius volumina, item Diogenis de phi-

Animaliiententia corum?

a Cur erga losophorum vitis hactenus prodetunt, vt cognitis tot, tam vilusnon eff variis, tam absurdis de natura philosophorum a sententis, primus de Andios intelligant illos etiam tuille homines, & faltos fa. pe in rebus apertifimis. ve rationi potius affueleant conber, vbire-fentire, qu'am humanæ authoritati : nec mirentur eos in referuntur, & conditis rebus de Deo sculcer, de pierare, ac enumodi lapsos, refellentur qui in facillimis videntes ac prud ntes celpitabant: quas fi-"ne offensione vel ceci præcerissent, modò ne infani, quales illi erant, & in transuersum acti ab impotentia animorum. cenformus libellum reliquit de die natali, in quo infunt quædam naturalia, plura in Maccobio, plurima in Galeno: ex recentioribus autem Alberto Groto non pauca, etfi auder quædam alleuerare periculofifima. Hos omnes magi-Aro huius contempla ionis, & tanquam a fecretis natura euoluendos tradimus : ex quis concumabit iple suisauditoribus opus de nature causis ea peripicuitate, breuitate, ordine, ve intelligi, & teneri ab auditoribus queat: primum * Hand fa- de quatuor principiis * inherent bus , tum de iis omnibus tis explicate que veniunt lub fensus: hinc de elementis simplicibus, de

De caufis natmæ. mflis imperfestis, & ijs que in agre gignuntur, que Grafunt tria principia ci usrapa nuncupant: de lapidibus, de iis, quæ viuunt, trinfeca; haret.

intrinseca, & de vita: de metallis & cunctis fostitis, de herbis, fiuticibis, quatuor ex-arboribus, de anima'ibus quadrupedibas, de anibus, de pifer bus, de infectis, de humano corpore : que non narrando perneg; tamen fequetur, quod opus effet infinitum, led inuesligandis cauprinatio me fis, vnde conflantur, quomodo existunt, adolescunt, manent, agunt, & fuis muneribus fun guntur, quæ proferant, &. vice verla minuuntur, cadunt, intereunt, disfoluuntur. Nihil habebit necesse varias scribentium topiniones arcessere: nec'onerabit tanto pondere & doctrinam fuam, & ingenia discentium, quæ ipsi certifima videbuntur, & validisfima, fulca ratione tradidiffe contentus. Quod fi colligere fateris et a hac vel non vacabit per otium, vel non adeò fibifidet, vt credat posse, explicet solum Aristotelica: nam aliorum non funt perinde auditoribus vulia. In Platone multum est eruditionis, fed reconditæ, vt quum ars occultatur in opere, co.

que difcentibus non fatis congruens: doctis verò melior,

etfi in natura arbitranda non est cum Aristotele comparan. dus, ve in preceptis morum excellat. Reliquos scripto.

+ At Supra paulo in bac ipa pagina abjurdas philo; ophoris scatentias. prodeffe, erc.

numauditores ipfi priuato fuo fludio euoluent. Inflituto rem defiderant hæc acri quidem ingenio, cæterum in definiendo ac. statuendo cunctabundum. Iuuenes exercebune fein his crebris disputationibus, verum quæ non luxurient in nugas & cauilla. Condientur moderatione fine arrogan- gendus. tia, atque odio: haud ignari scientiam perraram esie, aut nullam potius, opinionibus stariivt non fit, cur quilquam vel de peritia fioi placeat, vel diverfum fentienti, auttuenti fuc-

cenfeat.

Quad artem medicam transiturus eff, vel commigraturus De Mediciverius, huic funt exactiffime vires, naturaque perno cendæ na. fossiljum omnium, quæ sunt variorum generum, pigmentorum, lapidum, gemmarum, stirpium, animantium, humani corporis:vnde obscruationes dux proficicuntur, elualis, & medicina, quas non duas elle, ficuti fuperius admonebam, fed vnam ex duobus membris concretam, p. incipi medicorum 2235. placuit Hippocrati. Resum enim cognitis facultatibus, naprilque, & cum natura & conflitutione animati corporis,& humani potifimum collatis, depræhenditur quid fortius fit, quim vt fuperari ab interna animantis potentia, & confici valeatiqui d tenuius atque imbecillius, quam vt vegetare,ac fullentare corpus queat: quid alienam atque inimicam corpori qualitarem adferar, vt fumptum vel affligar, labores dolorefg, imporcet grauiffimos, vel etiam interimat: quid contrà cong. uentem amicamque corporis vira , lentibus , ani- Elualis, eiulmo, menti, ve conferuentur, ve vigeant, ve corroborentur, queinuentine veneundo quod im fenfu perfundantur. In quo primum vniuerlum humanum genus confideratur quid ei communiter conveniat. hinc per partes contemplamur corporaturam, temperationem qualiratum illarum principum. 213tem, locum, tempus, actiones, mores, arque affucfactionem: eadem in rebus quæ fumuntur adhibetur cenfura. Hactenus terminos luos efualis prorogat, line qua, vi præclare docet Hippocrates, vita effet non agrestis modo, & ferina, sed exifterent fingulis penè momentis labores, & cruciatus repentini,tum fubitæ atq; inopinatæ neces plurimorum: quin hebetarentur fenfus, & animi flupescerent, aut in furores arq; inlanias milerabiliter incurrerent. Difficilior inuentu exiffimatur hac à plurimis, quam medicina, imo verò demirantur

bifce exi-

Vid. Supra

Potula.

, moly 40 . 212

sudo.

Medicina &fustis coniund.

taus Supra & Perphyr. Isag. in Philebo, dit.Stepba.

Dotes medi-

o Cardanus priis,gloriatur cedendi? fe fupra dicem fe.Verum now aptimi cura-

Twit.

Dining fell- potuife inueniri. Sed indubie prima inuentio diuinz fuit opis , non in homine minus , quam in mutis animantibus. Periffet profecto maxima humani generis pars pritis, quam ad explorationem peruenistet huius observationis At verò quum aliquid accessisset corpori, quod constitutionem illam primam fuam & foliram perturbat, affligique, vnde delorcs confequentur, impedimentum functionum huius conft.tu-Affilia vale- tionis, hoc loco, hec tempore, hac xtate, his monbus, affeita vocatur valetudo, & egrotans corpus: ex eade milla confideratione rerum admouentur, que atfectionem illam cohibeant, ne le effundat, neue inualescat : qua que demceps tollant, tum quibus intered ita perculfus fuftentetur, &vitam producat : hac mediema nuncupatur. Itaque consuncta funt artes iftz, & germanz, vt medicina fit nonnunquam que ejuals e-"Vid que no- xistimatur, out vice verfa Cæterum efisalis simplicior eft, & in functione generalis magis : quippe quæ genera & formas cap. 2.9. 34. tantum confiderat ; quum medicus ad lingula rem deducat, 15. & Plate non praceptis fed aftione:nam circa " fingula que funrinnumerabilia nulla verfatur ars: præter bæc medu na tempora-Pag. 116.D.o- ria eft, & quorundam, efualis omnium, ac perpetua. Sed loquamur iam de medicina. Cui arri in hominum corpora vica ac necis porekas, & ius fummum est permisium, nec vlli vnes, vid. Hippo- quam vel imperatori, vel regi cantum in homines licuit: quoerat.de Me is- circa & medicum ipfum naunte diligentem operam omnes er officio, peg. dini atque homines pollulant, clamant, requirunt, vt p. udentiffime atque amantiffime que fue fint & fidei, & porestati commilfa, tractet. Quanta, & qu'am præsentanea pestis est, si huic porentiz adiungatur inscitia? Quid fi inscitiz, quod fe-Pag 97. libri, re fit, arrogantia, & ex hac rabies oriatur, & pertinacia non

Itaque propter tam paratum discrimen maximis artis humilla agre- ius authoribus placuit non videri dignum eum medici prorum en auif. fessione ac nomine, cui hæc non adessent omnia: Natura, inmeminis feli- genium, institutio longa, & diuturna, probitas morum, seces quot inter- dulitas, vius. Ingenio est opus diligenti , attento, coniectori fecerar fortas- optimo, prudenti, moderato, non ambitioso, neque ostenfe plures in ratore, non pertinaci, quodque in sententiam nolit transire terfecti, quam melius dicentis. Erit huiusmodi, si habuerit persuasum nihil fibi debere effe prius, aut charius o vita & salute hominis, ve

necevistimationem sui aur quæstum anteponat ei, qui ad illius manum atque operam tanquam ad afylum quoddam ex grauffi no periculo confugit. Id verò est boni viri & Chrifhans. Nam fi quem per ignorantiam aut peruicaciam inflexibilem,occident, quomodo deinceps id damni farciet? Q atam,& qu'im exactam eft Deo redditurus rationem? Siquid Faiicitas an vno theologo erratum fit, ab alio corrigitur: fi à jurecon- mediconefulto, fuccur itur equitate indicis, restitutione in integrum, ceffaria. denique fi pecunie iactura Quod verò à medico, quis cor- Ordo trariget Homini extincto quis adfer et remedium?vt magis mirer inueniri tam multos, qui adeò pericu ofum munus fusci. pere, ac profiteri non dubitentised nimirum plerique eorum autores enar pruis in professionem inciderunt, quam intelligerent quan-randi. vid. tum d effer quod susciperent Id vero tantum est, ve quidam Argenterii ad reliquas boni medici virtutes etiam felicitatem adiungendam ducerent, & vota elle facienda censerent, ve postquam rite a ris præceptis effet medicus perfunctus, res cederet profper : ea est in natura nostra imbecillitas, in mo bis impetus & peruicacia, in medicamentis infirmum ac lencum lublidium, in ingeniis hominum ignorantia Contra quos ce Vocatur hoftes armatos semper, ac in perniciem supra caput incumbentes, quibus existimamus esse viribus pugnandum, ne nos opprimant?

Magister principio enarrabit *facillima & breuia, quæ au appellant ditores edilcas, aphoritmos puta Hippocratis aut Galente artem. wicore-Habent authores ho- principes, Hippocratem quafi fontem, & xunv. Hoe parentem omnium, hineinterpretem eius Galenum, Pau- autem opus lum Acgineram, Largum Scribonianum, Cellum, Serenum, Galenifera Pfellum, Nicandrum, tum Arabes, Auicennum, Rasim, A- bet ad alios benroen, Meluen. Ex prifcis scriptoribus artem veterina- einfdem lit. riam nupersime Ioannes Ruellius composuit, & Latinam ut unine fafecit De hoc professorum ordine nihil equidem pronuntia- le se babet bo,qu'id non funt à me ea cura , arque attentione lecti, nec ad partieu. ita in medicorum illa velut adyt a penetrani iudicium de eis lare: Primo facere ve podim : hoc verò illorum efto , qui feliciter funt in aute difcenca disciplina versati. Ratio tamen tradende artis medice du eg, quia quatum quidem iple affequor, hec eft, vt primu exposite fint continet denobis ac perspecte parces omnes humani corporis , que cui- frinan d. que vires, que cuique natura, que inter cas proportio, & finitiuam.

ne: & qui

x = 1 - 94 da

de artis Medica.

quali harmonia Hinc de iis morbis: qui vniuerfum hominem intestant : de iis qui certam vnam sedem non habent : de iis. qui certam: que cuinfeunque illorum origo, ledes, auctus, progreffus, ettectio, opus, reliquia, vestigia: Cuiulmodi quaa litaris ac virium res aduerfus morbum illum affecto corpori prodeffet, que cohiberet, ne inualefceret, que penitus de. pelleret : rum dilquirendum, quænam fit ea res in natura : fi non fit talem inuenire, quærenda eft proxima: & quodin ca deeft, alia supplendum eius facultatis, qua prior caret. In his confiderantur vires forme vniuerle, tum fi quid a locis vel temporibus accessir facultati agendi, aut decessit: vt herbæ in Italia, vel in Flandria nata, in æffare aut vere, loco mediterranco, maritimo, acido, virginolo: & declarandum quo patto Difritatio- applicabitur, vbi erit opus. Quod fi multis & variis ex rebus medicamentum, vt fape fit, componatur, oftendenda efteu. iulque vis & caula contemperation s: cur hoc illi adiungitur, Exercitia. atque admifectur:quid in eo vel innat, & supplet, vel corrigit,

artimedica vel combet, velexcitat.

Disputationes erunt, quomodo uninerfales canones in experitrifaria. 1. in agni. mentum fingulorum operum deriuentur : nec curent mihi tione medi-ferutari ea, de quibus dubium est etiamnum, an fincilla concamertorii. templentur porius , que elle conflat , que funt permulta , & o vid. Hift. vel longiffimum poffent æuum occupare : ne defineantur gene al.Pla, mani quadam inueffigatione ad nugas, & altercantium catar.lib 8 ca. uilla, inter que magne fit cemporis iactura optimis & necel-10. de Cal- fariis in rebus confumendi.

Exercitia huius artis erunt trifaria: Primum in agnirione tha Hortefighb 9. cap, corum omnium verfabitur quæ pro medicamentis confue-61. de Bar- uerunt viurpari, festiriorum, pigmentorum, lapidum, gemba Hirci; martim, furpium, animantium, & corum, que funt in eis. lib.11.677. Quia verò præcipuæ ad medicamenta omnia vires infunt De Heho in strepibus, cos contemplabitur non semel, aut simpliciter, tropio; qua fed ex varietate temporis ac loci, vere, affate, autumno, hyeomnes plate me, oriente fole, occidente, meridie, celo nubilo, turbato, Sole Occide- Tudo, ficco, fereno, in agris, in horris, in fyluis, in montibus, te & Orien locis mediterraneis , maritimis , aridis, humidis : magnas ete contra nim varietates ex his omnibus stirpes recipiunt, radice, fohuntur, & pis, floribus vel contractis, vel expansis, vel alio acque alio explicatur, colore infectis, vt iam non coldem dicas autumno, qui fint

hyeme, non ficco, & fereno calo, qui humido,& in aliis ad eundem modum. Nec folum varietates hæ faciem mutant, sedvires quoque & ingenium : quin ipsam candem herbain nascentem, ac pullulantem considerari conuenit,& grande. fcentem , & adultam, & fenescentem : nec minus quæ ex his apud pharmacopolia conflantur, spectabit. Sectionem huma. Anatomia: ni corporis quam ava repiar vocant, frequentes, attentique dispicient, vnde venæ, nerui, offa nascantur, quò pertineant, & qua: qux ficorum magnitudo, quis vius in viuente, qui interilla concentus. Secundum exercitium erit, vt ægros cum veterano aliquo medico adeant & obseruent diligenter, 3. quemadinadum is præcepta artis operi accominodat. Tertium verò, quum ijdem ipsum soli manum iam admouebunt operi, quod benè vertat. Et sieut in frugibus quasdam non confumimus, fed referuamus ad femen, ita in medicis erunt plerique omnes : quos in executione professionis, & in curandis corporibus ponere, quod reliquum est ætatis, con uenict. Erunt autem nonnulli, qui operatione aliis relicta, Medicorum ipsi in artis contemplatione, & tanquam illius mysteriis sub-distrimen. fiftent Hi erunt homines qui vel suopre ingenio à commerciis abhorrebunt hominum, vel qui sustinere non poterunt fastidia morborum, aut qui impares erunt labori concursandi, aut tenerioris frontis, quam ve perferri possint tam multa quæ medicis videndo funt arq; audiendo de uoranda: denique quibus natura medica artis deerit, quam primami" medico defiderari superius "ostendi. Sed hi tamen erut, qui- "pag 340. bus ad eam naturæ conditionem acumen ingenij & iudicij vigor fit adjunctus, varia quoque & late diffusa doctrina, ex qua impensus quidam erga studia amor nascitur, ve no facile ab inspiciendis tese rebus emolumentis vlhis sinant auocari. Hi velut antistites quidam artis in ipsis adytis & mysteriis Medici priversabuntur perpetuo, docebunt alios, scribent, consulentur, mary. respicient subinde ad linguas, ad philosophiam, ad omne genus scriptorum liberius. Namillos qui artem in vium generis humani conuertiint, vbi primum sele publicis viilitatibus dedicatunt, & quasi consecrarunt, nolim amplius ad alias vllas disciplinas, aut artes dinertere, est enim in hac vna satis superque quod agant, vel uita vniuer fa, quamlibet diuturna, ac longa. Itaq; non ferant cum, qui ad opem hominibus

Medico pra- ferendam accerfitur, Ciceronem, aut Demosthenem, Vergi. theo autores lium, aut Homerum leftirare:muito minus authores alpicere non legendi, artis grammatice: led nec historicos, aut etiam philotophos, nifi fi qui adiumenti aliquid adfecre poffint iis , qui falutein fuam iphus cura commilerunt Didieiffe hæc oportet piùs, certe hic non addifcere · difciplinis omnibus atque excicitis literarum æternum vale dicet , in hanc vnam intentus & incumbens pro: sus. Facilius tulero cuiuluis artis p. ofessorem diuersis nonnunquam occupari, quam huius: qua adeo lon. ga,varia,obicura eft,vt ægre quamilibet felix ingenium cun. ctum fit ei percipiende, aut rite exercenda par: quantominus ingenij portio aliqua. Hi tamen experimenta fuamo. nimentis literarum ad vium posteritatis confignabunt Sciatque medicus, quicquid temporis huius vnius studio sub-

De exercen- traxerit,tantum furripere ac furati fanitati iuoium agrotan.

tilus media tium. cinam. curporibles facienda. Gregor. Theolog in

nes garia. o : uc Euagnoscendo a dulature liten.

fuga.

Aggreffis bon's auibus experimenta artis, nihil potius ha-Experimen- bebit, aur charius, quam bumanum corpus. Quocirca exta in quibus perimenta prina, que funt plenissima periculi, non sumet in humano corpor :: nec in a dolio figlinam autpicabitur, quod est in Prouerbio, sed in re vili, nempe in mutis animantia Plato in bus. Quod finecesse est in ho ine fieri, ne fint faltem te. Lachete, o nera, & delicata corpora, quæ iniurias medicamento:um non fustinent : sed ea , quæ violentia fomenti afficit sortalfis, ac commouet, non extinguit; vt fit, quod veteres toli-Apriog. 1ro ti erant dicere , periculum in Carr. lam verò ingicilius ad xgrum visendum medicus, quo habitu erit, quo cultu, qua diligentia & sermone vtetur, perseripta sunt omnia, quum Me lico que ab alis medicis, tum ab H procrate Coo breuter, ac prudenter compræhensa. Sed ego tamen nonnulla more meo explications ponam. Primum eft omnium, ve curct fe medigel. Plutare. cus,ne graui fit iple valetudine,neu pallens, & ore iplo motin commen- bum fuum oculis obijciens obuiorum: ne illud protinus de tario de co- facro Euangelio audiat, o Medice cura teipfum. Quam pem de co medico ager concipiet, cuius artem in illo iplo videt nihil proficere? Tum ob zgrotorum fastidia vestiatur nitiab anico, de magis , quam splend de. In iplo zgro statim primo aspecontra Co- etu confiderabit habitum, & conflitutionem corporis, 2tatem, animum. Quaret de valetudine superioris temporis, de

de moribus. & consuetudine illius: hæc omnia humane atqi affabiliter : tum audiet patienter , nec har oland gloriam ca- Medicus ne prabit, ve diuinet quæcunque circa illum concigerunt. Gra-dininations ues patiuntur casus, qui sta se buic inanissima aurula con-numium tricreduit, & valetudines languentium affligunt, iplos etiam buat. non raid perimunt, dum medendi arte non contenti, diuinationem quoque gestiunt oftentare. Neque vere quacunque ab affidentibus mulierculis audierit, pro exploratis, compertisque accipiet, iple iudicium suum velut condimentum asperget Adm. eri se boni consuler, imò habebit etiam gratiam. Aequitatem animi obtineat in censendo, ne quo fe finat affectu abripi Præclare fecum actum fentiet, fin illa ipla moderatione sui nanciscatur quod cupit, nedum vt commotus, ac perturbatus necessaria pessit vite exequi Coguerbonus, & fapiens medicus, fe velut falutare quoddam numen in terris versarievt diuos imitetur integritate morum, Pid. Carda-& opum contemptu. Castas manus, castos oculos ab omni inpudicitia conseruet : sed nec quantum ex opera reditu. num de lib. rum eft in loculos, curiose repetet. Equidem vehementer propriu, paz. admiror elle permultos medicos ad lucrum attentos, quum 97.98.99. nulli magis intelligant, & experiantur quotidie . quanta fit &.. vite breuitas, quam fugax, quam incerta, quam leues caulæ valentissimos homines absumant, ac proinde quam parum profint diuitiæ, quarum exiguus est aded vsus, & breuis. Qu d ergo de illis dicam, qui auiditate lucri morbos differ runc? quo nihil cogitari porest inhumanius. Non priuaum videntur isti admonendi, sed publica seueritate puniendi, haud aliter quam conuicti facinorum capitalium. Cur Medicus in eum animadvertitur, qui hominem liberum cecidit, istis quomodo (e verò impunè est morbos cum certo valetudinis exitio pro- egreto acferre? Si vel morbi ratio, vel infirmi ingenium ab alloquio commedare abhorrer, paucis verbis rem transiget. & mixime sobriis: debeat. fin ferant fermonem, facunde aliquid narrabit, lepide, accommodate ad captum audientium, ad agrum, & cos qui adfunt fine scurrilitate exhilarandos. Tentabit initio, an poterit agrum suum curare vidus ratione, hoc cst diata: finres poscat, addet medicamenta, sed simplicia: sin maior lit morbi vis, & varia, ad commissionem transibit. Si res exigat, vtad capiendum confilium, alij fint acciend imedici, propo-

net fibi ante oculos non existimationem sui, non quastum, quæ duo quanti funt, si cum hominis salute conferantur? sed Medici me. id quod ei expedir, qui ad fidem fuam confugit:vt in eum pares quales trio quodam elle affectu neceffe sit, si viri boni officio velit effe debeat. defungi. An est aliquid, quod magis nos ad beneuolentiam & benefaciendum adducat, quam fiducia nostri? Quapro. pter eo venier animo ad deliberationem, vt in fententiam melius monentis paratus fit concedere : audiente ipfo, de quo agirur, non different, nec alijs præfentibus contendent in illa enim diffentione opinionum, qui iudicare ipfi ne. sciunt, nec poffunt statuere, cui se parti potiffimum

applicent: inde nascitur desperatio quadam fui & artis totius odium , quam habent pro incerta.

LIBRI QVARTI DE TRADEN-DIS DISCIPLINIS FINIS.

tudibugulish dan mas - to mare of your or a second an Chemi, arisema ista na channal, a compara con ser

the commission of the contract of the contract of the contract of

at the parties of the granter of the second and the property of the payer of the payer of the payer

A SAME OF THE PARTY OF THE PARTY OF

IOANand because the first of the second second

IOHANNIS

Vivis LVDOVICI VALENTINI,

DE TRADENDIS DISCIplinis, sine de doctrina Christiana, Liber Quintus.

ONFECTA est nobis ea via que rerum naturam contemplatur , quæque hominum corporibus vel alimenta demon-Arant, vel antidota aduerlus morbos impendentes, aut contra iam incumbentes remedia. Nunc alteram illam aggredimur, qua tum excoluntur animi, tum fa-

nantur, vean hac quoque fic mentis illustratio, ne morbi inuadant, atque vbi inuaferint, per rationis imperium depulfio ac restitutio sanitatis. In vita negotiis prudentia prasto est nobis, atque auxilio. in rebus diuinis pietas, qua qui fit Deus docet, & quemadmodum nos aduerlus illum decet gerere: eamque vnam vere ac maxime propi le sapientiam nominarunt, de qua non est hic dicendi locus, curam sibi peculiarem

tanta res postular. Prudentia verò peritia est accommodandi omnia, quis in Prudentia, vita vtimur, locis, temporibus, personis, negotijs. Hæc est mo- eiusq; vires deratrix, & clauus in affectionum tempestate, ne hi fua violentia nauem totius hominis in breuia, aut scopulos impingant, vel obruant magnitudine fluctuum. Duabus autem ex conflat rebus prudentia nascitur, indicio, atque viu rerum. Indicium opus est sanum & sol dum, interdum quoque viuidum & per- 1. Iudicie: spicax. Experimenta rerum vel nostra ipsorum sunt, que nos 3. Experies agendo cepimus, vel aliena conspecta à nobis, lecta, audira: tia. Alterutrum eui defit, prudens effe non poteft. Nam quæ ad vsum referuntur aliquem, ca nisi aliquando ipse obeas, quan.

pertentia.

Judicio fir-

manda.

tuncunque exposita habeas & perce pra, nunquamtamen rece exequeris : quippe quum manum admouebis open, Vlus & ex non multum aberit, quin tam venias nouus, quam qui nitil priù s de eo iplo cognoucrat : haud aliter quam ad pingen. dum, texendum, suendum, rudis penitus videtur accedere, qui instructu; quidem venit præceptis, led inexercitatis pe. nitus Iam exercitatio per le ac vius nili regatur à mairio, pio. ficiet qu'dem nonnihil, sed manca erit prudentia hæc, & fa. penumero in occasione rerum agendarum in firma, & inurilis. Muki enim variarum rerum habent experimenta, & complutium cognouerunt mores nationum, ac gentium, fed quia fegni, & præpedito judicio, feu nullo potius, parum admodum prudentiæ, ac interdum nihil omnino college. runt Quocirca nec adolescentes, aut innenes prudentes elle queunt, qui experimentis carent nec tardi lenes & indicio de rebus vel hebeti uel prano Quapropter facultatishuus tractatio magna de causa est à nobis post artes omnes perceptas collocata.

Prudentie duplex eft finis.

Caterum prudentia finis & tanquam scopus biceps el, Vna pars cò spectat, quum prudentia ad corporis & affe-Auum libidinem confert omnia, ve quicquid fiue iudicij parauit, fine vius rerum ad voluptates, honores, opes, potentiam fol :rter conuertat, quæ est vafricies, & astutia: lacris authoribus carnis prudentia nuncupatur, quod ijs fit intenta, que caro concupicit. Altera pars eft, que ad mentein & luam, & aliorum iuuandam actiones suas omnes, & cogitationes refert, hocest, vt le, & alios meliores reddat. Et quoniam prior illa quemadmodum Paulus inquit, Bultitia eft, de hac altera loquemur. Cui non sunt idonei natura stupidi, autstolidi, nec inepri, & pueriles coniectores: quandoquidem prim dentie pars optim a in coniecturis fita eft, quas de rebus lequetibus, è coniunctis & transactis sumimus : vt genus sit quod. dam divinationis prudentia, quemadmodum prilca lententia declaratur; Bene qui coniecerie, bunc vatem perbibeto optimum. Sed neque leuia ingenia, & fibi indulgentia : non enim per fummas est rerum facies volitandum, ted penetranda intima diligentia & affiduitate, quam fibi indicere non sustinent ingenia delicata. Minus multo sunt apti scurra, impostores, dicaculi, ioculares, qui res maximi momenti tefinitate, & argutiis eludunt, magnamque de rebus granifi-

cap.8.lac. 3. 15. 17. I.Cer.1.20. 3.18.

Vid. Rom.

Prudentia diminatio quedam.

mis

mis co

feriis i

bus an

num P:

cendi

quam

politi

prude

Iuc

non

auth

fore

tarch

mi,I

qui

uat

ac

UN

mù

na

חנו

m

20

C

10

Gi

V

te

ti

nisconsulentium spem ioculari licentia frustiantur, & in feriis ineptiunt, nuganturque: vt sapienter fit illud à veteribus animaduerium, faciliis feurram futurum divitem, quam bonum patremfamilias. Pertinaces item & contentiofi hine arcendi, vii mox oftendam. Qui eieim di funt ingenis tanquam ad prudentiam, id est, regendi artem non facti, & appositi, ipsi alios non regent, regentur ab iis ques natura ad prudentiam finxit

Indicium pori ò, ve quod est in prudentia naturale, doceri Indicium non poteft , elimati, & exceli poteft prin um lettione corum excelisur. authorum, qui plurimum bono illo valuerunt, Plaronis, A 11- 1. Lectione florelis, Demosthenis, Cice: onis, Senecæ, Quintiliani, Plutarchi : ex noffris autem Origenis , Chryloftomi , Hierony - 2. Dialectimi, Lactantij. Hinc inftrumento veri inwenter di, quo patefit, ca. quid in quaque re vel verum fit, vel eius fimile, qua ex obler 3. Rbetoriuatione plurimum lucis accedit animis.D:cendi etiam ars te ca. de percepta magnum adferre iudicio adiumentum poteft, 4. Experiev/w etiam, quod est alterum prudentiz membrum, pluri- tia. mum confert censendi facultati, vt manus manui.

Experimenta noftra accedunt atate & rerum actibus.alie- Experimes. na ex cognitione prioris memoria difcuntur, qua bifloria ta. nuncupatur. Eaque efficit, vt præteritis non minus videa mur interfuiffe quam præfentibus, illifqne perinde vti poffe, ac nostris Meritò sacerdos ille Aegyptius Solorem & Græ. cos qui recordationem prifcæ memorie non tenerent , pue- Historia. ros appellauit. Historia si adsit, ex pueris facit senes : sin absit, ex senibus pueros, quippe que testis est temporum, & lux veritatis, ficut *prudentissimis est viris diffinita. Cuius præ-tore. terquam quod est iucundislima, incredibilis est, non ad vi- Historie detam modò, sed ad artes quoque omnes "vtilitas. Quanto. lectatio. pere humanos animos delectet, & reficiat, indicio sunt ani- "Vid. inf. les fabulæ, quas etiam cum fumma voluptate audiuimus at-Pag.351. tentissime, ob id solum, quod faciem historia aliquam pra se gerunt. Quis vero non aures illico, & animum erigit fi narrari audiat insolitum aliquid, grande, admirandum, pulchrum, forte, libere tactum, dictumve, ex ijs quorum historiz refertifimz funt. Videre est quosdam, dum legunt, vel audiunt narrationem rerum quampiam, etiam sepe falsam. immori cupiditati pernoscendi cibum, & potum, & somnum obliuisci, carumque rerum cupiditates naturales vin-

Historie in- necessitas quotidie deprehenditur in vita. Nemo patrem, gens viilitas, nemo maiores suos nosser, nemo ius suum aut alienum vel seire posser, vel obtinere, nemo quam regionemineo, lat, quomodo illhue peruenetit, nemini sua possessitat, quomodo illhue peruenetit, nemini sua possessitat certa estet, & rata, nisi historia munere. Quid dicam al capessedam rempublicam, & populi negotia administraticero in da, quantum adserat momentum? L. Lucullum Cicelucullo. ro seribit, prosectum Roma rei militaris pene rudem, quum

da, quantum adferat momentum? L. Lucullum Cicero scribit, profectum Roma rei militaris pene rudem, quum totum iter & nauigationem consumpsistet, partimin percontando á peritis, partimin rebus gestis legendis, in Assiam venisse, factum Imperatorem tantum, vt Mythrydates rex post Alexandrum maximus, hunc à se maiorem ducem cognitum, quan quenquam eorum ques legistet,

Vid Zosimi aut vididet, consiteretur. Alexander Seuerus, quodlegie Histor. Lib. 1. tur aqud Lampridium, in rebus dubijs historiæ gnaresso. Eutrop. lib. litus erat consulere. Zenobiam Reginam supra muliebrem G. Treb. Pol. prudentiam historiæ periria extult, quam etiam sriptidetrig. Tyr. tasse serunt Quid cause esse credimus, cur philosophino in Zeuob. in stri regendis coutatibus, & populis, iam pridem idone sine.

non fuerint, nift quod historia carerent, prudentie nutice? Sunt tamen qui veteris memoriæ cognitionem inutilem esse sibi persuadeant, quod mutata sit vniuersaratio
victus, cultus habitandi, gerendi bella, administrandi populos, & ciuitates. Que opinio quoniam aduersatur sapientum hominum sententiæ, magnum sit argumentum,
& rationi esse contrariam. Nimirum negare nemo potest
omnia illa esse mutata, & mutari quotidie, nempe que
sunt voluntatis nostræ, atque industriæ. Sed illa tamen

Arisot.li. nunquam o mutantur, que natura continentur: nempe 2.ca.t. Eth. cause affectum animi, eorumque actiones, & affecta, 2017 sap 7 quod est longe conducibilius cognoscere, quam quomodo olim vel edificabant, vel vestiebant homines antiqui. Que enim maior est prudentia, quam scire, quibus ex rebus, qui hominum affectus vel concitantur, vel sedantur? as you fectus porrò illi que adferant momenta in republica, quos motus, quemadmodum continendi, sanandi, tollendi, aut contrà exagitandi, & consouendi sue in aliis, sue in nobipsis? quid magis vel rectori ciuitatis, vel cuiuisdi.

uium nosse expedit? & quidem incundissime, & genere pru-

pru

ma

121

te

au

CC

qu

1:0

q

1

r

prudentiæ felicissimo. Quantò nanque felicius est alienis malis admonitum fapere, quam propriis? vt fit historia velut a Vid. Preexemplum corum, a que sequaris, queque deuites. Quid illa em. Liny in ipla quæ mutata effe conftat , quanta emolumenta suppedi- Dec. suas. rant velve aliquid in tuum vium reuoces, velve caufam in. telligas, cur quicquam tum fic agebatur: quò candem ipfam, aut similem rationem ad actiones tuas quum tes feret,applices. Nihil oft enim veterum adeò delucium, & abolitum, quod nostris viuendi moribus accommodari quadantenus non queat: Nam & fi forma iam alia, vius tamen idem manet,

quod cunti per fingula facile erit deprehendere.

lam artes iplæ ne constare quidem possint, si bisioriam su- Historia ofuleris Hippocrates, Galenus, & alij medici quam fepe biflo. ricos agunt dum experimenti fuccessum narrant? Ipsa adel medicina ex historia collecta est, sicut Plinius ex M. Varrone perhibet. Quot morborum genera, quemodo & vbi orta, au. Ra, copresta, tedata, sublata memoria vetus prodit: fine quo . 349. rum notitia manca est medicina, & potissima sui parte orba: quam ex tot vndique experimentis necesse est colligi ceu aquas pluuias stillatim. In morali philosophia plus exempla proficiune, quam præcepta: scilicet libentius ac promptius imitatur quitque, quod admiratur. Quis non citius adducitur ad fidem vel cum præfentissimo periculo seruandam, quod M . Attilius tam constanter, & magno eam animo sal- e Cic. lib. 3. uampræstiterit, quam vigin i de eadem ipsa re documentis? de offic.cap. Tum ad fortiter omnia pro Christi gloria patiendum magis De Fortituaccendimur martyrum exemplis quam theologorum monitis: magisque à sceleribus deterremur tristi scelerosorum exitu, quam detestatione philosophorum de vitiis. Mitto sententias, tot prouerbia, apophthegmata, quibus componendi mores impensissime adiuuantur, quæ omnia è media histo. ria peruntur. Jus totum ex historia manat, quod ostendit caput illud Cay iurisconsulti de origine iuris. In co enim situm Iuris orige est ius Quiritum, quid Quirites seinerint, statuerint, ege- ex bistoria. rint, quid Senatus decreuerit, magistratus pro potestate dixerint, principes iuserint. Atqui ea omoia vnde sunt? An non ex historia? vt ius vel Romanum, vel cuiusuis alterius gentis nihil sit aliud, quam ca historiæ pars, quæ meres alicuius populi persequitur, cos quibus vitæ communicatio comprehenta est quo pacto inter se agant, quo cum exteris.

tibus villis: vid. [up. p. 85. 88. 89.

Quid

Quid verd? Theologiæ quanta pars est narratio gestorum logia.

Hifforiane- populi liraelitici, Chrifti, Apostoloium, martyrum, denigi seffaria vti- fanctorum omnium, & torius ecclesia ? que nos & docent, litas in Thee & validiffime ad bene agendum inflammant. Equidem nolim in grauissimas disciplinas contumeliosius aliquid dixisfe, fed nelcie quo pacto Hifteria videri poffer præftare o. mnibus, que vna tot artes vel pariat, vel enutriat, augeat, excolat, idque non per amara & molesta præcepta, atque exercitamenta, sed per animorum delectationem :vt smul pulcherrima ac fru Quofiffima haurias, fimulanimum recrees. ac reficias. Verum historia cognita est iam nobis quadantenus in puerili institutione, sed :lla modò ad rationem temporum, & nomina præclarorum hominum noscenda: nune verò exactius est ac plenius versanda, quoniam melius ab adultis iam, confirmatisque post rerum vsum aliquem intelligitur, vtin vitæ emolumenta conuertatur, iudicio adhibito: tanquam fuccus naturali calore diffusus per corpus, vnde alatur homo, & vita producatur. At verò in cognitione historiæ minime conuenit nos circa friuola & molesta detineri, in quibus laboris est, & curæ multum, fructus omnino nihil: præfertim quum bonarum, & vtilium rerum tanta suppetat copia. Audiendus est prudens magister M. Fabius, qui in institucionibus sico inquit de futuro veique oratore; ted nos ad prudentem virum accommodabimus. His

lib. 2.cap 5. acc dit enarratio historiarum diligens quidem illa, non tamen & lib. 10. usque ad superuacuum laborem occupata. Nam recepias, aut cap. 1 .

certe claris orativibes memoratas expoluife, latis eft, perfequi autem, quod quisque unquam vel contemptissimus bominum dixerit , aut nimie miferie , aut inanis iadantie eft : & detinet, atque obruit ingenia melius aliis vacatura. Nan qui omnes, etiam indignas icetione, schedas excutit, anilibus quoque

Que in bi-fabulis accommodare operam potest Sicille. Ergo tenendasunt floriz notan-ex historia , primum ratio temporum , hinc facta & dicta, que da. exemplum postint aliquod adferre, fine vr bonum imite-

mur, fiue vemalum deutemus. Bella & prelia non accurate perfequenda, quæ tantum instruunt animos ad nocendum, & vias ostendunt, quis inuicem possimus lædere. Notanda funt duntaxat, & leuiter, qui arma ceperint, qui verinque duces, vbi congressum, qui victi, quid illis actum. Nec aliter dicenda, vel legenda hæc, quam latrocinia, cuiulmodi

re vera

1

te vera funt pleraque horum omnia, nisi quæ forte aduerfus lattones funt fuscepta, quod inter Christianos vtinam no ta Que pracirard vilu eueniret. Satius igitur, & fructuofius fuerit dare o pae in bifto. peram togatis rebus, quæ in virtute præclare ac sapienter rid notada. funt acta, quæ in sceleribus arrociter, forde: qui exitus, quàm lati benetactorum, quam triftes, atque infelices malorum fa. cinorum. Tum dica & responsa hominum præditorum ingenio, sapientia, vsu rerum, ea potissimum que Greco verbo Smoot Juara dicuntur: confilia etiam, cur quicquid fusceptu, factum dictum,corum poristimum, qui probitate, sapientia, fudiis bonarum artium reliquis antecelluerunt, quales funt philosophi, & præstantistimi omminm dini nostræ pietatis: vt non folum quæ ab animi incitatis motibus fint edita cognoscamus, sed quæ à vi mentis & judicij. Indignum profecto est affectionum nostrarum opera mandari memoriæ, non item confili ac rationis. Historiæ necellaria est imprimis locorum notitia, fine qua intelligi illa non poteft, fed ea est iam noois alibi oftenía.

Autores rerum gestarum vetustissimi alij ab aliis celebran. Authores tur. Accypen facerdotes fuos nobis ingerunt. Græci Cad historia. mum Agenoris filium. Sed Abraamum Vienfem priorem illis omnibus historia reliquisse multo est certius, ex qua sunt origines celi & terre apud Molen , arque cam ipfam hifto- Antiquitat. riamAbraamus ex filiis Sethi accepit quos Iofephus ait dua- Indaic lib. bus columnis laternia & faxea confignaffe literis mundi e- 1.cap.3. xordia, & femina maximarum arcium: quo apparet historiæ vium cum ipfis penè hominibus cœpifie, nimiram fic expediebat humano generi. Curfum historia à primo vel mundi, velgentis aliculus initio continuarum ad postremum vique præflat inspicere, idque fi fiat, rectius percipiuntur, ac tenentur omnia, quam per partes interruptas, non aliter quam & Vid. Polyb. in descriptione orbis vniuersitas terre ac maris vno aspectu lib I. ob oculos ponatur, facilius erit mundi faciem, & fingulorum ordinem, fitumque intelligere * Polybius Megalopolitanus * Lib. 1. totius humani generis hetoriam fimilem an menti facit integro, particulares verò narrationes difiunctis eidem membratim difcerpto, cuins figuram, palchitudinem, vires nemo ex partibus ita laceris colliget. Quap opter & nos hiflorie membra fic copulabinus, ve vnum existimemur coagmentaffe ex muitis, fi non yt animal vaum, vt ftructu.

Hef

libr pof

act

de

ror

tis. na

bet

en

my

qu

lig

be

1

do

G

G

re

b

d

(

. 1

1

f

J

ram vtique vnam compositione aptam, seruata, quanti qui-Tempora in dem per diversitatem scriptorum licebit, ratione temporum, histories di- quo nihil est historia aprius, aut congruentius Principio leflingsends. gendus aliquis qui ab vltimis temporibus ad nostram memoriam, aut ei proxima bistoriam tenore vno contexat, vt fumma quædam proponantur omnia ; is fit lane vel Nauclerus, vel hoc copiofior & purior, & deligentier, adde eriam do-Ctior , Antonius Sabelliaus. Paulus Orofins ab orbe condito ad fua tempora summas rerum apte persequitur. Hine partes funt iam historiæ compingendæ per opera autorum integra, quod erit commodius, quam per partes illorum. Mundiori. gines Moles tradit libro, qui ea de causa Genesis inscribitur.

vid.vlt.edit Libellus circumferrur Berofi Babylony titulo de cadem ie, Av. 155 2. fed commentum eft: quod indoctis & otiofis hominibus mire allubefcit:cuiulmodi funt Xenophoniis equinoca, tum Archilochi, Catonis, Sempronij, & Fabij pictoristragmenta, que codem sunt libro ab Annio Viterbiensi conferruminata .com. mentifq; reddita magis rid:cula: non quin infint quædamin illis vera, nam alioqui frontem non haberet narratio, fed ip. fum historie corpus comentitium est, nec illius, cuius titulum mentitur. Manthon Ægyptius, & MetaRhenes Perfa ex Eu. febio funt desumpti. Sequentur Exodus, Numeri, losue, ludices Ifraelis. Philo Alexandrinus ab Adamo ad necem Saulis Regis historia summatim deducit. Diodorus Siculus ab inundatione quæ sub Ogyge suit Rege Beotiæ ad sua tempora,id " Plinius in est, ad C. Cæsarem Dictatorem: quem Plinius, nescio qua prefa. 'Nat. causa, dicat primum apud Gracos defisssenugari, quum nihileo

hift. ad Ve- fit nugacius, nis forfan quod nullum operi suo illecebrosum, pafianum Diuum. Virupt.art. o Innenal. corruptar. crt.

aut magnificum titulum indiderit, fed inscripserit tantum BIGNIODINAS Graca biftoria o fabulofiffima est víque ad Olymvem l. z. de piades, nec quisquam vera à falsis discreuerit: sed nec quedeinceps infequitur mendaciis caret, licet paulò verecundior: Ad ea nonnihil adiumenti Homerus adfert in vtroq; poema-Sai. 10.ver. te, etsi conuestiuntur in eo fabulis penè omnia. Dares Phiygius 174. Div. li. & Diffis Cretenfis figmenta funt corum, qui de bello famofissi-2, de cauf. mo voluerunt ludere. Dion Prusiensis Troiam non suisse capta arguratur. Philofiratus in historicis magna Homeri mendacia maioribus mendaciis corrigit, Iliada Homeri compleuit 2,

> Calaber. Accedunt iam libri Regum, & TI Парадытовори, Hefter,

Hefter, Thobias, Iudith, Apocryphi, Efdras, cuius in quatuor Libricanen. libros diuifi, priores duo ab Hebreis agnoscuntur in canone, apochryphi. posteriores apocryphi sunt. Romanorum origines obscura, actenues venerunt ad posteros, quod ante vrbem a Gallis To. 2. Macaptam rarus effet literarum vius,vt inquit Liuius. Eft Iofephi de antiquis aduersus Appionem disputatio, de qua dinus Hie. gno Oratori, ronymus miratur in homine Iudeo tanta peritiam Græcitatis. Herodotus pater nominacur hifloria, quod primus ad reium o vid. viv. narrationem, elegatiam, & o nitorem orationis adiunxit Ha- lib. 2, de rat. berfabulofa permulta, sed operis titulo excusatur, inscripsit dicendi, 5. enim mulas: quo fignificanit quadam dici licentius, id enim Color. musis permittitur, ve audientium animos suauins detineant, quod interdum seueritare narrationis, non affequeretur, Religiofior Thucydides Atticus memoriam suam complectitur de bellis Pelopo. Sequitur Xenophontis Historia, megazera ophia, Xenophon. Lycurgi leges, Cyrriunioris aracasis. Nam Cyri maioris mudia informatio est principis, non historia. Æmelius Probus de ducibus exteris ad Atticum, nullum enim Romanum attigir.Res Alexandri Macedonis conscripserunt Latine curtius, Grace Arianus, Iam laussime patet pelagus Plutarchi de vitis Plutarchus. Grecorum à Theseo ad Philopomene. Plenus est author ille rerum plenus monitorum ad virtutem Trogus quadraginta libios de toto pene orbe ediderat, eius extat modò compendiem, in quod Iustinus illum redegit. Paufavias de gentibus Gracis, makum co err notitia vetustaris illius nationis. Plutarchus idem vitas decem thetorium feribit, multaq, in eo in-'funt opere de ciuizate Atheniensi, ve pleriq : corum re administrarut publicam. Diegenes Lacrius philosophorum vitas ad Diegenes fæminam quadam composuit Magna est in co opere rerum Laertius. cognitio, multos; eft legi digniffimum. Ælianum videre milii non contingit, citatur à nouis scriptoribus. Res Populi Romani, vt scite à L. Flors traduntur, non minus gentis historia complectantur, sed orbis vniuersi, & totius generis humani. Conducet ad eam intelligendam de magistratibus, & sacerdotijs illius ciuitatis cognoscere, de quo libellus legitur Fene- Fenestella. felle nomine, fine illius eft.leu cuiulcunque alterius,& Pomponii Lati ex codem desumptus: tum de vibis regionibus breuiter scripfie Fauftus Victor nuda persecutus nomina Acta illius gentis à primordio vibis orfus est Linius, & ad sua tem-

1Z

pora;

La

Su

TU:

till

T

di

A

fu

TI

8

R

e

1 F

1

1 i

r

1

Polybius.

Tum livrs.

pora contexuit, nempe ad principatum August, fed multo maxima pars invercidit Tres iampiidem ferebaniur decades è quatuordecim. Accesserunt naper libri duo : quambace. Linii biftoderemas, quinque alij ex quinta decade in antiqua biblioria. theca funt reperci. Diligent fimus scriptor ad bene tum lo quendum, tum fentiendum in negotiis quum primis vtilis, Sunt qui eius opus noline in dec teles partiri, led piætationes decimo quoque libro ita fuille ab authore diffinctum teffan-Flori bi20 - tur Eins Epitomen L. Florus contraxit, quam habemus & alterum Flori einidem opusculum de Romana bestoria, quoniria.

hil poteit fingi in illo genere vel acutius, vel lepidius Donne fins Hilliamaffeus Grace de Romanorum initis & primis vrbis remporibus tradidie à M Varrone hero suo accepta In Polybio non minorem, quam in Liuio incturam fecimus, ex quadraginta eius historiarum libris quinque tanium refi-

durs. Libri Michabeorum tres lunt georum duos habemus Machabao verlos inter factos, tertius Græce non legitur, in ertum quis illorum author fuerit. Quidam Iofepho affignant & cos Gre. cè ab illo genicos, quòd phrafis non videtur aliunde trans-

fusa. S dustius de bello lugarthino, hinc de conjuramone Cr *Vid. Viu. tilinæ:tum Cafaris Commentaris. Bellum ciuile Pompeianum epift z.de Lucasus eccinit historicis magis admirandus, quam poeiis, rat fludit Cornelius Nepos, quem Catullus ait Romanorum zuum tripuerili, at bus chartis explicaffe. Julius obsequens de prodictu ad notatioque cuavid. nem valet temporum Appi nos Alexandrinus & externa,& diffichon de ciuila Romanorum bella memoria mandiuit Gracusauthor, Paterculus Velleius. Platarchi vitæ Komanorum à Ro-Illo Supra,

mulo ad Othonem: eiusdem paralella. Valerius Maximus da qui me fparfim attingir historias multarum gentium, dum exempla credunt generatim colligit Sanctum Christi Euangelium à quatuor non elle scriptoribus expositum. Liber vit.e. & historia humanigeneris inflauratiadoranda: que tanta felicitas in principapoera n, tus collata est Augusti, & Tyberij. Actus Apostolorum ma Sed qui me vendit mori e conlignauit Lucasidem, qui & Euangelium. Sueto bibliopola nius Tranquillus Gracorum & Latinorum scriptorum dile putat.

gentifimus, atq; incorruptifimus res duodecim Cæfaru vi d tur mihi integerrime exponere qui in optimis principibu nec vitia, nec su'piciones vitiorum tacet : in pessimis verde tiam colores virtutum non diffimular. Pari fide ac diligentia Lacr-

Laërtius Diogenes philosophorum vitas composuit. Eiusdem Sup. p. 355. Suetonij extat de grammaticis opulculum. Cornelius Tacius grauis ad confilia, id coque prudentiz multum confe ens, Tacitus. mm etiam quia domi magis verfatur, quam militir. I ft & Tacitilibe: de Germanorum movibus. Flaui Iosephi antiquitares, & bellum Iudaicum, quod Vefpafiani confecerunt: de quo & Acgehppus paulò post scripsie, Lacinus factus ab Ambrofio Mediolanenti antiflite. Dion Caffius Cocceius fub Alexandro Scuero Romanorum historiam libris octoginta Gracis literis composuit : gestaitidem Traiani & Ar- Frontinus. riani viram, ve testatur Suidas : historia eius non extat integra. Iulius Frontinus de aquæ ductibus, & ad locorum vrbis, Roma noutiam valet, & ad notationem fastorum, meminit etiam complucium confulum. Philostratifoph stæinter quos funt non rulli philotophi, & oratores ab Eudoxo Guidio, qui Philoffratus Pistonem comitatus ell in Aegyptum, ad Aspasium, qui no de quo vide me sub Antoninis vixit. Einsdem Philostrati Apollovius pe- auch cont nétotus figurentum est rabiosum, ac blasphemum hominis infingen 20 non mexercitati, quique historias commentes.

retur de iis, que nemo voquam vel vidisset, vel audisset.

Eugnoel. Herodianus à Commodo ad Gordianum, Achius Spartianus, Capitolinus, Lampidius, Volcarius, Gallicanus, Trebell us Pollo, Flavius Vopifcus ab Adriano ad Carinum. Aramia. V d Editio, ni Marcellini quod superest, opus nee oratoris omnino, singuatin. nechistorici. Pumpon us Latus à Balbino & Pupieno ad Fie- Anno 1521. raclium Paulus Ocofe s, fi quis cum antea non legerar, hoc loco euoluet. Eutropium item, qui Epitomen confecit rerum Romanarum à Iano ad Iousanum Cafarem. Sexte in item Aurelium ab Augusto ad Theodosium. Flau us Blondus libris decem Romam triumphantem depinxit, & alio opere instauratam Italiam. Petrus Crinitus poetas Latinos quinque libris expressir, à Liuio Andronico Salmatoris Itberto ad Sydonium Apol inarem. Paulus Varnefiidus Longobardus, qui Diaconus cognominatur. Casares à Valentiniano ad Leonem. Procovius & Agathias res Iustiniani trafmiserunt ad posteros ex eisdem Leanardus Brunus Arctiaus bellum Gorthicum composuit : ab his plis bellis ad suam Qui Blond. memoriam, ideft ad Pium fecundum Pontificem nomano in Entem rum decades scripfit Blondus, quas abinclinatione imperij contraxt. nominauit, nes ecclesiasticas à Chasso Domino ad Con-

ftantinum Cæfarem Eusebius nouem libris explicuit, que

P

elefiaftica.

Hieronymi Catalogus,

Historia Ec- historia ecclesiastica dicitur : decimum atq; vndecimum volumen Ruffinus addidit priorum interpres ad principatum Arcadij, & Honorij. Historiam alteram ce lesiaslicam legimus trium virorum, que ideo tripartita nuncupacur, in Epitomen per Caffidorum coarstatam à Crispo & Constantino Con. fulibus ac Cælaribus ad decimum eptimum Theodolij Augusti Dinus Hierenymus teriptores ecclesiasticos recensia a Petro ad seipsum. Theodosio imperante. Gennadius co. dem tempore suos addidit à Incobo Apiscopo Nesibenz Perfix, qui martyr lub Maximino fuir, ad Honoracumepi. scopum Massiliensem. Beda presbyter Anglus narrationem ecclefix fux literis mandatir. Habemus criam acta concilio. rum, quæ lohannes Gerion collecta effe autumat ab liidoro Hispaliensi; alij post alia addiderunt, vt Pius Basiliense, cui iple interfuit. Diffecto ac dinullo imperio Romano, vna. quæque gens suis nixa viribus, res sibi suas domi & foris geffit, inde funt peculiares gentium hilloria. Eginhardus feir ba Caroli magni vitam & acta illius commendauit posteris, de codem Turpinus, St nuper Danatus Acciolaus breuiterac nitide Gaguinus res Francorum ad fua tempora deduxit,id elt ad Ludonicum vndccimum, admittis, vt tamacit, affectibus: meliore fide Paulus Æmitus nempe de rebus prifcis, id est à primis Francorum regibus post excussam nomanorum dominationem ad Philippum & Carolum fratres, Ludouici filios. nes Gouhicas posteris prodidir Iordanus Caflalio: Hispanas Rodericus Toletanus præsul, Saxonicas Albertus * Crantus, Veneras Sabellicus, Aragonenies Maria Siculus, Scothicas Hector Boethius, Pius Pontifex Bohemicas, Beatus Rhenanus Germaniæ origines, fitum, mores. Saxo Grammaticus de Danis ea feribit, que fabulofitarem refipiunt, ve in admirationem aliarem gentium conficta credas. Sed mireris quoque in illo feculo, atque illa reo Vid. Ge- gione verba & elegantiam dictionis. Fabulosa sunt magis quæ de Britanniæ originibus quidam est commentus, à Bru-

Gaguinus.

* Lerend. Krantzius,

orzy Lilu Cironic. An, to illos Troiano deducens, qui nullus vaquam fuit. De genglorum Re- tibus ad Orientem & potissimum Tarraris Agython quidam 61910.

ga, in prin. Pramostatensis ibrum reliquit, qui in illis regionibus aliquandiu egit abhine annos fere ducentos. Plantinæ Romanorum Pontificum vitas legimus à Petro ad Xystum

quartu Ioannes Tritemius Abbas Spanhementis vitas Scriptorum ecclefiasticorum congessit, orsus à Clemente Romanorum episcopo ad hac tempora, multorum en in meminit, Historici requi adhue viuunt. Memoriæ mandauit sua tempora Leonar. centes. dus Aretinus. Bellum Neapolitanum Alphonsi Pontanus. M chael Ritius reges aliquo: Christianos collegit, in quo opere multa fune locorum homiqum, & familiarum corruptanomina, vivo credo describentium Baptista Aegnatius Cafares breuiffiene recensuit ad Maximilianum. Nauigationes Oceani , & orbem nouum repertum fuo tempore Petrus Martyr Mediolanenfis monimentis literarum confignauit. Sed posteà funt res ampliores consecuta, & qua fabulosa videbuntur ad posteros, quum sint tamen multò verissimæ. Sigillatim quorundam vitas ediderunt varij, vt Tacitus Agricole loceri. Seuerus diui Martini, Paulinus Ambrofij. Pontius Cyprian. Hieronymus Paulæ, Hilarionis, Malchi. Nopel Laurentius Valla Fernandi regis Aragonum. Anto- Edit 1521 nius Panormitanus acta & dicta Alphonfi, Fernandi huius filii Campanus Brachij. Raphael Volateranus & in anthro. pologia, & in Geographia multa de rebus gestis congerit, quæ illius opera vehementer historiæ proderunt. Sunt alig permulti, qui memoriam rerum innare poterunt, & fi non ex profesto historici, velut Cicero, Seneca, Gellius, Macrobius, longe plus Polydorus Virgilius in libris de rerum inuentoribus, & Augustinus in ciuitare Dei. C. quoque Plinius, & Sofinus Pli-Planifurunculus Solinus Strabo icem & Pius Secundus geo- ny Simia graphi. Ex Græcis Plato & Plutarchus in moralibus opulculis. Suidas, Atheneus, & poetarum interpretes, fi non tam omnia confunderent.

His omnibus iam percursis quedam velut admonitoria habebimus in bibliotheca, non que ex dicent fuse, fed que velut digito indicent, & in memoriain reducant Ea erit breuis annoratio temporum, quale est supplementum chronicorum Episcopi Bergomatis parum sepe accuratum: meliores sunt Ottho Phryfingenfis, & Rhegino. Esfebius Cæfarienfis, plurimum adiquare partem hanc possit, si non tam mendolus venisser ad posteros negligentia, arque inertia describen. tium. Producuntur illius tempora à Hieronymo per annos quinquaginta, hinc'à Prospero Aquitanico per annos sexaginta, tum à Mattheo Palmerio Florentino víque ad annum

denu-

Historici Ecclesiafti-

domini millesimum quadringentesimum quadragesimu nonum inde à Matthia Palmerio Pisano per annos triginta,adduntur his quedam Sigiberti Monachi Gemblacentis, Similis est Eusebiano labor Bedæ præsbyteri, sed aliquantò explicatior : cui Hermannus Contractus successit vique ad annum millefimum fexagefimum fexium. De rebus Cælarum & Pontificum Romanor m, fi cui vacat plura legere, addat licet Antoninum Florentiæ Archiepiscopum. Hi lunt propemodum Grzci & Lacini rerum gestarum authores, qui quide ad nostram notitiam peruenerint. Nam qui defiderantur funt pene innumeri, Graci potissimum, quorum quos Plutarchus vnus citat, iniri numerus non potest: idem ait Marathonium bellum à tercentum scriptoribus mandatum suisse literis. Nec attigi, qui de exigua aliqua géte, vel de vna quapiam ciuitate quædam conscripterunt, velut de Flandria, de Leedio, de Traiecto: nec qui linguis vulgaribus prodiderunt fua, vt Valeram Hilpanum, Frofardum, Monstreletum, Phihppum, Cominium: quorum multi funt legi & cognosci non minus digni, quam plerique de Grecis, vel Latinis Sed mentio bac rerum à magnis viris actarum in mentem reuocat mihi cam delorem, quem sepenumero cepi animo maximum, dum iple mecum reputo, quam dilige nter, quanta cura Alexandri, Annibalis, Scipionis, Pompeij Cafaris, & aliorum docum, Socratis, Platonis, Aristotelis, & aliorum philofophorum acta perscripta funt, & sempiternæ memoriæ inh-Querela de xa, ve periculum non fit, ne vaquam excidant; acta vero Apobifioria ec. ftolorum,marcyrum,deniq; diuorum nostræ religionis,& .p-

Nam quæ de ijs funt scripta, præter pauca quedam, multis

clefie. fius, fine crefcentis ecclefiæ, fine iam adultæ operta maximis Melchior tenebris ferè ignorari, tanto fiue ad cognoscendum, fiue ad Canis in lo. imitandum, quam ducum, aut piblosopiorum fructuotiora, 129.11. o Sic Varre funt commentis foedara, dum qui feribit affectui suo indulde ipsis dus get, & non que egit diuus, sed que ille egisse cum vellet, exmendacia ponit : ve vicam dicter animus scribent i, non veritas, Fuere putauit ciqui magaz pieratis loco ducerent o mendaciola pro religio. withis prone confingere: quod & periculolum est, ne veris adimatur sideffe, zt des propter fa la , & minime necessarium: quoniam pro pie-Augustin de tate nostra tam multa sunt vera, ve falsa tanquam ignaui mi-

Civ. Dei, lib. lites a que inutiles oneri fint magis, quam auxilio. 3.609.40 Historia accedat fabularum cognitio, sed eruditarum, quæque

quæq; ad vlum vitæ,quum res poscit, accommodari queant: quales funt poeticæ, tum apologi Aefopici, prouerbiorum & fententiarum quibus fenfus communis addifetur Exclamet Seneca rehic aliquis, ecquando tandem omnia hæc legentur? à viris ciè epist. ad confirmata iam ætate, tum etiam fenibus eo tempore, quo Lucil. mavelludendum ellet, vel nugandum Nam fi quis quantum in gna vite lutionibus, quantum in collequis inanibus, fape etiam no- pars elabixiis, quantum in torpenti otio confumatur remporis, expen. tur male adat, comperiet plane his omnibus que dixi per currendis, at- getibus, maque aliis multo plurious affatim superesse. Abundamus tem- xima nibil, pore, li prudenter dispensetur, quod male impendendo fit ar- tota aliud ctissimum Quod si idem non p stie per se legere omnia, ha- agentibus. beat, ve moris chim Romanis fuir, Lectorem, quem d.ftincte, "Vid. epift. dofte, expedite rec tantem auscultet.

Cum instoria coniuncta & complicara erunt vitæ publice Marc. ac privatim inflituenda pracepta. Qua vniversa inflitutio Philosophia ebperinere debet, vt rechts quidam ordo conferuetur, & morum. fua cuiq; maneant debita officiaine quod natura, & recta ratio inferius elle iubet, fiat superius hoc autem quod authoritate præditum effe conuenit, vilelcat, nec iplius imperia audiantur, quodq; inftructum elle prudentia par est, stultitiam in se dominari sinat. Ergo natura corporis atque animi explicata, nemo en vique eò à fensu omni, ac iudicio alienus, pugna affecui non ilico manifestum fiat, & certum, corpus debere ob. Gum & 18 fequi animo, in animo vetò motus rationis expertes rationis, ipfi dominæ ac imperatrici, videlicet vnde homines firmus:& exijs rebus inter quas versamur, similimæ, coniundissimæque diuina illi nature, qua regit omnia. Nec dubitandum est, quin in ea ordinatio in homine fuerit, que mille primum è manibus artificis exiret fibi relictus: quippe opus quodcuque ita est plenissimum, ac perfectissimum, ve est eius opitex peritissimus, atque optimus. Sed enimuero omnia funt per scelus inueria, vt superiores partes deposcat sibi inferius: affectiones contendant pro ratione audiri, ratio victa & opprella obmutcscat, & serwiat affectuum temeritati. Hæc est aterna in homine milicia, seu pugna veritis: inque co est per- Moralis phipetuò laborandum, & connitendum, ne dominam superet losophia ne. ancilla,in qua tyrannidem exerceret acerbiffimam, & ab ho- ceffaria vtimine degenerare cogeret in bellua. Ad suppetias ferendum litas. rationi cuncta moralis philosophia præcepta sunt comparata

Pliny ad

velut exercitus quidam. Quare noscendus est homo totus

intus & foris, intus verd in animo effectus & mens, affectus quibus incitantur rebus, velaugescunt, quibus contra cohibentur, tedantur.tolluntur. Hoc demu eft hominem feipfam noffe, quod veteri sapientia monitu inbemur facere Sed hec sele noffe, no oftenta effe iam oportet in a iputatione de anima, quemadino. offa , carne, dum verò affectiones animi lubdentur rationis authoritati& neruos, jan- confilio, huius obseruationis. Mens autem nostra ea tenebraguinem, fed ru denfitate obducitur veid non difpiciaciaffe ctus enim pecanimi natu- cato incitati ingetem arq; obfeuriffimam caliginem ob ocuram, quali- los rationis offuserunt, opus est ratione quapiam I quida & tatem,inge- mitime perturbata Ea verò quænam effe vei poteft alia, vel ninm, vires, deber, quam diuina multis, & maximis de caulis: fiue quailaffectiones, la est omnium sapientissima, sue quia nostræ conditrix, aig; inquit Viu. ideo canon illius, & regula, ve ad nullam potfic rectius dirigi; in prafet. fine quod via, qua ad Deum veniatur, qui est hominis creanlibr.de Ani- di finis, qui melius, aut certius, quam Dens ipfe indicarit Ergo ex Dei doctrina precepta discipline haius erut nobis hau-"Joh. 6.ver. rienda." Deum nemo vidit unqua Dei inter pretem, atq; inter-46. O.C. nuntium habemus Christum Is sum, non eiusdem coditionis, cuius religuos omnes, ted filium, & quidé vnicu, quiq; femper eft in finu patris. Filij interpretes funt eius discipuli, tum discipulornm auditores, & alij deinceps sancti viritametti hoc riuus iste est purior, quò propinquior suo fonti. Ex horu do. Arina & dictis velut remedia colligentur morbis animi, vt sub rationis manu & porestatem affectiones subdantur:ordinatione hac coffituta, & quoad licebit fundata, probè lese homo geret fecum ipfe, & cum Deo, & cum homine superiore, inferiore, pari, fiue prinatim, fiue in familia, fiue in re comuni omnium, & publica, fiue foris cum exteris. De institutione hac conscribetur liber aliquis breuis, perspicuus, Christiana pietati per omnia consentiens, quem magister enarrabit.

Dinisio mophia.

Scriptores humanæ sapientiæ tractationem hanc de moriralis philoso- bus quatuor in partes secuerunt : in eam qua prinatim cuiusque animum ac mores informaret, quam Ethicen: ia eam que familiam componeret, quam economicen : & que ce. tus, congregationesque populorum regerer, qu'am politicen nominarunt. Addita est portio illius quædam de vitæ officies medies, quæ non tam informatione illa naturali continetur, quam posita sunt in more, & educatione cuiusque regionis

regionis & populi, Que ab eis sunt his de rebus monimen tis litergrum posteritati relicta , eaper se quisque priuato suo studio cuoluat Sciat modò se inter spinas per loca obscura ingredi, vt suspenio vestigio incedat, nec vsquam pedem fecurus figat, nifi voi lucem nostram admouerit, caque ostenderit tutum esse illhie subsistere. Nequeenim plus illis tribuemus, quamuis maximis & acutiffimis ingeniis, quam quantum illi cum Chaftianitate confentiunt, hoc est ho. mo cum Deo. Extant de Ethicis decem Aristotelis ad Nicomachum filium volumina, quæ quiousdam non ad Nico. machum placet effe scripta sed à Nicomacho: quod Cicero in libro de finibus quinto subsignificat. Laërtius in vita Eudoxi author est Nicomachum Aristotelis filium dicere Eudoxo, b voluptatem fuife lummum bonum, que sententia est b Angustin. in Erhicis. Suidas fex illum Ethicorum tibros ait reliquiffe: lib.8. cap.3. in quo ambigi posset sint ne hi decem, qui Arist telis inseri- de Ciu. D. buntur, an duo illa magnorum moralium. an octo ad Eude- & Fabius mum. Sed cuiuscunque fint authoris, certe Aristotelis nomi- lib. 12. cap. ne viginti habemus libros de moribus, que magis ad fcien. & Sucher. dum & differendum faciunt , qu'am vt moueantur , qui au- Lugdun. ad diunt, aut velint ita viuere. Simile est huic opus diui Tho- Valerian. me Aquinatis lecunde partis fimme, quod duos in tomos di- tribuunt Auiditur, scriptoris de schola omnium sanissimi, ac minime riftippo. inepti. Hi libri concinnati funt partim ex factis, partim ex c Lib.t.cap. prophanis scriptoribus, rum receptis vulgo opinionibus. 4. Mulis in locisfacile intelligas secutum illum esse alienum iudicium, suum non adhibuiste, quod fuit ei commune cum scholasticis, Magis ad mouendum conferunt Platonica, que funt de moribus Xenophontis comment rij de rebu; Socraticis, Plutarchi, quæ funt item de argumento morum, Ciceronis de finibus, Tusculanz quastiones, Lalius, & Cato ma-'ior, Senecæ de beneficiis, de clementia, de consolatione ad Martiam, & ad Albinam matrem de vita beata, de tranquillitate animi, de breuitate vita, de ira, Epistolz ad Lucillium: quæ in hoc fuerunt scripte, non tam vr mitterentur, quam ve in vnaquaque quæstio aliqua tractaretur de vita, & mo. ribus formandis. Boëthus de consolatione philosophiz, Petrarcha de vtraque fortuna. Preceptor in his erit fanctus, incorruptus, qui nihil det oftentationi: tum prudens no modo in multis disciplinarum generibus, sed in vita etiam commu-

communi. Tradet sic bene viuendi præcepta, vt non sciant folum sed incitentur, & velint bene agere, nempe erudito fermone acque efficaci, multis tum fententiis grauibus, tum actorum exemplis fulto ac munito. Nec habebit fatis indicasse hoc esse bonum, malum illud. Sed rationem addet, cur quicque fit tale, cur ab hoc fugiendum, perlequendum iliud. Vit a oihil habebit necesse curiosius, ac subtilius explanare: vrinom malum ne sciremus quidem. Sed quando in ciuitate, & cœtu hominum alij alijs magistri sunt ad flagitia, & malum quamlibet à præceptoribus celetur, ignorari tamen ab hominibus non potest, obnium vbique aspectui & auditui. Vitia duc-Ideirco rationem hanc in co velim teneri, vt quum duz fint rum gener#, vitiorum formæ, alcera carum quæ animo continentur, vitlitatis ac voluptatis cuiulque expertia, altera quæ in corpus 2. Corpores. cum delectarione fenfuum aliqua manantalla que funt animorum, explicentur, & retegantur fuse, tanto scilicet apertius corum fæditas ob oculos ponetur: vt in superbia, ira, odio liuore, que animos hominum vexant, & ciuciant: nec emolumenti quicquam adferunt, vt non iniuria furiz nuacupentur : ea verò quæ vel delectant, vel hominum vtique iudiciis profunt, et am fi omni carent pulchritudine, tamen quia voluprarem pre se ostendunt, hoc est dulcem perniciem, & simulach um quoddam naturalis desiderij, malim obleure & tectius tradantur, insectando grauiter, atque oftendendo quam tetram & in præfens turpitudinem adferant, & in posterum pænitentiam relinquant In quo exemplorum deeste nobis copia nequaquam potest, non veterum tantummodo, sed que quisque viderit, etiam homo perquam adolescens. Nec velim periclitando este cognita, tra-Vid.Plutar. bent enim sepe eum, qui semel de se gustarit; & in his est in Demetrio. violenta confuetudinis dominatio, facilius erit à nunquam gustatis abstincre. Ac quemadmodum Lacedemonij seruos ebrios liberis suis offerebant, vt hi aspecta in teinulentis toditate oris, absurditate dictorum, factorumque, ab ebrietate abhorreren:; Sictuerit operæpretium monstrare innent

I. Animi.

Mine Me- trifteis " exitus, quos voluptates plurimis attulere Eundem lancthon in modum sit mihi dictum de ijs vitiis, quæ cum populari wilt trage- vtilitate funt confuncta: quod genus habentur auaritia, adias fapins flutia, fraus, vlito, qua praua ilia imitatione viili atis non pralegedas. paucis allubescunt, Illa verò sunt omnium permiciosissima,

quibus laus etiam arque approbatio accedit. Nam quum id. quod virtuti eft proprium, transfertur ad vitia, quid fpei fie reli juum misero hominum generi,& ad flagitia procliui,nisi yt dempta abominatione, que deterrebatur à scelere, ruant omnes in capitalia facinora, de quibus etiam palam per nde glorientur, vr de virtute Huius notæ scelera funt cædes hominum, & crudelitas belli, & apud quotdam honestissimarum matronarum conftupratio. In hæc vitia ex ipfa hominum natura lumenda est oracio, & indiciorum deceptio parefacienda.

Dispurationes sint in his graves de quæstionibus vitiorum Disputatio-& virturum. Licebit hic plus paulò altercari, quam in œco. nes. nomicis, aut politicis: sed de iis potius quæ ad diffinitionem spectent natura affectuum, quam vbi diffinitum iam, & con-

strutum fuerit quemad modum sit viuendum.

Vitæ officia, ex prudentibus, & bene educatis in populo Officia. discuntur. Sunt enim singulis nationibus sua. Sed à prudentibus in quoque populo effet curandum, vt ex ils ciuratibus quas iph adiffent, ea desumerent ad vsum suorum, quæ re-Etis effent iudiciis consentanca, quæque peruersos suorum mores corrigerent, prouifo ne ingenio fuz regionis aduerfarentur. Nam funt quedam Germano congruentissima parum apra Hispano. In his verò locorum, remporum, hominum distinctionibus moderatrix est prudentia, quam vbique præsto adeste conuenit. Græci olim de officiis scripferunt Panærius, & Hecaton. Sed nunc fola habemus Marci Tullij: que ad Chaftianismum diuus Ambrofius transfulit Sunt & à louiano Pontano nonnulla de magnificentia, de conniuentia, arque huiulmodi tractata, non adeò, ve res tanta poscebar, plena.

Rei familiaris cura, non ad quærendas aut conservandas Occenomiopes referenda est, vt fere Gentilitas putauit, sed ad quie- ca. tem,& tranquillitatem familiæ:vt commode transigamus uitam sitque do mus sua vnicuique velut portus quidam mole. stiarum, & curarum. Itaque affignandnm est cuique in ea luum munus maxime aprum, ne quifquam fit in ea otiofus, neve alienum officium inuadat, labori, aut commodis suis consulens. Tum vt bene, ac salubriter pascantur, vtiliter ve-Miantur, commode habitent, bene velint inter fe, domum ip. Sam, non minus, quam patriam diligant, nutricemque quan-

dam effe existiment, seu matrem verius. Dominus sit præfe. étus, & exactor omnium, quem vt patrem ament omnes, reuereantur vt dominum: illique vnum supremum sit ius in cunctam rem familiarem. Hac ell familie institutio, de qua præcepta edet philosophiæ moralis pars illa, quæ à Græcis

Autores Occonomicor#.

Alkovours) nominatur. Scripferunt de illa Xenophon Articus, qui reliquis plurimorum iudicio anteponitur. Aristotelis opus non extat integrum. Multa hac de re sparsim à Platone & Plutarcho dicuntur, qui etiam præcepta connubialia compoluit, vt Eralinus libram de matrimonio, & Franciscus Barba. rus de re vxoria multis in locis inanem. Nihil estopus auditorio vel præceptore, non disputationibus, sed colloquiis cum patribusfamilias prudentibus, quale est Socratis cum Isomacho apud Xenophoniem.

Respublica ad quietum. pacatumq; conuictum pertinet, ve

Justitia.

ciues mutuò iuuent & libenter & beneuele, Charitas comunicatione vtilitatum extenditur, quies ab eadem charitare Charitas & conservatur. Verum vbi charitas abest, insticie officiù in cius locum succedit, non illius blanda ac incrmi sed armata potestate, ac viribus, que frenos concitationi animorum inijciar. Et quando sepenumero non porest vnus inflicia adminifter omnia obire que in civitare infittie open implorant. electi fune alij potestate vel pari, vel impari, qui magistratus, & judices nuncupantur. Hæc ergo eft forma reipublica hæc philosophix politice consideratio, & cura, quos affectus esse conueniat ciuium inter se, subditorum erga principes, & magistratus, magistratuum inter se, & aduersum subditos, que ex his affectibus actiones, & opera nascantur. Quum verò dicitur, quod ins cuique in rem, aut homines, iam leges inferuntur: nam politica disciplina solos informat animos, & mores ciuitatis: quanquam attingunt non rard hæc mutuò, vt leges multæ ex politica fint, & e contrario. Neque

hic magistrum requirimus, neq; disputationes, sed cam ani-

Disciplina Politica.

> maduersionem, quam initio diximus de affectionibus animi, ac moribus. Hinc vlum rerum in foro, & curia. Senes nonnunquam de republica inter se disserant seniliter admissis ed iuuenibus, vt ab cis & rerum peritiam, & morum grauitatem accipiant:quam grauitatem,quemadmodum præclare ait Cicero, minime contentiones decent. Quocirca cavillatores & pertinaces publicis confiliis nequaquam funt ido-

Lib. I. de Offic.

nei: quoniam nihileft in vita, & moribus hominu, quod de. torqueri, ac inflecti à recto cavillando non possit. Sulicitum vero magis effe de victoria, quam de veritate, prudentia corrumpit, ve idem inquit Cicero Administrationi reipublicæ o- Qui aptiopus est indicio sano integro, solido magis, quam arguto, aut res sint adacuto,ingenio frigido, & tardiusculo pot us, quam feruido, ac ministratio. przceleri vr simpliciter que sint dista in consilio, accipiat, ni Reig. multumque de co apud se cogitet pinis, quam iudiciti mentis suæ proferat: facile verò in sententia recte cententis tranfeat fine concentione, & spinofis subril taribus, anxius magis de communi bono quam de existimatione sui. Ideog; ad regendos populos komanus, quam Græcus, melior, & Gentes ad Septenti ionem, qu'am ad Meridiem. Populari enim &carbonaria tiutina appendendus est plerung; populus, non e-Restor ciuisacta i la aurificis flatera. Rector conuentus hominum haud ignorabit sese velut ædificij totius architectum esie, quem. admodum scire Aristoteles docer, vr iubear, vr veter quidin emitate fieri oporteat, aut secus. Quare conuenit eum fi non figillatim exacte, generatim certe & fumma quadam feire, quorsum disciplina, & artes omnes pertineant, quæ illarum origines, fines, materia, actiones, & carum qua maribus cxercentur, & quæ folo constant ingenio: vt norit, quid quatenus, quomodo fit in ciuitate admittendum, aut ab eo propellendu. De republica scripserunt olim Plato primus: lecun. Autores de dum cuius institutionem tum demum viuet homines, quum republica. aliqua exister ciuiras solis sapientibus habitata. Idem Vtopiæ continger Thomæ Mori. Legenda ramen & Platonis respublica & eiusdem leges, atque hæc ipsa Vtopia, ex quibus non pauca annotabuntur regimini ciuitatum perquam vtilia. Aristorelis octo libri polirici plus habent quæ hominum & ingeniis,& viu confirmatis iam moribus congruant, ve fuit vir ille prudentissimus, & callentissimus sensus communis, Ciceronis libri de legibus tres lectu sunt periucundi, nec fructu carent. Sed eiusdem de republica volumina desideramus. Isocrates Nicocli regi dat pre cepta, tu subditis in συμμαχιχώ qui in tractatione locorum communium est cunctus ve folet. Xenophontis Cyri educatio, quamuis à Cicerone, Lib. J. coife. & aliis veterum apprime laudara , nimis tamen videtur 1.ad Dums. mihi militaris. Agapetus ad Iustinianum Augustum dos Fratrem. cumenta quædam composuit de rege. Christiani Princi-

Franciscus Patritius.

pis institutionem Erasmus scripfit. Francisci Patritij de reou. blica, & regno, duo legimus opera juste magnitudinis in quibus dicta & facta multorum congessit, de suo penè adiecit nihil. otiofus moltis in locis, ac fegnis, quod fine delectu aggregauit, & fine cenfura, que duo in adducendis exemplis potifimum requirement Hac eft ars principum confiliario. rum, iudicum, denique corum qui civitates, & gentes moderantur.

Leges.

concionem multitudo coalescere in populiv nulla re præ terquam le rat Liu. Lib. T. Philosophi re.

Formæ ciuitatis adnexæ funt leges, quarum origo & processus ad hunc ferè modum habent Hominum ciurtates, ac Vocata ad couenius omnes xquitate funt velut glatino deuindiquip. pe que est conferuatrix, & anima cuiuluis humana focietatis. Que fit vera equitas, inueniet ratio, non queliber, fed pura & magna vi natu e incitara, vel illustrata monitis fapientiæ Nam qui vel perturbantur affectibus, vel iudicijs nius corpus functorpentibus, nec vllis philosophiæ præceptis erigun. tur, ægerrime ad æquita em intuendam perueniunt. Superiores illi, qui sunt de rara in populis nota, xquitatis illum gibus pete- ceu foncem in ridos deducunt pro locis, pro temporibus, pro ingeniis hominum, ve præfentis focietatis viui conducat, quæ lex dicitur: qui vero legi parère alios cum poteffate cogit, udex, hue lex loquens. Quocirca manifestum fit. phieft de equi- loophe effe de rquitate tr dare, & ex ea dermare leges. ne tate trasta- vllius artis alterius effe poteft : quique olim populis leges fanxerunt philosophos fuifle conftat, Draconem, solonem, Lycurgum, quique de republica & ciuitatibus componendis documenta tradiderunt. Qui verò leges has latas iam & receptas tenent, atque in erpretantur, invilconfulti funt di-Ai, quodab eis quid fit ius in quaque re fancitum, rogamus. Si quis fatis putat fe munere iu iscontulti facturum legibus his edifcendis, vt eas non aliter quam index quidam teneat, is nimirum nihil aliarum facultatum indiget, ac ne ingenio quidem v'lo vel iudicio. Sin verò id demum est veri & perfecti iurisconsulti munus, ac professio, ut legum sensa & mentem explicet, ve que fir in quaque lege aquitas, id eft, qui vigor, quæ vita, quas conferuari, quoque tempore expediat, quas antiquari, nimirum philosophia uic homini est opus, mediocriter quidem naturali, fed mo :ali plene, ac abfolute: tum verò non facerdos ac professor fuerit Romanarum aut Hispanarum legum, sed quod Cello, & Vlpiano placuit

Invisconsulti muuus.

placuit, boni & aqui. Cuius artem per magna aliqua excogita- Ars tradenri ingenia equidem percuperem, quam futuri iurisconsulti da aqui & addicerent, quæ ars iuftitie vocaretar:ne tot subinde in vna- boni. quaque ciurtate accumulande, atque exaggerande forent leges alia super alias fine fine, & fine affectu Cicero persona Lib.7. Epist. L. Crassi cogitasse aliquando se scribit, vt ius ciuile in artem famil. redigeret, generibus primum affignatis, hinc formis, que à generibus penderent Sed id breuiter percurrit, & per tranfennam oftendir, ve illhic alia. Ariftoteles initia fignificauit quadam, sed more suo intricare per geometricas & arithme. Lib. 5. Eth. ticas proportiones. Pollet tamen aptius id fieri declarandis primilm naturalibus,id eft, que effent vniuerforum hominu fensui ac iudiciis consentanea: hinc quæ varietatem opinionum recipiunt, de quibus alia rectis iudiciis in plerifque congruunt, alia in more tanium & confuetudine font polita, mutanturq; temporibus, locis, perfonis, habent tamen qui inter se dissentium, probabilem quisq; opinionis suz ratione: hzc postrema ad judicium hominum in quaque ciuitate pruden- Relatio tium essent releganda. In duobus alteris contemplandum que magistrarus sit erga priuatum cura, quod iuslum, quod subordinatio imperium, quacenus liceat, & fas fir : quæ priuati erga magifleatum obedientia, qui honor, que dignitas. Magistratus in- subditos, & ter ie qui quibus poriores, querum partes in republica ma- magistrath, gis nece flarix, vel honeftz. Prinati inter fe quo modo fe gerent emendo, vendendo, locando, conducendo, permutando, donando, accipiendo, promittendo, iis quæ profint fibi, parandis, & conferuandis, iis verò quæ obfint, auertendis: quæ pramia & honores iis, qui cortui profuissent, qua poena & supplicia iis, qui læsissent: que litium ratio, sue quid vltum velis, siue tuum repetas, quæ tuendi, quæ excipiendi, aut negandi. Ad quam fingula istorum accommodari normam natura, & recta doceat ratio fine in vniuerfum, seu pro ingeniis generatim locorum, temporum, hominum

Ante omnia leges fine note omnibus. Quis enim liben- conditiones terle vel duci, vel custodi incognito committiti Qua verò bone legis. estiniquitas ignorantia legis crimen non defendi, quum legestamen ignorentur? Itaque leges ignoras statuere decipu- 1. Pt leges las eftrendere, non regulam vite tradere. Minus est cavillo omnibus fine &infidiis occasio in re omnibus perspecta: quippe in obscu nota. ris & occultis locis incidia fiunt, non luci, aut in frequentia

lub

fub tot oculis, teftibus, atque arbitris cotum qua gefantur. DARLET.

2 71 paucis Note erunt, fi breui fint, ac dilucido fermone conferipte, propris quales funt leges optimi ac fapientifimi legum latoris Dei verbis feri- & discipulorum eius Si paucis, & maxime propriis verbis res exponatur, tantum erit ad notationem aquitatis di-Aum, quantum fuerit fatis : cetera benignæ interpieta. tioni relinquentur, ve validiffimus vo que fic respectus egui & boni. Quod fi longa & accurata oratione rem perleguamur, omnia videbimur voluiffe explicare, nec aliquid fanis interpretationibus reliquisse. Ita nec magis valebit lex, quam quantum eloqui conft tutor ems po tuerit : quamque nulla fic tanta facundia, que vastissimum illud equitatis pelagus possit concludere, siet protecto ve exclusa equi & bon: moderatione in locum illus cauilla, doli , traudes, infidiz fuccedant, quod cuenire quotidie videmus in eislegibus atque instrumentis, que persequi minutim volunt fingula : vt nihil fit aliud hoc facere, quain feneffras aperire 3. Vt vulga. fraudi quamplurimas. Vulgari prodantur fermone & cumri fermone primis aperto, ac peripicuo, qui fi procedente tempore, vi fit, obscurior reddatur, declaretur, aut innouetur vocavid 1. 1. de bulis seculi præsentis Vidit hoc priscorum hominum & piouidentia, & æquitatis simplicitas, qui leges duodecim tabilarum pueris in ludo edifcendas dabant, etiam ærate Ciceronis, id eft, post annum pene quadringentesimum : per quod & facilitas fermonis oftenditur, & quod vitæ degendæ rationem vnicuique familiarem effe vellent Sint leges imbecillis blanda, robustis robusta, pertinacibus feroces,

prodantur. Q:atere.

A. Ut homiпона ассоmodentur.

lapiens expressit poeta: Parcere fibieflis, & debellare fu perbos.

Publicam quierem alant, & foue ant, asperè interturbato. ribus illius, cuiusmodi sunt delatores, calumniatores, quiq; multo libentiffune, & facillima quaque de causa lites suscipiunt: vt quemadmodum l'ocrates admonet, damnosum homines sentiant litigare, contra non litigare fructuosum, e. Vt ad Nec solum dabunt operam vt ciuium conseruetur interse charitatem concordia, sed cum toto hominum genere, quos regeneraordineatur; tio mystica tam inber haberi pro ciuibus, quam generatio 19 concor - intra limites eoldem. Nec quicquam hoc perinde effecerit, ac fi ad Christianum vnicum præceptum fint accommo-

quod est optimi rectoris ingenium, ficut eleganti versiculo

dam.

datx.

datz , charitatem hominum cunctorum mutuam. Quam ob rem nec, sanciendæ leges indigenis vtiles, exteris noxiæ. Er quando in bonis ciuitatis moribus paucæ, ac propè nulla leges funt faris, contra verò in malis moribus quantocunque numero non sufficient, non solum in reipublick constitutione, sed legum iustu cui propter poten- 6. Vt infitiam plurimum homines tribuunt, curandum eft, vt cafta tuantur de atque incorrupta fir puerilis educatio : tum in viris & ciui - puerili edutate vniuersa honesti, & sobrij, & verecundimores, pro positis ad hoc præmiis, ac pænis. Prudenter in Cyri educatione inquit Xenophon : Ple: aque ciuitatum nibil omnino titudine apfolicite, quemadmodam pueritia instituatur snorum ciuium, ni probentur. hil ad hac precipientes de grandiorum moribus , subent illis o vid.cap. tum non furari, non rapere, non vim domui cuiulquaminferre, Delecta, de non cedere, quem non est aquum, non adulterari, non contu-excellibus macem se prabere magistratui, & alia his consimilia. Quod si quis contra secerit, pana est illuo parata. At leges Persarum fa- L.per funda cinora fuorum antecapiunt. Si quidem à primo statim cure illis rusticorum eft , ne qued prauum , as fædum facinus velint adere. Sic Xeno- pred. & S. phon. Philosophus etiam ille non minus sapienter, qui rogatus, quomodo quis bonos haberet liberos, respondit, si cos in ciuitate bene instituta tolleret. Et leges quidem an- dinisio. & toquam fix e fint & fancte, rogari convenit, hoc est, deliberari cum multitudine an approbari oporteat; in qua confultatione tempus consideratur potissimum, in quo præsens re rum status continetur: & feruntur velinfinite, velad certum aliquod tempus, & descriptum locum, vel etiam de vno aliquo homine, aut municipio, quod privilegium nominatur. Silex placeat proponatur publice dies aliquot : quod * tri-mo fua ad nundino fichat Romæ : vt fi quid cuiquam parum videretur Pontifices. æquum, de eo magistratus admonerer: postid tempus firmæ Vid. Fezesunto leges & ratæ. Perscribantur accurate, distinctæq ser- sellam de uentur in tabulario populi loco maxime tuto, minime ruine Maoiste obnoxio, uel quod est magis cauendum, incendio. Extent Rom. cap. earum codices duo, in altero contineantur leges nudæ, cu- 14. ius subinde fiar populo non legendi modo, sed describendi etiam, si velint, copia. In altero leges fint cum earum rationibus & causis, ve ex eis prudentes viri astiment, sie ne è republica abrogari legum illarum quampiam vel aliquid in ea innouari. Nam ratio dux est legis, ea sublata & legem

7. Vi à mul pralatori. religiofum, de rerum Gloff. Deft . 96 c vbina. *Trinunu. dinu vocat Cicero in O rat. pro Dotolli par crit, quæ propter cam rationem est accepta. Adde quod ratio efficiet, ve melius intelligatur lex. Sea in noffis ingeniis ea est hebetudo ac ruditas, & in verbis infantia, ve nibil valeamus adeò dilucide explicare, quin multis id fiar implicatum, & obscutum:quare interpretious est opus.

8. Interpretes legis babeauur.

Inriferiti.

Et quoniam lus ciule spectare ad civilim concordiam debet, ideo qui illud interpretaturi func, & quafi de co edituri oracula, quibus rebus ea concordia farta tecta conferuenti. edifcent, cognitis tum human generis communi natura, tum multarum gentium animis, & moribus, fed potifimum fuz ciuiratis: quod fiet multa videndo, andiendo, out ruando:gethis quoque rebus majorum legendis, & remporum, mutationumque, quæ aliquando inciderunt in rempublicam vane. tatious. Quibus velut condimento opus est magno & vegeto iudicio ad annotanda & centenda fingula Necimuria prudentie nomen peculiare huic hominum generi olim fuit, & professio ipsa urisprudentia nuncupata. Multi artem hanc teneant, profiteantur pauci, illi videlicet quibus à Senatu, aut principe erit permillinm, ve nome fiebat lub Cælaribus. Interpretentur hi leges scripto quidem rogari à indice, voce consulti à litigatore. Interpretaciones mandent literis, si velini, led lingua secretiore, & within doctis nota, non ex suis vel alienis opinionibus ac placitis, sede atione adhibita, vt non plus habeant virium, quam ratio ip a impetratit. Nial feribatur aliud:neque excogitentur cajus, que res ve infinita

Cafus.

9. Duomodo de.

votani.

eft,& perplexa, ita etiam inutilis. Docendi & discendi hac critvia Grauissimis viris paleges docen- teant libri illi legum, & rationum, de quious dicebammodo. Ipfi statis anni diebus quod commodo illorum fiat, pla-Vid. Arist. cide ac moderate conueniant, deque illis legibus sermocie Politic. lib. nentur. Rationes conferant, quas leges ex viu fit antiqua-2. cap. 10. re, quas renouare, & quali reparare exolescentes: deque co nam ex 1. 2. principem, aut magistratus, aut Senatum edoceant. Huius 6 3. Viues modi erant Athenis The mothete, dum illa respublica stapleraque de ret. Ad hos senes quum licebit, studiosi iuris ventitabunt, legibus de- quod est memoria proditum de Q. * Scauola, audient cum respondentem consultoribus de jure. Seorium verò expo-"De quo a- net eis causas, & velut fontes legum, vel quas ipsi iidem deliquid supra dere, qui tulerunt, vel suas, vel priorum interpretum iuris, Iph inter se moderatis, ac granibus colloquiis disputabunt, quà m

quam congruant leges rationi , ac velut vite fuz æquitati: an caufæ & tempora imponendi legum præterierint. Id fiet non in cœtu & corona oftentatione titillante, ac solicitan- De legibus te:periculosum est hoc enim & dicentibus propter arrogan- quomedo ditiam, audientibus, quad corum animi minus obsequentes sputandum legi fient, quam intellexerint fortem habere contra fe rationem, cui vni humanum ingenium suapre sponte obsequi. tur. Ad hæc altercationes multas ansas torquendi leges oftendunt, tum et am lites excitandi, alendi, producendi, vn. de concordia vehementer affligitur, præcipuum focietatis bonum.

Inter feriptas leger, quas quidem nouimus, Romane videntur Leges Roexcellere. Sunt enim ad humanum conuictum aptissima, mane, earanempe ad contrahendum: tum ad quietem, vt homines à fa- que excellecinoribus deterreant, neu quis audeat, cum altero confocia- tia. re iniuriam. Sunt præterea docte & grauiter perscriptæ, verbis puris, propriis, euidentibus, splendidis : tum à collectoribus ordine quodam constructæ saris ad discendum apposito, nifiquod inte dum correctio illa priorum per posteriores aliquid obscuritatis gignit, & insciria superiorum etatum multa, que non intellexit deprauauit. Sed corrigi possunt ex Enarratio-Codice, qui Piss Florentiam dicitur effe translatus, quem autograp'um esse quidam suspicantur: sed est san'e peruerustus, & aliis emendatior. Addantur enarratiunculæ breues, ac perspicuæ: quamuis iam locis aliquot factu effer prope impossibile, sue ob intricatum sermonis contextum, sine ob fignificatus quorundam verborum, qui exolucrunt pe-

d Exercitatio carum fix in reddenda carum ex bono & zquo Exercitatio ratione; cur quæq; constituta sit, & sancta, quod est magno- legum. rum ingeniorum, ita ad fummam prudentiam cumprimis ex- d Arift. Pol. pedit, tum vt in alis quoq, negotiis dux fit nobis ratio, cuius lib. 3. cap. ope ad cognitionem veniamus perfectæ æquitatis. Non funt 11.12. in fingulis artium ij legendi foli, quos præscripsimus, nam fugisse nos aliquos cognosci dignissimos non dubitamus: & existent post nos alij vel pares maioribus, vel superiores Qui legendi etiam. Magistrorum fuerit ea cura, vr ipsi degustent omnia, authores de & suis demonstrent, que ediscenda, que legenda, que ha- legibus. benda in bibliotheca ad confilium quum res ferat, interdum quoque ad ornamentum modo loci, atque explendos foru-

nes legum.

los. Qui maiore vi mentis instinctus divinitus non humili. bus derineri curis poterit, sed ad commercia sese cælitum eriger . fælix ille & superis charus , is ad Theosophiam & Theologiam ascender. De hoc beato atque admirabilinon est nobis direndum cum aliis, & iam de curlu tanto fessis: propriam curam exigunt hac. Dicemus aliquando fi Deus dederit, per otium, renouato animo, & maiore mularum ar dore incitato. Nam ea res amplior atque augustior, cuam homines opinantur.

VITA ET MORI DE

BVS FRVDITI.

disciplinam eandem, vtille se erga illos geret, co umque de le opiniones accipiet, & censuras, quo pacto sua confignabit

ONFECTO curriculo artiulumanitatis, declaremus iam, quid nobis videatur taciendum docto viro, quomodo reliquum etatis tranfigendum fine fepa. ratim fecum, fine cum aliis, in viu atque exercitio fuarum artiu, in traditione ea rum, quomodo inter professos artemac

literis, & transmittet ad posteros. Non co que singula persecuti fumus ordine percurret, vt ad posterius studium trans-Artium co- greffus, nefas elle existimet prius respicere: miscebit studia, gnatio. Cic. & prima in tertiis repetet, tertia in fextis. Na connexionem pre Archia. inter fe habent omnia hæc, & affinitaté quanda; alia in manus relumer, quia necellaria præfenti viui, alia quia leuaméta præsentis laboris. Erit sciendi studiosus Nec se vnqua ad fastigium eruditionis peruenisse arbitrabitur. Sententia Senece est animaduersa acutistime, peruife moltes ad sapientiam peruenire, nisi fe ia peruenisse crederent., Idem ad Luciliu est author, Ta diu discendum, quadiu nescias, & fi prouerbio credim, quadin vinas: quandoquidem nihil est in vniuerfa naturata proprum & facile, quod non tota hominis ætatem poffit dislinere. Non crubescet homo sciendi cupidus à quocung; discere, qui docere quid possit. Cur homine ab homine pudear discere, qui humani genus multa à belluis discere no puduerit? Ita verò studendu, vt non obruatur ingeniù mole operis. Valetudinis habenda imprimis ratio, & corú qui no-

Aræ funt cure commissi. Docti homines quum intelligunt le

ingen-

Epiß.

ingenio c'filio cognitione rerum præstare cæteris, aut cer- contra artefic alios existimare, ingentes attollunt spiritus, tanqua ipfi 10gantiam homines inter pecudes viuat, vnde incredibile eft dictu, qua doctorum. topere arrogantia inualescat, Sancte illud à Paulo Apostolo dicitur infl iri hommer scientia, charitate adificari. Sed refle- I. Cor. cap. Act in se oculor sapientie sectator, nec plus alioru de testi- 8.ver.1. moniis quam fua ipfius acquiescet conscientia Reputabit qu'am multa fibi est conscius se ignorare, que alij eum scire non dubitant: quories hallucinatur, labitur, fallitur, & à vero pars eurum quan langittime ditedir, venon fine grauissima ratione & causa Socrates, quem Græciæ consensus sapientissimum nuncupauit, professus sit niliil neque" se, neq; alium quenquam scire. Quod placitum ingens deinde philosophorum manus constantissime tenuit. Er protecto fi quis recte expend t& reputer fingula, comperier nihil certius à nobis, quam pietatem nosci. I heophrasti eriam senrentia jure laudatur que cuncti iciant, minimam effe corum que ignorent portionem: quod diffusius persequi non est instituti huius. Quid fi excutiet fingula, & ad fubtile examen reuocet? Næ illitam magnifici tituli fordere incipient.Linguæ quid aliud funt, quani voces? Aut quid interest semotis disciplinis, 1.atine, & Grece noris, an Hispane, & Gallice? Dialettica & rhetorica instrumenta sunt artium, non artes, meliusque à natura traduntur, quam à magistro. Philosophia opinionibus tora, & coniecturis verifimilitudinis est nixa Sed neque hæc figillatim exponere est huius loci. Age verò don smus te a- Quidhahes liquid scire cerrum atque exploratum, an hoc ignoras a quod non lieni te habere beneficij? Cur tibi accommodata vestis ta- accepist? cir animos? Si quid habes boni, alienum est: si quid mali, id verò est tuum vnius Vides te eruditum, munus Dei est, cui dilplices, nui quam inde gloriam nancifeeris, in illum referas Equidem haud repugno, quò minus vir doctus talem se este intelligat. & al.is sapientiorem, sed neque esset do-Aus aut sapiens, nisi id facile perspiceret. Volo tamen agno-Icat, cinus fit ea sapientia, illiq, vni referat acceptam, à quo velut fiduciariam possidet. Quam se admirationi esse cospicit, ne fistar in se, quod est periculosissimum, nec oculos deijciatin terram, vt honore illo ab hominibus tributo fibi applaudat iple, tanquam opera & merito luo consecutus, quod elt manum suam ipsius osculari, iniquitas maxima, quem-

que scimus. est minima corum que iznoramus. Avisto:. cap.vit. Elench. &

admodum Iobus ait, & negatio contra Deum altissimum.

Evuditio conflet.

Quatuor rebus confrat eruditio, ingenio, judicio, memoria, studio. Tria prima cedò vnde habes: Nunquid non ex quot rebus Deo? Si qua est docti laus, de postremo pentur,quæ res infima est omnium & leuistima Quid quod ad cam ipsamadiutus es conflitutione corporis non graus, nec torpida, tum c. tram valetudine, quæ Dei funt dona? Quid ergo docti fuper. est proprium, quo gleriari postic? An quod voluit? Ar quam multi vellent, fi tam eis per Dei benignitatem liceret, quam tibi. !taque inter laudationes fui erigat le vir fapiens ad contemplationem fancia illius, & diuina fapientia, ad cuius infimum, ve Paulas inquit, humana omnis fapientia compa-

3.ver.19.

1. Cor. 1 19. rata mera eft dementia. Veniat illi in mentem, fi homines v. &c. & cap. nius aspettu guttulæ tantopere commouentur, quid face. rent, fi copiofifimum illum & æternum tontem daretur intueri, vnde manant vniuerfa? Tum adoret demisso animo authorem bonorum omnium, & agat gratias, quod muneta fua copiofius dignata est fibi, quam alus impartiri; quocque voluerit fe effe inftrumentum alicuius partis confilij, atque operis fui. Nam nos omnes instrumenta sumus voluntatis illius. Quocirca nullus fit tanta eruditione vir, & rerum peritia predicus, ve putet Deum indigere iplo ad effectum confilij fui. Primum quod folunflimz est arrogantiz existimare te aliquid posse præstare, quod nullus alius possit, si codem applicet animum. Deinde quod non magis instrumentis vllis Deus ad agendum indiget, quam luto ad aperiendos caci oculos. Ex lapidibus fulcitare pot ft flios Abraba . & infirma elegit mund, ot confunderet fortia. Quod fi tu vir fapientia præftantiffimus & inclytus beneficio Dei tentus cuafifti, v. tique in que meunque ille fauorem transtulerit fimilem, fict fimilis. Quapropter rogandus ille eft, qui omnia largitur, & per nos operatur, que ipfi est vilum, vt nobis potifimum eruditio noftra profit : ne nosinftrumentum faciat in bonum aliorum, perniciem nostram. ne idem accidat nobis, quod vel malis medicis, qui alios curant, se non curant: vel tubicinibus qui alios ad præliu adhortantur, ipfi non pugnantivel caffdelis, quæ aliis quidem lucent, leiplas confumunt. Itaque Oratio ante quoties ad fludium accedimus ab oratione auspicandum eft, quod fecifie Thomam duinatem, & alios permultos fanctos viros memoria est proditumidque est orandum, vefana

findia.

fint

co

bi

fe

C

1

fint nostra studia, ve nemini noxia, ve nobis & omnibus in

commune falutifera.

Cærerum si omnibus vitæ actionibus propositus esse de-Finis studiobet finis aliquis, quanto magis studiis?ve constitutum fit no. rum, non est bis, quò pertineat labor noster. Neque enim studendum est nuda contefemper, ve ftudeamus folum, nec ve fe animus mani quadam platie. contemplatione ac cognitione rerum exlex & immunis oblefter. Negat Socrates vacare fibi ad interpretationem fabu. larun poeticarum quoniam nondum norit se: & ridiculum fireum, qui se non norie, aliena scrutari. Multo minus studiorum fructus pecunia eftimandus eft : quem vnum effe atbitrantur homines ingeniis abiectis, quique plurimum à ve- Studiofus ne rastudiorum ratione absun. Nihilestenim tam diuersum fibi nummos literis, quam pecunia vel cupiditas, vel cura: vt quocunque finem propohac incubuerit, protinus studium rerum cognolcendarum nat. expellar: quod le bona fide nisi tiberis ac morbo illo solutis pectoribus non committit. Ditandum, inquiunt, poftea philesophandum. Minime gentium : imo contra, philosophandum prius . poftea ditandum. Nam si prius ditere, philosophari mox noles, & de opibus folicitus, & in mille raptus vitia, vfum diuitiarum ignorans philosophiæ nescius Quòd fi semel philoso; here, expeditum tibi erit postea ditari, quantum sat crit. Nullam allegare causam quis potest, quò minus in philosophia ponat operam, quin ca ipía ad studium sapientiz illum impellat. Philosophandum est pauperi, quia non habet, vt leuior ei fiat paupertas. Philosophandum est Suiphilosediunti, quia haber, veredius opes administret. Philosopha phari maxibitur felix , vt felicitatem probe regat. Philosophabitur in- me debeat. felix, vt infelicitarem lenuls ferat. At verò ex artibus vt que. que cum matore hominum malo venduntur, ita minime oportet ob quæstum exerceri, vt ius, medicinam, theolo. giam. Non ingeret se vir doctus ad capessendam rempublicam etfi optare debet prodesse quamplurimis, nam arbitrari se vni sibi natum, quod priscus philosophus Platonem Cic. offic. admonuit, vnde est illud Apostoli : qui episcopatum expetat, bonum opus expetere, tum vt occupet bonus eum locum, quem 1.Tim.3.1. occuparer malus. Sed non habet idem & gratiæ & virium ingestus, quod ascitus. Si accersatur, contempletur diligenter prius animos suorum ciuium, sani ne sint, an sanabiles:vt fi qua parte prodesse quear, non recuser laborem, sin verò

inanem atque irritam sumpturus est operam,omnino abstineat:quod fecissePlatonem perhibent, quia populi sui mentes adduci ad sanuarem aliquam poste desperarer. Corda verò plerorumque principum adeò funt corrupta, & magnitudine illa fortune ebria, vt nulla arte refingi queant in melius, medentibus afpera arque infensa. Sinendi funt valere Matth.cap. illi ceci,vt Dominus dicit, & duces cecorum : curam nostram traducamus in populum magis tractabilem, quique se curantis manibus faciliorem, atque oblequentiorem prabet. Quod & tecit idem Christus, apud quem non pluris est ple-

beius quiuis, quam princeps.

Viri docti affentantur principibus indostis.

15.ver.14.

Nihil perinde artium omnium decus, cuncteq; eruditionis, fædauit, & abiecit, vt quorundam sciolorum leuitas, qui passim assentantur quibusibet principibus potismium,nouo exemplo magis quam vetere. Sed nec homines vere do-&i hoc faciunt, populus tamen id discrimen non capit, pro doftis habent quoicung; vident specia aliqua sermonis Latini velscribere, velloqui Arqui tuentur le, qui id faciunt, hoc colore, ve dicant, non se quales illi fint, prædicare, led quales effeidebeant oftendere. Dilutus sanè color, & quem alij viiq; non discernant: quare affentationis damnant literatum, atque adeò etiam ipsas literas, illumq; abominantur, qui scelerosum principem tanquam optimum commendet: quin etia princeps iple, praua de se opinione imbutus, talem existimari se arbitratur, qualis dicitur, vnde arrogantior fit in dies, & intolerabilior, inque instituto vita genere confirmatur, ex quo videt se tantum laudis nancisci, vt id docti viri monimentis literarum impressum, infixumque oportere effe censeant. Si studiosi assentari non consucuissent princida ex affen- pibus,& eruditionem illi pluris facerent,& laudari fe ab illis impensissime gauderent, videlicet iuxta prisci poëtæ dictu, laudatu vinis, tum repræhensio magni esset ponderis : nec a. lirer acciperetur docti hominis approbatio, quam religiofiffimi testis testimonium grauislimum. Nec minus princeps quam alius quiuis ampliffimum virtutis fuæ in hac vita premium duceret erudito se homini approbari, Nunc verò pili, non faciunt, que sciunt se numo vno sestertio, numo verò, imò frusto panis empturos. Ergo quum res ferer, ve sintà nobis laudandi, parcius laudandum, & ita, vt sentiant se potius admoneri, incitarique ve pergant, quam gratulationem cani

tatione.

Facommo-

Duomodo principes I.Landadi.

cani tanquam curriculo absoluto, quumque profecturum te speres. Libere sunt reprehendenda vitia, modò acerbitas ab- 2. Reprefit. & rabies: fin odium folum quæras, neque profis, abstinen bendendi. dum est ab irrito labore. Nec potentum, aut omninò cuiusquam vitiis offundendus color præmij spe, aut cupiditate a. lia: quod est magnopere nefarium : nam efficis vt & illi ipsi audacius male agant, & alij quum illorum exemplo, tum do-

A hominis affenfu.

Sunt alij qui studiis non pecuniam venantur, sed gloria: De gloria g nerofius fane quiddam fateor, verum quæ vt in adolescen ftudioforum. tia, & iuuentute maximos fubdit stimulos ad honestas actiones,ita multorum deinceps est malorum causa & origo, sicutialias oftendi:quod omnia oculis intuentium tribuimus,nihilconscientia, qua non aliud quicquam de nobis iudicat incorruptius. Ideoque spe iam perceptæ gloriæ sæpe numeto decidimus, quòd qui fallo de nobis sudicarat, errorem fuum post intelligit, aut falli incipit qui recte: etii crebrius euenit, vt deceptæ existimationes vertantur in melius, quippe res veras, folidafque tempus confirmat, inanes autem diffipar, & absumit. Quocirca nemo se gloriam in posterum assecuturum confidat vano viuentium tauore, & specie quadam præclarorum operum Nam exemplo fimul affectus illi incitati subsederunt, in coram locum iudicium subit, & quidem exactius. Itaque multos in vita honoratos accepimus, ignobiles, & contemptos post fata. Accedit huc, quòd vti dicebam modò, opinionum commenta delet dies, recta iudicia corroborat. Agè verò, quam incerta est fama? quam lubrica? Multi immortalitarem sibi polliciti, ne diuturnitatem quidem assequi potuerunt : vt Appion grammaticus, qui, ve apud + Plinium legimus , immortalitate donari dice- + In prafat. bat a fe illos, ad quos al qua opera componeret. At ipfius ne Natural. litera quidem, extat. Quam etiam iniqua, vt benemeri- Hift.ad Vetis non contingat? Extant Ouidij opera, non extant Chry- pafianum. hppi nec Crantoris. Integer ad nos peruenit Vincentius Bellouacensis, non Titus Liuius, non Polybius, non Marcus Varro, non ipse idem Marcus Tullius, vr non temere Martialis dixerit, libro victuro genium effe opus. Adde his, qu'am est varia? Idem alio tempore, & aliis locis pulchrum videtur, & fædum. Quid quòd præclara inuenta ingeniis & diligentia sequentium obscurantur, vt multis priorum posteri

Gloria & iminortalis nominis vamuas.

posteri magnitudine sua, & quasi altissimis substructionibus luminibus obstruant? Sed facite nactum effe claritatem lau. dem, gloriam, quid tibi proderit mortuo, qui nihil corum fenfurus es, quæ hic agentur, vrique non magis qu'am cquis quum in Olympiis victor prædicatur, aut Apellis pictura, quam cum admiratione contemplamur? Quidad Ciceronem, vel Aristotelem redit ex tanto nomine: Quid ad alios vel literis illustres, vel bello? Sed in ipsa eadem vita quidsenties absens de gloria? Qu'd dormiens In præsentia verò necesse erit, vel eos qui te in os laudant, esse vanos; vel te, qui illa coram dicta libéter audias. Cedò autem quid tandem dicentiô doctu,ô facundum hominem, imò verò ô leuem &va. nu hominem, fi ram leuem aurulam præmium tibi literatilaboris proponis. Quòd fi tu neglectis humanis laudibus, conscientiz tuz volueris seruire, & per illam Deo, quanto so. lidior tibi & diuturnio: gloria continget, fi te laudarit Deus viuens viuentem, præsens præsentem, immortalis immortalem : qui te semper intuctur, qui de te non ex falso pronun-3. Cor. 10. tiabit iudicio, sed ex tuo ipsius testimonio ? Won quiscipsum 18.61. Cor. commendat, is probatus eft, inquit Paulus, sed quem Deus commendat.

4.5.

Viro docto cogitandum est, frequenter de migratione ex hoc zuo, deque vita illa sempiterna, & ita meditandum sape ac multum, ve familiarem fibi cogitationem mortis faciat, ne ad illius mentionem terreatur. Tum veniet illi in mentem iudicis illius & remuneratoris fingularum actionum, ad quem breui veniendum ipfi est, finita scena, & hypocrifi virz: cui se approbari vnicum erit illius studium. Nam cui se vendicare cupiat vel reus vel patronus, fi sapiat, nisi suo iudici? cui athleta, cui pugil, cui omnis qui aliquid agit sub iudice? Poetz olim Grzco poema suum recitanti, quem omnes deseruerant, Plato instar suit totius populi Atheniensis, non erit nobis Christus Dei sapienria? Magnum est, inquit vetus prouerbium, Athletam placuiffe Hereuli : quantum ergo nos Deo? à quo toties laudabere, quoties aliquid egeris illi graribus meis, tum. Porrò illi nihil effe potest gratius, quam ve erudicionem, & quæcunque sua munera in vtilitates hominum proferamus, hoc est filiorum suorum, quibus ille ingentia impartitus est commoda, ve mutuò profint in commune: & vult nos gratuito distribuere, que gratuito à se accepimus, quan-

Studiofus frequenter cogitet de vita aterna. Notum eft illud B. Hieronymi, Sine edo GC: seper fonat illa vox in au Surgite mortiu, venite ad iudicium.

quanquam ipfe pro eisdem , quæ nebis est largirus, copiosis. fime refert gratiam , admirabilem Dei benigniratem : quæ iple gratis nobis dedit, hac eadem fi ipfi reddamus, amplifi-

me remuneratur.

Hicestergo studiorum omnium fructus, hie scopus, vt Studiarum quafitis artibus vitæ profuturis, eas in bonum publicum e fruelus, vt xerceamus, vnde merces immortalis confequitur: non ad scilconferapecuniam, non ad præsentem gratiam, aut delitias, quæ flu. tur in publixx & momentanea funt An vero pecunia caufa recte viui- cum bonum mus, recte mouemus, & tam amplum Dei munus, tam vili & contemnendo pretio commutantus? An propter gloriam? Mifer fi illam tain auide confector, que per tot labores & curas zete retinetur, incerta, fugax, vt nul'a fit feruitus cum Nota. hac comparanda:milerior fi populi voculas re tam parstanti & facra mercor, & laudari à mortalibus malo, quam ab immortali: ab stultis, quam ab ipla sapientia. O quam aureo piscamur hamo, & quidem anguillas putres? Bona ergo fide exercendæ funt discipline in eum ipsum vsum , ad quem funt à Deo collatæ. Neque enim discendum est semper, nec ad vitam transferenda doctrina, Infinitum quidem ex le est studium quedeunque, sed aliqua tamen eius parte incipere debemus illud ad aliorum commoditates ac emolumenta deducere:in que prudentia est opus,quia exercitium circa fin. gula & separata versatur, quæ regit prudentia circunstantiarum omnium æstimatrix & arbitra.

Proditurus ad hominum occursus & conspectum vir do- Quemodo clus, meditatus & paratus exeat tanquam ad pugnam, ne qua verfabitur à praua aliqua effectione capiatur, à quibus oppugnamur inter homivndique, arque incessimur, & qui toties ab aliis auscultatur, nes. auscultet ipse aliquando se. Confirmet domi animum magnis & validis cogitatibus ad despicientiam honorum, & dignitatum: meminerit eius vocis quam à Domino audiuit, /a. Matth. cap. lem se effe terra, lucem mandi:nihil conuenire minus, quam vel 5.13.14. fatuum falem fieri, vel lucem tenebrofam Cuiusmodi illa existimamus fore, que hoc sale condientur, velillustrabuntur hac luce: Exeat ergo rationibus munitus, ac armatus, quibus refistere oppugnantis affultui valeat. Præftet re vera falem & lucem compositione animi, & moderatione perturbationum, verbis sapientissimis atque opportunis, ne sit importuna lapientia, ac proinde putida, & odiola: sed quæ quoties se profe-

libe

ne,

ard

de

qu

fci

til

4

d

U

9

Vir doctus exemplum se alies prabeat.

proferet, velut falus quedam appareat iis, qui adfunt, Gestú ipfius & corpus vniuersum modestia & moderatio decorabunt, dicta verò & facta, grauitas, ac constantia. ve aliis ad fimilem vitæ rationem exemplo elle possit. Multum quidem persuadebit oratione, sed plurimum vitæ innocentia Et quo ab illo accuratiora prodeant ac puriora omnia, iliud animo eius perpetud succurrat, nihil ab eo vel dici vel fieri, quod authoritatem non habeat, & in exemplum à beneuolis sumatur, putant enim eam effe legem vita: à maleuolis au. tem & inuidis ad examen & censuram finistram. Ideircoerit & in agendo cautior, & in pronunciando cunctatior, & omnino in loquendo circumspectior. Propter hunc benè audient litera atque a tes, multique eius amulatione studiis fele disciplinarum dedent, quarum fructum tam pulchrum, arque admirabilem cernunt Quam est pudendum viris doetis, homines sape imperitos moderatiores habere animi motus, quam illos fapientia praceptis constipatos. Qua de causa literis frequenter grande fit à plerisque convitium, multisque in odium venerunt, qui sete prudentiores fore arbitrantur, fi illarum nihil prorfum attigerint. Cæterum ea bona quæ viri do cti aspectui exhibebunt hominum, verius re ipla prestent, quam oftentatione. Prodit le tandem male simulatus animus, atque eò fit magis inuifus, ac deteffabilis quò diutius grauiulque impoluit. Veritatis porrò ingentes & folidæ funt radices: & lux quantumcunque occulte. tur fplendorem fuum foras emittit. Sapienter Epictetus: 0nes non iactant apud pastorem , quantum quoque die comederint , fed id re teltificantur , latte , lana, fæin. Tuba ftudiosorum seculum vocat felix, in quo multa sit eruditio: non est verò id felix seculum, sed illud quum homines doct i re ipsa præftant, qued legerunt, quod profitentur, qued aliis pre. scribunt: quum qui audiunt, & vident, coguntur exclamare: hisunt qui loquuntur, vt viuunt: & viuunt vt loquun-Vid. 16b. 6, tur, quod philosophos illos de Origine Adamantio dixisse Ecclef. Hift. Eusebius est author. Ne erubescas parum recte facere , quæ non potes melius: erubesce male facere quæ potes bene, Præbebunt se docti mites, affabiles, moderatos, prauis cupiditatibus inuictos, & ostendent quantum in hominis cor. de efficere possit sapientia, si regnet: quamque longo interstitio sapiens ab insipiente distet. In rebus magnis, & præ.

Homo tantii feit , quantum operatur.

przelaris valere ac pollere sit eis satis: ne cupiant in quibusliber habere magni, non in armis, equis, venatione, piscatio. ne faltarionibus, lufibus, dicacitate proc aci, aut triuiali Hoc ardelionum eft, non fapientum : & fiunt ciuditi ridiculi , qui deillis non minus volunt quam de sapi entia iudicare. Nam quemadmodum à luce nihil in obscuro cernimus, nec ab obscuro in luce: ita mirandum non est tapientes hallucinari ad nugas translatos, vtique & nugatores in sapientia cæci funt.

Efteruditi hominis op s eam iplam eruditionem in alios De docendo. rransfundere, & quasi de suo lumine lumen in aliorum mentibus accendere : ideoque in visione Danielis dicitur, eos, Daniel cap. qui ad infittiam erudierint multos, fulgere ficut fiellas in perpe- 12.ver.3. tuas aternitates: & Dominus noster magnum illum vocatum iriait in regno calorum. qui inftitia pracepta & iple fecerit, & alios edocuerit In docendo quem potius magistrum imitabimur, quam illum ip'um Cariflum, quem pater ad erudiendumhumanum genus cælitus demifit? pott hunc magno interuallo eos qui Christum sunt secuti. Is verò quum effer divina la pientia, illa tamen protulit sola, que audientibus essent profutura, non quæ quantus ipse esset, declararent. Ambitiosi
Nam si gloriam suam affectasser, aut sele paresacere expeuffet, quæ effent ab illo, & quam admirabilia patefacta, fed quæ captum omnem exceffiflent, etiam angelorum. At verò nobis seruiebat omnis illius orario, non ostentationi sui-Sed nec delitiæ quærendæ funt, vel oblectatio. Plinius peculiarem in studiis lentit causam illerum este, qui difficultatibus inuicti vtilitatem iuuandi praqulerunt gratia placendi. Paucitare discipulorum contentus fuit Dominus, quum Dei sapientiam, & viam æterne salutis monstraret mundo. Quis potest de discipulorum numero conqueri, quum author humani generis duodecim hominum scholæ acquieuerit? Frequenti auditorio ambitio magis feruit, quam feueritas institutionis.

Caterum de schola oracula hac habentur veterum, docen- Oracula vedum sme inuidia, absque rubore discendum, gratie semper ha- terum de bende docenti, aliena inuenta sibi non vsurpanda. Cogitabit vir schola. fapiens mundum hunc effe, velut ciuitatem quandam, cuius iple sit ciuis, aut magnam quandam domum cuius iple sit Non quis dide familia, no referred quo bene aliquid dicatur, dicatur mo cat, fed quid do:hic parari opes illas, hic ad publicas relinqui comodita- dicat.

tes: parentur, & communicentur, à quo autem, nihil intereffe. Quare & ipse sua pro virili parte conferet, & alios vi conterant, benigne adiuuabit Et quatenus se ac suam imbecillitatem cognitam habet, & perspectam, alioqui nec sapiens dici posser, nec doctus, reputet cum animo suo, quan-

a Reste Se- tam humano generi inferret inturiam, a si neminemse vel nec. epist ad meliorem esse, vel doctiorem vellet. Porrò de cursu institu-Lucil. 1. 1. tionis Socratis sententiam ex Platone adducit Cicero, quem che his ver- solitum dicere scribit, persectum sibi opus tum esse, si qui safare quos tis esset cohortatione sua concitatus ad studium percipien-vel tu sace- dæ, cognoscendæque veritaris. Sed nos similitudine vienur re possis me- notiore: tamdiu esse cuique opus duce, quandiu viam igno-libres, vel ret, cam voi per sese possar peragere, animo indigere magis, qui possiut qu'am magistro.

te. Docti inter s

Concordia dostorum.

Coniunctio animork in fludiosis.

Docti inter se concorditer, ac humane conversentur. Enimuero turpissimum est nobis, latrones ac lenones maiore inter se consensione viuere. quam eruditos. Sed nec eruditis vnanimitas, ac beneuolentia deerit, si disciplinas integre ac fancte coluerint, non ad gloriam, vel quæftum: nam vbi harum rerum cupiditas inualitic, difficile eft fanctam feruarefocietatem In studiorum collationibus qui alteri melius dicenti concedit,ne victus nominetur;alienifimum eft ab hac re nomen illud, neque enim pugna est hæc, vel qui disserunt, aduerfarij: acerbiffima atque inimiciffima appellacio in luauifimam rem, & beneuolentie natura ipia plenam est translata. Nam que porest maior inueniri coniunctio vel ardior, quam animi, & eius. qui illum ad prudentiam aut virtutem excolit? Non alia vtique quam arui, & agricolx, vt no immerito parentes fint animorum, qui docent. Et quemadmodum in oculorum, ita in mentis aspectu. Qui non satis cernit perspicue, acutius cernentis cedat iudicio, fine indignatione. Oculos ille acutiores vel saniores est nactus, hic ingenium vel natura perspicacius, vel vsu, ztate, diligentia expolitius Quid quòd interdu animaduertentiz magis laus est, quam ingenij: casus nonnunquam, ficuti quum elapsus numus,à multis quæritur > Sed vt nuncupetur fanè quando ita inueterauit, congressus, & lucta, & pugna, & victoria: quelo expendat quisque secum, quantum sit beneficium liberari à tyrannide ignorantiæ, quæ seruitus est omnium grauissima, & teterrima, Sapienter Plato, Tanto prastat difputa-

putatione vinci , quam vincere , quanto eft melius maeno maloli berari, quem liberare. Quid enim exitialius homini potest con Hat fusius ringere, quam falla opinio? Vt fit hoc tortaffe liberatori glo perfequitur riofius apud nonnullos, liberato certe vrilius est. Verum huic autor in lib. tim ignoratiz malo libentius eximeremur omnes, fi difpu, de cerruit. tationes minus effent scenica, nec tantum tribueretur coro. artib. & thi ne,que colluctates eingit:effetq; amica potius fermocinatio, quam pugna inimica Quod quum in genere omni discipline fieri decet, tum potiffimum in theologia, vbi contra facram veriratem impie confligitur, & (crupuli gignuntur in animis audientiu de rebus, quas certas, fixas, inconcullas haberi fas Scholaffic est. Exasperat porrò sparsos scrupulos demon hostis, arque Theologi. auger:accommodant eriam homines suas manus, dum vnusquisque de ingenij gloria laborat magis, quam de veritate afferenda. Cedendum veritati omni, non piz modo, & facrz, sed prophane quoque: & præcepto sapientis obtemperandu,

que inbe mur non contradicere verbo veritatis vilo modo.

Candiax ac prudentes cenfura vehementer funt ftudiis o- De cenfenmnibus veiles, fi animi iudicium citi a damaum affectus profertur, do. vtinquit Tacitus: nec quicquam est in his damnosius quam iudiciorum confundi figna, ficut in vita voluntatum: vt nesciatur quid quisq; aut probet, aut improbet: quod vsu venit hoc tempore, quum periculo sifimum est de quoquam loqui, tam irritati lunt omnium animi, & parati ad pugnandum, ve vel attingere quamlibet letiter non fit tutum, eriam fi aliò spectes: tenera atq; infirma conscientia il lico lese peti suspicatur, haud aliter quam hulcerofi equi acturum concitantur, Cenfirama strigile audira. Quanquam vitio huic incitamenta arque in crementa præbuere quamplurimi, qui ace biffime al os per. "gnæ. ftrinxerunt, non vt veritatem exprimerent, sed vt sugillaret, ac infamarent nomen alienű, vel odio imp illi, vel fallæ gloriæ spe adacti, existimantes tam se habi um iri pulchros, & præstantes, quam alios tetros esfe, ac viles oftendissent. Sed illis multò secus atque sperauerant, accidit:nam candoris etiam ineruditifua est apud omnes laus, malign tatts vel eru'ditiflimæ vituperatio certa. Quid, inter hæc odia quanta accipiunt plagam disciplinæ? Detrahitur authoritas tam odiosè rixantibus, & tam capitaliter inimicis, despondent animos excellentia ingenia, quum pertæfa rem adeò amaram nepe digladiationes perpetuas ab studiis refiliunt, ac abhorrent

BB

profe-

agit de Coi-

rib

pro

to

fiat

10

TC

ch

Inimicitie Audioforum

profectus inter hæc ftudiorú amitritur, atq; obscuratur veritas, dum malune quida corrumpi literas, qua instaurari per suos inimicos. Quantum scelus est eloquentia, ingenium, & alia magna atque admiranda Dei munera, hominibus à Deo quam noxia, ad vtilitarem hominum concessa, in corum perniciem conuerrere, per bona malefacere? Hoc verò jam nec feraru quidem est, nedum hominum. Quanto religiosius Quintilianus Ethnicus, quam nos Christiani: Mutos nafci, & egere omnira. tione fatius fuiffet , quam prouidentia munera in mutua perniciem convertere. Quid refert quomado impetas alium, ferro an flylo, vbi voluntas est cadem, & plerunque lingua plus ledis, aut Aylo, quam gladio? quippe ferro corpus modò confaucias, lingua verò etiam animum. Artes humanitatis nominantur, reddat nos humanos: à Deo optimo funt tradita, reddat bo. nos. Nam qui alteri inuider, quod est ci Deus largitus, quid aliud quam sanctum Dei iudicium improbat, & distributione munerum illius condemnat? Tametsi quid est, quòd queri quisquam possit de Deo? An non tecum ille egit prolixe? Aliquos supra te vides, at quanto plures infra te? Erit vir dodus in definiende lentus, in affeuerando minime pertinax. Que reprobaturus eft, etiam arque etiam leger, uerfabit, excutiet, ne quid ab co temere in damnando affirmetur minus circuspestum esse velim in laudando. Caucat ne non satis intelligat, quæ damnat:ne cui notam inusturus est, maiorem pro se rationem habeat, quam iple contra eum. Consultius fuerit nihil pronuntiare, quam vt condemnatio in iudicem ipfum recidat. Quòd si hanc siue prudentiam, siue benignitatem animi in homine docto requiro, quid me sentire par est de illis, qui benedicta inuertunt, & deprauant, quo causatius existimentur conuellere? Nam si flectere in melius & pium & v-Adriani Pro tilissimum est multis, profectò magnum erit scelus in peius detorquere. Ego Adrianum Florentili illum, qui posted factus est summus Pontifex, quum adhuc esset decanus Louaniesis, in publicis sæpe disputationibus quæcunq; autorum dicta à disputantibus citarentur, interpretantem pro se audiui, nunquam aspernantem, etiam si ex iis estent, qui adhuc viuunt, nempe Iacobi Fabri, aut Erasmi Roterodami, De viuis cen-Cenfura au fendum cautius, de mortuis reuerentius, qui funt iam inuidiz exempti, & redditi fuo sudici:eamq; subierunt censuram, que omnes maner, idque potissimum de illorum vita, & mo:

Memo poteft gloriari , (e accepile 0mnia: neme conquert fe accepiffe nibil.

tificis mos. 1

thorum.

LIBER QVINT VS. ribus:nam de eruditione paulo licebit liberius Eos per ques profecerit quis, citet benigne nec velit, ve air Plinius, in furto deprahendi potius, quam mutuum reddere, præseriim qui sors hoc non fafat ex visra Olim aded erant in funm cuiq; tribuendo zqui, cis? Medice ac liberales, vr ne verbum quidem vnum autaori suo surripe- cura teiprent: declarant id Plato, Aristoteles, Cicero, Seneca, Plucar- sum. chus, & alij:nunc & verba, & sensa, & argumenta etiam integra, nonnunqua inuenta & opera subtrahuntur: quod seruileest admodum, magnarumq; simultatu in studiis origo. Cui enim non sit graue seruos sibi suos abduci, nedum silios? Vtienim non sit graue seruos sibi suos abduci, nedum silios? Vtienim non sit graue seruos sibi suos abduci, nedum silios? Vtienim non sit graue seruos sibi suos abduci, nedum silios? Vtienim non sit graue seruos sibi suos abduci, nedum silios? Vtienim non sit graue seruos sibi suos abduci, nedum silios? Vtienim non sit graue seruos sibi suos abduci, nedum silios? Vtienim non sit graue seruos sibi suos abduci, nedum silios? Vtienim non sit graue seruos sibi suos abduci, nedum silios? Vtienim non sit graue seruos sibi suos abduci, nedum silios? Vtienim non sit graue seruos sibi suos abduci, nedum silios? Vtienim non sit graue seruos sibi suos abduci, nedum silios? Vtienim non seruos sibi suos abduci, nedum silios seruos seru laspettari conuenit discrimina vel patrie scriptoris, vel sette, Flauia:nam vel ztaris: quemadmodum stultus ille populus, qui vt pruden- bac lege; ve ter ab Horatio carpitur, redit ad fastos, & virtute astimat an- ait Latus, sis. Non quin par fit, ve libri plus authoritatis mercantur, qui Flauius caiamtor feculis placuerunt, illisque tor ingeniorum cosenius uit, ne quis approbationis suz calculum adiecit: de quibus omnibus vna dolo seruu, illa de le riptoribus sentetia profereda iudicatur. Quid quod aut pecus nouitas omnis iudicium præpedit, videlicet nondu bene co. aDomino, gmra. Quid in verbo vno aut altero, aut multis etiam quem- & filium à piam correxerit, ne cotinuò videri postulet se illo se esse do- patre subdiorem, aut magis ad rem acculisse quod multi sibiipsi stulte traheret. persuadent: vt si quid in magnis authoribus corrigant, illis se de legibus protinus anteponi oport re autument:velut quum memoria Rom. seu incogitaria magnus vir labitur, nam Horatio vel Home- 2. Epif lib. rusiple elermit we nonnunquam uidetur: aut quum lingua 2-21 Auguignorancia fallitur, quæ errata Græce, ac Latine semidocti finm. captant,magna lane iniquitate, qui à nobis cam cognitione 3. De Arte Latini aus Graci fermonis exigunt alieni arque infittij, que Poet. în Cicerone, aut Demosthene vix fuit, velin quopiam ex illis, qui linguam fuxerunt cum lacte, quique populo vniuerlo virquotidie poterat magistro, & de quibus dubitarent, à cerdone vicino aut fabro admoneri. Quod si isti tam acres cefores subituri essent eandem conditionem iudicij, mitiores credo se præberent suis reis. Haud pauca iniquissimæ huius seueritatis habemus exempla,nó tam prisca,quam seculi huius fimeimi, Vallæ, Politiani, Beroaldi, Mancinelli: non pauciora ztas nostra tulit, ve præteream in hoc genere calúnias, de quibus quum de corrupta grammatica dicerem, sum locutus. Equidem haud negauerim, quin notari magnos scripto-

Yel

nei

pul

mi

do

Viv

fi

0

c

ir

9

n

C

Vid. Ariff. res interfit eruditionis. Sed non protinus plus aut ide adfett. Elench.

cap. vitim, qui noras, & qui opus compoluit. In autore alicuius disciplinæ, boni confuleris errores alterius: vt in theologo historia, in historico prima philosophia, modo muneri fuo fatisfaciat; multò benignius linguæ peccata condonabitis: bonam fententiam Gallice, aut Hispane dictam amplectemur, non accipiemus vitiose Latine. Ego vero cum Marco iplo Tullio indisertam malim sapiétiam, quam stultam loquacitatem. Augustinus rece, qui co magis ac foloccismis ac barbarismis of. fendi homines, que infirmiores funt: & co elle infirmiores, quo doctiores videri velint, non rerum scientia, que adificat. fed fignorum; qua non inflari difficile est, quum & ipsa rerum De Doff. Teientia fape ceruicem erigat, nili Dominico reprimatur iugo. Nolim ramen hoc hbi nomine imperiti & fordidifcriptores plaudant, tanquam res habeant, quia verbis carent: imo duplici crimine funt isti damnandi, quod quum rerum essent vacui, nitorem omnem, arq; elegatiam verborum abjecetut: na fi res effent penes illos, indocti profecto arginiqui effer, de vocibus mouere illis controuerfiam vllam, aut querelam omnino aliquam: quo apparet multa effe verba nequicquam Ioanni Pico profusa in illa ad Hermolaum epistola nobili:no enim res funt apud Auenroem & Scorum, quod ipie libi luo Non item mit, qui à o nobis non tam vespurci, quam ve inanes culpanab alis , qui tur. In scholis & tota vira quantum unque ob ingenium, iudicium, ftudium, eruditionem multiplicem, cognicionem. v 1. riarum rerum late patentem laudetur quis : de virtute certe ac pictate laudari coram non oportet, ne leui illa extollatur aurula,& id ipfum bonum de quo laudatur, dum laudatur,amittat:nec absentem nisi parce, & de operibus que videmus. Paulus non vult quenquam de ipfo indicare ; aut fentire, supra id quod videat in eo, vel audiat. & Sapiens nesciri airab homine odione, an amore dignis fit: videlicet finis est expectandus in vno quoq; hominum, animali ad mutationem promptislimo. Viri docti co inter le debent effe affectu, ve iuxta Pauli sen-

doctiores.

Christian.

lib.z. cap.

13.

Ecelef. cap. 9.1.

Temerum de aliu in. dicium.

tentiam, nec inuicem iudicent, nec iudicari ægrè ferant: fcd vtrique expectent patienter tribunal, & forum illud Domini fanctum & iustum, Iudicans dementer, ac flagitiose agit, qui de conseruo suo communi domino præiudicat. Iudicatus an tem tractet animo id, quo fe Paulus confelabatur : Ego vero nibili facio è vobis indicari, velab bumeno die Dominus cit, qui

1. Cor.4.3. verè vere & jufte eft de me sententiam laturus : illius cognitio-

nem reformido, illi quantum possum, me ipse paro.

Non deerunt magnæ eruditioni, qui inuideant:res altas & Suomodo pulcherrimas morfu appetit liuor, foeda & iacentia præter-ferenda inmittitillæsa. Themistocles Atheniensis homo, quod res eius uidia. docuerunt,acutifimus,rogatus à quoda,an preclara iam fibi Vid. Plutervideretur agere:nondu inquit, na inuidos non habeo. Quod chum. fieaeft lex, quam fibi humana malitia imposuit, ferat vir sapiens communem fortem, nec indignetur fibi accidere, quod omnibus. Nec à Deo contendat impetrare, quod ab eo patre filius no impetrauit vnicus, charitimus, vt in suo mundo deeffent sibi calumniatores & maleuoli, qui diuina illius opera in partem pessimam raperent. Vult ergo lege hac seruus nequam domi alienæ folui,qua filius domi fuæ tenebatur? Sed nec est tamen à benefaciendo propter inuidos, & maleficos cessandu. Accipite Socratis orationem, que est à Platone in cius Apologia perscripta, Simibi, viri Athenienses in prasentia Tu contra concedatis vitam hac conditione, ut ne poft bac in sapientie inquisi- audentius tione verfer , diligo quidem vos , fed Des certum eft parere potius, ito. quam vobis, ac quamdiu viuam, & valebo, philosophari atq; unumquerque vestrum exhortari ad virtutem non desistam. AEr quando is qui eruditionem est nactus non pratentibus De feriben.

tantummodo, nec iis quibus cum viuit, prodesse volet, verum disoperibus. absentibus quoque & posteris, sensa animi sui monimentis literarum ad diuturnitatem confignabit. Principio nolcat fe, Horat, de & vires luas expendat, quibus polleat rebus, quibus fit fcribé- Art. Poet. dis idoneus. Aptissimi omnium sunt ad monimenta ingenij tradenda posteris, qui iudicio præditi vegeto & acri, ad coniectandum funt dexterrimi, Qui verò diligetia folum valent, ingenio non item, ca sibi desumant, in quibus diligentia sit opus, non acumiae. Abstinebunt ab orationibus, ab historia, cuiconciones fint admifta, à prima philosophia, à praceptis morum:tractabunt observationes, collectanea, nudos annales, emendationes authorum, collatis codicibus, quod fecit Valerius Probus, non addita sua coniectura: nam hoc munus est iudicij. Non eiusdem est & multa colligere, & de illi somnibus exasta fententiam, & iudiciú promere, Idcirco studiosi, qui nihil intermittendo multa legunt, multa audiunt, multa Modiss fus

feribunt & colligunt , iudicio fere feiplos priuant przcipue digrum. benoru omnium in vita. Danda est sua studiis relaxatio, &vi-

uidius

Nan

rite

fubt

non

piur falli

UU

ne

fer da

qu

2

id

ti

1

P

midius eftiudicium animi non fatigati. Curfus, faltus, deniq; labores omnes fortius ac validius ex internallo exequimur, Scripturo multum est legendum, meditandu, scribendum,e. mendandum, zdenda pauciffima. Harum actionum haceft nisi fallor proportio, Lectio sit vt quinque, meditatio vi qua. tuor, scriptio ve tria, emendatio, ve redigat illa ad duo, ex his duobus vnum proferendii in apertum. Ad hoc opus maximi momenti purior ab affectibus & fedatior accedat, quam ad aliud quodeung; etia pace à Deo, & venia precatus. Venier illi in menté vocé disfolui fratim, exaudiri à paucis, seriptura omnibus innotescere, & semper:idcirco nua qua aon ledere. que hic fint mala. No fument in manus ftylum quanduira, velodio, vel mecu, vel ambicione, vel qua alia pra la cupidica te agitantur Si ea deponere no poffunt ftylu citils deponar. ne quid veneni in opus transfundatur animo, id eff,ex fonte.

Posteaquam scripseris oftende ijs opus, à quibus rette ad.

Emendatio polam.

eperum A no moneri te posse confidas, corumq; sententia attentus acpabis feripte. tienter aufcultato, quam tecum zquo animo reputes, vt quz rum, vid, videbuntur corrigas. Quanto farius est ab amico prinatim Fab. Epif. admoneri, quam ab inimico publice obiurgari? Sunttamen ed Trypho. noua quada inuenta, qua melius poterit autor ipie arbitranem Biblio- ri,ac iudicare, quam alius quinis. Primum qui pariet, ne affi. ciatur amore fœtus necdum visiquæ res vehementer iudicadi facultatem debilicat qu'um prius qu'am cognoleamus, dilighnus: quod parentes in filis fachine, qui nondu natos iam amant, quo fit ve mox confere de natis non valeant. Hinc quod Quintilianus consulit, opus aliquantisper seponat, ve ad illud postmodum refrigerato iam inventionis ardore tanquam alienum redeat, lector, non autor: accedet multum iudicio ex dilatione, tum comparatione fui atq; aliorum Quz omnia fi probe fir executus, opus tamen pergat placere, bonam d :ber author frem concipere, placiturum quoque alis.

Editie. De Arte Poetica.

De emittendo in publicum verficulus est Horatij Ne precio pitetur editio, nonumq; prematur in annii. Ex cuius duabus partibus priori confentio, posteriori non item. Neque enim videtur mihi in tanta vitæ breuitate expedire, ve nonus demu annus frerum nobis pariat. Sed neg; in vniuerfum poteft da ricerta regula propter varietatem ingenierum, & operum: fatis fuerit admonitam effe cuiufque prudentiam, no oportere editioné tanquam immaturum partum ante tempus eijci. Nam Nam re posita quacunque necesse est, judicium antequam rite de illa statuat, que ad illam pertineat omnia attente ac fubriliter circunspicere, quod fieri cogitationes præceleres non finunt, ve quæ intentionem mentis in vnum aliquid rapiunt penitus, & a contemplatione totius auertunt : itaque fallitur scribens ipse, & falfus alios, qui se illius commiserunt fidei,in cunde secum errorem trahit, quoda femel erit pranum, si de eo admoneatur à quoquam, pertinaciter defendir, ne laplus credatur, vnde oriuntur fecta, feraciffimum rixaru seminarium. Sin ipse errorem suum sponte agnoscit, no emedat simpliciter, sed ambigue, ac perplexe, nomini magis, quamveritati confulens. Hinc funt editiones ficta, & reficta editiones toties, vt aliquanto poft nesciatur quæ prima fit illarum, quæ autori, de. altera, vel tertia, que autoris ipsius sententia, qua standum: idque fit tantò confusius & incertius, si quo secunda, aut tertia, & aliz deinceps recognitiones non peruenerint. Neque verò me fugit, esse nonnulla, quæ primo quoq; tempore necelle erit euulgari: de quo genere funt narratio rei gestæ ad plurimos viuentium pertinétis, tum que infectandi criminis in comune noxij, aut depelleda à nobis calumnia componúm: ea fatis fuerit diligéter elle à nobis excogitata & perscripta, na dilatione res non ferunt: nec que sunt eiusmodi, præcipitata dici debent, sed maturata. Non desunt quæ deterit cura,non emendat: funt enim ingenia tam subiti ac viuidi impetus, ve corum opera meliora fine effusa, quam refusa.

Que post editionem videbuntur authori ipsi parum recte Editionis expensa, corrigat plane, aperte, simpliciter, magis de clarita- corredio. te veritatis folicirus, quam de sua ipsius. Sed nec ipse iacturam vllam fecerit existimationis. Quisenim est vsque aded rerum humanarum expers, & ignarus, ve nelciat optimos quosque, & sapientissimos viros tempore, ac studio in melius proficere. An ego excellentis ingenij virum nihil plus credam affecurum senem esse, quam iuuenem? Iners profecto, ac miserrimum est ingenium, cui non plus posterior dies, quam prior adfert. Si libri fint dogmatici sparfi iam & euul- Autorum gati admodum, consultissimum erit librum correctionum e- Retractation xemplo diui Augustini componere: aut si quid erit adden mes. dum, fecundam zditionem feorsim dare, ve feciffe videmus Boethum Scuerinum. Sin opus vel non continet dogmata, velnon adeò est diffusum, licebir, quod est apud poetam, ma-

Morat. de Art. Poet.

& libr. 4.

CAP.II.

le ternates incudi reddere versus, & opus reconcinnare, atque etiam si resita ferat, retexere de integro. Quod si ab aliquo corrigatur, agnoscat beneficium, & palam agat gratias. Vetitas enim pro qua nos in acie conuenit stare, nullius est pre. pria, sed communis emnium. Quod si ille in cam inciderit, rasci te non oportet, illi potius gratulare felicitatem, quame tibi licet effe cum illo communem. Sed proculdubio itata haber, qui pro veritate certar, sie sunt animati, vt eam à quo. cunque inuentam complectantur:qui autem pro suis inuentis, id est pro suo nomine ac gloria, tanquam aras & focus, quicquid ab eis prodierit, tueantur: cuiusmodi sunt in omniquidem disciplina complures, sed in its potissimum artibus. que circa fermonem occupate funt, grammatica, poetica, rhetorica, & ea, quæ cum his est co usuneta, philologia: primum Tib.3.c. 13. qued peritia verborum, ve recte est ab Augustino scriptum, de Doffrin. valde inflat : deinde quod horum opera magis videntur effe cbrift. vid. illorum fætus, quam quæ philosophi, aut theologi conscribunt:orationem enim orator peperi t, poeta carmen: veritatem no peperit philosophus, aut theologus, sed natura:ideo. que verax philosophus contradictionem opinionis suz, naturz potius interpretatur effe iniuriam, quam fui. At qui falfum comminiscitur, ægrius fert repugnari sibi, quam qui afferit verum:nam verum nemo gignit, f llum ex mendace iplo nascitur: itaque qui verum affirmat, propugnationem sui di-&i naturz, tempori, Deo committit, qui fallum, iple fibiillius tutelam sumit. Accidit his, quod verba velut facies & forma quædam funt exterior, fen fa autem interiora illa referunt, ceu valetudinem & mentem. Indignius verò formoli accipiunt cutem & lineamenta lua perstringi, quam boni suam virtutem: citiusque vir probus malum se appellari æqui bonique faciet, quam speciosus deformem. Qua ad mores non pertinent, ea graue est ad alieaum nos stomachum aut iudicium formare. In iis verò, quibus homines vel meliores fieri, velpeiores possunt, publicos præsectos esse aliquos examinandis libris expedit, viros iudicio, doctrina, probitate in toto popule przcipuos, ac spectatos.

Cenfores librorum.

> Tomi secundi, qui continet libros de Tradendis Disciplinis fine de Doctrina Christiana,

> > FINIS.

